รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(เล่มที่ 7: ภาคผนวกด้านมานุษยวิทยา)

โดย รัศมี ชูทรงเดช และคณะ

ตุลาคม 2552

สัญญาเลขที่ RDG50O0006

คณะผู้วิจัย

โครงการสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผู้วิจัย	สังกัด
1. รองศาสตราจารย์ ดร. รัศมี ชูทรงเดช	ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. อาจารย์นุชนภางค์ ชุมดี	หมวดวิชาประวัติศาสตร์ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
3. นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี	นักวิจัยอิสระ
4. นายเชิดศักดิ์ ตรีรยาภิวัฒน์	นักวิจัยอิสระ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทคัดย่อ
สำหรับผู้บริหาร

รหัสโครงการ: **RDG50O0006**

ชื่อโครงการ: **การสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน**

Exploration and Sustainable Heritage Management in Pai-Pang Mapha- Khun Yuam Districts, Mae Hong Son Province

หัวหน้าโครงการ : **รองศาสตราจารย์ ดร. รัศมี ชูทรงเดช**
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
อีเมล์: **rasmi@su.ac.th , rasmi13@hotmail.com**

ระยะเวลาโครงการ: **1 สิงหาคม 2550 – 31 กรกฎาคม 2552 (รวมระยะเวลา 2 ปี)**

โครงการสืบค้นและจัดการมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน เป็นงานวิจัยเชิงพื้นที่และเป็นโครงการบูรณาการประกอบด้วยโบราณคดี ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา และการจัดการมรดกวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิหลังของคน สังคม และวัฒนธรรมที่อาศัยอยู่ในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม 2) เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมทั้งในอดีตและปัจจุบัน 3) เพื่อประมวลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากประวัติความทรงจำ/ประวัติศาสตร์บอกเล่าของคนที่อาศัยอยู่ในอำเภอปาย ปางมะผ้า และขุนยวม 4) เพื่อบูรณาการองค์ความรู้เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์และชุมชนท้องถิ่น และประวัติของพื้นที่ในอำเภอปาย-ปางมะผ้าและขุนยวมจากอดีตถึงปัจจุบัน 5) เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมสำหรับการจัดการความรู้และการท่องเที่ยว และ 6) เพื่อพัฒนาหลักสูตร แหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยว และเชื่อมโยงเส้นทางของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม

ผลการวิจัย คือ 1) สร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยา และจัดลำดับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมใหม่ในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม 2) ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ของคนกับสิ่งแวดล้อมในเรื่องของภูมิทัศน์ทางโบราณคดี 3) บูรณาการองค์ความรู้จากงานวิจัยและสืบสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากข้อมูลมุขปาฐะและหลักฐานทางโบราณคดี 4) ทำให้ทราบว่าคนโบราณมีการเคลื่อนย้ายไปมาในพื้นที่วิจัยหลายระลอกตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเริ่มปรากฏในสมัยวัฒนธรรมโลงไม้ เป็นต้นมา และมีการอพยพเข้ามาในพื้นที่มากขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ช่วงที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม ซึ่งทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์เกิดขึ้นในปัจจุบัน 5) พัฒนาฐานข้อมูลการวิจัยด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยา ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการจัดการมรดกวัฒนธรรมภายในท้องถิ่น และ 6) ผลของงานวิจัยได้นำไปเผยแพร่และใช้ประโยชน์ในแง่การพัฒนาหลักสูตร สร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พัฒนาแหล่งโบราณคดีและพื้นที่ทางประวัติศาสตร์เพื่อการเรียนรู้และท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในอำเภอปางมะผ้า ซึ่งการจัดการมรดกวัฒนธรรมได้ดำเนินการร่วมกับท้องถิ่นตามความต้องการของแต่ละชุมชน และสามารถนำไปเป็นแม่แบบสำหรับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ซึ่งมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม

ABSTRACT

The Exploration and Sustainable Heritage Management in Pai-Pang Mapha- Khun Yuam Districts, Mae Hong Son Provinceis an area-based and multidisciplinary research involving archaeology, history, anthropology, and heritage management. Research goals include: 1) to generate a new body of knowledge concerning people, socio-cultural development in research area; 2) to generate a knowledge on an interaction between human and environment; 3) to synthesis and reconstruct a local history based on an oral history; 4) to integrate and synthesis information from analyses in order to reconstruct the cultural histories; 5) to establish a data base for the local cultural heritages; and 6) to apply the research knowledge for the development and strengthen the local communities through cultural heritage.

The results of research include 1) generated a new body of knowledge concerning cultural history of Pai-Pang Mapha-Khun Yuam; 2) generated the knowledge on the interaction between human and environments through a concept of landscape archaeology; 3) integrated results of analyses and reconstructed the local histories based upon oral histories and archaeological record; 4) Cultural diversity emerged in the late prehistory since the log coffin culture (2,500 years ago). People continuously migrated to research area since prehistory to the present. However, the historical period, in particular, in Rattanakosin period during Lanna was under Siam since King Rama V, there was a big wave of migration for logging companies which might possibly cause social and culture changes in different periods. Consequently, this causes the cultural diversity in the research area; 5) developed database for cultural heritage management in research area; and 6) results of research have been widely distributed to the local communities and general publics as the information helps to fulfill the Mae Hong Son history. Through the archaeological heritage management and public education programs, we helped to support community development and foster sustainable tourism in the research area in particular, Pang Mapha district which incorporated the desires and interests of the local communities. This can be serves as a role model for archaeological heritage management in other areas with great ethnic and cultural diversities.

คำนำ

โครงการสืบค้นและจัดการมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พ.ศ. 2550-2552) ประวัติความเป็นมาของโครงการ มีที่มาที่ไปที่โยงใยกับหลายโครงการกว่าที่จะพัฒนามาเป็นการทำงานในลักษณะนี้ แรกเริ่มนั้นเป็นโครงการที่พัฒนามาจาก*โครงการจัดการแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ และเพิงผาถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน* (พ.ศ. 2549-2551) ซึ่งเน้นการอนุรักษ์และจัดการแหล่งโบราณคดีอย่างยั่งยืนสำหรับชุมชนท้องถิ่น โครงการจัดการฯ นี้ก็ไม่ได้เกิดขึ้นมาได้โดยลำพัง หากแต่มีรากฐานของความรู้ที่พัฒนามาจาก*โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะที่ 1-2* (พ.ศ. 2544-2549) ซึ่งเป็นโครงการวิจัยพื้นฐานเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการ ซึ่งโครงการโบราณคดีฯ เองก็พัฒนาต่อมาจาก*โครงการสำรวจและจัดทำระบบฐานข้อมูลถ้ำในจังหวัดแม่ฮ่องสอน* (พ.ศ. 2541-2542) ที่เป็นโครงการวิจัยพื้นฐานเช่นกันซึ่งเน้นสำรวจและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับถ้ำเพื่อการจัดการอนุรักษ์

คำถามทั่วไปที่มักจะถูกถามระหว่างการทำงาน คือ *"งานที่อยู่บนหิ้งจะถูกนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างไร?"* ซึ่งเป็นคำพูดที่จี้ใจนักวิชาการทุกคน ผู้วิจัยยอมรับว่าใช้เวลาหลายปีมากกว่าจะหาคำตอบได้จากการลงมือปฏิบัติการในสาขาวิชาชีพของตัวเอง คือโบราณคดี และจากการทำงานร่วมกับกัลยาณมิตรต่างสาขาทั้งวิทยาศาสตร์และศิลปะ พร้อมกับกระบวนการเป็น "*นักเรียนใหม่*" จากการเรียนรู้ข้ามสาขา หัวใจสำคัญในการทำงานของผู้เขียน คือสำนึกส่วนตัวในฐานะที่เป็นครูบาอาจารย์ หากเราไม่เป็นผู้ปฏิบัติจริง เราจะสอนลูกศิษย์เราได้อย่างไร ว่าวิชาการโบราณคดีเป็นสาขาที่มีประโยชน์ต่อสังคมและมนุษยชาติโดยรวม กัลยาณมิตรต่างสาขาที่ร่วมทำงานก็มีความคิดแบบเดียวกัน หากเราอยากสร้างมาตรฐานในการทำงานที่สร้างขุมทรัพย์ทางปัญญาให้กับเพื่อนมนุษย์ได้ จำเป็นต้องทำงานในลักษณะที่เกาะติดพื้นที่ระยะยาว- สืบค้นหาแสวงความจริง- สร้างคนรุ่นใหม่

การทำงานวิจัยท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่โหมกระหน่ำประเทศไทยในปัจจุบัน ที่แม้กระทั่งระบบการวิจัยก็ยังต้องมีการจัดหมวดหมู่และผลงานวิจัยถูกจัดจำแนกเพื่อประเมินคุณค่าว่ามีมาตรฐานที่แข่งขันในระดับโลกได้หรือไม่โดยสำนักคณะกรรมการอุดมศึกษา ดังนั้นจึงเห็นได้ว่างานวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มักถูกจัดอันดับความสำคัญแทบจะเกือบสุดท้ายของประเทศในทุกรัฐบาล เพราะไม่สามารถนำเม็ดเงินและแข่งขันกับ "ตลาดวิชาการ" ของโลกได้ แต่คุณูปการของสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์กลับกลายเป็นอาวุธที่ทรงพลังในการแก้ไขปัญหาสังคมและประเทศชาติ หรือแม้กระทั่งระดับโลก เพราะหากเราขาดความเป็นมนุษย์ที่มีภูมิหลังมีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ก็ไม่สามารถจะยืนบนเวทีโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี

งานวิจัยเชิงพื้นที่ หรืองานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นเป็นทิศทางใหม่ของ สกว. ซึ่งดูจะเป็นอะไรที่ไม่ใคร่จะมีใคร "*รักและสมัครมาเล่น*" (สำนวนของศาสตราจารย์ ดร. เจตนา นาควัชระ) เพราะเมื่อเทียบกับการทำงานวิชาการแท้ๆ ในสาขาเฉพาะทาง โอกาสก้าวหน้าทางวิชาการนั้นเรียกว่าฉลุยทีเดียว ดังนั้นจึงเห็นได้ว่ามีนักวิชาการไม่มากนักที่สนใจสมัครมาทำงานวิจัยเชิงพื้นที่ เพราะต้องทำงานหลายด้านพร้อมๆ กัน ทั้งด้านวิชาการด้านท้องถิ่น และสาธารณะ หรือการร่วมทำงานแบบสหวิทยาการที่รวมหลายศาสตร์เข้าด้วยกัน เพราะคุยกันไม่รู้เรื่องและยากกว่าในการ frame โจทย์วิจัยร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพ นอกจากนี้ในการทำงานก็ต้องแบกรับความคาดหวังค่อนข้างสูงจากท้องถิ่นและคนในพื้นที่ ขณะเดียวกันความกดดันในทางด้านวิชาการเฉพาะทางก็สูงไม่น้อยไปกว่ากันที่คาดหวังว่านักวิจัยที่เป็นอาจารย์สอนอยู่ในมหาวิทยาลัยจะต้องสร้างผลงานทางวิชาการ และมีคุณภาพสูงเพื่อแข่งขันในระดับโลกได้ การประเมินคุณค่าของงานวิชาการที่เป็นงานวิจัยเชิงประยุกต์ก็ไม่สูง

เท่ากับ “วิชาการแท้” ดังนั้นข้อเรียกร้องจากทั้งสองฝ่ายไม่ว่าจะเป็นของสังคมที่ต้องการให้ “งานวิชาการลงจากหิ้ง” หรือแวดวงวิชาการเฉพาะทางที่ต้องการ “วิชาการแท้” สร้างความกดดันให้กับคนที่เลือกทำงานวิจัยแนวนี้ แล้วเราควรจะทำอย่างไรให้เกิดความสมดุลที่นักวิชาการเองก็จะต้องมีจิตสำนึกในการรับใช้สังคมและประเทศชาติที่ตนเองดำรงอยู่ ไม่เช่นนั้นการทำงานทั้งหมดก็คงไม่มีความหมายอะไร เราอาจจะต้องมาทบทวนกันใหม่ถึงการให้คุณค่ากับงานวิจัยเชิงประยุกต์ที่บูรณาการจากศาสตร์ต่างๆ

โครงการสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (พ.ศ. 2550-2552) เป็นโครงการที่พยายามจะสร้างสมดุลระหว่างวิชาการกับสังคม โดยเชื่อว่า “ความรู้คืออำนาจ เป็นพลังของชุมชน” ในการต่อรองพื้นที่ทางสังคมของท้องถิ่นในท่ามกลางระบบทุนนิยมเสรีที่พยายามทำให้ “ไทย (ชนบท) เข้มแข็ง” หรือ “เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์” ซึ่งเปรียบเสมือนพายุที่ถาโถมเข้าพื้นที่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนอย่างหนักในขณะนี้ ที่ทำให้ผู้คนให้คุณค่าต่อวัตถุและเงินตรา เกิดกระบวนการการขายชีวิต จิตวิญญาณและสร้างวัฒนธรรมประดิษฐ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มากกว่าการสร้างและดำรงไว้ซึ่งคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้น การพัฒนาอย่างยั่งยืนจะเป็นไปได้จริงก็ต่อเมื่อผู้คนมีปัญญาเป็นอาวุธ

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์นี้ เป็นความพยายามรวบรวมองค์ความรู้ที่กระจัดกระจายในท้องถิ่นของพื้นที่ชายขอบก่อนที่จะสูญหายไปตามกาลเวลา มีจำนวนทั้งหมด 8 เล่ม คือ เล่มที่ 1: ภาพรวมโครงการฯ, เล่มที่ 2: โบราณคดี, เล่มที่ 3: ภาคผนวกด้านโบราณคดี, เล่มที่ 4: ประวัติศาสตร์, เล่มที่5: ภาคผนวกด้านประวัติศาสตร์, เล่มที่ 6: มานุษยวิทยา, เล่มที่ 7: ภาคผนวกด้านมานุษยวิทยา และ เล่มที่ 8: การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

รายงานฉบับนี้ เป็น**รายงานเล่มที่ 7: ภาคผนวกด้านมานุษยวิทยา**

การนำเสนอนี้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ **บทนำ** กล่าวถึงความเป็นมาของโครงการวิจัย **ภาคผนวก ก** ข้อมูลสัมภาษณ์ด้านมานุษยวิทยา: อำเภอปาย **ภาคผนวก ข** ข้อมูลสัมภาษณ์ด้านมานุษยวิทยา: อำเภอปางมะผ้า และ**ภาคผนวก ค** ข้อมูลสัมภาษณ์ด้านมานุษยวิทยา: อำเภอขุนยวม

คณะวิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลงานวิจัยเป็นงานที่มีคุณค่าเป็นประโยชน์และมีคุณูปการต่อนักโบราณคดี นักวิชาการ ผู้สนใจทางด้านศิลปวัฒนธรรมและสาธารณชนทั่วไปบ้างไม่มากก็น้อย

รัศมี ชูทรงเดช
หัวหน้าโครงการวิจัย
ฤดูฝน, วังท่าพระ
ตุลาคม 2552

คำขอบคุณ

โครงการวิจัยการสืบค้นและจัดการมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนนี้จะเริ่มต้นไม่ได้เลย หากไม่ได้รับการสนับสนุนจาก ดร. อำนาจ คอวณิช ผู้ที่เห็นความสำคัญของการทำงานในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนและได้ชักชวนให้มาทำงานวิจัยในพื้นที่อำเภอปายและขุนยวม ท่านเป็นส่วนหนึ่งของแรงบันดาลใจในการทำงานนี้

งานวิจัยนี้จะสำเร็จลงมิได้เลย หากไม่ได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากสถาบันและบุคคลมากมาย ดังนี้

ในฐานะหัวหน้าโครงการวิจัยการสืบค้นและจัดการมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่สนับสนุนเงินทุนในการทำงานวิจัย ภาควิชาโบราณคดี หมวดวิชาประวัติศาสตร์ และภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรที่อนุญาตให้เวลาคณะผู้วิจัยในการทำงานวิจัยอย่างเต็มที่

นอกเหนือจากสถาบันแล้วมีบุคคลมากมายที่ผู้วิจัยอยากจะขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ปิยะวัติ บุญ-หลง อดีตผู้อำนวยการที่กรุณาให้คำแนะนำ ติดตามและสนับสนุนโครงการวิจัยจนกระทั่งเสร็จสิ้นโครงการ

ขอขอบพระคุณ อธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร คุณภราเดช พยัคฆวิเชียร อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร รองศาสตราจารย์สุรพล นาถะพินธุ อดีตคณบดีคณะโบราณคดี และรองศาสตราจารย์ สายันต์ ไพรชาญจิตร์ คณบดีคณะโบราณคดี อ. ดร. ประสิทธิ์ เอื้อตระกูลวิทย์ หัวหน้าภาควิชาโบราณคดี ผศ.พจนา ฤทธิรงค์ หัวหน้าหมวดประวัติศาสตร์ ที่สนับสนุนการทำงานวิจัยตลอดระยะเวลา 2 ปี

ขอบพระคุณ ดร. สีลาภรณ์ บัวสาย ผู้อำนวยการฝ่าย 4 ที่กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในระหว่างการดำเนินงานวิจัยและให้กำลังใจในการทำงานมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต และรองศาสตราจารย์อรรถจักร สัตยานุรักษ์ ที่ให้ข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์จนงานวิจัยเสร็จสิ้นลง

ขอบคุณ คุณสหวัฒน์ แน่นหนา ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ 8 และ คุณพัชราภรณ์ อุทยาน ที่อำนวยความสะดวกในการทำงานมาโดยตลอด ขอบคุณพันตำรวจโทเชิดชาย ชมธวัชที่กรุณาแบ่งปันประสบการณ์ข้อมูล และให้ที่พักพิงในระหว่างการทำงานที่อำเภอขุนยวม ขอขอบคุณวิทยาลัยชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ร่วมแลกเปลี่ยน แบ่งปันความรู้ทางวิชาการด้วยดีเสมอมา

ขอบคุณชาวบ้านหมู่บ้านบ้านไร่ ถ้ำลอด เมืองแพม บ้านจ่าโบ่ บ้านบ่อไคร้ และบ้านแม่ละนา ในอำเภอปางมะผ้าที่เป็นให้ความเป็นมิตร และเป็นครูที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งทำให้นักโบราณคดีจะต้องเปลี่ยนโลกทัศน์ในการทำงานวิจัยภาคสนาม ผู้ใหญ่บ้านซัวหยี้ แซ่หันแห่งหมู่บ้านไร่ ลัดดา ทองอ่อน จำรูญ วงค์จันทร์ บ้านแม่ละนา ผู้ช่วยผู้ใหญ่สะอาด เลาลี บ้านน้ำบ่อสะเป่ ผู้ใหญ่เอกชัย ไพรสิทธิฤทธิ์ แห่งบ้านเมืองแพม คุณจอห์น สปีร์และครอบครัว ป้ามาลี เค็ดโลก เจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าถ้ำน้ำลอด ศรชัย ไพรเนติธรรม และไพรสน ไพรเนติธรรม แห่งบ้านจ่าโบ่ ผู้ใหญ่บ้านสมพงษ์ พันธุ์สามหมอก บ้านบ่อไคร้ พ่อครูสมพงศ์ หิรัญโกเมนทร์ แห่งคณะจ๊าดไตบ้านแม่ละนา สุทัศน์ หิรัญโกเมนทร์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะผ้า ผู้ใหญ่สุทิพย์ เทพรัตน์ บ้านสบป่อง วลัยรัตน์ ไชยฟู ผู้อำนวยการโรงพยาบาลปางมะผ้า

สำหรับอำเภอปาย ขอกราบขอบพระคุณพระคุณเจ้า ท่านพระครูอนุสารปุญญาคม เจ้าอาวาสวัดแม่นาเติงใน พระแก้ว เจ้าอาวาสวัดเมืองน้อย พระอภิภูพงษ์ ฐิตฺธมฺโม เจ้าอาวาสวัดเมืองแปง ขอบคุณอุ๊ยใบ คำฟู พ่อจันทร์ อินทสาร พ่อใจ อินยา พ่อบัณฑิต แสนคำ พ่อปัน ปิ่นแก้ว พ่อดวงดี ใจแปง กำนันปฏิเวช จองหนาน พ่อครูแสน ใจแปง ป้าดวงจันทร์ อรัญภูมิ ลุงเต็ง พ่อหลวงฉิมคำ-แม่หลวงเพ็ญศรี ติโต๊ะ บ้านเมืองน้อย พ่อหลวงเจริญ-แม่หลวงวรรณา ไหมนวน หมออำพัน ปรีชญาวิชัยกุล บ้านแม่ปิง แม่บัวคำ ติโต๊ะ กลุ่มทอผ้าบ้านแม่ปิง อาจารย์ทองอินทร์ แจ่มแจ้ง อาจารย์มังกร รู้ประโยชน์ศิลป์ ยายนามู จะแฮ และครอบครัวบ้านป่ายาง กำนันสยุมภู สุขก๋ำ บ้านเมืองแปง ที่มอบน้ำใจให้กับทีมวิจัยและให้ความเป็นมิตรให้กับคณะผู้วิจัย

อำเภอขุนยวม ขอขอบพระคุณอุ๊ยอนงค์ (อุ๊ยอุ๊) อุ๊ยจำรัส อุ๊ยหม่องจิ่ง หมอชิ สุขใจ วิชญพันธ์ ผู้ใหญ่อุดม วิชญพันธ์ แห่งบ้านห้วยต้นนุ่น ลุงจำนงค์ ศิลปะ แม่ครูศรีสะอาด-อาจารย์ธำรงค์ บุญพิทักษ์ ลุงประยูร ภีระ โรงเรียนขุนยวมวิทยา โรงเรียนพุทธเกษตร ที่มีความกรุณาต่อทีมวิจัย ขอขอบพระคุณ คุณลุงคิด(นายณัฐพงศ์ สุวรรณสังข์) ผู้นำทางในการสำรวจเส้นทางต่อแพ-ห้วยต้นนุ่น และให้ความช่วยเหลือตลอดการเดินทางสำรวจทั้ง 3 ครั้ง ขอบคุณลุงจอริยะ อุประ นายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาล และเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลขุนยวม ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลภายในอนุสรณ์สถานมิตรภาพไทย-ญี่ปุ่น และอุปกรณ์ในการจัดเวทีทุกครั้งที่ผ่านมา ขอบคุณชาวขุนยวมทุกท่านไม่ว่าจะฝ่ายสนับสนุนหรือคัดค้านการจัดสร้างอนุสรณ์สถานมิตรภาพไทย-ญี่ปุ่นใหม่ที่ทำให้เห็นว่างานวิจัยมีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะถูกนำไปใช้อย่างไรก็ตาม อีกทั้งทำให้เราตระหนักว่า *"การแสวงหาความจริงคือหน้าที่หลักที่สำคัญของนักวิชาการ/นักวิจัย"*

ขอบคุณลุงยิงและน้าเพ็ญที่ช่วยดูแลทีมวิจัยในระหว่างการทำงานในอำเภอขุนยวม ทำให้รู้สึกเหมือนกับเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว

ขอบคุณคณาจารย์จากภาควิชาโบราณคดี และหมวดประวัติศาสตร์ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรที่เข้าใจและสนับสนุนการทำงานทำให้การเดินทางไปปฏิบัติงานภาคสนามบ่อยๆ เป็นไปอย่างราบรื่นจนงานวิจัยสำเร็จลง

ขอบคุณรองศาสตราจารย์ สุภาภรณ์ จินดามณีโรจน์ ที่ไถ่ถามและให้กำลังใจในการทำงานโดยตลอด

ขอบคุณ อ.อานันท์ นาคคง อ.ดร. อโณทัย นิติพน และนักศึกษาจากคณะดุริยางค์ มหาวิทยาลัยศิลปากรที่มาร่วมสร้างฝันและเชื่อมโยงดนตรีกับชาติพันธุ์ในการทำงานด้านศิลปะการดนตรี

ท้ายนี้ ขอขอบคุณทีมงานวิจัยทุกคน อ. นุชนภางค์ ชุมดี อ. ดำรงพล อินทร์จันทร์ ศิริลักษณ์ กันฑศรี และเชิดศักดิ์ ตรีรยาภิวัฒน์

ขอบใจผู้ช่วยนักวิจัยทุกคนทั้งอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งนักศึกษาคณะ ที่ได้มาช่วยทำงานระหว่างการดำเนินงานวิจัย โดยเฉพาะผู้ช่วยนักวิจัยด้านโบราณคดี รมย์ กนิษฐานนท์ สมถวิล สุขเลี้ยง วอกัญญา ณ หนองคาย และบริสุทธิ์ บริพนธ์ ทุกคนที่มีความอดทน ร่วมทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่อย่างสมบุกสมบันร่วมทุกข์ร่วมสุขทั้งที่มาตั้งแต่เริ่มต้นหรือมาตอนโครงการจนจบ ซึ่งเป็นงานที่หนัก เหน็ดเหนื่อยมาก ขอบคุณ ผู้ช่วยนักวิจัยด้านประวัติศาสตร์ สิริวรรณ สิรวณิชย์ และทรงศักดิ์ ปัญญา ผู้ช่วยนักวิจัยด้านมานุษยวิทยา วัชรินทร์ มณีวงษ์ และอดีตผู้ช่วยนักวิจัย อาจารย์วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ จารุภา โนซาวา และกีรติ ปรีชานุกูล

การทำงานเป็นทีมไม่ใช่เป็นธรรมชาติและยากมากสำหรับนักวิจัยไทย ดังนั้นหากไม่มีทีมงานที่ดี โครงการฯ คงจะไม่สามารถทำงานจนเสร็จสิ้นและประสบความสำเร็จได้ รวมทั้งการเตรียมต้นฉบับเล่มนี้ด้วย ความอุตสาหะ วิริยะ

ท้ายนี้หากไม่มีนัทธมน ภู่รีพัฒน์พงศ์ อดีตกัลยาณมิตรวิจัย ผู้ผันตัวมาเป็นเลขานุการโครงการฯ การดำเนินงานโครงการนี้คงจะไม่ราบรื่นและเสร็จลงได้ ขอบใจที่ช่วยเตือนความจำ และเป็นผู้ช่วยที่ดีในการบริหารจัดการจนงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

นอกจากนี้ยังมีบุคคลอีกมากมายที่ให้ความอนุเคราะห์คณะวิจัยในระหว่างที่ทำงานในพื้นที่ซึ่งไม่อาจจะเอ่ยนามได้ทั้งหมดในที่นี้

สุดท้ายความดีที่มีในงานวิจัยนี้ขออุทิศให้กับคุณแม่สมพร ชูทรงเดช ที่เป็นกำลังใจในการไล่ล่าความฝันมาโดยตลอดและอาจารย์อำนาจ คอวณิช ผู้ที่เห็นความสำคัญของงานวิจัย มีความสนใจและติดตามงานวิจัยเสียดายที่ทั้งสองท่านไม่มีโอกาสได้เห็นผลงานที่เสร็จสิ้นนี้

คณะผู้วิจัยหวังว่าผลงานชิ้นนี้คงจะมีประโยชน์ต่อนักโบราณคดีและผู้สนใจทั่วไป

รัศมี ชูทรงเดชและคณะ

สัญญาเลขที่ RDG50O0006

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(เล่มที่ 7: ภาคผนวกด้านมานุษยวิทยา)

โดย

ผู้วิจัย: **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี**
อาจารย์ดำรงพล อินทร์จันทร์
ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ช่วยนักวิจัย: **นางสาววัชรินทร์ มณีวงษ์**
อาจารย์วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์
นางจารุภา โนซาวา
นายกีรติ ปรีชานุกูล

เสนอต่อ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ฝ่ายสำนักงาน : งานวิจัยเพื่อพัฒนาทั้งพื้นที่ภาคเหนือตอนบน (ABC-UN)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

คำนำ

มานุษยวิทยาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์เพื่อที่จะทำความเข้าใจและนำไปสู่การยอมรับในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างและหลากหลาย ซึ่งรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เล่มที่ 7: มานุษยวิทยา (ภาคผนวก) เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นการรวบรวมบทสัมภาษณ์ข้อมูลทางด้านมานุษยวิทยาที่มีการถอดคำจากการบันทึกเสียงและเรียบเรียงจากการจดบันทึกระหว่างดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์สูงในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม ตลอดการทำงาน 2 ปีที่ผ่านมา เพื่อเป็นการบันทึกถึงสภาพชุมชน วัฒนธรรมและสังเกตุการณ์การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ศึกษาผ่านประเด็นคำถามเรื่อง *1) ประวัติส่วนบุคคล* เพื่อแสดงให้เห็นถึงภูมิหลังส่วนตัวที่อาจมีผลต่อทัศนคติในการให้ข้อมูลในเรื่องต่างๆ และเชื่อมโยงประเด็นไปสู่ผู้ให้ข้อมูลรายอื่นๆ ได้ *2) การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ* เพื่อให้ทราบถึงการจัดลำดับการอยู่อาศัยของผู้คนในพื้นที่วิจัย รวมถึงปัจจัย/ข้อห้ามในการเลือกพื้นที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกัน *3) การรวมกลุ่มทางสังคมและการเมือง 4) ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี* ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกับวิถีชีวิตในรอบปีและรอบชีวิตของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ *5) ระบบการผลิต/อาชีพ 6) การจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ 7)การเปลี่ยนแปลงของชุมชน* ได้แก่ ผลกระทบการท่องเที่ยว ประเพณีที่ขาดหายไป เป็นต้น และ *8) เรื่องราวอื่นๆ ที่อยู่ในประสบการณ์และความทรงจำ* เช่น นิทาน ตำนาน เรื่องเล่า เหตุการณ์สงครามโลกที่ 2 เป็นต้น

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เล่มที่ 7: ภาคผนวกด้านมานุษยวิทยา มีการเก็บข้อมูลในช่วงปีแรกเป็นการทำงานของคณะทำงานที่ประกอบด้วย *อาจารย์ดำรงพล อินทร์จันทร์ อาจารย์วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ จารุภา โนซาวา* และ*กีรติ ปรีชานุกูล* และปีสุดท้ายโดย *ศิริลักษณ์ กัณฑศรี และวัชรินทร์ มณีวงษ์* และภายในภาคผนวกฉบับนี้มีเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. **ภาคผนวก ก ข้อมูลสัมภาษณ์ด้านมานุษยวิทยา: อำเภอปาย** *ส่วนแรก* คือการสรุปข้อมูลสัมภาษณ์บุคคล *ส่วนที่สอง* คือตารางแสดงสรุปการสัมภาษณ์บุคคล และ*ส่วนสุดท้าย* คือรายละเอียดการสัมภาษณ์รายบุคคลในตำบลเวียงเหนือ แม่ฮี้ แม่นาเติง และเวียงใต้
2. **ภาคผนวก ข ข้อมูลสัมภาษณ์ด้านมานุษยวิทยา: อำเภอปางมะผ้า** *ส่วนแรก* คือการสรุปข้อมูลสัมภาษณ์บุคคล *ส่วนที่สอง* คือตารางแสดงสรุปการสัมภาษณ์บุคคล และ*ส่วนสุดท้าย* คือรายละเอียดการสัมภาษณ์รายบุคคลในตำบลถ้ำลอดและปางมะผ้า
3. **ภาคผนวก ค ข้อมูลสัมภาษณ์ด้านมานุษยวิทยา: อำเภอขุนยวม** *ส่วนแรก* คือการสรุปข้อมูลสัมภาษณ์บุคคล *ส่วนที่สอง* คือตารางแสดงสรุปการสัมภาษณ์บุคคล และ*ส่วนสุดท้าย* คือรายละเอียดการสัมภาษณ์รายบุคคลในตำบลขุนยวม เมืองปอน แม่เงา และแม่กิ๊

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าข้อมูลภาคสนามเหล่านี้จะเป็นส่วนหนึ่งของฐานข้อมูลสำหรับผู้สนใจศึกษาและปรารถนาให้เป็นสะพานเชื่อมโยงให้เกิดการสร้างความเข้าใจและยอมรับเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง

ศิริลักษณ์ กัณฑศรี

นักวิจัยด้านชุมชนและการจัดการ

คำขอบคุณ

การทำงานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้เป็นอย่างดีก็ด้วย ***"มือ"*** และ ***"ใจ"*** มากมายที่ส่งมาในการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ สนับสนุนและผลักดันกันมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ **รองศาสตราจารย์ ดร. รัศมี ชูทรงเดช** คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ผู้เป็นทั้งหัวหน้าโครงการวิจัยที่เปิดโอกาสให้นักวิจัยรุ่นใหม่ได้ทำงานอย่างเต็มที่ และครูผู้มีไฟในการทำงานอยู่ตลอดเวลา มีคำสอนมากมายให้กับทุกเรื่องไม่ว่านอกหรือในศาสตร์โบราณคดี ทั้งยังเป็นผู้ที่จุดประกายและให้กำลังใจว่างานโบราณคดีทำได้มากกว่าที่คุณคิด และครูเป็นอะไรอีกตั้งมากมายของทีมวิจัย

ขอขอบคุณ**อาจารย์นุชนภางค์ ชุมดี** หมวดวิชาประวัติศาสตร์ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และ**เชิดศักดิ์ ตรีรยาภิวัฒน์** นักวิจัยด้านโบราณคดี ที่ได้ให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษาที่เป็นประโยชน์อย่างมากระหว่างการทำงานร่วมกัน และ**อาจารย์ดำรงพล อินทร์จันทร์** ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี ผู้เริ่มต้นงานวิจัยและเปิดทางให้ผู้วิจัยได้สานงานต่อ

การทำงานจะขาดพื้นฐานที่ดีไปไม่ได้เลยถ้าขาดการอบรมสั่งสอนจาก**อาจารย์ทุกท่าน**ตั้งแต่อดีตและที่คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยเฉพาะภาควิชาโบราณคดีและมานุษยวิทยา และในการทำงานบางส่วนที่ต้องการความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์สูง ผู้วิจัยก็ได้รับความเมตตาและเอื้อเฟื้อจากบุคคลหลายกลุ่ม ขอบพระคุณ **ศาสตราจารย์ (เกียรติคุณ) ดร. เจตนา นาควัชระ** สำหรับความเมตตากรุณาและกำลังใจเรื่องการทำงานวิจัยอันหนักหน่วง ขอขอบคุณ **รศ. สมประสงค์ น่วมบุญลือ ผศ. ดร.ดีรีบูน จงวุฒิเวทย์ และ ผศ. ดร. มาเรียม นิลพันธุ์** จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ช่วยการอบรมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น **รศ. ทรงกลด จารุสมบัติ** คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผู้ที่ร่วมทดลองนำการรักษาเนื้อไม้ปัจจุบันมาประยุกต์กับการอนุรักษ์โลงไม้ที่แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ **อาจารย์ ดร. อโณทัย นิติพน** คณะดุริยางศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร สำหรับมุมมองการทำงานที่ภาษาไม่ได้เป็นพรมแดนกั้นความรู้ระหว่างศาสตร์และชุมชน และ**อาจารย์ผุสดี รอดเจริญ** คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ผู้ร่วมคิดและสร้างสรรค์การเรียนรู้เรื่องพิพิธภัณฑ์ในปางมะผ้าและขุนยวม

ขอขอบพระคุณผู้คนหลากหลายในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่เป็นครูในการเรียนรู้และการทำงานกับชุมชน **อำเภอปางมะผ้า** ชุมชน**บ้านไร่** (ผู้ใหญ่บ้านซัวหยี้ แซ่หัน พี่ลัดดา-พี่บรรจง ทองอ่อน **บ้านถ้ำลอด** (ลุงจอห์น สปีร์ –พี่นาง และครอบครัวเคฟลอดจ์ เกสต์เฮ้าส์ ป้ามาลี เด็ดโลก เจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าถ้ำน้ำลอด ผอ. อุทิศ นันทฟู และคณะครู โรงเรียนบ้านถ้ำลอด ผอ. อนิรุทธ์ สายบุญผาง และคณะครูโรงเรียนศูนย์ปางมะผ้า ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอปางมะผ้า) **บ้านเมืองแพม** (ผู้ใหญ่เอกชัย ไพรสิทธิฤทธิ์ พี่กลิ่นศักดิ์-พี่จันทร์ศรี อภินันท์ทิพยกุล ธนบุตร พิทักษ์พนาสิทธิ์) **บ้านแม่ละนา** (จำรูญ วงค์จันทร์ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน พ่อครูสมพงศ์ หิรัญโกเมนทร์ แห่งคณะจ๊าดไตบ้านแม่ละนา สุทัศน์ หิรัญโกเมนทร์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะผ้า) **บ้านจ่าโบ่** (ศรชัย และไพรสน ไพรเนติธรรม) **บ้านบ่อไคร้** (ผู้ใหญ่บ้านสมพงษ์ พันธุ์สามหมอก) **บ้านน้ำบ่อสะเป่** (ผู้ช่วยผู้ใหญ่สะอาด เลาลี อาซาผะ เลาลี) ผู้ใหญ่สุทิพย์ เทพรัตน์ บ้านสบป่อง วลัยรัตน์ ไชยฟู ผู้อำนวยการโรงพยาบาลปางมะผ้า น้องๆ เยาวชนทุกคนที่ร่วมกิจกรรม และศิลปินทุกท่านที่ให้ความรู้และสร้างประสบการณ์เรื่องดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์

อำเภอปาย ขอกราบขอบพระคุณพระคุณเจ้า พระแก้ว เจ้าอาวาสวัดเมืองน้อย พระอภิภูพงษ์ ฐิตฺธมฺโม เจ้าอาวาสวัดเมืองแปง ขอบพระคุณพ่อจันทร์ อินทสาร พ่อใจ อินยา พ่อบัณฑิต แสนคำ พ่อปัน ปิ่นแก้ว พ่อดวงดี ใจแปง ป้าดวงจันทร์ อรัญภูมิ ลุงเต็ง โต๊ะอิหม่ามสมชาย บุษกร พ่อหลวงฉิมคำ-แม่หลวงเพ็ญศรี ติโต๊ะ บ้านเมืองน้อย พ่อหลวงเจริญ-แม่หลวงวรรณา ไหมนวน หมออำพัน ปรีชญาวิชัยกุล บ้านแม่ปิง แม่บัวคำ ติโต๊ะ กลุ่มทอผ้าบ้านแม่ปิง อาจารย์ทองอินทร์ แจ่มแจ้ง อาจารย์มังกร รู้ประโยชน์ศิลป์ กำนันสยุมภู สุขก๋ำ บ้านเมืองแปง ยายนามู จะแฮ และครอบครัวบ้านป่ายาง ที่มอบความไว้วางใจให้คณะทำงานเข้าพูดคุยสัมภาษณ์ดุจลูกหลาน เช่นเดียวกับครอบครัวอุปถัมภ์บ้านคะน้า(พี่รจ-พี่กานต์-นานา) พี่บ๊องและน้องลางริน กลุ่มแบ่งฝันปันใจที่ใส่ใจไถ่ถามและช่วยเหลือด้วยใจจริง

อำเภอขุนยวม ขอขอบพระคุณลุงละยิง แก้วมงคล น้าจันทร์เพ็ญ จรรยาดี ลุงจำนงค์ ศิลปะ แม่ครูศรีสะอาด-อาจารย์ธำรงค์ บุญพิทักษ์ ลุงประยูร ภีระ ลุงจอริยะ อุประ หมอชิ (สุขใจ วิชญพันธ์) ผู้ใหญ่อุดม วิชญพันธ์ แห่งบ้านห้วยต้นนุ่น ลุงคิด (ณัฐพงศ์ สุวรรณสังข์) บ้านต่อแพ พี่นิ่ม เบญญาภา บ้านเมืองปอน คณะครูโรงเรียนพุทธเกษตร เยาวชนโรงเรียนขุนยวมวิทยา

นอกจากนี้ขอขอบคุณองค์กรสำคัญที่ให้การสนับสนุน **สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)** ที่ยังเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับการสืบค้นความรู้ด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา และส่งเสริมคุณค่าของเพื่อนมนุษย์และมรดกทางวัฒนธรรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขอบคุณคณะทำงานที่เคยเดินทางร่วมกันในสายงานวิจัยที่ปางมะผ้า ทีมโบราณคดี ทีมมานุษยวิทยากายภาพ และทีมสิ่งแวดล้อมใน**โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงฯ** (ระยะที่หนึ่งและสอง) **โครงการจัดการแหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่และเพิงผาถ้ำลอดฯ** และศิลปิน นักจัดการศิลปะ ทีมกิจกรรมศิลปะเด็ก และนักดนตรี **โครงการจัดการศิลปะ *"มาจาก (คนละ) ฟากฟ้าของเพิงผาสู่การทลายเส้นแบ่งของวิธีวิทยาทางโบราณคดี วลีในมานุษยวิทยา และมายาในศิลปกรรม"***

และท้ายที่สุดการอยู่ด้วยกัน ทำงานด้วยกันในภาคสนามและสำนักงานโครงการฯ สอนให้รู้ว่าน้ำใจมากมายมิได้ขึ้นอยู่กับหน้าตาและกิริยาเท่านั้น ขอบคุณอดีตผู้ร่วมงาน**อนุสรณ์ อำพันธ์ศรี** มิตรที่ยังคงช่วยเหลือกันเสมอมา ขอบคุณ**นัทธมน ภู่รีพัฒน์พงศ์** เลขานุการโครงการฯ ผู้เป็นเสาหลักสำคัญด้านการจัดการของโครงการฯ และเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของทีมงาน ผู้ช่วยนักวิจัยด้านโบราณคดี **รมย์ กนิษฐานนท์ สมฉวิล สุขเลี้ยง วอกัญญา ณ หนองคาย และบริสุทธิ์ บริพนธ์** ผู้ช่วยนักวิจัยด้านประวัติศาสตร์ **สิริวรรณ สิรวณิชย์ และทรงศักดิ์ ปัญญา** ผู้ช่วยนักวิจัยด้านมานุษยวิทยา **อาจารย์วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ จารุภา โนซาวา กีรติ ปรีชานุกูล และ *วัชรินทร์ มณีวงษ์* สุดยอดผู้ช่วย** ที่ร่วมกันเหนื่อยและสนุกกับการเรียนรู้ผู้คนในดินแดนที่เปี่ยมเสน่ห์แห่งนี้

เหนือบุคคลใด ขอขอบพระคุณ ***พ่อ-แม่*** สำหรับชีวิต ความคิด และให้อิสระในการเลือก...

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการทำงานทั้งหมดจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนวิชาการและบุคคลทั่วไป

ศิริลักษณ์ กัณฑศรี

ตุลาคม 2552

สารบัญ

	หน้า
คณะผู้วิจัย	
บทคัดย่อสำหรับผู้บริหาร	
คำนำ	
คำขอบคุณ	
รายนามผู้วิจัย	
คำนำ	ก
คำขอบคุณ	ข
สารบัญ	จ
บทนำ	-1-
ภาคผนวก ก ข้อมูลสัมภาษณ์ด้านมานุษยวิทยา: อำเภอปาย	1
1. นายพรม วินจะ	7
2. นายอิ่น กิตติพูนพัฒน์	12
3. นายเทียม เป็งนำ	20
4. นายสวัสดิ์ ภูมิตระกูล	23
5. นายจันทร์ อินทสาร	26
6. เจ้าอาวาสวัดศรีดอนชัย	32
7. นายดวงดี ใจแปง	35
8. นายสิทธิลักษณ์ ใสส่อง	42
9. นายหมิ่น แก้วยิธิ	51
10. ผู้คนที่เข้าร่วมงานศพแม่อุรา ปินตาเรือน	57
11. นางจำปี ใสส่อง	59
12. นายถาวร มาตพงษ์	62
13. นายหนอม (ไม่ทราบนามสกุล)	63
14. นางแสงเฮือน มาตพงษ์	65
15. นายสมบูรณ์ (เงิน) ไหวเร็ว	72
16. นางแสงเฮือน จุฑาศานต์ภัทรกุล	76
17. พระแก้ว (เจ้าอาวาสวัดเมืองน้อย)	84
18. นางมาลัย งามจริยธรรม	94
19. นายพงษ์เดช ปู่ไหม	95
20. นายยอด ศศิวิริยะ	95
21. นายหลู่ พุทรา	99
22. นายสมพร งามจริยธรรรม	101

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
23. นางเพรอะพอ (ไม่ทราบนามสกุล)	124
24. นายฉิมคำ ติโต๊ะ	125
25. นางเพ็ญศรี ติโต๊ะ	134
26. นายพะแนะโพ โหล่เจ	137
27. นางบัวคำ เซมู	150
28. นายพะเรหล่า ชิมึแปร	152
29. นางจะแต ชิมึแปร	152
30. นายสุข ปู่ไหม	155
31. นายจะอือ กะนะ	156
32. นายจันทร์ จ่ากุ๊	161
33. นางอัฐมา จ่ากุ๊	161
34. นายดีบ่อจุ๊ ชอดู	171
35. นายจิ่ง ฟั่นอ่อน	174
36. นายเจริญไหมนวน	176
37. นางวรรณา ไหมนวล	179
38. นางนภาพร ทีฆาวงศ์	184
39. นางนิตยา จิระโต	184
40. นางหลู่ เขียวหมาย	188
41. นายอำพัน ปรีชญาวิชัยกุล	190
42. นางหน่อเปาะ ยุรนารถบงกช	200
43. นางหน่อเปาะ (ไม่ทราบนามสกุล)	203
44. นางจำปา ปีดู	206
45. นางพุดตาน ปีดู	206
46. นายโต่ สวัสดี (สมศักดิ์)	208
47. นายอนันต์ (ไม่ทราบนามสกุล)	208
48. นางอาภรณ์ แสงโชติ	208
49. นายวินัย เลายี่ปา	211
50. นายสาม เลายี่ปา	211
51. นางอรพิน เหล่ายี่ปา	217
52. นายทองอินทร์ แจ่มแจ้ง	219
53. นายมังกร รู้ประโยชน์ศิลป์	229
54. นายใบ (ไม่ทราบนามสกุล)	232

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
55. นางบัวซอน มีธรรมะ	234
56. นางสุวรรณทิพย์ มีธรรมะ	234
57. นายจะสือ จะซาย	237
58. นายจ่าลอ จะนะ	238
59. นายจะต่อ เกียรติศักดิ์พนา	241
60. นางนามู จะแฮ	244
61. นางนา กิจกาญจนาภรณ์	247
62. นายปะเสือ กิจกาญจนาภรณ์	247
63. นายปะอู๋ แอพุ้ย	249
64. นายณัฐนนท์ แอพุ้ย	249
ภาคผนวก ข ข้อมูลสัมภาษณ์ด้านมานุษยวิทยา: อำเภอปางมะผ้า	251
1. นายปานหลู่ ทวีวงศ์	254
2. นางจันทรา วงศ์จันทร์	255
3. นายวิศักดิ์ พงษ์จักร	255
4. นางรัตนาพร วงศ์จันทร์	255
5. นายพะแนะคา แก้วโพธิสิทธิ์	256
6. นางสายธาร ไพรประสิทธิผล	256
7. นางนาบิโข่ (ไม่มีนามสกุล)	259
8. นายเอพอ รัตนอารยธรรม	259
9. นายพะแมยา รัตนอารยธรรม	261
10. นายณรงค์ ผกาดวงมาลย์	262
ภาคผนวก ค ข้อมูลสัมภาษณ์ด้านมานุษยวิทยา: อำเภอขุนยวม	265
1. นางเกสร รัตนจำเริญ	270
2. นายจำนงค์ ศิลปะ	271
3. พระครูอนุสาสน์โกศล	274
4. นางอุงปิ่น พงษ์วิไล	275
5. นางขิ่น มณีธร	276
6. นายจอริยะ อุประ	278
7. นางต่อมแก้ว มาเมือง	281
8. นายประชิต วงศ์แสน	283

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
9. นางรัตนา อมรศักดิ์สวัสดิ์	287
10. นายสื่อสาร แซ่ซง	289
11. นายสุพรรณ โก่งสายเงิน	289
12. นางอนงค์ ประสงค์สุข	293
13. นางอรพิน วนาสิริ	296
14. นางแหง่ วนาสิริ	296
15. นางจินตนา สำรวจ	299
16. นางจันทร์นวล แก้วกองบุญ	302
17. นางง้าว คณะเพิ่ม	305
18. นายสมบูรณ์ วนาภรณ์	306
19. นายอาจียะ คำปา	307
20. นายส่วยละ สวยสม	309
21. นางผกากรอง จันทร์เทพศรี	310
22. ผอ. สง่า วงศ์สุวรรณ	312
23. นายแหลงคำ คงมณี	313
24. นายสุวิทย์ วารินทร์	313
25. นายยุทธ วิไลวรรณ	316
26. นางติงขิ่น วิไลวรรณ	316
27. นางคำหลู่ สุนันท์	318
28. แม่ชีใบบุญ	319
29. นางก่าพอ วิชยพันธ์	320
30. นายโกลามุ กรอสติปัญญา	321
31. นายอุดม วิชยพันธ์	323
32. นางฉุ่ยแหล่ สัมพันธ์พนา	328
33. นายคำสุข สกุลวิเชียร	330

บทนำ

รัศมี ชูทรงเดช

1. ความเป็นมา

ระบบทุนนิยมเสรีในโลกยุคโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจต่อประเทศกำลังพัฒนาโดยตรง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมวัฒนธรรมที่เป็นผลจากกระแสของเศรษฐกิจบริโภคนิยมจากประเทศตะวันตก การท่องเที่ยวในยุคที่โลกไร้พรมแดนก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นในโลก

กระแสของจัดการการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ ได้รับการส่งเสริมอย่างกว้างขวางทั่วโลกไม่ว่าจะเป็นประเทศที่พัฒนา กำลังพัฒนาและด้อยพัฒนา "***อดีต***" และ "***มรดกทางวัฒนธรรม***" ถูกนำมาใช้และกลายเป็นรูปแบบส่วนหนึ่งของธุรกิจ/อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงมักจะปรากฏว่าแหล่งโบราณคดี/แหล่งโบราณสถาน ถูกใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีการพัฒนาโดยการจัดการแหล่งโบราณคดีให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ และพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง นอกจากนี้ก็มีการใช้วัฒนธรรมประเพณีเป็นจุดดึงดูดและจูงใจในการท่องเที่ยว ในขณะที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็เน้นการท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบจากกระแสของโลกาภิวัตน์เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะจากนโยบายการท่องเที่ยวที่รัฐส่งเสริมโดยเน้นด้านการตลาดเป็นหลัก เช่น นโยบายเรื่องหนึ่งตำบลหนึ่งแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจึงพยายามดำเนินงานตามนโยบายนี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความร่ำรวยทั้งด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม ถูกพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศชั้นนำของประเทศสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่สนใจธรรมชาติเป็นเวลามากว่า 20 ปีแล้ว เช่นงานของดวงใจ หล่อธนวณิชย์ และโยชิตะ อิวะสะ, ยศ สันตสมบัติ และคณะ, อุดร วงษ์ทับทิม และคณะ[1]

เส้นทางการท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ได้รับการพัฒนาอยู่ในช่วงพ.ศ. 2530-40 คือ **เชียงใหม่-ปาย-ปางมะผ้า-แม่ฮ่องสอน-ขุนยวม** เป็นเส้นทางที่ได้รับส่งเสริมและสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เส้นทางนี้ได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัยต่อมา โดยหน่วยงานของรัฐได้ปรุงแต่ง คิดประดิษฐ์วัฒนธรรมไทใหญ่และชนเผ่า ให้เป็นอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดแม่ฮ่องสอน อย่างไรก็ดี การพัฒนาไม่ได้มีพื้นฐานจากความรู้ท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องโบราณคดี ประวัติศาสตร์และมรดกวัฒนธรรม เพื่อนำมาใช้เป็นฐานของการวางแผนแม่บทการจัดการท่องเที่ยว ดังนั้น ตั้งแต่ช่วง

---

[1] ดวงใจ หล่อธนวณิชย์ และโยชิระ อิวะสะ, **การศึกษาเพื่อหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน**, เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2545. ยศ สันตสมบัติ และคณะ, **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร,** เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์, 2542. อุดร วงษ์ทับทิมและคณะ, **โครงการวิจัยชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน**, เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2545.

ระยะเวลาดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงทั้งกายภาพของเมือง หมู่บ้าน อำเภอ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม เกิดขึ้นในอำเภอต่างๆ ที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะมีกลุ่มนายทุนจากภายนอกเข้ามาลงทุนทำธุรกิจการท่องเที่ยว ทำให้ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจแทบจะไม่ได้ตกถึงชุมชนโดยตรง ชุมชนไม่ใช่เจ้าของทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของตนเองอีกต่อไป แต่กลับเป็นลูกจ้างของนายทุนที่เข้ามาทำธุรกิจ และเกิดความขัดแย้งขึ้นภายในชุมชน

ในระหว่างปี พ.ศ. 2442-49 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ตระหนักถึงปัญหาของการเติบโตของการท่องเที่ยว จึงได้สนับสนุนการวิจัยเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและสร้างกลไกในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และมีนโยบายในการวิจัยเชิงพื้นที่ต่อมา[2] โดยพยายามเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอปางมะผ้า และปาย โครงการต่างๆ เหล่านี้มีหลักการส่งเสริมความเข้มแข็งในด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นว่าจะต้องเป็นการดำเนินการที่ตั้งอยู่บนฐานของความเสมอภาคในการกระจายผลประโยชน์ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร มีการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่น มีการให้ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าความสำคัญของทรัพยากรในท้องถิ่นซึ่งเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งมีการอนุรักษ์และดำรงรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม[3] อย่างไรก็ดี ***งานวิจัยที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการที่รวบรวมเรื่องราวของภูมิหลังทางด้านสังคม-วัฒนธรรมของชุมชน/กลุ่มชาติพันธุ์น้อยมาก ส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาเพียงเล็กน้อยเท่านั้น*** ดังนั้นรูปแบบของการจัดการจึงเน้นในเรื่องของกลไกและรูปแบบการจัดการ มากกว่าการผลิตความรู้ที่เป็นพื้นฐาน ซึ่งเป็นหัวใจที่สำคัญสำหรับการนำไปสร้างเป็นเนื้อหาสำหรับการท่องเที่ยว

สำหรับอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม เป็นพื้นที่ซึ่งเหมาะสมสำหรับการวิจัยเชิงพื้นที่ (area-based research) เพราะมีปัจจัยที่แตกต่างกันและมีจุดเด่นที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งสามพื้นที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับที่ไม่เท่าเทียมกัน และพบว่าการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนในระดับต่างๆ

อำเภอปาย ความรุนแรงของการเปลี่ยนแปลงนั้นมากกว่าอำเภอปางมะผ้า อำเภอขุนยวม เพราะเมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในพื้นที่ของอำเภอปายอย่างรวดเร็ว มีนายทุนทั้งชาวไทยและ

---

[2] ดวงใจ หล่อธนวณิชย์ และโยชิระ อิวะสะ, **การศึกษาเพื่อหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน**, 2545. ธวัชชัย รัตนช้อน, **การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง**, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542. ยศ สันตสมบัติ และคณะ, **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร,** 2542. สมโภชน์ ศรีโกมาตร และคณะ, **สถานภาพของโป่งและสัตว์ป่าในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**, รายงานผลการวิจัยต่อโครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย, 2542. สุภาวดี มีสิทธิ์ และคณะ, **การวิจัยเชิงปฏิบัติการณ์ เพื่อเพิ่มพูนขีดความสามารถองค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน**, เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544. อุดร วงษ์ทับทิมและคณะ, **โครงการวิจัยชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน**, 2545.

[3] ดวงใจ หล่อธนวณิชย์, **รัฐ ทุน ชุมชนกับการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างไทยกับญี่ปุ่น**,วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิชาการ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550. ศรีศักร วัลลิโภดม, "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" ใน **เอกสารประกอบการประชุม "การวิจัยเพื่อท้องถิ่น" ครั้งที่ 2 เรื่อง ชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการความรู้โดยอิสระ**, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2545.

ชาวต่างชาติเข้าไปซื้อที่ดินและบ้านเรือนปรับเปลี่ยนเป็นร้านค้าและที่พัก(เกสต์เฮาส์) เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว (ต่างชาติ) ชุมชนท้องถิ่นก็เริ่มย้ายถิ่นฐานออกนอกเมือง วัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยมีอยู่ก็เริ่มเสื่อมถอย เกิดปัญหาอาชญากรรม โสเภณี ยาเสพติด และปัญหาเยาวชนมากขึ้น[4] การเสื่อมถอยและวิกฤตทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในระยะหลังๆ นี้ นับว่าเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงเป็นอย่างยิ่ง ประกอบกับรัฐและองค์กรในระดับท้องถิ่นพยายามขยายและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยนำตัวเลขทางเศรษฐกิจเป็นเกณฑ์แสดงถึงความเจริญของพื้นที่ ซึ่งถ้ามองแต่ในด้านผลได้ทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีการจัดการที่ดีแล้ว เชื่อแน่ว่าจะเป็นผลดีแก่ท้องถิ่นเพียงในระยะสั้นๆ เท่านั้น แต่ในระยะยาวกลับจะเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ และมีผลต่อวัฒนธรรมที่ดีงามอันเก่าแก่ของท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการสูญเสียที่สำคัญยิ่งและอาจจะไม่สามารถนำกลับคืนมาได้ ในที่สุดก็จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติสวยงาม และวิถีชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งเคยเป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ให้มาเยือนเพื่อศึกษาหาความรู้และพักผ่อนสูญหายไปด้วย[5] ดังจะเห็นได้ในปัจจุบันที่นักท่องเที่ยวคุณภาพจากต่างประเทศ เริ่มเปลี่ยนจุดหมายจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนไปสู่เมืองวังเวียง หลวงพระบาง หรือฮาลอง ในสาธารณรัฐประชาชนลาวและเวียดนามมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากที่ผ่านมาการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเน้นธุรกิจเป็นหลัก จนไม่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่นเหมือนเช่นที่เคยเป็น ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพลดลงอย่างน่าเป็นห่วง และนับวันก็จะส่งผลกระทบในทางลบต่อการท่องเที่ยวของอำเภอปาย มีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติ และกระทบต่อวิถีชีวิตวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนในอำเภอปายมากยิ่งขึ้น

ขณะที่**อำเภอปางมะผ้า** มีการเปลี่ยนแปลงที่ช้ากว่า และยังดำรงอัตลักษณ์เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมได้เหนียวแน่นกว่าปาย เนื่องจากพื้นที่ทุรกันดารยังเป็นปราการสำคัญที่ช่วยป้องกันการไหลบ่าของวัฒนธรรมโลกาภิวัตน์ อำเภอปางมะผ้าอยู่บนเส้นทางการท่องเที่ยวระหว่างอำเภอปายและจังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักจะไม่ค้างคืน ผลกระทบการท่องเที่ยวในอำเภอปางมะผ้ายังมีไม่มากนัก เพราะมีเพียงบางชุมชนที่เริ่มพัฒนาการท่องเที่ยว เช่นหมู่บ้านเมืองแพม บ้านถ้ำลอด บ้านแม่ละนา เป็นต้น จุดเด่นของอำเภอปางมะผ้าคือฐานความรู้ทางวิชาการ มีการศึกษาวิจัยมากมายและมีความโดดเด่นในเรื่องของธรรมชาติโดยเฉพาะถ้ำ โบราณคดี ความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม แต่ก็มีจุดที่ต้องพัฒนาคือเรื่องของการจัดการถ่ายทอดความรู้จากโครงการวิจัยโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า[6] ปัญหาของมัคคุเทศก์ที่ยังไม่มีเนื้อหาการนำเที่ยว และการวางแผนแม่บทสำหรับการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กันในเชิงพื้นที่

ส่วน**อำเภอขุนยวม** ก็มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ช้าเช่นเดียวกับอำเภอปางมะผ้า เพราะเป็นจุดปลายทางของการท่องเที่ยว ผลกระทบจากการท่องเที่ยวยังไม่รุนแรง จุดเด่นของอำเภอขุนยวมคือทุ่งบัวตองและพิพิธภัณฑ์สงครามโลกครั้งที่สอง แต่ปัญหาที่พบ คือยังขาดการรวบรวมความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นไม่มีการวิจัยทางด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และขาดระบบการจัดการท่องเที่ยว

---

[4] ปุสตี อาคมานนท์ มอนซอน และคณะ, **รายงานการวิจัยโครงการศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวเดินป่า**, เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหิดล, 2535.

[5] ดวงใจ หล่อธนวณิชย์, *"จากปางมะผ้าสู่ปาย: บนเส้นทางพัฒนาการท่องเที่ยว"* ใน **พลวัตทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมบนที่สูง ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน** , กรุงเทพฯ: โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะที่ 2, 2549.

[6] รัศมี ชูทรงเดช, **โบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน,** นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีฐานจากการมีส่วนร่วมของชุมชน และเน้นเนื้อหาความรู้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของประวัติความเป็นมาของมาตุภูมิ ชุมชน หรือความรู้เกี่ยวกับ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น ล้วนเป็นต้นทุนที่มีคุณค่า ซึ่งนักท่องเที่ยวคุณภาพทุกคนปรารถนาใคร่เรียนรู้ คือความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของผู้คน วัฒนธรรม และสถานที่ ซึ่งตนมาเยือน อาจกล่าวได้ว่าพื้นที่วิจัยในอำเภอปางมะผ้าและขุนยวมมีศักยภาพในการพัฒนาและสามารถเตรียมการท่องเที่ยวให้รัดกุม เพราะยังไม่ประสบกับปัญหาวิกฤตที่รุนแรงอันเกิดจากการท่องเที่ยวเช่นเดียวกับอำเภอปาย

ดังนั้น การวางแผนการจัดการท่องเที่ยวสำหรับอำเภอปางมะผ้า และขุนยวม เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเช่นเดียวกับอำเภอปาย และการกู้วิกฤตการเสื่อมถอยของสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของอำเภอปาย จึงจำเป็นจะต้องกลับไปสู่การทำความเข้าใจรากเหง้าและมรดกภูมิปัญญาของคนโบราณที่เคยอาศัยอยู่ในพื้นที่วิจัยในอดีตและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ความรู้ความเข้าใจในอดีตนี้จะเป็นการสร้างสำนึกที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในคุณค่าของ “ของดี” หรือ “มรดกทางวัฒนธรรม” ที่มีอยู่ในบ้านเมืองของตัวเอง ส่งผลต่อการอนุรักษ์พื้นฟูและการดำรงรักษาอัตลักษณ์ของแต่ละอำเภอในจังหวัดแม่ฮ่องสอนไว้ ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวสนใจและกลับมาเมืองปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม เพื่อทำความรู้จักในฐานะที่เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์อารยธรรมที่ยาวนานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์[7] สมัยอาณาจักรล้านนา[8] สมัยรัตนโกสินทร์[9] สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง[10] และยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน ที่สำคัญการพัฒนาโดยมีพื้นฐานของความรู้ มีโอกาสที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพเข้ามาแทนที่ หากมีการฟื้นฟูและจัดการในแนวทางพระราชดำริคือการกลับไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เน้นความเรียบง่ายและความพอดี โดยใช้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามที่มีอยู่เดิม เป็นแกนในการร้อยรัดสังคมท้องถิ่นให้เข้มแข็ง และอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เป็นเสน่ห์ของเมืองปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวมที่ยั่งยืนต่อไป

โครงการวิจัยนี้ จึงเป็นโครงการที่ต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนต่างชาติพันธุ์ โดยมีพื้นฐานจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิหลังของดินแดนและผู้คนที่อาศัยอยู่มาแล้วแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากการสืบค้นข้อมูลมรดกทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ โดยมองการจัดการความรู้และการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์กันจากการเชื่อมโยงเชิงพื้นที่ของอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม เนื่องจากอำเภอปางมะผ้ามีฐานความรู้ทางวิชาการหลายมิติทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จึงควรถอด

---

[7] เรื่องเดียวกัน.

[8] สรัสวดี อ๋องสกุล, **ประวัติศาสตร์ล้านนา**, พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2544.

[9] คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ**, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาของจังหวัดแม่ฮ่องสอน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2542. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, **ประวัติศาสตร์จังหวัดแม่ฮ่องสอน**, เชียงใหม่:เจริญวัฒน์การพิมพ์, 2549. รัศมี ชูทรงเดช, **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในเขตอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะที่สอง (เล่มที่ 2: ด้านโบราณคดี)**, เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550.

[10] สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ และคณะ, **โครงการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์และสัมพันธภาพชาวญี่ปุ่นและชาวไทยในจังหวัด แม่ฮ่องสอน ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน** (เอกสารอัดสำเนา), 2541. ห้างหุ้นส่วนเฉอกรีน, **รายงานการขุดค้นตามโครงการศึกษาเชิงอนุรักษ์แหล่งฝังศพทหารญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 จังหวัดแม่ฮ่องสอน** (เอกสารถ่ายสำเนา), 2542. สหวัฒน์ แน่นหนา และชิณณวุฒิ วิลยาลัย, **การศึกษาแหล่งฝังศพทหารญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 จังหวัดแม่ฮ่องสอน** (เอกสารอัดสำเนา), 2543. www.search.com/reference/Battle_of_Imphal)

ความรู้ทางวิชาการที่ยาก เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรท่องเที่ยวเพื่อบรรจุในการเรียนการสอนของวิทยาลัยชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน และทำการวิจัยและรวบรวมข้อมูลทางด้านโบราณคดี ผู้คนและศิลปวัฒนธรรมของเมืองปาย และขุนยวม และพัฒนากลไกที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ ในอำเภอปาย ปางมะผ้า และขุนยวม เช่น หน่วยงานราชการ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น ผู้รู้และนักวิชาการที่ทำงานวิจัยอยู่ในพื้นที่ ฯลฯ ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำหรับแนวทางในการพัฒนา สำหรับจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเส้นใหม่ระหว่างอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ในมิติทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในภาพรวมของภูมิภาคแทนการมองแบบแยกส่วนของแต่ละอำเภอ

โดยสรุป ***การฟื้นฟูพลังและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นจำเป็นที่จะต้องสร้างฐานองค์ความรู้ทางวิชาการ และใช้ความรู้ในการวางแผนแม่บทสำหรับการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น โดยมีมรดกวัฒนธรรมทางโบราณคดี-ประวัติศาสตร์ความทรงจำเป็นแกนกลางของสายใยที่ถักทอเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของชุมชนต่างอำเภอร่วมกัน ซึ่งจะทำให้เกิดพลังในการเสียดทานกระแสโลกาภิวัตน์อย่างตระหนักรู้ ดำรงรักษาอัตลักษณ์ของตนไว้ได้ และสืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพชนสืบต่อลูกหลานต่อไป*** ผลพลอยได้ในเรื่องขององค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยก็ทำให้ผู้คนต่างถิ่นได้เรียนรู้เกี่ยวกับผู้คน และวัฒนธรรมที่เขามาเยือน เกิดความซาบซึ้งและเคารพความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนาและวัฒนธรรม เคารพความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันโดยสันติ นอกจากนี้องค์ความรู้ใหม่ยังสามารถจะทำให้มีเนื้อหาที่น่าสนใจและสร้างเสน่ห์สำหรับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนได้ โดยเน้นความถูกต้องและเสนอความจริงที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งเกร็ดความรู้ อันจะทำให้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์สมัยต่างๆ เป็นภาพที่มีชีวิตและน่าสนใจ สามารถสร้างแรงดึงดูดให้คนมาเยือนพื้นที่วิจัยได้อย่างต่อเนื่อง และเกิดความยั่งยืนในการรักษา “ของดี” ที่มีอยู่ในมาตุภูมิของตน

คำนิยาม

ในที่นี้ผู้เขียนนิยามคำศัพท์เฉพาะเพื่อให้เข้าใจตรงกันเกี่ยวกับคำที่เลือกใช้ในงานวิจัย

มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง ภาษา ความเชื่อ ประเพณี วิถีชีวิต สิ่งที่ประพฤติปฏิบัติตั้งแต่อดีตที่ยังคงมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน หรือสูญหายไปแล้ว แต่มีคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ความทรงจำของชุมชน

การสืบค้น หมายถึง การแสวงหาความจริง โดยมีการตรวจสอบหลักฐานหรือข้อเท็จจริงตามวิธีวิทยาของแต่ละศาสตร์

การจัดการ หมายถึง การดำเนินการเพื่อดูแล รักษา บูรณะ ถ่ายทอดและสืบทอดอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมในท้องถิ่น โดยผ่านการวิจัย ค้นคว้า รวบรวมและสังเคราะห์ความรู้อย่างเป็นระบบ

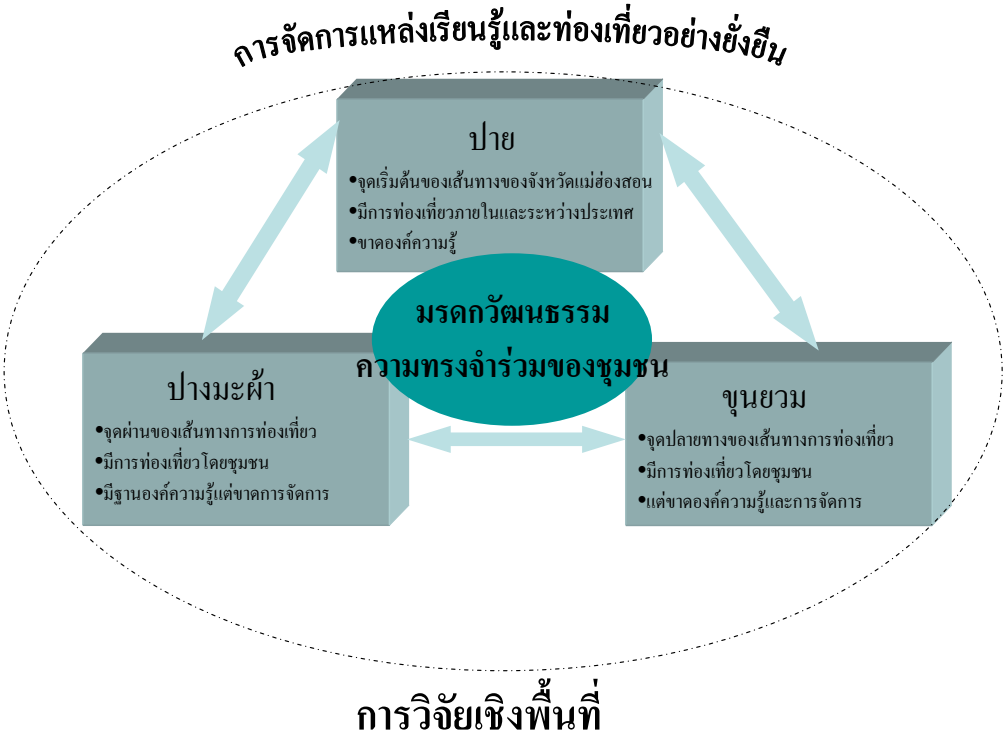

2. โจทย์ของการวิจัย

1. พื้นที่ในอำเภอปาย และขุนยวมมีความเก่าแก่แค่ไหน?
2. ความรู้เกี่ยวกับภูมิหลังของคนที่อยู่ในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวมเป็นอย่างไร?
3. แนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนควรจะเป็นอย่างไร? คือการจัดการความรู้ การจัดการท่องเที่ยว และการจัดการสืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิม

3. วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิหลังของคน สังคม และวัฒนธรรมที่อาศัยอยู่ในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม
2. เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมทั้งในอดีตและปัจจุบัน
3. เพื่อประมวลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากประวัติความทรงจำ/ประวัติศาสตร์บอกเล่าของคนที่อาศัยอยู่ในอำเภอปาย ปางมะผ้า และขุนยวม
4. เพื่อบูรณาการองค์ความรู้เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์และชุมชนท้องถิ่น และประวัติของพื้นที่ในอำเภอปาย-ปางมะผ้า และขุนยวมจากอดีตถึงปัจจุบัน
5. เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมสำหรับการจัดการความรู้และการท่องเที่ยว
6. เพื่อพัฒนาหลักสูตร แหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยว และเชื่อมโยงเส้นทางของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม

4. พื้นที่วิจัย

ขอบเขตพื้นที่: ครอบคลุมพื้นที่ 3 อำเภอในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ อำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า และอำเภอขุนยวม

ขอบเขตเวลา: ประมาณ 35,000 ปีมาแล้ว (สมัยก่อนประวัติศาสตร์) จนถึงปัจจุบัน (การอ้างอิงเวลาจากการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์ของการขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้าเป็นหลัก)

5. วิธีการสืบค้น

โมเดลในการสืบค้นเรื่องมรดกวัฒนธรรม เน้นที่การค้นคว้าเรื่องราวภูมิหลังความเป็นมาของคนที่อาศัยอยู่ในอำเภอปาย-ปางมะผ้า และขุนยวม เพื่อนำ***องค์ความรู้นี้ไปใช้ในการจัดการวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน*** โดยมีศาสตร์ที่ใช้ในการสืบค้น 3 ศาสตร์หลัก คือ โบราณคดี ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยาและการจัดการ ที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างอดีตกับปัจจุบัน และมีวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

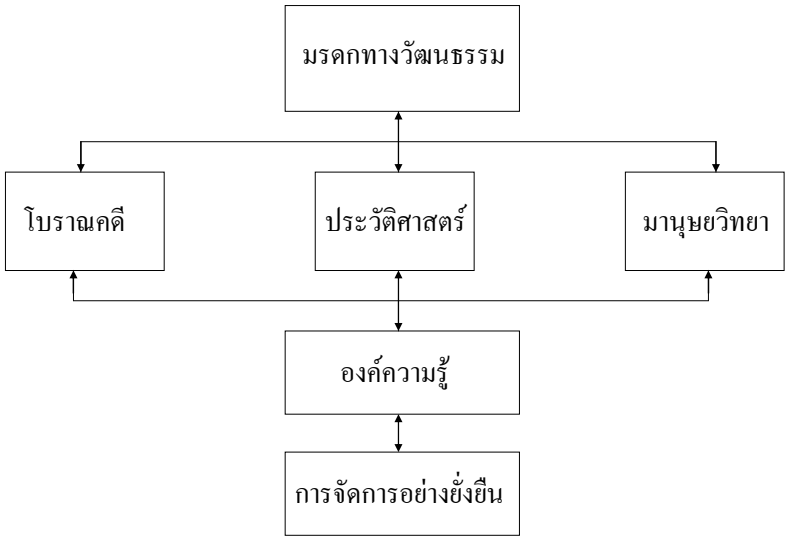

โมเดลการวิจัย

5.1 ด้านโบราณคดี

นักวิจัยด้านโบราณคดี คือ รศ. ดร. รัศมี ชูทรงเดช ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และเชิดศักดิ์ ตรีรยาภิวัฒน์ นักโบราณคดี

มีการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

- สำรวจและนำเอาหลักฐานทางโบราณคดีที่ผ่านการสังเคราะห์และประมวลผลมาจัดลำดับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อเรียงเรื่องราวความเป็นมาให้ได้ว่ามีคนอยู่อาศัยในพื้นที่วิจัยมานานแค่ไหน ก่อนที่คนรุ่นปัจจุบันจะเข้ามาอยู่ที่อำเภอปาย และขุนยวม บริเวณใดเป็นบริเวณที่เก่าแก่ และมีการกระจายตัวของชุมชนในการใช้พื้นที่อย่างไร
- เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของหลักฐานทางโบราณคดีจากอำเภอปายและขุนยวมกับแหล่งโบราณคดีในอำเภอปางมะผ้า ที่มีฐานความรู้จากงานวิจัยเดิมอยู่แล้ว

- รวบรวมหลักฐานและจัดทำทะเบียนของโบราณวัตถุสถาน สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น จารึก คัมภีร์ใบลานและพระพุทธรูป เป็นทำให้ทราบว่าในพื้นที่วิจัยมีมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญอะไรบ้าง

5.2 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

นักวิจัยด้านประวัติศาสตร์ คือ อ.นุชนภางค์ ชุมดี หมวดประวัติศาสตร์ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

มีการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

- สำรวจความรู้ทางประวัติศาสตร์จากเอกสารและการบอกเล่า เพื่อค้นหาประวัติศาสตร์ชุมชนชาติพันธุ์ และหมู่บ้านต่างๆ ในอำเภอปายและขุนยวม ว่ามีความเป็นมาอย่างไร โดยเชื่อมโยงกับงานด้านมานุษยวิทยา
- สำรวจสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วมของชุมชนหลังจากประมวลข้อมูลจากการสำรวจและสัมภาษณ์
- ศึกษาปัจจัยพัฒนาการของชุมชนจากมุมมองภายนอกและภายในว่ามีกี่ชุมชนและความสัมพันธ์ภายในและระหว่างชุมชนเป็นอย่างไร
- ศึกษาว่าชุมชนมีความทรงจำเกี่ยวกับเรื่องของตัวเองมากน้อยเพียงใด และรู้เรื่องเกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีหรือสถานที่ทางประวัติศาสตร์มากน้อยเพียงใด เพื่อเชื่อมโยงกับงานด้านโบราณคดี
- เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในหมู่บ้านต่างๆ จากเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในภาพรวมใหญ่เพื่ออธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นเช่นประวัติศาสตร์ไทใหญ่ ล้านนา การตั้งเมืองปายหรือขุนยวม การทำไม้ในเมืองปาย และสงครามโลกครั้งที่สอง ฯลฯ

5.3 มานุษยวิทยา

นักวิจัยด้านมานุษยวิทยา คือ อ. ดำรงพล อินทร์จันทร์ ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร (ทำงานช่วง 6 เดือนแรก) และ ศิริลักษณ์ กัณฑศรี นักโบราณคดี (ทำงานช่วง 1 ปีครึ่งหลัง)

มีการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

- สำรวจสถานภาพและศึกษาความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรมในอำเภอปายและขุนยวม
- รวบรวมข้อมูลทางด้านชาติพันธุ์วรรณนาเกี่ยวกับสังคม วิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอปายและขุนยวม และเปรียบเทียบกับอำเภอปางมะผ้า
- ศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนแตกต่างชาติพันธุ์
- จัดทำประวัติศาสตร์หมู่บ้าน-ชาติพันธุ์และข้อมูลพื้นฐานเพื่อเข้าใจถึงการโยกย้ายของคนในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม
- ศึกษาการปรับตัว/ปรับเปลี่ยนของสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ต่อกระแสโลกาภิวัตน์

งานจากทั้ง 3 ศาสตร์จะถูกนำมาสังเคราะห์ร่วมกันเพื่อสกัดความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรมตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงสมัยปัจจุบัน โดยการเปรียบเทียบและตรวจสอบข้อมูลของทุกด้านแล้วจำแนกประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่เป็นสิ่งของ (tangible heritage) และไม่ใช่สิ่งของ (intangible heritage) ในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม พร้อมทั้งประเมินคุณค่าและความสำคัญเพื่อถ่ายทอดให้กับท้องถิ่นและนำไปสู่นโยบายหรือแผนการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมต่อไป

6. ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประเมินสถานภาพของความรู้เดิมและตรวจสอบข้อมูลการค้นคว้าที่ผ่านมา
2. สัมภาษณ์และรวบรวมประวัติศาสตร์ความทรงจำของชุมชนท้องถิ่น เพื่อสังเคราะห์เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
3. สำรวจและรวบรวมแหล่งโบราณคดี หลักฐานทางโบราณคดี จากวัตถุทางวัฒนธรรม แผนที่ เอกสาร และคำบอกเล่า โดยระบุพิกัดทางภูมิศาสตร์ในตำแหน่งต่าง ๆ
4. สำรวจภูมิประเทศและทำเลที่ตั้งของโบราณสถาน สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และชุมชน
5. จัดทำแผนผังของแหล่งโบราณคดีและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์/ความทรงจำของชุมชน
6. สังเคราะห์และประเมินความรู้เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้และเส้นทางการท่องเที่ยว โดยจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม
7. จัดทำฐานข้อมูลสำหรับการค้นคว้าและใช้ประโยชน์ของสาธารณะ

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับคนและพัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมของอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม
2. สังเคราะห์และประมวลผลเพื่อพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นศึกษาและหลักสูตรการท่องเที่ยวท้องถิ่น
3. แผนที่และเอกสารคู่มือของเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมสมัยต่างๆ
4. ส่งเสริมและพัฒนาศูนย์ข้อมูลหรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของอำเภอปาย ปางมะผ้า และขุนยวม
5. จัดเวทีระดมความคิดเพื่อพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม
6. อบรมและถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนและชุมชนท้องถิ่น
7. ฐานข้อมูลโบราณคดี ประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยา

ภาคผนวก ก

ข้อมูลสัมภาษณ์ด้านมานุษยวิทยา: อำเภอปาย

สรุปข้อมูลสัมภาษณ์บุคคลในอำเภอปาย

การสัมภาษณ์เก็บข้อมูลด้านมานุษยวิทยาในอำเภอปายระหว่างเดือนตุลาคม 2550 – เมษายน 2552 ประกอบด้วย 4 กลุ่มชาติพันธุ์ คือ ไทใหญ่ คนเมือง ปกาเกอะญอ และลาหู่ ในพื้นที่ 4 ตำบล ดังนี้

1. ตำบลเวียงเหนือ มี 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโป่ง บ้านตาลเจ็ดต้น บ้านเมืองน้อย และบ้านศรีดอนชัย
2. ตำบลแม่ฮี้ มี 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแม่ปิง และบ้านห้วยแก้ว
3. ตำบลเวียงใต้ 2 หมู่บ้าน ได้แก่ เทศบาลปาย และบ้านใหม่สหสัมพันธ์
4. ตำบลแม่นาเติง 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่ายาง และบ้านยะโป้

ข้อมูลการสัมภาษณ์บุคคลอำเภอปายเป็นการเรียบเรียงบันทึกการสัมภาษณ์ที่มีเพียงการจดบันทึกในช่วงแรก ร่วมกับการถอดคำสัมภาษณ์จากไฟล์เสียงโดยตรง ดังนั้นจึงยังคงมีคำศัพท์ท้องถิ่นอยู่ในประโยคต่างๆ ของผู้ให้ข้อมูล สำหรับการเรียบเรียงเป็นการให้หมวดหมู่เรื่องต่างๆ ที่มีการพูดคุยเท่านั้น โดยแต่ละบุคคลจะถอดคำสัมภาษณ์จากไฟล์เสียงซึ่งให้รหัสกำกับไว้ในแต่ละบุคคล

1. เกณฑ์การเลือกบุคคลที่ให้สัมภาษณ์

การเก็บข้อมูลด้านมานุษยวิทยาตามแนวคิดเรื่องมานุษยวิทยาสังคมวัฒนธรรม เป็นการบันทึกถึงสภาพชุมชนและสังเกตการณ์การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ศึกษา อันจะเป็นข้อมูลพื้นฐานของการสร้างความเข้าใจในความแตกต่างของคนหลากหลายกลุ่มในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม ดังนั้นการเลือกบุคคลที่ให้สัมภาษณ์เก็บข้อมูลจึงมักจะเป็นผู้อาวุโส หรือผู้นำชุมชนที่มีประสบการณ์และความทรงจำในเรื่องราวของท้องถิ่นที่อาศัย ซึ่งเป็นผลให้ในระยะแรกของการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจึงได้รับความร่วมมือและประสานงานจากคนท้องถิ่นให้มีการสัมภาษณ์บุคคลที่ได้รับการเคารพนับถือหรือเป็นปราชญ์ด้านต่างๆ ของชุมชน

แต่ในบางพื้นที่ซึ่งคนเฒ่าคนแก่ไม่คุ้นชินกับการคุยกับคนแปลกหน้าจึงเลือกการเก็บข้อมูลกับคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการถ่ายทอดกันภายในชุมชน รวมทั้งมีหน้าที่เป็นล่ามแปลภาษาให้กับนักวิจัยด้วยเช่นกัน

2. สรุปจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ในอำเภอปาย

ผู้ให้ข้อมูลในอำเภอปายมีทั้งหมด 75 คน ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือการสัมภาษณ์รายบุคคลจำนวนทั้งหมด 63 คน และเรียบเรียงจากการสัมภาษณ์กลุ่มในงานพิธีศพจำนวน 12 คน

การสัมภาษณ์รายบุคคลจำนวน 63 คน แบ่งเป็นเพศชาย 40 คน และเพศหญิง 23 คน ผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีช่วงอายุระหว่าง 61-80 ปี มีจำนวนมากที่สุด รายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ช่วงอายุ (ปี)	เพศชาย (คน)	เพศหญิง (คน)	จำนวน (คน)
21-30	1	3	4
31-40	3	4	7
41-50	7	4	11
51-60	5	2	7
61-70	**7**	**4**	**11**
71-80	**9**	**2**	**11**
81-90	1	1	2
ไม่ทราบอายุ	7	3	10
รวมทั้งหมด	**40**	**23**	**63**

3. การตั้งคำถาม

การตั้งคำถามที่ตั้งไว้ครอบคลุมการศึกษาสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่วิจัยดังต่อไปนี้

- **ประวัติส่วนบุคคล** เพื่อแสดงให้เห็นถึงภูมิหลังส่วนตัวที่อาจมีผลต่อทัศนคติในการให้ข้อมูลในเรื่องต่างๆ และเชื่อมโยงประเด็นไปสู่ผู้ให้ข้อมูลรายอื่นๆ ได้
- **การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ** เพื่อให้ทราบถึงการจัดลำดับการอยู่อาศัยของผู้คนในพื้นที่วิจัย รวมถึงปัจจัย/ข้อห้ามในการเลือกพื้นที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกัน
- **การรวมกลุ่มทางสังคมและการเมือง**
- **ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี** ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกับวิถีชีวิตในรอบปีและรอบชีวิตของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์
- **ระบบการผลิต/อาชีพ**
- **การจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ**
- **การเปลี่ยนแปลงของชุมชน** ได้แก่ ผลกระทบการท่องเที่ยว ประเพณีที่ขาดหายไป เป็นต้น
- **อื่นๆ เช่น นิทาน ตำนาน เรื่องเล่า เหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2**

4. การอธิบายรหัส

การให้รหัสไฟล์เสียงสัมภาษณ์ ประกอบด้วยตัวอักษร ดังต่อไปนี้

PPK-ANT-P-หมายเลข 3 หลัก

PPK หมายถึง โครงการสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ANT หมายถึง การเก็บข้อมูลด้านมานุษยวิทยา (Anthropology)

P หมายถึง อำเภอปาย (PAI)

หมายเลข 3 หลัก ประกอบด้วย

หลักที่ 1 หมายถึง หมายเลขแทนตำบลที่เก็บข้อมูล ประกอบด้วย 4 ตำบล 4 หมายเลข ดังนี้

- **1** หมายถึง ตำบลเวียงเหนือ
- **2** หมายถึง ตำบลแม่ฮี้
- **3** หมายถึง ตำบลเวียงใต้
- **4** หมายถึง ตำบลแม่นาเติง

หลักที่ 2-3 หมายถึง ลำดับผู้ให้ข้อมูลเรียงตามวันเวลาที่สัมภาษณ์ ซึ่งในลำดับต้นๆ ของผู้ให้ข้อมูลในอำเภอปายเกิดข้อผิดพลาดในการเก็บบันทึกเป็นไฟล์เสียงและบางส่วนเป็นการเรียบเรียงขึ้นจากบันทึกนักวิจัย จึงไม่มีตั้งแต่หมายเลขลำดับเลข 1-16

ตัวอย่าง PPK-ANT-P-117 หมายถึง การเก็บข้อมูลสัมภาษณ์บุคคลลำดับที่ 17 มีที่อยู่อาศัยที่ตำบลเวียงเหนือ หมายถึง พระแก้ว เจ้าอาวาสวัดเมืองน้อย เป็นต้น

ตารางแสดงสรุปการสัมภาษณ์บุคคล
อำเภอปาย

1. ตำบลเวียงเหนือ

ผู้ให้ข้อมูล	อายุ (ปี)	กลุ่มชาติพันธุ์	ที่อยู่
1. นายพรม วินจะ	65	คนเมือง	หมู่ 8 บ้านศรีดอนชัย
2. นายอิ่น กิตติพูนพัฒน์	80	คนเมือง	หมู่ 8 บ้านศรีดอนชัย
3. นายเทียม เป็งนำ	61	คนเมือง	หมู่ 8 บ้านศรีดอนชัย
4. นายสวัสดิ์ ภูมิตระกูล	-*	คนเมือง	หมู่ 8 บ้านศรีดอนชัย
5. นายจันทร์ อินทสาร	75	คนเมือง	หมู่ 8 บ้านศรีดอนชัย
6. เจ้าอาวาสวัดศรีดอนชัย	-*	คนเมือง	วัดศรีดอนชัย หมู่ 8 บ้านศรีดอนชัย
7. นายดวงดี ใจแปง	77	คนเมือง	58 หมู่ 2 บ้านใหม่
8. นายสิทธิลักษณ์ ใสส่อง	38	คนเมือง	หมู่ 8 บ้านศรีดอนชัย
9. นายหมิ่น แก้วยิธิ	68	ไทใหญ่	หมู่ 1 บ้านโป่ง
10. ผู้คนที่เข้าร่วมงานศพแม่อุรา ปินตาเรือน	-*	ไทใหญ่-คนเมือง	หมู่ 1 บ้านโป่ง
11. นางจำปี ใสส่อง	71	คนเมือง	หมู่ 8 บ้านศรีดอนชัย
12. นายถาวร มาตพงษ์	49	ไทใหญ่	หมู่ 1 บ้านโป่ง
13. นายหนอม (ไม่ทราบนามสกุล)	-*	คนเมือง	หมู่ 1 บ้านใหม่
14. นางแสงเฮือน มาตพงษ์	78	ไทใหญ่	หมู่ 1 บ้านโป่ง
15. นายสมบูรณ์ (เงิน) ไหวเร็ว	76	ไทใหญ่	หมู่ 1 บ้านโป่ง
16. นางแสงเฮือน จุฑาศานต์ภัทรกุล	-*	ไทใหญ่	หมู่ 1 บ้านโป่ง
17. พระแก้ว (เจ้าอาวาสวัดเมืองน้อย)	46	ปกาเกอะญอ	วัดเมืองน้อย หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย
18. นางมาลัย งามจริยธรรม	35	ปกาเกอะญอ	บ้านหัวฝาย หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย
19. นายพงษ์เดช ปู่ไหม	40	ปกาเกอะญอ	73/3 บ้านมะเขือคัน หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย
20. นายยอด ศศิวิริยะ	61	ปกาเกอะญอ	บ้านมะเขือคัน หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย
21. นายหลู่ พุทธา	-*	ปกาเกอะญอ	หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย
22. นายสมพร งามจริยธรรม	36	ปกาเกอะญอ	บ้านหัวฝาย หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย
23. นางเพรอะพอ (ไม่ทราบนามสกุล)	70	ปกาเกอะญอ	24 บ้านกุงจอง หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย

* ไม่ทราบอายุเนื่องจากมีข้อผิดพลาดในการเก็บข้อมูลทำให้ข้อมูลไม่ครบถ้วน

ผู้ให้ข้อมูล	อายุ (ปี)	กลุ่มชาติพันธุ์	ที่อยู่
24. นายฉิมคำ ติโต๊ะ	42	ปกาเกอะญอ	18/1 บ้านหัวฝาย หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย
25. นางเพ็ญศรี ติโต๊ะ	38	ปกาเกอะญอ	18/1 บ้านหัวฝาย หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย
26. นายพะแนะโพ โหล่เจ	66	ปกาเกอะญอ	97 บ้านหัวฝาย หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย
27. นางบัวคำ เซมู	34	ปกาเกอะญอ	99/1 บ้านมะเขือคัน หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย
28. นายพะเรหล่า ชิมึแปร	71	ปกาเกอะญอ	81 บ้านมะเขือคัน หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย
29. นางจะเต ชิมึแปร (ภรรยาพะเรหล่า)	69	ปกาเกอะญอ	81 บ้านมะเขือคัน หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย
30. นายสุข ปู่ไหม	74	ปกาเกอะญอ-ไทใหญ่	73 บ้านมะเขือคัน หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย
31. นายจะอือ ก่านะ	66	ปกาเกอะญอ	91 บ้านหัวฝาย หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย
32. นายจันทร์ จ่ากุ๊	49	ปกาเกอะญอ	8/4 บ้านหัวฝาย หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย
33. นางอัฐมา จ่ากุ๊	42	ปกาเกอะญอ	8/4 บ้านหัวฝาย หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย
34. นายดีบ่อจุ๊ ชอดู	76	ปกาเกอะญอ	บ้านหัวฝาย หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย
35. นายจิ่ง ฟั่นอ่อน	73	ไทใหญ่	5 หมู่ 3 บ้านตาลเจ็ดต้น
36. นายเจริญ ไหมนวน	56	ไทใหญ่	หมู่ 3 บ้านตาลเจ็ดต้น
37. นางวรรณา ไหมนวล	53	ไทใหญ่	หมู่ 3 บ้านตาลเจ็ดต้น
38. นางนภาพร ทีฆาวงศ์	47	ไทใหญ่	32 หมู่ 1 บ้านโป่ง
39. นางนิตยา จิระโต	38	ไทใหญ่	96/2 หมู่ 8 บ้านศรีดอนชัย
40. นางหลู่ เขียวหมาย	81	ไทใหญ่	3/3 หมู่ 3 บ้านตาลเจ็ดต้น

2. ตำบลแม่ฮี้

ผู้ให้ข้อมูล	อายุ/ปี	กลุ่มชาติพันธุ์	ที่อยู่
41. นายอำพัน ปรีชญาวิชัยกุล	49		99 หมู่ 4 บ้านแม่ปิง
42. นางหน่อเปาะ ยุรนารถบงกช	50	ปกาเกอะญอ	หมู่ 4 บ้านแม่ปิงน้อย
43. นางหน่อเปาะ (ไม่ทราบนามสกุล)	-*	ปกาเกอะญอ	หมู่ 6 บ้านห้วยแก้ว ต.แม่ฮี้
44. นางจำปา ปีดู	67	ปกาเกอะญอ	หมู่ 6 บ้านห้วยแก้ว ต.แม่ฮี้
45. นางพุดตาน ปีดู	42	ปกาเกอะญอ	หมู่ 6 บ้านห้วยแก้ว ต.แม่ฮี้

* ไม่ทราบอายุเนื่องจากมีข้อผิดพลาดในการเก็บข้อมูลทำให้ข้อมูลไม่ครบถ้วน

3. ตำบลเวียงใต้

ผู้ให้ข้อมูล	อายุ/ปี	กลุ่มชาติพันธุ์	ที่อยู่
46. นายโต่ สวัสดี (สมศักดิ์)	57	ไทใหญ่	หมู่ 1 บ้านเมืองพร้าว
47. นายอนันต์ (ไม่ทราบนามสกุล)	-*	ไทใหญ่	หมู่ 4 บ้านเมืองแพร่
48. นางอาภรณ์ แสงโชติ	-*	ไทใหญ่	หมู่ 1 บ้านเมืองพร้าว
49. นายวินัย เลายี่ปา	50	ลีซู	32 หมู่ 7 บ้านใหม่สหสัมพันธ์
50. นายสาม เลายี่ปา	77	ลีซู	117 หมู่ 1 บ้านเมืองพร้าว
51. นางอรพิน เหล่ายี่ปา	22	ลีซู	หมู่ 7 บ้านใหม่สหสัมพันธ์
52. นายทองอินทร์ แจ่มแจ้ง	66	คนเมือง	116/1 หมู่ 4 บ้านเมืองแพร่
53. นายมังกร รู้ประโยชน์ศิลป์	60	ไทใหญ่	หมู่ 4 บ้านเมืองแพร่

4. ตำบลแม่นาเติง

ผู้ให้ข้อมูล	อายุ/ปี	กลุ่มชาติพันธุ์	ที่อยู่
54. นายใบ (ไม่ทราบนามสกุล)	-*	คนเมือง	หมู่ 6 นาจลอง ต. แม่นาเติง
55. นางบัวซอน มีธรรมมะ	26	ลาหู่แดง	หมู่4 หย่อมบ้านยะโป้ บ้านหมอแปง
56. นางสุวรรณทิพย์ มีธรรมมะ	21	ลาหู่แดง	หมู่4 หย่อมบ้านยะโป้ บ้านหมอแปง
57. นายจะสือ จะซาย	58	ลาหู่ดำ	104 หมู่ 3 บ้านป่ายาง
58. นายจ่าลอ จะนะ	82	ลาหู่แดง	86 หมู่ 3 บ้านป่ายาง
59. นายจะต่อ เกียรติศักดิ์พนา	57	ลาหู่แดง	98/1 หมู่ 3 บ้านป่ายาง
60. นางนามู จะแฮ	67	ลาหู่แดง	104 หมู่ 3 บ้านป่ายาง
61. นางนา กิจกาญจนาภรณ์	57	ลาหู่แดง	74 หมู่ 3 บ้านป่ายาง
62. นายปะเสือ กิจกาญจนาภรณ์	-*	ลาหู่แดง	74 หมู่ 3 บ้านป่ายาง
63. นายปะอู๋ แอพุ้ย	41	ลาหู่แดง	138 หมู่ 3 บ้านป่ายาง
64. นายณัฐนนท์ แอพุ้ย	23	ลาหู่แดง	138 หมู่ 3 บ้านป่ายาง

รายละเอียดการสัมภาษณ์

1. ตำบลเวียงใต้

ผู้ให้ข้อมูล	**1) พ่อพรม วินจะ อายุ 65 ปี**
ชาติพันธุ์	**คนเมือง**
ผู้สัมภาษณ์	**นางจารุภา โนซาวา อ. วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่	**9 ตุลาคม พ.ศ. 2550 (ครั้งที่ 1)**
	10 ตุลาคม พ.ศ. 2550 (ครั้งที่ 2)
ที่อยู่	**บ้านศรีดอนชัย หมู่ 8 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่	**บ้านศรีดอนชัย หมู่ 8 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง	**นางจารุภา โนซาวา อ. วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง	**-**
หมายเหตุ	**บางช่วงของการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม มีภรรยาของพ่อพรมอายุ 55 ปี ร่วมให้ข้อมูลด้วยเช่นกัน**

ครั้งที่ 1 วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2550

การจัดการทรัพยากรน้ำ

บ้านเวียงเหนือมีฝายทั้งหมด 3 ฝาย ได้แก่ ฝายหลวง ฝายเข้าเวียง และฝายน้อย มีน้ำแม่สายหลักคือ **น้ำแม่เมือง** พ่อพรม **แก่ฝายเข้าเวียง** เป็นแก่ฝายมา12 ปีแล้ว (มีลูกสี่คน ทำงานในเมืองทั้งหมดเป็นลูกจ้างในเมือง)

พ่อพรมเล่าว่า ฝายหลวงปันน้ำเข้าตรงกลางกินนาทั้งสองข้าง น้ำเหมืองอ้อมมาจากพระบาททางเหนือลงมาข้างล่าง เรียกว่า เหมืองหลวงหรือเหมืองฝายหลวง เหมืองหลวงจะขนานไปกับน้ำแม่เมือง แล้วแยกเข้านาทั้งสองข้างทั้งซ้ายและขวา

ต่อมาน้ำเมืองก็ไหลมาสู่ฝายเข้าเวียง (ฝายพ่อพรม) มีเหมืองเข้าเวียง น้ำเมืองไหลมาจากข้างบนลงมาเจอฝายเข้าเวียง แล้วก็ลงสู่ฝายน้อยต่อไป มีฝายทั้งหมดสามฝาย อันที่จริงก็มีฝายอยู่ข้างบนอีกฝายหนึ่งชื่อฝายห้วยม่วงเป็นฝายเล็กๆ อยู่เหนือฝายหลวงอีกที

ฝายเข้าเวียงกินนาทั้งหมด 85 ต๊าง คือ นาหนึ่งปั้น (ประมาณหนึ่งไร่ – ไร่ครึ่ง) กินน้ำ 1ต๊าง 1ปั้นหมายถึงนาที่มีคันนาขึ้น เรียกว่านา 1 ปั้น นา 1 ปั้น กินน้ำ 1 ต๊าง ฝายพ่อพรมมีนาทั้งหมด 85 ต๊าง ก็มีนาทั้งหมด 85 ปั้น

พ่อพรมไม่มีที่นา ไม่ได้ทำนา แต่ได้รับเลือกให้เป็นแก่ฝาย เพราะว่าชาวบ้านคัดเลือกเอาคนที่รักษาดูแลดีๆ มีหน้าที่รักษาฝาย โดยได้ค่าตอบแทน เป็นข้าว โดยมีอัตราเก็บข้าวคือ 1 ต๊าง จะได้ข้าวอยู่ 1 ต๊าง ทำนาส่วนตัวของใครของมัน นาบางคนก็มี 1ปั้น แต่ขนาดไม่เท่ากัน บางคนก็กินน้ำ 1 ปั้น มี 2 ต๊างก็มี เข้าที่เดียว 2 ต๊างครึ่งก็มี พอมาคิดรวมๆ กันแล้วก็มีทั้งหมด 85 ต๊าง

พ่อพรมมีบัญชีของผู้ที่เป็นเจ้านา ที่ใช้น้ำฝายเข้าเวียง มีเจ้านาทั้งหมด 35 คน แต่มีต๊างทั้งหมด 85 ต๊าง บางคนก็ได้สองต๊าง สามต๊างบ้างก็ตามขนาดของที่นาจะเล็กจะใหญ่ โดยไม่ได้มีการบันทึกว่านาใครกินน้ำกี่ต๊าง แต่พ่อพรมจำได้ว่านาใครกินน้ำเท่าไร โดยคำนวณได้เลยว่าใครจะได้น้ำเข้านากี่ต๊าง ในสามสิบกว่าคนนี้ อีลูนมีที่

นาเยอะที่สุดมีที่นา 2 ปั้น กินน้ำไป 2 ต๊างครึ่ง นายแซ้ง เป็งติ๊บ นาก็มีสองปั้น 1 ปั้นก็จะมีประมาณ 12 ไร่ภาษีใหญ่ กว้างและยาวมาก อย่างนายแซ้งมีนาสองปั้นก็เท่ากับมีที่นา 12 ไร่ภาษี กินน้ำ สองต๊างครึ่ง

อัตราชั่ง-ตวง-วัด

1 ต๊างก็มีรูน้ำเข้าประมาณกว้าง สี่นิ้ว (มือพ่อพรม) และลึกสามข้อมือ (มือพ่อพรม) โดยเอามือพ่อพรมเป็นเกณฑ์ เท่านั้น คนอื่นวัดไม่ได้ สี่นิ้วพ่อพรมก็ได้ประมาณ 2 นิ้วครึ่งไม้บรรทัด

นา 1 ปั้น ที่กว้างสุดก็เท่ากับ 12 ไร่ภาษี ที่แคบมาหน่อย ก็ 6 ไร่ภาษีบ้าง 8 ไร่ภาษีบ้าง ไม่เท่ากัน ปั้นใหญ่ก็ได้น้ำเยอะคือได้น้ำอยู่ 1 ต๊างครึ่งหรือ 12 นิ้ว (มือพ่อพรม) ถ้านาปั้นเล็กก็ได้น้ำ 1 ต๊างหรือ 4 นิ้ว (มือพ่อพรม) เป็นเกณฑ์แบ่งน้ำที่ใช้กันมานานแล้ว ดังนั้นนาไม่ว่าจะปั้นเล็กปั้นใหญ่อย่างน้อยที่สุดก็จะได้น้ำ 1 ต๊าง ทุกนา

อย่างนาที่ได้น้ำ 1 ต๊างครึ่งนั้น เวลาไปลองเหมืองลองฝายก็ต้องส่งแรงงานไปช่วยสองคน ถ้าได้น้ำ 2 ต๊างครึ่งก็ต้องส่งแรงงานไปสามคน เป็นต้น ก็ต้องจ้างคนไปเพิ่มด้วย

เวลาจะไปลองเหมือง ลองฝายก็ต้องเอาจอบ เอาเสียม พลั่ว มีด ไม่เอาสะเปาะไปด้วยไม่เหมือนที่อื่น ที่นี่จะใช้พลั่วเลย

แก่ฝาย (ผู้ดูแลการจัดการทรัพยากรน้ำ-ผันน้ำเข้านา)

ตั้งแต่พ่อพรมมาเป็นแก่ฝายได้ 12 ปี ก็เป็นฝายปูนเลยไม่ได้เป็นฝายไม้ เปลี่ยนเป็นปูนมานานแล้ว ก่อนที่พ่อพรมจะมาเป็นแก่ฝาย ฝายเข้าเวียงแก่ฝายคนแรกคือ

1. ลุงสม (เสียชีวิต)
2. น้อยตัน (เสียชีวิต)
3. ลุงปั๋น (เสียชีวิต)
4. พ่อเฒ่าใจ (เสียชีวิต)
5. แก่เบี้ยว (เสียชีวิต) 12 ปี
6. ลุงเป็ง (เสียชีวิต) เป็นได้ปีเดียว โดนไล่ออก
7. ลุงนั่น เป็นปีเดียวโดนไล่ออก
8. พ่อพรม เป็นมาแล้ว12 ปี

มีการเปลี่ยนเป็นฝายปูนในช่วงของลุงแก่เบี้ยวแล้ว โดยคนทำก็คืนทางส่วนราชการมาประมูล นานประมาณยี่สิบกว่าปี โดยคนมาทำฝายขาดทุนเพราะสร้างช้า โดนปรับวันละสามพันกว่าบาท ฝายของพ่อพรมกว้างขวางลำน้ำประมาณ 20 เมตรกว่าๆ หลังฝายกว้างประมาณฟุตครึ่ง ประมาณ 8 นิ้ว สามารถเดินได้ เหมืองพ่อกินน้ำบ้านเดียว เฉพาะในตำบลเวียงเหนือ

เวลาไปลางเหมืองลางฝายก็เอาจอบไป เอาทรายหน้าฝายออก น้ำเยอะก็เอากั้นน้ำ น้ำน้อยก็ระบายเอาทรายที่ค้างออก เวลาลองเหมืองก็แค่เอาหญ้าสองข้างออก เหมืองเทคอนกรีตไม่ทั้งหมดยังมีที่เป็นดินอยู่บ้าง ปีที่แล้วมีโครงการที่จะเทให้หมด แต่ติดเรื่องทักษิณ โครงการเลยหยุดชะงัก ยังค้างอีก1,500 เมตร

การจัดการทรัพยากรน้ำ

น้ำฝายเข้าเวียง ไปข่างขว้าง (ระบายน้ำจากนา) เข้ามาบ้านผ่านรางในหมู่บ้านแล้วไหลลงน้ำแม่ใหญ่ (ปาย) น้ำที่ไหลผ่านบ้านก็ได้เอามาใช้เป็นน้ำประปา ซักผ้า ใส่น้ำบ่อกิน เข้าใส่แท็งก์น้ำประปามีระบบกรองให้ชาวบ้านได้ใช้ น้ำเมืองใช้ทั้งการเกษตรและการอุปโภคบริโภคด้วยทั้งสองอย่าง มีฝายเข้าเมืองเท่านั้นที่ได้ใช้ สองฝายที่เหลือทั้งฝายหลวงและฝายน้อยใช้เพื่อการเกษตรอย่างเดียว ฝายเข้าเมือง ใช้อุปโภคบริโภคทั้งสี่หมู่บ้านเป็นประปาหมู่บ้านได้แก่ บ้าน หมู่ 8 ศรีดอนชัย (บ้านเหนือ) หมู่ 2 บ้านเวียงเหนือ หมู่ 5 บ้านโฮ่ง และหมู่ 1 (บ้านโป่ง)

เมื่อเทียบขนาดฝายหลวงและฝายเข้าเวียงแล้ว ก็มีขนาดใหญ่พอๆ กัน ที่ได้ชื่อว่าฝายหลวงนั้น เพราะมาตั้งเอาทีหลัง ฝายหลวงมากั้น มาเทปูนทีหลังฝายเข้าเมือง ฝายเข้าเวียงสำคัญกว่า

สมัยก่อนตอนที่เป็นฝายไม้ พ่อพรมก็ยังเคยไปช่วยเขาทำฝายด้วยโดยเอาหลักฝายไปด้วย เมื่อก่อนจะลงทำฝายเดือนเมษายน ก็จะมีการบอกล่วงหน้าสิบวัน เพื่อให้มีเวลาไปฟันหลัก ให้เอามาคนละ 300 หลัก หลักสั้นจะยาวประมาณศอก เอามาสามร้อยอัน หลักยาวจะยาวสามศอก เอามาคนละยี่สิบเล่ม น้ำแม่เมืองมีขนาดใหญ่ เวลาหน้าน้ำนองก็เยอะมาก แล้วแต่ละคนก็ต้องเอา ค่าวไม้บั่ว ไม้ซางมาอีกคนละ ยี่สิบ เล่ม เพื่อเอามาให้หลักเล็กได้ตอกใส่ ค่าวจะมีลักษณะเป็นไม้ไผ่แล้วก็จะเอามาบาก แล้วก็เอาหลักเล็กตอกยึดเข้าไป แล้วก็เอาแหลบติดข้างหลังไป ซื้อกันเป็นชั้นๆ ขึ้นไป ไม่ใส่ก้อนหินเลย ใช้แต่ไม้อย่างเดียว ถึงใช้ไม่เยอะมากในการสร้างฝาย ค่าวจะยาวประมาณสุดเล่ม (ไม้ไผ่) เลย หลักยาวสามศอกเอาไปแหลบ แล้วจึงเอาค่าววาง

เหมือง-ฝาย

การสร้างฝายจะต้องมี *ไม้แม่นอนทราย* ต้องเอาช้างลากมา โดยจ้างพวกเจ้าของช้างแล้วให้เขาลากมาให้ เอาแม่นอนทรายมานอนขวางลำน้ำ แล้วก็ตีหลักใหญ่ (3 ศอก) ลงไป เป็นแหลบๆ ให้เป็นแถวๆ เต็มหน้าๆ ไม้นอนทราย จากนั้นก็เอาหลักเล็ก (1 ศอก) มาตีข้างหลังไม้แม่นอนทรายขึ้นไปเรื่อยๆ แหลบไปเรื่อยๆ ขึ้นไปเป็นชั้นๆ เอาแหลบข้างหลังแม่นอนทรายโดยตีหลักไม้อีกชั้นทั้งข้างหน้าข้างหลัง โดยเอาหัวไม้ยาวขึ้นมาหน่อย แล้วก็เอาค่าวยาวๆเข้ามาขวางเลย แล้วก็ตีหลักลงอีกที ทั้งหลักเล็กหลักใหญ่ แล้วก็เอาหลักเล็กแหลบขึ้นไปเรื่อยๆ เป็นชั้นๆ โดยไม่ใส่ก้อนหินเลย เวลาไปเอาไม้ก็ไปเอาตา ป่าแพะ ตามห้วยทางตะวันออกบ้าน ที่อยู่ตามริมน้ำเมือง เสร็จแล้วก็ล่องลำน้ำมา

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

คนที่ทำนามีทั้งคนเมืองและคนไต พูดกันรู้เรื่องกันหมด เราก็เรียกเขาว่าเงี้ยว เขาก็ไม่โกรธ อย่างคนบ้านหมู่ 1 ก็เป็นเงี้ยว เขาก็พูดเงี้ยวกัน พ่อพรมก็ฟังเขารู้เรื่อง เวลาไปตีเหมืองตีฝาย ก็ไม่มีเรื่องผิดใจกัน เมื่อลงไปตีเหมืองตีฝายก็จะทำเฉพาะพวกที่ทำนาเท่านั้น พวกที่ไม่ได้ทำนาก็ไม่ไป พวกที่กินที่ใช้น้ำเหมืองเป็นน้ำกินน้ำใช้ก็ไม่ไปช่วยตีเหมืองตีฝายด้วย เพราะประปาเป็นเงินของหลวงที่เพิ่งมาสร้าง เมื่อก่อนชาวบ้านก็กินน้ำบ่อทุกบ้าน ขุดน้ำบ่อทุกบ้าน น้ำบ่อกลางบ้าน (หน้าหมู่) ไม่มี มีแต่ในบ้านใครบ้านมัน บางบ้านก็กินด้วยกัน กินตามญาติพี่น้อง บ้านใกล้เรือนเคียง เวลาไปล้างน้ำบ่อก็จะช่วยกันทำเมื่อใกล้ถึงปีใหม่ ก็เอาคนลงไปตักขึ้นมาใส่สายสาวขึ้น ลงไปขัดๆ สมัยนี้ก็ใช้เครื่องสูบน้ำหมดแล้ว ลึกประมาณสิบท่อ

คูเมืองรอบบ้าน ชาวบ้านเวียงเหนือก็ไม่ได้ใช้ ส่วนใหญ่จะเป็นพวกบ้านข้างล่างใช้เข้านา น้ำมันมีตลอดเป็นคูที่เอาไว้ให้น้ำเสียจากนาลงด้วย พวกบ้านกระทิงข้างล่างเขาก็ใช้น้ำ เขาก็ทำรางต่อไป กินน้ำขี้ซาก (เหลือ)

ของเราอีกที น้ำมันเป็นสีเขียวเพราะว่ามันลึกมาก มันจึงเป็นสีเขียว พอเราระบายออกไปมันจะใส เวลาหญ้าขึ้นก็หมู่สองก็ร่วมกันพัฒนา ทั้งๆ ที่ไม่ได้ใช้ แต่พวกบ้านกระทิงข้างล่างที่ใช้น้ำไม่ได้มาช่วย แต่จะออกเงินจ้างแทน

การเลี้ยงผีฝาย

วันที่ไปลางเหมืองลางฝาย (การลอกเหมือง) ก็จะปรับสองร้อยบาท เป็นกฎที่ตั้งมานานแล้ว แต่ตั้งแต่พ่อพรมมาเป็นแก่ฝายนี้ไม่เคยได้ปรับใครเลย เขามาหมดเลย ถ้าลืมเอาจอบไปก็ไม่ปรับ เพราะเราประกาศก่อนว่าจะลองเหมืองก็ให้เตรียม จอบ พลั่ว มีด เกี่ยวหญ้าไปด้วย เดินบอกตามบ้านเลย ไปเองเลย ไม่มีล่าม ได้ข้าวปีละ 85 ต๋าง ไม่พอขาย ก็กินอย่างเดียว ให้ลูกหลานด้วย ลางเหมืองลางฝายทุกปี ก่อนทำนาในเดือน 9 เมืองก่อนลงดำนา ฝายปูนของพ่อยังไม่เคยเสียหาย ถึงแม้เป็นฝายปูนก็ยังมีการเลี้ยงผีฝายอยู่ มีหอผีเจ้าฝายเจ้าเหมืองอยู่ และหอเจ้าที่อยู่ ถ้าถึงเวลาเฮาลงเหมืองลงฝาย เอาหินเอาทรายออกท่อ ก็เลี้ยงหัวหมู โดยเก็บเจ้านาต๋างละ 20 บาท เลี้ยงจิ๊นลาบ เครื่องใน เหล้าขาวบางครั้งก็ซื้อเป็นพันบาท เอาไป20-30 กระปุก กินกันทั้งวัน

ถ้าผัวไม่อยู่ไม่สามารถเอาเมียไปลางเหมืองลางฝายแทนได้ เพราะผู้หญิงเขาไม่ให้ไป งานลางเหมืองลางฝายเป็นงานผู้ชาย เวลาลางเหมืองลางฝายเขาจะเป็นงานเป็นช่องๆ รับผิดชอบช่องใครช่องมัน 80 คนก็มี 80 ช่อง ทำทั้งขุดทรายออก ถางหญ้าจนเกลี้ยง เขาไม่เอาให้ผู้หญิงทำ เพราะเขาว่าเป็นงานผู้ชาย มันไม่ใช่งานผู้หญิง หากเจ้านาผู้ชายไม่ว่างไปลองเหมืองลองฝายก็ต้องจ้างไปแทน

คนเมืองกับคนไตทำงานได้เท่าๆ กัน กินเหล้าก็เท่าๆ กัน “น้ำหัวเปียงเดียวกั๋น” ฝายเข้าเวียงที่เลี้ยงผีอยู่ข้างฝายเลย ที่มันกว้าง เวลาเลี้ยงผีก็จะไปบอกกล่าว แล้วแต่โวหารเราว่า

“ขอหื้อฮักษาผ่อกอย จะไปดีหื้อมันได้หลุได้ปัง ขอฝากขอฝังไว้กับเจ้าแม่ธรณี เจ้าที่เจ้าทางเจ้าฝายเจ้าเหมือง หื้อเปิ้นฮักษาผ่อกอย”

เขาก็มาเลี้ยงทุกปี โดยพ่อพรมเป็นเก๊า (เจ้าภาพหลัก) และเป็นคนฮ่ำ (คนนำประกอบพิธีขึ้นสวด) ด้วย เป็นคนเก็บไปซื้อบอกให้ทุกคนไปช่วยกันเลี้ยง พอทำงานในนาเสร็จก็ไปช่วยกัน ไปกินขี้ซากผีด้วยกัน เลี้ยงผีฝายจะทำหลังจากลางเหมืองลางฝายเสร็จ

เท่าที่เป็นแก่ฝายมายังไม่เคยมีใครลักน้ำเลย ไม่มีใครผีเลย แต่ก็ต้องไปดูทุกวันดูว่านาใครน้ำเข้าไม่เข้า น้ำแห้งรึเปล่า ไปดูทุกวัน ไปดูช่องน้ำลงทุกวัน เดินตรวจทุกวัน ประมาณ 3 กิโล เดินไปก็แวะไปดูเรื่อยๆ

ครั้งที่ 2 วันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ .2550

เมื่อก่อนสมัยรุ่นพ่อรุ่นแม่ ไม่ได้ทำไร่ถั่วเหลืองกันอย่างนี้ ทำนาอย่างเดียว รับจ้างเขาไป เปลี่ยนมาปลูกถั่วเฉพาะหน้าฝน หมดถั่วก็ปลูกกระเทียมต่อ สูบน้ำขึ้นมาจากน้ำเหมือง ส่วนใหญ่ก็จะเป็นพวกที่ออกค่าต๋างน้ำ ถ้าไม่ใช่พวกนี้ก็ต้องซื้อน้ำใส่สวนปีละ 500 บาท ถ้าเป็นสวนหอม ถ้าเป็นที่นาก็คิดตามธรรมดา ให้ข้าวให้มา คนที่ไม่มีที่นาแต่มาเช่าที่ก็ต้องเสียเงิน ส่วนใหญ่ก็เป็นคนในบ้านนี่แหละ สมัยนี้ถ้าจ้างไถก็เป็นพันกว่าบาท ลงทุนแต่ละครั้งในการทำนาตั้งแต่แรกจนเก็บเกี่ยวอย่างน้อยก็หมื่นกว่าบาท พ่อพรมดูแลน้ำทั้งหมดของพวกที่ทำนา สวนถั่วเหลืองไม่เคยปลูกเป็นข้าวไร่เลย ถั่วสลับกับหอม ถ้าไม่ปลูกหอมก็ทิ้งที่ไว้ ถั่วปลูกมานานแล้ว เป็นนโยบายของกระทรวงเกษตร ที่ปลูกถั่วเป็นที่ของชาวบ้าน เลยไม่ใช่ของนายทุน มีโฉนดเรียบร้อย ซื้อขายได้

ฝายปูนที่เห็นก็สร้างขึ้นทับฝายไม้อันเดิมที่เคยมี มีขนาดใหญ่มาก ถ้าทรายขึ้นเต็มหน้าฝาย ก็ตักทรายลงข้างล่างเลย ถ้าน้ำนองเยอะมากทรายก็จะมามาก พ่อก็จะเปิดไม้ที่กั้นเอาทรายออกไปหมด เมื่อถึงเวลาล้างฝายก็จะมุดลงไปในท่อ เอาหินเอาดินออก แต่ส่วนใหญ่ก็จะไปล้างเหมืองที่ข้างล่างฝายไปทางห้างของอาจารย์แดง เพราะ

มันไม่ได้เทคอนกรีต ก็จะไปช่วยกันตัก ช่วยกันขุดที่นั่นมากกว่า ฝายที่สร้างขึ้นนี้เป็นงบประมาณของ รพช. งบประมาณเมื่อปี 2539 แต่ถึงแม้ว่าจะเป็นฝายปูนแล้วพ่อพรมก็ยังต้องหาไม้มากั้นน้ำเพื่อให้น้ำเข้าฝายด้วยเหมือนกัน ดูจากจำนวนน้ำเข้านาให้พอ ถ้าชาวบ้านอยากได้น้ำเข้าเยอะๆ ก็ต้องเอาไม้มากั้นให้สูงขึ้นอีก ไปเรื่อยๆ ตอนนี้ก็ใส่ไม้ไป 6 ท่อนแล้ว ถ้าน้ำเยอะก็ใส่ไม้น้อย น้ำมากก็ใส่เยอะ เหมืองยาวไปถึงทางใต้โน่น แบ่งออกเป็น 80 ต๊าง ต๊างละ 4 นิ้ว

การเลี้ยงผีฝาย

เดือนเมษายน ก็จะมีการเลี้ยงผีฝาย เวลาเลี้ยงผีฝายคนก็จะมากันเต็มเลย ตรงนี้มีทั้งเจ้าที่และเจ้าฝาย เจ้าที่ก็คือ เฮามาฝากเนื้อฝากตัวให้รักษาดูแลไม่ให้เจ็บป่วย ไปทางไหนก็ให้สะดวก เวลาฮ่ำเจ้าฝายก็มีโวหารว่า

“ถึงเวลาลงเหมืองลงฝายก็ ขอหื้อฮักษา เหมืองฝายจะไปฮื้อมันหลุ ได้ซุน น้ำไก้ น้ำนอง เป็นค้อนเป็นขอนใหญ่โตๆ ก็หื้อมันไหลไปอยู่ตางลุ่มเสี้ยงๆ” เหมือนกับเป็นการขอบ่าขอแรง ให้เจ้าฝายดูแลรักษาให้ไม่มีที่เสีย เวลาเลี้ยงจะเลี้ยงด้วยหมูทุกปี จะซื้อหัว และเนื้อหมู เครื่องในมาจนพอเลี้ยงลูกฝาย ซื้อมาอย่าให้ขาดกินกันจนเหลือ

ป้ายเขียนไว้ว่าฝายแม่เมย เขียนผิด แท้จริง ต้องชื่อว่า ฝายแม่เมือง สร้างเมื่อปี 39 สมัยพ่อเบี้ยวเป็นแก่ฝายตอนปลายๆ แล้ว

ฝายข้างบนฝายเข้าเมือง เรียกว่า ฝายหลวง เพราะว่าเป็นเก๊า (เขา) สร้างก่อน แต่เป็นลักษณะฝายน้ำล้นเท่านั้น ไม่มีช่องเหมือนกับฝายเข้าเมือง ไม่มีบันไดด้วย

พ่อหลวงยังเป็นลูกน้องพ่อพรมเลย พ่อหลวงเป็นประธาน อาจารย์แดงเป็นรองประธาน และมีกรรมการอีก6คนที่พ่อพรมตั้งไว้ เมื่อมีประชุมผู้ใช้น้ำพ่อพรมก็ต้องไป ฝายเข้าเวียงถือว่าไม่เป็นลุ่มน้ำแต่เป็นน้ำสาขาน้ำเมืองสมัยพ่อตอนเด็กก็เป็นอย่างนี้ แต่เวลานองก็ดุเดือดมากเหมือนกัน ต้นน้ำแม่เมืองอยู่ไกลมา ไปทางดอยที่เรายืนอยู่ที่นี่เรียกว่า ห้วยบ่าดะ ห้วยเจ้าเมือง ฝายเข้าเวียงนี้มีลำห้วยไหลลงมาเป็นสิบสาย เลยทีเดียว

การปลูกถั่วเขาจะไม่ใช้น้ำจากเหมือง แต่ถ้าเป็นการปลูกหอมก็จะเก็บช่วงการผลิตละ 500 บาท ไม่ว่าจะใช้น้ำมากหรือน้อย เอาเงินให้พ่อพรม ได้ทั้งข้าวทั้งเงิน ปลูกหอมมีไม่มีเจ้า ประมาณสองสามเจ้า ไม่ค่อยมีใครมาเข้าที่ทำ อย่างปีก่อนก็มีพวกลีซอมาเช่าที่นาปลูกหอม เก่งการปลูกหอมมาก ทั้งๆที่หอมเป็นความรู้คนเมือง แต่ลีซอก็เรียนรู้ได้ดี มาถามตลอด เห็นคนเมืองทำก็ถามไปด้วย แต่ยางก็ไม่ค่อยลงมาทำเลย มีแต่ลีซอ

มาที่ฝายทุกวัน ก็มาตรวจดูว่ามีหญ้า มีทราย มีหินมาปิดทางน้ำรึเปล่า เดินตรวจลงไปเรื่อยๆ เมื่อเจ้านาไม่ต้องการน้ำแล้วก็จะปิดต๊างเองเลย ปิดต๊างแล้วก็เตรียมตัวเก็บเกี่ยว เมื่อเขาเก็บเกี่ยวเสร็จ พ่อพรมก็ไม่ต้องมาดูแล้ว หน้าแล้งไม่ต้องดู พวกที่เขาทำสวนจะดูกันเอง

ถั่วต้องรอให้ใบร่วงทั้งหมดและให้ฝักมันแห้งจึงจะเก็บเกี่ยวได้ สามเดือนก็เก็บเกี่ยวได้ เริ่มปลูกเดือนถั่วตอนนี้เอามื้อไม่ได้ เพราะฝนมันตก มันไม่แห้ง จ้างมาก็ไม่สามารถจ่ายค่าแรงครึ่งวันได้ เขาไม่ยอม จ้างมาก็ไม่คุ้มเลย เราปลูกหอมก็ยังมีการแย่งแรงงานกันอีก ค่าแรงวันละ 120 บาทเกี่ยวข้างจะจ้างวันละแก่น (กระสอบ) แก่นหนึ่งก็มีสองควาย

ตั้งแต่พ่อเป็นแก่ฝายมา น้ำมันจะดีปีเว้นปี หน้าแล้งจริงๆน้ำก็จะไม่แห้งจะมีอยู่ ไม่เคยขาด เพราะข้างในมีป่ากล้วยเยอะ น้ำเมืองมีขนาดเล็กกว่าน้ำของ น้ำปาย ที่มีขนาดเท่ากัน นำเมือง น้ำของ น้ำปายไปรวมกันที่สะพานโน่น

ข้อห้ามการตั้งเหมือง-ฝาย

การผิดฝาย จะมีกฎที่ตั้งไว้ในที่ประชุมของคณะเหมืองฝาย ประกอบไปด้วย
การห้ามลักน้ำ ถ้าลักน้ำจะมีการปรับไหม 500 บาท แต่ไม่ผิดผี ไม่เลี้ยงผี
ห้ามทำลายเหมืองฝาย
ห้ามขาดเหมือง ขาดฝาย

(ภรรยาพ่อพรม วินจะ: ฝรั่งที่มาสร้างรีสอร์ทในหมู่บ้านถ้ามันจะเอาน้ำมันก็บอก ฝรั่งมาซื้อที่ดินแถวบ้านนี้เยอะมาก ซื้อได้เพราะมันเป็นที่นาที่ชาวบ้านขาย ในคว้าม(บริเวณ) นี้ ก็เป็นญาติพี่น้องกันทั้งหมดเลย แม่มีลูกทั้งหมดสี่คน ไปทำงานในเมืองหมด อยู่ที่บ้านแพมกลางหนึ่งคน ตากหนึ่งคน ส่งตังค์มาให้ตลอด แม่ก็มีหน้าที่ดูแลพ่อพรมอย่างเดียว แม่เป็นคนเมือง ลักษณะบ้าน การอยู่ การกินระหว่างคนไตกับคนเมืองก็มีลักษณะคล้ายกัน จะต่างกันเพียงแค่เรื่องของภาษา เท่านั้น แต่ถ้าเป็นไตแจ้ดๆ (ไตข้างนอก) จะฟังไปรู้เรื่อง พูดอะไรก็ไม่รู้เรื่อง แต่ถ้าเป็นไตแถวบ้านจะฟังรู้เรื่อง ไตมันมีหลายอย่าง มีทั้งไตใหญ่แท้ จะฟังไม่รู้เรื่องกับไตเงี้ยว จะฟังรู้เรื่องหน่อย กับข้าวก็กินเหมือนกัน ใส่ถั่วเน่าเหมือนกัน บ้านนี้ไม่ค่อยกินปลาร้า จะใส่ถั่วเน่าแทน บ้านนาจลองถึงจะกินปลาร้า นาจลองเป็นคนบ้านแอ่น บ้านตาล ย้ายมา เข้าจะพูดล่องๆ พูดยาก เลียนแบบไม่ได้เลย) (อาจเป็นลัวะซึ่งเป็นข้อสันนิษฐานของทีมวิจัยซึ่งมาจากประสบการณ์จากสนามอื่นๆ)

ผู้ให้ข้อมูล	**2) พ่ออิ่น กิตติพูนพัฒน์ อายุ 80 ปี (เกิด พ.ศ. 2470 เป๊ิง (ปี) กระต่าย)**
ชาติพันธุ์	**คนเมือง**
ผู้สัมภาษณ์	**นางสาวจารุภา โนซาวา อ. วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่	**9 ตุลาคม พ.ศ. 2550**
ที่อยู่	**บ้านศรีดอนชัย หมู่ 8 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่	**บ้านศรีดอนชัย หมู่ 8 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง	**นางสาวจารุภา โนซาวา อ. วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง	**-**

พ่ออิ่น เป็นตั้งข้าวมาได้ สองปีแล้ว ก่อนหน้าพ่ออิ่น คือพ่อหนานอ้าย ตายไปแล้ว พ่อหนานอ้ายเป็นญาติพี่น้องกัน เป็นพี่น้องทางแม่ คนแรกที่เป็นตั้งข้าวก็คือลุงต๋ัน

ลุงต๋ันเมียชื่อ อุ๊ยตุด ลุงต๋ันเป็นคนบ้านนี้ สืบมาจากแม่ แม่ลุงต๋ันนั้นพ่ออิ่นจำไม่ได้ จำได้ถึงแค่รุ่นลุงต๋ัน หนานอ้ายเป็นลูกลุงต๋ัน คนเก๊า(คนโต) เป็นผู้หญิงเรียกว่าพี่เอ้ยเก๊า ชื่อว่าพี่บี้ หนานอ้ายเป็นคนที่สอง แล้วก็ลุงสิงห์คนที่สาม

คนแรกที่เป็นตั้งข้าวก็ลุงต๋ัน พอลุงต๋ันตายลูกก็มาแทน คือลุงหนานอ้าย ลุงหนานอ้ายนี่มีลูกสามคน ลูกคนเก๊าชื่อพี่แอ คนที่สองพ่อหลวงขาว คนที่สามชื่อพ่อจันทร์ เมียชื่อแม่เขียว ยังอยู่อยู่ ยังบ่ตาย

พ่ออิ่นเป็นญาติพี่น้องกันกับลุงหนานอ้าย เก๊าแต้ๆ พ่ออิ่นอยู่เชียงใหม่โน่น แล้วย้ายมาอยู่นี่ มาเอาเมียที่บ้านนี้ เมียของพ่ออิ่นเป็นคนอันเดียวกันเนี่ย พึ่งพาอาศัยกันเนี่ย เมื่อก่อนนั้นคนเฒ่าเป็นญาติทางไหนก็ไม่รู้ พ่อ

มาจากเชียงใหม่เชียงใหม่มาก็มาเอาเมียที่นี่ แต่ก่อนนั้นเป็นผีเดียวกัน ลุงตั๋นเป็นเก๊าผี แล้วก็ได้มาเป็นญาติพี่น้องกัน สมัยลุงหนานตั๋นและลุงอ้ายไม่มีม้าขี่ มาถึงสมัยพ่ออิ่นก็เลยไม่มี

พิธีกรรม-ความเชื่อ

เจ้าเมืองที่อยู่หลังบ้านพ่ออิ่น ไม่มีชื่อ ชาวบ้านเรียกว่า เจ้าเมือง แต่พ่ออิ่นก็ไม่รู้ว่าชาวบ้านไหนเขามาไหว้กันบ้าง ลองไปถามแม่เขียวเมียลุงอ้ายดูน่าจะรู้

เวลาเลี้ยงเจ้าเมืองจะเลี้ยงเป็นประจำทุกปี เลี้ยงหมูสาม ไก่สาม คือ หมูสามปี ไก่สามปี เขาเลี้ยงมาอย่างนี้ตลอด เลี้ยงตอนเดือนเก้าเมือง เทียบเป็นเดือนของไทยคือเดือนพฤษภาคม ตอนไปเลี้ยงก็เก็บหลังคาเรือนละสิบบาท เก็บเท่ากันทั้งปีที่เลี้ยงหมูและปีที่เลี้ยงไก่ มีทั้งหมด สามร้อยกว่าครัวเรือน เก็บทุกหลังคาเรือน เจ้าเมืองที่นี่ไหว้กันทั้งตำบลเวียงเหนือ ส่วนใหญ่ก็เก็บได้ปีละ สองพันกว่าบาท บางทีก็ไม่พอซื้อหมู ก็เลยซื้อเนื้อหมูมาแทนแล้วก็ซื้อหัวหมู เครื่องใน เอามาลาบ แล้วก็ซื้อเหล้ามาด้วย เหล้าขาวห้าขวด เมื่อก่อนจะฆ่าหมูที่ศาลเจ้าเมืองเลยแต่ตอนนี้ไม่ฆ่าแล้ว การเลือกหมูสมัยนี้ไม่ต้องตัวใหญ่ เพราะหมูมันแพง เอาตัวเล็กๆ ก็ได้ มาเปลี่ยนว่าไม่ฆ่าหมูเป็นๆ มาเป็นซื้อเนื้อหมูกับเครื่องในและหัวหมูมาแทนตั้งแต่สมัยพ่อหนานอ้ายแล้ว

ต่อมาอยู่ๆ พ่อหลวงขาวลูกหนานอ้าย เขาก็มาบอกว่าคนเฒ่าคนแก่เขาถูกใจพ่ออิ่น เลยเลือกพ่ออิ่นเป็นตั้งข้าว พ่อจึงได้เป็นตั้งข้าว เมื่อได้เครื่องครัวทั้งหมดที่พร้อมสำหรับการไหว้ผีเจ้าเมืองแล้ว พ่ออิ่นมีคำฮ่ำ หรือคำโวหารว่า

"เลี้ยงเจ้าบ้านเจ้าเมืองที่ฮักษา ผ่อกอยลูกเต้าหลานเหลน วันนี้เป็นวันเดือนเก้า เฮาก็ได้ตกลงกันเก็บเงินเก็บทอง ล้มหมูเลี้ยงจิ้นลาบแกงอ่อม ตึงเหล้า ตึงบุรี ก็ขอฮื้อเจ้าเมืองผ่อกอยฮักษาหื้อ ได้อยู่ดีมีสุขทุกผู้ทุกคน โรคภัยไข้เจ็บอันใดจะไปดีฮื้อมากล้ำมาก๋าย เป็นฟ้าเป็นฝนเป็นลมก็จะไปได้ฮื้อมานี่ เอาไปไกลๆ ขอฮื้ออยู่ดีมีสุขทุกผู้ทุกคน ลูกเต้าหลานเหลนบ่าว่าน้อยว่าใหญ่ ก็ขอฮื้อ ผ่อกอยฮักษา ตั้งนี้ต่อไปภายหน้าก็ขอฮื้อเป็นประเวณีต่อไปภายหน้าก็ขอเลี้ยงแหม" พูดอย่างนี้ทุกๆ ปี

ในหมู่บ้านปัจจุบันนี้ไปค่อยมีใครมาแก้ที่หอเจ้าเมือง เวลาเจ็บไข้ได้ป่วย ไปผิดผีที่ไหนก็มาแก้ที่หอนี่มีไม่มาก แต่ส่วนมากจะเป็นไปในด้านของการบนบานศาลกล่าวในเรื่องของการไปสอบตามที่ต่างๆ ถ้าสอบได้ก็มาแก้สอบไม่ได้ก็ไม่มาแก้บน

เมื่อถึงวันพระ ทั้งเดือนเก้า เดือนดับ เดือนเป็ง ออกพรรษา เข้าพรรษาช่วยบ้านไปทำบุญที่วัดก็จะทำกวักใส่มาให้ผีเจ้าเมืองครึ่งนึง ครึ่งหนึ่งก็เป็นของพระของเณรอีกครึ่งก็มาให้เจ้าเมือง แล้วพ่ออิ่นก็ไปฮ่ำอีกทีว่า

"ขี้ซากของเหลือเหล่านี้ เจ้าบ้านเจ้าเมืองที่ผ่อกอยลูกเต้าหลานเหลนทุกผู้ทุกคนฮื้อ ได้อยู่ดีมีสุข ถ้าเจ้าเมืองกิ๋นอิ่มกิ๋นเต็มแล้วอันนี้ก็ ลูกขอ ขอกินขี้ซากเจ้าเมือง"

แล้วก็นำมาแบ่งลูกหลานกิน ใครอยากได้ก็เอาไปกิน เอาของที่ชาวบ้านทานกลับคืนมาให้ชาวบ้านอีกที

ชื่อของเจ้าเมืองอาจจะมีก็ได้แต่พ่ออิ่นจำไม่ได้แล้วว่าชื่ออะไร พ่ออิ่นมาจากเชียงใหม่ชาวบ้านเขาเรียกเจ้าเมืองก็เรียกมาตลอด

ประวัติส่วนตัว

พ่อมาจากเชียงใหม่ตั้งแต่พ่ออายุ 18 ตอนนี้พ่ออิ่นอายุ 80 เกิดปี พ.ศ.2470 เปิ้งกระต่าย ลูกพ่ออิ่น คนโตอายุได้ 3 เดือนก็ตาย คนที่ 2 เป็นผอ.โรงเรียนบ้านเวียงเหนืออายุ 53 ปี คนที่ 3 อายุ 51 ประสบอุบัติเหตุรถจักรยานยนต์คว่ำที่นครพนม ผ่าตัดสมองเลยกลับมาอยู่ที่บ้าน บ้านที่อาศัยอยู่ที่นี่ก็เป็นบ้านหลังแรกตั้งแต่มา

อยู่กินกับแม่ตั้งแต่อายุ 20 กว่าๆ พ่ออิ่นบอกว่าเมียก็ไม่ใช่คนมั่งคนมีอะไร มาอยู่ด้วยกันใหม่ๆ ก็ “ผ่ามือแดงเข้าหากัน” ช่วยกันทำงาน ได้เงินมาก็เอาให้เมียเก็บ

เมื่อก่อนพ่ออิ่นค้าวัว ค้าควาย ไปเลี้ยงใกล้ๆ บ้าน ไปปล่อยในป่าใน ห้วยนกขอก ในแม่เมืองโน่น อยู่ทางหัวแม่เมือง เริ่มแรกก็ซื้อควายแค่ตัวเดียว เอามาเลี้ยงแล้วก็เกิดลูกมาเรื่อยๆ เอาไปปล่อยในป่าในช่วงกลางพรรษา สักเดือนสี่เดือนห้าก็ไปเอามาเลี้ยงที่บ้าน แล้วปล่อยให้เช่า โดยคิดค่าเช่าควายตัวละ สามถึงสี่หลัง หลังหนึ่งก็มีแปดควาย เป็นหน่วยวัดข้าว โดยสรุปคือ

หน่วยวัดข้าว

1 หลัง เท่ากับ 8 ควาย 1 ควาย เท่ากับ 8 แป่

8 แคง มี10แก่น สิบแก่นเท่ากับ 8 แป่ 1 แคงเท่ากับ1.5 ลิตร

1 ถังเท่ากับ 6 แป่ 1 ควายได้ประมาณ 1 ถังกว่าๆ

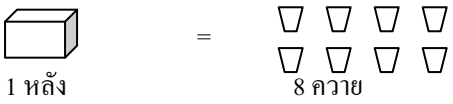

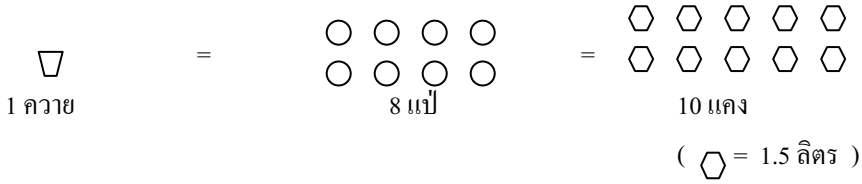

ถ้าให้เช่าควายราคาเช่าก็จะตกประมาณ 4 หลัง ควายหนึ่งมีประมาณ 27 ลิตร ควายบางตัวก็ได้ 5 หลัง ตามขนาดตัว ตกแล้วควายหนึ่งตัวถ้าให้เช่าตัวละ4 หลังก็จะได้ข้าว 32 ควาย ราคานี้เป็นราคาที่ตั้งกันมานานแล้ว หากเป็นควายฝึกใหม่ราคาเช่าก็ตะแค่หนึ่งถึงสองหลัง พ่ออิ่นเป็นคนฝึกควายเอง จะมีคนจูงหนึ่งคนและคนสั่งหนึ่งคน หากจะให้ควายเลี้ยวขวาก็ตะโกน ขวาๆ แล้วดึงมือข้างขวาควายมันก็จะเลี้ยวขวา แล้วมันก็จะค่อยเป็นเอง ฝึกได้สักวันสองวันก็ปล่อยมันลงนาเอง แล้วเราก็ตะโกนมันก็จะไปตามที่เราบอก ถ้าเป็นควายเก่งๆ ก็จะมีราคาเช่า 4 หลัง บางตัวก็ถึง 6 หลังก็มี ถ้าแก่แล้วก็ไม่ใช่งานมัน ควายอายุสักสี่ปีก็ใช้งานมันได้แล้ว เอามาสอนปีแรกก็ได้ข้าวสองหลังพอเข้าปีที่สองก็ได้ข้าวสี่หลังแล้วควายมันก็จะเริ่มเก่งไปเรื่อยๆ

ระบบการผลิต

พ่ออิ่นมีควาย 11 ตัวส่งลูกเรียนวันเมื่อไม่มีเงินก็ขายควายส่งลูกเรียน สมัยก่อนพ่ออิ่นเช่านาเขาทำกิน เช่านาหกเจ็ดไร่เขาจะเอาค่าหัวนาสิบกว่าหลัง เช่าสิบห้าถึงยี่สิบ ถ้าได้ข้าว 80 หลังก็จะให้ค่าหัวนา 40 หลัง เรียกว่านาผ่าครึ่ง แต่ของพ่ออิ่นนี้เรียกว่า เช่าหลัง ได้ข้าวประมาณ15หลัง

พ่ออิ่นเช่านา หกถึงแปดไร่ภายี เมื่อจะนับข้าวต่อไร่จะนับรวมไปเลยทั้งแปดไร่ได้ข้าวประมาณ 70 หลัง (ประมาณ 80 ถัง) ให้ค่าเช่านา 15 หลัง ให้ค่าเช่าควาย 5 หลัง แล้วค่าจ้างเกี่ยว บ้างบางครั้งก็เอามื้อเอาวันบ้าง บางคนทำงานก็ไม่ได้กินได้ข้าวมาแค่ห้าหกควายก็มี แต่พ่ออิ่นเอาข้าวมากินไม่ได้เอาไปขายที่ไหนจึงมีข้าวกิน พ่ออิ่นเช่านาทางเวียงใต้ ชื่อเจ้าของโรงสีและโรงเหล้าทางเวียงใต้ พ่ออิ่นไม่มีนาของตัวเอง เช่านามาตลอดจากนั้นก็เก็บออมเงินมาสร้างบ้าน เมื่อเสร็จก็ซื้อนา ซื้อควาย ค้าขายด้วยสารพัด ทุกข์ยากลำบากส่งลูกเรียนด้วย เงินไม่มีก็หน้าที่พ่อ ไม่มีกินก็หน้าที่พ่อ ทำงานได้เงินมาก็เก็บเงินไว้ ซื้อที่ซื้อนามาเรื่อยๆ เมื่อปีที่แล้วเพิ่งขายที่นาไปเก้าไร่ราคาล้านกว่าบาท ซื้อมาเมื่อก่อน เก้าไร่ราคาหกพันบาท ซื้อเมื่ออายุ 25 สมัยมากินอยู่กับแม่ใหม่ๆ เอาลูกไปบวชสร้างลองให้พระเลี้ยงและได้เรียนหนังสือด้วย ลูกชายคนโตบวชนานจนเป็นพระเลย พ่ออิ่นเหนื่อยกับลูกเต้ามากตั้งแต่อายุยี่สิบกว่าๆ จนถึงแปดสิบกว่ากำลังมาสบายเมื่อปี สองปีมานี่เอง บางคนรุ่นๆ พ่อก็ทุกข์มากก็มี มาขอกินกับพ่อก็มี

พ่ออิ่นปล่อยกู้ข้าว เป็นข้าวกินไม่ใช่ข้าวเชื้อ โดยไม่คิดดอกเลย เอาไปหลังก็คืนหลัง เอาไปควายก็คืนควาย พ่อบอกว่า **“คนที่คิดขี้ดอกข้าวอายุจะไม่ยืน”** ให้ยืมข้าวไม่เพียงแต่เฉพาะพี่น้องเท่านั้นแต่ยังให้คนอื่นด้วยโดยไม่คิดดอกเลย ไว้ใจเขา เอาใจว่า คนอื่นก็มองว่าพ่ออิ่นเป็นคนดี เวลาเขาเอามาคืน สมมุติว่ายืมไปหนึ่งควายก็เอามาให้เพิ่มอีก 1 ต๋าง พ่อก็ไม่เอา เอาคืนเขาไป เอาเฉพาะที่ยืมไปเท่านั้น เงินก็เหมือนกันก็ไม่คิดดอกแพงคนอื่นเอาร้อยละสิบ พ่ออิ่นเอาแค่ร้อยละห้าเท่านั้น ถึงได้อยู่มานานขนาดนี้ คนอื่นที่คิดดอกตายไปหมดแล้ว

หอเจ้าเมืองข้างหลังบ้านนี้ชาวบ้านร่วมมือกันสร้างขึ้นมา สร้างตั้งแต่สมัยพ่อหนานอ้าย เวลาเลี้ยงผีก็จะยืมถ้วย ช้อนที่วัดมา เสร็จแล้วก็ไปคืนที่วัด เวลาไหว้ก็ไหว้ที่เดียวที่หอเจ้าเมืองนี่แหละไม่ต้องไปไหว้ที่อื่นก่อน ในเมืองปายไม่มีผีควบเมือง ในละแวกบ้านดอยที่ผีดุที่สุดพ่ออิ่นบอกว่าคือ ดอยม่อนแกลบ อยู่ห้วยลึกโน่นตายไม่รู้กี่คนแล้ว มันเป็นวัดห่าง ชาวบ้านเรียกว่า วัดดอย คนเฒ่าคนแก่เล่าให้พ่ออิ่นฟังว่ามีผี แต่พ่อไม่เคยเห็น มีคนมาขุดเอาของเก่ามามากมาย ตอนนี้ไม่มีอะไรเลยเมื่อก่อนมีเป็นหลังๆเลย สมัยที่พ่ออิ่นมาอยู่กินแรกๆ คนจากข้างนอกเขามาขุดหาพระกัน ขุดเอาไปหมด ชาวบ้านเรียกว่า ธาตุม่อนแกลบ เวลามีประเวณีขึ้นธาตุ ก็จะไปที่ธาตุม่อนแกลบ แม้จะเป็นวัดห่างแล้วก็ยังไป เวลาไปโดยไปคนเดียว เวลาไปเก็บเห็ดเก็บอะไรทั้งหลายเวลาผ่านไปก็จะยกมือไหว้สาตลอด ตอนนี้ก็ยังไปอยู่ประเวณีไหว้ธาตุที่คนทั้งหมู่บ้านไปร่วมกัน คือไปที่วัดพระบาท ใกล้ๆ บ้านนี่แหละ

พ่ออิ่นยังเคยไปไหว้วัดพระบาทสี่รอย ที่บ้านสลวงด้วย เวลาไปก็จะเอาลูกใส่หลังไปด้วย เดินไปใช้เวลา 5-6 คืน มีคนจ้างหาบไปด้วย ไปไหว้เพราะว่าเคยไปค้าขายที่นั่นต้องเอาลูกไปด้วย ไปขายหมูขายของต่างๆ ชาวบ้านพูดว่ามีวัดพระบาทสี่รอยจึงอยากเห็นก็เอาลูกใส่หลังแล้วเดินไป เวลาเดินไปก็ไปทางท่าข้าม สันป่ายาง เข้าบ้านห้วยไร่ ไปเรื่อย ค่ำไหนนอนนั่น ก็จะขอพักกับชาวบ้านไปเรื่อย นอนที่ปางเมี่ยงผาแดง ขอเขานอนเขาก็ให้นอน มีคนนอนหลายคนมาค้ามาขายกัน

เมื่อก่อนพ่ออิ่นเป็นพ่อค้าหมูน้อย เลี้ยงที่บ้านซื้อเขามาเลี้ยงแล้วก็ไล่ต้อนไปขายที่สบเปิง เดินไปด้วยไล่หมูไปด้วย มันจะเดินตามเรา พอตะโกนว่า “ตวยๆ ๆ” มันจะเดินตามมา เวลาไปขายก็จะไปทีละสี่ห้าคน เวลาจะให้มันนอนก็จะมัดมันแค่ตัวเดียวเท่านั้น ตัวอื่นมันจะอยู่ด้วยกัน จะนอนด้วยกันหมด ไม่ไปไหน เวลาเรา

จะย้ายที่ก็ปล่อยตัวที่มัดออก มันก็จะเดินกันเป็นสาย เวลาเอาหมูไปขายก็จะไล่ไปทีละ สิบตัว แล้วขายไปเรื่อยๆ แบ่งเงินให้ลูกจ้างที่เราจ้างไปด้วยครั้งละ 60-70 สตางค์ หมูที่พ่อขายบางตัวก็ได้ราคา 5 แถบ บางตัวก็ 6 แถบ ไม่ได้ใช้เงินหัวหนาม ใช้แต่เงินหัวหมดเท่านั้น เลี้ยงหมู ขายหมูได้สามถึงสี่ปี ไปซื้อหมูแถวบ้านนี่ บางครั้งก็ซื้อหมูดอยที่เวียงแหงโน่น หมูกะเหรี่ยงพ่อไม่กินเพราะมันเหม็นกลิ่น เวลาไป ซื้อหมูที่เวียงแหงก็จะไปเส้นห้วยที่เมืองน้อย ขึ้นดอยซาง ห้วยหก ไปทางวัดกองลมที่เวียงแหง ใช้เวลาสามสี่คืนกว่าจะถึง ลำบากมากเพราะต้องหาเงินมาเลี้ยงลูก

ประเพณี

เวลาวัดศรีดอนชัยมีงานหรือมีปอยก็จะมีการแบ่งหมวดกันไป แบ่งตามหมู่กันไป วัดศรีดอนชัย คนบ้านโฮ่ง (หมู่5) บ้านใหม่ (หมู่2) และบ้านศรีดอนชัย (หมู่8) มาเป็นศรัทธาวัดศรีดอยชัย สามหมู่บ้าน ถ้าวัดโป่งก็หมู่ 1 เข้า ในบ้านศรีดอนชัย (หมู่8) เวลาจะไปวัดศรีดอนชัยก็ไม่มีการแบ่งหมวดกันไป จะไปกันหมดเลย แต่ถ้าอย่างมีงานปอยไกลๆอย่างเชียงใหม่ก็จะแบ่งกันไปเป็นหมู่ๆ ไปเลยเช่นวันนี้มีงานเชียงใหม่ เช่น สารภี แม่แตง ท่าข้ามก็ให้ หมู่ 1 ไป งานหน้าก็ให้หมู่ 2 ไปวนกันไปเรื่อยๆ เวลาไปหมู่ไหนก็ไปประมาณ สิบยี่สิบคน ใครอยากไปก็ไป ในหมู่แต่ละหมู่ก็จะมีการแบ่งย่อยออกเป็นหมวดๆอีกแบ่งกันไป หมวดหนึ่งไปวัดนั้น อีกหมวดก็ไปอีกวัด ในบ้านศรีดอนชัย(หมู่8) มีทั้งหมดอยู่5หมวด แต่ละหมวดก็แบ่งๆกันไป เฉพาะเวลาไปงานปอย แบ่งหมวดใช้เฉพาะไปงานปอย งานประเวณี เท่านั้น ส่วนงานพัฒนาก็จะทำงานกันเป็นหมู่ๆ งานศพก็จะไปกันทั้งหมด

พ่ออิ่นขึ้นกับหมวดสอง มีทั้งหมด 90 หลังคาเรือน เวลาไปงานก็แบ่งกันไปหมวดละประมาณ 14-15 คน เมื่อมีงานอีกครั้งก็ให้หมวดอื่นไปเวียนกันไปเรื่อยๆ วัดใกล้ๆ ก็ไปหมด วัดใกล้ๆ ก็ได้แก่ เวียงใต้ ป่าขาม วัดหลวง แม่ของ นาจลอง ไปกันทั้งหมู่บ้าน บางครั้งก็ไปเป็นหมู่ บางครั้งก็ไม่ไปทั้งหมด อย่างวัดพระธาตุแม่เย็นก็ไม่ได้ไปทั้งหมดใครอยากไปก็ไป อย่างปอยหลวงก็ไปเยอะหน่อย

ในงานปอยน้ำ ที่วัดพระบาททางเหนือบ้าน ไปกันทั้งหมด คนทั้งเวียงเหนือทั้งเวียงใต้มากันหมด เป็นประเพณีที่ใหญ่สุดในเมืองปาย ในงานปอยน้ำ คนก็ไปกินไปถวายทานกัน มีการแข่งขันบอกไฟ (พลุไฟ) มีมานานแล้ว เมื่อก่อนในวัดเป็นป่าสัก ป่าใหญ่หมดเลย เดี๋ยวนี้เป็นถนนหมดเลย รถมอเตอร์ไซค์เข้าถึง เร็วๆ นี้ก็จะมีการสร้างทางขึ้นวัดพระบาทโดยได้เก็บเงินหลังคาเรือนละ 40 บาท ปอยน้ำมีเดือน 9 หรือเดือนแปดเป็ง

เดือน เกี๋ยง (เดือน1) คือ ช่วงปลายเดือนตุลาคม จะไม่มีงานประเพณีใด

เดือนยี่ก็จะมีการ ตาน (ถวายทาน) ผ้าเหลือง ให้พระที่วัดศรีดอนชัย งานยี่เป็ง แข่งบอกไฟ ปล่อยโคม

เดือนสามก็ไม่มีอะไร

เดือน สี่ เผาหลัวพระเจ้า (สี่เป็ง) ตานข้าวใหม่ ข้ามหลาม

เดือนห้า เก็บตอง

เดือนหก ไม่มีอะไร

เดือนเจ็ด ปีใหม่เมือง สืบชะตาบ้าน สงเคราะห์เมือง

เดือนแปด ขึ้นปอยน้ำ ตีฝาย ลงนา

เดือนเก้า ลงนา เลี้ยงเจ้าเมือง เลี้ยงเสื้อบ้าน เลี้ยงผีเฮือน

เดือนสิบเข้าพรรษา

เดือนสิบเอ็ด เดือนสิบสอง ไม่มีอะไร

เวลาส่งเคราะห์บ้านก็จะทำกลางบ้าน (สี่แยก ตรงหอประชุม) แล้วส่งออกทั้งสี่ทาง สี่ประตูเมือง ทั้งเวียง หลวง ประตูเมืองชัย ประตูม่านและประตูดำ คนทำพิธีก็คืออาจารย์ ชื่อพ่อหนานเทียมเป็งนำ หากพ่ออิ่นไม่ไหว แล้วก็ยังไม่รู้ว่าจะเอาใครมาเป็นตั้งข้าวแทน ในช่วงหลังๆ นี้ไม่มีการสืบเชื้อผีแล้ว ชาวบ้านพอใจจะให้ใครเป็นก็ได้ แล้วพ่ออิ่นเป็นตั้งข้าวเพราะ ชาวบ้านมีประชุมกันพ่ออิ่นไม่ได้ไปก็เลยเลือกให้พ่ออิ่นเป็น ตั้งข้าว บ้านนี้มีทั้งหมดสี่ประตู เสื้อบ้านยังมีที่ทางเหนือ ทางประตูเวียงหลวง (หัวเมือง) เสื้อเมือง อยู่ทางประตูเวียงชัย ป่าช้าไปทางประตูดำ ทางตะวันตกคือประตูม่าน วัดอยู่ทางประตูหัวเมือง หันหน้าไปทางตะวันออก เสื้อบ้านมีขนาดไม่ใหญ่มากเท่าไร การเลี้ยงเสื้อบ้านก็จะแบ่งของจากเจ้าเมืองไปเลี้ยงเสื้อบ้านอีกที เลี้ยงที่เจ้าเมืองก่อนแล้วค่อยเลี้ยงเจ้าบ้าน ชาวบ้านจะ**เลี้ยงผีเฮือนและผีปู่ย่าในเดือนเก้าหลังจากเลี้ยงเจ้าเมือง เสื้อบ้าน** แล้วก็ค่อยเลี้ยงผีเฮือน

ในหมู่บ้านไม่มีบ้านใดเป็นเก๊าผีใหญ่เก๊าเมืองใหญ่ๆ เลย อย่างเมียพ่อหนานอ้าย (แม่เขียว) เขาก็สืบจากพ่อจากแม่ คนไหนเป็นพี่สาวคนโต (พี่เก๊า) ก็จะไปรวมเลี้ยงกันที่นั่น หรือเมียพ่ออิ่นไปเลี้ยงผีที่บ้านพี่เก๊าที่บ้านพี่ลูน (เมียปู่แซ้ง) ที่สืบมาจากพี่เก๊าที่เสียชีวิตไปแล้ว ลูกหลานก็เลยต้องไปเลี้ยงที่นู่น แต่อย่างพ่ออิ่นไม่ไป ลูกพ่ออิ่นก็ต้องมาเอาผีฝั่งพ่ออิ่นแทน ไปเลี้ยงผีก็ไม่ต้องไปเลี้ยงที่บ้านเชียงใหม่ แต่ใช้การยื่นโยงเอา หาคนเฒ่าคนแก่รุ่นพ่อรุ่นแม่ของเรา ที่บ้านสันป่าตอง แค่นี้แหละ เรียกได้ว่าเอาผีของตัวเอง ไม่เอาผีเมีย เพราะว่าพ่ออิ่นไม่มีลูกผู้หญิงที่จะสืบไป ลูกผู้ชายก็เลยต้องเอาผีพ่อ ถ้ามีลูกผู้หญิงก็ต้องสืบต่อไป ในหมู่บ้านศรีดอนชัย ไม่มีม้าขี่จะมีก็ที่บ้านนาจลอง แม่เขียวก็เลยต้องไปไหว้ผีที่โน่น

เวลาเลี้ยงผีจะเลี้ยงเดือนเก้า ดูวันดูนามอีกที ถ้าวันตกวันพระ วันศีลก็เลี้ยงไม่ได้ต้องเลื่อนไปอีกเดือนหนึ่ง

สมัยก่อนตอนที่พ่อทำนา ก็เคยไปตีหลักตีฝายร่วมกันด้วย ฝายเริ่มมาเปลี่ยนเป็นฝายหินในสมัยพ่อหนานเบี้ยวเป็นแก่ฝาย ตอนนี้แก่ฝายคือพ่อพรม ก่อนพ่อพรม ก็ลุงนั่น ก่อนลุงนั่นก็ลุงเป็ง ก่อนลุงเป็งแก่เบี้ยว ก่อนนั้นก็พ่อน้อยใจ มาเปลี่ยนเป็นฝายปูนก็ตอนแก่เบี้ยวนี่แหละ ไม่ได้เปลี่ยนในช่วงยุคเงินผัน

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

ในช่วงเงินผัน ในบ้านมีเงินเยอะมาก หมู่บ้านได้ถนนใหม่ รางน้ำเหมืองใหม่ เงินผันได้เงินเยอะ พ่ออิ่นได้ไปรับจ้างทำด้วย เขาจ้างเป็นล็อค ล็อคละ20วา ได้เงินแรง ล็อคละ160 ปกติค่าแรงจะได้แค่วันละ 80 บาทเท่านั้น ในช่วงเงินผันค่าแรงขึ้นเป็นเท่าตัว พ่ออิ่นทำงานสามล็อค ทำงานวันกว่าๆ กลางคืนยังทำงานอยู่เลย เพราะพ่อขยัน นอกจากเงินผันแล้ว ยังมีเงินพัฒนาที่ลงมาช่วงไหนพ่ออิ่นก็จำไม่ได้ ช่วงนายกชาติชาย ก็มีนายทุนเข้ามาซื้อที่ดิน ชาวบ้านก็เลยได้ขายที่ดิน ขายเกือบทุกหลังคาเรือนเลย เงินมันฟุ่มเฟือยได้ขายก็ขายทีละเยอะๆ เลย หลังจากนายทุนมาซื้อนาทางตะวันตกและทางใต้มันก็เลยเป็นนาร้าง เสร็จแล้วนายทุนก็เอามาขายให้พวกฝรั่งทำอีกที สร้างที่พัก Guest house มากๆ ก็ในช่วงปีนี้เองที่มันมีจำนวนมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ปีก่อนยังไม่เยอะเท่านี้แหละ เมื่อก่อนทางบ้านดอยยังไม่มีเลย เดี๋ยวนี้มีแต่บ้านฝรั่ง ชาวบ้านในบ้านก็ขายที่เยอะ แม่แต่พ่ออิ่นก็ยังขายที่เลย ได้เงินล้านกว่าบาทให้ลูกไปสร้างบ้านสร้างเรือนกัน ยังมีคนมาถามซื้อที่ดินของพ่อ แปดไร่กว่าให้ราคาล้านแปด พ่อไม่ขายเก็บไว้ แต่ทางหัวแม่เมือง ที่นาของคนทางป่าซ้านี่ มีญี่ปุ่นมาซื้อเขาก็ขายแล้ว ขายได้ล้านสอง กว่าๆ

ลูกพ่ออิ่นสามคนไม่มีหลานให้พ่ออิ่นเลยมีแต่ลูกบุญธรรม แต่งงานมาสี่สิบกว่าปียังไม่มีลูกเลย เอาลูกบุญธรรมเอาเลี้ยงเอา

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

คนกะเหรี่ยง ไม่มีใครมาไหว้เจ้าเมืองเลย มีแต่คนเมืองนี่แหละมาไหว้ เมื่อก่อนคนเมืองน้อยก็ได้มาหากินข้าวที่บ้าน เอาพริกมาแลกข้าว พ่ออิ่นยังเคยเอาข้าวให้เขา คนกุงแกงก็เคยมาขอข้าว เขาทุกข์เขายาก มีข้าวกินเขาเอาเงินมาซื้อข้าว บางทีก็มากันเจ็ดแปดคน พ่อก็แบ่งให้คนละลิตรสองลิตรแบ่งกันไป เอาเงินมาซื้อ เมื่อวันก่อนไปในเวียงยังเจอ**คนทุ่งโป่ง (คนเมือง)** ที่เมื่อก่อนเคยมาซื้อข้าวพ่ออิ่นอยู่เลย อย่างคนยางก็มีมาขอซื้อบ้างแต่มาซื้อแล้วก็กลับ เวลามาซื้อก็นอนที่บ้านพ่อเมีย เขาค้าขายเหล้า ยางจึงมานอนที่บ้านบ่อยๆ

เวลาประเวณีขึ้นปอยน้ำ พวกยางก็มาฮอมมากิ๋น (รวมมากิน) มาทานตลอด ส่วนใหญ่เป็นยางพุทธจะเอาผัก พริก เอาเกลือมาร่วมทำบุญในงานปอยน้ำด้วย ปอยหลวงเขาก็มา งานสลากก็มา เขามาหาเรา เราก็ไปหาเขา บ้านเรานี่คนยางที่ทุกข์ๆ ก็จะมาเอาของทานแล้วขนกลับไปกินที่บ้าน แต่ไม่ได้เอาไปเฉยๆ เขาจะซื้อเอาบูชาเอาไป ตั้งแต่เมื่อก่อนแล้ว ให้เงินก็เท่ากับการทำบุญวัดไปในตัวด้วย

เมื่อก่อนยังมีคำว่า **“ฮะอย่างยาง”** เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้วทุกคนเท่ากันแล้ว เวลากิ๋นตานก็เหมือนกันหมดหมดสมัยแล้ว อย่างในสมัยก่อนที่ยังค้าขายอยู่ ก็ไปนอนพักที่บ้านยาง ยางก็เอากับข้าวมาให้กิน กับข้าวมัน “อ่วย” มันจะใส่ใบ “อึ๋นหลึ๋น” เราคนหม้อไปมา ก็เจอหัวหนูด้วย เวลาไปค้าขายก็นอนบ้านยางตลอด ไม่ได้เป็นเสี่ยวกันค่ำมืดก็ขอนอนด้วย เวลาไปนอนก็จะเอาแกงนี้มาให้ตลอดเลย บ้านยางก็นอน **บ้านมูเซอ**ก็นอนอย่างบ้านปายสองแง่ก็นอน

เมื่อก่อนก็ยังเคยค้าฝิ่นด้วย ไปซื้อยาฝิ่น เดินค้าขายไปทางเปียงหลวง ไปเมืองทางฝั่งนู้นโน่น ไปซื้อ(ขี้ยา) ยาฝิ่น เป็น**คนไตปลูกฝิ่น** ช่วงหลังสงครามโลกไปเอายาฝิ่นที่เมือง นาหวาย เมืองแป ดอยอ่างขาง นี่คือเส้นทางที่ไปทางเปียงหลวง แต่ถ้าไปทางตะวันตกก็ไปทางหนองผาดำ ผาแหล่ง เข้าไปทางไม่สุ้ง ไม้รังฝิ่นร้อนๆ ขายเป็นจ๊อย จ๊อยละ 160 บาท 1 จ๊อยจะมี 10 ขัน 1 ขันมี 8 จ๊าบ 1 จ๊าบมี 8 มู 1 มูมี... เอาฝิ่นมาขายที่บ้านเราเนี่ย **ขายให้ปู่หมู่หลิ่งเป็นล่าง เป็นเจ้าใหญ่ เป็นเงี้ยวบ้านโป่ง**เนี่ย เขาค้ายาเหมือนกัน มีทั้งวัวต่างมาก และก็ขายให้**ปู่เหวงโล๊ะ และอ้ายจา** เขาค้าวัวต่าง ขายให้ล่างปู เป็นคนเมืองนอก ฝั่งนู้น เมืองทา มาซื้อฝิ่นที่นี่ แล้วมันก็เอาไปขายต่อ

ระบบการผลิต

เมื่อก่อนก็ไป**ซื้อวัว ควาย** แถวๆ ในสอย (ฝั่งเรา) เข้าไปทาง หัวขัวแดง ไปทางตะวันตก ทางป่าสักนาอ่อน หนองผาดำ น้ำโป่ง ก็ไปมาหมดแล้ว เดินไป 7-10 คืน ได้ควายมาก็มานอน เอาควายขึ้นไปดอย เช้ามาก็เอาควายกินน้ำกินหนอง พอคนกินข้าวเช้าเสร็จก็เดินต่อไป พอตกเย็นก็ไล่ควายไปนอนบนดอยต่อ ตอนเช้าก็ต้อนลงมาใหม่ไปเรื่อยๆ จนถึงบ้าน

ชาวบ้านเมื่อก่อนเอาควายไปปล่อยบนดอยเยอะมาก เราจะรู้ได้ไงว่าควายใครเป็นควายใคร โดยดูจากฮอกที่แขวนไว้ เวลาไปเรียกมันก็จะจำเจ้าของมันได้ ไม่ต้องเอาเกลือให้มันกินเลย มันก็จำเจ้าของได้ เมื่อก่อนยังมีการ **“ขอสุมาควาย”** มีการมัดตีนมัดมือควาย เมื่อเราไปเช่าวัวควายเขามา เวลาจะส่งควายคืนเจ้าของ เราก็ต้องมีการมัดตีนมัดมือมัน เอาไก่หนึ่งคู่ ข้าวตอกดอกไหม้ เรียกขวัญมัน มัดตีน มัดเขามัน เอาสวยดอกปัก น้ำส้มป่อยรดมันแล้วก็จูงควายไปให้เจ้าของ คล้ายกับการสู่ขวัญควาย โดยมีคำฮ่ำ โวหารว่า

"ในวันนี้ยะไฮ่ยะนาก็แล้วละเน้อ และในวันนี้เฮาก็จะไปส่งควายฮื้อเจ้าของ อยู่กิ๋นกันมาเมิน ที่เฮาเคยได้สาบได้แช่งหมู่สู เฮาก็ขอโทษอภัย จะไปได้หื้อเป็นบาปเป็นกรรมกัน ที่ได้เคยได้บุบได้ตี ได้เคี่ยน ก็ขอสุมาได้เอา ขมิ้นส้มป่อยมาเกล้ามาขวัญมาส่งหื้อเจ้า เฮาก็ได้มัดตีนมัดมือ จะไปได้หื้อเป็นบาปเป็นกรรมกั๋น ควายก็จะไปหื้อได้เป็นบาปเฮา เฮาก็จะไปได้ฮื้อเป็นบาบควาย ที่เฮาได้ด่าได้ แจ่ง ได้บุปได้ตี ก็ขอโทษอภัย เฮามัดมือก็ขอหื้อได้อยู่ดีมีสุข เฮาอยู่บ้านก็ขอหื้ออยู่ดี ควายไปหาเจ้าของก็ขอหื้อได้อยู่ดีมีสุขเน้อ จูงควายมาส่งเจ้าแล้วเน้อ เฮาจะกลับบ้านแล้วเน้อ ควายก็ขอหื้ออยู่ปอควาย คนก็ขอหื้ออยู่ปอคน หื้ออยู่ดีมีสุขกับกั๋นเน้อ "

แล้วก็เอาข้าวไปจ่ายค่าเช่าตามที่ได้ตกลงกัน เช่น 5 หลัง เวลามัดตีนมัดมือ ควายบางครั้งก็อยากร้องไห้เหมือนกัน เอ็นดู อยู่ด้วยกันมานาน ได้ทุบได้ ตีได้แช่งมัน สงสารมัน

เมื่อถึงฤดูทำนาใหม่ก็ไม่ได้เอาควายตัวเดิม เอาตัวใหม่ไปเลย เก็บเงินซื้อควายเป็นของเราเลย อย่างพ่ออิ่นก็เช่าควายเพียงครั้งเดียว เท่านั้น ก็ได้เก็บเงินซื้อเป็นของตัวเองเลย เอามาเลี้ยงลูกหลานก็ไปปล่อยให้เขาเช่าไป

ตอนพ่อมาอยู่แรกๆ ก็มา**ค้าฝิ่น**ก่อน จากนั้นก็**เลี้ยงหมู เลี้ยงควายและเลี้ยงวัว**สุดท้ายเลย แล้วก็เลิกมาทำงานในไร่ **ปลูกงา ปลูกนา ปลูกถั่วเหลือง** โดยการเบิกเอง ฝันเสร็จ แล้วก็เผา เผาเสร็จก็ตัดตอไม้ เอางาเข้าปล่อย เวลาไปเบิกก็ไปทำแค่คนเดียวเท่านั้น ไปทำครั้งหนึ่งก็เบิกสิบกว่าวัน ก็ได้ประมาณ 5-6 ไร่ มันเป็นไม้ไผ่เป็นหนาม มันเบิกยาก ไม่มีการก่าง (หมาย) ว่านี่เป็นไร่ใคร เพราะเป็นที่ที่ไม่มีการจับจองเลย มีแต่ที่พ่อคนเดียว พ่อมีที่ 12 ที่ที่พ่อเบิกเอง โดยปลูกแบบเวียนกันไปเรื่อยๆ จนมี 12 ที่เลย พอครบก็กลับมาทำที่เดิม คนเชียงรายมาซื้องาถึงที่บ้านเลย เป็นงาขาว ปลูกอย่างเดียวเพราะงามันมีราคา เขาจะเอาไปอีดทำน้ำมันกัน ได้ขายงาถังละ 240 บาท พ่อค้าเชียงรายเอาไปขายถังละ 300 กว่าบาท ปลูกข้าวก็แค่พอกินเท่านั้น

งาปลูกทีหนึ่งก็ได้ประมาณ 25-26 ถัง ต่อไร่ ช่วงงานขึ้นราคาพ่อก็ขายถังละ 280 บาท

ในไร่พ่อก็ปลูกผัก ปลูกไม้อย่างอื่นด้วย เช่น ฟัก ถั่วฝักยาว มะนอย พริกหยวก มีผักที่เก็บมาจากป่าด้วย เช่น ผักกูด ผักนางนอน ผักพ่อค้าตีเมีย เก็บมากินบ้าง เก็บขายบ้าง

การแบ่งเขตก็จะแบ่งตามการมาก่อน คนไหนเบิกก็เป็นของคนนั้นไป ไม่มีการเอาที่ของกัน เมื่อจะไปเก็บผักในที่ดินของคนอื่นก็ต้องไปขอเจ้าของที่ก่อน ไปลักไม่ได้ อยากกินก็ปลูกเอา คนอื่นอาจจะลัก แต่พ่อไม่ลัก จะมีแต่คนแช่งด่า ไปเก็บขายไม่ได้เลย

เวลาดูดินว่าดีไม่ดีก็ดูจาก "มุกดิน" (เนินดินหรือหน้าดิน) ที่ดินไหนเป็นหินก็ไม่เอา ดินดีจะเป็นสีดำ ดินทรายไม่ดี ปลูกผักไม่ดี กูจากขี้ขวย (เศษดิน) ถ้ามันอู่ด (มีขุยเยอะและร่วน) ก็ดี ถ้าไม่มีขี้ขวย แสดงว่ามันเป็นหิน มีการไหว้เจ้าที่ดินด้วย

"เป็นมดเป็นแมงที่มากิ๋นก็ขอหื้อมันหละไปเหีย ขอเจ้าที่เจ้านาผ่อกอยฮักษาที่ พอถึงเวลาเก็บกิ๋น เฮาก็จะมาเลี้ยงมาดงเจ้าที่"

โดยเอาไก่คู่มาเลี้ยง เอาจิ๊น (ชิ้นเนื้อ) ลาบ เอาเหล้ามา

"เฮาจะยะไฮ่ยะนา ก็ขอหื้อมันงาม มันหน่วย ขอหื้อมดแมงบ่ได้มากิ๋น ขอหื้ออยู่ดีมีสุข ถ้าได้เงินได้ทองก็ขอหื้อได้ตามไปทางหน้า ถ้าเสร็จไร่นาแล้วก็จะมาเลี้ยงมาดูเจ้าที่"

พ่อเลี้ยงผีเจ้าที่ทุกปีก็เลยไม่เจ็บไม่ป่วย บางคนไม่เลี้ยงก็ป่วยก็ไข้ไป เพราะไปเอาทีผีบ้าง ไม่ได้ขอพ่อนี่ขอตลอด

ดอยที่คนไม่ไปเอาที่เลยเพราะว่าผีดุสุดคือ บริเวณหัวนา **"ห้วยบ่าหละ"** ผีดุมาก แต่เดี๋ยวนี้ผีหนีหมดเจอรถไถหมด ในไร่พ่อไม่เคนเจอซากเก่าๆของอิฐหินปูนเลย ต่อมาพ่อก็ขายที่ที่พ่อเบิกไปให้คนในบ้านนี่แหละเป็นที่ที่ไม่ซื้อโฉนด ซื้อก็ไม่มีโฉนด ขายไป หกพัน เอาเงินมาส่งลูกเรียน เขาก็เอาไปทำไร่ทำนาต่อ ขายที่ห้าพันบ้าง หมื่นสองบ้าง

ป่าช้ายาง เมื่อก่อนอยู่ทางหัวนา ทางห้วยบ่ดะ เดี๋ยวนี้ยางย้ายไปเมืองน้อยหมดแล้ว

ผู้ให้ข้อมูล	**3) พ่อเทียม เป็งนำ (ปู่จ๋านวัดศรีดอนชัย) อายุ 61 ปี (พ.ศ. 2489 เป๋ิงจอ)**
ชาติพันธุ์	**คนเมือง**
ผู้สัมภาษณ์	**นางจารุภา โนซาวา อ. วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่	**9 ตุลาคม พ.ศ. 2550**
ที่อยู่	**บ้านศรีดอนชัย หมู่ 8 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่	**บ้านศรีดอนชัย หมู่ 8 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง	**นางจารุภา โนซาวา อ. วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง	**-**

พิธีกรรม-ความเชื่อ

ถ้าจะถามเรื่องวัดเรื่องวาก็ต้องไปถามที่เจ้าอาวาส เพราะหลังจากที่พ่อออกจากวัดจากวาแล้วก็หลงลืมไป **พ่อทำขันตั้งเป็นพราหมณ์** ไม่ใช่ของพุทธ พ่อร่ำเรียนมาจากพ่อน้อยพ่อหนาน คนเก่าคนแก่ที่ล้มหายตายจากไปแล้ว เอาไว้สำหรับทำเทียน โชค เทียนเคราะห์ ชะตา แล้วแต่ความเชื่อ-ศรัทธา ทำเพื่อคนที่มีความทุกข์ใจประสบความสำเร็จในชีวิต ให้ชีวิตดีขึ้น หรือคนที่มีที่ดิน แต่ไม่มีคนมาถามซื้อ อยากให้มีคนมาถาม-ขายได้เร็วขึ้น คนมีศรัทธาก็มาหา เราก็ทำเท่าที่เราจะทำได้ เรื่องการเสียศพเราก็ดูในตำรา ถ้าเป็นวัน เก้าก๋อง เราก็ไม่เสียศพ สองวันริสสาดิถี (เป็นคำที่ต้องอธิบายยาวอยู่) สามวันนั้นไม่ใช่วันศุกร์ วันอังคาร วันพุธและไม่ใช่วันเกิดของคนที่ตาย สี่ไม่ตรงกับวันศีลหลวง (วันเดือนดับ วันเดือนเป็ง) และวันเสียประจำเดือน แต่หากมีความจำเป็นจริงๆ ข้อสอง-สี่ ใช้เฉพาะในบางที่บางแห่ง แต่วันเก้าก๋องเสียศพไม่ได้เลย

ตัวอย่าง**งานศพ**น้อง เที่ยง วังลอย หมู่ 5 บ้านโฮ่ง ที่ผ่านมา เขายิงตัวตายวันที่ 1 วันจันทร์อยากเสียศพประมาณวันพฤหัส พอดีทางเวียงเหนือ มีทั้งไทใหญ่ และคนเมือง ทางฝ่ายคนเมืองไม่มีติดขัดเท่าใด แต่ทางไทใหญ่เขาติดขัดเป็นวันแปดค่ำและตรงกับวันม้วยเก้าก๋องของเขา ถ้าเอาศพไปแล้วจะไม่ดีกับคนอยู่ข้างหลัง ทีนี้เราอยู่ด้วยกัน อาศัยกัน ก็เลยไม่เสียศพ เจ้าภาพก็ตกลงเอาไปวันเสาร์

คนไทใหญ่ ที่ดูเมื่อดูวันได้ ก็มี **พ่อจิ่ง ชัยกูล** อยู่เยื้องหน้าวัดโป่ง พ่อยังเป็นปู่จ๋านวัดอยู่ม้วยเก้าก๋องเป็นวันไท (ใหญ่) ทางเมืองเราเรียกว่า วันเก้าก๋อง ทำอะไรได้หมด กินแขกแต่งงานก็ได้ ทำบุญบ้านขึ้นบ้านใหม่ บวชเณร ยกเว้นอย่างเดียวคือการเสียศพ (ถ้าอธิบายมันยาว-พ่อไม่ยอมเล่า)

ในหนังสือที่ร้านประเทืองวิทยาก็มีขาย ถ้าเราอยากค้นก็ซื้อหนังสือมาดู ถ้าตามแบบที่ชาวบ้านเล่าต่อๆ กันมา เขาก็รู้กันแล้ว เวลาไปวัดไปว่าก็มีการเล่าต่อๆกัน ว่าเป็นวันที่ไม่ดีกับคนอยู่ข้างหลัง เป็นนิทานปรัมปราที่เล่าสืบๆ กันมา เรื่องย่อๆ มีผู้หญิงคนหนึ่ง เอาผัวเอาชู้อยู่เรื่อยๆ คนแรกตาย ก็จ้างคนที่สองที่สามไปเผา มันยาว บางคนก็เล่าไปอีกแบบก็มี พ่อก็สืบความรู้จากพระ พ่อเป็นเณรได้ 6 พรรษา อายุ 20 ปีบวชเป็นพระ 10 พรรษา รวมแล้วบวชประมาณ 17 ปี ได้รับแต่งตั้งเป็นแพทย์ประจำตำบลจนอายุ 60 ปี การทำเทียนต้องรอเมื่อรอวันดีก่อนจึงค่อยทำ

การสืบชะตา ถ้ามีคนมาหาก็ไปทำที่บ้านเขา โดยมากจะไปบอกเขาว่าต้อง “ดาคัว” (เตรียมเครื่อง) บอกเขาว่าต้องเตรียมอะไรบ้าง แต่แต่ละท้องถิ่นก็ไม่เหมือนกัน การสืบชะตาหลวง บ้านเราใช้ไม้ง่ามหลวงยาวประมาณวากว่าๆ ใช้ไม้มงคล แต่ถ้าหายากก็แล้วแต่ท้องที่ไป ก็เป็นเรื่องที่พูดยาก ทั้งทางเมืองทางไท ทางเมืองเรียกว่าไม้โชค ทางไท เรียกว่าไม้เคราะห์ มีไม้ขัว และไม้ง่ามเล็ก ขนาดศอกกว่า จำนวน 108 (เป็นคุณของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์) -109 อัน (เพิ่มอีกหนึ่งอันเพื่อให้เจริญก้าวหน้า) หน่อกล้วย หน่ออ้อย หน่อมะพร้าว ต้องเป็นหน่อจริงๆ ที่เราเอาไปปลูกได้ ถ้าเราสืบชะตาเรียบร้อยแล้วเราจะได้เอาไปปลูกที่วัด เมื่อก่อนคนชอบปลูกไม้ให้ร่ม ให้เย็น ให้เจริญ ให้ขึ้นกับวัดกับวา ไม้ค้ำก็เอาไปค้ำต้นสลี (ต้นโพธิ์) ไว้ ให้ค้ำไม่ให้โค่น ให้เจริญสูงขึ้น ส่วนอ้อย ก็เอาไปปลูกมีความหมายว่า ให้มีอายุยืนยาวขึ้นไป ให้ออกหน่อออกจ๋าวต่อไป อายุคนนี้พระพุทธเจ้าก็มีการสืบชะตามาแล้ว คือว่าคนจะตายในวันนี้แล้วให้พระพุทธเจ้าสืบชะตาให้คนนั้นก็อยู่ต่อไปได้อีกหลายปี เลยพาดพิงกันมาระหว่างพราหมณ์กับพุทธ สมัยที่พระพุทธเจ้ายังไม่ตรัสรู้ก็ไปอาศัยกับอาจารย์ที่เป็นพราหมณ์ ศาสนาพุทธเรานี้เป็นแกนจริงๆ ถ้าเราเอาแกนอย่างเดียว ไม่เอาพี้ เอาเปลือกก็อยู่ไม่ได้

หมาก พลู (108 สาย) เมี่ยง บุหรี่ 108-109 มวน เอาไปมัดไว้ ที่ลวดเงินลวดคำที่จะสืบชะตา ดอกไม้ส่วนใหญ่ใช้ดอกมะลิ ดอกรัก ดอกตะล่อม (บานไม่รู้โรย) 108-109 ดอก บางแห่งปล่อยสัตว์ เช่น ปลา นก หอย ต้องซื้อจากที่เขาจะเอาไปฆ่า ไม่ใช่ไปหาเอามา นิมนต์พระเมื่อก่อน พระมีน้อยนิมนต์ 1 รูปก็ได้ เดี๋ยวนี้พระมากอาจนิมนต์ 5, 7, 9, 11 รูป นิยมเป็นเลขคี่ ถ้าไม่พอก็นิมนต์จากวัดอื่น พระไต พระเมืองได้หมด เพราะเดี๋ยวนี้สวดเหมือนกัน ถ้าเป็นไตในนี้ ถ้าเป็นไตนอก เขามาใหม่ๆ คงสวดไม่ได้

ตัวพ่อเองเวลาจะทำอะไรต้องไหว้ครู โดยเฉพาะ**พ่อเป็นแพทย์ประจำตำบล**ด้วย เวลาที่มีคนแขวนคอตาย ถูกยิง ถูกแทงตาย เราต้องไปสวด สมัยก่อนไม่มีแพทย์เราก็ต้องไปในป่า ในดอย ในเขา ถ้ามีคนถูกฆ่าตายเขามาแจ้งทางตำรวจ แล้วแจ้งต่อมาทางกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เราเป็นแพทย์ประจำตำบลก็ต้องไปดูว่าถูกลูกปืนอะไร บางทีไปเมืองน้อย หัวแม่เมือง อยู่เขตตำบลเวียงเหนือ เราไปกับรถตำรวจ หรือรถโรงพยาบาล ตอนหลังเราก็ไปเป็นเพื่อนของหมอ ช่วยถือเครื่องมือ ตอนนี้ออกแล้ว ไม่ได้เงินตอบแทน เมื่อก่อนกรมประชาสัมพันธ์มีจดหมายมาบ่อยให้พ่อช่วยประกาศ

(ภรรยาพ่อเทียม-แม่หน้อย: ผีปู่ย่า พ่อเอาไปไว้บ้านพี่ชาย แม่ก็เลี้ยงผีแม่ ตอนแต่งงานพ่อก็มาใส่ผีแม่ แม่ก็ไปเลี้ยงผีที่บ้านญาติแม่ เก๊าผีแม่เป็น แม่ป้า เป็นพี่คนที่สองสืบมาจากพี่คนแรก พ่อไม่ได้ไปไหว้กับแม่ ประเพณีแม่มีเลี้ยงผีปู่ย่า วันเดือนเก้า แต่เข้าพรรษา – ออกพรรษา จะมีเลี้ยงข้าวต้มขนมห่อ นึ่งผักจ๊อก (ผักนึ่งมัดเป็นจุกเล็กๆ) เอาไว้บ้านเก๊าผี เขาก็จะขึ้นเอง)

ผีเจ้าเมืองแม่จะไปฮอมคัวช่วงปีใหม่ ศีลเดือนดับ เดือนเป็ง จะ**มีก๋วยเจ้าเมือง** ฮอมคัวที่วัด จะมีคนดูแลที่เจ้าบ้านเจ้าเมือง เราเอาของที่เราจะเอาไปขึ้นเจ้าเมืองไปไว้ส่วนรวมไปไว้ที่วัดเลย ถึงเวลาคนดูแลเขาก็เอาไปจะมีก๋วยแยกกัน ส่วนที่เราจะเอาทำบุญตักบาตรก็เอาไว้ส่วนหนึ่ง คนจะไปชุมนุมกันที่วัด ส่วนเจ้าเมืองก็จะเอาแยกไว้อีกส่วนหนึ่ง วัดบ้านเราจะมีก๋วย 6 ก๋วย ส่วนของวัดจะมี พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ สามเณร ปู่จ๋าน

และเจ้าเมือง และได้มากกว่าพระด้วย ไม่ว่าบ้านศพ ไม่ว่าในวัด พ่อจะได้มากกว่าด้วย เรื่องหอเจ้าเมืองพ่ออิ่นเป็นคนดูแล เมื่อก่อนเป็นพ่อหนานอ้าย ตอนนี้เสียไปแล้ว

(ภรรยาพ่อเทียม: เมื่อก่อนถ้าลูกจะไปสอบต้องขอพ่ออิ่น ไปโยงผี ส่งผี เลี้ยงหัวหมู เก๊าผีแม่ ชื่อแม่หลู่ แสงเขิ่ง เป็น **โยนหม่น** เป็นคนเมืองแล้วเอาผัวไต -แม่เรียกเอง / คนอื่นเรียกว่า โยนน้ำผ่า หรือ ไตน้ำผ่า เดี๋ยวนี้สำเนียงเขาเป็นไตไปหมดแล้ว อยู่บ้านโป่งหมู่ 1 บ้านเดียวกับกำนัน วิบูลย์ แก้วยิธิ เป็นคนไต พ่ออิ่นกับพ่ออ้ายบ้านอยู่ใกล้ๆ กัน รั้วติดกัน แล้วก็อยู่ใกล้ (หอ) เจ้าเมืองด้วย (เมียพ่ออิ่นเสียไปนานแล้ว)

พ่อเทียมเป็นคนบ้านนี้ แม่อยู่หมู่ 8 คนเฒ่าหาให้ เมื่อก่อนเวลาบ่าวสาวจะเจอกันในงานปอยกินก๋วยสลาก งานฤดูหนาวสมัยก่อนเดินไปคุยไปสนุก

พ่อมีที่ดินให้คนทำ เราก็อยากให้เขาทำไม่ให้ที่รก ที่บนมีประมาณ 5-6 ไร่ ที่ด้านล่างมี 2 ไร่ ที่สวนปลูกมะม่วงเอาไว้ นามีอยู่แต่ให้คนทำได้ค่าหัวนา พ่อเก็บ 10 หลัง ที่ 5 ไร่ เขาต่างเอามาให้ถึงบ้าน เป็นค่าเช่าเรียก “ค่าหัวนา” ถ้าเขาจะปลูกอะไรอีกก็แล้วแต่ คุยกันอีกที แต่พ่อไม่เอาเพราะทำนาก็มีค่าใช้จ่ายพอสมควรแล้ว หน้าแล้งก็แล้วแต่เขา เรื่องน้ำเข้านาเขาต้องไปเอง พ่อซื้อต่อจากคนอื่น แล้วให้ลูกหลาน-คนบ้านเราทำผลัดเปลี่ยนกันไป บางคนทำได้ 3-4 ปีก็เลิก คนอื่นมาถามทำต่อก็ให้ทำ นาพ่อกินน้ำฝายน้อย ยังดีหลักอยู่

การสืบชะตาในกลุ่มผู้สูงอายุจะมีทุกปี ประมาณช่วงวันที่ 11-12 เมษายน ที่วัดหลวง วัดทรายขาวก็มีทุกปี พ่อก็ไปเฉพาะเวียงเหนือ ทำใน 3-4 หมู่บ้าน จะเก็บเงินผู้สูงอายุมาใช้จ่าย ตอนที่พ่อได้รับอุบัติเหตุพ่อก็ให้คนอื่นไปเก็บเอาขวัญมา เอาฝ้ายไปโยง เรียกให้ “ขวัญพ่อหนานเทียมมาเน่อ ไปอยู่กับเจ้า กับจ๋อง ไปอยู่กับเจ้าของคืน” แล้วก็เอาฝ้ายมามัดมือ

การเรียกขวัญข้าวสมัยก่อนต้องใช้เวลาเรียก 3 คืน ทางบ้านนาจลอง แม่ฮี้ ทุ่งยาว น่าจะยังมีอยู่

ความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

คนไตเรียกเราว่า **“หมู่โยน-ญวน”** เราเรียกเขาว่า **“หมู่เงี้ยว”** เมื่อก่อน เราเรียกหมู่ **“ยาง”** ว่า ยางเดี๋ยวนี้เรียกเขาว่า ไทใหญ่ เรียกเขาว่าเงี้ยวเขาก็ไม่ค่อยชอบ ยาง เราก็เรียกว่า กะเหรี่ยง หรือปกาเกอะญอ มูเซอ ลีซอ ก็เรียกแบบนี้ การกินแขก กินวอเป็นเรื่องของเขา เราไปแต่งานบุญสุนทาน กับทางวัดทางวา คำว่า หัววัดเดิงกัน หมายความว่า ถ้าเขามาตานที่วัดเรา เราก็ไปตานวัดเขา เอาคัวตาน ปัจจัยไทยธรรมไปเท่านั้น รับพรก็กลับ เขาทำบุญมาเท่าไหร่ เราก็จดเอาไว้ เวลาเขามีงานเราก็ทำบุญมากกว่าที่เขาทำมานิดหน่อย ต้องดูว่าเขาทำต้นมารึเปล่า เอาเครื่องไทยทานแบบไหนมา ถ้าเขาทำต้นแห่มาแบบเต็มที่เราเอาแค่เครื่องไทยทานไปมันก็ไม่เหมาะ ต้องให้มากกว่าเขาซักหน่อย ให้เขาได้กำไรบ้าง

วัดศรีดอนชัยมีศรัทธา 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 2, 5, 8 ที่ผ่านมาแม่ฮี้กินก๋วยสลาก ตกไปหมู่ 5 แล้วพ่อหลวงจะเอาไปกี่คนก็แล้วแต่จะมีการแบ่งเป็นป๊อกเป็นหมวด แล้วแต่เขา วันที่ 20 จะมีงานก๋วยสลาก จะตกหมู่ 8 ไม่ไปทั้งบ้าน เราไม่ได้จำกัดว่า ไม่ให้ไป แต่กรณีที่ต้องไป เท่าที่พ่อหลวงจะกำหนดให้ แล้วแต่ว่าจะให้เต็มรถ 1-2 คัน แต่ใครที่อยากไปไม่ว่ากัน แต่อย่างวัดโป่งเราไปหมด เพราะถือว่าใกล้กัน นอกจากนี้ยังมีพระพุทธบาท ตาลเจ็ดต้น บ้านโป่ง ถือว่าเป็นโหล่งเดียวกัน ไปด้วยกัน ไม่แบ่งหมวดไป ฮอมเงินมาก

เดี๋ยวนี้จะให้ไปหมดทุกที่ไม่ไหว เพราะค่าใช้จ่ายสูง ในเขตอำเภอเราไม่ว่า แต่นอกอำเภอไปแล้วค่าน้ำมันรถก็แพง คนไปก็ต้องใช้จ่ายเงินด้วย ถ้าตกถึงหมวดเรา แล้วเราไม่ได้ไปก็ต้องจ่ายเงิน แต่วัดนี้มีเงินกองกลาง ไปแต่ตัวส่วนเรื่องอยากใช้จ่ายส่วนตัวเป็นสิทธิของเขา แต่ส่วนที่วัด ไม่ต้องเสียค่ารถ ส่วนทำบุญก็มีเงินกองกลางอยู่แล้ว จะเอาเงินกองกลางจากการกินก๋วยสลาก หักเข้ากองกลาง ส่วนหนึ่ง ที่เหลือหักเข้าบัญชีของวัด

แล้วแต่คณะกรรมการวัด ไม่เดือดร้อนชาวบ้านในภายหลัง พ่อเป็นคนเสนอให้คณะกรรมการพิจารณาประชุมคณะกรรมการ/ศรัทธาว่าเห็นชอบด้วยหรือไม่ รวมถึงค่าไฟฟ้าของวัดก็ใช้เงินในส่วนนี้ หากไม่พอก็ว่ากันอีกที มีบัญชีอยู่พ่อเป็นคนคุมบัญชี

ยกตัวอย่างกรณีไป**ฮอมก๋วยสลากที่วัดทรายขาว** จะใช้เงิน 500 บาท โดยหักเป็นค่ารถไป-กลับ 200 บาท ค่าคัวตาน 300 บาท ค่ารถส่วนใหญ่ ที่มีค่าใช้จ่ายมากจะเป็นการไปเมืองแปง เมืองแหง เชียงใหม่ ต้องจ่ายเป็นพัน ใบกุศลส่งมาจากทั่วทุกวัด ถ้าเราจะไปหมด เงินวัดคงไม่เหลือ ค่าไฟแต่ละเดือนอีก ถ้าปีไหนไม่มีก๋วยสลากก็จะมีเงินผ้าป่า ถ้าไม่พอเราก็บอกคณะกรรมการ พ่อหลวงเป็นคนจัดรถ – ค่าหัววัด แล้วกรรมการลงบัญชี จะเอาชาวบ้านไปมากก็ไม่ได้เขามีการมีงาน ไม่เหมือนเมื่อก่อน ช่วงหนึ่งที่บ้านนี้ก็ไม่ค่อยมีคนว่างแม้แต่กระทั่งจะไปงานศพ เพราะปลูกมะเขือไร้ญาติ เขาปลูกปีเดียวก็เข็ด แม่ยังเคยไปเก็บมะเขือช่วยเขา ปลูกถั่วดีกว่า เคยมีคนเอาฝรั่งมาให้ปลูกทางนี้เขาไม่ปลูกกัน

ผู้ให้ข้อมูล	**4) พ่อหลวงสวัสดิ์ ภูมิตระกูล**
ชาติพันธุ์	**คนเมือง**
ผู้สัมภาษณ์	**นางจารุภา โนซาวา อ. วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่	**10 ตุลาคม พ.ศ. 2550**
ที่อยู่	**55 บ้านใหม่ หมู่ 2 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่	**55 บ้านใหม่ หมู่ 2 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง	**นางจารุภา โนซาวา อ. วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง	**-**

ถ้าหน้าแล้งมาบนดอยจะมีธาตุดั้งเดิมอยู่ 2 ที่ เป็นธาตุ เหนือธาตุใต้ สมัยก่อนทางนี้มันจะเป็นกาดผีวังช้างเผือก บ้านเวียงเหนือนี้เป็นบ้านแรก สระน้ำที่เห็นเป็นคูเมืองสมัยก่อน คูเมืองล้อมรอบหมด เมื่อก่อนมีน้ำลึกมากจนข้ามไม่ได้ เดี๋ยวนี้เขาเอารถแบ็คโฮขุดเป็นล๊อคแล้วเอาปลามาปล่อยให้ชาวบ้านได้กิน

พ่อหลวงเป็นคนบ้านนี้ตั้งแต่เกิด คนเฒ่าคนแก่บ้านนี้ **พ่อหนานดวง ใจแปง** (บ้านอยู่หน้าสถานีอนามัยเวียงเหนือ) ถ้าพูดถึงอำเภอปาย**ตำบลเวียงเหนือ**นี้แหละเป็น **“เก๊าแต๊ๆ”** นอกจากนั้น ตัวอำเภอมาทีหลังทั้งหมด

ชื่อเดิมจริงๆ บ้านนี้เป็นบ้านใต้ (ถ้าชาวบ้านเรียกจะเรียกว่าบ้านใต้) **หมู่ 8 เป็นบ้านเหนือ ชาวบ้านเรียกบ้านใต้ บ้านเหนือ บ้านตก บ้านออก** ทางบ้านพ่ออื่นเป็นป๊อกทางออก มาทางบ้านพ่อหลวงเป็นป๊อกทางตก การแบ่งเป็นป๊อกนี้ ตั้งแต่สมัยก่อนแล้ว มีวัด 2 วัด คือวัดโป่ง กับ วัดศรีดอนชัย มีศรัทธาวัดของใครของมัน **วัดโป่งเป็นวัดไตใหญ่ คนเมืองเราเรียกว่า วัดเงี้ยว** วัดศรีดอนชัยเป็นวัดคนเมือง มีศรัทธาคนเมืองอยู่ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 2 หมู่ 5 หมู่ 8 เมื่อก่อนหมู่ 8 เป็นหมู่ 1 หมด ส่วนหมู่ 8 เป็นบ้านดอยผักกูดอยู่ ที่เขาจะไปตั้งหมู่บ้านใหม่ยามชายแดนอยู่ด้านบน เคยเป็นหมู่บ้านมูเซอมาก่อน มูเซอหนีไปหมด แล้วหมู่บ้านว่างไว้ กำนันเลยขอป๊อกวัดศรีดอนชัยมาเป็นหมู่ที่ 8 ให้เป็นหมู่บ้านติดยามชายแดน ส่วนมูเซอย้ายไปทางไหนไม่รู้ เขาไปเรื่อยๆ ถางไร่ถางสวนไปเรื่อยๆ ถ้าที่ทำกินไม่ดี อยู่ไม่เป็นสุข เขาจะหนีไปมีบ้านเลขที่หรือไม่มีบ้านเลขที่เขาก็หนีไปหมด เดี๋ยวนี้คนที่อยู่เก่าๆ เขามีบัตรแล้ว ย้ายชื่อหมู่บ้านมาเป็นหมู่บ้านคนเมือง

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

บ้านเราคนไม่มีบัตรไม่ค่อยมี พ่อเป็นพ่อหลวงมา 10 กว่าปี **บ้านยางจะไปช่วงที่เขามีงานประเพณีมัดมือที่เมืองน้อย** ขึ้นไปบ่อย ทางเขาก็ลงมาประชุม ทางโน้นจะมีบ้านปายสองแง่ เป็นบ้านมูเซอ มีบัตรบางไม่มีบัตรบ้าง เป็นคนตกหล่น ตอนนี้อยู่ในช่วงกำลังสำรวจว่าจะให้บัตรอะไรแก่เขา

เวลาที่เขามีงานมัดมือ จะแจ้งมาทางพ่อกำนันเราก็ขึ้นไปกับเขา เพราะว่าเราเป็นลูกบ้านพ่อกำนันเราก็ไปด้วย ชาวบ้านไม่ค่อยมีใครไปส่วนใหญ่เป็นการทำในหมู่พี่น้อง ถ้าเป็นพี่น้องห่างๆ ก็ขึ้นไปใช้ด้ายสายสิญจน์มัด ประเพณีเขาทำกันเป็นหลังคาๆ มัดมือแล้วมีเลี้ยง ช่วงใกล้ๆ ปีใหม่เมือง ทางเรามีงานเขาก็มาบ้าง เพราะไปมาหากันยาก ที่ไปทางแม่ปิงส่วนใหญ่จะเป็นกะเหรี่ยงที่ถือคริสต์ เขาไปหากัน มีทั้งพุทธทั้งคริสต์ทั้งวัดทั้งโบสถ์

นาจลองเป็นคนบ้านแอ่น บ้านตาล ทางฮอด เขาหนีน้ำท่วมทางโน้นเขาตั้งเขื่อน มีทั้งลัวะ – ไทยอยู่กันเป็นป๊อก เหมือนวัดโป่งกับวัดเรา คนเมืองไปทางไตก็ฟังกันไม่รู้เรื่อง แต่ก็ไปหากันบ้าง เดี๋ยวนี้วัดโป่งก็มีพระไปอยู่ เป็นคนเมือง หัววัดเติงกัน (เติง แปลว่า ถึง หมายถึง การที่ศรัทธาของแต่ละวัดจะมาร่วมงานฉลองหรืองานบุญต่างๆ โดยสลับสับเปลี่ยนกันไปมาตลอด เป็นลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนโดยใช้งานทางพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อความสัมพันธ์กัน) มีการกินการทานเราก็ไปร่วม

เดี๋ยวนี้มีฝรั่งมาอยู่มาก เขามาซื้อที่สร้างบ้านอยู่ เอาเมียเป็นคนไทย บางคนซื้อในรูปบริษัท แต่สร้างบ้านอยู่ เขาเสียภาษีบ้าง มากินมาตานบ้างก็มี

การแบ่งเขตการปกครองย่อย

ที่นี่ไม่เคยมีการเดินสำรวจ แต่พ่อหลวงเคยวาดไว้ ป๊อกแบ่งด้วยถนน บ้านโป่งเป็นไตหมด หมู่ที่ 5 วัดศรีดอนชัย เป็นคนเมือง หน้าโรงเรียนเป็นหมู่ 2 หมด จะมีสระ ประตูดำอยู่ถนน รพช. หอเจ้าเมืองอยู่ทางวันออก เสื้อบ้านอยู่ทางเหนือ ป่าช้าอยู่ทางประตูดำ เวลาคนตายเอาหัวไปทางเหนือ เรียกว่า เอาหัวเข้าบ้าน หันหน้าไปข้างนอก ไม่หันหน้าเข้าบ้าน เวลาเสียผี ไม่เสียผี วัน พุธ 8 ค่ำ วันศุกร์ ไม่เสียผี เนื่องจากเชื่อว่า จะไม่ดีต่อคนที่อยู่ข้างหลัง (คนที่มีชีวิตอยู่) 9 ค่ำ ไม่ควรออก คนดูวันดีวันเสียคือ **พ่อหนานวัด พ่อเทียม เป็งนำ**

หมวดส่งข้าววัดบ้านนี้รวมกันไป ใครอยากส่งก็ส่งมีพระรูปเดียว สมัยก่อนตอนที่พ่อยังเป็นขะโยมวัด (คนอยู่วัดเรียกได้ทั้งผู้ใหญ่ทั้งเด็ก) จะมาเก็บเอา อย่างเช่นบ้านโฮ่ง เป็นศรัทธาไกลวัด ขะโยมต้องหาบปิ่นโตข้าวมาวางไว้ที่บ้านพ่อหลวง แล้วตีระฆัง ถ้าชาวบ้านเอาข้าวมาส่งพร้อมแล้วก็จะหาบกลับวัดประมาณ 8 โมง สมัยก่อนมีขะโยม 4-5 คน พระ (เณร) ประมาณ 21 รูป ตุ๊เจ้า (พระ) ประมาณ 7 รูป ส่วนใหญ่จะเป็นคนบ้านเรา สมัยก่อนการศึกษาไม่เหมือนเดี๋ยวนี้ ถ้าไม่ไปบวชเราก็ไม่ได้เรียน จะเรียนต้องเข้าในวัด ถ้าจบ ป.4 อ่านหนังสือไม่ค่อยได้ แต่ป.4 สมัยนี้กับเมื่อก่อนก็ต่างกันไปมาก ป.4 สมัยก่อนรู้มากกว่า ถ้าสอบตกต้องซ้ำชั้น

วัดไม่เคยย้าย อยู่ที่เดิม ที่เพิ่มขึ้นมาเป็นอารามสำนักสงฆ์มาพักชั่วคราว อยู่ที่ป่าช้าบ้านเหนือ ส่วนใหญ่เป็นพระมาจากทางภาคใต้ เป็นพระธุดงค์ มาจำพรรษา พระท่านก็บิณฑบาตเอง ในบ้าน-ในเวียง

4 หมู่บ้าน (มี 4 พ่อหลวง) ใช้ป่าช้าที่เดียวกัน เสื้อบ้านคนละบ้าน แต่เจ้าเมืองมีเดียวกัน เสื้อบ้านหย่อมบ้านเราอยู่ทางทิศเหนือ ทิศใต้เป็นคนเมือง แต่เมื่อก่อนแยกผีออกไปประเพณีเดือน 9 เมื่อก่อนมีการเก็บเงินกัน บางปีเลี้ยงหมู บางปีเลี้ยงไก่ (3 ปีเลี้ยงหมู 3 ปีเลี้ยงไก่) บ้านโป่งเขาไม่มีเสื้อบ้าน

กลุ่มชาติพันธุ์

ถามถึงความเป็น**หมู่เฮา**หัวแม่เมือง (หมู่ 7) เป็นพวกเรา ตาลเจ็ดต้น (หมู่ 3) เป็นตำบลเวียงเหนือ เมืองน้อย ห้วยเฮี้ยะ ห้วยหก เป็นเขตตำบล จากบ้านเราไปหมู่ 3 ประมาณ 35 ก.ม. กิ่วหน่อก็เคยไป บ้านเขาห่างกัน

ห้วยหก ห้วยเฮี้ยะเป็นกะเหรี่ยงหมด

ลีซอ หมู่ 4 เป็นบางหย่อม

มูเซอ มีบ้างที่เมืองน้อยมีทั้งกะเหรี่ยง มูเซอ ลีซอ

ตาลเจ็ดต้นเป็นไต

หัวแม่เมืองทางไปยากหน่อย เข้าทางปากทางห้วยน้ำดัง ทางด่านป่าไม้มีพ่อหลวงเป็นลีซอดูแลอยู่

หย่อมใกล้กันในเวียงเหนือ มีบ้านใหม่ บ้านโป่ง (ทิศตะวันตก หมู่ 5) บ้านโฮ่ง (หมู่ 8 ศรีดอนชัย เมื่อก่อนเรียกบ้านเหนือ) บ้านเราเป็นบ้านใต้

ผ.อ.โรงเรียนลูกพ่ออิ่นตั้งข้าวเป็นเพื่อนบวชเรียนรุ่นเดียวกับพ่อหลวง แล้วไปเรียนบาลีที่แม่ฮ่องสอน จากนั้นก็ไปสอบเรียนได้ทุนเรียนวิทยาลัยครูที่เชียงใหม่ เมื่อก่อนคนที่ได้เรียนก็มาจากวัดถ้าไม่ได้บวชเรียนในวัดก็ไม่รู้หนังสือ

ระบบการผลิต

พ่อหลวงปลูกถั่วเหลือง 10 กว่าไร่ ต้องจ้างคนเกี่ยวรายวัน 120 บาท ประมาณ 20 คน ถ้าถั่วน้ำหนักดีไร่หนึ่งได้ 600-1,000 จ้าง ไม่ต้องเลี้ยงข้าว ตอนเย็นอาจมีการสังสรรค์เล็กน้อย เมื่อก่อนมีการเอามื้อกัน เขาห่อข้าวมาเองแต่เราต้องไปแทนแรงให้เขา ถ้าเขามา 2-3 คน เราก็ไปแทนแรงเขาไม่ได้ ต้องจ้างคนอื่นไปแทน แต่ถ้าจ้างแล้วก็แล้วกันไป (สะดวกกว่า) เลิกเอามื้อประมาณ 3-4 ปี เมื่อก่อนเกี่ยวข้าวก็เอามื้อหมด ระยะหลังชาวบ้านถ้าไปเอามื้อไม่ได้ทำงานตัวเอง บางคนเกี่ยวข้าวแล้วจะลงหอม ถ้าไปเอามื้อคนอื่น กว่าจะกลับมาลงหอมตัวเองก็หล้า(ช้า)ไปแล้ว ก็เลยเปลี่ยนมาเป็นจ้าง แต่สำหรับบางคนไม่มีเงินจ้างก็ยังเอามื้ออยู่

บ้านเรา ปลูกข้าว ปลูกถั่ว หอม หมดหอมแล้วกลับมาลงนา ในเดือนกรกฎาคม พร้อมกับข้าว

ปลูกถั่วเดือนกรกฎาคม พร้อมกับข้าว ช่วงนี้ ถั่วก็ต้องเกี่ยว ข้าวก็ต้องเกี่ยว บางคนถ้าไปเอามื้อถั่วกว่าจะกลับมาเกี่ยวข้าว ข้าวก็หง่อมไปแล้ว รายวันปลูกถั่ววันละ 120 บาท แต่ ถ้ารายวัน (รับจ้างปกติ 150 บาท)

ค่าแรงปลูกข้าว วันละ 150 ค่าจ้างเกี่ยวเท่ากันหมด จ้างผู้หญิงมัด 150 จ้างผู้ชายหาบ 200 จ้างขนหลังละ 25 บาท (1 หลัง = 8 ควาย) น้อยกว่าต๋างนิดหน่อย 28 ลิตร กระสอบหนึ่ง มี 2 ควาย

หน่วยวัดข้าวใช้แบบทางไต คำเมืองไม่มี เมื่อก่อนมี ก่อกแป่/ก่อกแคง

หอม (กระเทียม) ใช้เวลาปลูกประมาณ 4 เดือน ซื้อฟาง (ข้าว) มาจากเชียงใหม่ บางทีก็ออกไปซื้อจากข้างนอกราคาค่อนข้างสูง 1 ลำรถ 6 ล้อ ประมาณ 3,500-4,000 บาท ปีที่แล้วราคาหอมดี ประมาณ 12 บาท แต่ปีนี้ที่ตกอยู่ในมือพ่อค้าคนกลางเริ่มขาดทุนแล้ว เหลือราคา 24 บาท (หอมสด 100 ส่วน (กก.) เมื่อแห้งแล้ว จะได้หอมแห้งประมาณ 30-35 ส่วน (กก.))หอมจากประเทศจีนที่เข้ามาเราได้รับผลกระทบบางส่วน ข้างนอกเขาใช้หอมจีนมาก ทำให้หอมเราราคาตกลงไป แต่ถ้าพูดถึงเวลาใช้ในการบริโภค **กลิ่นหอมจีนจะสู้หอมเราไม่ได้** ชาวบ้านจะนิยมใช้หอมเมืองในการทำกับข้าวมากกว่า มี 2 พันธุ์หลัก ได้แก่ กระเทียมไต้หวัน กับกระเทียมเมือง คนจากสะเมิงก็มาซื้อเชื้อ (พันธุ์) ที่นี่ เขาจะเรียกกระเทียมหางหนู ถ้าเราไปขาย บางทีหอมที่หัวใหญ่ (กระเทียมไต้หวัน) จะมี 4 กลีบ หางจะแหลมถ้า**เราไปขายเขาจะกดราคา** ถ้าเป็นกระเทียมบ้านเราไม่เป็นไร ถ้าไม่ใส่ปุ๋ยมากก็เก็บไว้ได้นาน ส่วน**หอมแดง** ใช้พันธุ์พื้นเมือง พันธุ์บางช้าง หอมแดงขาว หอมแดงเหลือง

ผู้ให้ข้อมูล	**5) พ่อจันทร์ อินทสาร อายุ 75 ปี (เกิดพ.ศ. 2475 เป้ง (ปี) วอก)**
ชาติพันธุ์	**คนเมือง**
ผู้สัมภาษณ์	**นางจารุภา โนซาวา อ. วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่	**10 ตุลาคม พ.ศ. 2550**
ที่อยู่	**หมู่ 8 บ้านศรีดอนชัย ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่	**หมู่ 8 บ้านศรีดอนชัย ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง	**นางจารุภา โนซาวา อ. วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง	**-**
หมายเหตุ	**ขณะสัมภาษณ์พ่อจันทร์ที่บ้าน พี่ทอง วงศ์ศักดิ์ศรี ซึ่งเป็นนักพัฒนาชุมชน (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอปาย สังกัดกรมพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) ได้แวะเข้ามาเยี่ยมเยียนและให้ข้อมูลบางส่วนเกี่ยวกับบ้านเมืองน้อย ซึ่งเป็นพื้นที่ในความดูแล**

การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ

วันที่ 13 สิงหาคมตอนเช้า น้ำปายไหลเข้าท่วมเมืองปาย จากนั้นวันที่ 10 กันยายน ได้มีการประชุมใหญ่ของชาวบ้าน มีอาจารย์อัมพร มีสุข จากกรุงเทพฯ มาด้วย และทั้งผังเมือง ทั้ง อบต. ทั้งกรมเจ้าท่าต่างๆ ก็ได้มาเข้าร่วมประชุม แล้วก็มาถกเถียงในหัวข้อในการสัมมนาว่า “วิกฤตินำ้ท่วมปาย” ในตำบลรอบนอก พ่อจันทร์ได้รับเชิญให้ไปเข้าร่วมการประชุมเพียงคนเดียว บ้านแม่ฮี้ ทุ่งยาว ก็ยังไม่ได้รับการเชิญไปเลย

พอประชุมกันไปได้สักพักหนึ่ง ท่านคุณหญิง อัมพร มีสุข ก็กล่าวขึ้นมาว่า น้ำหลากขึ้นมาเมื่อวันที่13 สิงหาคม ***ที่ผ่านมาเป็นเพราะ ชาวเขาตัดไม้ทำลายป่า***และผู้มีอิทธิพลเบียดบังเอาที่สถานที่เอาน้ำเอาทางเดินน้ำปกติไป คล้ายกับว่าเป็นการโจมตี เฮียชัย ที่บ้านเวียงใต้ พอตกตอนบ่ายก็ได้ให้พ่อจันทร์แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องน้ำท่วมเมืองปายว่า อำเภอปาย แบ่งออกเป็นสองภาค คือ ภาคทางขวามือคือทางทิศตะวันตกของน้ำปายเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า และภาคทางซ้าย คือ ทางทิศตะวันออกเป็นของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง

จากการวิจารณ์ตอนภาคเช้าที่ว่าสาเหตุน้ำท่วมอำเภอปายเป็นเพราะชาวเขาตัดไม้ทำลายป่า เพราะผู้มีอิทธิพลเบียดบังเอาทางน้ำ แต่ในความคิดเห็นของพ่อจันทร์ เห็นว่า ไม่ใช่ เพราะมันเป็นธรรมชาติของมันที่วันนั้นฝนตกทั่วอำเภอปายเหมือนกันหมด ทั้งน้ำปาย น้ำห้วยช้างเผ่า น้ำแม่เมือง น้ำแม่ปิง น้ำแม่ฮี้ ฝนตกทั่วกันหมด แต่ทำไมปายทางฝากตะวันออกน้ำไม่ท่วม น้ำไม่หลากเลย เหตุที่น้ำฝากตะวันออกน้ำไม่ท่วมไม่หลากก็เพราะว่า มี ***“กลุ่ม”*** มีกลุ่มอยู่ 3 กลุ่ม คือกลุ่มน้ำปายตอนบน ที่นายสมพร งามจริยธรรม เป็นประธานกลุ่ม สำหรับน้ำปายตอนล่างและน้ำแม่เมือง พ่อจันทร์เป็นประธานกลุ่ม ทางฝั่งน้ำแม่ฮี้ก็มีหมออำพันเป็นประธานกลุ่ม **กลุ่มทรัพยากรธรรมชาตินี้สำคัญที่สุด** เพราะ กลุ่มทรัพยากรธรรมชาตินี้ มีนโยบาย มีกิจกรรมอยู่ปีละ 3 ครั้ง คือ ครั้งแรก *การบวชป่า* ครั้งที่สอง *การสืบชะตาน้ำ* และครั้งที่สาม *ตรวจป่า* คำว่าตรวจป่าในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการไปจับผู้ตัดไม้ทำลายป่า พิธีสืบชะตาน้ำจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เอาผ้าเหลืองไปผูกต้นไม้คนก็จะไม่กล้าไปตัดต้นไม้ โดยสามกิจกรรมนี้ก็จะทำทุกปีเลย โดยจะมีการบนบานศาลกล่าวว่า “เจ้าป่าเจ้าเขาใครคนใดมาทำมิดีมิร้าย เช่น ตัดไม้ทำลายป่าขอให้ทันมีอันเป็นไป”

สำหรับน้ำเมืองในปีนั้น ปี 48-49 มีคนไปตัดไม้ 6 คน ตายทั้ง 6 คน คนหนึ่งไปตัดต้นกล้วยก็เอามีดไปฟันโดนขาตัวเอง อีกคนไปทำเกี่ยวกับเรื่องของยาเสพติด ก็ถูกตำรวจฆาตกรรมตายในป่า นั่นเป็นเพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เรามองด้วยตาเปล่าไม่เห็น ผู้ที่ตายนี้มีทั้งคนนอกหมู่บ้านและคนในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นพวกที่

ทุจริต พวกค้ายาเสพติดในป่า ก็เลยมีข้อเสนอว่า ฝากน้ำปายทางตะวันตกจะทำอย่างไร และฝากตะวันออก น้ำไม่หลากทั้งๆ ที่ฝนตกวันเดียวกัน น้ำแม่เมือง น้ำแม่ฮี้ น้ำปาย น้ำห้วยช้างเฒ่า ก็มีขนาดใหญ่เหมือนกัน แต่กลับไม่ท่วม ไม่หลาก ขอให้ปัญญาชนทั้งหลายคิดดู นักวิชาการและผู้ประชุมหลากคนก็นั่งเงียบ อ้ำอึ้งกันไป นั่นเป็นเพราะว่ากลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ซึ่งดีกว่ากลุ่มที่ไปปลูกต้นไม่อย่างเดียว เนื่องจากปลูกไปแค่ปลูก ถ้าไม่ดูแล ต้นไม้ก็จะตาย แต่กลุ่มอนุรักษ์เราดูแลตลอด โดยมีการประชุมทุกปี อย่างปีก่อนก็มีการสืบชะตาน้ำแม่เมืองโดยตอนบนทำที่บ้านตาลเจ็ดต้น ตอนกลางทำที่ปางหมูและตอนล่างทำที่เลยน้ำสาละวินไป โดยเปลี่ยนที่ไปทุกปี โดยได้รับเงินจากองค์กรเอกชนทุกปี อย่าง อพช. (องค์การพัฒนาเอกชน) เป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ และในหมู่บ้านศรีดอนชัยเอง รอบคูเมืองก็ได้มีการปลูกต้นไม้รอบคู และได้ขุดลอกน้ำเมืองให้น้ำมันเดินสะดวก

ส่วนกลุ่มน้ำปายตอนล่างมันจะไปเกี่ยวข้องตั้งแต่บ้านปางหมูลงไป มีฉัตรชัย เลิศมงคล บุญยืน คมเพทศักดิ์ เป็นผู้ดูแลกลุ่ม ทางปางมะผ้าก็มีจรูญ วงศ์จันทร์ กลุ่มเดียวกันโครงการฟื้นฟูชีวิตฯ ในพื้นที่ที่มีกลุ่มทรัพยากรธรรมชาตินี้ไม่มีพื้นที่ใดเลยที่ประสบกับน้ำท่วมน้ำหลาก ปกติแล้วถ้าสิ้นเดือนกันยายนมันจะไม่มีน้ำ แต่วันที่ 28 กันยายน น้ำมันเอ่อขึ้นมาน้ำนองทั่วกันหมดทั้งน้ำแม่ของ น้ำเมือง น้ำห้วยช้างเฒ่านอง แต่มันไม่หลาก แต่วันที่ 3 สิงหาคมมันผิดปกติน้ำมันเอ่อสูงกว่าปกติ แต่ทำไมฝั่งตะวันออกไม่ท่วม ไม่หลาก ทางเวียงใต้กลับท่วมเสียหายอย่างหนัก

แล้วหลังจากวันที่ 13 สิงหาคมที่น้ำหลาก วันที่ 15 ก็ได้มีการเอาเครื่องบินวนดูรอบๆ ดอยจิกจ้องและพบว่า ที่น้ำท่วม น้ำหลากมันมีอยู่สามเส้นทาง เส้นหนึ่งมาทางทิศตะวันออกลงมาทางปาย ทางเวียงใต้ เส้นที่สองมาทางปางมะผ้าลงน้ำแม่ลาง เส้นที่สามลงน้ำปายไปทางเมืองแปง และเห็นอ่างน้ำขังบนดอยจิกจ้อง ฝนตกมันก็เอ่อล้นลงมา แต่ชาวเขาตัดไม้ทำลายป่ามันก็มีส่วน ส่วนใหญ่จะเป็นเผ่าลีซอตัดไม้ทำไร่ แต่กะเหรี่ยงไม่ตัดไม้ทำลายป่า ทางเวียงใต้ปัญหาเรื่องน้ำเป็นปัญหาใหญ่มาก แต่ก่อนน้ำประปาอาศัยจากน้ำฮู (น้ำซึมใต้ดิน) แต่เดี๋ยวนี้ต้องใช้น้ำปาย เพราะว่าน้ำฮูแห้งไปแล้ว

กลุ่มผู้สูงอายุ

กลุ่มผู้สูงอายุในบ้านศรีดอนชัย เดือนหนึ่งจะมีการรวมอยู่สองครั้ง โดยมากจะเป็นวันที่ 5 กับ 20 ของทุกเดือน ทำที่อนามัยโดยมีหมอเป็นพี่เลี้ยง มีทั้งกิจกรรมการตรวจสุขภาพ ตรวจเบาหวาน ความดัน วัดส่วนสูง น้ำหนักเป็นหน้าที่ของหมอ และในส่วนของชมรมผู้สูงอายุเองก็มีการทำดอกไม้จันทน์ อบสมุนไพร ยาหม่องไพร ทำแล้วแจกจ่ายให้ผู้สูงอายุ ได้ใช้กัน มีประโยชน์ทั้งพระทั้งเณร ทั้งเด็ก ใช้ได้ทั่วกันไป โดยปรึกษาจากโรงพยาบาล และเอาตำรามาจากโรงพยาบาลมาทำกันเอง ตำรายาเมื่อก่อนที่เป็นของผู้เฒ่าผู้แก่ก็มี โดยมีทั้งยาฝน ยาต้ม ยาผง มีสามประเภท และสืบตำรายามาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ ปั๊บสา ตำรายาทั้งหลาย พ่อจันทร์กำลังเก็บรวบรวมไว้และจะทำพิพิธภัณฑ์ไว้ที่วัดทุ่งโป่ง โดยมีทั้งตำราพื้นเมือง ตำราไทใหญ่ ตำราพม่า และทางกลุ่มผู้สูงอายุกำลังคิดที่จะทำขมิ้นชันเพื่อไล่ยุงด้วย อย่างเช่น เมื่อเด็กปวดท้อง อืดท้อง ก็เอาปูเลย (เป็นต้นไม้ชนิดหนึ่ง) มาฝนแล้วให้เด็กกิน หรือหญ้าห้อมเกี่ยว (สมุนไพรชนิดหนึ่ง ใช้ต้มกินรักษาโรคเกี่ยวตะคริว) ตามนิ้วมือนิ้วเท้าได้

โดยเอาหญ้าฮ้อมเกี่ยวมาต้ม และผสมกับน้ำผึ้งกิน ในสมัยก่อนก็จะไปสั่งน้ำผึ้งจากขุนยวมเพราะน้ำผึ้งดีและเยอะกว่าบ้านเรา แถวประตูเมือง

- บ้านศรีดอนชัยสิ่งที่เด่นๆ ก็คือ ข้าวสาลี ที่เป็นพืชที่ปลูกกันมานานและมีชื่อเสียงมากที่สุด
- ในบ้านศรีดอนชัย หมอขวากซุย (หมอรักษากระดูก) ก็มีอยู่แต่ไม่ค่อยศักดิ์สิทธิ์เหมือนเมื่อก่อน

พ่อจันทร์ยังเคยได้ไปเอาสูตรยาจากพี่น้องกะเหรี่ยงมาใช้ด้วย แต่ไม่ค่อยรู้ภาษาเขา เราก็เลยเอามาประยุกต์ใช้กับยาแบบเมืองของเรา คนกะเหรี่ยงก็เคยมาเอาสูตรยาจากเราไปกินด้วย เช่น ฟ้าทะลายโจรเอาไว้ต้มแก้เจ็บคอ หนุมานประสานกาย แก้เจ็บคอ

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

โดยคน**กะเหรี่ยงบ้านเมืองน้อย บ้านห้วยปูลิง** ก็มักมาแวะบ้านพ่อจันทร์อยู่บ่อยครั้ง เพราะลูกสะใภ้เป็นกะเหรี่ยง ส่วนกะเหรี่ยงบ้านเมืองน้อย รู้จักมักคุ้นกันเพราะ พ่อตาเป็นกำนัน และ กะเหรี่ยง ก็เป็นลูกน้องกำนันก็จะมาแวะเวียนอยู่ตลอด ต่อมาเมื่อปี 2509 พ่อจันทร์ได้ไปเปิดโรงเรียนชาวเขาเมืองน้อย จึงได้ไปรู้จักคนเมืองน้อย โดยใช้คำเมืองเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร

ประวัติส่วนตัว

เดิมที่พ่อจันทร์เป็น คนพะเยา เดิมบ้านอยู่บ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ ปู่เป็นคนพะเยา แล้วย้ายมาอยู่ที่อำเภอ ปายตั้งแต่เมื่อใดไม่ทราบ พ่อของพ่อจันทร์ก็เกิดที่อำเภอปาย พ่อจันทร์ก็เกิดที่ปายเช่นกัน **ตระกูลอินต๊ะสาร** (อินทสาร) **เป็นคนมาจากพะเยาทั้งสิ้น** แต่พ่อจันทร์มาเปลี่ยนเป็น **อินทสาร** เพราะว่าได้บวชเป็นพระ คำว่า ต๊ะ เลยเป็นเป็น ทะ จากนั้นก็เปลี่ยนเป็นอินทสารมาตลอด พ่อจันทร์เกิดวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2475 เป็ง วอก อายุย่าง 76 เมื่อถึงวันพระก็จะไปนอนที่วัด ทุ่งโป่ง ไปทางบ้านกุงแกง

ตอนปู่ของพ่อจันทร์มาจากพะเยาใหม่ๆ ได้เล่าให้ฟังว่า สมัยนั้นหนีพม่ามา พม่ามันเข้ามาตีเมืองแพร่ เมืองพะเยาจึงได้หลบหนีกันเข้ามา ถึงเมืองปาย แต่พม่าก็ยังตามมาอยู่ดี ปู่มาค้าวัวต่างที่เมืองปาย ตั้งรกรากที่นี่ เหมือนกันเดี๋ยวนี้คนไทยก็ไปตกค้างที่พม่าเยอะโดยเฉพาะที่เมืองปั่น และหนองฮี จะมีคนเมืองอย่างเชียงใหม่ ลำพูนลำปางเยอะ พูดพื้นเมือง เทศน์แบบพื้นเมือง ที่หนองฮีส่วนใหญ่จะเป็นไทใหญ่ พูดไทใหญ่ ตำรายาไทใหญ่ โดยสมัยก่อนพม่าได้กวาดเอาตำรายาของไทยไปหมด และในปัจจุบันก็ทำขายให้กับเรา จนกระทั่งพระจากวัดเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) ได้ไปบวชที่เป็นพระที่พม่า ไปเอาตำรายากลับมา

เมื่อก่อนปู่จะค้าวัวต่างเอา เมี่ยงเอาเกลือมาขาย เดินจากเชียงใหม่-ปาย เอาเกลือจากเชียงใหม่มาขาย และเอาเปลือกไม้ หนังก่อ เอาพลูนึ่งจากปายไปขายที่เชียงใหม่ พลูจากแม่ฮี้ เวียงเหนือ ที่มีคนปลูกเยอะมาก

พ่อจันทร์ได้ไปเอาสืบค้นประวัติจากฝั่งพม่า ที่เมืองปั่น ตั้งแต่สมัยที่พ่อจันทร์บวชเป็นเณรอยู่ที่เชียงใหม่ อาจารย์ชุ่ม ณ บางช้าง ได้มาปาฐกถาที่วัดกู่เต้า อาจารย์บอกว่า ถ้าอยากรู้เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองปาย ต้องไปเอาที่เมืองปั่น อยู่ในเขตของพม่า ซึ่งแต่ก่อนเป็นเขตแดนของไทย ทั้งแสนหวี สีป้อ เมืองปั่น เมืองนาย ต่อมาพม่าเอาไปหมด เมื่อปี พ.ศ. 2492 ก็ได้บวชเป็นพระ ที่แม่ฮ่องสอน พอปีพ.ศ. 2496 ได้ไปเรียนภาษาไทใหญ่แล้วจึง ได้ชักชวนพระที่แม่ฮ่องสอนเดินทางไปด้วยกันเพราะเขารู้ภาษาไทใหญ่ เดินทางไปเมืองปั่นโดยจ้างลูกหาบ เดินเท้าไป ใช้เวลา 3 คืน 4 วันเดินทางผ่าน ห้วยผา นาป่าจาด บ้านห้วยทรายขาวไปยังเขตพม่าถึงเมืองปั่นและหนองฮี ไปเจอหลิกไต ปั๊บสา ได้ทำการคัดลอกเป็นภาษาไทใหญ่แล้วมาแปลเป็นภาษาพื้นเมืองไปทั้งหมดรวมเวลาสามเดือน ไปตั้งแต่วันที่ 21 เมษา กลับมาในช่วงก่อนเข้าพรรษาไม่นานนัก กลับมาก็เรียนนักธรรมบาลีจนเป็นครูได้

ประวัติเมืองปาย

มาได้ความว่า **อำเภอปายตามประวัติมันเป็นชื่อของช้าง ช้างพลาย** แต่ออกเสียงทางเหนือออกเป็นปาย เมื่อก่อนเวียงเหนือ เรียกว่า บ้านดอน หรือภาษาไทใหญ่เรียกว่า กุง คือเป็นพื้นที่ที่อยู่สูงกว่าที่อื่น และมีพม่าเข้ามาปกครอง ขุดคูเวียงล้อมรอบ ป้องกันศึกต่างด้าว ท้าวต่างเมือง เป็นนิสัยของพม่าในการขุดคูเมืองไว้ พม่ามาครองแต่ปี พ.ศ. 1850 พะก่ากะนะ พะก่าส่างกงได้มาปกครองที่บ้านเวียงเหนือ เจ้าศรีชัยเป็นเหลนของพระยาเม็งราย เป็นลูกของหลานคนที่เจ็ด ได้ข่าวว่าพม่าจะมายึดเอาเมืองหริภุญชัย (ลำพูน) และเมืองฝาง

เจ้าศรีชัยจึงส่งจารบุรุษสอดแนมมา โดยเอาช้างมาสามเชือก พอมาถึงป่าแห่งหนึ่ง ได้ค้างแรมที่ป่านั้น พอตกตอนกลางคืนได้นิมิตไม่ดีว่า มีผู้คนมาฮ้อมล้อมและเอาช้างไปเชือกหนึ่ง พอตื่นขึ้นมาตอนเช้าปรากฏว่าช้างตายไปเชือกหนึ่ง จึงถือว่าเป็นลางบอกเหตุที่ไม่ดี เลยเอาหัวช้างที่ตายไปทิ้งไว้ในป่านั้น ปัจจุบันเรียกว่า **“บวกหัวช้าง”** (อยู่เขตเวียงเหนือ ไปทางเชียงใหม่ประมาณกิโลเมตรที่ 22-23 จะมีต้นไม้ใหญ่อยู่ และมีวัดร้างอยู่ข้างบน)

เมื่อช้างตายเจ้าศรีชัยจึงกลับเชียงใหม่ จากนั้นก็ได้มาสอดแนมดูการกระทำของพม่าที่บ้านดอนอีก ก็พบว่าพม่าได้ขุดคูเมืองล้อมรอบ ทำประตูเมือง เตรียมที่จะบุกหริภุญชัยและพิงคบุรี (เชียงใหม่) เจ้าศรีชัยจึงยกทัพได้เอาช้างมาอีกครั้งโดยเอามาแค่สองเชือก มาพักแรมที่บวกหัวช้าง แล้วได้ไหว้สาบวกหัวช้างว่า พรุ่งนี้จะบุกตีเมืองเวียงเหนือที่พม่าได้มาปกครองไว้ขอให้สำเร็จด้วย และได้มาดูลู่ทางในการยกทัพตีพม่าในวันพรุ่งนี้ พอรุ่งสางก็ได้ค่อยกรีฑาทัพลงจากเขามา โดยมีช้างสองเชือก เชือกหนึ่งเป็นช้างเผือกเฒ่า และช้างแก้วมงคลลงมาตามลำน้ำมาแล้วเอาช้างมาอาบน้ำที่น้ำนั้น ปัจจุบันเรียกว่า **“วังช้างเผือก” (**อยู่ที่โรงเรียนเวียงใต้ ตรงเกสต์เฮาส์วังช้างเผือก) แล้วจึงเอาช้างขึ้นมาพักที่วัดหมากลาง เพื่อเตรียมทัพในวันยกทัพพรุ่งนี้ แล้วเจ้าศรีชัยได้นิมิตฝันว่ามีเทพบุตรอุ้มไปดอย ก่อนเข้าตีทัพพม่าให้เอาน้ำมาล้างเท้า ล้างมือ ตื่นมาเป็นวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6 (เมือง) จึงได้ยกทัพเข้าตีบ้านดอน แล้วมารบราฆ่ากันตรงบริเวณคุ้มของพะก่ากะนะ (สถานีอนามัยในปัจจุบัน) แล้วท้ากันแบบสุภาพบุรุษ ให้ลงจากคอช้าง แล้วมาสู้กันตัวต่อตัว ไล่ฟันกัน แต่พะก่ากะนะได้ให้ตำรวจไปซ่อนตัวอยู่บริเวณน้ำบ่อ (หลังบ้านพ่อจันทร์) ซุ่มไว้ เมื่อมีการฆ่าฟันกันไปถึงทุ่งนา ปัจจุบันเรียกว่า **“โต้งม่าน”** (ทุ่งม่าน) ประตูฝั่งนั้นจึงเรียกว่าประตูม่าน น้องพะก่ากะนะคือพะก่าส่างกง ได้หนีไปทางทิศใต้และตายลงไป จึงเรียกประตูทางทิศใต้ว่า **“ประตูดำ”** ประตูแห่งความตาย พะก่ากะนะก็ได้มาหลบซ่อนตรงหลังน้ำบ่อและได้บอกกับตำรวจว่า ถ้ามีเจ้าเชียงใหม่มาถามหาพะก่ากะนะ ให้บอกว่า “บ่สู้” (ไม่รู้) ปัจจุบันน้ำบ่นี้จึงได้ชื่อว่า **“น้ำบ่อฮู”** เมื่อเจ้าศรีชัยทราบข่าวว่าพะก่าส่างกงน้องพะก่ากะนะตายแล้ว จึงได้ออกค้นหาพะก่ากะนะไปยังในป่าจนจับกุมตัวพะก่ากะนะได้ และได้เผาวัด (มีแค่กุฏิสงฆ์) พระพม่าจึงหนีกลับไปหมด

เมื่อเจ้าศรีชัยกลับมาดูก็พบว่าช้างเผือกเฒ่าและช้างแก้วมงคลหายไป ตำรวจจึงออกตามหา ขึ้นไปตามลำน้ำ ปรากฏว่าช้างทั้งสองเชือกไปติดช้างป่า เจ้าศรีชัยให้ตำรวจและพะก่ากะนะ ไปตามช้างเผือก ได้ไปพักรวมที่กลางป่า ปัจจุบันเรียกว่า **“ห้วยปางแย”** ไปเจอตรงบริเวณลำห้วยหนึ่ง ปัจจุบันเรียกว่า **“ห้วยช้างเฒ่า”** แล้วก็ออกเดินทางตามหาช้างแก้วมงคลต่อ ไปเจอบนห้วยข้างบนอีก จึงเรียกว่าห้วยนั้นว่า **“ห้วยช้างแก้ว”**

เมื่อได้ช้างสองเชือกมาแล้ว เจ้าศรีชัยและพรก่ากะนะ จึงได้มาตกลงกัน โดยพระก่ากะนะเสนอว่าตนมาก่อน จึงขอแบ่งบ้านดอนเยอะกว่าส่วนของเจ้าศรีชัยจึงเอา**ถนนกลางหมู่บ้านเรียกว่า กองสันกลางเป็นเกณฑ์แบ่ง** บ้านเวียงเหนือจึงมีทั้งคนเมืองและไทใหญ่แบ่งกันอยู่คนละฝากถนน บ้านที่มีไทใหญ่อาศัยคือบ้านโป่ง (หมู่2) และบ้านคนเมืองคือ บ้านศรีดอนชัย บ้านใหม่ เจ้าศรีชัยจึงเสนอว่า พบช้างทั้งสองตัวที่ลำห้วยจึงขอตั้งชื่อลำห้วยนี้ว่า **“น้ำปาย”** (น้ำพลาย) และน้ำที่มาจากอีกเส้นให้ชื่อว่า **“น้ำเมือง”** เมื่อแบ่งกันเสร็จแล้ว

ร่วมกันปรับปรุงบ้านดอนให้ดีก่อนโดย แบ่งกันทำ เมื่อบ้านเวียงเหนือมีบ้านเต็มแล้วจึงได้ขยับขยายบ้านไปทางใต้วังช้างเผือก เจ้าศรีชัยก็ได้กลับไปหาพระยาติโลกราช และได้ชื่อแต่งตั้งให้เป็น เจ้าชัยสงคราม และจึงได้ตั้งชื่อวัดที่สร้างขึ้นใหม่ จากบ้านเดิมที่ชื่อว่าบ้านดอน แล้วจึงนำมาตั้งชื่อวัดว่า วัดศรีดอนชัย คือให้มีทั้งชื่อบ้านเดิมและชื่อเจ้าอยู่ด้วย ส่วนชื่อประตูทางทิศเหนือ เป็นประตูที่ช้างทั้งสองเชือกได้หายไป จึงตั้งชื่อว่า **“ประตูเวียงหลง”** และต่อมาเพี้ยนมาเป็น ฃประตูเวียงหลวงในปัจจุบัน และประตูทางฝั่งตะวันออกเรียกว่า **“ประตูทัพ”** เพราะเป็นสถานที่ตั้งทัพตอนยกเข้าตีบ้านดอน พอเจ้าศรีชัยได้รับการแต่งตั้งเป็น เจ้าชัยสงครามแล้วก็ได้มาสร้างบ้านสร้างเมือง จึงได้เกณฑ์คนจากหลายๆ ที่มา ทั้งคนเมืองพร้าวจากเชียงใหม่ มาตั้งบ้านเมืองพร้าว คนบ้านต้นขาม สันป่าตอง เจ้าหม้อจากแม่ริม เมืองแพร่ มาอยู่ที่เมืองปาย

ต่อมาในช่วงรัชกาลที่ 5 มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมณฑลพายัพ เกิดการที่ผู้คนหลบหนีการที่ต้องเสียภาษีสี่บาทมายังเมืองปายนี้บ้าง หลบหนีขุนหาญที่มาคอยเก็บภาษีที่เมืองปาย มาจากเชียงใหม่ มาปีละครั้งเพื่อเก็บภาษีส่งเชียงใหม่ เมื่อเอาคนจากที่อื่นมารวมก็ได้ตั้งหมู่บ้านเป็นของใครของมัน เช่น บ้านเมืองพร้าว บ้านทุ่งขาม บ้านเมืองแพร่ บ้านเจ้าหม้อ ที่คนมักจะมาหัดปั้นหม้อกันที่นี่ แต่บ้านเจียงทองยังหาไม่พบ บ้างก็ว่าอยู่ข้างๆ โรงเรียนบ้านเวียงใต้ และได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบตำบล พวกที่อยู่เหนือลำน้ำปายและเหนือวังช้างเผือกควรตั้งชื่อว่า **“ตำบลเวียงเหนือ”** เพราะมาอยู่ก่อนและอยู่ทางทิศเหนือ ส่วนพวกที่อยู่ทางใต้วังช้างเผือกให้ตั้งชื่อว่า **“เวียงใต้”** เพราะอยู่ทางทิศใต้

เรื่องของพระเจ้าจอมแจ้งที่ว่าพระพุทธองค์เสด็จมาหรือไม่ หรือเรื่องของพระเจ้าเลียบโลกนี้เป็นเรื่องที่มาทีหลังแล้ว พ่อจันทร์บอกว่า พระพุทธองค์เป็นผู้ที่เราไม่ทราบความเป็นมาของท่านได้ เขาเรียกว่า รัตตัญญู คือผู้รู้รอบโลก ท่านสามารถไปไหนก็ได้ ท่านอาจจะมาก็ได้ หรืออาจจะไม่มาก็ได้ แต่ว่าในหนังสือธรรมเชียงใหม่ คือหนังสือ “คัมภีร์วัตถุ” ที่พิมพ์จากเมืองสันกำแพง โดยมีคำพยากรณ์ต่างๆ ไว้ ว่าเมืองเชียงใหม่ ปีนี้จะเป็นอย่างไร หลังปี 2500 บ้านเมืองจะเป็นอย่างไร ฝนจะตก ฟ้าจะร้อง หรือเป็นอย่างไร จึงเข้าใจได้ว่า พระพุทธเจ้าน่าจะมาถึงเมืองเชียงใหม่อยู่

(ทอง วงศ์ศักดิ์ศรี: เป็นนักพัฒนาสังคม อยู่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์แวะมาหาพ่อจันทร์และได้พูดคุย เรื่องทางเมืองน้อยด้วย ที่รับผิดชอบบ้านแม่ฮี้กับเวียงเหนือ ที่เข้ามาดูแลในเรื่องของ **“ก่อนโตและก่อนตาย”** ก่อนโตคือช่วงเข้าสู่วัยเรียน เพราะเมื่อเข้าเรียนแล้ว กระทรวงศึกษาก็จะรับภาระหน้าที่ไป พอเข้าสู่การทำงานกระทรวงแรงงานก็จะรับไป แต่ถ้าเกษียนก็เป็นภาระของกระทรวงความมั่นคงของมนุษย์ต่อไป ชมรมผู้สูงอายุที่นี่รวมกลุ่มมาได้สองปีแล้วก่อนหน้านั้นก็ได้ไปรวมกับกลุ่มผู้สูงอายุในระดับอำเภอ และได้แยกออกมาในระดับตำบลเวียงเหนือ

การขึ้นไปเวียงน้อยต้องไปในหน้าแล้ง ได้ทั้งรถยนต์และมอเตอร์ไซค์ และอบต.เวียงเหนือยังได้นายกเป็นเมืองน้อย คือนายจวน จะกุ๊ ที่มีแบ่งแยกชาติพันธุ์แล้วถือว่าเป็นคนไทยเหมือนกัน ช่วงหลังๆ มานี้เรื่องของการเมืองท้องถิ่นค่อนข้างนิ่งกว่า เมื่อก่อน แต่เมื่อก่อนค่อนข้างจะรุนแรงมากเพราะว่าอยู่ใกล้ชายแดน และมีเรื่องผลประโยชน์ทางด้านยาเสพติดเข้ามาพัวพันด้วย ช่วงหลังๆ มาก็เบาบางลงไป อีกทั้งความสนใจเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นและเศรษฐกิจพอเพียงก็เริ่มได้รับความสนใจมากขึ้น ปัญหาเลยเบาบางลงไป และมีกลุ่มในเรื่องของสมุนไพร โดยกลุ่มผู้สูงอายุ ที่ทำตู้อบสมุนไพรเองสามารถเคลื่อนที่ได้ ไปได้ทุกที่

มีการเชื่อมความรู้จากคนรุ่นก่อนกับคนรุ่นใหม่โดยผ่านวิธีการจัดอบรม และเอาผู้เฒ่าผู้แก่ไปเป็นวิทยากรต่างๆ เช่น ในเรื่องของสมุนไพร และมีไปดูจากสถานที่จริงด้วย และมีความคิดในเรื่องของการทำเป็นการ์ตูน ในการเผยแพร่ความรู้ด้านต่างๆ ด้วย

บนบ้านเมืองน้อยมีทั้งกะเหรี่ยง ลีซอและลาหู่อยู่ด้วยกัน ส่วนใหญ่จะพูดไทยได้ แต่ผู้เฒ่าผู้แก่บางคนก็จะพูดไม่ได้ต้องอาศัยล่ามเข้าไปช่วยด้วย ชาวบ้านจะว่างจริงก็ช่วงหลังจากหน้างาน หลังจากการเก็บเกี่ยวข้าว เกี่ยวถั่ว ในช่วงพฤศจิกายน ธันวาคม แต่จะหยุดงานทุกอย่างคือทุกวันพระจะหยุดงานแล้วไปวัดกันหมด ถ้าไปเก็บข้อมูลก็น่าจะไปช่วงวันพระสะดวกสุด

คนพม่าจะเรียกกะเหรี่ยงว่า **“ยาง”** กะเหรี่ยงจะเรียกคนพม่าว่า **“เพอะซอ”** แต่กะเหรี่ยงจะแทนตัวเองว่า **ปกาเกอะญอ** มากกว่า เพราะว่าหมายถึง “คน” หรืออย่าง ม้งที่คนภาคกลางจะเรียกว่า แม้ว ซึ่งเขาจะรู้สึกว่าเป็นการดูถูกเขา ต้องเรียกว่า ม้ง ถึงจะภูมิใจในตัวเขามากกว่าคำว่า แม้ว กะเหรี่ยงก็เช่นเดียวกันในบางคนก็รู้สึกเหยียดหยาม บางพื้นที่ก็รู้สึกเฉยๆ ขึ้นอยู่กับสถานที่ หรืออย่างมูเซอ ถ้าเรียกพวกเขาว่าลาหู่เขาจะรู้สึกจะดีกว่าอีก้อก็เช่นกัน ถ้าเรียกว่า อาข่า จะดูดีกว่าเช่นกัน เป็นการให้เกียรติกัน นี่เป็นคำที่คนนอกมักใช้เรียกกัน

แต่สำหรับคนในด้วยกันเองก็จะไม่มีการแบ่งกัน เป็นพวกเดียวกัน จะเรียกว่าอะไรก็ขึ้นอยู่กับความเคยชินของแต่ละกลุ่มเช่นกลุ่มลีซอจะเรียกกะเหรี่ยงว่า **“ยางกะเลอะ”** ก็ไม่ได้โกรธอะไรกัน ส่วนคำว่าปกาเกอะญอจะมาใช้เรียกช่วงหลังที่ใช้ในการต่อสู้ทรัพยากรนี่เอง แต่คำว่ายางนี่มีมานานแล้วเพราะเป็นคำที่พม่าใช้เรียกมานานแล้ว แต่กะเหรี่ยงเองก็มีมากเช่นกัน ทั้งกะเหรี่ยง สกอว์ (กะเหรี่ยงขาว) กะเหรี่ยงโปว์ (หรือกะเหรี่ยงเหลืองอยู่ทางดอยเต่า อมก๋อย) กะเหรี่ยงแดง (ทางพม่า) และกะเหรี่ยงคอยาว แต่ภาษาก็คล้ายๆ กัน วัฒนธรรมก็ไม่แตกต่างกันมากเท่าไร ต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เขาอยู่ด้วยกัน เช่น กะเหรี่ยงขาวอยู่กับกะเหรี่ยงโปว์ แต่กะเหรี่ยงขาวมีคนมากกว่า นานๆ ไปก็จะกลืนกันเป็นกะเหรี่ยงขาวทั้งหมด เป็นต้น คล้ายกับคนเมืองกับคนไทยที่ถูกกลืนไปด้วยกัน แต่ภาษาก็จะต่างกันแค่นิดเดียว ต่างแค่ภาษากับการแต่งกาย

การแต่งกาย กะเหรี่ยงผู้หญิงที่เป็นสาวจะแต่งชุดเฉวาสีขาว แต่ถ้าเป็นผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะใส่สีดำมีลาย ผู้ชายจะใส่เสื้อแดง สีจะเหมือนกันแต่จะต่างไปแค่ลวดลายของแต่ละกลุ่มเท่านั้นอาจจะขาวเหมือนกันแต่ลวดลายต่างกัน อย่างกะเหรี่ยงโปว์อาจจะสีขาวแต่มีลายเยอะกว่าเท่านั้น แต่คนก็จะแยกออกว่าเป็นกระเกรี่ยงเผ่าอะไรได้จากการสวมใส่เสื้อผ้าและภาษาที่ใช้ บ้านเมืองน้อยส่วนใหญ่จะเป็นกะเหรี่ยงขาว บ้านแม่ปิงก็เช่นกัน ในขุนยวมก็เป็น กะเหรี่ยงขาวกะเหรี่ยงแดงอยู่ทางแม่ฮ่องสอน ในแม่ฮ่องสอนมีกะเหรี่ยงขาวมากที่สุด กะเหรี่ยงหัวน้ำส่วนใหญ่จะเป็นกะเหรี่ยงขาวแทบทั้งหมด กะเหรี่ยงขาว ในภาษากะเหรี่ยงเรียกตัวเองว่า “กะญอ” กะเหรี่ยงโป เรียกว่า “กะญอโพ” กะเหรี่ยงแดง เรียกว่า “เบือย”

ในเมืองน้อยมีทั้งหมดสี่หมู่บ้าน คือบ้านกิ่วหน่อ (หมู่ 9) บ้านห้วยหก (หมู่ 6) บ้านห้วยเฮี้ยะ (หมู่ 10) และบ้านเมืองน้อย (หมู่ 4) เป็นบ้านปากะญอที่น่าสนใจ แต่ถ้าเป็นปากะญอแท้ๆ ก็จะให้ไปที่บ้านโป่งสาไกลที่สุดในเมืองปาย ใกล้เชียงใหม่

ในบ้านศรีดอนชัยเลี้ยงผีปีละครั้งในเดือน 9 (มิถุนายน) ในช่วงปีใหม่ไม่มีการเลี้ยงผี มีพ่ออิ่น กิตติพูนพัฒน์ อายุ 80 ปี เป็นตั้งข้าว จะทำการจัดแจงว่าจะเลี้ยงอะไรบ้างก็จะทำการเก็บเงินชาวบ้านแล้วสั่งให้ไปซื้อของไหว้มาไหว้

ถ้าขายที่ดินให้ต่างชาติไป อีกหน่อยความร่วมไม้ร่วมมือกันในชุมชนมันจะเป็นไปได้ยาก ปัจจุบันปัญหาในเรื่องของที่ดินที่ฝรั่งได้เข้ามาซื้อ โดยเอาคู่สมรสมาซื้อไว้ เป็นคนอีสาน พอซื้อที่ไว้แล้วก็มาปิดทางเข้าที่นาของชาวบ้าน อย่าง Carol มาซื้อที่ดิน ปิดหัวปิดท้าย ที่นาชาวบ้านแล้วบังคับให้ขาย อีกทั้งยังกดเรื่องราคาชาวบ้านให้ต่ำ ถ้าไม่ขายก็ไม่มีที่เข้าที่นา ชาวบ้านจำเป็นต้องขาย เพราะว่าไม่มีทางเข้าที่นาของตนเอง เวลามีประชุมผู้ซื้อที่ดินไม่เคยมาร่วมประชุมด้วยเลย

ผู้ให้ข้อมูล	**6) เจ้าอาวาสวัดศรีดอนชัย**
ชาติพันธุ์	**คนเมือง**
ผู้สัมภาษณ์	**นางจารุภา โนซาวา อ. วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่	**11 ตุลาคม พ.ศ. 2550**
ที่อยู่	**วัดศรีดอนชัย บ้านศรีดอนชัย หมู่ 8 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่	**วัดศรีดอนชัย บ้านศรีดอนชัย หมู่ 8 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง	**นางจารุภา โนซาวา อ. วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง	**-**

วัดศรีดอนชัยเป็นวัดคนเมือง การทำบุญจะต่างกับวัดไตตรงที่ วัดไต ทำบุญตอนเช้าจะใส่ดอก-ของทาน ไปกินข้าวแล้วกลับมาฟังเทศน์ฟังธรรมเป็นอันเสร็จพิธี ถ้าเป็นวัดเมืองตอนเช้าทำบุญตักบาตร กลางวันมาฟังเทศน์ ถ้ามีคนนอนวัดจำศีลแปด ตอนเช้าประมาณ 7-8 โมงเช้าก็จะมารับศีลแปด แต่ตอนนี้ไม่ค่อยมีคนมานอนวัดแล้ว คนเมืองไม่เหมือนไทใหญ่ อายุ 50 กว่าๆ ก็นอนวัดแล้ว เขามีคนมานอนวัดเยอะ

เจ้าอาวาสบวชเณร พ.ศ. 2507 และ บวชพระ พ.ศ. 2513 – ปัจจุบัน (ชาวล้านนาต้องผ่านการบวชเป็นเณรเพื่อเรียนอักษร ธรรมล้านนาจนแตกฉานก่อน จากนั้นเมื่อที่จะขึ้นเทศน์พร้อมถึงจะสามารถบวชเป็นพระได้) เมื่อก่อนพ่อจันทร์ อินทสารเคยบวชเป็นพระ อาจารย์ (ท่านเจ้าอาวาส) เคยเป็นเด็กวัดอยู่กับท่าน แล้วพ่อจันทร์ไปเรียนที่แม่ฮ่องสอน ได้เป็นมหาแล้วกลับมาอยู่วัดนี้ ช่วงที่ท่านไปเรียน น้องของท่านเป็นเจ้าอาวาสก่อน พอพ่อจันทร์กลับมาน้องเลยสละตำแหน่งให้เป็นเจ้าอาวาสแทน ส่วนหลวงพ่อเป็น ขะโยม (ลูกศิษย์วัด) จากนั้นพ่อจันไปสมัครเป็นครู น้องท่าน (ท่านบุญธรรม) เลยขึ้นเป็นเจ้าอาวาสแทน แล้วลาสิกขาไป พ่อเทียม เป็งนำ (แก่วัดคนปัจจุบัน) เลยขึ้นเป็นเจ้าอาวาสแทนหลังจากที่พ่อเทียมลาสิกขาไป หลวงพ่อก็ขึ้นเป็นเจ้าอาวาสแทนประมาณ 20 กว่าปี

สอบและเรียนนักธรรมสนามหลวงที่วัดหลวงใน อ.ปาย เมื่อก่อนไม่มีสะพานข้าม น้ำก็มากกว่าปัจจุบัน สมัยนั้นมีแพ มีเรือรับจ้างศรัทธาญาติโยมก็ให้ข้ามฟรีไม่คิดเงิน เมื่อก่อนเป็น ขะโยม ต้องเรียนตัวหนังสือเมืองให้เป็นก่อน ถ้าเป็นเณรเทศน์ธรรม ต้องอ่านอักขระคัมภีร์เมืองก่อนถึงจะได้ขึ้นเทศน์ธรรม สมัยก่อนเป็นคัมภีร์ใบลาน ต้องอ่านอย่างน้อยเดือนหนึ่ง หากเณรรูปใดจะขึ้นเทศน์ต้องให้อ่านธรรมเตรียมตัวไว้ประมาณ 2-3 ศีล อ่านตรงไหนไม่ได้ก็ถามพระ-เณรที่รู้ อักขระไม่ได้มีการชำระเหมือนปัจจุบัน หนังสือเมืองแต่ก่อนต่างคนต่างเขียน เอาความคิดของตัวเอง ภาษาเมืองจะเขียนถูกเขียนผิดก็แล้วแต่คำข้างหน้า-ข้างหลัง ถ้าโยงใยกันได้ฟังรู้เรื่องก็ถือเป็นใช้ได้ จะ อักขระวิบัติ พยัญชนะไม่ถูกไม่ว่ากัน การปริวรรต ให้ถูกต้องไม่เกิน 10-20 ปี (เขาทำมาขาย) ก่อนหน้านั้นอ่านตัวเมืองมาตลอด ตัวเมืองเมื่อก่อนยากกว่าตัวเมืองเดี๋ยวนี้ เพราะว่าไม่ตายตัว บางครั้งเขียนตรงที่ (ใบ) ลานแตก บางคนไม่รู้ก็ไม่เป็นไร บางคนรู้ก็หัวเราะ

การห่มผ้า (ครองผ้า) สมัยก่อนห่มแบบเมืองเขาเรียกว่า “ปั๊ดควาย” มาเปลี่ยนการครองผ้าในแบบปัจจุบันประมาณปี 2530 หลวงพ่อได้ไปอบรมพระอุปัชฌาย์ ที่วัดสามพระยาเห็นเขานุ่งอย่างนั้นกันหมด หลวงพ่อไม่เคยนุ่งให้พระรูปอื่นที่ทำเป็นช่วยห่มให้ครั้งสองครั้งก็เป็น แต่พระที่เฒ่าๆ แก่ๆ จะให้มาห่มอย่างเราท่านก็ไม่เคย (คุ้น) แต่เดี๋ยวนี้เป็นแบบเดียวกัน เพราะการอบรม/ประชุม ก็ต้องห่มดอง

คำเทศน์ก็ยังเทศน์เป็นคำเมืองอยู่ อ่านจากคัมภีร์ แต่การให้พรมีทั้งคำเมือง-คำไทย การเทศน์ในวาระพิเศษส่วนมากจะขึ้นไปทางดอยทางเขาเทศน์ให้กับกะเหรี่ยง ยางเขา เป็นหน่วยธรรมทูต เขาให้ขึ้นดอยก็ขึ้น

ไป **กะเหรี่ยงเขาถือผีเราก็ไปทำให้เขาเลิกผี** เมื่อก่อนเมืองน้อยเขาเป็นกะเหรี่ยง เขาก็นิมนต์ไป สาม-สี่ปีที่แล้วก็ยังได้ไป พระธรรมทูตมีมานานแล้วหลวงพ่อได้ไปอบรมหลายครั้งหลายคราว ได้รับการแต่งตั้งประมาณ พ.ศ. 2530 กว่าๆ

การเลี้ยงผี-ตัดผีของปกาเกอะญอ

กะเหรี่ยงเขาจะมีเตาไฟในห้อง เกี่ยวกับเซ่นผี เลี้ยงผีในห้องนอนเขา เราก็ทำสะดวง ใส่ข้าวของ สี่-ห้าอัน นิมนต์พระไปถอนเตาไฟออก รื้อเตาไฟออกแล้วเอาเตาไฟไปกองไว้เป็นที่ๆ แล้วไปชักบังสุกุล เรียบร้อยแล้วก็สวดสังคหะ สวดมนต์เช้า-เย็น มัดมือ ให้พรไม่ให้เขาเจ็บเป็น เย็น อุ่น จากนี้ไปให้ไปหาโรงพยาบาลโน่น ไม่ให้ได้ต้องเซ่นผีเลี้ยงผีแล้ว (ถ้าเซ่นผีเลี้ยงผีมันบ่แล้วกับโฮงยา) ถ้าเป็นอะไรเจ็บป่วยก็ให้ไปหาหมอที่โรงพยาบาล ถ้าฝันถึงญาติพี่น้องที่เสียชีวิตไปแล้วก็ทำทานไปให้

ก่อนที่จะไปให้เขาละผีต้องไปคุยกับเขาก่อน บางคนก็เบื่อในการเลี้ยงผี ที่ศาสนาคริสต์เข้าถึงเขาก่อนเราก็เพราะเขามีหลักการที่จะชักจูงให้ชาวบ้านเลิกผี แล้วมีสิ่งตอบแทนเล็กๆ น้อยๆ ส่วนเราเวลาขึ้นไป เราก็ต้องเอายาติดตัวขึ้นไปสำหรับใช้กับตัวอยู่แล้ว ถ้าเราไปแล้วเขาเกิดเจ็บเป็นเขาก็มาถามเอายาที่เรา เป็นไข้ ปวดท้อง เราก็เอาให้ นอกจากนั้นก็เป็นจำพวก ทิงเจอร์ ยาแผลแดง ยาหม่อง ยาผงแดง ผงเหลือง พารา ยาแก้แพ้ เป็นทั้งพระทั้งหมอ เวลาขึ้นไปต้องเอาไปเยอะหน่อยเผื่อญาติโยมด้วย เราต้องรู้เรื่องศาสตร์เรื่องหมอซักหน่อย เกี่ยวกับการจะปลูกบ้านสร้างเรือน หามื้อหาวัน ต้องนับตีนนับมือบอกโยมว่าวันนั้นดี วันนี้ดี

ในโหล่งนี้บ้านที่กะเหรี่ยงที่ละผีมานับถือพุทธ มีที่บ้านเมืองน้อย ส่วนที่บ้านแม่ปิง มีมานานแล้วทั้งพุทธ-คริสต์ ถ้าว่าพุทธเราได้รู้หลักอย่างนี้คนก็อาจไม่ถือคริสต์ เพราะว่าผีเขากินนักกินหนา ถ้าเจ็บเป็นเย็นอุ่นหรือยกตัวอย่างงานแต่งงานเจ้าสาวต้องเลี้ยงหมูไว้อย่างน้อย 3-4 ตัว ถ้าฆ่าหมูต้องผ่าเหง้าตับเอาดีมาดู ถ้าดีอันเล็กก็ไม่เอา ถ้าได้ดีใหญ่ก็เอาไปให้คนเฒ่าคนแก่บอกว่าดี เอาน้ำมารด คนที่เอาไปให้ดูต้องสะพายน้ำกระบอกหนึ่งเอาน้ำไปรดคนที่บอกว่าดี แล้วจึงนำเอาตับไปไว้ที่ริมประตูทางเข้า คนผ่านเข้าไปก็ทักบอกว่าดี ดี หากมีคนทักว่าหมูตัวน้อย ไม่ดีก็จะถือว่าเป็นเรื่องไม่ดี ต้องล้มตัวใหม่

การเผยแพร่พระพุทธศาสนา

เมื่อก่อนประมาณปี 2535-2536 ต้องไปติดกันทุกเดือน มีค่าพาหนะเดือนหนึ่งประมาณ 200-300 บาท เอางบประมาณจากจังหวัด ส่งผ่านมาทางเถระสมาคม แต่ตั้งพระธรรมทูตอำเภอ และจังหวัดขึ้นมา ที่ปายมีอยู่หลายรูป ไปด้วยกันบางครั้งก็เอาพระเณรเถรน้อยติดสอยห้อยตามขึ้นไปด้วย ที่โน่นเขาเป็น “ยาง” (กะเหรี่ยง) เราก็ต้องหาบริวารขึ้นไปด้วย ส่วน**ลีซอ**นี้พูดยาก เขาฉลาดแกมโกง เขามีเชื้อจีน เขาจะเอาลูกเดียว หลวงพ่อไม่ค่อยได้ขึ้นไปแต่เคยเอาเด็กมาอยู่ด้วย อายุประมาณ 7-8 ขวบ เป็นลีซอมักคิดว่า ตัวเองฉลาดอยู่คนเดียว กะเหรี่ยงนี้ดีเขาไม่ลืมเผ่าพันธุ์ หลวงพ่อเคยไปอยู่กับกะเหรี่ยงแม่ปิง 3-4 พรรษา เศรษฐกิจก็ไม่ค่อยดีเท่าไหร่กิน-ทาน (ทำบุญทำทาน) ก็ธรรมดา กะเหรี่ยงที่อยู่ในป่าในดอย ที่พระเข้าไปไม่ถึงบางส่วนก็ยังคงนับถือผีอยู่

พิธีกรรม-ความเชื่อ

ความเชื่อถือเรื่องเจ้าเมือง จะเลี้ยง**เดือนเก้าเมือง/เดือนเจ็ดไทย** (ประมาณเดือนมิถุนายน) มีการเลี้ยงทุกปี ถึงเวลาคนดูแลจะบอกให้พ่อหลวงว่าจะมีการเลี้ยงในวันใด ให้พ่อหลวง (ผู้ใหญ่บ้าน) ประกาศให้ชาวบ้านเก็บ-ฮอม เงินกัน เลี้ยงขนม ผลไม้ หัวหมู – ไก่ ถ้าชาวบ้านทำเสร็จแล้วก็จะแบ่งส่วนหนึ่งสำหรับ ตานขันข้าว

ที่วัด อย่างที่เมืองปายนี้ ตานให้**นายอำเภอเก่า** (คนแรก-นายอำเภอเฉลิง ฉ สงขลา หรือ ฉ เชียงใหม่ก็ไม่รู้) กับเจ้าชีวิตอีกคนหนึ่ง สถูปอยู่ที่นอกบ้าน *เป็นนายอำเภอช่วงไหนไม่รู้อาตมาก็ว่านายอำเภอตามเขา* เขาจะมาทานขันข้าว ขันน้ำให้ กับ **ผู้มีพระคุณที่เขาแต่งตั้ง** อย่างนายอำเภอและเจ้าชีวิต เจ้าบ้านชื่ออะไรไม่รู้ จะทำที่หอแล้วแบ่งมา

หากทางวัดมีงาน ตัวอย่างงานเดือนเป็ง (วันออกพรรษา) ศรัทธามาทำบุญต้องมีก๋วย (ตะกร้า) สำหรับถวายเจ้าเมือง (มี 6 ก๋วย สำหรับ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เณร อาจารย์วัด และเจ้าเมือง) เหลือก็แบ่งให้ศรัทธาญาติโยมที่มาฟังธรรมบ้าง

การไปเติงหัววัดโหล่ง* เมืองปายก็ไปถึงทุกที่ ไกลสุดไปถึงสันป่าตอง วัดร้องขุ้ม ต.บ้านแม ไปทางน้ำบ่อหลวง พระลูกศิษย์ที่ไปเทศน์ก็เป็นลูกศิษย์วัดนี้ เคยเป็นเณรอยู่กับหลวงพ่อ การเติงกันก็ไปตามหมู่คนที่รู้จัก บางคนไปแต่งงานอยู่ต่างถิ่นก็มี

ประเพณี

การแบ่งหมวด ยกตัวอย่างเช่น วันที่ 20 นี้ จะมีการกินสลากที่วัดทรายขาว จะได้แบ่งเป็นหมวดไป ศรัทธาวัดศรีดอนชัยมี 3 หมู่บ้าน หมู่ 8 หมู่ 2 หมู่ 5 ถ้าหมู่ 2 ได้ไป ก็จะบอกให้พ่อหลวงจัดคนไปประมาณ 10 คน หมู่ 8 ศรีดอนไชย มีประมาณ 10 หมวด หมวดละประมาณ 10 กว่าหลังคา แบ่งตามหย่อมบ้านที่ใกล้กัน เป็นเขตเป็นเขตไป หมู่ 5 มีประมาณ 5 หมวด เขามี 70 กว่าหลังคาเท่านั้น หมู่ 2 ต้องไปถามพ่อหลวงจัดแบ่งคนเวียนกันไป การแบ่งหมวดจัดเพื่อให้คนไปร่วมงานปอยสลาก งานปอยล้อ (งานศพพระ) ต้องมีหมวดไปทั้งนั้น **ปอยน้ำ**ที่วัดพระบาทไปทั้งหมด ไปทั้ง 5 หมู่บ้าน เป็นงานของตำบล ตำบลอื่นก็มา **เชิญหมู่ใกล้เคียงเขามาอย่างแม่นาเติง นาจลอง แม่ของ โต้งนาเขาอยู่ใกล้ตามนี้ก็เชิญเขามาประชุม มีส่วนร่วมเหมือนกัน**

ที่วัดพระบาทมีพระดูแลอยู่ เมื่อก่อนเคยเป็นเพื่อนกัน บวชด้วยกันที่วัดนี้ สมัยก่อนไม่มีพระอยู่ก็เป็นป่ารกร้าง กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเวียงเหนือ ไปดูแลกันทั้งตำบล **ความสำคัญของปอยน้ำ** คือ เมื่อถึงเดือนแปดเมือง มีการทำบุญ จิบอกไฟ (จุดบั้งไฟ) **เพื่อขอน้ำฝน** ขอให้ฝนตกตามฤดู ทำก่อนลงนา ใครมีเจตนาศรัทธาทางคณะกรรมการได้จัดเตรียมส้มป่อย สวยดอก ทองเปลว ใครมีเจตนาอยากติดรอยพระบาท 5 บาท น้ำส้มป่อยขันหนึ่ง อธิษฐาน สละลลุง (ขอขมา) รอยพระบาท ช่วงเที่ยงมีการจุดบอกไฟ ใครมีฝีมือก็เอามาแข่งกัน บางครั้งมีดนตรีมาเล่น เป็นงานรื่นเริง เมื่อก่อนไม่มีดนตรี มีแต่หัววัดหัววามากินมาทาน ที่เราไปนิมนต์ถึง เขาจะทำต้น (ต้นเงิน) เตียวตีน (เดินเท้า) กันเป็นหมู่เป็นเส้นเป็นวา ขึ้นทางโต้งก็มี ขึ้นทางถนนก็มี เดี๋ยวนี้ทุ่งนาเป็นเกสต์เฮ้าสท์ รีสอร์ท จุดบอกไฟแล้วเป็นอันเสร็จพิธีประมาณ 3-4 โมงก็เสร็จ สมัยก่อนไม่มีการประกวดเป็นการจุดบูชาจริงๆ ภายหลังมีการประกวดบอกไฟขนาดปากกระบอกประมาณ ไม่เกิน 10 มิลลิเมตร

กะเหรี่ยงที่ถือพุทธก็มาร่วม เราถึงเขา เขาถึงเรา มาจากเมืองน้อย เป็นอาศรมธรรมจาริกมีสองที่ เป็นพระกะเหรี่ยงในบ้านองค์หนึ่ง บวชที่วัดศรีโสดา (จ. เชียงใหม่) ท่านได้เรียนต่อจนถึงระดับปริญญาตรี ถ้ามีการมีงานนิมนต์มาเราก็พากันไปกับเขา ถือเป็นพี่เป็นน้องกันไป อย่างกะเหรี่ยงแม่ปิง เขามีสลากเราก็ไปร่วมกินร่วมทานกับเขา กะเหรี่ยงที่ถือพุทธเขาเปลี่ยนมานับถือไม่ยาก แต่การเลิกผี เป็นเรื่องยาก เพราะเขาถือมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่การไหว้การสา การกินทาน เขาพอทำได้อยู่ การถือผีบางคนก็เลิก บางคนยังเลี้ยงอยู่

* โหล่ง เป็นศัพท์ทางวิชาการภาคเหนือที่ใช้เรียกสภาพภูมิประเทศที่เป็นลักษณะของแอ่งหรือหุบที่อธิบายไปถึงแอ่งหรือหุบทางภูมิศาสตร์และแอ่งทางวัฒนธรรม

ส่วนมากพราหมณ์มาก่อนพุทธ ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะมาเป็นพระพุทธเจ้าได้ต้องเกิดในตระกูลพราหมณ์ เป็นเรื่องธรรมดา ไม่ได้มีการเลิกเด็ดขาด

วันเก้ากอง มีนิยายอยู่ เป็นวันที่สามารถทำงานบุญได้ทุกอย่าง ยกเว้นการเสียผี (เผาศพ) เพราะว่ามีนิยายเกี่ยวกับวันเก้ากอง เรื่องสองคนผัวเมีย เมียมีชู้ แล้วไปถามพระเจ้า (พระพุทธรูป) ผัวรู้ ก็ไปแอบหลังพระพุทธรูป เมียถามว่าจะทำอย่างไรไม่ให้ผัวเห็น ผัวที่แอบอยู่จึงตอบไปว่า ให้ฆ่าไก่ แล้วเอาหัวให้ผัวกิน ผัวก็แกล้งทำเป็นมองไม่เห็น ทีนี้เมียก็ตากข้าวไว้ แล้วให้ผัวเฝ้า ไก่มากินข้าว เมียก็เอาไม้ไล่ฟาดไก่ เมียมีชู้หลายคน ก็เกี่ยวกับการเอาชู้ไปเผา ตกวันเก้ากอง เขาไม่ให้เผาวันนี้เพราะ ไม่ให้คนที่อยู่ข้างหลัง ในหมู่บ้านจะมีอันเป็นไป

ผู้ให้ข้อมูล **7) พ่อดวงดี ใจแปง อายุ 77 ปี (เกิด 27 มกราคม 2473 เปิ้ง (ปี) ม้า)**

ชาติพันธุ์ **คนเมือง**

ผู้สัมภาษณ์ **นางจารุภา โนซาวา อ. วราภรณ์ มนต์ไตรเวทย์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**

วันที่ **11 ตุลาคม พ.ศ. 2550**

ที่อยู่ **58 บ้านใหม่ หมู่ 2 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**

สถานที่ **58 บ้านใหม่ หมู่ 2 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**

ผู้เรียบเรียง **นางจารุภา โนซาวา อ. วราภรณ์ มนต์ไตรเวทย์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**

รหัสเสียง **-**

ประวัติส่วนตัว

พ่อเคยบวชเณร 7 ปี บวชพระ 4 ปี อยู่วัดบ้านเกิดปีเดียว แล้วย้ายไปอยู่วัดพระครูที่เวียง ไปสอบ-สอนนักธรรม ที่โน่น เรียนด้วยสอนไปด้วย แล้วไปอบรมครูสอนนักธรรม ที่วัดสามพระยา สมัยเจ้าคุณเทพ ได้รับเลื่อนสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (มรณภาพแล้ว)

ช่วงที่**ครูบาศรีวิชัย**มาที่วัดน้ำฮู แม่เล่าให้ฟังว่า ตอนนั้นผมยังแบเบาะอยู่เอาใส่อู่ทิ้งไว้ ฝากให้เด็กไกวอู่ให้ แม่ไปถวายทานครูบาฯ ห่อข้าว แล้วเดินไปถวายทานถึงวัดน้ำฮู สมัยก่อนไม่มีรถ กลับมาถึงบ้านมีวอกตัวหนึ่งมาเกาะที่ปากอู่ แล้วพ่ออยู่อู่ในนั้นก็ไม่ตาย แม่เขาเอาพวกผักใบเขียวไปถวาย ครูบาท่านไม่ฉันเนื้อ-ปลา สมัยก่อนคนไปตาน (ทำบุญ) มาก เคยได้ยินแว่วๆ ว่า ถ้าใครปัญหาทางบ้าน ถกเถียงกันเรื่องถวายทานครูบาท่านจะไม่รับ ท่านรู้

ประวัติหมู่บ้านพ่อเขียนเป็นค่าวแบบล้านนา ต้นตระกูลของแม่ช้างเผือก (เชียงใหม่) อยู่ในคุ้มเจ้าหลวงเชียงใหม่ บุญเถลิง ณ เชียงใหม่ นามสกุลทางแม่ (เอารูปมาให้ดู) คนสมัยโบราณ นุ่งโจงกระเบน แม่ของพ่อหนีตอนเมืองแตก ตอนที่บุเรงนองเข้าบุกอยุธยาแล้วมาตีเมืองเชียงใหม่แตก กระจัดกระจายกันหมด ไปอยู่แม่สะเรียงบ้าง เมืองปายบ้าง แม่ฮ่องสอนบ้าง ลำปาง แล้วมาเจอพ่อของพ่อที่เมืองปาย เป็นคนมาจากเมืองพร้าว ต้นตระกูลพ่อของพ่อมาจากเมืองพร้าว บ้านป่าตุ้ม มีตุ้มโฮ่ง ตุ้มดอน พ่ออยู่นี่ เกิดนี่ เกิดที่บ้านข้างวัดศรีดอนชัย บ้านหลังที่อยู่นี้เป็นบ้านที่ซื้อเอง

บุญเถลิง ได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายอำเภอ มาอยู่ที่นี่ ประมาณ พ.ศ. 2492 เจ้าแวว เป็นชาวพม่า แม่ของพ่ออยู่ในคุ้มเป็นลูกหลานของเขา แล้วนายอำเภอมามีเรื่องกับสมุห์บัญชี เลยยิงตัวตาย เมื่อ พ.ศ.ประมาณ 2494-95 คงหนีไม่ออก เมื่อเผาเสร็จแล้วก็มีคนถามถึงต้นตระกูลว่ามาจากที่ใด มีญาติหรือไม่ สืบถามก็พบว่า แม่ของพ่อเป็นญาติ เลยเอากระดูกมาไว้ที่นอกทุ่งนี้ กระดูกของเจ้าหลวงเมืองปายก็อยู่ที่เดียวกัน

แม่ของพ่อชื่อแม่ไหลมา พ่อชื่อพ่ออ้าย (คนพร้าว) มาทำไร่ทำนา ทางไหนก็ไม่รู้ ค้าขายนิดๆ หน่อยๆ ขายอาหาร จิ้นส้ม (แหนมห่อ) แคบหมู เหล้า สมัยนั้นจิ้นส้มห่อละ 2 สตางค์ เสื้อกล้ามตราห่านคู่ตัวละ 5 สตางค์ ไม้ขีดไฟกล่องละ 2 สตางค์ พวกเงี้ยวเขาก็ทำจิ้นส้มเป็นเหมือนกัน ขายเมี่ยง ตองบุหรี (ใบตองจ่อ) ยาเส้นต้องใช้ตองกล้วยป่าใบอ่อน ทำเอง เอาปี๊บมาเรียงกัน เอาไฟใส่ข้างล่าง เอาผ้ามาเย็บเป็นถุงเอาทรายเข้าใส่ เย็บปิดปากถึง เอาใบตองมาวางแล้ว เอาถุงทรายทับไว้ ให้ไฟข้างล่างอุ่นๆ หาเอาตองจากในป่าไปไม่ไกลประมาณไม่ถึง 5 กม. ยาเส้นปลูกเอง หั่นเองตามในนา พันธุ์พื้นเมือง ปลูกยาสูบมากๆ สมัยช่วงที่พ่อเป็นเณรอยู่ประมาณ 4-5 ไร่ เดี๋ยวนี้ไม่ปลูกแล้ว แต่พ่อไม่เห็นเขาปลูกมาก เพราะถ้าปลูกมากเป็นสินค้าขาออกไม่มีคนมาซื้อ ปลูกแค่พอเลี้ยงในครอบครัว

การปลูกกระเทียมมีตั้งแต่สมัยพ่อผมแล้ว ไม่ได้ใส่ปุ๋ย ถ้าข้าวเสร็จแล้วใช้มีดสับตอฟาง ตาก 5-6 วัน จนแห้ง เผา แล้วกลายเป็นปุ๋ย หัวแข็ง เมื่อพ่อเป็นเด็กได้ช่วยปลูก เป็นเณรก็ไม่ได้ไปเพราะเรียนหนังสือ วัดบวชที่วัดป่าขาม สมัยพระครูอนุมิต ศาสนาคาม ไม่ได้อยู่วัดบ้านเรา พ่อหนีไป เพราะกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน-กรรมการวัดนี้เขาไล่ หนีหมด ทั้งเณรเจ้าอาวาส พ่อก็ไม่รู้สาเหตุ สมัยตุ๊เฮือนท่านก็หนีไปอยู่ผาแตก แล้วลาสิกขาแล้วตายที่นั่น

หลังจาก ปี 2485 จบจากโรงเรียน เป็นเณรประมาณ 2486 เป็นช่วงสงครามครั้งที่สอง ระเบิดไปไม่ถึงเป็นทางผ่านเฉยๆ พ่อเป็นเณรน้อยไม่รู้เรื่องเห็นเขาสะพายปืนเห็นชาวบ้านได้ปืนคาบิลกันหลายคน เอากล้วยไปแลกหวีหนึ่งก็ได้แล้ว เพราะญี่ปุ่นเข้าเมืองไทยมาก็เป็นช่วงที่ยอมแพ้สงครามแล้ว สมัยจอมพลป. เป็นนายกสั่งเปลี่ยนอักษร เช่น คำว่าพยาบาลเปลี่ยนจากน. เป็น ล. ส่วน ฎ. ฐ. ไม่มี เอาออกหมด แบงค์ 10 บาท พิมพ์ออกมาใช้จ่ายกันทั่วประเทศ พอญี่ปุ่นเข้าประเทศจอม พล ป.สั่งเก็บแบงค์ 10 บาท เปลี่ยนเป็น 50 สตางค์พิมพ์ทับลงไปเป็นเล่ห์เหลี่ยมของรัฐบาล นอกจากนี้แล้วชาวบ้านได้กระติกน้ำ หม้อหุงข้าว ที่แบนๆ พอญี่ปุ่นตายเขาก็เอาศพมาฝังไว้ทางใต้วัด (ป่าขาม) ที่พ่ออยู่ วัดอยู่ด้านบน เขาเอามาฝังแถวสวนใกล้วัดหลายสิบหลายร้อย ต่อมาเมื่อแต่งอาจารย์แอ๊ด แกเชิญรองผู้ว่านายอมรพันธุ์ คุยกันได้คุ้นเคยกัน เขาอยากสืบประวัติทหารญี่ปุ่นว่ามีการตายแล้วเอาฝังไว้ที่ไหนบ้าง ตอนหลังเขาได้ย้ายไปเป็นผู้ว่าที่อื่นโครงการก็เป็นอันหยุดชะงักไป เพราะว่าทหารเข้าสู่สงครามจะมีเหรียญปรุเลขที่พอตายเมื่อเอาศพไปฝังเขาจะหักเอาเหรียญฝังไว้ครึ่งหนึ่ง ส่วนอีกครึ่งหนึ่งเอาส่งไปให้ครอบครัวได้ข่าวว่าญี่ปุ่นเขาอยากจะมาขุดมาติดต่อหลายรายแล้วก็หายไป เหรียญเป็นคล้ายตะกั่วไม่เป็นสนิม

พ่อบวชพระปี 2493 อยู่วัดป่าขาม ประวัติความเป็นมามีในเล่ม (ในบ้านพ่อ) หลังจากออกจากวัดป่าขาม ปีพ.ศ. 2497 ลาสิกขาออกมาเพราะว่าน้าของพ่อนายบุญตัน เป็นหลานบุญเถลิง พ่อแม่เขาตายแล้วบุญเถลิงเก็บมาเลี้ยงแล้วให้แม่ของพ่อไปเลี้ยง นายบุญตันเข้ามาเมืองปาย เจ้าบุญเถลิงจึงมาเปิดงานไปรษณีย์ที่นี่ เอานายบุญตันไปเป็นพนักงานไปรษณีย์ อยู่ได้หลายปี บุญเถลิงยิงตัวตาย น้าบุญตันได้อยู่ที่ตลาด มาบอกพ่อว่า อยากสึกมั้ย พ่อตอบว่า ถ้ามีงานทำก็สึก ช่วงนั้นเขารับตำรวจ พ่อก็ลาลิกขาในคืนนั้น ได้เสื้อตัว กางเกงตัวเท่านั้น ปลุกพระครูตื่นขึ้นมาตอนเที่ยงคืน ไปด้วยกัน 2 องค์ สึกแล้วน้าไม่ยอมให้ไป บอกว่าเป็นวันไม่ดี หลักฐานไม่ครบ จนเพื่อนที่ลาสิกขาไปพร้อมกันเขาได้ตำรวจ ถอดผ้าเหลืองก็ฝึกเลยไม่มีการสอบ สมัยก่อนเอาเขารับตำรวจ 7 คน เอาไว้ปางมะผ้าบ้าง เมืองปายบ้าง แม่สะเรียง แค่นั้น พ่อไม่ได้ไป

กลับมาอยู่บ้านไม่ถึงเดือนน้าก็ตาย ปลงศพกลับมา **นายอำเภอ นายดำริ พึ่งอัฒมา** นั่งรอที่บ้านบอกให้ไปสะสางงานของน้าที่อำเภอ ตอนที่เขาไม่ตายพ่อก็ได้ช่วยเขา อยู่ที่เวียงใต้ ตลาดเก่าไม่มีใครสอบแข่งส่งเรื่องเข้าจังหวัด ได้รับการบรรจุเป็น ผู้ทำการเป็นพนักงานไปรษณีย์ มีนายอำเภอเป็นนายไปรษณีย์โดยตรง สมัยก่อนฉุงเมล์มาทางม้าต่าง จะเข้ามาถึงเมืองปายใช้เวลา 15 วัน ตอนหลังมีเครื่องบิน ของบดท. แล้วยุบไป ต่อมาเป็นบริษัทฟ้าสยาม ของคุณจำเลิศ เอาเครื่องบินเล็กมาบินก็เลยต่อเนื่องกันไป พอเครื่องบินคุณบุญเลิศตกไปก็เลยส่งทางรถ เป็นรถจี๊ปกลาง จนกระทั่งวันนี้พ่อเริ่มเข้าทำงาน วันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2497 พ่อเริ่มเข้าทำงาน จนกระทั่งเกษียณอายุ ได้เงินเดือนครั้งแรก 450 ได้เบี้ยกันดารอีก 150 รวมเป็น 600 บาท คนเฒ่าคนแก่ชื่นชมว่าให้เอาอย่างพ่อ สึกออกมาได้ไม่ถึงเดือนได้เงินเดือนตั้ง 600 สมัยก่อนถ้าคนรับจ้างรายวัน จะได้ค่าจ้างวันละ 5 บาท ห่อข้าวไปด้วย แต่พ่อก็ไม่ถึงกับรวยพ่อสอบนักธรรมโทได้ก็เอาความรู้พัฒนาตัวเองขึ้นมาเรื่อยๆ

จากนั้นก็มาเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ จบระดับ 4 เทียบเป็นม.ศ. 3 เป็นครูสอนนักธรรมด้วย (ตอนที่ยังไม่สึก) รุ่นเดียวกัน มี 3 รูป ตุ๊แดงเป็นครู ตุ๊ปั๋นเป็นตำรวจ พ่อเป็นไปรษณีย์ 2 คนนั้นตายไปแล้ว เหลือพ่อคนเดียว ตอนที่พ่อเป็นพระเขาส่ง 3 รูปนี้ไปอบรมครูที่วัดสามพระยา 1 เดือน ต้องเดินจากบ้านไปเชียงใหม่ 5 วัน ตามทางนอนไปกลางป่า เอาลูกจ้างหาบคัว พอถึงแม่ฮ่องสอน สมัยนั้น สส. แม่ฮ่องสอน นายเสมอ กันทาพันธุ์ รับเหมาพระภิกษุที่จะไปอบรมที่วัดสามพระยาจากจังหวัดแม่ฮ่องสอน จากทุกอำเภอ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง สายเหนือทั้งหมด เขาไปเหมารถไฟ 2 ขบวนพระเณรเต็มไปหมด เสร็จแล้วเลี้ยงข้าวพระ ตอนนั้นข้าวราดแกงจานละ 3 บาท ปี 2495

ตอนนั้นพระห่มผ้าแบบห่มสองบ่า ตามระเบียบวินัยสงฆ์มีว่าหากออกจากวัดไปให้ห่ม 2 บ่า อยู่ในวัดให้ห่มบ่าเดียว เดี๋ยวนี้ไปนอกวัด ห่มบ่าเดียวทั้งนั้น ต้องมีผ้าสังฆาฏิติด้วย การเรียนหนังสือต้องเรียนตัวเมือง (อักษรธรรมล้านนา)

ตอนที่เป็นไปรษณีย์ตอนหลังเขาบรรจุพนักงานเพิ่มอีกคนหนึ่ง ตอนที่พ่ออยู่คนเดียว ต้องทำงบเดือน จดหมายเข้าออก ทำการเงินรับ-จ่ายธนาณัติ จ่ายจดหมาย หาเวลายาก มาวางมือปี 2520 ลงไปอยู่ข้างนอกจากพนักงานไปรษณีย์แต่งตั้ง มาเป็นบุรุษทิ้งหมด เรื่องการเงิน จนกระทั้งเขาส่งไปอบรมสอบเลื่อนได้ ย้ายไปอยู่เชียงดาวเป็นพนักงาน ไม่ต้องจ่ายจดหมาย ไปเป็นนายไปรษณีย์ทำการเงินต่อ ทำโทรพิมพ์เคาะไปเชียงใหม่และการเงินต่างประเทศ ลูกเมียก็อยู่ที่นี่พ่อส่งเงินมาให้ วันศุกร์พ่อกลับบ้าน ตอนหลังพ่อซื้อรถคันหนึ่ง เวลากลับบ้านก็ซื้อเมี่ยงจากเชียงดาวกลับมาด้วย 20 เป๊าะ/50 บาท พ่อได้เงิน 1,000 เป็นค่าน้ำมัน ส่งในตลาด มีคนรับซื้ออยู่แล้ว เอาจากสวนเมี่ยงจอมคีรี มีเยอะเต็มโกดังเป็นคนพื้นเมือง เมื่อก่อนเมี่ยงกำใหญ่ แถวนี้กินเมี่ยงเชียงดาวทั้งนั้นเป็นเมี่ยงฝาด พ่อใช้ทุนส่วนตัวซื้อทั้งหมด 20 เป๊าะพ่อต้องจ่ายเงินร่วม 20,000 เดือนละ 4 ครั้ง ส่งให้**ครูสมเกียรติเจ้าของตลาด**

แต่งงานกับแม่ปี 2497 ต้นตระกูลเขาเป็นคนแม่ริม บ้านเหมืองผ่า พ่อเขามีมองน้ำ (หลุก) มีวัวควายตอนสละโสดแม่ให้ควายมา 2 ตัว เขามาอยู่นานแล้ว แต่ยังมีญาติอยู่ทางโน้น เมื่อพ่อแต่งงานกับแม่ได้ 4-5 ปี ทางเหมืองผ่าสั่งคนมาว่าให้ไปรับมรดกที่นาไปไม่ได้ ก็เลยสละสิทธิ์ เพราะนาที่นี่มีเหลือแหล่อยู่แล้วตั้ง 5-6 แปลง ที่ดินมีเป็นร้อยๆ ไร่ นาโต้งหนึ่ง 3-4 ไร่ราคาประมาณ 200-300 มีมองน้ำรับจ้างตำข้าว

เมืองลำพูนพ่อก็รู้ประวัติหลายอย่าง สมัยจามเทวี กับพญาบา คนละคนกับพญายีบา พญาบาเป็นคนพม่าเดินทางมาจากพม่า สะพายมีดดาบมากินข้าวกลางป่า มันจะเป็นคนบุญ(มีบุญ)อย่างไรก็ไม่รู้ กินข้าวเสร็จตั้งสัจจะอธิษฐานว่า จะมาขอพระนางจามเทวีเป็นภรรยา ว่า ถ้าหากกูจะได้พระนางจามเทวี ก็ขอให้ ตองห่อข้าว

ขึ้นติดกิ่งไม้ แต่ถ้าไม่ได้ก็ของให้...ตกมา ปรากฏว่ามันเอาตองห่อข้าวขึ้นไปก็ค้างกิ่งไม้ไว้ ตอนหลังก็กลายเกิดเป็นใบใหญ่ๆ ติดกิ่งไม้ ชาวบ้านเรียกว่า ตองห่อข้าวยาบา / พญาบา คนเมืองเรียกเพี้ยนไปเป็นตองห่อข้าวย่าบา

หลังจากที่โยนตองห่อข้าวขึ้นไปติดกิ่งไม้แล้ว จึงเดินทางต่อไปลำพูน เพื่อสู่ขอนางจามเทวี นางคิดว่า คนนี้มาจากไหน สมัยก่อนชอบลองเวทมนต์คาถากัน นางจึงเอา สะเน่า (หอก) ให้พญาบาขึ้นบนดอยสุเทพ แล้วพุ่งลงมา หากตกลงกลางเมืองลำพูนนางจะยอมเป็นเมีย พญาบาขึ้นไปบนดอยสุเทพพุ่งสะเน่าลงมาตกลงทางทิศตะวันตกของเมืองลำพูน จึงเกิดมีโต้ง (ทุ่ง) สะเน่าอยู่ที่เมืองละพูน เสร็จแล้วจึงเดินทางไปบอกนางจามเทวีให้ไปดู พระนางบอกว่ารออีก 7 วัน นางได้ตัดเอาชายผ้าถุงเย็บติดหมวกไหมพรมให้ทหารนำไปให้พญาบาสวม แล้วพุ่งอีกสะเน่าอีกครั้งหนึ่ง ครั้งที่ 2 สะเน่าตกบริเวณตีน (เชิง) ดอยสุเทพ เลยกลายเป็นอ่างห้วยแก้ว ถึงปัจจุบัน พญาบาเสียใจ อดข้าวอดน้ำ ตายอยู่ในป่า เขียนหนังสือไว้ว่าถ้าตัวตายให้พระนางเอาศพใส่ล่อง (โลง) แล้วให้ทหารหามไปเผาเมืองพม่าปรากฏว่าเมื่อไปถึงในป่า โลงศพคว่ำทหารจึงเผาเสียที่นั้น แล้วกลับมาบอกนางจามเทวี ดอยลูกนั้นเรียกว่า ม่อนคว่ำล่อง ตอนหลังเรื่องพญายีบา เป็นอีกคนหนึ่งรบกับพญาเม็งราย เรื่องเป็นอย่างไรไม่รู้ สับสนพ่อยังอ่านไม่จบ

ประวัติเมืองปาย

บ้านนี้แบ่งเมืองครึ่งหนึ่งเป็นสองพรรค สองพวก ครั้งแรก ผก่าซอ ชาวพม่า เป็นคนเดินมาจากเมืองแสนหวี สีป้อ (เดี๋ยวขอพ่อเดินไปเอาหนังสือก่อน)

เจ้าหลวงเมืองปายก็คือ เจ้าศรีใจยา เป็นคนที่มารบเอาแผ่นดินนี้ไว้ได้ รบเอามาจาก ผก่าซอ (ตามประวัติ) ซึ่งมาก่อตั้งเวียงเหนือเป็นครั้งแรก ในเมืองปาย นอกจากนั้นแล้วที่อื่นๆ เป็นป่าไม้ไผ่-ป่าสัก ผก่าซอ มาตั้งเมืองที่นี่เพราะว่าเขาเห็นแม่น้ำมีสองสายมาบรรจบกันที่นี่ สมควรตั้งเมืองเป็นที่ราบ เป็นพม่าเดินมาจากแสนหวีอยู่ไกลมากทางทิศเหนือของพม่า มาพร้อมกับทหารชาวมอญ –ชาวพม่า แล้วมาตั้งวัดให้ชื่อว่า **“บ้านดอน”** เพราะว่าอยู่ที่สูง แล้วขุดคูเวียงล้อมรอบด้วยกำลังคน ด้านใต้ด้านตะวันตก ยกเว้นด้านทิศเหนือยังสร้างไม่เสร็จเมืองแสนหวีเกิดจลาจล ก็เลยกลับ ไปถึงแล้วไปตาย ได้มอบให้ลูกชายสองคน คือ ผก่ากนะ และ ผก่าส่างกง คำว่า ผก่า หมายถึงคนร่ำคนรวย คนมีเงินมีอิทธิพล มาบูรณบ้านดอนต่อ สร้างวัดโป่งขึ้นประมาณ พ.ศ. 1860 ตอนหลัง ความรั่วไหลถึงเจ้าเมืองเชียงใหม่ ตอนนั้น (พ่อก็ลืมไปแล้วอยู่ในประวัติ) ดูเหมือนจะเป็นพญาติโลกราชส่งเจ้าอะไรนะ มาสู้รบ มาสอดแนม เจ้านั้นมาถึงบวกหัวช้าง ช้างตาย เลยกลับคืนเมืองเชียงใหม่ ก่อนกลับได้ตัดเอาหัวช้างไปฝังเอาไว้ อยู่ที่ป้ายบวกหัวช้าง อยู่ก่อนที่จะถึงด่านตำรวจ

ปี 2525 พ่อได้ไปอบรม ที่โรงแรมเวียงปางเกี่ยวกับเรื่องอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เขาก็แนะนำให้พ่อทำป้ายไปไว้ที่บวกหัวช้าง เงินก็ไม่ให้ เราก็ไม่รู้จะทำอย่างไร บวกหัวช้างมีประวัติมันมาอย่างนี้

จากนั้นแล้วเมื่อกลับไปรายงานตัวกับเจ้าเมืองเชียงใหม่ จากนั้นเจ้าเมืองเชียงใหม่สวรรคต ดูเหมือนพญาเม็งรายหรือพญาสินภู บุตรของพญาเม็งราย (ไม่แน่ใจ) ได้ให้ เจ้าศรีใจยามาสู้รบอีกครั้ง และได้รับชัยชนะแล้ว ผก่าส่างกง วิ่งหนีจากสี่แยกนี่ไปทางใต้ เจ้าศรีใจยาวิ่งทันเอาดาบฟันคอตาย ตรงนั้นเรียกว่า ประตูดำ แล้วถนนเส้นหน้าอนามัย นี้จึงเรียกว่า ผก่าส่างกง สมัยก่อนแม่เล่าให้ฟังว่า (ชาวบ้านเรียกว่า) กอง (ซอย-ถนนสายเล็กๆ) สะกวง ที่ไหนได้มาจาก กองส่างกง พ่อใส่ชื่อถนนไว้หมด 8 สาย ถนนเจ้าฟ้า ประชาอุทิศ พิชิตส่างกง ดำรงบ้านดอน นครเวียงเก่า เจ้าแก้วเมืองมา ผก่ากนะ ชนะไพรี ศรีดอนชัยโยนก แต่ละเส้นพ่อก็อ่านตามประวัติ หอเจ้าฟ้าอยู่ทางสี่แยก ที่ไปอนามัย พ่อให้ชื่อว่าถนนเจ้าฟ้า เพราะว่า**หัวหน้าการประถมฯ นายไพรสน มโนยานะ ย้ายมาจากจังหวัดแพร่ มาจัดงานนี้ ปี 2543 เขาบอก-ขอร้องให้ตั้งชื่อถนนนี้ขึ้นมา** หมู่ครูเขาตั้งชื่อเป็นถนนวัย

ศึกษา (อะไรแบบนั้น) หัวหน้าการประถมฯ บอกว่าเป็นชื่อใหม่ไม่เอา ขอให้เป็นชื่อสมัยเก่าจริงๆ เอาพ่อเป็นตัวตั้งตัวตีประสานงานระหว่างชาวบ้านกับทางการ

จากที่เจ้าศรีใจยามาสู้กับพม่าได้แผ่นดินนี้แล้ว ผก่ากะนะยอมแพ้ เลยกราบ 3 ครั้ง 3 หน ขอแบ่งเมืองครึ่งหนึ่ง ในฐานะที่ข้าพเจ้าได้มาสร้างก่อน เจ้าศรีใจยาเลยอนุญาตให้มัน ดังนั้นถึงมีสองพรรคสองพวก บ้านจากสี่แยกไปเป็นไทใหญ่ ตรงนี้เป็นคนพื้นเมืองเชียงใหม่ทั้งนั้น

ลูกหลานพะก่ากะนะ เราเรียกเขาว่าม่าน ก็คือพม่า เงี้ยวคือไทใหญ่พูดไม่เหมือนกัน เดี๋ยวนี้เพี้ยนเป็นไทใหญ่ไปหมด เป็นเงี้ยว เงี้ยว ไม่ใช่ม่าน ม่านอยู่รัฐคะฉิ่น พวกนี้เป็นพวกไทใหญ่ พวกเงี้ยวเหมือนพวกที่มาขายแรงงาน อยู่ชายแดน มีการ ปฏิวัติกับพม่า ไม่ยอมลงรอยเลยอยู่ตามดอยตามป่า

(คณะวิจัยถามว่า เราเรียกลูกหลานของผก่ากะนะว่า **ม่าน**หรือ**เงี้ยว** เนื่องจาก สงสัยว่า กลุ่มคนที่อยู่ในแถบนี้เป็นคนไต/เงี้ยว แต่การตั้งชื่อประตู ให้ชื่อว่าเป็น**ประตูม่าน**ซึ่งหมายถึงพวกพม่า ซึ่งยังคงสับสนอยู่พอสมควร)

พ่อมีเรื่องเกี่ยวกับกรมศิลป์ รอให้หลานกลับจากอบรมมาพิมพ์ให้ถึงอธิบดี เพราะว่าวิหารวัดนี้มีอายุ 600 กว่าปี แล้วเดี๋ยวนี้เสาผุ ศรัทธาจะรื้อแต่รู้สึกเสียดายฝีมือสมัยก่อน คนที่ดำเนินการรื้อเป็นเจ้าอาวาสอยู่วัดร้องขุ้ม อ. สันป่าตอง เชียงใหม่ เคยเป็นเณรอยู่ที่นี่ แล้วหนีไปอุปสมบทที่วัดร้องขุ้ม แล้วดูเหมือนว่าจะมีชื่อเสียง วันที่ 29 ตุลาคม นี้จะเอาผ้าป่าจากเชียงใหม่-กรุงเทพ มาทอดที่นี่ เมื่อวานนุชลงไปถ่ายรูปหน้าแหนบไว้ เป็นรูปเทพนม ดาวเพดาน ฝีมือคนสมัยก่อนไปเอาสีบรอนส์-ทอง จากที่ไหน ไม่มีขาย รู้สึกว่าสีทองจะมีตั้งแต่เจ้าแก้วเมืองมา มาบูรณะ หลังจากที่เจ้าศรีเมืองมามาสู้พม่า 600 กว่าปี สียังเหมือนเดิม แล้วเขาจะรื้อหมด พ่ออยากฝากเรื่องไปกรมศิลป์

พ่อแม่ท่านเป็นคนบ้านนี้ พ่อไม่ได้ไปประชุมร่วม จะทำเป็นเรื่องลับไป ชาวบ้านไม่รู้จะทำยังไงเพราะวิหารพังแล้ว กลัวอันตราย แต่พ่อแนะนำเขาสมัยที่ทักษิณเป็นนายก ไปบอกไวยาวัจกร ให้ทำโครงการไปขอเงินงบประมาณ กลัวช้า แต่พ่อเห็นว่า ถ้าทำเรื่องบูรณะของเก่าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ไปหาทักษิณ แป๊บเดียวก็ได้

วิหารนี้มีมาเมื่อสมัยเจ้าศรีใจยา มาสู้รบเมืองปายชนะแล้ว ก่อนที่พม่าจะยอมแพ้สงครามเขาเผาหมดเลยวัดสองวัด หลังจากเจ้าศรีใจยาสู้รบแล้วไปรายงานตัวให้พญาติโลกราชที่เชียงใหม่รับทราบ เลยได้รับชื่อใหม่ให้เป็นเจ้าชัยสงคราม วัดนี้มีชื่อ ศรีดอนชัย มีความหมายคือ

ศรี หมายถึง เจ้าศรีใจยา

ดอน หมายถึง อยู่บ้านดอน

ชัย หมายถึง เจ้าชัยสงคราม

ผู้ตั้งชื่อคือ พระปัญญา ซึ่งเป็นพระเชษฐาของเจ้าแก้วเมืองมา เป็นเจ้าอาวาสอยู่ที่เมืองลำพูน เจ้าแก้วเมืองมานิมนต์พระมาจากเมืองเชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย มาด้วยกัน 5 รูป ให้มาอยู่วัดศรีดอนชัย แล้วตั้งชื่อวัดว่าวัดศรีดอนชัย ปี พ.ศ. 1860 แล้วซีเมนต์ที่โบกวิหาร สมัยพ่อเป็นขะโยมวัด ซีเมนต์เป็นถุงไม่มี เขาไปเอามาจากป่าเรียกว่า **“ยางไก๋/เปลือกไก๋”** เป็นเปลือกไม้ เขาเอาไปขายกก.ละหลายสิบบาท สมัยก่อนเป็นสินค้าดังของเมืองปายอยู่ลึกมากจนเกือบติดชายแดนแม่แตง เอาเปลือกไก๋มาตำ/ทุบ เสร็จแล้วเอาแช่ในรางไม้ คล้ายโลงศพ ปูนขาวปูนเมืองเอาจากบนดอยมาใส่ เอาทรายมาใส่ ดองไว้ 1 เดือน แข็งแรง ทนทานจนกระทั่งทุกวันนี้

ตอนที่พ่อเป็นพระอยู่วัดป่าขาม สอบนักธรรมตรีไปปีแรก ตก สมัยก่อนพระเณรในวัดมีมาก เวลาสอบกระทู้เรียงความตอบปัญหา ถ้าตอบผิด ตกทันที เขาไม่ให้ผ่าน สอบตกโมโห เอาหนังสือนวโกวาท

มานั่งท่อง ตั้งแต่ต้นจนจบ เดี๋ยวนี้เขียนถูกบ้างไม่ถูกบ้างก็ผ่าน หลวงตามาอยู่วัดนี้เขียนหนังสือไทยยังไม่ค่อยเป็น สอบได้นักธรรมตรี ถ้าไม่ปล่อยให้ผ่านพระก็จะลาสิกขาหมด วัดจะห่าง (ร้าง)

วันเก้าก๋องพ่อขบไม่แตก เรื่องลึกลับต้องเรียนแต่เป็นเณรน้อย ถึงจะรู้เรื่อง **อาจารย์โกศล รอดอัตรา** รู้เรื่องดี ตอนนี้ถูกย้ายไปภาคใต้แล้ว

การเปลี่ยนแปลงของเมืองปาย

พ่อไม่อยากวิจารณ์ เรื่องนี้ แต่มันติดอยู่ในใจพ่อ สมัยก่อนถนนสายนี้แค่วัวต่าง-รถจักรยานผ่าน มีแต่โคลน รองเท้าหนังใช้ไม่ได้ต้องใช้รองเท้าผ้าใบ ยามหน้าฝน ถ้าเป็นร่องน้ำที่ไหน ก็ถอดรองเท้าออกซัก จะไปเวียงต้องข้ามน้ำปาย ไม่มีสะพาน บางครั้งต้องเดินไปทางแม่เย็น ต่อรถมอเตอร์ไซค์บ้านแม่เย็นอ้อมไปบ้านท่าปาย น้ำท่วมข้ามไม่ได้ ตอนหลังชาวบ้านคิดเอาไม้ไผ่-ไม้ซางทำแป (แพ) ถ่อ บริเวณสะพาน (ปัจจุบัน) ตอนหลังเขาเลิกทำแพซื้อเรือมาพายข้ามแทน แค่นี้เองที่เปลี่ยนแปลง พ่อไม่อยากจะพูด ร้อยปีอย่างไรก็อยู่อย่างนั้น อบต.ไม่ทำงาน ถนนในนี้ ตอนที่พ่อเกษียณยังไม่ได้ราดยาง กำนันเป็นประธานสภาตำบล (ประมาณ ปี 2537) บอกว่า ก่อนที่จะเกษียณจะทำให้ทุกซอกทุกซอยเป็นซีเมนต์เป็นคอนกรีตหมด ได้มาสมัยเป็นสภาตำบล แต่ตอนที่เป็น อบต.ไม่มีผลงานอะไรเลย ดูร่องระบายน้ำหน้าบ้านพ่อไม่มี เวลาฝนตกน้ำไหลเข้าบ้านที่อยู่ต่ำ ส่วนบ้านที่มีร่องน้ำก็ทำในสมัยสภาตำบล ได้หลายอย่าง

เวียงใต้เขาจะมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่า ตั้งขึ้นหลังเวียงเหนือ เจ้าชัยสงครามไปตั้งได้ไม่กี่หลัง ตัดถนนหน้าบุษกรไปทะลุถึงคิวรถ เป็นถนนชัยสงคราม จากนั้นท่านก็สวรรคต แล้วเอากระดูกมาฝังไว้ที่นี่ บ้านเราญี่ปุ่นเข้ามา ฝรั่งก็ซื้อที่ดิน ซื้อที่นาเข้าไปในห้วยโน่น ชาวบ้านก็ขายที่ไปหมด ประมาณ 1-2 ปี เขาสร้างบ้านอยู่ข้างใน ต่อไฟฟ้าเข้าไป ช่วงที่ขายที่ดินมากๆ ในปีนี้ นาแถวนี้ขายไปหมด วันก่อนนุชกับก้อ พร้อมด้วยอาจารย์รัศมี ได้จัดเวทีพูดคุย พ่อก็ได้ไปวิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ เรื่องทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นจะเสื่อมสลายไป มีหมออำพัน เป็นคนรู้ภาษากะเหรี่ยง บ้านอยู่แม่ปิง ตำแหน่งรับผิดชอบไปทางแม่ฮี้ แกก็เอาเรื่องนี้มาพูดว่าที่ตำบลแม่ฮี้มีการตั้งกลุ่มมากลุ่มหนึ่ง ถ้าชาวบ้านคนไหนจะขายที่นาให้ฝรั่ง ทางกลุ่มจะเรียกคนที่จะขายที่มาถามว่า ต้องการเงินเท่าไหร่ มีลูกไหม ถ้ามีลูก ขอให้ระงับไว้ก่อนไม่ต้องขายเอาเก็บไว้ให้ลูกให้หลาน ถ้าไม่มีลูกแต่ต้องการใช้เงิน ทางกลุ่มจะพิจารณาหาเงินให้ ขอให้รักษานาเอาไว้ เขาตั้งไว้สองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งอนุรักษ์ที่ดิน อีกกลุ่มรักษาป่าอุดร วงษ์ทับทิม มาช่วยกลุ่มนี้ มาบ่อยที่สุด มีหนังสืออนุรักษ์ระบบนิเวศน์

พ่อมีลูกสาวคนเดียว อีกคนเป็นบุตรบุญธรรม แม่ยายเก็บมาเลี้ยงจนโต พอแม่ยายตายก็โอนมา

เรื่องวัด อบต.ไม่รู้เรื่องทั้งที่รองนายกอบต.เขาเป็นครูอยู่ในหมู่บ้านก็ไม่สน วัดโป่งทำบุญถวายทานศาลาขอความร่วมมือบริจาคจาก อบต. ให้ 200 บาท เมื่องานฉลองพัดยศพระครูวัดโป่ง ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะตำบลเวียงใต้ ทางศรัทธาจัดงานขอความร่วมมือมาที่อบต.ไม่ได้อะไรซักบาท งานวัด งานวิสาขบูชาเป็นวันที่สำคัญที่สุดไม่ได้ซักบาท ไปเที่ยวเฉยๆ ก่อนตั้งเป็น อบต.ขึ้นมาพ่อได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการอยู่ในนี้ เวลามีประชุมแผนพัฒนาพ่อได้ไปร่วม ถ้าอ่านในแผนจะเห็นถนนเข้าโรงเรียนเวียงเหนือ ตั้งแต่สมัยพ่อมาจนถึงปัจจุบัน ถนนเป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น แล้วโรงเรียนอาคารเรียน ก่อสร้างสมัยนายอำเภอดำริ นายสานิต เอารถอินเตอร์มาตั้งโรงเลื่อยอยู่ที่นี่ เอาไม้ยางจากในป่ามาเลื่อยเอาที่นี่ สร้างอาคารเรียนหลังนี้ จนกระทั่งทุกวันนี้ทั้งที่น่าจะได้อาคารใหม่ได้แล้ว ไม่มีใครมาพัฒนา พ่อไม่ชอบเลย

คุณสานิต อินทวิวัฒน์ (พ่อไม่แน่ใจ) เมียเขาเป็นน้องนายอำเภอดำริ มาสร้างโรงเรียนเวียงเหนือ เป็นคนรับเหมา สมัยก่อนนายบุญยืน เป็นคนได้รับสัมปทานป่า เป็นคนแม่สอด ตั้งโรงเลื่อยที่ป่าแม่ปายฝั่งซ้า

หลายปีแล้ว พ่อทำงานอยู่อำเภอ ภายหลัง พ่อเลี้ยงขจร มาตั้งโรงเลื่อยสัมปทานป่าไม้แดง ไม้แงะ ไม้เบญจพรรณ จากกิ่วคอหมา ล่องมาถึงเมืองแปง 30 แปลง ตอนนี้เจ๊งไปแล้ว

ชื่อถนน

ถนนเจ้าฟ้ามีที่มาจากมีหอเจ้าฟ้าอยู่ที่นั่น เจ้าฟ้าอะไรพ่อก็จำไม่ได้ มาตอนหลังเป็นพะก่ากะนะ ทางอบต.

ชื่อนครเวียงเก่า พ่อตั้งขึ้นมาเอง

ประชาอุทิศ ชาวบ้านช่วยกันบริจาคขยายออกมา

เส้นไปประตูดำ เรียก ถนน**พิชิตล่างกง** เป็นน้องของผก่ากะนะ ที่ไปตายที่ประตูดำ

หน้าโรงเรียน ชื่อ **ดำรงบ้านดอน**

หน้าบ้านพ่อ ชื่อ **นครเวียงเก่า**

ทางไปหาวัดศรีดอนชัย ชื่อ **เจ้าแก้วเมืองมา**

จากอานามัยไปประตูเวียงหลวง ชื่อ **ถนนเจ้าฟ้า**

จากแยกอานามัยมาวัดโป่ง ชื่อ **พะก่ากะนะ**

มาทางประตูม่านหน้าบ้านพ่อหลวง ชื่อ **ชนะไพรี**

จากวัดศรีดอนชัยทะลุไปทางทิศตะวันตก ชื่อ **ศรีดอนชัยโยนก** (โยนกก็คือ คนเมือง)

ประเพณี

เวลา**ไหว้เจ้าเมือง**พ่อก็ไป เสื้อบ้านทางเหนือไม่มีพิธีรีตอง เป็นเจ้าบ้านห่าง (ร้าง) มีไหว้ทุกปี แต่ทางนี้มีการเลี้ยงไก่ บางครั้งก็หมู พ่ออิ่นเป็นคนไหว้ ทางเหนือเมื่อก่อนมีปู่คำ เลี้ยง แต่ตอนนี้ตายไปแล้ว

ถ้าอยากได้ค่าวเก่าๆ เขาแนะนำให้ไปร้านประเทือง ที่เชียงใหม่ พ่อก็บอกว่าบรรดาค่าวที่มีอยู่ในร้านประเทืองผมขนมาหมดแล้ว ไม่รู้กี่ชื่อ กี่เล่ม จนเขายอมรับ ตั้งแต่เรื่อง หงส์หิน พญาพรม นกกระจาบ บัวระวง วงษ์สวรรค์ ของเก่าพ่อเคยไปหาโรงพิมพ์ของ นายเมืองใจ๋ ไชยนินพันธุ์ ที่ตั้งอยู่หัวสะพานนวรัฐ ไปหา 3 ครั้ง ก็ไม่มี ตอนนี้เสียชีวิตไปแล้ว เครื่องพิมพ์เขาเอาไปถวายวัดร่ำเปิงเหลือแต่แท่นพิมพ์มาที่วัดเจ็ดยอด

เรื่องวัฒนธรรมเก่าแก่ อย่างค่าวล้านนา วันที่ 12 เมษายน ของทุกปีจะมีการไหว้ครูที่วัดสวนดอก พ่อเคยถามลุงคนหนึ่งที่มาอยู่เมืองปาย ชื่อลุงทอง ถามว่าเขาไหว้ครูชื่ออะไร ไหว้พญาพรมโวหาร เพราะว่าค่าวที่ขายในร้านประเทือง เป็นฝีปากของเจ้าสุริยวงค์แต่งขึ้น แต่เขาเอาของเก่าไปไม่หมด ของเก่าอยู่ที่พ่อนี่มาก คนโบราณเรียกว่า “พูดเป็นปัญหา” สมมุติว่า ไม้ท่อนหนึ่งฟันที่หนึ่งอยากให้หัก แต่ไม่หัก ไปหักอีกที่หนึ่ง คนโบราณบอกว่า “ตี้ฟันบ่หัก ไปหักตี้น้าว” พญาพรมได้เมียชื่อวันทอง หรือจันทองไม่แน่ใจ แล้วเมียหนีตามชู้เลยแต่เป็นค่าวขึ้นมาว่า เมียได้กิ๋นจิ้น แล้วทิ้งแกงปลา ...

ค่าวสมัยครูบาศีลธรรม ถวายทานวัดสวนดอก พรรณนาว่า วิหารใหญ่แค่ไหน ติดแก้วกี่สี พ่อมีหมดจดไว้เป็นอักษรพื้นเมือง พ่อได้มาจากเวียงแหง เมื่อก่อนเขาเรียกวัดบุปผาราม มีพ่อเลี้ยงอยู่คนหนึ่งเป็นผู้มีอิทธิพล คนร่ำรวย บริจาคที่ดินให้วัดเปลี่ยนชื่อภายหลังเป็นวัดสวนดอก

ผู้ให้ข้อมูล **8) สิทธิลักษณ์ ใสส่อง (ประธานสภาตำบลเวียงเหนือ) อายุ 38 ปี**
ชาติพันธุ์ **คนเมือง**
ผู้สัมภาษณ์ **นางจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่ **18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 (ครั้งที่ 1)**
14 ธันวาคม พ.ศ. 2550 (ครั้งที่ 2)
ที่อยู่ **บ้านศรีดอนชัย หมู่ 8 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **วัดศรีดอนชัย ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง **นางจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง **-**

ครั้งที่ 1 วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550

เจ้าอาวาสยุคก่อนๆ วัดรุ่งเรืองหมดคนเข้าวัดมาก พระ (เณร) ตุ๊เจ้า (พระ) ขะโยมมาก เมื่อก่อนถ้าพูดว่าชาวบ้านทุกข์ (จน) นี่จนจริงๆ จนไม่มีจะกิน แต่เดี๋ยวนี้จนก็คือยังมีกิน จนไม่จริง จนเพราะหนี้ที่ตัวเองไปก่อขึ้น เมื่อก่อนนี้ “ผ่อตางหน้า ผดตางหลัง” (มองข้างหน้าเห็นทะลุข้างหลัง) หลังคาก็รั่ว จะไปซื้อกินข้าวเขาเมื่อก่อนถนนไม่ดี ข้าวจากภายนอกไม่เข้ามา ข้าวในเมืองปายจะต้องเลี้ยงในเมืองปาย บางครั้งไม่พอช่วงใกล้ๆลงนาก่อนฤดูเพาะปลูกข้าวจะเริ่มขาดแคลน จะต้องไปหากินตามเมืองแหง (เวียงแหงติด อ. เชียงดาวอยู่ค่อนไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของ อ. ปาย) เอามะพร้าวไปแลกก็มี คนเฒ่าเล่าให้ฟัง เมื่อก่อนเงินทองหายาก รับจ้างได้วันละ 5-6 บาท เดี๋ยวนี้นาไม่ค่อยได้ทำเพราะนายทุนมาซื้อที่ไว้ แต่ข้าวเหลือกินเพราะขนจากเชียงใหม่เข้ามา

ถนนสมัยก่อนจะเดินบนสันดอย ที่เจริญแล้วเขาก็ตัดลงต่ำหน่อยเพื่อให้รถยนต์ไปได้ง่าย เมื่อก่อนไปต่ำไม่ได้จะเป็น**ที่โละ ที่หล่ม** เป็นหนอง เป็นคาย เป็นน้ำจี๊จ๊ะ (ลักษณะพื้นที่ชุ่มน้ำ) จะไปตามกิ่ว ตามสันดอยเป็นที่แห้ง ปัจจุบันนี้ป่าเราถูกตัดเผา เราตัดทางน้ำทำให้พื้นที่ลุ่มไม่ชุ่มน้ำ แทนที่ป่าด้านบนจะซับน้ำไว้ให้ป่าชุ่มตลอดสายเดี๋ยวนี้เราตัดถนนไปมา เบี่ยงทางน้ำทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไป ช่วงต้นน้ำน้ำจะขาดไว ป่าที่เคยสมบูรณ์ที่สุดก็จะเป็นป่าแล้ง ที่เคยเป็นที่อยู่ของสัตว์ก็แห้งแล้งไป ทำให้เกิดไฟป่ามากขึ้น เมื่อก่อนป่าดิบไฟไม่เข้าหรอกเดี๋ยวนี้ความชื้นของป่าจะอยู่ที่ลำห้วยเท่านั้น

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

เมื่อก่อนคนใช้วัวต่าง จะมี**พ่อค้าอย่างพวก “เจ๊ก” อยู่ในเวียงใต้** จะว่าจ้างให้คนที่มีวัวต่างจากบ้านต่างๆ อาทิ เวียงเหนือ กุงแกง และอีกหลายๆบ้านจ้างให้วัวต่างไปขนของจากในเวียงเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังมีพวกที่**รับจ้างหาบ**เหลือคนเฒ่าคนแก่ที่ยังมีชีวิตอยู่อีกหลายคน ส่วนใหญ่จะเป็นปลาทู ปลาเค็ม เป็นของที่เก็บไว้ได้นานๆ แม้ในปายจะขาดแคลนข้าวแต่ก็ไม่เคยถึงขั้นอด สมัยก่อน แม้มีเงินก็ไปซื้อข้าวไม่ได้ไม่มีโรงสี เมื่อก่อนเศรษฐีมีนาก็จะมีควายด้วย คนที่ไม่มีนาทำ เช่านาก็ต้องเช่าควายด้วย เจ้านาได้ 2 ต่อ ได้ทั้งค่านา ทั้งค่าเช่าควาย ไม่มีข้าวกินก็ต้องไปเอามาจากเจ้าของนา 1 หลัง เอาคืน 2 หลัง หรือ 3 หลัง (เอาดอกเบี้ย) บางครั้งทำนาแล้วไม่เหลือข้าวกลับบ้านซักเม็ด เมื่อก่อน**คนมี**(คนรวย) มีมาก หลายคนยังคงรวยอยู่ หลายคนก็จนลงไป บางคนที่ไม่เอาดอก(เบี้ยข้าว) ก็ยังคงมีอยู่ บางคนหน้าเลือด แต่คนที่ไม่มีกินจริงๆ ก็จำเป็นต้องเอา การปล่อยให้กู้ตามความเชื่อถือไม่เกี่ยงว่าเป็นคนเมืองหรือคนไต ขึ้นอยู่กับความเชื่อใจกัน กะเหรี่ยงไม่มีมายืมข้าว แต่มาเป็นแขก มาซื้อของในเวียง ก็มานอนด้วยกันถ้าพวกเวียงเหนือเอาของไปขายก็ไปนอนบ้านเขา ก็เลี้ยงกันเป็นปกติตามประสาคนรู้จักกัน

เมื่อก่อนมีคนมาจาก**เมืองน้อย ลีซอจากหัวแม่เมือง**ก็มาทางนี้ เมื่อก่อนทางรถเข้าห้วยน้ำดังไม่มีต้องเดินเอา เขาจะเดินมาแล้วใช้ม้าขนของ สมัยนั้นเขาปลูกฝิ่นเอาฝิ่นมาขาย คนข้างล่างก็กินฝิ่น บ้างเอามาขายแลกเป็นเงินซื้อไก่ เขาจะลงมาช่วงเทศกาลของเขา จะมีมูเซอ กับลีซอที่ปลูกฝิ่น แต่ ปกาเกอะญอไม่ปลูก หมู่ตางลุ่ม (คนไต/คนเมือง) ไม่ปลุกฝิ่นเลย ปลูกเฉพาะคนบนดอย ตอนนั้นในหลวง องค์ราชินีท่าน มาทำให้เป็นโครงการหลวง ปลูกป่าโครงการสามหมื่น เอาลีซอไปเป็นลูกจ้าง ส่งลูกส่งหลานเขาเรียนบ้าง เอาอาชีพอื่นไปให้เขาละลายพฤติกรรมไปเรื่อยๆ หลังจากส่งเสริมอาชีพเขาแล้วก็ขึ้นปราบ

เราเห็นว่าบ้านเราเป็นเมืองเก่าก็จริง เก่ากว่าเวียงใต้ แต่เวียงเหนือบ้านหลังเก่าๆถูกรื้อไปจนหมดแล้ว เจ้าของบ้านไม่สามารถฟื้นฟูและดูแลรักษาไว้ได้ ต้องรื้อแล้วสร้างเป็นหลังเล็กๆแทน ถ้าเทียบกับต่างประเทศจะมีงบช่วยเหลือในการอนุรักษ์ไว้ให้กับชุมชน ถ้าเป็นอย่างนี้ได้จะดีมาก เวียงใต้ยังเหลือไว้มากกว่าเราหลายหลัง

หากพูดถึงประตูเมืองเก่ายังไม่มีการตกแต่งก็ดูธรรมดา การสร้างซุ้มก็มีเพียงแค่ซุ้มเดียว ยังไม่สมบูรณ์จริงๆ แล้วถ้าสร้างซุ้มประตูไว้ทั้งสี่ด้านมีประวัติเมืองเวียงเหนือไว้ก็น่าจะดึงดูดได้ แต่ในอนาคตก็ได้พูดคุยกับผู้ใหญ่ในบ้าน พ่อหลวง กำนัน ว่าต่อไปเราควรจะสร้างซุ้มประตูให้เป็นเอกลักษณ์ตามชื่อของประตูอย่างประตูเวียงหลวงก็คือเมือง เราก็ทำซุ้มแบบพื้นเมือง ประตูเวียงชัย เราก็สร้างแบบล้านนา ทางตะวันตก เรียกว่าประตูม่าน คือพม่าก็ทำเป็นทรงพม่าเสีย ประตูดำก็คือ เขามาไล่ฆ่าไล่ฟันกันตาย น้องของเจ้าเมืองคือพก่าส่างกงไปเสียชีวิตที่นั่น พอตั้งบ้านตั้งเมืองมาแล้วก็เอาป่าเห้ว(ป่าช้า)ไปไว้ทางโน้น ทางใต้บ้านน้ำไม่ไหลขึ้นมา ถ้าเอาป่าเห้วไปไว้เหนือบ้านน้ำไหลมาหาเมืองจะไม่ดี ประตูดำอาจเป็นทรงไต (หรืออย่างไรดี) เพื่อเป็นการให้เกียรติหมู่บ้านไต

กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

คนบ้านโป่งน่าจะเป็นเงี้ยว เก๊าๆ พ่อแม่อาจเป็นพม่าแต่อาจแต่งงานกับเงี้ยว คือ เกณฑ์เงี้ยวมาอยู่เพราะว่าอยู่ใกล้กับรัฐฉานเงี้ยว ไทใหญ่ พม่าที่จะมาอาจเป็นเพียงแค่ทหารหรือนายแล้วเกณฑ์ไพร่พลมาตั้งบ้านเมืองอยู่ที่นี่อาจเป็นอย่างนั้น ลูกหลานที่สืบเชื้อสายไม่มีใครแล้ว คนไตส่วนใหญ่จะย้ายไปย้ายมา ตามสายพี่น้อง หรือที่ที่มีการทำมาหากินดี อุดมสมบูรณ์ เหมือนไทใหญ่ที่เข้ามาในเมืองไทยเดี๋ยวนี้ที่เข้ามาเป็นแรงงานจะโทรหากันว่าที่ไหนได้ค่าจ้างดีกว่ากัน ก็จะไปด้วยกัน แต่ถ้าเราทำใบ (อนุญาตทำงาน) ให้เขา ก็ไม่ไป

ทุ่งโป่งยังมีไตมากอยู่ บ่ปอ**แกงแค** (มีความหมายว่า มีคนหลายหมู่/กลุ่มอยู่ด้วยกัน) เท่าใด แต่ถ้าเป็นไตบ้านโป่งจะแกงแค กับคนเมือง บางครั้งก็เป็นข้าราชการเข้ามาทำงานก็มาแต่งงานที่นี่ เมื่อก่อนนานๆ จึงจะมีข้าราชการอยู่ไม่กี่คนส่วนใหญ่จะเป็นคนในนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นพ่อน้อย พ่อหนาน สมัยก่อนคนมีความรู้จะเป็นน้อยเป็นหนาน ผ่านหน้าโรงพัก ถูกเรียกไปถามว่าเขียนหนังสือได้มั้ย อยากเป็นตำรวจรึเปล่า เหมือนกับการรับสมัครอาสาสมัครอย่างหนึ่ง เงินเดือนก็ไม่แพง ต้องเดินไปส่งผู้ต้องหาที่แม่ฮ่องสอน ไม่ค่อยมีคนอยากเป็น **ถ้าคนเป็นก็ลาออกมาค้าขายช่วงที่ญี่ปุ่นเข้ามา** มีหลายคน (ส่วนใหญ่เสียชีวิตไปหมดแล้ว) คนที่นี่ไม่มีอคติไม่มีระเบิดมาลงเหมือนทางใต้ (ภาคกลาง/กรุงเทพ) ทางนี้ใช้แรงงานเขาก็จ้างบางคนเอาของไปขายก็ขโมยออกมาขายต่อ เมื่อก่อนใช้วัวล้อ พวกที่ขุดทางก็ทำไป พวกที่เอาข้าวเอาของใส่ล้อไปก็ขนเสบียงให้ญี่ปุ่น ญี่ปุ่นถ้าเราทำงานให้เขา ก็จ่ายไม่อั้น

หลังวัดป่าขามจะเป็นที่ราบ เป็นไร่ เป็นเกาะ ลงไปหาน้ำปาย ถ้ามีการเอาศพทหารไปฝังที่นั่นก็อาจถูกน้ำปายพัดพาไป คนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟังว่า เขาเอาปืนมาแลกกินข้าวบ้าง แลกกินกล้วยบ้าง แต่ดาบนายร้อยผมไม่เคยเห็น ผู้ช่วยพ่อหลวงหมู่ 8 เคยบอกว่ามีมีดปลายปืนอยู่ แต่ไม่รู้ยังอยู่รึเปล่า เขาเคยได้ค้าขายกับญี่ปุ่นมาก่อน (พ่อของพ่อหลวงณรงค์ ถามูล) เมื่อก่อนเงินทองหายาก ถ้ามีช่องทางได้ที่จะมีเงิน ช่วงหลังชาวบ้านจะ**ไปรับจ้าง**

บ่อแร่บ้าง **สัมปทานป่า** เพิ่งหยุดไปประมาณ 30 กว่าปีนี่เอง สัมปทานเข้าไปในปาย เข้าไปทางบ้านตาลเจ็ดต้น พี่นาบ้านโฮ่ง ขาขาดเพราะไปขึ้นรถไม้ ชาวบ้านเล่าว่าขาเขาขาดเพราะรถไม้ทับ เขาปิดป่าช่วงที่ผมยังจำความได้ ไม้สักต้นใหญ่ๆ ที่ข้าราชการมักพูดว่า ป่าถูกชาวบ้านตัด อันที่จริงก็ข้าราชการนั่นแหละให้สัมปทานป่าไปก่อนหมดแล้ว เหลือแต่ต้นที่ไม่ดี อายุไม่ถึง ชาวบ้านต้องการใช้ก็ต้องไปเอา ส่วนใหญ่เมื่อก่อนชาวบ้านกลัวมากเรื่องการไปเอาไม้สัก ถ้าไม่ได้เอามาสร้างวัดสร้างวา เขาจะไม่เอาเลย เขาจะใช้ไม้แงะ ไม้เปา ไม้ตึง ไม้ดู เป็นไม้เนื้อแข็ง ที่ไม่มีราคา ขนาดฮอกงัว-ฮอกควายเขายังบ่หัดเอาแป๋ง ไม่หัดเลยนะครับ

วิถีชีวิตในอดีต

การสร้างวัดสร้างวาก็ทำมาเรื่อยๆ ไม้สักหมดก็เพราะเจ้าหน้าที่ด้วยเหมือนกันที่มาสั่งเฟอร์นิเจอร์ ชาวบ้านไม่มีปัญญาซื้อ ตอนหลังมาเห่อตามข้าราชการ เป็นตั่งเป็นตู้ ชาวบ้านตู้เสื้อผ้าเขายังไม่ถามหาด้วยซ้ำ เอาไม้มาพาดก็พอแล้ว คนคนหนึ่งเสื้อผ้ามีไม่เกิน 5-6 ชุด มีเสื้อผ้าไปปอย เสื้อผ้าทำงาน 2 ชุด ชาวบ้าเลยคิดว่าเจ้าหน้าที่ยังเอาได้ ชาวบ้านที่มีเงินบ้าง เห็นว่า เจ้าหน้าที่ยังซื้อได้เราก็เอาบ้างเลยกลายเป็นค่านิยมที่ทำให้ทรัพยากรต้องหมดไปเรื่อยๆ

สมัยก่อน เสาบ้าน แป้น เขาก็ไม่เอาใหญ่ – ไม่หนา ไม้แป้น ไม้ฝา เขาเอาบางๆ ต้นหนึ่งจะได้ปริมาณมาก แต่ตอนนี้ต้องหนาๆ ค่านิยมเปลี่ยนไป ทางแม่ปิงเขาก็มีไม้เยอะเหมือนกัน ลักเอา ป่าไม้ ตำรวจ ทหาร ยังเอา เจ้าหน้าที่ปราบแต่การกระทำอยู่ตรงข้าม ชาวบ้านก็เห็นก็รู้ในเมื่อเขาเฝ้าป่าอยู่ เราก็เป็นเหมือนเจ้าหน้าที่รัฐ แต่ก็ต้องปล่อยไป ถ้าไม่ได้มีการชักจูงนายทุนจากภายนอกให้มาเอาหนักหนาสาหัสเราก็ไม่ว่า ถ้าชักจูงนายทุนมาเอามากไปเป็นคันรถเราก็ต้องว่า ไม่ใช่ไม่ห้ามไม่ปรามเลย ป่าก็เป็นเหมือนสวนเรา ทุกอย่างเราต้องไปเอาจากมัน ปัจจัยสี่เราก็ต้องเอาจากมัน สายน้ำ น้ำมาจากป่าเข้าเรือกสวนไร่นา ก็ได้ข้าว ได้หอม ที่มาซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ แม้กระทั่งส่งลูกส่งเต้าเรียนหนังสือเราก็ได้จากป่า บ้านเรือนก็ต้องเอาไม้มาทำ อาหารก็ได้เก็บเห็ดเก็บหน่อ มากิน

ระบบการผลิต

ผม ปลูก**ถั่ว ปลูกหอม ส้ม (นิดหน่อย) ไม่ได้ปลูกข้าว** เพราะต้นทุนสูง นาทางนี้จะเป็นขั้นบันได ค่าจ้างไถ จ้างดำ คนงานเดี๋ยวนี้ก็ไปทำงานเกสต์เฮ้าส์กันเยอะ แรงงานไม่ค่อยมี พวกที่มีอยู่ก็โก่งค่าแรงเอามาคิดแล้วเทียบกับเงินที่เราเสียไปก็ไม่ค่อยคุ้ม เหมือนกับเราซื้อข้าวหลังหนึ่ง เป็น พัน-สองพัน เอามาบ้านแล้วก็ต้องเอาไปสีอีก ถ้าเราทำถั่ววิธีการไม่มาก เอารถไปพรวน ถ้ามียาฆ่ายาก็เอาไปคุม พร้อมปลูก ถ้าถั่วโต หญ้ายาวก็ฆ่าอีกรอบ ใส่ปุ๋ยนิดหน่อย ลงถั่วช่วงเดือน มิถุนายน-กรกฎาคม ช่วงหน้าฝน เกี่ยวเดือนตุลาคม พร้อมๆ กับข้าว

จากนั้นก็**ปลูกหอม** (กระเทียม) ต่อ บางเจ้าพักดิน 10 กว่าวัน บางเจ้าพักเป็นเดือน ค่อยพรวน ตากแดดไว้ไม่เผา ช่วงหลังจากเราเกี่ยวถั่วแล้วหญ้าก็ไม่ค่อยเยอะเท่าไหร่ เพราะว่าช่วงถั่วจะแก่เขาต้องเอาหญ้าอีกครั้งเพื่อให้ถั่วแห้งพร้อมกัน เขาเรียกว่า ไป**ดั้นถั่ว** หญ้าเราก็พรวนกลบเป็นปุ๋ยไป จากนั้นก็ขึ้นแปลง บางคนลงมือปลูกตั้งแต่**ตุลาคม ส่วนใหญ่เป็นสวนดอย ปกติจะปลูกเดือนพฤศจิกายน ไม่เกินวันที่ 5 ธันวาคม** ถ้าเกินจากนี้หอมจะไม่งาม หนาวจะสั้นไปแล้ว จะเข้าร้อนมากไป ปลูกช้าไปหอมก็ไม่งาม พันธุ์จะหมุนเวียนกันอยู่ภายในปาย เป็นพันธุ์ดั้งเดิม บางคนก็ไปซื้อที่แม่ฮ่องสอน บางคนเอาไปปลูกที่เกาะ แล้วเอามาปลูกนา **พืชชนิดนี้เอามาปลูกซ้ำที่เก่าแล้วไม่ค่อยดี ต้องเปลี่ยนน้ำเปลี่ยนที่ดิน เป็นการเปลี่ยนปุ๋ยเปลี่ยนธาตุ ผลผลิตจะออกมางาม** เคยมีคนเอาหอมเชื้อเดิมมาปลูกที่เดิมมันจะบ่ค่อยขึ้นแฮง คือจะไม่ค่อยงามเท่าไร แต่เวลาเอาที่อื่นมาปลูกมันจะต่างกัน

ชาวบ้านก็เลย เออ..(เกิดความรู้ ความเข้าใจ-ผู้ถอดเสียง) ต้องไม่ปลูกซ้ำที่เก่า ถ้าหอมเกาะต้องเอาไปปลูกในนา หอมนาต้องเอาไปปลูกเกาะ (เกาะริมแม่น้ำ) *หอมดอยจะปลูกก่อนหอมในนา* เนื่องจาก ที่ดอยทางตะวันตกเขาจะเอาน้ำมา (จาก) ที่สูง ถ้าช่วงมีนาคม น้ำจะเริ่มแห้ง ต้องแย่งน้ำกัน ช่วงนี้ไปใบไม้ยังไม่ร่วงน้ำยังมีมากอยู่ ตอนี้หอมต้องยาวประมาณคืบหนึ่งแล้ว ต้องถอนก่อนมีนาฯ น้ำก็ยังจะพอใช้อยู่ ถ้าปลูกช้ากว่านี้น้ำไม่พอหอมจะตายจะไม่ทันลงหัว ใช้เวลาปลูกประมาณ 4-5 เดือน ถ้าปลูกช้าประมาณธันวาคม เวลาจะสั้นไป ถ้าปลูกเร็วหอมจะยาวและงาม เพราะอายุยาว หอมจะฝ่อหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับการใส่ปุ๋ย ดูแลมัน หอมที่ฝ่อเพราะใส่ปุ๋ยยูเรียเร่งมากเกินไป ไนโตรเจนมาก ทำให้หอมอวบ เขียว ทำให้ฝ่อง่าย จะให้ดีใส่ปุ๋ยหอมต้องอายุไม่เกิน 2 เดือนครึ่ง ต้องหยุดปุ๋ยแล้ว นอกจากนั้นดูแลพ่นยา-ยากันโรคทางใบ หรือฮอร์โมน ปุ๋ยเม็ดไม่ต้องใส่แล้ว ถ้าใส่มากเกินไปปุ๋ยจะค้างต้น จะขึ้นใบเขียวแสดงว่าจะมีโอกาสเกิดใบฝ่อมาก จะให้เป็นหอมไร้สารนี้ไม่ได้แต่ให้ปลอดได้ ต้องทิ้งระยะก่อนการเก็บเกี่ยว

ปีที่ผ่านมาชาวบ้านได้ผลตอบแทนดี หอมเช้า (ที่ออกก่อน) ได้ราคาถึง กก.ละ 15 บาท แต่คนที่เก็บไว้หอมแห้งเหลือ กก.ละ 15-17 บาท ขาดทุน ขาดทุนไปเกือบ 100 % ลงทุนล้านเหลือ สี่แสน หอมจีนที่เข้ามาทำให้กระทบกับราคาหอมบ้านเราทุกวันนี้ ความจริงน่าจะอยู่ประมาณ 37-40 บาท แต่ตลาดขายย่อยใกล้กรุงเทพราคาเกือบ 50 บาท ส่วนต่างตกอยู่ที่พ่อค้า หอมจากจีน พม่าเข้ามา ผมดูแล้วว่าตอนที่มีรัฐบาล อย่างน้อยต้องมีการระวังตัวในการที่จะปล่อยให้อะไรเข้ามาเสรีมากเกินไป จนทำให้ชาวบ้านของตัวเองเดือดร้อนก็ไม่ควรทำ ช่วงนายกทักษิณ คนบอกว่าไม่ดีแต่หอมก็แพงได้ถึง 60 กว่าบาท แต่นี่เป็นรัฐบาลรักษาการณ์ หอมเหลือ 15 บาท จะว่าไปแล้ว หอม 12 บาท (ซื้อสด) ควรจะได้ 36 บาท (เมื่อแห้งแล้ว) อย่างน้อยถ้าไม่ได้ 38-40 ไม่ได้กำไร ผมก็ซื้อหอมไว้ ขาดทุนประมาณ 3 แสนจะขายประมาณ ธันวาคม รอเลือกตั้งแล้ว ขอราคาให้ขึ้นมาซักนิดให้ขาดทุนน้อยหน่อย หอมเก่าหอมใหม่จะแยกประเภทการใช้ หอมใหม่ จะเอาส่งไปเข้าโรงงานทำหอมดองหรือเอาไปแต่งมัด แต่ถ้าเอาไปทอดหรือเจียวจะสู้หอมเก่าไม่ได้ มันจะไม่เปลืองน้ำมัน หอมใหม่แกะยากเหนียว ร้านค้าจะสั่งหอมแกะ

นอกจากทำสวนหอมแล้วก็**ปลูกส้ม** ในนา ที่ไร่ปลูกมะม่วงไว้ ใกล้วัดดอยพระบาท ทางโน้นมีน้ำตกหัวช้าง นายอำเภอท่านพลากร บุญประคองไปตั้งชื่อให้ เมื่อก่อนชาวบ้านเรียกว่า ตาดห้วยแม่เมือง ตอนนั้นท่านมาเที่ยวมีการจัดอนุรักษ์ป่า บวชป่า ก็เชิญท่านเป็นประธานไปร่วม ไปดูป่าต้นน้ำท่านเห็นว่าเหมือนหัวช้างเลยเปลี่ยนชื่อให้ใหม่

การท่องเที่ยวในปาย

นักท่องเที่ยวเข้าไปหลายหมู่ แต่ อบต.ไม่ได้เก็บข้อมูลเอาไว้เลยผมเคยเสนอไปแต่บริหารเขาไม่ทำ มีแต่ในแผนส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่ให้นักท่องเที่ยวมาเอง ที่ไกลๆ นักท่องเที่ยวไทยไม่ค่อยไป จะไปที่ที่รถเข้าถึง มีแต่นักท่องเที่ยวฝรั่ง ช่วงนี้นักท่องเที่ยวไทยมามากไม่รู้ว่าจะมีกิจกรรมอะไรให้ก็จัดให้มีการทำบุญตักบาตร ส่วนใหญ่เป็น**แผนจากการท่องเที่ยวปายเป็นผู้กำหนด ตำบลรอบนอกไม่ค่อยมีส่วนร่วมเท่าไหร่ เขาจะจัดการกันเอง** ดูแล้วก็ได้ประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่ายแต่นายทุนใหญ่จะได้มากไป ชาวบ้านจะได้น้อยหน่อยจากการไปเป็นแรงงาน หรือการปลูกผักขายเมื่อก่อนคนปลูกผักไม่ได้ขายใครๆ ก็ปลูกแบ่งให้กิน เดี๋ยวนี้มีอะไร ก็ได้ขาย มะละกอ กล้วย ฝรั่งชอบกิน ถนนคนเดินก็ไม่มีอย่างมากก็มีกาดแลง ขายให้ข้าราชการ ชาวบ้าน ที่ไม่มีไร่ไม่มีสวน คนค้าขายของที่ถนนคนเดินมาจากทั่วสารทิศทุกตำบล คนข้างนอกมีบางส่วนแม่ค้าเขาอาจไม่ได้ปลูกเองแต่ซื้อของชาวบ้าน นอกจากนี้แล้วยังมี**แม่ค้ารถเครื่องมีต่างม้า**มารับไปขาย การผลิตของชาวบ้านรองรับ

นักท่องเที่ยว ชาวบานทั่วไปและข้าราชการ ส่วนใหญ่ผักที่ปลูกกินกันเองเป็นผักที่ปลอดสารพิษเพราะปลูกกันคนละเล็กละน้อยไม่จำเป็นต้องใช้ยา ถ้าทำเป็นแปลงใหญ่ๆปลูกเป็นไร่ ต้องใช้ยา ไม่อย่างนั้นแมลงมาลงจะเสียหายทั้งแปลง ถ้าแปลงเล็กๆแบบชาวบ้านปลูกหลากหลายก็ไม่มีอะไรมาลง เพราะบางอย่างแมลงชอบกินบางอย่างมันก็ไม่ชอบ ในนาจะปลูกผักกาด ถั่ว บ่ะเขือมื่น (กระเจี๊ยบเขียว) ก็พอได้ขายบ้าง ผักพื้นบ้านก็ยังมีอยู่ แต่ถ้าแม่ค้าไม่ซื้อไปปรุงให้นักท่องเที่ยวกินเขาก็ไม่รู้จัก แต่ทั่วไปตามร้านอาหารมีเมนูพิเศษผักพื้นบ้านก็จะเป็นการโปรโมตอย่างหนึ่งเช่นถั่วหวาน ยอดมะเขือเครือ (ฟักแม้วหรือซาโยเต้) ยอดถั่วลันเตา ก็จะลงมาจากพี่น้องสายบนดอย ผักกูดผัดน้ำมันหอย เวียงเหนือมีคนปลูกส้มประมาณ 3-4 เจ้า ปีนี้ขายกับบ้าน ปีที่แล้วขายขึ้นฝาง (อำเภอหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่) หมด ค่าน้ำมันเที่ยวละ 2,500 บาท ครั้งหนึ่ง 5-6 เที่ยว ปลูกได้ปีที่ 6 แล้ว เพราะปลูกตามพื้นที่นาขั้นบันได คดเคี้ยว ดูแลยาก เวลาพ่นยาให้ลูกน้องที่เป็นคนไต (จากพม่า) เป็นคนทำ ทำบัตรให้เขา จ่ายค่าจ้างเป็นรายวัน แล้วแต่งาน วันละ 120 บาทเท่าคนเมือง ถ้างานหนักแบกตะกร้า จ่ายวันละ 150 บาท พ่นยา 150-200 **คนเมืองเราไม่พ่นเลย เวลาพ่นยาแทบจะมองไม่เห็นตัวคน** อย่างน้อยก็ให้คุ้มราคา คิดตามมนุษยธรรมว่าถ้าเราไปรับจ้างเขา

ผมเคยไปเป็นลูกน้องเขามา ไปทำงานที่ญี่ปุ่น 16 เดือน ที่เมืองนากาโน หนาวมีหิมะ ทำงานก่อสร้าง หมดเงินแสนกว่าเมื่อปี 2537 โกเบถล่ม (แผ่นดินไหว) ชุดนั้นที่ไปมี 10 คนไปเจอคนอีสานมีเป็นหมื่นหลบๆซ่อนๆ เขาไปแบบผิดกฎหมาย ได้เงินสดติดตัวกลับมาแสนกว่าบาทได้กำไรอยู่ ไม่รวมที่ส่งกลับมาล่วงหน้าทำงานได้เดือนละ 15 ใบ (ใบละหมื่นเยน) ถ้ามีโอทีได้ 17-18 ใบ คนทางนี้ไม่ได้ไปหลายปีแล้ว ชุดหลังๆ เขาไป 3 ปี ได้เงินกลับมา ล้านกว่าบาท บางคนกู้เงินไป ตอนที่ผมไปเขาออกเงินให้ก่อนใช้คืนทีหลัง เป็นเดือนๆไป ไปแบบนักศึกษาฝึกงาน ไม่ได้ไปทำงานจริงๆ เพราะว่าคนญี่ปุ่นมาตั้งบริษัทรับเหมาก่อสร้างในไทยแล้วส่งเราไปฝึกงาน แล้วกลับมาทำงานบริษัทในไทยเมื่อก่อนเขามาทำงานจริงๆ แต่ตอนหลังขาดทุนเขาเลยปิดบริษัทรับเหมา แต่บริษัทยังอยู่แต่**ส่งแรงงานไปขาย**ให้กับอีกบริษัทหนึ่งในญี่ปุ่นอีกต่อหนึ่ง ภาษาก็พอพูดได้บ้างถ้าญี่ปุ่นมาเที่ยวบ้านเรามากๆ อย่างตอนนี้ผมพอเป็นไกด์ได้ เดี๋ยวนี้เขาพูดช้าๆ ก็พอฟังได้อยู่เดี๋ยวนี้ญี่ปุ่นมาอยู่ที่แม่เย็นเยอะมาก เขาชอบสันโดษอยู่กันเป็นกลุ่มเขา มีโตร่อน เป็นศิลปินดังของญี่ปุ่นมาอยู่ เวลามีงานเขาก็เปิดแสดงงานคนที่มาอยู่นานก็มี เมื่อก่อนไม่มีเลย อยู่ที่ญี่ปุ่นเราก็ดูแต่ทีวีทำให้พูดเป็นเร็ว ไม่ต้องเรียนเลย ไปฝึกเอาที่โน่นหมด ส่งเงินมาให้แม่สร้างบ้าน ทำเกษตร

ประวัติการตั้งถิ่นฐาน

บ้านไม้มีบ้างตามฐานะ คนมีเงินจะสร้างบ้านแบบ **สองหลังร่วมริน** บ้านเก่ามีอยู่หลังหนึ่งที่หน้าอบต. บ้านพ่ออุ๊ย (ฝ่ายพ่อ) ผมเอง เดิมเป็นคนแม่แตงบ้านแม่ขะจาน ทางฝ่ายแม่เป็นคนที่นี่ บ้านนี้แกงแค เพราะอพยพจากโน้นมาล้วนๆ อย่างตุ๊อุ๊ยหนานแก้ว เป็นคนจากข้างนอกเข้ามา พื้นเพบ้านนี้เป็นบ้านไต มาจากพม่า **คนเมืองคนไทยเป็นคนอพยพเข้าทั้งนั้น คนไทยเข้ามาหลังสุด** ต้นแต๊ๆ (จริงๆ) น่าจะเป็นลัวะ เป็นลื้อ หายสาบสูญไปหมด ลัวะจะอยู่แม่สะเรียงไม่รู้ว่าไปจากที่นี่รึปล่า คนนาจลองมาจากบ้านตาล บ้านแอ่น ลัวะเขาไม่อยู่พื้นราบอยู่ตามดอย จะเห็นวัดห่าง (วัดร้าง) อยู่ที่บนดอย มีป่าเห่วห่าง (ป่าช้าร้าง) วัดห่าง เขาได้เบี้ยหีหมา เบี้ยแตก คิดว่าจะเป็นลัวะแล้วพม่ามาไล่

ชนเผ่าลีซอมาอยู่แค่ 30 กว่าปีนี่เอง เมื่อก่อนไม่มี ส่วนใหญ่มาจากพม่า ที่**หัวแม่เมืองจะมาเป็นกลุ่มแรกๆ** จากนั้นเขาก็ย้ายแตกกระสานซ่านเซ็น คนใหม่มาอยู่แทน ลีซอเขาไม่อยู่เป็นหลักเป็นแหล่ง เพราะที่ดินเขาไม่มีเอกสารสิทธิ์ ถ้าจะไปก็ขายให้คนที่อยู่ต่อ พวกที่ขายของในเวียง (ใต้) มาจากน้ำสูพวกนี้เคยอยู่ตามหัวดอยแล้วย้าย

ลงมาอยู่ที่นี่ เขาอยู่เป็นหมู่บ้าน เดิมบ้านสันติชนเป็นบ้านจีนฮ่อ ฟากหนึ่งเป็นบ้านใหม่พัฒนา เป็นบ้านลีซออยู่กันคนละฟาก บ้านน้ำสูเป็นคนเมือง/คนไต ห้วยม่วงก๋อนจะผ่านบ้านเขาลงมา (ผู้สัมภาษณ์สนใจว่าชื่อนี้มาจากไหน เนื่องจากชื่อนี้คล้ายกับชื่อผีใหญ่ในอ.แม่แจ่ม-คือ ม่วงก๋อน กอนเมือง ดอนแต่น เวลาสร้างหอผี จะสร้างเป็นหลังใหญ่แล้วแบ่งห้องออก 3 ห้อง) มันต้องมีที่มาแต่ผมไม่ทราบ อย่างห้วยแม่เมือง นี่หมายถึงไหลเข้ามาในเมือง

การจัดการทรัพยากรน้ำ (เหมือง-ฝาย)

นาผมใช้**น้ำฝายหลวง** (เส้นที่จะขึ้นทางพระบา) มีลูกด้าม 200 กว่า เป็นฝายใหญ่ เทียบกับฝายเข้าเวียงอันนั้นใหญ่กว่า ของพ่อพรม มี 80 กว่าต๊าง คนทำเป็นร้อย ฝายหลวงสุดถึงตาลเจ็ดต้น ตอนนี้คนที่ไปทำก็ลดลงๆ บางคน**โต้งฮาม** (ไม่แน่ใจว่าหมายถึงอะไร) ก็ไม่ได้ไปแล้ว **ลูกลั้วลูกเสียม** เอาเงินไปไว้ให้ค่าต๊างน้ำอย่างเดียว มีเฉพาะพวกที่ยังทำนาอยู่ต้องไปช่วยกัน**ลางเหมือลางฝาย** (ไปช่วยกันทำความสะอาดตัดหญ้าที่ขึ้นบริเวณลำเหมือง) พ่อพรมเป็นแก่ที่ไม่ค่อยรู้กฎระเบียบเท่าไหร่ เมื่อก่อนแก่ต้องรู้กฎระเบียบ ต้องรู้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง เดี๋ยวนี้รู้แต่ว่าถึงเวลาก็ให้คนไปลางเหมืองลางฝาย การแบ่งน้ำก็ไม่มีอะไรมากเพราะว่าคนทำไม่เยอะ เมื่อก่อนคนทำมาก ต้องแบ่งกัน แก่(ฝายหลวง)คนเก่าที่รู้กฎระเบียบมีพ่อสาย กาวิละ เป็นคนเชียงใหม่ (บ้านหลังต่ำๆ หน้าวัดศรีดอนชัย) **สมัย รพช.** เขาได้ไปอบรมกฎระเบียบการดูแลเหมืองฝาย เมื่อก่อนฝายคอนกรีตไม่มี มีแต่ฝายไม้ **ปู่แก่เหมืองแก่ฝาย**ต้องไปเช็คว่าฝายพังมั้ย จะต้องฟันหลักใหญ่ หลักเล็ก ค่าว เท่าไหร่ ฝายน้อยก็ยังมีอยู่ ไปฟันไม่จากในห้วยส่วนใหญ่ใช้ไม่ซาง หลักน้อย เอาเก๊า (ต้น) มัน ผ่ากึ่ง ผ่าสี่แล้วเอามาแหลม หลักใหญ่ส่วนใหญ่ใช้ไม้สักบ้าง ไม้กลมบ้าง เพราะเป็นไม้ที่ฟันง่าย ทน แช่น้ำได้ เดี๋ยวนี้ใช้ไม้ซางหมด

เวลาแบ่งน้ำถ้าน้ำแห้ง สมมุติว่าเหมืองยาว 200 เมตร ถ้าช่วงน้ำแห้ง 2 วัน ใส่ข้างบน สองวันใส่ข้างล่าง ปิดด้านบน เมื่อก่อนทำนากันหมดน้ำต้องแย่งกัน กระจายให้เท่ากัน ตอนนี้สบายคนทำไม่มาก เป็นเกสต์เฮ้าสท์ รีสอร์ท สวนถั่ว คนที่ทำนาก็ลดจำนวนลง ถึงเวลาคนใช้น้ำไปลางเหมือง ถ้าไม่ไปก็*ไหม* (ปรับ) กัน เป็นเงิน เอาไปจ้างคนอื่นก็แพง หน้าแล้งถ้าลักน้ำกัน เขียงใหญ่ ปรับ 500 บาท/เขียงเล็ก 200 ถ้าทำหลายครั้ง แต่จะมีการเตือนกันก่อน การลืมเครื่องไม้เครื่องมือในการไปลางเหมืองไม่มีการปรับแต่จะยืมกัน ช่วยกันไป จะไปตีฝายต้องมีค้อน มีมีด มุย (ขวาน) ขอบก (จอบ) ส่วนมากผู้หญิงไม่ค่อยมีใครไป ให้ผู้ชายไป **“มันบ่ไจ่ก๋านแม่ญิงลอ”** ไม่เห็นมีใครไปซักครั้ง พ่อบ้านเป็นคนทำนา แม่บ้านแค่ไป**เอามือ**ปลูกนา **เรื่องเหมืองเรื่องฝายเป็นเรื่องผู้ชาย** เรื่องของผู้หญิง คือ เยี๊ยะกิ๋น (ทำกับข้าว) หลกกล้า (ถอนกล้า) ปลูกนา เกี่ยวข้าว มัดข้าว เมื่อก่อนนี้การตีข้าวสี่หมู่บ้านนี้ผู้หญิงจะไม่ได้ทำ แต่บ้านตาลเจ็ดต้น นาจลอง ทำเหมือนกันทั้งผู้ชายผู้หญิง ตีด้วยกัน แบกด้วยกัน ขนด้วยกัน กินด้วยกัน เมาด้วยกัน ทางนี้ผู้หญิงมัดแล้วก็เรียบร้อย ผู้ชาย เป็นคนตี หาบ แบกเข้าบ้าน ผู้หญิงทำกับข้าวรอที่บ้าน

เดี๋ยวนี้เห็นลีซอมารับจ้างปลูกถั่วเป็นรายวัน เขาปลูกถั่ว ปลูกข้าวไร่เร็ว เขาเอาเสียมใส่ปลายไม้ยาวๆ มีคนคอยใส่เมล็ดเดินตามทำเร็วกว่าเรา เริ่มจ้างช่วงปีที่แล้ว ทุกทีเห็นเขามาเช่าแล้วทำเองชาวบ้านใกล้เคียงเห็นเขาทำแล้วเสร็จเร็ว ใช้แรงงานน้อย เทียบกับเราใช้แรงงาน 20-30 คน เลยจ้างให้เขาลีซอทำถูกกว่า

การเปลี่ยนแปลงในเวียงเหนือ

การเปลี่ยนแปลงมากๆ มีประมาณ 3 ช่วง ช่วงตะก่อน (ที่ผมเป็นเด็ก) เป็นช่วงที่คนเรามีหนี้สินในครัวเรือนไม่มาก มีเท่าไหร่กินไปรับจ้างไปเท่านั้นไม่ดิ้นรนอะไร การงานไม่รัดตัว ใครอยากเรียนก็เรียน ไม่เรียนก็แล้วไปทำงานช่วยพ่อแม่ ต่อมาพอเป็นวัยรุ่น เด็กรุ่นน้องก็ต้องเรียน การเปลี่ยนแปลงเรื่องการเป็นอยู่

ความเจริญเริ่มเข้ามา **รถเครื่อง (มอเตอร์ไซค์)** เข้ามาก่อน ตำบลเวียงเหนือยังนับคันได้อยู่ จากนั้นมีทุกหลังคาเรือน พอเป็นวัยรุ่นใหญ่ขึ้นมา มี **ธกส.(ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์)** เข้ามา หมู่ลูกหลานต้องไปเรียนสูงๆ บางคนรับวัฒนธรรมจากข้างนอกเข้ามา พ่อแม่ต้องไปยืมเงิน ธกส.มาลงทุนบางครั้งก็ได้ บางครั้งก็เป็นหนี้ ทีนี้ก็ต้องเริ่มมีรถยนต์อีก จากที่เคยมี 3-4 คัน เดี๋ยวนี้มีรถใช้เกือบ 80 %

ทีวีเครื่องแรกในหมู่บ้านเป็นของพ่อหนานดวงดี ใจแปง เมื่อก่อนตอนที่เขาเปิดทีวี เด็กๆ วัยรุ่นไปดูกันเต็มจนล้นออกมานอกถนน ส่วนใหญ่ข้าราชการ พ่อค้าจะเป็นคนมี ไฟฟ้าเข้ามาเต็มที่ร้อยเปอร์เซ็นต์ เมื่อ 2-3 ปีที่ผ่านมา เมื่อก่อนนี้ถึงจะมีไฟฟ้าเข้ามา แต่บางคนก็กลัวไม่หัด (ไม่ใช้) ไม่เอาไฟ กลัวไฟช็อต เมื่อก่อนเป็นเสาไม้ เริ่มเข้ามานานแล้วประมาณปี 2520 กว่า

ช่วงคอมมิวนิสต์ ผมยังเด็กๆ ทางเรามันไกลจากแหล่งคอมมิวนิสต์ ไม่มีกลุ่มที่เข้ามาป่วนเท่าไหร่ แต่ตอนเป็นวัยรุ่นขึ้นมาก็จะมีเข้ามาบ้างได้อ่าน มาร์กซ เลนินบ้าง บางครั้งวาดรูปค้อนเคียวติดเสื้อ ไว้ผมยาวไม่ได้ ไปเรียนแต่อ่านหนังสือเป็นกลุ่ม น้าผมเป็นพระ เรียนรัฐศาสตร์ จากรามคำแหง ค่อนข้างหัวรุนแรงเอาหนังสือมาให้อ่านกันแต่ผู้นำไม่ค่อยชอบใจที่วัยรุ่นหัวเอียงซ้าย มีประมาณ 7-8 คน เดี๋ยวนี้ไปเป็นภารโรง เป็นไกด์ ตายไป 2-3 คนอ่านแล้วก็ดี ไม่ให้มีคนรวย ไม่มีชนชั้น เมื่อก่อนเรื่องเจ้าขุนมูลนายมันแรง เลยมีคนออกมาต่อต้าน ว่าทำไมต้องมีอย่างนี้ ทำไมต้องมีคนตุ๊ก (จน) ที่สุด คนรวยที่สุด แล้วมากดขี่ มีเจ้านายมาไหว้มือปอแป๊บ (เป็นคำเปรียบเปรยถึงการเอาอกเอาใจเจ้าขุนมูลนาย) ตอนนี้น้าผมไปเป็นหนานคริสต์แล้ว

เรื่องการปลูกฝิ่นในแถบนี้ ลีซอปลูก คนเมืองไม่ได้ปลูก จะปลูกถั่วปลูกงา ทำแค่พอกิน ขายนิดหน่อย ฝิ่นจะอยู่ที่สูง อากาศเย็นสบาย อุณหภูมิกลางวัน กลางคืนต้องไม่ต่างกันมาก บนดอยถึงมีแดดแต่มีลม น้ำยางฝิ่นจะคงที่ เมื่อก่อนนายทหารทั้งหลายมาเอาตามสนามบิน บ้านพักจอมพลป.เมื่อก่อนผมยังเคยไปเล่น ที่หัวสะพานเดี๋ยวนี้เหลือซากห้องน้ำ สุขภัณฑ์เห็นว่ามาจากอิตาลี นายอำเภออะไรมารื้อก็ไม่รู้ น่าจะมาซ่อมแซมไว้ เอาไว้ให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยว หรือมาพัก เวลาเป๊อะ (แบก) (ฝิ่น) เขาแบกไปผ่านแม่แจ่ม ไปทางดอยสุเทพ ช่วงที่ฝิ่นรุ่งเรืองจริงๆ น่าจะเป็นช่วงที่เขาเปิดโรงฝิ่นกรุงเทพ ก็นายพลทั้งหลายที่ค้าฝิ่น ถ้าข้าราชการไม่นำใครจะกล้า พวกที่ทำการค้าขายก็ต้องการให้ข้าราชการช่วย แล้วไปไล่จับพวกค้ารายย่อย เมื่อก่อนก็เคยขึ้นค้าขายกับบนดอยเหมือนกัน พ่อผมไปแลกฝิ่นมาขายให้ชาวบ้าน เมื่อก่อนชาวบ้านกินกันมาก เหมือนคนติดบุหรี่ เมื่อก่อนเกือบจะเป็นโรงฝิ่นก็ว่าได้ หากบ้านไหนเจ้าของบ้านสูบ จะไปรวมกันที่นั่นเป็นสิบคน ขายเป็นมู เป็นขัน ตอนนี้เสียชีวิตไปหมดแล้ว เมื่อก่อนผมชอบไปนอนเล่นเพราะบ้านคนที่กินยา(ฝิ่น)ชอบกินของหวาน เราก็ไปกิน คนสูบฝิ่นใจดี กลิ่นหอม คนพวกนี้ทำงานใจเย็น ไม่กลัวฝน ถ้าไม่ได้กินก็ทำงานไม่ได้ กินแล้วขยัน แต่ไม่รุนแรงเท่ายาม้า คนมีเงินสูบมากๆ ก็หลับ สูบคนละหน่อกๆ เอาขี้ยาเก่า ผสมกับยาใหม่ลนไฟเผาทำเป็นยาวๆ หักใส่กล้อง กินพอดีก็ขยันทำงาน สูบมากไปก็หลับเมาเกิน แต่หายไปจริงๆ ราว 5-6 ปีนี่เอง เมื่อก่อนเหลืออยู่คนหนึ่งเป็นคนสุดท้ายที่สูบ เขาเป็นโรคมะโหก (ริดสีดวงทวาร) ลูกหลานเลยไม่ให้เลิก ไปหาซื้อจากมูเซอ มาให้พ่อกิน-กลืนเลย ได้ผลมากกว่าสูบ ทำให้เมา แต่กินมีรสขม ต้นอ่อน เอามาผัดอร่อยสุดยอด เหมือนผักขี้งัว

ผมได้ขึ้นไปตอนที่ตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่า มีอยู่ช่วงหนึ่งที่น้ำแห้ง ชาวบ้านแย่งน้ำกัน ประมาณ ปี2534-35 น้ำก็เริ่มแห้ง ชาวบ้านเราที่ไปเที่ยวแพะเที่ยวป่าบอกว่า **"ลีซอเขาเพี้ยวไฮ่ ตามป่ากล้วยบ่มีเหลือ เขาปลูกฝิ่น"** คือว่า ป่าต้นกล้วยจะเป็นป่าต้นน้ำ เลยพากันขึ้นไปถ่ายรูป มาประชุมหมู่บ้าน เสนอเรื่องเข้าอำเภอ เข้าทหาร ให้ขึ้นไปปราบ ได้ผลจริงๆ ช่วง ช่วง ปี 2538-39 ที่ผมเริ่มทำ และสำเร็จจริงๆช่วงทักษิณออกปราบยา ฝิ่นเลยหายไปด้วย ยาบ้าช่วงก่อนเข้ามากเหมือนกัน วัยทำงานติดเกือบ 60 % เริ่มจากพวกที่ขับรถ กระจายถึงพวกตีข้าว เมื่อก่อนเอาใส่น้ำให้กิน เมื่อก่อนมีป๊อบปิ้น ต่อมาเป็นโคบาล นักศึกษากินเวลาอ่านหนังสือ ช่วงหลังที่เป็นยาบ้ากินกันเยอะ

เหมือนกัน ถ้าไม่มีนายกทักษิณออกมาปราบปรามตามที่ในหลวงดำรัสว่าจะทำอะไรก็ให้ทำเสียไม่อย่างนั้นก็เริ่มเข้าสู่นักเรียนแล้ว เดี๋ยวนี้เริ่มกลับมาแล้ว มีลักลอบบ้างไม่มาก นักท่องเที่ยวที่มาสูบยังมีบ้าง ขึ้นอยู่กับจรรยาบรรณพวกที่ทำเกสต์เฮาส์ น้าผมอยู่เป็นเจ้าของปายพาราไดซ์ ทางไปแม่ฮี้ เขาไม่เอาเลยลูกค้าที่ทำผิดกติกา ได้แฟนเป็นฝรั่งเยอรมัน

เรื่องการค้าขายถ้าจะให้ดีต้องเป็นของที่ระลึกที่มีสัญลักษณ์-โลโก้ปายติดอยู่ อย่างน้อยเราไปเที่ยวที่ไหนมาก็อยากให้มีสัญลักษณ์ติดอยู่ว่ามาจากที่ไหน

(อุ๊ยจ๋ามเดินเข้ามาทัก: ไม้แกะสลักที่วิหารไม่เอาลงหรือ) เขาจะเอาลงหมด อนุรักษ์ไว้ อุ๊ยจ๋ามเป็นยายผม แม่ผมเป็นไต พ่อเป็นเมือง พ่อของแม่เป็นกะเหรี่ยง

(อุ๊ยจ๋าม: ยายนะ ลูกชายคนหนึ่งไปเอามูเซอ อีกคนเอาฝรั่ง อีกคนเอาคนภาคใต้ พ่อเป็นกะเหรี่ยงแม่เป็นไต ต้นตระกูลก็มาจากเมืองหาง พรุ่งนี้มีบ้านศพไป**เย็บตำข่อน**ให้เขา)

วิหารนี้เขาจะเอาของเก่าลงมา แล้วจะบังร่มให้พระประธานอยู่ ถ้าไม่เอาบนลงจะหนัก ช่างเขาจะเจาะวางคานเสากลางคู่ วางหูกระต่าย อาจมีการเปลี่ยนเสาด้านข้างเพราะว่ามันผุเป็นรู จะมีการเพิ่มมุขหน้าเลยไปจากอันเดิมนิดหน่อยเป็น 2 ซด

ถ้าจะไปถามบ้านคนไต อาจไปถาม**พ่อลุงหมิ่น แก้วยิธิ** เป็นพี่ชายกำนัน เขาอาจ**เป็นลูกหลานพะก่ากะนะ**ก็ได้แต่จะมาสายไหนไม่รู้เพราะว่าที่ของโรงเรียนเวียงเหนือ พ่อของลุงหมิ่นเป็นคนบริจาคให้แสดงว่าพ่อแม่เขาต้องเป็นเศรษฐีมาก่อน ตามที่ผมสันนิษฐาน

หอที่อยู่บริเวณหอประชุมหน้าโรงเรียนเป็นหอเจ้าบ้านของหมู่ 5 บ้านโฮ่ง ยังมีการไหว้อยู่

ที่ประตูเวียงหลวงเป็นเจ้าบ้านหมู่ 8 ศรีดอนชัย

หมู่ 2 บ้านใหม่ ไหว้ที่เจ้าเมือง

หมู่ 1 บ้านโป่ง ไม่แน่ใจว่ามีที่ไหนอาจอยู่ใต้วัด

ครั้งที่ 2 วันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2550

ผู้สัมภาษณ์ อ. ดำรงพล อินทร์จันทร์ นางจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล

สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบล เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน

เขตการปกครองเวียงเหนือ

ข้อมูลประชากรเป็นปี เป็นเดือนก็มีต้องไปขอที่ทะเบียนราษฎร์ที่อำเภอ ล่าสุดที่อบต.มีข้อมูลเดือนกันยายน แบ่งข้อมูลตามหมู่บ้าน อบต.เวียงเหนือ ครอบคลุมถึง 10 หมู่บ้าน กับอีก 4 หย่อมบ้าน ห้วยช้างเฒ่า หัวปาย ปายสองแง่ ป่าซาง

หมู่ 7 กับหย่อมบ้านห้วยช้างเฒ่า เป็นกลุ่มลีซอ

หมู่ 4, 6, 9, 10 เป็นปกาเกอะญอ

หมู่ 1, 3 ไทใหญ่

หมู่ 2, 8 บ้านใหม่เป็นคนเมือง แต่ก็มีไทใหญ่ปนนิดหน่อย

มูเซอ มีสามหย่อมบ้าน บ้านหัวปาย ปายสองแง่ (ขึ้นทางไปเขื่อน กิ่วหน่อ ออกปางมะผ้าได้) ป่าซาง (ไปทางห้วยหก)ข้อมูลทางวัฒนธรรม สภาวัฒนธรรมทางเวียงเหนือไม่ได้ตั้งแต่จะมีชมรมผู้สูงอายุ เขาทำดนตรีพื้นเมือง การละเล่น แต่ไทใหญ่จะมีประเพณี อย่าง ดับไฟเทียน เป็นหลัก คนเมืองจะมีสลากภัต คนปกาเกอะญอ

จะมีมัดมือ มูเซอ กับ ลีซูจะมีมัดมือ/กินวอ เป็นหลัก ประเพณีก็มีการเปลี่ยนแปลงไป อย่างบนดอยเมื่อก่อนไม่เคยมีการจัดงานยี่เป็งลอยกระทง เพราะว่าเด็กออกไปเรียนนอกหมู่บ้าน พาเอาวัฒนธรรมข้างนอกเข้าไปในบ้าน แต่ประเพณีดั้งเดิมก็ยังอยู่ เอาประเพณีใหม่ไปเสริม เพื่อให้คนในชุมชนที่อยู่ไกลกับตัวอำเภอ เวลาคนเฒ่าคนแก่เด็กจะมาร่วมงานลอยกระทงกับคนข้างล่าง ไปมาลำบาก ก็เลยจับงานไปจัดที่โน่น เอางบสนับสนุนจากอบต.ไป

ถามจากพี่น้องทางเมืองน้อย เขาบอกว่า มูเซออยู่มานานแล้วพร้อมๆกับเมืองน้อย แต่เขาจะย้ายไปย้ายมาตามบริเวณหัวห้วย (ต้นน้ำ) ในที่แหล่งน้ำดีๆ ตามหัวน้ำ เคยไปพบกับ*ลีซอ*อยู่หย่อมบ้านหนึ่ง หย่อมบ้านห้วยช้างเฒ่า เข้าไปมีปาเกอะญอล้วนๆ อยู่ในกลุ่มใหญ่ๆ บริเวณใกล้เคียงกัน ฉีกออกไปไกลหน่อยจะเป็น*มูเซอ*ขึ้นไปปายสองแง่ หัวปายจะไกลออกไป บ้านห้วยหก ไกลจากหมู่ 4 ไป 6 กิโลเมตร ไกลกว่ากลุ่มอื่น จากนั้นไปหามูเซอที่ป่าซาง ไกลออกไปอีกหน่อย จะไปเมืองน้อยต้องไปนอน

วัดศรีดอนชัย

วัดเมื่อก่อนมีตีนชายคา สามารถเอาของไปวางได้ ท่านปุ๊ยบอกว่าอยากทำให้ครบ แต่อาจไม่เหมือนเก่า เพราะเมื่อก่อนจริงๆ เราก็ไม่เคยเห็นภาพ แต่จะให้เป็นล้านนาที่สุด ก็จะอนุรักษ์ไว้ให้เป็นล้านนา เป็นวัดแรกเห็นว่าเป็นสถาปัตยกรรมแบบเดียวกับเมืองน้อย

ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

เมืองน้อยเขาว่าเจ้าเมืองเชียงใหม่ เป็นเจ้าน้อย ไปอยู่ที่นั่น ได้สร้างวัดสร้างวาใหญ่โต แต่ก็โดนขุดจากเจ้าหน้าที่รัฐของเรา ตชด. (มาขนพระไป) ชาวบ้านบ้าง เอาเฮลิคอปเตอร์มาลงในนาเลย มาขนพระไป บอกว่าเจ้านายสั่งมาเอา ชาวบ้านก็ไม่หัดขัดขวาง กลัวนาย ทหารตำรวจเข้ามาก็วิ่งไปหลบ คนบ้านป่าบ้านดอยไม่เหมือนในเมือง กลัว **เพราะว่าเมื่อก่อนจะทำฮอกวัว ฮอกควายเขาไม่ให้เอาไม้สักก็ไม่กล้าเอา** ทำบ้านห้ามทำไม้สักก็ไม่เอา ใช้ไม้ดู่ ไม้แดง ภาครัฐจะบอกว่าเป็นไม้หวงห้าม แต่ชาวบ้านจะเริ่มเอาไม้มากช่วงที่เปิดให้มีการประมูล (สัมปทาน) ชาวบ้านเห็นว่า ไม่ใช่ของรัฐแล้ว เจ้าหน้าที่ก็มาจ้างว่าเอาไม้สัก เลื่อยมาได้ ไม่เป็นอะไร ความจริงการตัดไม้ทำลายป่า เกิดจากเจ้าหน้าที่ก่อน ยกตัวอย่าง การทำเฟอร์นิเจอร์ ชาวบ้านไม่กล้าจะทำ และทำมาไว้ในบ้าน เจ้าหน้าที่รัฐตั้งแต่ ครู ตำรวจ ทหาร อยากได้ก็เอาแบบมาให้ คนที่เป็นช่างไม้ แล้วไม้มีมากอยู่แล้ว ตำรวจมาการันตีให้ชาวบ้านก็ไม่กลัว คนหนึ่งทำก็มีลูกมือมาช่วย แล้วขยายไปเรื่อยๆ ต่อไปก็มีขา (ประจำ/ลูกค้า) ใครขามัน เจ้าหน้าที่ไม่ใช่เอาไว้แค่ในบ้าน ส่งออกไปข้างนอกด้วย คน (ชาวบ้าน) ที่มีเงินก็เริ่มซื้อ เมื่อก่อนคนธรรมดาไม่มีเฟอร์นิเจอร์ ทีนี้ต่างคนต่างก็ไม่กลัวกัน ไปเอาเรื่อยๆ ยุคหลังไม่กลัวแล้ว โดยเฉพาะเกสต์เฮ้าส์ รีสอร์ท เขาทุนใหญ่ มาจากเมืองหลวงไม้แผ่นหนึ่งซื้อที่โน่นเป็นพัน ซื้อที่นี่เป็นร้อย เขาไม่กลัวได้ซื้อ ในที่สุดชาวบ้านจะสร้างบ้าน (ไม้) ไม่ได้แล้ว เพราะชาวบ้านที่ไปเลื่อยมาก็จะยึดเอาราคาที่ขายให้กับนายทุน เมื่อก่อนไม้ราคาถูก การเลื่อยไม้เป็นอาชีพเสริม ทำสวนเป็นอาชีพหลัก แต่เดี๋ยวนี้ เลื่อยไม้เป็นอาชีพหลัก แต่ทำสวนเป็นอาชีพเสริม ราคาดี แบกทีเดียวได้เป็นพัน น่าจูงใจ บวกกับเจ้าหน้าที่ก็เอาขาย รู้ๆ กันอยู่เขามีอำนาจ บอกว่าเป็นไม้ไปยึดมา เอาไปไว้ที่ไหน รู้กันอยู่ว่าป่าไม้เอาไปขายให้ คนซื้อเขาบอก ว่าราคาถูกกว่าซื้อที่ชาวบ้านอีกปลอดภัยกว่า ชาวบ้านส่วนที่อยู่กับป่าก็ต้องเอา

เราอยู่ในส่วนพื้นที่ บางครั้งไปประชุม หัวหน้าส่วนเขาก็บีบทางอบต. พ่อหลวง กำนัน แต่เราทำอะไรไม่ได้ เจ้าหน้าที่ เองยังเอา แต่ถ้าเราไปเปิดประเด็นในนั้น เราก็ต้องเอากันไว้ ถ้ามีการสืบ จะเดือดร้อนกันเป็นพวงทำไม่ได้ รู้แต่พูดไม่ออก ก็ได้แต่เตือนกันว่า ชาวบ้านทำให้ช่วยกันรักษา เอามาใช้ไม่เป็นไร ขออย่าเอาไปขาย

นายทุนเป็นลำรถ อย่าชักนำเอาคนข้างนอกพื้นที่มาเอาไม้ของเรามากๆ ถ้าแค่แบกออกมา ทำแค่หาเลี้ยงครอบครัวก็ไม่ว่ากัน การปกป้องดูแลไม่ให้เขาเอาเครื่องเข้ามาเลื่อย ไม่ให้กลุ่มอื่นเข้ามาเอาเป็นหน้าที่เรา แต่จะไม่ให้ชาวบ้านเอาเลยก็เป็นไปไม่ได้ เขาก็ทำเพื่อปากท้อง อาชีพการเกษตรก็อย่างที่รู้กัน กระเทียมก็ราคาต่ำปีนี้ถั่วเหลืองราคาดีหน่อย แต่ปีก่อนพืชผลทางการเกษตรถูกหมด ปุ๋ยยา แพง ยี่ห้อดีที่สุด ราคาเป็นพันกระเทียมแห้งราคา 12-13 บาท ราคาดิบที่ซื้อไว้ 12 บาท คนที่ซื้อไว้ จะขาดทุนประมาณ 20 กว่าบาท ภาคเกษตรอยู่ไม่ค่อยได้ ผมก็เก็บไว้ เงินหายไปประมาณราคาซื้อรถยนต์ได้คันหนึ่ง เกษตรกรพึ่งอะไรไม่ค่อยได้ เหมือนกับต้องพึ่งดวง เก็งไม่ค่อยถูก ถ้าเศรษฐกิจดี ซื้อถูก ขายแพง แม้จะได้เล็กๆ น้อยๆ ก็ยังดีกว่าขาดทุน แต่นี่มันวูบลงๆ ก่อนหน้านี้วิเคราะห์ดูว่ารัฐบาลชุดนี้เป็นรัฐบาลรักษาการ แต่ไม่คิดว่าราคาจะฮวบขนาดนี้

หอมเข้ามาจากทุกที่ทุกทาง หอมจีนจะเป็นหัวใหญ่ๆกลีบใหญ่ๆ ขาวๆ ที่อยู่ตามห้าง แต่หอมที่เข้ามาตีเราคือหอมพม่าหัวใกล้เคียงกัน เขาตัดคอเอาใส่กระสอบ เราขายทั้งจุก แต่อย่างพ่อค้าคนกลาง ที่ไหนราคาถูกลดต้นทุนเขาก็เอาที่นั่นมาแกะกลีบ แต่ซื้อปลายทางราคาสูง แต่กำไรไปอยู่ที่พ่อค้าคนกลางที่คุมตลาด เราเป็นพ่อค้าย่อยที่รวบรวมผลผลิตได้รับผลกระทบ ช่วงนี้ผมรู้สึกว่า ถ้ามีรัฐบาลจริงๆ ชาวบ้านที่ได้ออกเสียงยังได้ติติงว่าด่านปล่อยสินค้าเข้ามามากเกินไป แต่เดี๋ยวนี้เขาบอกว่า เปิดค้าเสรี ตอนรัฐบาลที่แล้วเปิดค้าเสรีแต่บางตัวจะมี Limit สินค้าที่เอาเข้ามา ไม่ใช่เสรีทุกอย่าง จะเอากี่แสนตัน ดูแล้ว ทหารที่อยู่ด่าน คงมีการปล่อยเข้ามา บางครั้งความทุกข์ตกอยู่ที่ชาวบ้าน

ตัวอย่างรถที่ขนพืชผลทางการเกษตร ขออนุญาตขึ้นโครง (ต่อขนส่ง) แต่ต่างของไปแล้วยังโดนตำรวจทางหลวงเก็บ พืชผลถูกอยู่แล้ว น้ำมันแพง เจ้าของรถจะมีอะไรเหลือ พูดนักไม่ได้ ก็หวังแต่ว่าเลือกคนดีเข้าไป ก็ไม่รู้ว่าใครจะเป็นคนดี บางครั้งอย่างท้องถิ่นเล็กๆ เลือกคนดีเข้าไปแต่สู้เขาไม่ไหวก็มี

แผนที่มีที่ช่าง บางครั้งทหารก็มาเอาที่นี่ เพราะการทำแผนต้องมีข้อมูลเบื้องต้นอบต.

ผู้ให้ข้อมูล **9) พ่อหมิ่น แก้วยิธิ อายุ 68 ปี ย่างปีที่ 69 (เกิดพ.ศ. 2482 เป๊ิง (ปี) กระต่าย)**
ชาติพันธุ์ **ไทใหญ่**
ผู้สัมภาษณ์ **นางจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่ **19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550**
ที่อยู่ **บ้านโป่ง หมู่ 1 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **บ้านโป่ง หมู่ 1 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง **นางจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง **-**

พ่อเกิดบ้านนี้อยู่หลังทางวันตกพ่อแม่ค้าขายของเล็กๆ น้อยๆ จำพวก**ข้าว เกลือ น้ำมัน เอามาจากเชียงใหม่ ไปปีละ 2 ครั้ง** ซื้อไม่มากเงินเมื่อก่อนหายาก ของจำพวกเกลือ น้ำปลา น้ำมัน เขาเอามาส่ง รถไม่มีเข้าเป็นวัวต่างจากสันป่ายางแม่ริม มีเจ้าวัวต่างมาก พ่อก็ยังไม่เคยไปเห็น เมี่ยงเอาจากป่าแป๋ แม่เลา พ่อแม่ของพ่อไม่มีวัวต่าง พ่อมีพี่น้อง 2 คนคือพ่อกับพ่อกำนัน พี่ชายเป็นพ่อค้าวัวต่าง เป็นลูกอีกพ่อหนึ่ง มีน้องสุดท้องเหลืออีกคนก็เป็นลูกต่างพ่อ พ่อกับแม่เป็นไตทั้งคู่ แม่สงสัยมาจากป่าขาม พ่อมาจากทางนอก บ้านไหนไม่รู้ตายตั้งแต่เรายังเล็ก ทำนา

พ่อของพ่อเป็นคนเอาที่ให้โรงเรียน มีที่ดินมากเก็บขายบ้าง โรงเรียนเวียงเหนือเขาก็บริจาคที่ให้ เมื่อก่อนย้ายไปย้ายมา ที่อนามัยก่อนก็เคยเป็นที่โรงเรียน ทางใต้ก็เป็นที่โรงเรียนเก่า หลังจากสองที่นี้ยุบไปก็อาศัยกับวัดศรีดอนชัยบ้าง วัดโป่งบ้าง จากนั้นก็มาตั้งอยู่ที่ที่พ่อ (ของพ่อ) บริจาคให้ ตอนแรกจะตั้งกาด (ตลาด) มันไม่ติดผมยังเด็กอยู่ ยังไม่จบโรงเรียนเลย มีครูจากเวียงใต้มาสอน อาจารย์แสน ใจแปง เป็นครูใหญ่ที่นี่ (ยังมีชีวิตอยู่เลย)

เมื่อก่อนบ้านหมู่ 5 กับหมู่ 8 รวมกัน เป็นหมู่ 1 เดิมมี 3 หมู่บ้าน แยกหมู่บ้าน หมู่ 1 เก่ากลายเป็นหมู่ 8 ไปแยกสมัยกำนันทอง ไม่กี่ปีมานี่เอง ตอนมี 3 หมู่บ้านมีประมาณ 200 กว่าหลังคา พอโตมาพ่อไปเรียนหนังสือเป็นขะโยมที่วัด สมัยท่านพระครูสวัสดิ์ (เสียชีวิตแล้ว) เมื่อก่อนวัดโป่งมุงตองมีประมาณ 6-7 หลัง หลังคาชนกันแล้วเขาตัดออกไป ที่ต่อเติมก็มี ซ่อมแซมไปเรื่อยๆ มีตุ๊ 1-2 รูป มีพระ (เณร) กับขะโยมเยอะเป็นคนในบ้านอาศัยให้พระอบรม อยู่ที่วัดเลยตั้งแต่อายุ 8 ปี ออกจากวัดอายุ 12 ไปเข้าโรงเรียนปาย เดี๋ยวนี้เป็นปายวิทยาคาร **ตาลเจ็ดต้นเมื่อก่อนก็มาเข้าวัดนี้ แม่ของก็มาบวชวัดนี้ บ้านโฮ่ง (คนเมือง) บ้านดอน (คนเมือง) ก็มีบ้าง** *"สมัยพ่อ เมืองๆ ไตๆ มันอู้เข้ากั๋นได้"* บ้านนี้จอง (วัด) ไต พระก็เทศน์ทางไต ให้ศีลให้พรแบบไต เรียนไปทางนักธรรมเป็นกลาง คนส่งลูกหลานมาเรียนที่นี่เยอะเพราะพระท่านอบรมดียึดมั่น แต่ตุ๊ (พระ) ทางเมืองก็อย่างว่าแหละมีเรื่องเหล้ายา เรื่องอย่างว่านั่นแหละ เด็กเมื่อมันฮ้าย (ซน)

จบม.3 ก็ไปเรียนต่อการช่างที่เชียงใหม่ (วิทยาลัยเทคนิค) ที่บ้านพอมีฐานะบ้าง ยังไม่จบออกมาตอนปี 2 เราไม่ค่อยแข็งแรงเท่าไหร่ สมัยยังไม่มีรถ อายุ 15 ปี นอนสองคืน เดิน 3 วัน ถึง **สบเปิง** (เขตอ.แม่แตง ก่อนถึงแม่มาลัย) มีรถต่างเมี่ยง รถต่างหมูแล้ว นอนแม่แสะคืน เลยป่าแป๋คืน นอนบ้านพ่อแดง นอนบ้านเขาได้ค่อยๆ ทำความรู้จักกันไป พ่อไปกับผู้ใหญ่ที่ค้าขาย เชียงใหม่สมัยนั้นไม่ค่อยมีรถเท่าไหร่**พ่อไปพักวัดป่าเป้า วัดไตแต๊ๆ ยังเป็นไตอยู่** อยู่หอพักโรงเรียนได้ปีหนึ่ง ก็ไปอยู่วัด 2-3 ปี เลิกเรียนแล้วพ่อยังไม่กลับบ้าน ทำงานช่วยเขาที่โรงพิมพ์สงวนการพิมพ์ข้างวัดดอกคำ ได้เงิน 4-5 บาท อยู่วัดไม่ได้แอ่วสาว

เมื่อก่อนปายเงียบ การทำมาหากินเมื่อก่อนคล้ายๆ จะเป็นเมืองปิด ไปเชียงใหม่ต้องใช้เวลาหลายคืนกว่าจะถึงเชียงใหม่ นอนตามทางต้องเอาข้าว-ข้าวสารไป พ่อทำวัวต่างตอนอายุประมาณ 20 ปี ทำกับพี่ชาย เขาซื้อวัวไปทางดอย เอาข้าว เกลือไปส่งให้เมื่อก่อนรถราไม่มี

กลับมาค้าขายกับพ่อลุงที่สร้างศาลาให้วัด ชื่อลุงหว่าละ แก้วยิธิ เมื่อก่อนค้าใหญ่ อยู่ทางเหนือธนาคารกรุงไทยที่บ้านเก่าๆ ช่วยค้าขาย เขามีม้าต่างด้วย ต่างคัวเชียงใหม่ในกาดหลวง (ตลาดวโรรส) เอาม้าเอาวัวไปปลดไว้ที่วัดทรายมูล ใกล้กาดร่ำเปิง (เขตต.ขี้เหล็ก อ.แม่แตง) เป็นที่ลุงทัย หมู่วัว หมู่ม้า(ม้าต่าง-วัวต่าง) เอาไปปลดไว้ที่นั่น เป็นสวนกว้าง จากนั้นก็ขึ้นรถ ไปกันหลายทอด ซื้อของเสร็จขึ้นรถกลับมาเอาของใส่ม้า-วัว กลับ วัวใช้เวลาในการเดินทางกลับ ครึ่งเดือนกว่าๆ วัวคราว ม้าสองคราว ม้าต่างได้ 50-70 กก. แล้วแต่ม้าเล็กหรือม้าใหญ่ วัวต่างได้มาก แต่ช้า **จะไปช่วงใกล้เทศกาลปีใหม่ใกล้ออกพรรษาเป็นหน้าฝน ไปสองเที่ยว** มันเป็นเมืองปิด ซื้อคัวเข้ามากินมาทาน กะปิ น้ำปลา วัวต่างทางแม่ริม เชียงใหม่เอามาปลาทูหัวขาดหมด

หลังจากแต่งงานพ่อทำไร่ ทำสวนพ่อเอาเมีย 2505 อายุ 24 แม่อายุ 22 ที่สมัยก่อนใครขยันก็สู้ไป เอาเท่าที่เราพอจะทำไหว ถ้าเราไม่ทำ คนอื่นเข้าไปใช้ที่ได้ ไม่หวงกัน ไม่มีการหมายที่ เพิ่งมีเมื่อเขามีการออก สทก. (ใบแสดงสิทธิทำกิน) ถ้าเราจะเอาจริงๆ ต้องปักหลัก ทำรั้วไว้ ไม่ละ (ทิ้ง) ต้องทำตลอด คนอื่นก็ไม่มาเอา ถ้าทิ้งไว้ปี – 2 ปีเขาก็มาเอาไปได้ เพราะไม่มีใบ (เอกสารสิทธิ์) เราจะว่าเป็นของเราก็ทำไม่ได้ สมัยก่อนเป็นป่ารก ต้องไปแผ้วถาง จ้างคนช่วย สมัยที่ไม่จ้างก็เอามือกัน ชวนกันไปเอาที่ 3-4 คน ช่วยกันทำ

ระบบการผลิต

ดินดีหรือไม่ดีดูจากพืชไม้ที่ออกมาก่อน ถ้าไม่มีไม้สักจะปลูกพืชได้ แต่ถ้ามีไม้สัก-มีร่มปลูกพืชได้ไม่ดี เมื่อก่อนฟัน เอาไปทำหลักไม่เอามาสร้างบ้าน มีเยอะ ที่ๆ ไม้สักขึ้นปลูกคัว (พืชผัก)ไม่ค่อยดี มันร้อน พ่อปลูกพริก มะเขือ งา ถั่วฝักยาว ถั่วเน่า (ถั่วเหลือง) ประมาณงานกว่าๆ ปลูกกิน **แต่ปลูกงามากหน่อย ได้ขาย อีดเอาน้ำมันงาขาย** เม็ดงาเอามาคั่วใส่แกง ใส่ผักส้า ผักยำ ต้องทำมากหน่อย เมื่อก่อนมีครกน้ำมันใช้ควายหมุนต้องไปจ้างเขาที่เวียงหเนือมีบ้านลุงส่างตา พ่อหนานอรุณ กับบ้าน**ลุงส่างฟู** (พ่อลุงต่อ ครูณี) น้ำมันงาสมัยนั้นขวดละ 12 บาท (ข้าวลิตรละ 6 บาท) โดยมากคนไต/ม่าน ไม่ชอบน้ำมันหมู แต่คนเมืองชอบ

ในสวนมีผักหม ผักแคบ แล้วเราก็เอาไปหว่านไว้ เป็นพวกผักกาด ที่ขึ้นเอง มีเห็ด หน่อ ผักเฮือดออกในป่าไกลบ้าน สัตว์ป่าจะมีนายพรานเอาขายให้บ้าง พรานจริงๆ ไม่ค่อยมีคนไต ที่จำได้จะมีแต่พ่อหนานมน (เสียชีวิตแล้ว) เท่านั้น ส่วนใหญ่จะเป็นคนเมือง มูเซอก็เอามาขายบ้าง เป็นหมู กวาง วัวป่า (วัวแดง) ลีซอเอามันอลู (มันฝรั่ง) กะหล่ำ **ลีซอมาทีหลัง มูเซอมาอยู่ก่อน แม้วมาก่อน** ตอนนี้แม้วไม่ค่อยเหลือแล้วไปทางรัฐฉาน –ทางใต้ **ก่อนๆ มูเซออยู่ทางหัวแม่เมือง แม่ยะ เดี๋ยวนี้เขาย้ายไปทาง แกน้อย ทางป่ายาง หัวปาย**ก็มีบ้าง ย้ายไปเรื่อยๆ ไม่อยู่เป็นที่ ถ้าดินปลูกพืชไม่ค่อยขึ้นแล้ว ก็ย้าย

บ้านเราค้าฝิ่นกันมาก คนสูบก็มาก ได้ขายป๊อบปิ้น มันเหมือนยาบ้าสมัยนี้ คนเดินทาง คนทำงานกินแล้วจะไม่ง่วง คนที่ชอบไปป่าก็กิน คนที่สูบฝิ่นส่วนใหญ่เริ่มจากคนที่เป็นโรค เจ็บๆ ปวดๆ กินแล้วหายปวด นานเข้าก็ติด คนขายฝิ่นเยอะ เป็นไต **จีนฮ่อมาทีหลัง**ที่เขารวยๆ อยู่ทางเวียงใต้ ชื่อ**ปู่เลานะ** ก็**ค้าทางดอย พ่อโกตุ๋ย-เจ๊กวิน – โกวันชัย ร้านบุษกร แม่เขาก็เป็นคนทางเชียงใหม่บ้านหนองเส้ง** อยู่หลังโรงเรียนปรินส์ ขายด้วยเอามาส่งให้เจ้าให้นายด้วย ยาง (กะเหรี่ยง)ไม่ปลูก เขาทำพริก ข้าวไร่ งา ถั่ว ไม่ค่อยรวย แต่ถ้าเป็นยางทางแม่สะเรียงขุนยวมเขารวย เขามีช้างด้วย บ้านเรา คนที่มีช้างก็มี **ป้ามุ** เอามาลากไม้ ให้ฝรั่งขี่บ้าง อาหารการกินที่พวกยางมีเป็นพริก-ของป่า ก็เอามาซื้อเกลือ กับของจากเชียงใหม่

(เพิ่มเติม : เคยมีกรณีระเบิดครั้งใหญ่ที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณปี 2520 กว่าๆ ที่บ้านนายพลเลาลี (จีนฮ่อ) ตั้งอยู่ในเขตบ้านฟ้าฮ่าม หลังโรงเรียนปรินส์รอยฯ อีกรายหนึ่ง ที่บ้านหนองเส้ง-หมู่บ้านของผู้สัมภาษณ์ ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่ามีพ่อค้าวัวต่างรายใหญ่ชาวจีนฮ่อ ชื่อ ปู่ล้อ กับ ปู่เลาโหล ค้าขายระหว่างเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน มีวัวต่างประมาณ 40-50 ตัว และมีเครือข่ายการค้ากับกลุ่มชาวม้ง จนถึงปัจจุบัน-ผู้สัมภาษณ์)

พิธีกรรม-ความเชื่อ

เมียพ่อเป็นคนบ้าน**สันหอ** (บ้านใหม่) หมู่ 2 ที่นี่เป็น**สันกลาง** เลยไปเป็นบ้านโป่งลงไปเป็นบ้านโฮ่งขึ้นไปโน้นเป็นบ้านศรีดอนชัย บ้านใต้เป็นบ้านใหม่ สัน**หอ**หมายถึง **ศาลหลักเมือง**อยู่ที่นั่น พ่อไป**เลี้ยงเจ้าเมืองปีละครั้ง ช่วงปีใหม่** เป็นเจ้าเมืองที่ย้ายมาตั้งหลักตั้งแหล่งที่นี่ **เลี้ยงเมืองเดือน 9** ปีใหม่ (สงกรานต์) จะไป**สละสลุง** (รดน้ำดำหัว) เอาไปให้ที่ตั้งข้าว เก๊าแต้ๆ เป็นพ่ออุ๊ยแฟน (พ่อหมิ่น) ชื่อพ่ออุ๊ยตั๋น ต่อมาเป็นพ่อหนานอ้ายมาสืบเดี๋ยวนี้เป็นพ่ออิ่น กิตติพูนพัฒน์ เมียเป็นคนเมือง เป็นญาติๆกับพ่ออ้าย ผมเป็นไต คนบ้านโป่งก็ เอาพริก ถั่วเน่าเกลือ กะปิ น้ำปลา ไปคนละเล็กละน้อยไปช่วยกันทำที่นั่น ถ้าเป็นเนื้อก็ฮอมเงินกัน สามปีเลี้ยงหมูก็จ่ายมากหน่อย ถ้าสองปีเป็นไก่ ก็จ่ายน้อยหน่อย **ของอย่างนี้อยู่ที่เรานับถือเหมือนกับเราไปวัด** ไปทุกปี เสร็จแล้วก็กลับ

เมื่อก่อน **“เจ้นแต้ ไตบ่เอาเมียเมือง ไตบ่ถือผีถือสาง เมืองเขาถือผี เขากั๋วได้เลี้ยงผี”** พ่อเคยได้ยินคำพูดว่าเงี้ยวขาลายหาบผีมาขาย ไม่รู้เหมือนกันว่าเป็นเงี้ยวมาจากไหนเมืองใด รู้แต่ว่า **ยางเอา (ซื้อผี) นักที่สุด** คนเมืองก็

ซื้อ ยางเขามีผีมากจริงๆ ไตถือพระ (พุทธ) เจ้า แต่ยังได้เลี้ยงผีทางเมีย กับทางแม่ ไปยื่นโยง **ขอฮื้อปกปักรักษาอยู่ดีกิ๋นลำ ฮื้อดูแล บ่ฮื้อมีเจ็บ มีไหม้ มีไข้ มีป่วย ผ่อลูก ผ่อหลาน**

ป๊อกบ้านโป่งไม่มีการเลี้ยงผีเสื้อบ้าน รวมกันที่เดียวคือเจ้าเมือง ที่**บ้านโฮ่งมีเจ้าบ้าน ที่หมู่ 8 ก็มีเจ้าบ้าน** ผีปู่ย่าก็มี มาทางแฟน แล้วแม่เป็นคนป่าขาม พ่อเลยได้ถือผีสองที่ ผีเมียเลี้ยงไก่ ผัวตัวเองเลี้ยงขนมขาว เมื่อก่อนที่จะเป็นขนมก็เลี้ยงไก่ มาเปลี่ยนเป็นเลี้ยงขนมตอนที่คนเฒ่าเข้าวัดเข้าวาแล้วหลายสิบปีแล้ว **“เฮาก็เลี้ยงตามฮีตเก่าเฮาก่บ่ละ กอนว่า (ทว่า) เฮาละมันจะบ่ดี จะมีอันเป็นไปคล้ายอย่างว่าเฮาบ่นับถือก่เหมือนเฮาบ่นับถือป้อแม่”** เราไม่เชื่อก็ไม่ลบหลู่ เมื่อก่อนจะเลี้ยงต้องแล้วแต่ญาติ ถ้าญาติเรามาก ก็เลี้ยงไก่คู่ “แม่ตัว ปู้ตัว” เลี้ยงเจ้าเมืองก่อน แล้วกลับมาเลี้ยงปู่ย่า ต้องดูวันก่อน วันไม่ดีก็ไม่เลี้ยง เก๊าผีแม่ต้องไปเลี้ยงที่บ้านดอน เอาคัวไปฮอม ตอนพ่อแต่งงานก็ต้องเลี้ยงผีเอาหัวหมูเลี้ยง

เมืองปายในอดีต

ในปายนี้สมัยก่อนๆ คนมีฐานะก็พอๆ กัน บ้านเหนือที่เขามีไร่มีนามากๆ เขามาจากที่อื่นมาอยู่ (เชียงใหม่) **พะก่ากะนะเปิ้นเป็นเก๊า** เป็นเหง้า มาตั้งเมืองปายก่อน แล้วเจ้าเมืองทางเชียงใหม่ขึ้นมาเขามาอยู่มาสร้างวัดศรีดอนชัยก่อน สมัยก่อนๆวัดน่าจะมีที่ (ระหว่าง) ทางเวียงเหนือไปหาตาลเจ็ดต้น ชาวบ้านเรียก **กู่โป่ง** อาจย้ายจากตรงนั้นมา ตรงนั้นเป็นวัดร้าง ตรงทางขึ้นพระบาทมีวัดมาก เวียงเหนือวัดห่างมีทั่วไปหมด ทางวันออกบ้านเรามี 2 ที่ ที่กู่โป่งสมัยก่อมีผี เคยมีคนบ้านโป่งไปโดนมามีอาการเป็นเหมือนผีเข้า คงไปทำไม่ดีไว้ เมื่อก่อนมีผีกะ คนไตเรียก ผีเพ้อ มีผีอีกหลายอย่าง ผีม้าบ้อง เขาเล่ามาพ่อไม่เคยเห็น สมัยนั้นบ้านเมืองห่างกัน ต้องตามโกม (โคม) มิง มิง มอง มอง มันอึนเข้ามาอย่างม้าวิ่ง รั้วก็ไม่มี ใครทำไม่ดีมันก็วิ่งเข้ามาอยู่ใต้ถุนบ้าน ไปกินของเน่าของไม่ดี บ้าง เป็นคนเรานี่แหละ ผีป๊กกะล่ง คนเฒ่าว่าจะมีตามป่า ตามห้วย ตามฮ่อง ผีกะนี่คนรวยก็เป็น คนจนก็เป็น ถ้าเรารู้ว่าเขาเป็นอย่าทำให้เขาเสียใจ พูดกับเขาดีๆ ถ้าพูดให้เขาเสียอกเสียใจเขาจะมาทำให้เรา ให้เราใจไม่ดี (ไม่สบายใจ) ต้องให้**สล่า**ที่เป็นน้อยเป็นหนาน แก้ให้ ชื่อลุงหนานหลวงเป็นคนเมือง เขามีคาถา ถึงเวลาเอามื้อเขาก็ไปกับเรา ไปกินตานกับเรา แต่ว่าเราไปซื้อของอย่าไปเอาของเขามาเฉยๆ กลัวมัน (ผี) ติดมา

นอกจากที่กู่โป่งจะมีผีดุแล้ว ยังมีที่กุงป่าสัก มีบ่อเย็น จะว่าไปมีทุกที่ ถ้าเราไปทำไม่ดีมันก็จะมาทักไปออกเมื่อ ออกหมอ บ้านเรามีคน**ดูเมื่อ**ที่บ้านแม่เมียพ่อกำนัน ดูไหข้าว (คนเมืองเรียก ผีย่าหม้อนึ่ง-ผู้สัมภาษณ์) เป็นคนเมือง ถ้าเด็กไม่สบาย มีไข้ เขาจะไปถาม **ชื่อแม่เฒ่าหลู่** นอกนั้นจะมีเจ้าทรง อยู่ที่ตาลเจ็ดต้นเป็นเมียทหารมาจากข้างนอก ที่โต้งยาว บ้านตีนธาตุเป็นคนมาจากฮอด เมื่อก่อนเจ้าเมืองเคยมาลงที่**แม่เงา** (เสียชีวิต) เป็นม้าขี่ เจ้าบ้าน เจ้าข้อมือเหล็กมาลง คนบ้านโฮ่ง

เรื่องพะก่ากะนะคนในบ้านนี้ก็รู้กันหมด เขามาจากทางนอก เป็นเงี้ยวไม่ใช่ม่าน มาจากทางสิบสองปันนาเมืองไตแสนหวีสีป้อเราก็ไม่รู้ พ่อไปไกลสุดแค่เมืองแหง ไปปอย น้านแล้วตั้งแต่ยังไม่มีเมียพอแต่งงานแล้วไปอีกครั้งหนึ่งที่บวชทำส่างลองมากๆ วัดเวียงอินทร์ แล้วก็วัดเปียงหลวง วัดเวียงอินทร์เป็นต่อเขตชาวบ้านเรียก **หลักแต่ง** ก็คือหลักเขต ไทยกับพม่าคนละครึ่ง

ตอนเป็นหนุ่มเดินไป ข้ามน้ำปายไม่รู้กี่ท่า สายเดียวอ้อมไปอ้อมมา เขาว่า 32 ท่า จริงรึเปล่าไม่รู้ ไปกับคนเฒ่า ตามเขาไป นอนเวียงแหง ญาติเขามีเวียงใต้บอกข่าวให้กัน ออกจากบ้านสายหน่อย ต้องไปนอนเมืองน้อย ใช้เวลาวันหนึ่ง เช้าออกจากเมืองน้อย ถึงเมืองแหงราวๆ บ่ายสาม ที่เมืองน้อยเป็นยาง (กะเหรี่ยง) ทั้งนั้น แต่เขาพูดคำไตได้ คนไตไปค้าขายทางโน้น ต้องซื้อของกันบางทีก็มานอนที่นี่ พ่อได้ยินข่าวว่าเมืองน้อยตั้งมาก่อนปายอีก เขาว่ามีในหนังสือเก่าๆ พ่อก็ไม่ได้เห็น

การสักลาย

สล่าสับ (สักลาย) ส่วนใหญ่มาจากข้างนอก พ่อเพิ่งทำเมื่อโตแล้ว เราต้องไปค้าไปขาย ต้องออกไปนอกบ้าน สักหาร แต่ไม่แดง สัก 2 ครั้ง พระที่บ้านอ้อยแม่ริมทำให้ ไปกับน้องเขย 7-8 ปี ที่แขนอีกสล่าหนึ่ง เพื่อให้แคล้วคลาดปลอดภัย ให้ค้าขายได้ ออกจากโรงเรียนแล้วค่อยมาสัก

ถ้าจะถามเรื่องเมืองพ่อหนานจัน รู้ดีเมื่อก่อนเป็นตุ๊หลวง (เจ้าอาวาส) เคยไปอยู่ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมาก่อน ตอนนั้นน้องท่านเป็นตุ๊แทน พอกลับมาอยู่ไม่นานก็สึก วัดก็เจริญมาบ้าง

ม้าต่าง-วัวต่าง

พ่อทำวัวต่าง ม้าต่าง (รับจ้าง) ทำกับพ่อลุงก่อน เขามีม้าต่าง เรียนรู้กับเขาแล้วมาทำวัวต่างกับพี่ชาย (มีคนลีซอ มาถามซื้อหมาก พูดคำไตชัดมากๆ) ต่างไปเชียงใหม่บ้าง ไปดอย นี่เอาข้าวสารเกลือ น้ำมัน ไปส่งปางมะผ้า บางครั้งไปถึงดอยสู ไปทางนาปู่ป้อง น้ำของ จังหวัด (แม่ฮ่องสอน) โน่น สายแม่ฮ่องสอนเคยเอาเมี่ยงไปส่งที่ปางหมู เอาจากปางแม่เลา ป่าแป๋ น้ำแขม แม่แสะ ถ้าไม่ส้ม (เปรี้ยว) เขาจะเอาน้ำซาวข้าวมาหมัก

วัวต่างมีหลายเจ้า เวลาไปค้ารวมกัน ไปด้วยกันเป็นหมู่ กำนันเก่า (กำนันทอง) พ่อส่างจั๋น (เสียชีวิต) พ่อส่างฟู (เสียชีวิต) พ่อพงษ์ (พี่ชายพ่อ) (เสียชีวิต) พ่อจา (คนบ้านแม่ริม) (เสียชีวิต) นัดวัน หามื้อหาวันก่อนออกเดินทาง พ่อเฒ่าส่างฟูเรานับถือเขาเป็นคนนำ ต้องมีเจิง มีลาย นอนกลางป่า มีข้อห้ามไม่ให้**ทำขึด** ที่แก้ไม่ได้คือเอาช้อนตักแกงหีบน้ำแม่ไม่ได้ (เอาช้อนตักน้ำในแม่น้ำขึ้นมากินไม่ได้) ถ้าเราทำจะเกิดมืดฟ้ามัวฝน มีเสือมา คนเฒ่าที่มีคาถาจะแก้ เราไม่รู้ไม่ได้เรียน ถ้ารู้แล้วมันจะร้อน หาเงินก็ไม่อยู่ (หาเงินมาได้ก็ใช้หมด) ทำวัวต่างได้ 2-3 ปีมาทำม้าเส้นทางเดิม รับจ้างต่างของไปขายด้วย ม้าเร็ว วัวช้า กว่าจะถึงบ้านต้องใช้เวลาเดือน – เดือนกว่าๆ วัวนำนี้ฮู้ (ฉลาด) อย่างคน ถ้าจะไปต้องเอาต่างใส่มันก่อน หมู่ก็ตามเป็นแถว นา – สวนไม่ได้ทำเลย ไม่ค่อยได้อยู่บ้าน คนที่ทำวัว เขายังได้ทำสวน-นาบ้าง เพราะนานๆไปที ไม่ได้ไปบ่อย ม้าไม่ได้อยู่ ไปประมาณ 10 วัน พ่อค้าเขามาหาเองถ้าเรามีม้า เหมือนคนมีรถนั่นแหละ พ่อซื้อม้าจากคนสันกำแพง เลิกกิจการพ่อเลยซื้อต่อเขา ซื้อ 6 ตัว ไม่ถึงหมื่น ตัวละไม่ถึงพัน พ่อแม่ซื้อให้ แม่ฮ่องสอนเมื่อก่อนไม่เจริญ เส้นทางก็เหมือนทางคนเดิน ต้องได้แผ้วได้ถาง

บ้านพ่อปลูกหมาก มีมาตั้งแต่สมัยพ่อ-แม่แล้วมันขึ้นเอง บ้านอื่นเขาตัดทิ้งหมด ตัดทิ้งไปหลายต้น มันสูงหาคนขึ้นยาก ต้องรอให้เหลือแล้วหล่นลงมาเอง เอามาผ่าแล้วผึ่งตากแดด ที่พ่อมีอยู่รอให้แก่ก่อน ค่อยเอามาผ่าขายทุกปีได้กก.ละ 50-60 บาท บางปีขายได้ราคากก.ละ 100 ผลลิตได้ปีละ 50-60 กก. ได้มากเหมือนกัน คนลีซอเขามาเอาทุกปี ตอนนี้ไม่มีคนขึ้น ถ้ามีก็แบ่งกันคนละครึ่ง

สงครามโลกครั้งที่ 2

สมัยสงครามญี่ปุ่น พ่อยังจำได้เขาอยู่ทางวัดตก พ่อยัง 3-4 ขวบ ตอนที่เขากลับมาจากแม่ฮ่องสอน แม่เล่าให้ฟังว่า ก่อนที่ญี่ปุ่นจะเข้ามาทหารไทยเข้ามาก่อน สำรวจพื้นที่ ขึ้นไปทางเมืองแหง

ครูบาศรีวิชัย

เรื่องครูบาศรีวิชัยพ่อเคยได้ยินคนอื่นเล่าว่า คนไปกินทานนัก ท่านมาคิดมาสร้างวิหาร เจดีย์ ทางวัดน้ำสูทุ่งยาว ทางแม่ปิงน้อยไม่แน่ใจว่าท่านจะไปสร้างรึเปล่า

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

เมื่อก่อนบ้านเรามีการแบ่งพวก ขอบเขต ภาษา ไต มีน้อยกว่าเมือง ช่วงสมัยพ่อยังเล็กคนเมืองขึ้นมาอยู่ 3-4 หมู่บ้าน ไตมีบ้านเดียว เวลาเล่นกัน เขาเรียกเราเป็น**เงี้ยว** ไม่เรียกไต เราก็เรียกเขา **โยน** เขาว่าเงี้ยวหัวจ่อก ผู้หญิงเงี้ยวจะเกล้าผมมวย ผู้ชายบางคนก็เกล้า แต่เขาก็กินถั่วเน่าอย่างเรา เขากินฮ้า (ปลาร้า) ประเพณีที่ต่างกัน มีถ่อมลึก ฟังธรรม คนละอย่างกัน เมืองเอาทางธรรม คนละภาษากัน พูดถึงพระพุทธเจ้าเหมือนกัน การเล่นจ๊าดไต (ละครไทใหญ่) ได้ดูพวกข้างนอกมาเล่น เลิกม้าต่างเมื่อรถมาถึง ถนนดี ประมาณปี 2517 ไฟฟ้าถึงแล้ว แต่ใช้ได้ถึง 11 โมง รถยนต์คันแรกเข้ามาตอนท่านนายอำเภอลุงนวน มาสร้างสนามบิน ซื้อมาขนคน ขนดิน คนบ้านเราไม่มี ลุงหลู่ ชัยปุณะเจ้าของตลาด (กาดกลางเวียง-กาดลุงหลู่) เอารถจี๊ป คนละอันกับกาดหลู่ หมายถึงกาดกิ๋น กาดตาน พอถึงก่อนปีใหม่ ต้องเตรียมของกินของทาน

การท่องเที่ยวในปาย

เดี๋ยวนี้บ้านเรามีเกสท์เฮ้าสท์ บ้านกระทิง บอง บอง บุหลันบุรี ไกลจากบ้านเรา เขาไม่มาทางนี้ ไม่เดือดร้อนเหมือนในเวียง (ใต้) เขาเที่ยวในป่า ไม่มาตามบ้านไม่มีที่เที่ยว เขามีไกด์นำเที่ยว ความเจริญเข้ามามาก ก็ตุ๊ก(ยาก ลำบาก)กว่าเก่า ต้องหาเงิน ช่วง 4-5 ปีมานี้ นี้ยิ่งเปลี่ยนแปลงมาก เปลี่ยนเร็ว คนจากข้างนอกเข้ามาเรื่อยๆ เราหนีไปไหนก็ไม่ได้

ช่วง 2500 เปลี่ยนไม่มากเท่าเดี๋ยวนี้ บ้านจองห้องหอเปลี่ยนรื้อจากตอง คา เป็นอันใหม่ เมื่อก่อนเข้าออกยาก รถเข้ามาไม่เกิน 20 ปี ไม่เจริญ มาแล้วต้องมานอน หนทางไม่ดี หลังคาลอนในเวียงเขาเปลี่ยนมาก่อนก่อนหน้าที่จะเป็นลอน ใช้สังกะสี เอามาทางรถ เครื่องบิน เอามาง่าย เริ่มใช้กับวัดกับวาก่อน คนที่รวยๆ เขาเห็นว่าใช้ตองไม่ไหวแล้ว วัดโป่งต้องเกณฑ์ศรัทธาชาวบ้านไปหาบเอามาจากแม่มาลัย ขาไปใช้เวลา 2 คืน ขากลับ 3 คืน เดินๆ หยุดๆ

ฝรั่งเขาเข้ามาบ้านเรามาซื้อที่ทำเกสต์เฮ้าสท์ ตอนแรกเขาเข้ามาซื้อของๆ เราก็พูดดี นานเข้าๆ เราทำอะไรเขาก็ไม่ได้ เราไม่รู้ภาษาเขา เข้าไปในบ้านเขาก็ไม่ได้ ไม่รู้ว่าอนาคตจะเป็นอย่างไร อยู่บ่ม่วน (ไม่ค่อยสบาย) เด็กวัยรุ่นเราไปห้ามเขาก็ไม่ได้ เขาเป็นไปตามสมัย ตามคนข้างนอกมาทำเป็นตัวอย่าง แต่ในเวลาประเพณีเขาก็มาช่วย เรื่องภาษาพูดคล้ายๆ กันไปหมด สมัยพ่อเข้าโรงเรียนพูดๆ ไปก็เป็นอย่างเดียวกันไป มีแต่คนยางเวลาเข้ามาในบ้านเขาจะอายเวลาที่เขาพูดไม่ชัด เดี๋ยวนี้ก็พูดเหมือนๆ กันหมด

ประเพณี

พิธีส่างกาน (ทำทานผ้าเหลือง) เมื่อก่อนมีการแห่ไปรอบหมู่บ้าน บ้านโป่งไม่เห็นทำมานานแล้ว ชาวบ้านทำงานกับไร่กับสวนไม่ค่อยมีเวลาแล้ว

ผู้ให้ข้อมูล	**10) ผู้คนที่มาร่วมงานศพแม่อุรา ปินตาเรือน จำนวน 12 คน**
ชาติพันธุ์	**ไทใหญ่- คนเมือง**
ผู้สัมภาษณ์	**นางจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่	**19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550**
ที่อยู่	**บ้านโป่ง หมู่ 1 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่	**บ้านโป่ง หมู่ 1 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง	**นางจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง	**-**
หมายเหตุ	**เป็นการเรียบเรียงจากการสังเกตการณ์และสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ในงานศพ แม่อุรา ปินตาเรือน**

เมื่อไปถึงที่บ้านศพของ แม่อุรา ปินตาเรือน ได้พบกับพ่อจันทร์ อินทสาร กำลังตระเตรียมข้าวของที่ใช้ในการสวดอภิธรรมศพ ได้พูดคุยในเรื่องของประเพณีงานศพของคนบ้านเวียงเหนือ ได้ความว่า

ในการสวดอธิธรรมศพนั้นจะมี**ขันตั้งอยู่ 3 ขัน เรียกว่า "ขันแก้วทั้งสามบูชาพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์" ได้แก่ ขันศีล ขันนำตาน (นำถวายทาน) และขันธรรม** ขันทั้งสามแบบนี้เป็นการจัดขันแบบพื้นเมืองล้านนา และยังมีต้นดอก ต้นผึ้ง ในสมัยก่อนต้นผึ้งจะใช้ขี้ผึ้งมาปั้น แต่เดี๋ยวนี้ใช้เทียนไขมามัดเป็นต้นผึ้งแทน ต้นดอกต้นผึ้งเป็นของศาสนาพราหมณ์ที่ได้นำมาใช้ งานศพของชาวล้านนาจะมีความแตกต่างกับงานศพของชาวไทใหญ่บ้างเล็กน้อยแต่ ส่วนในเรื่องศาสนาพิธีจะเหมือนกัน สิ่งที่ต่างกันระหว่างงานศพล้านนาและไทใหญ่ก็คือ ในงานศพไทใหญ่จะมีการ **"ฮอมลึก"** หรือ การฟังธรรม ผู้ที่มีหน้าที่ในการฮอมลึกจะเป็นคฤหัสถ์ เรียกว่า *"จะเร"* คือผู้รู้ที่สามารถอ่านภาษาไทใหญ่ได้ หรือถ้าเปรียบกับคนเมืองล้านนาจะเรียกว่าอาจารย์วัดก็ได้เช่นเดียวกัน **จะเรในบ้านโป่ง** (หมู่2) ชื่อว่า **กิตติวัฒน์ พงศ์ไทย** อายุ 58

คนไทใหญ่เมื่อก่อนเมื่อมีงานศพชาวบ้านจะไม่นุ่งเสื้อผ้าสีดำมาร่วมงานศพ สามารถนุ่งเสื้อผ้ามีอะไรมาก็ได้ แต่ได้มาเปลี่ยนให้มานุ่งเสื้อผ้ามีดำมางานศพเมื่อไม่นานมานี้เอง ตั้งแต่นั้นถ้าไม่นุ่งเสื้อผ้าสีดำมางานศพก็จะโดนนินทา (แม่โย่ อายุ 72 ปี บ้านแม่ของ)

หลัว (ฟืน) ที่ใช้ในงานศพนั้นจะมีการเกณฑ์ชาวบ้านไปช่วยกันหามาจากป่า ต้องไปทุกคนในหมู่บ้านหมู่ 1 และหมู่ 2 (บ้านโฮ่ง) เมื่อมีงานศพก็ต้องไปทุกคน ทุกศพ โดยส่งตัวแทนไปหลังคาเรือนละ 1 คน คนที่ไปเอาฟืนต้องเป็นผู้ชาย หากบ้านไหนไม่มีผู้ชายก็เป็นผู้หญิงก็ได้เหมือนกัน หากว่าไม่ได้ไปเก็บหลัวจะต้องเสียค่าปรับเป็นเงิน 100 บาท เอาหลัวมาเฉพาะในการทำอาหารเลี้ยงแขกเท่านั้น ไม่ได้หามาเผาศพ เพราะมีการสร้างเมรุเผาศพด้วยไฟฟ้าแล้วไม่ต้องไปเอาฟืน แต่ในสมัยก่อนเมื่อยังไม่มีการเผาศพด้วยไฟฟ้า ชาวบ้านก็ต้องไปเอาหลัวสำหรับการเผาศพด้วยเช่นกัน หลัวที่ไปเอามาส่วนใหญ่จะเป็นไม้แดง ไปเอาในป่าในห้วยรอบๆบ้าน แต่เดี๋ยวนี่ต้องออกไปเอาหลัวไปขึ้น เพราะหายาก ถ้าเป็นเมื่อก่อนก็หาใกล้บ้านก็มีแล้ว ไปเอาหลัวแต่ละครั้งเป็นคันรถ ยิ่งถ้าเป็นหน้าหนาวก็ต้องเอามามากกว่าเดิม เพราะต้องใช้ผิงไฟในตอนกลางคืนด้วย ถ้าหลัวเหลือก็จะเอาไว้ให้เจ้าของบ้านไว้ใช้ส่วนตัวด้วย

เมื่อมีคนป่วยหรือไม่สบายในหมู่บ้านที่อาการหนักๆ ก็จะต้องเปลี่ยนเวรกันมาคอยเยี่ยมเยียนไข้สอบถามสารทุกข์สุกดิบ เพื่อให้คนป่วยมีกำลังใจขึ้นมา ต้องมาเยี่ยมตลอดจนกว่าคนป่วยจะหาย หรือตายไป ในงานศพคนไตจะเรียกว่า งานคนตาย งานศพไตของแต่ละหมู่บ้านจะไม่เหมือนกัน แตกต่างกันออกไปแต่ที่บ้าน

โป่งจะคล้ายๆ ของคนเมืองไปแล้ว ผสมกันไปหมดแล้ว ตอนนี้ถ้าจะเป็นงานศพไตจริงๆ ต้องที่แม่ฮ่องสอน ที่บ้านโป่งค่อนข้างที่จะผสมผสานกับคนเมืองไปแล้ว (แม่คำเผย อายุ 58 ปี บ้านโป่ง)

ผู้ชายจะมีหน้าที่ในการทำอาหารเลี้ยงคนที่มาร่วมงานชื่อว่า พ่อถาวร เนื่องจากต้องใช้แรงมากในการทำอาหารครั้งละมากๆ อย่างการคนข้าว คนหม้อแกง ก็ต้องใช้แรงเยอะ ส่วนผู้หญิงจะคอยเป็นลูกมือในการช่วยเตรียมอาหารในวันดา(ก่อนวันงาน) อย่างการเตรียมเครื่องมือ อุปกรณ์และวัสดุในการทำอาหารในแต่ละวัน ช่วยเสิร์ฟอาหาร รวมไปถึงทำอาหารที่ไม่ต้องใช้แรงมากอย่างน้ำพริก ห่อเมี้ยง ห่อข้าวต้ม เป็นต้น และเก็บกวาดต่างๆ คนที่มาช่วยทำอาหารส่วนใหญ่ก็จะเป็นชาวบ้านในหมู่ 1 เป็นส่วนใหญ่ เพราะบ้านศพมีในหมู่ที่ 1 คนในบ้านก็ต้องเป็นหลักในการทำอาหาร

พ่อถาวร เป็นพ่อครัวหลักในการทำอาหาร จะได้รับการยกเว้นจากชาวบ้านว่าไม่ต้องไปช่วยกันเอาหลัวจากในป่า เพราะมีหน้าที่ทำอาหารอยู่แล้ว เมื่อมีงานศพชาวบ้านก็จะไม่ค่อยไปทำไรทำสวน ส่วนใหญ่ก็จะมาช่วยกันที่งานศพจะหยุดงานทุกอย่างไว้หมด (พ่อถาวร บ้านโป่ง)

เมื่อตอนที่แม่อุรา (ผู้ที่เสียชีวิต) ใกล้จะหมดลมหายใจ จะต้องมีการให้สามีทำการตัดสามี ภรรยาโดยการนำข้าวตอกและดอกไม้ มาแบ่งออกเป็นสองกอง ให้ภรรยากองหนึ่งและสามีอีกกองหนึ่ง เปรียบเหมือนกับว่าแต่ละคนจะเป็นหนุ่มเป็นสาวอีกครั้ง ไม่ได้เป็นสามีภรรยากันอีกต่อไป เพื่อให้ผู้ตายไม่มีห่วง ให้อยู่คนละโลกกันไป

เมื่อในบ้านโป่งมีงานศพขึ้น ชาวบ้านจะต้องเสียค่าฌาปนกิจคนละ 10 บาท ทุกคนจะต้องเสียไม่ว่าจะอยู่ในหมู่บ้านหรือไม่ จะเอารายชื่อในทะเบียนบ้านเป็นสำคัญในการจ่ายเงิน และเมื่อถึงวันงานก็จะต้องจ่ายค่าครัวอุก (สังฆทาน) 50 บาท เอาเงินให้เจ้าภาพไปซื้อครัวอุกไปมาถวายพระเอง ค่าขันคำ 20 บาท ค่าพิเศษอาจารย์ (พ่อจันทร์) 30 บาท แต่ถ้าเป็นญาติพี่น้องก็จะร่วมทำบุญเยอะขึ้นหน่อย (แม่จ๋าม บ้านศรีดอนชัย หมู่ 8)

ในการฌาปนกิจศพที่สุสาน เมื่อศพเคลื่อนมาถึงที่สุสานจะต้องมีการวางบังสุกุลเปิด โดยพิจารณาจากคฤหัสถ์ที่เหมาะสม มาเป็นผู้วางบังสุกุล จากนั้นก็เป็นการบังวางสกุลธรรมดาของญาติพี่น้องเพื่อนฝูง และบังสุกุลปิด ท้ายสุดก็เป็นมหาบังสกุล เป็นผ้าบังสุกุลที่พระใหญ่จะเป็นผู้วางผ้าบังสุกุล จากนั้นจะมีพิธีกรวดน้ำ และทำการเคลื่อนศพไปยังเมรุ จากนั้นก็ทำการเผาศพ พระสงฆ์ทำการสวดหน้าไป และรับพรเป็นอันเสร็จพิธี

ในสุสานบ้านเวียงเหนือเดิมทีไม่ได้มีการเผาศพ แต่จะใช้วิธีการฝังศพ ของทั้ง 4 หมู่บ้าน คือ บ้านโป่ง (หมู่ 1) บ้านใหม่ (หมู่ 2) บ้านโฮ่ง (หมู่ 5) และบ้านศรีดอนชัย (หมู่ 8) เมื่อก่อนทุกศพจะฝังหมด เดี๋ยวนี้ถ้าขุดดินตรงสุสานไม่ถึงสองเมตรก็ยังจะเจอกระดูกอยู่เลย เมื่อก่อนจะใช้การโยนไข่ถ้าไข่แตกที่ใดก็จะทำการฝังศพที่นั่น มาเลิกไม่ฝังศพเมื่อประมาณ 40-50 ปีที่ผ่านมา เหตุที่ต้องเลิกฝังศพเนื่องมากจาก มีบางครั้งฝังศพไม่ลึกก็มีสุนัขมาขุดคุ้มศพบ้าง ซึ่งเป็นภาพที่ไม่น่ามองและน่าสงสารศพ ไม่เหมาะสม และได้ไปเห็นเมรุเผาศพจากต่างบ้านต่างเมืองอย่างในกรุงเทพฯ ก็ยังมีเมรุในวัดเลย ก็เลยคิดที่จะสร้างเมรุเผาศพขึ้นที่บ้านเวียงเหนือ แลภายในสุสานก็ยังมีวัดชื่อว่า วัดป่าช้าเป็นวัดที่ให้พระสงฆ์มานั่งวิปัสสนากรรมฐานในเดือนกุมภาพันธ์ ในการเข้ากรรมแต่ละครั้งจะต้องมีพระไม่ต่ำกว่า 21 รูป และมีชาวบ้านมานั่งวิปัสสนาด้วย สมัยที่พ่อจันทร์บวชเป็นพระก็ยังเคยมานั่งวิปัสนาที่นี่ด้วย (พ่อจันทร์ อินทสาร 76 ปี บ้านศรีดอนชัย)

โดยคนที่มาร่วมงานศพจะเป็นผู้ที่ชาวบ้านที่รู้จักและสนิทชิดเชื้อ รวมไปถึงผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นที่เคารพและนับหน้าถือตาในหมู่บ้านเวียงเหนือ ได้แก่

- พ่อแสน ใจแปง เป็นข้าราชการครูเกษียน แล้วย้ายไปอยู่ในเมือง (เวียงใต้) เดิมเป็นคนบ้านเวียงเหนือ อายุ 90 ปี

- อ.สมเกียรติ กิตติพูนพัฒน์ ผอ.โรงเรียนบ้านเวียงเหนือ
- ผู้ใหญ่บ้านศรีดอนชัย หมู่ 8 พ่อหลวงณรงค์ ถามูล
- พ่ออาจารย์ชื่น ใจแปง
- พ่อจิ่ง ชัยกูล
- รองนายก อบต.เวียงเหนือ อ.ชัยรัตน์ พัฒนนรเสตร
- สิทธิลักษณ์ ใสส่อง ประธานสภา อบต.เวียงเหนือ
- หมออำนาจ ตระกูลชัย หัวหน้าสถานีอนามัยเวียงเหนือ

ในงานได้เชิญหลวงพ่อเจ้าคณะตำบลเวียงเหนืออยู่ที่วัดทรายขาวซึ่งเป็นพระที่ชาวบ้านให้ความนับถือและยังสามารถเทศน์ได้ทั้งคำเมืองและคำไทใหญ่ด้วย

ผู้ให้ข้อมูล **11) แม่จำปี ใสส่อง อายุ 71 ปี**
ชาติพันธุ์ **คนเมือง**
ผู้สัมภาษณ์ **นางจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่ **21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550**
ที่อยู่ **บ้านศรีดอนชัย หมู่ 8 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **บริเวณร้านอาหารหน้าอบต. เวียงเหนือ ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง **นางจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง **-**

เมื่อก่อนแม่รับจ้างเป็นลูกหาบ หาบข้าวเดินไปขายเชียงใหม่ เขาจะให้กิโลละบาท ได้เดินไปขายที่บ้าน “แข่” (ม้ง) ที่หัวแม่เมือง และหัวแม่เย็นทางไปเชียงใหม่ด้วย โดยได้ข้าวสารถังละ 10 บาท ถังหนึ่งมี 20 ลิตร โดยไปนอนที่บ้านแข่คืนหนึ่งตอนเช้าค่อยกลับ เดินทางไปบ้านแข่นั้นใช้เส้นทางในป่า จากบ้านจะเดินไปทางฝายหลวง ขึ้นไปดอยผาแต ไปสู่บ้านหัวแม่เมือง แต่ถ้าจะไปหัวแม่เย็นจะขึ้นไปทาง ม่อนหินไหล มีแต่ก้อนหินก้อนกรวดทั้งนั้น เดินขึ้นลงยากมาก

เมื่อก่อนยังได้เคยขุดหน่อขาย โดยขายมัดละ 25 สตางค์ ถ้าขายเป็นปี๊บจะได้ปี๊บละ 7 บาท ไปหาหน่อจากในป่าตั้งแต่ตอนเช้า มาถึงบ้านก็มาต้มขายในบ้าน

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

ในสมัยก่อน**พวกแข่และลีซอยังเคยมานอนที่บ้าน**แม่ด้วย มานอนทีหนึ่งมาเป็นสิบคน นอนกันเต็มบ้านเลย แต่แยกฝั่งกันนอน แข่นอนที่หนึ่ง ลีซอนอนอีกฝากหนึ่ง แม่ก็ไม่ได้รังเกียจอะไร เพราะว่าเมื่อก่อนมันไม่มีที่พักที่นอนที่ไหน เพราะว่าผัวของแม่ไปรู้จักกับพวกเขา โดยเมื่อก่อนเคยเอาไก่ไปขายยังบ้านลีซอและบ้านแข่ เลยรู้จักกัน พวกเขามาก็มาซื้อของจากบ้านเรา ขึ้นไปขายขึ้นไปกินบนดอยในบ้านเขา เพราะเมื่อก่อนการเดินทางไม่สะดวกก็เลยต้องหาที่พักที่นอน พวกนี้มานอนทีข้าวหมดเป็นถังๆ บางครั้งลูกสาวแม่ไม่ได้กินข้าวเย็นด้วยซ้ำ พวกนี้มานอนถ้าเราไม่อยู่บ้าน พวกนี้มันก็จะรู้ที่ไว้กุญแจบ้านเราด้วยก็จะไขเข้าไปกินข้าว ไปนอนกันเต็มบ้านตั้งแต่เรายังไม่กลับบ้านเลยด้วยซ้ำ

"หมู่นี่มันมานอนตี่บ้าน ข้าวหมดลื้ง บางวันหละอ่อนยังบ่ได้กิ๋นข้าวแลงแฮ๋มซ้ำ"

แข่และลีซอพูดกับเราเขาจะ**ใช้ภาษาไตและภาษาเมือง**พูดกับเรา ก็คุยกันรู้เรื่องแต่เราพูดภาษาของเขาไม่ได้ ได้เป็นบางคำ แต่ตั้งแต่สามีของแม่จำปีเสียชีวิตไปนี้ พวกนี้ก็ไม่ได้มานอนอีกเลย ไม่มีหัวหน้าครอบครัวไม่มานอนเลย แต่ยังมาแวะมาเยี่ยมอยู่ตลอด เพียงแต่ไม่นอนเท่านั้น อาจเป็นการเดินทางมันสะดวกขึ้น ทางรถถึงก็เลยไม่ได้มานอนด้วย ทางสะดวกก็ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 กว่าๆ นี่เอง

ปายในอดีต

ตอนถนนเริ่มดีข้ามมาเวลาจะไปเชียงใหม่ ก็จะใช้**รถจี๊ปของลุงรัส** ไป ใช้วินส์ขึ้นไป เดินทางไปไม่ใช่วันเดียวถึงใช้เวลานาน ยิ่งตรงดอยอีก๊างยิ่งเป็นบวกเป็นหนอง ต้องใช้วินส์ดึงขึ้นไป

คนหาบในบ้านเราตอนนี้ยังเหนื่ออยู่คนสองคน ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อก่อนจะใช้ "ก๋วย" (ตะกร้าสาน) แล้วก็เอากากโปก (กาบไม้ซาง) ที่ใช้ทำกุ๊บ มารองมาหุ้มที่ก๋วย เพราะว่ามันรักษาความชุ่มชื้นได้ดี เมื่อถึงเวลาจะไปเอาของก็จะมีคนมาบอกว่าจะไปเมื่อไรอย่างเจ๊กซาก็จะมาบอกว่าจะใช้ลูกหาบกี่คนก็จะมาบอกให้ลูกหาบเตรียมตัว เวลาไปก็ไปนอนที่วัดป่าเป้า ในบ้านเวียงเหนือนี้ เจ๊กขายของมีไม่ค่อยมากจะมีมากก็เท่าไร ก็มีอย่างเจ๊กซา เท่านั้น แล้วก็มีพ่อค้าที่เป็นแข่อิสลาม (จีนฮ่อ) อย่าง ปู่ลาวนะ เป็นต้น

เมื่อก่อน**ข้าวในบ้านไม่พอเลี้ยงคน** ก็เลยต้องออกไปเอาข้าวข้างนอก ต้องเอาวัวต่างไปทางป่าเหมี้ยงแม่แสะ แม่เลาไปเอาข้าว เพราะทางเชียงใหม่ทางมันไม่ค่อยดีก็เลยไม่ค่อยมีคนไปเอาข้าวก็จะไปทางแม่แสะ แม่เลามากกว่า ปลูกข้าวไร้ก็ยังไม่พอกินอยู่ดี พวกแม่แสะ แม่เลาก็ลงมาหาของกินในบ้านเรา เอาเมี้ยงเอาอะไรมาแลกข้าว เขาขนข้าวกลับไม่ไหว ก็จ้างลูกหาบในบ้านเนี่ย ไปส่งข้าวให้เขาที่บ้านแม่แสะ แม่เลา ได้ค่าหาบถังละ 10 ตอนขากลับจากบ้านเขา ก็หาบเกี๊ยะ เอาเปลือกก่อใส่ก๋วย ใส่บุง กลับมาบ้าน บางครั้งเขาก็เอาแตงไร่ลีซอให้ก็มี เวลาหาบก็หาบไม้คานที่มีบุงอยู่ข้างล่าง ซึ่งดีกว่าการแบกสาด (สาดฟาดข้าว) เพราะว่าแบกสาดมันจะแบกขึ้นคอ เดินมาถึงบ้านคอลอกหมดเลยบุงที่หาบก็ไม่ใช่บุงที่สูงๆ เป็นบุงต่ำๆ แล้วใช้ไม้คานหาบเอา

"แบกบุงดีกว่าแบกสาด แบกสาดนี่ปี๊กมาแผวบ้าน คอลอกหมด มันใหญ่จะเอาขึ้นหัวก็ไบ่ดี เอาขวางก็บ่ดี มีวิธีเดียวคือแบกตี้คอเนี่ย อดเอาอะก เฮาเกิดบ้านห้วยบ้านป่า ยะใดมันหนะ

ตอนมาเอาผัวที่นี่ก็หากินก็ไม่ค่อยพอกิน รับจ้างก็ไม่ค่อยมี ปลูกถั่ว ปลูกงา ก็แค่ทำกินเองเท่านั้นก็เลยไม่จ้างทำ ปลูกกินเองไม่ปลูกขาย ไม่รู้จะขายให้ใคร คนที่ปลูกข้าวก็ดีหน่อยได้กินข้าว คนไหนไม่ได้ปลูกข้าวก็ต้องซื้อกินไปตามนั้น อย่างแม่บางครั้งข้าวก็ไม่พอกินเพราะแขกที่บ้านมันมีเยอะ

ลูกแม่ยังไม่ได้เรียนสักคน ผัวแม่ตายตอนแม่อายุ 35 เท่านั้นก็เลยต้องทำงานมาตลอด ลูกแม่อย่างพี่ออยเมื่อก่อนก็ไปทำงานกรุงเทพกับน้าแล้วก็ไปเป็นลูกจ้างทำบัญชี ต้องติดต่อกับลูกค้าไม่ค่อยมีเวลาว่าง กลับบ้านก็ยังต้องเอางานมานั่งทำด้วย ไม่อิสระ จึงกลับมาอยู่ที่บ้าน ก็ไม่รู้จะทำอะไร ก็เลยมาเปิดร้านขายอาหารตามสั่งดีกว่าเพราะคิดว่าถ้าไม่เป็นลูกจ้างเขาก็เป็นลูกน้องเขาไปตลอดไปสู้มาอยู่ที่บ้านเราเองดีกว่า สบายใจดี เพราะว่ากลับมาอยู่ที่บ้านเป็นลูกจ้างก็ได้สามสี่พันบาท สู้มาขายของอยู่ที่บ้านดีกว่า

ประเพณีการตาย-งานศพ

ในงานศพก็จะมีการไปเอาหลัว (ฟืน) มาทำกับข้าวเลี้ยงคนมาร่วมงาน ในป่า ถ้ารวมกันไปเอาหลัวทันในวันที่ตายก็ไปเอาวันนั้นเลย ถ้าไม่ทันก็ไปเอากันอีกวัน แต่ในสมัยก่อนตอนที่ยังไม่มีที่เผาแบบไฟฟ้าก็ต้องเอาหลัวสองคันรถ คือหลัวที่ทำกับข้าวหนึ่งคันรถและหลัวที่เอาไว้เผาศพหนึ่งคันรถ แต่ทุกบ้านต้องไปไม่ไปก็ได้ แต่เมื่อถึงเวลาที่เรามีงานชาวบ้านก็จะไม่มาช่วยงานเรา อย่างน้อยต้องส่งตัวแทนบ้านละหนึ่งคนไปช่วยงานเขา เป็นเวลา**สองวันคือในวันดาครัวกับวันพ้น (เผาเสร็จ)** อย่างสมัยก่อนถ้ามีงานศพ งานบุญ งานกุศล ปอยต่างๆ ก็ต้องหยุดงานทั้งหมด ห้ามไปเกี่ยวข้าวห้ามไปทำอะไรทั้งสิ้น ต้องมาช่วยกันที่งานทุกคน เพราะว่าเมื่อมีการเอามื้อกันคนก็จะไปช่วยกันเอามื้อเกี่ยวข้าวกันหมดไม่มีคนมาช่วยงานเลย แต่ตั้งแต่กำนันเก่าออกไปกฎนี้ก็มีการอะรุ้มอะร่วยกันมากขึ้น แต่ตอนนี้เหลือแต่บ้านโฮ่งหมู่ 5 เป็นบ้านเดียวที่ยังใช้กฎเดิมอยู่ คือต้องหยุดงานทุกอย่างมาช่วยงานศพใครไม่มาชาวบ้านก็จะหมายไว้ ถ้ามีงานอะไรก็จะไม่ไปช่วย โครงการหมู่บ้านอะไรที่ราชการเข้ามาช่วยเหลือก็จะไม่ได้รับเลย แต่ถ้าเป็นงานบุญงานปอยก็จะใช้การตกหมวดเอา แบ่งกันไปเป็นหมวดๆ ถ้าเราไปไม่ได้ก็ขอเปลี่ยนกันถ้าเปลี่ยนไม่ได้ก็ต้องจ้างไป 40-100 บาท แล้วแต่ตกลง

ในงานศพแต่ละครั้งก็เสียค่าใช้จ่ายเป็นแสนๆ ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพว่าจะเอาศพไว้กี่วัน ขึ้นอยู่กับฐานะของเจ้าภาพด้วย สี่ห้าหมื่นก็จัดงานได้ ส่วนของกิน กับข้าวอะไรที่เหลือก็สามารถห่อกลับบ้านได้ บางครั้งเจ้าภาพก็จะมาบอกว่าให้ทำเยอะเพราะว่าทางบ้านอื่นๆ มันไม่มีใครทำกับข้าว เพราะมาช่วยงานหมด ก็จะทำการมัดเป็นถุงๆ ไว้ให้เอากลับบ้านได้ ถ้าเจ้าภาพไม่มีเงินก็จะมีเงินค่าสมาชิกฌาปนกิจเข้ามาช่วยเหลืออาหารที่เลี้ยงก็ตามฐานะเป็นน้ำพริก ผักกาดอะไรต่างๆ ไม่มีเนื้อหมู มีเนื้อปลาอะไร จะช่วยกันเอาของมาช่วยเหลือกัน บ้านใครมีอะไรก็เอาของมารวมกันทำกับข้าวเลี้ยงกีมี ตามฐานะ ถ้าฐานะดีก็อาหารดีอีกหน่อย วันอังคาร วันพุธ วัน 9 ค่ำ ก็จะไม่ทำการเผาศพ หากตรงกับวันเหล่านี้ก็ต้องจัดงานศพนานขึ้นอีก

ถ้าคนที่เจ็บป่วยนอนที่บ้านก็จะมีการเยี่ยม ไปมาหาสู่กันตลอด แต่ถ้าเป็นงานศพเดี๋ยวนี้จะไม่มีการนอนเฝ้า แต่เมื่อก่อนบ้านโป่งจะมีการเกณฑ์คนไปนอนที่บ้านศพวันละ 10 คน ไปเป็นคู่กับเจ้าภาพ แต่ตั้งแต่มีการห้ามเล่นการพนันในงานศพ คนก็เลยไม่ไปเยอะ คนอยู่เป็นคู่เจ้าภาพก็ไม่มี ใครมีญาติพี่น้องเยอะก็จะมีคนอยู่เป็นคู่มาก ใครไม่มีญาติพี่น้องก็จะไม่ค่อยมีคนมาเป็นคู่เลย แตกต่างจากเมื่อก่อนที่สามารถเล่นการพนันได้คนเยอะมากจนถึงเช้า เต็มบ้านจนไม่มีทางเดินเลย คนจากหลายๆ หมู่บ้านจะมาร่วมเล่นการพนันกัน เจ้ามือเป็นคนต่างบ้านก็มีคนนาจลอง คนตาลเจ็ดต้นทราบข่าวก็จะมาเล่นกัน ก็ช่วยเป็นคู่ เป็นหมู่กับเจ้าภาพไปในตัวด้วย แต่เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมีแล้วจะมีบ้างพวกที่ลักลอบเล่น ในบ้านที่รู้จักกับตำรวจ ก็จ่ายเงินให้ตำรวจไป แต่ไม่ค่อยเยอะเหมือนเมื่อก่อนที่คนเยอะทั้งกลางวันกลางคืน

อย่างในสมัยก่อนที่ยังใช้การฝังอยู่นั้น ในวันอังคารสามารถทำการฝังศพได้ โดยเอาควัก (ขันเจ้าที่) ไปแล้วอธิฐานจากนั้นก็ทำการโยนไข่เสี่ยงทาย ไข่แตกที่ไหนก็ฝังศพที่นั่น หากเจอหลุมเก่าก็ฝังศพซ้อนกันไปเลย เมื่อก่อนที่มีการฝังนี้ผีดุมากแต่ตั้งแต่มีการเผาไม่ค่อยมีผีแล้ว ในสุสานบ้านเวียงเหนือนี้เมื่อก่อนมีแต่อู่เด็ก เพราะว่าเด็กตายเยอะมาก ก็เอาศพเด็กฝังโดยไม่ใส่ในโลงศพ แล้วก็เอามุ้งเอาอู่ควบไว้ บ่อยครั้งที่มีหมาไปขุดคุ้ยกินศพเด็กด้วย บ้านเวียงเหนือนี้เริ่มมีการเผาเมื่อไม่กี่ปีมานี้ประมาณปี 2530 กว่าๆ นี้เอง เมื่อก่อนนี้จะเผาเฉพาะคนที่ตายโหงเท่านั้น ตายโดนยิง ตายจมน้ำก็จะเผา แต่คนที่แก่ตาย ตายธรรมชาติจะใช้การฝังเอา เมื่อก่อนคนตายโหงก็ยังไม่ให้ผ่านหมู่บ้านด้วยซ้ำ ต้องอ้อมหมู่บ้าน ขึ้นทางแม่น้ำเมือง ไปทางศาลาเหนือวัด ไปเผาทางป่าช้ายางทางทิศตะวันออกโน่น ป่าช้านี้ไม่ให้เผา

"ตะก่อนผีมันแป้คน บะเดี๋ยวคนมันแป้ผี" (เมื่อก่อนผีชนะคน เดี๋ยวนี้คนชนะผีละ)

ป่าช้ายางไปทางบ้านแม่เมืองโน่น ไปทางฝายเข้าเวียง ไปทางสวนพ่อหนานจันทร์ เดี๋ยวนี้ร้างไปแล้ว เพราะคนไม่เยอะ เด็กๆ ก็เข้าโรงเรียนไกล แม่จำเป็นคนที่นั่น เมื่อก่อนแม่ไม่ได้เข้าโรงเรียนเพราะเขาไม่ให้เข้า เขาบอกว่า ยกเว้นบ้านนอก เดี๋ยวนี้บนดอย มูเซอ ลีซอมีโรงเรียนหมด แต่เมื่อก่อนแม่มาขอเข้าโรงเรียนอยู่ 3 ครั้ง เขาบอกว่าบ้านนอกยกเว้น ไม่อยากดูแล มันไกล จากนั้นก็มาแต่งงาน พ.ศ. 2511 มาอยู่ที่เวียงเหนือนี้ จากนั้น พ.ศ.2512 ก็เกิด พี่สิทธิลักษณ์มา อุ๊ยจ๋ามแม่ของแม่.....ก็ย้ายมาอยู่ที่นี่เลย ย้ายมาเรื่อยๆ หัวแม่เมือง น้ำสู ห้วยปูก็อยู่มาหมดแล้ว เรียนจบชั้น ป. 3 จะขึ้นชั้น ป. 4 ย้ายไปเมืองแหง เชียงใหม่ ครูไม่เชื่อว่าจบชั้น ป.3 แล้วจึงให้ไปทดสอบ จากกนั้นก็เรียนมาแต่ไม่ได้สอบจบชั้นป. 4 เลยจบมาได้ชั้น ป. 3 เท่านั้น ภาษาไตแม่จ๋ามก็พูดได้ แม่จ๋ามมีลูกทั้งหมด 9 คน ตายไปแล้ว 3 คน

ผู้ให้ข้อมูล **12) พ่อถาวร มาตพงษ์ อายุ 49 ปี**
ชาติพันธุ์ **ไทใหญ่**
ผู้สัมภาษณ์ **นางจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่ **21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550**
ที่อยู่ **บ้านโป่ง หมู่ 1 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **ที่นาของพ่อถาวรตรงบริเวณเชิงดอยพระบาท ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง **นางจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง **-**

ในการจะไปปลูกพืชในนาครั้งใหม่ ในแต่ละครั้งก็จะต้องมีการไหว้เจ้าที่เพื่อบอกกว่าว่าจะมีการปลูกพืชพันธุ์ครั้งใหม่ ให้เจ้าที่เจ้านาช่วยคุ้มครองปกปักรักษาพืชพันธุ์ให้อุดมสมบูรณ์ โดยในวันนี้เป็นวันที่พ่อถาวรจะไปปรับดินในนา เพื่อทำการปลูกกระเทียมและได้ทำการไหว้บอกเจ้าที่ เรียกว่าการ **"แจงที่"** ในการบอกกว่าเจ้าที่ก็จะทำการไหว้กับศาลเจ้าที่ตรงบริเวณข้างๆที่นา โดยนำเอาธูปเทียนและอาหารใช้ในการไหว้บอกเจ้าที่ โดยมีคำฮ่ำ (โวหาร) ดังนี้

"สาธุ สาธุ สาธุ ขอฮื้อเจ้าตี้ เจ้าดิน เจ้าบ้าน เจ้าเมือง วันนี้ข้ามายะไฮ่ยะสวน ขอฮื้อมันได้ขึ้น ได้ขาย ขอฮื้อมันมีโชคมีลาภ ได้เงินได้ทอง ฮื้อปันกิ๋น ปันมี ไปฮื้อแมงหยังมากิ๋น มาเต๊อมัน สาธุ"

เมื่อปีที่แล้วพ่อถาวรปลูกหอมได้เงิน 130,000 บาท จึงนำเงินส่วนหนึ่งไปซื้อศาลพระภูมิเจ้าที่ให้ใหญ่โตขึ้น เพราะปีที่แล้วราคาหอม กิโลกรัมละ 12 บาท พ่อถาวรปลูกได้ 10,000 กว่ากิโลกรัม แต่ปีนี้ราคาหอมไม่ค่อยดี ถ้าจะให้ราคาได้ดีจะต้องไม่มีหอมจากต่างประเทศส่งเข้ามาขายในบ้านเรา ปีที่แล้วพ่อถาวรยังได้ขายที่นาบางส่วนให้กับฝรั่งที่นานประมาณ 10 กว่าไร่ ขายได้เงินมา 3 ล้านบาท แต่ก็ยังเหลือที่นาเอาไว้ทำไร่ทำสวนไว้บ้างส่วนหนึ่ง โดยที่นาของพ่อถาวรเป็นที่นาที่ลุงแบ่งไว้ให้กับพ่อถาวรและน้องของพ่อถาวร ช่วยกันทำกัน 2 คนพี่น้อง

พ่อถาวรได้มีความคิดในการที่จะปลูกข้าวแบบใหม่ที่เห็นจากรายการโทรทัศน์ โดยที่หลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วก็จะทำการตัดตอเฟือง (ตอข้าว) ทั้งหมด แล้วให้หน่อข้าวออกมาใหม่เองแล้วใส่ปุ๋ยเข้าไป โดยไม่ต้องปลูกใหม่ เพราะว่าในอนาคตน้ำจะไม่ค่อยมีแล้ว คนต้นน้ำจะเอาน้ำไปใส่สวนหอมกันเยอะขึ้น เมื่อน้ำจะมาถึงที่นาข้างล่างก็จะน้อยลง ใช่ว่าจะปล่อยมาเยอะเหมือนตอนนี้ แต่ว่าการปล่อยให้หน่อข้าวออกเองอย่างนี้ ผลผลิตจะได้ไม่ค่อยมากเท่านาหว่าน จากที่เคยออก 3 ส่วน อาจจะลดมาเหลือประมาณ 2 ส่วนนั้น แต่ก็ยังดีกว่าไม่ได้อะไรเลย

พอชาวบ้านปลูกหอมเสร็จแล้วก็จะทำการลางเหมือง ลางฝายกัน แต่พวกที่ลงปลูกหอมก่อนก็จะทำการลางเหมือง ไปก่อนหน้านั้นแล้ว

ผู้ให้ข้อมูล **13) พ่อหนอม (ไม่ทราบนามสกุล)**
ชาติพันธุ์ **ไทใหญ่**
ผู้สัมภาษณ์ **นายกีรติ ปรีชานุกูล และนางจารุภา โนซาวา**
วันที่ **21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550**
ที่อยู่ **บ้านใหม่ หมู่ 1 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **บ้านใหม่ หมู่ 1**
ผู้เรียบเรียง **นายกีรติ ปรีชานุกูล และนางจารุภา โนซาวา**
รหัสเสียง **-**

การลงหอมในบ้านเรามันเปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อก่อนมาก เดี๋ยวนี้มันปลูกไว ขึ้นปลูกก่อนฤดู เมื่อก่อนจะปลูกในช่วงเดือนมกราคม เพราะว่าคนเมืองปายถ้าจะให้เกี่ยวข้าวเสร็จสิ้นกันจริงๆ ก็ในช่วงกลางเดือนมกราคม บางคนก็ไปเกี่ยวเสร็จตอนเดือนกุมภาพันธ์เลยก็มีถึงจะเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ

“ตะก่อนเกี่ยวข้าวถ้าจะฮื้อแล้วแต้ๆ ก่อช่วงกลางเดือนมกราถึงต้นเดือนกุมภาปุ๊น
บะเดี่ยวกินข้าวปอจะเสี้ยงละ”

พ่อหนอม

จากนั้นก็ค่อยลงหอมกัน ปลูกช้ากว่าตอนนี้มากเป็นผลเสียเพราะที่เมืองปาย เมื่อก่อนถนนหนทางมันไม่ค่อยดี หอมจะออกในเดือน 7 (ช่วงปีใหม่เมือง) ทางก็ไม่ดี ฝนก็ตก หอมที่เอาไปตากไว้ก็เน่าเพราะโดนน้ำฝน คนที่ปลูกหอมช้าจึงได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก จากนั้นก็เลยมีการพัฒนาการปลูกขึ้นมาให้ปลูกหอมได้ไวขึ้น เพื่อให้ผลผลิตไม่เสียหาย

พันธุ์ข้าวที่ปลูกส่วนมากจึงเป็น “ข้าวดอ” เพราะเก็บเกี่ยวได้ไว ส่วนข้าวเมือง ข้าวปี ก็ไปปลูกตรงที่ไม่สามารถปลูกหอมได้แทน

"บ้านเฮานี่ตะก่อนนี้อะหยังก่อเป็นธรรมชาติ เดี๋ยวนี้บ่มีละ เอาปุ๋ยเข้าใส่ เอายาเข้าใส่ เฮามากึดถึงตะก่อน เวลาไปเกี่ยวข้าวเปียกหมด คนใดบ่หยากเปียกไปอยู่ตางหลัง ฮื้อเป็นเตวลัดป่าโค่ไปก่อน เหมยมันนักตะก่อน บ่เดี่ยวมันบ่มีเหมย เกี่ยวข้าวปอจะแล้วละ ตี๋นมือนี้แข็งหมดนะ เวลาเกี่ยวข้าง บ่เดี่ยวบ่มีละ"

พ่อหนอม

มาเปลี่ยนเป็นปลูกข้าวดอและทำนากันเช้าๆ (ไวขึ้น) ช่วงหลังจาก 2500 มานี้เอง คือเมื่อก่อนการเพาะปลูกจะยึดติดกับเรื่องของฤดูกาล ปลูกตามฤดู คือ **ฤดูฝน** ตั้งแต่วันแรมค่ำเข้าพรรษาจนถึงวันเดือนยี่เป็ง มี 4 เดือน ด้วยเหตุนี้ทางราชการถึงอนุญาตให้ลาบวชได้ในช่วงนี้ 120 วัน หรือ 4 เดือน และตั้งเดือนยี่ แรม 1 ค่ำไปจนถึงเดือน6จะเป็น **ฤดูหนาว** เดือน 6 แรม 1 ค่ำไปถึงเดือน 10 เป็น **ฤดูร้อน** ฟ้าฝนธรรมชาติมันจะเป็นไปตามนี้ จึงทำการเพาะปลูกตามฤดูกาลอย่างนี้

"ตะก่อน หนาวก่อหนาวแต้ๆ ฝนก่อฝนแต้ๆ บ่าเดี่ยวหน้าหนาวแต้ๆมันยังฮ้อน"

พ่อหนานจันทร์ อินทสาร

ในบางปีก็จะมีเดือน10 ถึงสองถึงสามเดือน ถ้านับตามปฏิทินจันทรคติ อย่างในปีนี้มีเดือน 10 ทำให้ฤดูกาลมันจะเปลี่ยนไปเรื่อยๆ ไม่เหมือนเดิม เมื่อก่อนเข้าพรรษาเสร็จ (เดือน 10) แล้วถึงค่อยทำนา เดี๋ยวนี้เดือนพฤษภาคมหลังปีใหม่เมือง ก็ไถนาแล้ว

"ฝนยังไม่มาเตื้อ เอาน้ำสูบมาใส่ เอารถเข้าไถ ตะก่อนต้องรอฝนถ้าฝนไม่ตกก็ยังไม่ไถเตื้อ"

พ่อหนอม

เมื่อก่อนเวลาลงไถจะแช่ดินเป็นเดือนๆ ไม่ใช่ว่าวันนี้พรุ่งนี้จะลงปลูกข้าว ลงไถได้ 15 วันถึงจะพิจารณาที่จะเอา ข้าวไปแช่ไว้ อีก 1 เดือน รวมแล้วใช้เวลา 1 เดือนครึ่งถึงจะได้ปลูกข้าวนามันจะเปื่อย จะเหม็นเน่า เขาเรียกว่าหมัก **"ขี้ไถ"** แมงตะแหล้ชอนจนดินเปื่อย ลองไปกลับดินดูมันจะเปื่อยกลิ่นดินมันจะออกเหม็นคลุ้งไปหมด น้ำขุ่นเข้ม ถ้าดินเป็นอย่างนี้แล้ว ปลูกข้าวมันจะงาม แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีการหมักดิน น้ำไถยังไม่ดำเลย ไถดินแล้วปลูกเลย หญ้าก็ถอนทิ้ง ไปพึ่งยาฆ่าหญ้า พึ่งปุ๋ย ถ้าไม่ใส่ปุ๋ยอีกสองเดือนก็ตายหมด

"บ่าเดี่ยวมันบ่หมักบ่เหมิกละ ลองบ่เอาปุ๋ยไปใส่มันกะ
ละไว้สองเดือนข้าวมันจะแห้ง มันตึงบ่ใหญ่จะเอาน้ำใส่อย่างใดก็จ้าง"

พ่อหนอม

เดี๋ยวนี้ไม่มีใครที่ทำนาแบบเดิมเหลืออยู่แล้ว แม้แต่ความยังไม่เห็นสักตัว ขนาดบ้านแม่ปิงที่เป็นกะเหรี่ยงที่ก็ยังบอกว่าทำนาแบบเดิมมันช้า ไม่ทันกิน ไม่ทันงาน เมื่อคนเลี้ยงควายเพื่อไว้ใส่นา (ทำนา) โดยเฉพาะ **"ควายหงาน"** (ควายใหญ่) เอาไว้ทำนา ดังคำพูดที่ว่า

"นาโหล้ง จะไปเอาควายน้อยมาใส่เอ็นดูมัน เอาควายหงานควายแลว (ควายหนุ่ม) มาใส่มันหึกดี"

พ่อหนอม

ภาษาที่นี่แม้จะบอกว่าตัวเองเป็นคนเมือง แต่ว่าคำพูดของก็จะมีการผสมผสานภาษาไทใหญ่มาด้วย เมืองกับไตอยู่ใกล้กันวัฒนธรรมมันเลยกลืนกันไปหมด อย่างหน่วยวัดข้าวก็เหมือนกันที่ปายจะนับหน่วยข้าวเป็น "ควาย" ส่วนที่อื่นจะนับเป็นถังเป็นต๋าง ซึ่งก็ต่างกันไปถ้าใครพูดหน่วยข้าวมาเป็น ถังเป็นต๋างก็จะต้องเทียบเป็นควายตามความเข้าใจ สมมุติว่า ข้าว 4 ต๊าง จะมีเท่ากับ 8 ควายหรือ 1 หลัง เป็นต้นและยังมีหน่วยวัดข้าวย่อยไปอีกเรียกว่าแป่ 4 แป่ เท่ากับครึ่งควาย เป็นต้น

เมื่อก่อนพ่อหนอม ก็ปลูกแค่ข้าวเท่านั้น ในสมัยนั้นหอมยังไม่เป็นที่แพร่หลาย ปลูกไม่มากเท่าไร ปลูกกันคนละ 1-2 ถัง เท่านั้น ถั่วก็ทำเฉพาะพอกินเท่านั้น ทำเป็นธุรกิจไม่ได้เพราะถนนหนทางไม่ดี เดินทางไม่สะดวก ต้องอาศัยวัวต่าง วัวล้ออย่างเดียว จากนั้นก็พัฒนามาสู่ช่วงรถจี๊ป ขนาดกลาง ต้องมีวินส์ลาก

ผู้ให้ข้อมูล	**14) อุ๊ยแสงเฮือน มาตพงษ์ อายุ 78 ปี (เกิด พ.ศ. 2472 เป๊ิง (ปี) มะเส็ง-งูน้อย)**
ชาติพันธุ์	**ไทใหญ่**
ผู้สัมภาษณ์	**นางจารุภา โนซาวา**
วันที่	**7 ธันวาคม พ.ศ. 2550**
ที่อยู่	**บ้านโป่ง หมู่ 1 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่	**บ้านโป่ง หมู่ 1 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง	**นางจารุภา โนซาวา**
รหัสเสียง	**-**

อุ๊ยแสงเฮือน บ้านโป่ง อายุ 78 ปี ยังแข็งแรง ความทรงจำยังอยู่ในขั้นดีเยี่ยม เอาตราชั่งยาสมัยที่ยังค้าฝิ่นออกมาให้ดู

แม่เกิดเมืองปาย จะคิดก็ทุกข์ใจ เมื่อสมัยแม่หม่อน (ย่าทวด) เล่าให้ฟังว่า ตอนอยู่ที่ตาง (ทาง) นอกโจรนัก "เยี๊ยะมาแล้วของเฮา เอ้...ก็บ่ได้ว่า เยี๊ยะมาแล้ว ตุ๊กเสี้ยงอย่างถึงได้มาเป๋นเม็ดเป๋นแก่น เอามาบ้าน เป๋นศึกเป๋นโจ๋น เขาก่มาเอาไปหม่อนเล่าฮื้อฟัง เนี่ย เขาถึงมาตกเมืองปายเป๋นลุงเป๋นป้า" (เล่าถึง ความเป็นมาก่อนที่จะมา

อยู่ที่เมืองปายว่า เมื่อก่อนรุ่นปู่รุ่นย่าตอนยังอยู่ที่ประเทศพม่า ทุกข์ยากลำบากทำงานหนักกว่าจะได้เงินมาแต่พอเดินทางกลับบ้านก็ถูกขโมยชิงทรัพย์เอาไปบ่อยครั้ง มีศึกสงครามรบราฆ่าฟันตลอด จึงหนีศึกสงครามและหนีขโมยมาอยู่ยังเมืองปายจากนั้นมาจนถึงปัจจุบันนี้) ต้องดา (เตรียม) ของกินใส่ก๋วยสาดโหลง (ตะกร้า) ของพม่าเขาสานแล้วเอากาบไม้ใส่ อันอย่างบุง เอาอาหารการกิน เป็นพริก ถั่ว ถั่วเน่า เกลือหม้อแกง ถ้วย ใส่ในนั้น ข้าวสารใส่ในถุงผ้ายาวรัดไว้กับเอวอย่างงวงช้าง ถ้าว่าโจรมาแล้ว ตีกลก คนที่มีลูกฮ้าย ลูกหลายก็บ่ได้ไปอยู่ตวยเปิ้น (คนที่มีลูกซน มีลูกหลายคนก็ไม่ได้ไปกับหมู่กับพวก) เขากลัวข้าศึกรู้ ต้องไปอยู่อีกที่หนึ่ง ห้วยที่ลึกๆก็ได้ไปอยู่ดอยที่ไหนจิ้งๆ (สูง-ชัน) ก็จำเป็นต้องไป กลัวตาย ถ้าได้สองสามวันหมู่ผู้ชายเข้ามาฟังข่าว ถ้าหากว่า โจร (ม่าน) กลับแล้ว ก็ยังไม่เข้าบ้านทันที ต้องกลับมาดูให้แน่ในก่อนว่ากลับไปหมดแล้วจริงๆ ถึงจะกลับเข้าห้วย เข้าดอยเอาลูกเอาเมียกลับมาบ้าน บางครั้งมาดูที่หลองข้าว (ยุ้งข้าว) เหลือแต่ขี้เถ้า เขาเผาทิ้งหมด ถ้าไม่อย่างนั้นแม่ก็คงไม่มี (อยู่) เมืองปายนี้

แม่อุ๊ย **จอมนาง** มีลูก 5 คน 1) แม่กึด 2) ลุงหมู่หลิ่ง 3) ลุงตี่ยะ 4) ลุงยอย 5) **แม่อยู่** + พ่อเฒ่ามั่น เป็นคนเวียงเหนือ

แม่อยู่ + พ่อเฒ่ามั่น (เสียชีวิต) มีลูก 2 คน คือ 1) **แม่แสงเฮือน** 2) อ่องคำ (ช) (เสียชีวิต)

แม่อยู่ + คนอุตรดิตถ์ที่มารับจ้างขี่ช้าง มีลูก 2 คน คือ 3) ปวง (ช) อยู่ท่าตอน 4) นาง (ญ) อยู่เมืองแหง ตกคนเมือง เมือง (ไปอยู่คนละเมือง) ปวงไปกับป้าสะใภ้ ชื่อป้าจิ่งนุ เมียพ่อลุงยอยตอนแก่เขาเป็นลมบ้าหมู ป้าจิ่งนุไปค้าขาย กับลุงส่างยอด ตอนแรกก็ไปด้วยกันอย่างพี่อย่างน้อง ตอนหลังเลยเอากัน (แต่งงานกัน) ลุงหมู่หลิ่งเลยเก็บพ่อลุงยอยมาเลี้ยงเพราะทำงานไม่ได้ อุ๊ย (แสงเฮือน) พ่อลุงยอย อ่องคำ อยู่กับแม่หม่อน แม่อยู่ไปเอาผัวใหม่ ละแม่ไปเมื่ออายุได้ 2 ขวบ มีอ่องคำแล้ว/ปวง กับ นางเป็นลูกของคนมาทำไม้ รับจ้างขี่เป็นคนอุตรดิตถ์ ตอนที่เขามาทำไม้ แม่ยังทันเห็นไม้ซุง ไม้สัก ไม้แดง ตามแต่เขาสั่ง เอามากองไว้เป็นปางไม้พ่อเลี้ยงบุญยืน

แม่นางเดิมไปค้าขายถั่วเน่า ผักหวาน ที่เมืองแหง เขาซื้อเอาไป เดินไป ไม่มีรถ จากเมืองปายไปเมืองน้อยนอนบ้านยาง จากเมืองน้อยถึงเมืองแหง (แม่ก็ไม่เคยไป) เขาไปได้ผัวอยู่ที่โน่น ประมาณ 30 ปี แม่ไปหากันบ้างรถถึงกันแล้ว เวลามีตานวัด ตานวิหาร

แม่แต่งงานกับพ่อส่างจิ่งต่า มีลูก 1) ถาวร 2) จั๋นคำ 3) เกด 4) ประพันธ์ (พ่อต๋ำคำ) 5) สมคิด 6) เจนจัด ตอนนี้เหลือ 2 คน คือพ่อถาวร กับพ่อต๋ำคำ นอกนั้นเสียชีวิตไปหมดแล้ว

บ้านหลังนี้ เมื่อพ่ออุ๊ยหม่อนจะมาเอาที่บ้าน แม่หม่อนบอกให้พ่ออุ๊ยว่า ถ้าจะเอาที่อยู่อย่าเอาข้างในที่คนอื่น ลูกเรามาก กลัวคนเกลียด เลยมาแผ้วมาถาง แถวนี้ไม่มีบ้านคนเป็นป่าเป็นดง พ่ออุ๊ยหม่อนก็เลือกเอาที่นี่เป็นนอกบ้าน ตอนนั้นที่แม่หม่อนมาก็ทยอยกันมา เหมือนพวกในเวียงก็ตามๆกันมาเป็นเศรษฐี มาจากเมืองพม่ามาอยู่ด้วยกัน แต่เราสร้างเอากันเอง ไปฟันไม้มาแปงตูบ (สร้างกระต๊อบ) อยู่ แม่ไม่ทันได้อยู่ วัดยังไม่มีเลย **แม่อุ๊ยหม่อนเขาไปลากเสาวัดมา เขามาคิดมาสร้าง**

หลังจากนั้น พ่อหม่อนก็ปรึกษาว่า ที่อยู่เราก็มีแล้ว ค้าง (เหลือ)แต่ที่กิน ไปหาที่ทำมาหากินพากันออกไปหาที่จะเบิกโต้ง เบิกนา ไร่มันคดจนถึงเดี๋ยวนี้ยังมีให้เห็นอยู่ แม่หม่อนเล่าให้ฟัง บางครั้งฝนตกน้ำนอง พ่อหม่อนข้ามน้ำเมืองพ้นแล้ว น้ำหลั่งมาแต่แม่หม่อนยังอยู่อีกฟากหนึ่ง พอน้ำลด พ่ออุ๊ยค่อยว่ายไปรับเอาแม่หม่อนกลับบ้าน ไปทำงานกลับค่ำทุกวัน แม่ถึงทำงานจนถึงปัจจุบันนี้ หม่อนสอนไว้

ที่ปั่นฝ้ายอันนี้ได้มาทีหลังหม่อน มันเสียบ่อย ถ้าแตกก็ใช้ไม่ได้ อันนี้ถ้าเสียไปก็คงเลิกทำหาคนซ่อมไม่ได้แล้ว เขาเอามาให้แม่ทำ 2 กระสอบ **เวลาทำเสร็จได้เส้นฝ้ายก็แบ่งกันคนละครึ่ง** ถ้าได้ 2 กก.ให้เจ้าฝ้ายกิโลฯ

แม่ได้กิโล ส่วนใหญ่ก็เอาไว้ขาย หัวละ 30 บาท ได้ก็ไม่ได้มาก แต่ยังดีกว่าอยู่เฉยๆ ทุกวันนี้แม่ยังคิดถึงไร่ถึงสวนอยู่ อยากไปทำอีก คนเมื่อก่อนถ้าบ่าวมาเที่ยว สาวก็ปั่นฝ้าย พ่อของถาวร แม่ขอให้ช่วยซ่อมให้แม่จนทำเป็นที่ปั่นฝ้ายเขาเอาไม้ที่แข็งๆ ไม่เอาไม้สัก ซื้อตั้งแต่ตอนที่เป็นสาว ตอนที่แม่อุ๊ยยังอยู่ด้วย ฝ้ายดอก 2 กิโล ได้เส้นครึ่งกิโล (6 หัว) ช่วงออกพรรษา มีคนเขาอยากได้ไปทำขี้สายเทียน (ไส้เทียน) ของแม่ทำเสร็จก็เก็บใส่ตู้ เมื่อยามมีปอยสลาก ก็ไม่ได้ทำ ไปแต่งานบุญ

สมัยก่อน พ่อวร (ลูกชายคนโต) เกิดมาไม่ได้กินนมแม่ เพราะแม่เจ็บนมให้นมไม่ได้ พ่อเขาต้องม่ามข้าว (เคี้ยวแล้วคายออกมา) เอาหมกไฟ แล้วเอามาให้กินรอดตายมาได้ถึงทุกวันนี้ ไม่เหมือนสมัยนี้มีข้าวกระป๋อง บ้านแถวนี้เป็นพี่น้องกันหมด ทางผัวบ้างเราบ้าง แม่ไปนอนวัดนานแล้วตั้งแต่สมัยครูบาอ่องที่ย้ายไปอยู่วัดหลวง แม่หลงลืมบ้าง คำไหว้คำสาก็ต้องดูหนังสือ เรียนถึงชั้น (ป.) สี่ คนรุ่นแม่ส่วนใหญ่ตายหมดแล้ว เป็นคนเมืองก็มีบางครั้งก็อายุมากกว่าเรา เขาสอบตก เรียนที่โรงเรียนเวียงเหนือ ตอนที่ไปเรียนตั้งใหม่ๆ อยู่ที่อนามัย ออกโรงเรียนก็อยู่กับแม่หม่อน ทำงาน เลี้ยงหมู ปลูกสวน นา ลุงกับป้าเป็นคนสอน ให้เกี่ยวข้าว ปลูกนา ตุ๊กแต๋ๆ ถ้าอยู่เมืองนอก (พม่า) ก็ไม่ได้แบบนี้แล้ว

ต้องเอาฝ้ายไปตากแดดเพื่อไล่ความชื้นก่อนแล้วนำมา *อีดฝ้าย* เอาเมล็ดออก

ยิงฝ้าย ใช้กง เพื่อให้ฝ้ายฟู

ปั่นฝ้าย ทำเป็นเส้นฝ้าย ซื้อที่ปั่นฝ้ายมาอันละ 10 บาท

เมื่อก่อนคนปลูกฝ้ายพอใช้กับไร่กับสวน แต่คนที่เอาฝ้ายมาให้แม่ ที่นาเขาขายให้ญี่ปุ่นปลูกฝ้าย เก็บแล้วเขาเหลือไว้ เจ้าของที่เก่าเสียดายเลยเอามาให้แม่ทำเป็นเส้น ถ้ามีงานบุญแม่หยุดไม่ทำฝ้าย

ปางไม้มีทางแม่นาเติง (ไม่ได้เห็นฟังเขาพูด) ที่ห้วยบ่ะดูหล้า คนที่เขามารับจ้างขี่ช้างลากไม้มามาก จากเมืองแพร่ อุตรดิตถ์ เมืองน่าน มาเอาลูกเอาเมียเมืองนี้หลายคน ตอนที่เขามากันมากๆ แม่ยังเป็นเด็กเข้าโรงเรียนอยู่ ทหารไทยมาทำทางแม่ยังน้อยอยู่ ทหารไทยเลิก ญี่ปุ่นมาอีก ปางไม้มาหลังจากนั้น ญี่ปุ่นเขามานอนวัดเยอะจริงๆ แม่กลัว ไม่ไปที่ไหน ที่ศักดิ์สิทธิ์เขาก่บ่ว่า (ไม่สนใจ,ไม่รู้) นอนไปเรื่อย เขาไปพม่า ยังได้คนพม่ามาด้วย

ระบบการผลิต

พ่อล่างจิ่งต่า ทำสวนยาสูบตามข้างน้ำปาย เมื่อก่อนเป็น**สวนยาสูบเราเพาะเอง** พันธุ์ยาแพร่ ใบใหญ่ หอม เก๊าเอามาจากไหนไม่รู้คงบอกต่อๆกันมา ไม่มีพ่อเลี้ยงมาให้ปลูก โรงบ่มเพิ่งมี สมัยก่อน ซอย ตาก บนแตะ (แคร่) หาบไปขายเมืองน้อยเมืองแหงก็เคยไป ทำส่วนตัวเอง ขายเป็นจ๊อย 10 บาทเงินมีค่า ไม่เหมือนเดี๋ยวนี้ ได้ง่ายจ่ายอ่วย (สุรุ่ยสุร่าย) ของกินก็กินผักกาด ถั่ว มะเขือในสวน หลังปลูกยาสูบ ในที่ไร่ทำสวนถั่วเน่า ฝ้าย งา ในนาปลูกทั้งข้าวนึ่ง (ข้าวเหนียว) ข้าวเจ้า (เอาไว้กิ๋นต๋อนหวิดแลง-ตอนเย็นถ้าข้าวนึ่งไม่พอกินจะหุงข้าวเพิ่ม)

ได้ขายบ้าง **เป็นข้าวจอ** ขายให้พวกทำไม้ เอาไปแลกเมี่ยงกับพวกที่อยู่ป่าเมี่ยงก็ไป พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูก มี (ข้าวปี) ข้าวบ่ะน้ำ (แข็งนิดหน่อยต้องเลือกพันธุ์ดีๆ) ข้าวกล้วย ข้าวลาย ข้าวลายคัน ข้าวเหลือง ข้าวนางเก๋า ที่ออกก่อนเป็นข้าวดอ ข้าวดอแก่นจันทร์ (กินอร่อย) ข้าวดอละกอน (หอม) ถัดจากนั้น (ออกหลังข้าวดอ) เป็นข้าวพวยไฮ ฌม็ดใหญ่กว่าข้าวดอแต่ไม่หอม ใส่ข้าวดอเอาไว้เผื่อมันหวิดกิ๋น (เวลาที่ข้าวไม่พอกิน ข้าวดอจะออกก่อน) **ในไร่เราจะปลูกข้าวหลายอย่าง พอจะถึงปี ช่วงที่ข้าวเก่าเกือบจะหมด ข้าวดอจะออกมาทันกินพอดี จากนั้นค่อยรอข้าวปี** เราจะจำเอา จดเอาว่าปลูกข้าวอะไรบ้างถ้าไม่จดไว้ก็กลัวมันจะปนกัน ถ้าปลูกจะถกกล้าวันเดียวกัน เวลาเกี่ยวจะเกี่ยวถัดๆ กัน อันไหนเหลืองเกี่ยวก่อน ข้าวปี-ข้าวเหมยนองจะออกก่อน จากนั้นเกี่ยวข้าวบ่น้ำแล้วเป็นข้าวกล้วย ข้าวนางเก๋า ข้าวลายคัน เกี่ยวติดๆ กัน นาปี้นหนึ่งข้าวเชื้อ 5-6 ควาย ปลูกอย่างละควาย ติดๆ กันไป คนเมื่อก่อนก็ทำกินกันแบบนี้ คนที่ค้าจะปลูกอย่างเดียวไปเลย

นาแม่มี 2 ปี้น ที่หนึ่งมี 9 ไร่ อีกที่มี 11 ไร่ เอาเม็ดข้าวไปพึ (หว่าน) ตกกตะกล้า ถก (ถอน) กล้าแล้วไปปลูก สมัยแม่หว่านกล้า 8 เหนือ (ออกค่ำ) อายุกล้าได้ 1 เดือน (เดือน 9 ออกค่ำ) เรายืดออกไปอีก 2-3 วันค่อยถกกล้า ถ้าถอนกล้าเร็วไป เม็ดข้าวจะไม่เต้ง (โตเต็มที่) ปลูกไม่เกินเดือน 9-10 ถ้าเป็นเมื่อก่อน ช่วงนี้ (ต้นธันวาคม) จะเกี่ยวข้าวดอ ถ้าหมดเดือนนี้ (เดือน 12 เหนือ/เดือนยี่เมือง) จะเกี่ยวข้าวปี *เดี๋ยวนี้เขาเกี่ยวไว อะไรก็ตามสมัย ปลูกข้าวต้นต่ำๆ เอาพันธุ์เชียงใหม่มา* คนที่มีรถไปเอามา บอกต่อๆ กันชาวไร่ชาวนาก็ลองปลูก ข้าว กข6 กข4 ข้าวพันธุ์เก่าคงไม่มีใครปลูกแล้ว อาจมีทางม่วงสร้อย หมอแปง ข้าวพันธุ์เก่า อร่อย มัน มีรสมีชาติ มีวิตามิน เม็ดใหญ่กว่า เสียดายล้ำ

ทางนี้คิดผลผลิตตามข้าวเชื้อ ไม่ได้คิดจากพื้นที่เช่น ปลูกข้าวเชื้อกี่ควาย ได้ใน (ผล) กี่ควาย เอาเชื้อข้าวว่า ถ้าข้าวเชื้อ 2 ควาย ได้ข้าวดี ก็ 30 หลัง ถ้าข้าวไม่ดีก็ได้ 10-10 กว่าๆ แม่เคยข้าวไม่พอกินตอนที่แต่งงานกับพ่อส่างจิ่งต่าใหม่ๆ ข้าวหวิดไปปีหนึ่ง ไปกู้กินข้าวจากพี่สาวพ่อจิ่งต่า 2 หลังถึงข้าวได้เก็บเกี่ยวเป็นเม็ดเป็นหน่วยมาคืนเขา แต่เขาไม่เอายกให้น้องชายเขา คนสมัยก่อนที่ข้าวไม่พอกินไปยืม 1 ควาย คืน 2 ควาย เขาถึงรวยเอาๆ แต่แม่ไม่ทำ ขายก็ขายไปอย่างนั้น คำเงี้ยวมีว่า **กิ๋นข้าวเล เงินโต มันไม่ดี มันก๊ด มันเงี้ยว มันกิ๋นบ่ซื่อ บ่ดีเย๊ยะ คนบ่หัน ก่ผีหัน** (คนกินดอกเบี้ยข้าว/ขี้โลภ เท่าไหร่ ไม่เท่านั้น ไม่ดี) บ้านเราที่เขากินข้าวขี้ดอกก็มีกลายคน ผลสุดท้ายสิบหาย (ชิบหาย) ที่ไร่ที่นาสิบหาย ผลสุดท้ายจะมาตำใจ๋เขา ให้เขาหมดตัว

เอาข้าวสารไปขายปางไม้ เป็นข้าวสารจอ มีครก.. เมื่อก่อนมี**มองน้ำ**พ่อนายแถม (พ่อกำนันคนปัจจุบัน) ของลุงหมื่นอยู่ทางวันออก ใช้น้ำแม่เมืองแบ่งไป เขามีวิธีทำไม่ใช่เอาไปกั้นน้ำแม่ แต่เขาทำฝาย กั้นเอาน้ำเหมืองเข้ามาหมุนมองน้ำ แบ่งเอาน้ำในแม่น้ำเมือง เราเอาข้าวไปตำที่เขา พ่อเลี้ยงปางไม้มาสั่งว่าจะเอากี่หลัง กี่ควาย จอหนึ่งมี 20 ควาย (ไม่แน่ใจว่าหมายความว่าอะไร) คนที่ไม่มีกินซื้อกินข้าวลิตร ข้าวแครง คนหาซื้อกินจะซื้อข้าวเปลือกเป็นต๋างเป็นควาย มาของซื้อไปตำกินเอง เมื่อก่อนไม่มีโรงสี คนที่มีมากๆ ก็เอาใส่ล้อ ใส่วัวไปตำมองคิดค่าตำไม่แพง

เมื่อก่อนต้องไปเก็บของกินตามดอย เพิ่งมาสบายเมื่อลูกๆ โต พ่ออุ๊ยตายเมื่ออายุ 61 ปี (แต่งงานตอนแม่อายุ 17 พ่ออายุ 25 ห่างกัน 8 ปี) เขาก็ไม่ให้ไปทำงาน แบ่งที่ให้ลูกไปหมดเพราะเห็นว่า เรามีลูกชาย ต้องไปเลี้ยงลูกแม่เปิ้น (ต้องเลี้ยงลูกเลี้ยงเมียเขา) เราอนุญาตให้ลูกทำในที่นา เขาก็กลับเลี้ยงแม่คืน

ตอนที่ในหลวงมาที่จังหวัด กำนันบุญก็เอาลูกบ้านไปแต่แม่ไม่ได้ไป คอมมิวนิสต์บ้านเราไม่เห็นมาแต่จะมาแม่ก็ไม่รู้ ในหลวงนี้เก๊าเหง้าเป็นเรื่องพระพุทธเจ้า ต๋นเก๊าแต้ๆ เปิ้นสืบกัน พ่อต๋ายลูกสืบๆ ต๋นเก๊าแต้ แต้

ทหารไทยมาแม่หญิงล่นใส่ (วิ่งเข้าใส่) เขาเอาไม่เป็นเรื่องเป็นราว ไปแล้วก็ละ ขายน่ากะ คนในบ้านเนี่ยทหารไทยแม่ว่าบ่ดี ญี่ปุ่นเขาได้ทองจากเมืองพม่ามาเอาขายเรา มีทั้งคนดีไม่ดี

คนบ้านนี้ไม่มีใครไปปลูกฝิ่น มีแต่**จีนฮ่อ ลีซอ ทางหมอแปง** แต่เดี๋ยวนี้ เขาทำสวนผักกาด กะหล่ำ มะเขือเทศ คนบ้านยังมีบ้างไปปลูกที่ไกลๆตามไร่ แม่ไม่ปลูก แม่กลัวยิ่งกว่าอะไร สมัยนั้นไม่เคร่งครัดเท่าไหร่ทำแต่สวนปลูกถั่ว ถ้าเป็นอย่างตอนนี้ฝิ่นจะเริ่มออกลูกแล้ว ยางมันออก เห็นในทีวีนะ ช่วงนี้ยางเช้าจะออกแล้ว เอาเม็ดมันเพาะ **ปลูกแต้แม่บ่ปลูกแม่ขาย ขายบ่ขายป้ออุ๊ยปอไปติดคอก 3 เดือน กับ 5 วัน กับยานั่นแหละ** ไปครั้งที่ 1 เสียเงินสามพันกับห้าร้อยที่ศาลจังหวัด ครั้งที่สองถูกจับที่ข้างโต้งอีกเขาบอกว่าคดีเก่ายังไม่พ้น ขายในบ้านนี้แหละสูบ สูบกันหลายอย่างยาบ้านนี้แหละ ซื้อจากพวกดอย จีนฮ่อ พวกเจ้าพวกนาย เขามาติดต่อพ่ออุ๊ยให้เป็นคนไปเอาบนดอยเขาบอกกัน นัดกันว่าให้เอาวันไหน เอาที่ดอยมูเซอหัวปาย ซื้อไม่แพงจ๊อยละ 4-5 พันบาท เขาทำเป็นห่ออย่างดีเอากระดาษสาห่อ ถ้ามันดีไม่ปนก็มีไม่ค่อยมากแต่เขาปนยางไม้ก็มีมาก จ๊อยมี 10 ขัน รุ่นสตางค์แดงที่เขาชั่งยาขาย **แม่เขาก็ได้ที่ไร่ที่นากับค้าดอยนี่แหละ** เมื่อก่อนมีคนค้าฝิ่นมาก ทำมาหลายปีโดนจับครั้งที่สองเลยเลิกปีไหนก็จำไม่ได้ ตอนแรกไปเอาหญ้าสวน พ่อพูดปรึกษากับแม่ที่สวนถั่ว ช่วงนี้แหละไปเอาหญ้าถั่วเน่า เขาว่าจะไปดอย เอาของไปขายที่ดอย จะเห็นเงินเห็นทอง แม่บอกว่าจะเอาหญ้าถั่วเอง ตอนแรกก็เอาปลาทูไปกิโลฯ เกลือถัง เอาไปแลกพริกมาเป็น 10 โล พริกบ้านเขามันงาม (มูเซอสมัยก่อนบ่ฉลาดเหมือนมูเซอสมัยนี้) ไปนอน 2 คืนกลับแม่เอาพริกไปขายในเวียง (ใต้) มีคนรับเหมาซื้อเอาหมด ขายได้แม่ก็ซื้อของกลับมาอีก กลับไปมา มูเซอเขาสั่งสบู่ลาย เอาไปกับเกลือทีละเล็กละน้อย ลูกๆ ยังเล็กอยู่ ไปหลายๆๆๆ ครั้งเอายามาทีละน้อย ขายม่วน (ดี) คนที่สูบเขาสู้ เขาว่าเรามือหนัก (ให้เยอะกว่าคนอื่น) คุ้นเคยไปเอาเป็นตัว (ห่อ) มากขึ้น มูเซอเขามีเยอะ เขาเก็บไว้ ถ้ามีคนมาสั่งก็ขึ้นไปเอา เอาลูกจ้างไปด้วย ไปคนเดียวก็ไม่กล้า เราได้กำไรไม่มาก แต่ได้จากการขายย่อยเป็นมูเป็นแปที่บ้านมากกว่า ขายเข้าๆ ก็ติดคุก คนบ้านเรานี่แหละมาซื้อกิน กินกันนัก ช่วงนี้จะได้ยาเช้าแล้ว (ยาดอ) เหมือนข้าวนี้แหละ มียาปี ยาดอ ช่วงนี้ยาดอออก ถ้าจะเอาน้ำนักยาดอน้ำดีกว่า ราคาดีกว่า แม่ก็เคยเห็นแต่ยา ไม่เคยเห็นต้นเห็นดอก ผล เรื่องนี้เป็นผญา (ผะ-หญ๋า-ความรู้) ของใครของมัน ใครถนัดอะไรก็ทำอย่างนั้น คนที่ทำสวนก็ทำไป เดี๋ยวนี้ที่ดินแพง แม่ไม่อยากขาย ถ้าจะขายก็ขายไปนานแล้ว มีนายหน้ามาล่อซื้อเยอะแยะ แม่ไม่ขาย ลูกเราเป็นผู้ชาย ถ้าลูกเราเป็นผู้หญิงไปได้เจ้าดี ผัวดีเราก็ไม่ห่วง สบายมีคนหาเลี้ยง

ยางทางแม่ปิงแม่เคยไปสองครั้ง ไปตานต้นเงิน ไม่ได้เข้าในบ้านไปแต่ที่วัด แต่ยางที่เมืองน้อยเขาลงมาซื้อยาฝิ่นขึ้นไปสูบเอง ไม่มานอนบ้านเรา

แม่ใช้ก่อกหีบน้ำ (แก้วกระบอกไม้ไผ่) ทำจากไม้ซาง มันหอม ไม่ใช้แก้ว เพราะมันลื่น กินไม่อร่อย ถ้าไปกินที่คนหลายๆ เหม็นคาว ยางเมืองน้อยเมื่อก่อนเขาก็กินอย่างนี้ เดี๋ยวนี้เขาสังคมคงเปลี่ยนไปแล้ว แม่เคยไปตั้งแต่สมัยที่เขายังไม่มีน้ำคุ (ถังน้ำ)

พ่อคำเขาเป็นคนไม่คิดค้าขาย แต่พ่อของเขาชอบค้า แม่จะสอนเขาว่า ถ้ายังไม่ได้กินข้าวข้าวอย่าเพิ่งไปเที่ยวบ้านใคร ยามหนาวอย่าไปผิงไฟบ้านอื่นให้เก็บเอาหลัวจากไร่จากสวนมาทำเองในบ้าน ตื่นมาให้เข้าโต้งเข้าสวนก่อนค่อยกลับมากินข้าว กินแล้วห่อข้าวติดตัวไปสวนอีก คนที่เช้ามาไม่ทำงานมัวแต่ไปเที่ยวบ้านคนอื่นเรียกว่า คนแอ่วหลองลม ข้าวไม่ได้กิน เอาลมใส่ท้อง

เรื่องเล่า

ประวัติบ้านเวียงเหนือ เมื่อเขามาสร้างเวียงเหนือ เขาเอากระดูกไปก่อไว้ที่โต้งทางออกเวียงแต่แม่ยังไม่เห็นเขาว่าเป็นกระดูกนายอำเภอแต่แม่ไม่รู้จัก มาตั้งแต่ตั้งเมืองแล้ว ที่รู้เรื่องเมืองเวียงเหนือก็รู้แต่เรื่องแม่อุ๊ยที่มาจากเมืองพม่าเท่านั้น แม่ทันตอนที่เขาเก็บภาษี มีใบด้วย ผู้ชายถ้าอายุได้เท่านั้นเท่านี้ ต้องได้ไปใส่ภาษี 4 บาท เขาก็ไปรับจ้างหาบคัว รับจ้างทำไร่ทำสวน สมัยนั้นข้าวไม่แพงหลังหนึ่ง 3-4 แถบ คนเงี้ยวเขาเรียกเงินเปีย (เงินรูปี)

วิถีชีวิต

แม่ติดหมาก กินกับขี้เสียด ดี ปากไม่เจ็บ หมากมีในสวนก็พอกิน แอ๊บใส่หมากแม่เป็นไม้ซางสานเอาของเก่าๆ มีสีแดง มีลาย แม่ไม่เคยเห็นใคร (ในบ้านเรา) ทำ ด้ง กระจาดก็ไม่มีใครทำ เขาไม่มีเวลา ต้องอยู่กับงานไร่งานสวน ขี้เสียดมีต้นมันอยู่เมืองพม่าโน่น ถากมา เอามาพัก เคี้ยว ฟังเขาพูดแล้วทำยากเหมือนกัน ซื้อมาจากกาดจั๋น กาดปุ๊ด (ตลาดนัด) แม่กิ๋นหมากมานานแล้ว เริ่มจากตอนนั้นแม่เกิดลูกใหม่ๆ ช่วงอยู่เดือน (อยู่ไฟ) แม่กินหนังก่อ (เปลือกก่อ) เอามาย่างไฟแล้วฉีกกินมันหอม ป้าสะใภ้มาดุว่ากินอย่างนี้ไม่ได้ เลือดจะแห้ง ถ้าอยากกินให้กินกับหมากจะไม่เป็นอะไร จะทำให้เป็นเปิดเป็นเหลือง (ซีดเหลือง) สมัยนั้นเขาไม่อยู่เดือนเย็น เขาหิงไฟ (ผิงไฟ) กินแล้วก็ติด ติดมา 50 กว่าปีแล้ว **ช่วงที่เขามาให้เลิกกินหมาก** เขาให้ตัดต้นหมาก ต้นพลู ถ้ามี 5 ต้น ต้องตัด 3 เหลือไว้ 2 ต้น แม่อดไม่ได้หาซื้อกินจนได้ การกินหมากนี้มีมาแต่โบร่ำโบราณ ตั้งแต่สมัยสางก่อฟ้า ละก่อเมือง (สางนี่เป็นผีดีเหมือนอย่างเตวดานะก้า เป็นฮักษาเฮา) เมื่อเจ้น (สมัย) พระพุทธเจ้า มันตึงบ่สิบหาย นายอำเภอเป็นคนมาบอก (ช่วงพ่อวร) มาประกาศให้เลิกกิน ห้าม แต่คนบ่ไช้ฟัง เมวมันติดแล้วบ่จั้งเยี๊ยะใด คนที่ติดมาถามกันว่าสาเหตุมันเป็นอย่างใด เกยกิ๋นแล้วบ่ฮื้อกิ๋น วุ่นวะ วุ่นวายกั๋น เสียดาย ที่ปลูกไว้ **ไม่ตัดก็ไม่ได้ เขาเรียกไปอำเภอเรียกไปว่า เหลือเขาไม่ได้ (ไม่เชื่อฟังไม่ได้)**

มะพร้าวแม่ก็ปลูกไว้ พริก มะเขือ ก็ให้ปลูกเอาไว้ตามบ้าน ตามสวน จะได้ไม่ต้องซื้อ คนที่เขาขายเขาก็มีมือสิบนิ้วอย่างเรา เมื่อไม่มีส้วมก็ทำส้วมหลุม ช่วยกันขุดหลุมลึกๆ เอาไม้มาพาด เอาใบตองตึงมาปิด ตอนที่เขาให้ทำส้วม ชาวบ้านก็ทำไม่ต่อล้อต่อเถียง

เมื่อก่อนเป็นโรคตายเยอะ ป่าช้าเมื่อก่อนไม่มีเมรุเผา ฝังไปเรื่อยๆ เด็กตายฝังแล้วก็เอาอู่เข้าครอบ ผู้ใหญ่ตายก็เอาไม้ทำหลัก เอาหลัว (ฟืน) มากอง เอาโลงวางแล้วเผา คนที่ฝัง ขุดหลุมลึกๆแล้วฝัง บางครั้งหมาก็ไปขุดศพที่ขุดตื้นๆขึ้นมา บางคนอยากให้จำได้ว่าเป็นที่ฝังศพคนในวงค์ตระกูลก็จะปลูกพืชยืนต้นไปปลูกไว้ จะได้รู้ว่าพ่อกูมีนี่ แม่กูมีนี่ หลุมมีเต็มป่าช้า เข้าที่เดียวกันกับเวียงเหนือ เมื่อเจ่น (เช่น-ช่วง) แม่อุ๊ยหม่อนถือ ไม่เอาศพคนที่ตายไม่ดี (ตายโหง ถูกฟัน ถูกยิง มีท้อง) ไปฝังร่วมกับคนตายปกติ เดี๋ยวนี้ไม่มีอย่างนั้นตั้งแต่มีโรงพยาบาล ตอนที่พ่อส่างจิ่งต่า เผาแต่ยังไม่มีเมรุ ตอนอุ๊ยยอยก็เผา แม่ป้ากึดตายได้ฝัง (ทันเห็นแต่แม่จำไม่ได้ว่าพ.ศ.ไหน) พ่อต๋ำคำยังไม่เกิด ถาวรยังทันเห็นอยู่ ประมาณ 40-50 ปี ช่วงกำนันงัว กำนันผู้ใหญ่บ้านประชุมกัน เขาเป็นคนมาคิดว่าเผาคนตายดีกว่าไม่ต้องฝัง (ชื่อกำนันที่แม่จำได้มีพ่อแคว่นแก้ว จากนั้นเป็นพ่อหนานงัว พ่อแคว่น อินสม พ่อกำนันอิ่นหมู่ 2 กำนันบุญปั๋น)

ตอนที่หม่อนจอมนางเขา (ชาวบ้าน) มาคิด แรกๆ แต๊ๆ นา พากันไปฟันเสา ไม้ขื่อไม้แป ไปฟัน ไปถาก ถ้ากินข้าวแล้วก็ห่อข้าวใส่ถุงออกไปช่วยกันลากล่องตามน้ำมา ทั้งหญิง ทั้งชาย แม่อุ๊ยเล่าให้แม่ฟัง

วัดนี้ของเก่าๆ อย่างพระพุทธรูป ที่คนตาน (ถวาย)ไว้ก็มีเยอะ เขาบอกว่าหาย ไม่รู้หายจริง หรือเขาขายไป ก็เดี๋ยวนี้พระสูงไม่รู้ข้างในจะเหลืออะไร เมื่อก่อนมีพระองค์ใหญ่องค์หลวงอยู่ข้างในนั้น พระพุทธรูป เขาเอาเมืองพม่ามาขาย หาบมา บางองค์ก็เป็นทองจริงๆ บางองค์ก็ทำจากไม้ ไม้ประดู่บ้าง ถ้าเขาหาบมาขาย คนที่มีเงินเขาซื้อเอาไว้แล้วถวายไว้กับวัด สมัยก่อนที่มีการสัมปทานป่า เวลาวัดชำรุดทรุดโทรม เราก็ไปขอไม้จากหัวหน้าป่าไม้ ถ้าเขาอนุญาตกำนัน ผู้ใหญ่ ประชุมลูกน้องให้ไปฟันไม้มาซ่อมแซมวัด เมื่อก่อนป่าไม้ไม่เป็นอย่างนี้ มีเยอะที่หัวโต้งต้นใหญ่ต้นหลวง ต้องเอากันไปถาก คนเลื่อยไม่มี ตอนหลังรุ่นแม่ เริ่มมีการตัดไม้ทำลายป่า คนรุ่นก่อนเขาจะทำอะไร เขาจะคิดว่า **“ต๋ายไปแล้ว กั๋วบ่ค้างไว้ฮื้อลูก”**(ตายไปแล้ว กลัวไม่เหลืออะไรไว้ให้ลูก) ยกตัวอย่างแม่ไร่สวน พ่ออุ๊ยแม่หม่อนเขาทิ้งอะไรไว้ให้ก็ไม่ขาย เอาไว้สักการะบูชา เอาไว้เอาบุญท่าน ถ้าท่านไม่รักเรา ท่านก็ไม่

รักษาไว้ให้เรา คนรุ่นหลัง คิดไปกินไป เรามีลูก มีหลานแล้ว ต้องคิดว่า ทุกข์ตัวยังพอหลับได้ ทุกข์ใจนอนก็คิด นั่งก็คิด เราอยู่ดีกิ๋นน้อย ต้องสะสมไว้ เราก็จะพออยู่พอกินขึ้นมา ทุกข์ตัว ไม่ทุกข์ใจ อะไรก็มีไว้ ถ้าไปทำนา (เช่า) ของเขา สุดท้ายเราได้ส่วน เจ้านาได้ส่วน จะไม่พอกิน กลัวลูกต้องไปลำบากหากิน อย่างหลองข้าว (ยุ้งข้าว) บ้านแม่ มีคนมาถามซื้อ แม่ไม่ขาย แม่จะเอาไว้ผ่อไว้ดู ว่าพ่อเขามาคิด (สร้าง) ไว้ให้ ถ้าขายไปก็ไม่ได้เห็นแล้ว

(แม่เอาของเก่าออกมาให้ถ่ายรูป) อันกลมๆ เล็กๆ เรียกว่า 5 สตางค์ ตัวนกเรียกว่ามู เป้งเรียกว่าขัน อันที่ดำๆ (ที่ติดอยู่ที่ตราชั่ง) ดูเหมือนว่าจะเป็นยาฝิ่น ที่พิพิธภัณฑ์ทางจอมทอง สันป่าตองมีเยอะ เขามาหาซื้อจากคนบ้านเราไปเยอะแยะ แม่เห็นตอนไปกินไปตาน ถึงได้เห็น ยอย (ชั่ง) นี้เป็นทองแดงอย่างสตางค์แดง ต้องให้มันเท่ากันทั้งสองข้าง คนสมัยก่อนเขาบอกว่า อย่าไปคดไปโกงกิน ให้ซื่อๆ อย่างตราชั่ง เราจะได้อยู่ดี กินดีไปตางหน้า หนังสือพม่าแม่ก็มีตั้งแต่สมัยแม่จอมนางเอามาจากพม่า ตัวคดไปเคี้ยวมา แม่อ่านไม่ออก ตอนนี้เอาไปทำบุญที่วัดสองอัน เอาใส่ตู้ไว้

อุ๊ยยกเหรียญเงินรูปี ที่หลานสาวได้รับเป็นของขวัญวันแต่งงาน ขึ้นจบ (ไหว้)

วันแต่งงาน เขากินข้าวต้มหัวหงอก หมายความว่า ให้ผัวเมียที่แต่งงานกัน อยู่ด้วยกันจนหัวหงอก แล้วก็กินข้าวกินแกงมาเลี้ยงคนเฒ่า เป็นแกงจิ้น แกงปลา แต่จะเอาข้าวต้มหัวหงอกมาก่อน

ผู้ให้ข้อมูล **15) พ่ออุ๊ยสมบูรณ์ (เงิน) ไหวเร็ว อายุ 76 ปี (เกิด พ.ศ. 2474 เป๊ิง (ปี) แพะ)**
ชาติพันธุ์ **ไทใหญ่**
ผู้สัมภาษณ์ **อ. ดำรงพล อินทร์จันทร์ นางสาวจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่ **14 ธันวาคม พ.ศ. 2550**
ที่อยู่ **บ้านโป่ง หมู่ 1 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **บ้านโป่ง หมู่ 1 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง **อ. ดำรงพล อินทร์จันทร์ นางสาวจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง **-**

พ่ออุ๊ยเงิน ไหวเร็ว อายุ 76 ปี กำลังอ่านปั๊กกะตืน (ตำรา) ที่เก็บรักษาสืบต่อกันมาตั้งแต่รุ่นพ่อ

ความเชื่อ

ม้วยเก้าก๋อง ถ้าว่าเดือนออก 6 ค่ำ แรม 6 ค่ำ 6 + 7 เป็น 13 อัน เป็น**ม้วยเก้าก๋อง ทำอะไรไม่ดี** เพราะว่าก๋องไฟกองเดียว เผาคนเก้าศพ ประวัติมันเยอะ ปั๊กกะตืนบอกไว้ ทำอะไรก็ไม่ดี สิบหายหมด ทำอะไรไม่ได้ซักอย่าง ผีตายไม่เอาไป แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ไม่ได้ (หมายเหตุ คนเมืองถือวันม้วยเก้าก๋องเฉพาะเรื่อง ไม่เผาศพแต่งานบุญทำได้)

ออก 7 ค่ำ แรม 7 ค่ำ ถ้าเป็นวันศุกร์ เป็น เจ็ดศอกสอย (มันเหลี่ยมขนาด) ม้วยเก้าก๋อง
ออก 5 ค่ำ แรม 5 ค่ำ วันพฤหัส เป็นม้วยเก้าก๋อง ม้วยหลวง
ออก 4 ค่ำ แรม 4 ค่ำ วันพุธ เป็นม้วยเก้าก๋อง
ออก 10 ค่ำ แรม 10 ค่ำ วันอังคาร เป็น 13 อัน
ออก 11 ค่ำ ถ้าเป็นวันจันทร์ (เลข 2) เป็น 13 อัน เป็นม้วยเก้าก๋อง

ออก 12 ค่ำ ถ้าเป็นวันอาทิตย์ (เลข 1) **เอาค่ำ บวก วัน** เป็น 13 อัน เป็นม้วยเก้าก๋อง ไม่ดีซักอย่าง เดือนเขาไม่นับ นับวันเป็นหลัก แต่ละวัน วันอาทิตย์ (เลข 1)/วันจันทร์ (เลข 2)/วันอังคาร (เลข 3)/วันเสาร์ (เลข 7) ภาษาพม่า จางหน่วย จางหน่า อ่างก่า ปุ่ตุสู จ่าเซ พจีย่า พะเหง่ พ่อพูดได้ สามภาษา ทำงานบุญ กินตานก็ทำไม่ได้ ความเป็นมาจะเล่าให้ฟัง นี่

นางกาบ มันเป็นคนง้าม งาม เป็นคนไม่นับถือพ่อแม่ มีอะไรก็ไม่ให้พ่อให้แม่ เป็นคนไม่ดี แยกออกไปอยู่คนเดียวที่หนึ่ง ที่เรือนนางกาบ จะมีบันไดขึ้นข้างหน้า ลงด้านหลัง เวลามีหนุ่มๆ มาหา (จีบ) ก็จะขึ้นข้างหน้าลงข้างหลัง เป็นอย่างนี้ ทีนี้มีบ่าวมาเที่ยว นางก็บอกว่าไม่ต้องพูดมาก เรารู้กันอยู่แล้ว ลงเรือนไปเถิด วันพรุ่งนี้จะ

ห่อข้าวให้ ไปฟันไม้ฟากมาก็แล้วกัน บ่าวคนแรกก็ลงเฮือนนางไป บ่าวคนที่สองขึ้นมา นางก็บอกว่า ไม่ต้องพูดมาก อย่างไรเราก็จะได้กัน นางก็บอกหนุ่มๆที่มาจีบอย่างนี้ทุกคน นางมีชู้ 7 คน ถึงตอนเช้า นางมีไก่ตัวผู้ ตัวใหญ่ตัวหนึ่ง นางไม่กิน แต่เอาทำห่อนึ่ง ทำ 7 ห่อ สำหรับชู้ 7 คน ผู้ชายทุกคนที่ไปฟันไม้ต่างก็ไม่รู้ว่าตนเองเป็นชู้นางกาบ นางใช้ให้คนหนึ่งฟันไม้ต๋ง ไม้ฟาก ไม้เสา ไม้ขื่อ ไม้แป ไม้โย พอไปเจอกันในป่า หนุ่มๆ ก็ถามกันว่ามาฟันไม้ไปทำอะไร คนหนึ่งก็บอกว่า มาฟันไม้ต๋ง คนหนึ่งบอกมาฟันไม้ฟาก ไม้แป ไม้เสา ทีนี้หนุ่มๆ หิวข้าว จึงชวนกันกินข้าวก่อนแล้วค่อยกลับ เอาข้าวไปกินบนก้อนหินใหญ่ แต่ละคนถามกันว่า เอาอะไรมากินบ้าง ทุกคนก็บอกว่า ไม่รู้ มีคนทำให้ นางกาบเป็นคนห่อ หนึ่งในนั้นเป็นคนมีวิชา เลยเสนอว่า อย่าเพิ่งกิน เปิดห่อออกมาดูให้หมดทุกคน พอเอาแต่ละชิ้นส่วนมาต่อกัน กลายเป็นไก่ปู้ (ตัวผู้)ของนางกาบ ทุกคนเลยรู้ว่า ตัวเองเป็นชู้นางกาบ เลยคุยกันว่า นางกาบเป็นผู้หญิงไม่ดี มีชู้เจ็ดคน เรากลับไปปาดคอนางปาดเสีย

จากนั้นทั้ง 7 คนได้ชวนกันไปที่บ้านนางกาบ ทั้งหมด ตั้งใจว่ามากินข้าว อมเมี่ยง สูบบุหรี่เสร็จแล้วจะคุยกับนางว่า ผู้หญิงมีชู้ 7 คน บ่ใจ่เมวมัน (เป็นเรื่องไม่ถูก) แล้วจะปาดคอนางทิ้ง แต่ผู้ชายทั้งเจ็ดคนไม่รู้ว่าที่บ้านนางกาบ ไม่ว่าจะเป็นน้ำต้น (คนโฑสำหรับใส่น้ำ) แก้วน้ำ ขันล้างมือ ถ้วยแกง นางใส่สารหมด (ยาพิษ) ทุกคนเลยตายหมด จากนั้นนางลากศพไว้ในเรือน ใต้ถุนบ้าน เอาผ้าห่มคลุมศพเอาไว้

ลุงก่อ เป็นสัปเหร่อ รับจ้างเผาศพคนละ 2 จ๊อย (เงินแถบ) ลุงก่อไม่เคยเห็นนางกาบ พอมาเห็นนางกาบเป็นคนงาม ลุงก่อเลยไม่เอาค่าเผา แต่จะเอานางกาบเป็นเมีย โดยที่ไม่รู้ว่าต้องเผาคนถึง 7 คน พอเอาคนแรกไปเผาเรียบร้อยก็กลับมาหานางกาบ หวังจะได้อุ้มนางกาบ แต่นางกาบกลับต่อว่า ว่า เผาศพอย่างไร ศพจึงไม่ไหม้ ลุงก่อเอาศพที่สองไปเผาอีก หลังก็ต้องไปเอาเอง แบกศพไปเผาเอง เผาถึงคนที่ 4-5 ก็เริ่มหิว พอถึงคนที่ 6 เริ่มโมโห บ่นว่าไม่เอาแล้ว นางกาบ เอาเงินดีกว่า พอเอาไปเผาเสร็จ ก็รอดูจนไหม้หมดไม่เหลืออะไร

ลุงนะ ไปเผาถ่าน พอดีอยากจะสูบ**มูยา** (กล้องยาสูบ) แต่ไม่ได้ติดเอาไม้ขีดไปด้วย ลุงนะเดินออกมาจากป่า แล้วเอาหาบถ่านวางไว้ข้างทาง แต่ลุงก่อไม่เห็น ลุงนะนั่งลงเอาไม้คีบถ่านจุดมูยา พอลุงก่อหันกลับมาเห็นลุงนะ ก็บ่นว่า เราก็เผาหมดแล้ว ยังลุกขึ้นมาอีก เลยเข้ามากอดรัด ทุบตี ลุงนะ เพราะคิดว่าเป็นศพคนตายที่ฟื้นขึ้นมา เนื่องจากเผาศพมาแล้ว 7 ศพ ทั้งหิว ทั้งเหนื่อย สู้กันไปมา ลุงก่อเหยียบใส่ก้อนไม้ ล้มลงตรงกองไฟทั้งลุงนะ ลุงก่อ ไม่มีใครยอมปล่อยใคร เลยกลายเป็น 9 ศพ ในกอง (ไฟ) เดียว

นางกาบ เป็นเงี้ยว ในปี้ม (หนังสือ)ไม่ได้บอกว่าเป็นใคร มาจากไหน ไปยืมที่บ้านลุงก๋อมาอ่าน (ไปอยู่สบป่องเสียชีวิตแล้ว) เขียนเป็นตัวไต ลุงเรียนที่วัดโป่ง เป็นวัดไต เรียนหนังสือพม่าทั้งนั้น เมื่อพ่ออุ๊ยตาย พ่อยังไม่เกิด พ่อเกิดมาตอนที่ยังเล็กแก้ผ้าวิ่งเล่น พ่อลุงก็เอามาเลี้ยงที่วัด จำ พ.ศ. ไม่ได้ แต่เกิดที่นี่

ประเพณี

เดือนแรก ของไต เรียกเหลิน (เดือน) เจ๋งไตเป็นเดือนสามเมือง เดือนก่ำ (เดือนที่สอง)ไตเป็นเดือนสี่เมือง เดือนยี่=เดือนสิบสอง เดือนสามไต (มีนาคม) เป็นเดือนห้าเมือง

พิธีกรรมต่างๆ ในแต่ละเดือน กองหลัว เดือนสามมน (เดือนเป็ง 15 ค่ำ) (เดือนห้าเมือง) ตานข้าวยากู๊ (ข้าวเหนียวแดง) โยน (คนเมือง) เขากินตานก่อนเอามาให้เรา เราทำก็ค่อยไปตอบมื้อเขา มีการทำข้าวยากู๊ที่บ้านแล้วเอาไปตานที่วัด ทางแม่ฮ่องสอนจะมีเจ้าศรัทธา เอามาฮอมกันแล้วแจก เมื่อก่อนเอาใส่ล้อไปแจกทุกเฮือน ตอนนี้เหลือแต่ทำบ้านใครบ้านมันแล้วแจกใครแจกมัน ตานคนเฒ่า ตานวัด แล้วถึงจะเอาไปให้ป๊อกโยน (คนเมือง) ทางศรีดอนชัยหมู่ 2 เพราะเขาทำก่อนเรา นอกจากนั้นก็ถวายของกินของใช้ ข้าวยากู๊ ดอกหญ้าข้าวแตก

แต่หลัวให้เอาไปฮอมกันบ้านละเล่ม สองเล่ม ขนาดประมาณ หนึ่งศอก ใช้ไม้หลู่ คนเมืองเรียก ไม้เก๋ต่อก เอาไปถวายพระเจ้า มันแดง มียาง ติดไฟดี มีกลิ่นหอม เอาไม้มาจากแพะ มีทุกที่ ทางเมืองเขาใช้ไม้จี้ ไม้งิ้ว อย่างการสืบชะตา คนเมืองเรียกไม้โชค เราเรียกไม้เคราะห์ มันมีชื่อใครชื่อมัน แต่มันเหมือนกัน (เอาปั๊กกะตืนออกมาให้ดู) วันผีกิ๋น

ออกค่ำ ผีกินผี ผีเฮือนเรามีผีอื่นมาบุกรุกเจ้าเฮือนจะอยู่ไม่ดี ไม่สบาย ถ้าจะสร้างบ้านวันนี้ไม่ดี ผีอื่นจะเข้ามาจะมาผิด ผีเราเรื่อยๆ เจ้าของบ้านจะอยู่ไม่ดี

ออกสองค่ำ	ผีกินคน
ออกสามค่ำ	ผีกินไก่
ออกสี่ค่ำ	ผีกินเป็ด
ออกห้าค่ำ	ผีกินหมา
ออกหกค่ำ	ผีกินหมู
ออกเจ็ดค่ำ	ผีกินวัว
ออกแปดค่ำ	ผีกินควาย
ออกเก้าค่ำ	ผีกินม้า
ออกสิบค่ำ	ผีกินช้าง
ออกสิบเอ็ดค่ำ	ผีกินหมู
ออกสิบสองค่ำ	ผีกินไก่
ออกสิบสามค่ำ	ผีกินช้าง
ออกสิบสี่ค่ำ	ผีกินหมา
ออกสิบห้าค่ำ	ผีกินผี

ถ้าเป็นวัน**แรม**

ออกแรมค่ำ	ผีกินคน
แรมสองค่ำ	ผีกินควาย
แรมสามค่ำ	ผีกินช้าง
แรมสี่ค่ำ	ผีกินหมู
แรมห้าค่ำ	ผีกินหมา
แรมหกค่ำ	ผีกินม้า
แรมเจ็ดค่ำ	ผีกินไก่
แรมแปดค่ำ	ผีกินช้าง
แรมเก้าค่ำ	ผีกินหมา
แรมสิบค่ำ	ผีกินผี
แรมสิบเอ็ดค่ำ	ผีกินคน
แรมสิบสองค่ำ	ผีกินผี
แรมสิบสามค่ำ	ผีกินคน
แรมสิบสี่ค่ำ	ผีกินไก่
แรมสิบห้าค่ำ	ผีกินหมู

ถ้าจะเลี้ยงผีฝาย เลี้ยงเจ้าเมือง ก็ต้องดูตามนี้ ถ้าผีกินคน กินอะไรที่ไม่ดีเราก็ไม่เลี้ยง เลือกตามวันที่ผีจะกินหมูหรือกินไก่ ถ้าตรงกับวันผีกินหมู แต่ต้องดูอีกว่าตรงกับวันม้วยเก้าก๋อง/วันเสียหรือไม่ ถ้าตรงก็เลี้ยงไม่ได้เลื่อนไปอีก หายาก ในปี้มนี้มีหลายเรื่อง ดูยามขุดน้ำบ่อ **ทางออกเฮือน** ครอบครัวนัก **ทางออกเฉียงใต้** เป็นทางไข้ทางหนาว เป็นพยาธินัก (เป็นโรค) **ทางใต้สุด** ตาย **วันตก** ไม่ดี **ตกเฉียงเหนือ** อดอยากครอบครัวนัก **ทางเหนือ** ได้เงินคำ **วันออกเฉียงเหนือ** ได้ลาภ

ดูสร้างประตูบ้าน คนถือก็มาดู ประตูบ้านใหญ่ ประตูจะเข้าบ้าน จะมีการหักเชือก โดยเอาเชือกไปวัดกับความกว้างประตู แล้วเอามาหักดูว่าจะได้กี่หัก หันหน้าไปทางตกไม่ดี ถ้าได้หัก 1-2 หันหน้าไปทางออก ได้หัก 1-2 ไม่ดีตุ๊กเต้าต๋าย (จนจนวันตาย)

หักสาม คนทั้งหลายเกลียด
หักสี่ ลาภสักการะมากดี มีโชคลาภ
หักห้า ขี้คร้านงานบ้านมีอะไรก็ไม่ได้กิน
หักหก บ้านฮาง (ร้าง) เฮือนฮาง ไม่ดี หันหน้าไปทางเหนือ
หัก 1-2 ได้ลาภเงินคำดี
หักสาม เราจะคิดอะไรก็ถูกต้องไปทุกอย่าง
หักสี่ ทุกข์ทางผลาญ
หักห้า ทะเลาะกัน เถียงกัน
หักหก เมียเล่นชู้ ไม่ดี

ทิศวันออกเฉียงใต้ ลาภสักการะดี
หักสี่ วัวควาย มาก
หักห้า ทะเลาะกัน เถียงกัน ไม่ดี
หักหก ต้องตายจากกัน ไม่ได้อยู่ด้วยกันจนแก่เฒ่า ถ้าผัวไม่ตายก็เมียตาย

นอกจากนี้ยังมีอีกหลายอย่าง เช่นดูวันผีโหโหลง (ผีหัวหลวง) จะทำอะไรอย่าให้ไปเจอผีหัวหลวงเราจะอยู่ไม่ดี กินไม่ลำจะดูเวลาที่คนจะซื้อรถ ซื้อของเข้าบ้าน

วันเสาร์ มีทางตะวันออกเฉียงเหนือเราอย่าไปเจอ จะมีอันตรายให้เว้นมันเสีย
วันจันทร์ มีทางตะวันออก
วันพุธ มีทางเหนือ
วันอังคาร มีทางตะวันตกเฉียงเหนือ
วันศุกร์ มีทางตะวันตก
วันอาทิตย์ มีทางตกเฉียงใต้
วันพฤหัส มีทางใต้ เป็นวันแก๋น วันบ่ดี ถ้าเราไปหาโชค หาลาภ จะสิบหาย
วันอังคาร มีทางตะวันออกเฉียงเหนือ
วันพุธ มีทางตะวันออก
วันพฤหัส มีทางตะวันออกเฉียงใต้
วันศุกร์ มีทางใต้
วันอาทิตย์ มีทางเหนือ ไปหากินไม่ได้
วันเสาร์ มีทางตะวันตก

บางคนที่ไม่ถือก็พังไปเรื่อยๆ พ่อเขียนได้แต่ไม่ได้เขียนนานแล้ว อันเก่ามันดี อันใหม่นี้ค้นคว้าแล้วไม่ได้ความ ต้องเอาปี้มไว้สูง เอาไว้อ่วยไม่ได้ (ทิ้งเรี่ยราดไม่ได้) กลัวกรรม กลัวเวร ตัวหนังสือพม่าตัวหนึ่งบาปเท่าพระเจ้าองค์ ถ้าเราข้าม หรือเหยียบตาจะบอดทันที หนังสือไทยไม่เป็นไร เขาทำมาทีหลังไม่มีบาปมีกรรม หนังสือเมือง หนังสือยาง หนังสือไต ไม่ได้ บาป หนังสือนี้เอาไปแปล ถ้าไม่มีคนมีความรู้ก็เอากลับมา จะบอกให้ ส่วนใหญ่คนที่มาดู จะดูเรื่องสร้างบ้าน ทำคอกหมู กินแขกแต่งงาน จะย้ายที่อยู่ที่นอน มาที่นี่หมด ถ้าวันไม่ได้ก็ไม่ได้ไป แต่ไม่ได้มีแต่อุ๊ยที่ดูได้ ตำราในโลกนี้มี แปดหมื่นสี่พันตำรา ไม่เหมือนกัน อุ๊ยใช้แต่ตำราของอุ๊ยนี้ มีตั้งแต่เจ่นหม่อนแล้ว เอาจากบ้านนี้ พ่อเฒ่าพ่อหม่อนสืบไว้ให้ อยู่กับบ้านนี้ ตัวหนังสือจางไปพ่อก็แต้มซ้ำแต่ปี๊บอันเดิม อุ๊ยเรียน (หนังสือ) พม่า (ที่วัดโป่ง วัดไตนี้) จบชั้นสี่ แล้วมาเรียนต่อหนังสือไทยจบชั้นสี่อีก ถ้าเป็นวัดทางไต เรียนหนังสือพม่าหมด ถ้าเป็นวัดเมืองเรียนหนังสือไทยหมด

ทหารไทยนายดาบสามคน สงครามพม่า สงครามไทย ไม่ถูกกัน **ถ้าเรียนหนังสือพม่าตอนแรกเขายังไม่จับ เตือนไว้ อีกครั้งหนึ่ง จับใส่คุก ทหารมาขึ้นทุกวัด ถ้าเรียนหนังสือไต เขาจะจับใส่คุก พ่อก็เลิกเรียนเอาเผาไฟหมด** พ่อยังไม่ออกจากโรงเรียนยังเป็นเด็กอายุประมาณ 10 ขวบ ถ้าเรียนตัวเมืองเขาไม่จับ ปี๊บนี้ใครมาถามซื้อพันหมื่น แสนก็ไม่ขาย จะไปค้นคว้าของเก่าก็ไม่ค่อยมี ที่ใช้กันทุกวันนี้ก็มีอันเดียว สอนลูกเขาก็ไม่สืบ ไม่มีใครสืบ มีแต่พ่อรักษาเขาไม่รักษาก็บาป เขารักษาก็ได้บุญ

พ่อวินเรียนเช็ดไข่จากลุงขัน (เสียชีวิตแล้ว) อุ๊ยก็ได้คาถาแต่**ผีไม่ปั่น (ให้) กิน**ถ้าเอาเงินแถบไปเช็ดจะออกดำ อุ๊ยไม่ทำ ผีไม่ให้กิน คาถาไม่ยาว “โอมต๊กคะ โอมตะคา สวาฮะมิ” พ่อทำแล้วเงินไม่ดำ พ่อสักบ้างสองสามตัว เป็นยากันก้อง (กันเขี้ยว กันขอ) กันงู

พ่อมีลูก 4 คน ตายไป 2 เหลือ 2 คน พ่อวิน กับ แม่ใบ มีหลาน เบิ้ม บอย (ลูกพ่อวิน) แม่ใบมี พี่บีทำงานที่โรงพยาบาล

ผู้ให้ข้อมูล **16) อุ๊ยแสงเฮือน จุฑาศานต์ภัทรกุล**
ชาติพันธุ์ **ไทใหญ่**
ผู้สัมภาษณ์ **นายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่ **18 มกราคม พ.ศ. 2551 (ครั้งที่ 1)**
21 มกราคม พ.ศ. 2551 (ครั้งที่ 2)
ที่อยู่ **บ้านโป่ง หมู่ 1 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **บ้านอุ๊ยแสงเฮือน บ้านโป่ง หมู่ 1 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง **นายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง **-**

แม่อุ๊ยแสงเฮือนไปบ้านเมืองน้อยเพราะว่ามีการสร้างวัดเมืองน้อยขึ้นใหม่ จึงจัดให้มีงานปอย (งานเฉลิมฉลอง) ขึ้นมา มีพระชื่อว่า ตุ๊แก้ว ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดเมืองน้อยมาจนถึงปัจจุบัน เวลาไปงานปอยก็ไปนอนที่วัดเมืองน้อย โดยทางวัดเมืองน้อยจะส่งการ์ดหรือจดหมายเชิญไปร่วมงานปอยที่วัด จะแจกเฉพาะผู้ที่ชอบทำบุญหรือเข้าวัดเป็นประจำเท่านั้น คนที่ไม่ค่อยไปวัดทางวัดก็ไม่แจก

แม่แสงเฮือนเล่าว่า เมื่อแม่อายุได้ 60 ปี สภาพบ้านเรือนที่บ้านเมืองน้อยทุกหลังสร้างด้วยไม้ไผ่ ตั้งอยู่สองฝากฝั่งทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตกของแม่น้ำปาย คนเมืองน้อยมีทั้งคนที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ *"หมู่ยางมันอ่วยเป๋นบะเล่อเคอะคะ"* (ไม่เรียบร้อย สกปรก) บ้านของคนไตใหญ่ดูแล้วจะสะอาดเรียบร้อยกว่าบ้านยาง ของกิน กับข้าวต่างๆก็เป็นอะไรที่คนไตไม่ค่อยกินกัน กินไปเรื่อย อย่างหนู เขียด กบ สัตว์ต่างๆ เมื่อเขาเอาของพวกนี้มาให้แม่อุ๊ยกิน ก็ไม่กินเพราะว่า *"ขี้จ๊ะ"* (รังเกียจ ไม่ชอบ) เขาก็ไม่ได้ว่าอะไร เพราะคนเราชอบกินไม่เหมือนกัน

เมื่อบ้านศรีดอนชัย หรือบ้านโป่ง บ้านโฮ่ง มีงานปอยที่วัดหรืองานศพ พวกเขาก็จะลงมาถึงบ้านเรา "มาเติงกัน" คนที่นับถือศาสนาคริสต์ก็จะไม่มาจะมาแต่ศาสนาพุทธเท่านั้น

ส่วนเรื่องของการนับถือศาสนาถ้ามีคนมาขอให้แม่อุ๊ยแสงเฮือนมาถือเป็นศาสนาคริสต์จะไม่ยอมเด็ดขาด เพราะว่า เคยมีมิชชันนารีฝรั่งมาเผยแพร่ศาสนาคริสต์และเอาหนังสือมาแจก แม่อุ๊ยก็เอามาอ่านด้วยแต่แม่อุ๊ยก็ไม่ได้สนใจอะไร เนื่องจาก ตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายายก็นับถือศาสนาพุทธมาโดยตลอด ถือมานานแล้วเลยไม่เคยคิดจะเปลี่ยนไปถือศาสนาอื่น แต่กะเหรี่ยงที่บ้านเมืองน้อยนั้นบางส่วนก็ได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ บางส่วนก็ถือศาสนาพุทธ แต่ว่าดั้งเดิมของ กะเหรี่ยงเมืองน้อย พวกเขา *"ถือผี"* ทั้งผีปู่ย่า ผีไร่ ผีน้ำ ผีนา ฯลฯ พวกที่เปลี่ยนไปถือศาสนาคริสต์ก็ทิ้งผีหมดเลยไม่นับถือ ไม่ไหว้ผีกันแล้ว แต่คนที่นับถือพุทธก็ยังคงไม่ทิ้ง ยังมีการไหว้ผีปู่ย่าอยู่ ถือทั้งพุทธทั้งผีไปด้วยกัน

ในส่วนของคนไตนั้น เมื่อก่อนคนไตแท้ๆ ที่มาจากเมืองพม่าก็ไม่มีการนับถือผีเลย เมื่อก่อนแม่อุ๊ยก็ไม่ได้ถือผีอะไรเลย แต่มานับถือผี มาไหว้ผีตอนที่แต่งงานกับสามี เพราะว่าสามีนับถือผีมาก่อน พอมีลูกด้วยกันก็เลยนับถือมาตั้งแต่นั้น เมื่อถึงเดือน 7 เมือง (เมษายน) สามีของแม่อุ๊ยก็จะไปร่วมทำพิธีเลี้ยงผีที่บ้านเก๊าผีอยู่ที่บ้านทุ่งยาว เมื่อทำพิธีเลี้ยงผีเสร็จก็มีการนำเอาของเซ่นไหว้กลับมาให้ลูกหลานแบ่งกันกินที่บ้านของแต่ละคน เช่น ข้าว ผัก ไก่ แต่ก่อนตอนที่แม่อุ๊ยยังไม่มีลูกนั้นจะไม่กินของเซ่นไหว้เลย แต่หลังจากมีลูกแล้วจึงได้กินของเซ่นไหว้ตั้งแต่นั้นมา ทำให้ต้องเข้าผีร่วมกับสามีด้วย เพราะว่าเคยมีเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้น คือ มีคนไตใหญ่คนหนึ่งประกาศกร้าวว่าตนเองจะไม่นับถือผี เพราะเก๊าเหง้า (ต้นตระกูล) เป็นไต ไม่มีผีสางอะไรทั้งนั้น และจะไม่กินของเซ่นไหว้ หลังจากนั้นไม่นานชายผู้นั้นก็ได้ล้มป่วยลง จึงได้ไปถามหมอเมื่อ หมอยาม จึงได้ทราบว่าเกิดจากการที่ผีปู่ย่าลงโทษที่ไม่ยอมนับถือผีปู่ย่าและผีเจ้าบ้านเจ้าเฮือน เมื่อเกิดกรณีอย่างนี้ขึ้นมาจึงทำให้แม่อุ๊ยหันมานับถือผีปู่ย่าตามสามีด้วย เพราะเชื่อว่าผีปู่ย่าและผีบ้านผีเรือนจะช่วยดูแลปกปักรักษาลูกหลานให้อยู่กันโดยไม่มีโรคภัยหรือสิ่งชั่วร้ายต่างๆ นอกบ้านเข้ามาทำร้ายได้ ทุกๆ เช้าหลังจากตื่นนอน แม่อุ๊ยจะต้องไหว้พระเจ้าก่อน

จากนั้นก็จะไหว้ผีปู่ย่า เจ้าบ้านเจ้าเฮือนก่อนที่จะทำงานอะไรเสมอๆ รวมไปถึงไหว้ไปถึงหอเจ้าเมืองของหมู่บ้านด้วย และเมื่อจะเข้านอนก็ต้องไหว้พระ เจ้าเมืองและผีปู่ย่าด้วยเสมอ โดยมีการฮ่ำหา (คำไหว้) ว่า

"วันนี้ข้าจะไหว้ถึงบุญพ่อบุญแม่ของข้า บุญเจ้าบุญผัวของข้า ปู่ย่าตายายของข้า เจ้าหอเจ้าเฮือน ปู่ย่าแม่ย่า เจ้าอารักษ์ เจ้าบ้านเจ้าเมือง มาปกปักรักษาข้าเขาแม่ลูก จะไปซื้อมีพิษมีภัย ขอฮื้อปกปักรักษาทุกเช้า ทุกเย็นไม่ว่ากลางคืนหรือว่ากลางวัน อย่าให้ข้าได้มีเคราะห์มีนามอะไรเลย เคราะห์ไม่ดี ไม่งามอย่าให้ได้เข้ามาใกล้ ข้าขอไล่ออกไป อย่าให้ได้เข้ามาใกล้ข้าเขาแม่ลูก ขอฮื้อได้อยู่สุขสบายไปข้างหน้า " โดยจะไหว้ทุกวัน ไหว้ถึงบุญคุณของพ่อและแม่ก่อนเสมอ จากนั้นก็ไหว้ถึงบุญคุณของ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่เรานับถือสักการะบูชา ให้ปกปักรักษาเราทุกวันทุกคืน

ลูกๆ ของแม่อุ๊ยก็ถือผีเช่นกัน เพราะว่าสายตระกูลผีนั้นมันมาจากสามีของแม่อุ๊ย สามีของแม่เป็นคนเมืองผสมกับไทใหญ่ จึงมีการเลี้ยงผีและถือผี โดยเก๊าผีของสายตระกูลจะอยู่ที่พี่เอ้ย (พี่สาวคนโต) ของสามีแม่อุ๊ย

อยู่ที่บ้านทุ่งยาว เมื่อสามีแม่อุ๊ยเสียชีวิตลงไป จึงได้ทำการขอไปอยู่กับผีปู่ย่าฝั่งสามีด้วย โดยเอาข้าวตอกดอกไม้ไปไหว้ไปขอถือผีด้วย และได้ขอแบ่งบูชาเอาผีปู่ย่ามาไว้ที่บ้านเวียงเหนือด้วย เอาข้าวตอกดอกไม้มาทำพิธีย้ายผีมาไว้ที่บ้านของอุ๊ยซิง ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว จึงได้ยกเก๊าผีให้กับลูกสาวชื่อว่ามะลิ จากนั้นเป็นต้นมาบ้านเก๊าผีของสายตระกูลจึงมีอยู่สองบ้าน คือที่บ้านทุ่งยาวและที่บ้านเวียงเหนือ (บ้านโป่ง)

ครั้งที่ 2 วันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2551

ผู้สัมภาษณ์ **อ. ดำรงพล อินทร์จันทร์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**

สถานที่ **บ้านอุ๊ยแสงเฮือน**

ความเชื่อ

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีของชาวไทใหญ่ คือ **ผีกะ** หรือที่ชาวไทใหญ่เรียกว่า **“เพ้อ”** เป็นผีไม่ดี จะเข้าสิงอยู่ในตัวคนที่ขวัญอ่อน เมื่อถูกเพ้อเข้าสิงแล้วจะมีอาการไม่สบาย เป็นไข้สูงจะหายก็ไม่หาย จะตายก็ไม่ตาย ชาวบ้านจะเชื่อว่าถูกเพ้อเข้า ต้องไปรักษาที่หมอที่ผ่านการบวชเป็นพระมาก่อน หมอจะเอามีดดาบ เอาไม้ที่ลงคาถาอาคม ทุบตีไล่เพ้อออกไป แต่เพ้อจะไม่สามารถเข้าสิงคนที่สุขภาพแข็งแรง หรือคนที่ขวัญแข็งแรงได้ การป้องกันเพ้อเข้าจะต้องรักษาตัวเองให้แข็งแรงอยู่เสมอ โดยการอาบน้ำส้มป่อยทุกๆ เดือน ออก 3 ค่ำ

เพ้อ สามารถมีการเลี้ยงได้ โดยคนที่เลี้ยงเพ้อได้นั่นมีทั้งคนรวยและคนจน โดยเอาหม้อและผ้าขาว มาปิดปากหม้อเลี้ยงผีเพ้อไว้ข้างในหม้อ ผู้ที่เลี้ยงเพ้อไว้ต้องดูแลเพ้อเป็นอย่างดี หากว่าดูแลเพ้อไม่ดี เลี้ยงไม่ดี เพ้อก็จะไปเข้าสิงผู้อื่น เจ้าของก็จะโดนด่าโดนประฉามจากชาวบ้านได้ว่าดูแลเพ้อของตนเองไม่ดี เพราะการเลี้ยงเพ้อนั้นไม่ควรที่จะให้ใครรับรู้ว่าตนเองมีเพ้อไว้ เพราะเป็นผีไม่ดี จะเป็นที่รังเกียจของชาวบ้านได้ แต่ว่าหากคนที่เลี้ยงเพ้อนั่น ไม่ชอบใครหรือว่าเกลียดใครก็สามารถปล่อยเพ้อไปเข้าสิงผู้ที่เราเกลียดได้ เป็นการเลี้ยงเพ้อไว้เพื่อเป็นการปกป้องตัวเองหรือไว้ข่มขู่ เมื่อโดนรังแกหรือดูถูกเหยียดหยาม และจะไม่โดนดูถูกอีกเมื่อมีคนรู้ว่าเราเลี้ยงเพ้อไว้ เนื่องจากกลัวโดนเพ้อเข้าสิง แต่ก็ไม่ควรไปถามใครๆ ว่าเลี้ยงเพ้อไว้หรือไม่ เพราะว่าอาจถูกมองว่าไปดูถูกและอาจถูกรังเกียจได้ ผีเพ้อนี้ได้มาจากการสืบทอดตามสายตระกูล คล้ายกับการนับถือผีปู่ย่า แต่ผีปู่ย่าเป็นผีดีเป็นผีบรรพบุรุษ เพ้อเป็นผีไม่ดี หากคิดที่จะสืบต้องเลี้ยงไปจนตัวเองจะตายไป หากลูกหลานไม่ต้องการสืบเพ้อก็ทำได้ต่อเมื่อเมื่อเจ้าของเพ้อตายก็ต้องเอาเพ้อไปทำพิธีฝังไปพร้อมกับเจ้าของไปด้วยกัน โดยมีคำกล่าวว่า “ผีบ่ดีของบ่ดี กูตึงบ่สืบ กูตึงบ่ต๋าม กูกลัว ของบ่ดีอย่างอี้ มึงเอาไปตวย”

ผู้ที่เลี้ยงเพ้อไว้ ชาวบ้านถือว่าเป็นคนไม่บริสุทธิ์มีผีไม่ดีอยู่กับตัว ชาวบ้านไม่นิยมที่จะเลี้ยงหรือลืบต่อกัน ส่วนใหญ่จะเป็นคนทางฝั่งพม่าที่นิยมเลี้ยงเพ้อไว้

ผู้ให้ข้อมูล **พ่อหลวง ฉิมคำ ติโต๊ะ อายุ 42 ปี**
นายจะอือ ก่านะ อายุ 65 ปี
ชาติพันธุ์ **ปกาเกอะญอ**
ผู้สัมภาษณ์ **อ. ดำรงพล อินทร์จันทร์**
และนายกีรติ ปรีชานุกูล
วันที่ **วันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2551**
ที่อยู่ **บ้านเมืองน้อย หมู่ 4 ต. เวียงเหนือ**
อ.ปาย จ. แม่ฮ่องสอน
สถานที่ **บ้านพ่อหลวงฉิมคำ ติโต๊ะ**
ผู้เรียบเรียง **อ. ดำรงพล อินทร์จันทร์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง **-**

ฉิมคำ ติโต๊ะ

จะอือ ก่านะ

เขตการปกครองย่อย

บ้านเมืองน้อยเป็นหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นมาได้ 100 กว่าปีแล้ว ผู้ที่มาอยู่แรกๆบางส่วนเป็นคนดั้งเดิมที่นี่ มีการย้ายมาจาก เวียงแหง ปางมะผ้า ขุนยวม สะเมิง จากเมืองนอก (พม่า) อยู่กันมาได้ 3-4 ชั่วคนแล้ว คนที่มาอยู่แรกๆ ชื่อว่า ตะดิ อยู่ทางบ้านห้วยหก และหม่องพู่น อยู่บ้านหัวฝาย เป็นคนไทใหญ่ที่ย้ายมาจากฝั่งพม่า

ทำเนียบผู้ใหญ่บ้านเมืองน้อย ดำรงตำแหน่งสมัยละ 5 ปี

สมัยที่ 1 นายหม่องพู้น
สมัยที่ 2 นายธรรมมะ (เป็นลูกของหม่องพู่น และเป็นตาพ่อลวงฉิมคำ ติโต๊ะ)
สมัยที่ 3 พะตี่จ่า
สมัยที่ 4 นายเต๊าะเต๊ะ
สมัยที่ 5 นายเก่อหน่า
สมัยที่ 6 ลุงสุข
สมัยที่ 7 นายเหลา
สมัยที่ 8 นายส่าจี
สมัยที่ 9 นายสมพร งามจริยธรรม
สมัยที่ 10 -11 นายฉิมคำ ติโต๊ะ

พ่อหลวงฉิมคำ ติโต๊ะ ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมาได้ 2 ปี 2 สมัยแล้ว บ้านเมืองน้อยชื่อเต็มชื่อว่า **บ้านศาลาเมืองน้อย แบ่งออกเป็น 5 ป๊อกบ้าน (170 ครัวเรือน)** ได้แก่ **กุงจอง บ้านมะเขือคัน ห้วยงู ห้วยงูน้อย และหัวฝาย** มีบ้านบริวารอีก 3 บ้าน เป็นบ้านใหญ่กว่าป๊อกบ้าน ได้แก่ บ้านหัวปาย ปายสองแง่และบ้านห้วยช้างเผ่า **ประชากรทั้งหมดจากข้อมูลสำรวจเมื่อปี 2550 ประมาณ 1,163 คน** ประชากรในศาลาเมืองน้อยประกอบไปด้วยหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้ง **กะเหรี่ยง มูเซอ ลีซอ และไทใหญ่** อยู่กระจายตามบ้านบริวารต่างๆ อย่างบ้านห้วยช้างเผ่าจะเป็นลีซอ (ประมาณ 100 คน) บ้านหัวปาย ปายสองแง่จะเป็นมูเซอ (220 คน) บ้านมะเขือคันมีไทใหญ่อยู่ 3 หลังคาเรือน เป็นไทใหญ่ที่ย้ายมาจาก อ. เวียงแหง จ. เชียงใหม่

ส่วนในป๊อกบ้านทั้ง 5 ป๊อก จะเป็นกลุ่มประชากรกะเหรี่ยงทั้งหมด ประชากรกะเหรี่ยงส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธมีประมาณ 230 หลังคาเรือน (รวมหย่อมบ้านหากไม่รวมหย่อมบ้านมีประมาณ 120 หลังคาเรือน) มี 52 หลังคาเรือนที่นับถือศาสนาคริสต์

ลีซอที่อยู่ที่บ้านห้วยช้างเฒ่า เป็น**ลีซอที่ย้ายมาจากบ้านหัวแม่เมือง**ตั้งแต่ปี 2520 ย้ายมาเนื่องจากพื้นที่บ้านหัวแม่เมือง เป็นพื้นที่ต้นน้ำ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า **"ไคผักเงิน"** (ไค = พื้นที่น้ำซึมซับออกมา) เป็นบริเวณที่น้ำซึมออกมาเป็นบริเวณป่าต้นน้ำแม่เมืองที่เป็นแม่น้ำที่ชาวบ้านใน ต.เวียงเหนือใช้ทำการเกษตร หากปล่อยให้กลุ่มลีซออยู่ที่บริเวณไคผักเงินมากเกินก็อาจส่งผลต่อต้นน้ำแม่เมืองและทำให้น้ำแม่เมืองแห้งได้ ด้วยเหตุนี้จึงมีความคิดที่จะย้ายชาวบ้านหัวแม่เมืองฝั่งตะวันตกออกจากพื้นที่ไคผักเงินนั้น ออกมาอยู่ที่บ้านห้วยช้างเฒ่าในปัจจุบัน เพราะพื้นที่บ้านห้วยช้างเฒ่าเคยเป็นที่ในการทำไร่เลื่อนลอยของกลุ่มลีซูมาก่อนหน้านั้นแล้ว เมื่อมีคำสั่งย้ายชาวบ้านออกจากพื้นที่เริ่มแรกก็จะให้ย้ายเป็นกรชั่วคราวก่อน เพราะว่าเป็นที่อนุรักษ์ของทางกรมป่าไม้ แต่ว่าทางราชการก็ไม่สามารถหาที่อยู่อื่นให้กับลีซูที่ถูกย้ายเหล่านี้ได้ จึงปล่อยให้อยู่ในพื้นที่นี้มาจนถึงปัจจุบัน โดยมีข้อแม้ว่าไม่สามารถถางพื้นที่ใหม่ในการทำไร่เลื่อนลอยได้แล้ว ต้องใช้พื้นที่เดิมที่เคยทำอยู่หมุนเวียนภายในที่เดิมของตนเองไป

การเข้ามาของศาสนาคริสต์-พุทธ

ผู้เผยแพร่**ศาสนาคริสต์**เข้ามาในหมู่บ้านเมื่อปี **พ.ศ. 2517** ก่อนหน้านั้นชาวบ้านบ้านทุกครัวเรือนจะนับถือผี เมื่อศาสนาคริสต์เข้ามาก็จะมีการทำพิธียก "หิ้งผี" ภายในบ้านออกไป โดยผู้ทำพิธีคือบาทหลวง ยกออกไปนอกบ้านแล้วทำการเผาหิ้งผีนั้น ชาวบ้านที่หันมานับถือศาสนาคริสต์นั้น มูลเหตุข้อแรกคือเรื่องของการเจ็บไข้ได้ป่วย และไม่สามรถหาเหตุผลได้ว่าเป็นเพราะสาเหตุใด เมื่อมีการได้รับรู้เรื่องราวในพระคัมภีร์แล้วจึงเกิดความเชื่อที่ว่า จะไม่เกิดการล้มเจ็บป่วยจากสิ่งไสยศาสตร์ต่างๆ ผู้ที่มีตู้ (เล่นของ) ก็ไม่สามารถมาทำอะไรได้ ชาวบ้านบางส่วนไม่มากนักจึงตัดสินใจหันมานับถือศาสนาคริสต์ หลังจากนั้นอาการเจ็บป่วยต่างๆก็ไม่เกิดขึ้นอีกเลย เกิดความศรัทธาในพระเจ้า แต่โดยส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านก็ยังคงถือผีอยู่

จนกระทั่งหลังจากนั้นเพียง 1 ปีให้หลัง **2518 พระอาจารย์ศรีวงศ์** ซึ่งเป็นพระธรรมจาริกจาก**วัดศรีโสดา** จ. เชียงใหม่ ได้เข้ามาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในบ้านเมืองน้อย ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่เหลือจึงได้หันเข้าไปนับถือศาสนาพุทธ คณะศรัทธาชาวบ้านจากบ้านเวียงเหนือเข้ามามากมายเพราะเป็นพระที่ชาวบ้านศรัทธามาก ท่านพระอาจารย์เข้ามา และได้สร้างอาศรมขึ้นมาตรงบริเวณวัดเมืองน้อยในปัจจุบัน

จากนั้นเป็นต้นมาชาวบ้านที่นับถือศาสนาทั้งพุทธและคริสต์ก็ไม่ได้เพิ่มขึ้น แต่ว่าแม้ปริมาณจะเท่าเดิม แต่เรื่องของคุณภาพจะเข้มข้นขึ้น เพราะศรัทธา อธิษฐานมากขึ้นจากเมื่อก่อนมาก มีเพียง 3-4 หลังคาเรือนเท่านั้นที่ไม่นับถือศาสนาใดเลย ยังคงสืบทอดจารีตในการนับถือผีของตนเองไว้อยู่ ได้แก่บ้านของ**นายพะแนะโพ (รู้เรื่องพิธีกรรมดี) พ่อหลวงสุข (ปู่ไหม) และลุงเก๊ะ** แต่ว่าผู้ที่นับถือศาสนาพุทธนั้นก็ไม่ได้ทำการตัดการนับถือผีไปทั้งหมด ยังคงมีการไหว้และระลึกถึงอยู่ แต่ว่าในส่วนของผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์นั้นตัดผีทั้ง 100 เปอร์เซ็นต์เลย เพราะว่าในพระคัมภีร์ได้กล่าวไว้ว่า ผีเป็นสิ่งสร้างของพระเจ้า คนเองก็เป็นสิ่งสร้างของพระเจ้าพระเจ้าสร้างโลก สร้างทุกสิ่งในโลกขึ้นมา ดังนั้นคริสเตียนทั้งหลายจึงไม่ได้เกรงกลัวผี เพราะเป็นสิ่งสร้างของพระเจ้าเช่นเดียวกัน

เมื่อก่อนในบ้านเมืองน้อย สมัยที่พ่อหลวงฉิมคำเป็นเด็กๆ บริเวณห้วยผา ห้วยน้อย ดอยผาผึ้ง จะมีซุ้มเลี้ยงผี เป็นลักษณะบ้านหลังเล็กๆ อยู่เยอะมาก ทั้งผีน้ำ ผีต้นไม้ ผีดิน ฯลฯ เมื่อเปลี่ยนมาถือพุทธและคริสต์หิ้งผี

ตามห้วยตามดอยก็หายไป หิ้งผีของผู้ที่ถือคริสต์ก็นำไปเผา ส่วนหิ้งผีของชาวพุทธก็เปลี่ยนเป็นหิ้งพระพุทธรูปแทน ส่วนคริสเตียนถ้าตามหลักความเชื่อจริงๆแล้วจะไม่มีรูปองค์พระเยซู รูปเป็นเพียงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาตามจินตนาการของผู้วาด สร้างขึ้นมาเป็นสัญลักษณ์แทนพระองค์เท่านั้น ถ้าเป็นคริสเตียนที่เคร่งครัดจริงๆ จะไม่ไหว้รูปเคารพ และไม่ติดรูปภาพต่างๆ

ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวปกาเกอะญอในแต่ละเดือน

เดือน 1 (ทีแพะ) ตรงกับเดือนกุมภาพันธ์ ในช่วงเดือนนี้ถือเป็นปีใหม่ของกะเหรี่ยง เป็นเดือนแรกของปี เป็นเดือนที่ชาวบ้านลงมือถางไร่ ถางนาทำสวน จึงต้องมีการทำพิธีมัดมือ โดยผู้ที่จะเป็นผู้มัดมือให้นั้นจะเป็นคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน เพื่อเป็นการเรียกขวัญ เป็นการขอพรให้ปกป้องพืชผลต่างๆ ที่ได้ปลูกไว้ พิธีมัดมือจะทำอยู่ 2 ครั้งคือ ในช่วงเดือนพีแพะและในช่วงเดือนพฤศจิกายนหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จ ผู้ที่มาร่วมพิธีมัดมือส่วนใหญ่จะเป็นกะเหรี่ยงที่นับถือศาสนาพุทธ ส่วนผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ก็สามารถเข้าไปร่วมได้แต่ไม่สามารถทำการมัดมือได้ หรือว่าถ้าหากมีชาวบ้านมาขอให้ผู้ที่ถือศาสนาคริสต์มามัดมือให้ก็ไม่สามารถทำได้ แต่ว่าสามารถอธิษฐานจิตเผื่อได้ มีส่วนน้อยมากผู้ที่ถือศาสนาคริตส์จะไปเข้าร่วมพิธีมัดมือจะมีก็แค่กลุ่มเฒ่าคนแก่เท่านั้น แต่ว่าถ้าถือตามหลักพระคัมภีร์แล้วไม่สามารถทำพิธีกรรมร่วมได้

เดือน 2 (ทีคุ) ตรงกับเดือนมีนาคม เป็นเดือนที่ชาวบ้านจะเริ่มออกไปเก็บใบตองตึง เพื่อนำมามุงหลังคาบ้าน หลังคากระท่อมที่นา นำใบตองตึงมาทับกันเพื่อให้เป็นแผ่นเรียบ

เดือน 3 (ลาเซอ) ตรงกับเดือนเมษายน ชาวบ้านจะนำเอาตองที่เก็บมานั้นมา ไพ (สาน) เพื่อให้ได้เป็นแผ่นที่พร้อมสำหรับการไปมุงหลังคา, ซ่อมแซมบ้านที่ชำรุด, เก็บกวาดขยะในไร่ เก็บเศษไม้ เผาไร่ เตรียมที่ดินให้พร้อมสำหรับการลงข้าว

เดือน 4 (เดะยา) ตรงกับเดือนพฤษภาคม ผู้ที่มีที่นาก็จะทำการ ตีเหมือง ตีฝาย ซ่อมแซมฝาย ในบ้านเมืองน้อยมีฝายอยู่ถึง 25 ฝายเป็นฝายขนาดไม่ใหญ่มากนัก เป็นฝายกั้น น้ำปาย น้ำห้วยเฮี้ยะ น้ำห้วยน้อย น้ำห้วยผา และน้ำห้วยงู ในบ้านหัวฝายนี้มีฝายชื่อว่าฝายพะนายโพและฝายลุงเมาะเอาะ จะเรียกชื่อฝายตามชื่อของแก่ฝาย ดังนั้นทั้ง 25 ฝาย จะมี 25 แก่ฝาย เนื่องจากแต่ละฝายจะมีเจ้านาไม่มาก บางฝายมีคนเดียวก็มี ที่นาก็ไม่กว้างเท่าไร่ และก็ไม่มีแก่ฝายหลวงหรือคนที่เป็นหัวหน้า แต่จะใช้การกระจายน้ำให้แก่ฝายแต่ละคนจัดการร่วมกัน เพราะว่าหากสร้างฝายหลวงหรือฝายใหญ่เพียงแค่ฝายเดียวน้ำจะไม่พอใช้และไม่ทั่วถึงทุกที่นา ฝายที่มีเจ้านามากที่สุดอยู่ที่ลำน้ำปาย มีเจ้านาประมาณ 14-15 เจ้านา หรืออย่างฝายพะนายโพมีเจ้านาแค่ 2 เจ้านาเท่านั้น แต่เมื่อถึงเวลาลางเหมืองลางฝาย ตีฝาย เจ้านาทุกคนก็ต้องไปช่วยกันทำ เป็นลักษณะของการเอามือ (เอามื้อเอาวัน) กัน เป็นอย่างนี้ไปเรื่อยจนครบทุกฝาย

มีการเลี้ยงผีฝายในเดือนนี้ทำในช่วงก่อนที่จะลงทำนา แต่การเลี้ยงผีจะทำเฉพาะผู้ที่ถือพุทธนั้น ส่วนผู้ที่ถือศาสนาคริสต์จะทำในโบสถ์ จะอธิษฐานเป็นหัวข้อๆ ไป เช่นในเรื่องของการทำงาน ให้เด็กที่ไปทำงานนอกบ้าน ให้คนเฒ่าคนแก ให้เด็กกำพร้า ฯลฯ ในวันนี้ก็จะมีการกินเลี้ยงภายในโบสถ์ พุทธกับคริสต์แยกกันเฉพาะในเรื่องของพิธีกรรมเท่านั้นแต่ในเรื่องของการใช้แรงงานในการซ่อมแซมเหมืองฝาย จะทำร่วมกัน

เดือน 5 (ลานุย) ตรงกับเดือนมิถุนายน จะมีหว่านกล้า ลงนาทั้งนาลุ่มและนาไร่, เอาควายที่เลี้ยงไปปล่อยในป่า (ในอดีตเมื่อตอนที่ใช้ควายไถนาจะปล่อยวัวควายเข้าป่าในช่วงเดือน ชิช่า) จะไปเยี่ยมควายประมาณอาทิตย์ละหนึ่งครั้ง หรือบางที่ก็จะมีการฝากกันไปเยี่ยมควายด้วย

เดือน 6 (ลาเคาะ) ตรงกับเดือนกรกฎาคม ชาวบ้านถางหญ้าในที่ไร่ ดูแลไร่

เดือน 7 (ลาขุ) ตรงกับเดือนสิงหาคม

เดือน 8 (ชิหมื่อ) ตรงกับเดือนกันยายน

เดือน 9 (ชิช่า) ตรงกับเดือนตุลาคม จะมีการเก็บเกี่ยวข้าวไร่ (แล้วแต่พื้นที่ไร่หากพื้นที่ไร่อยู่ในที่เย็น ข้าวก็จะออกช้า แต่ถ้าที่ไร่บางที่ไม่ค่อยเย็นก็จะออกไว บางครั้งก็เริ่มเก็บเกี่ยวกันในช่วงเดือน ชินหมื่อบ้าง แต่ก็ขึ้นอยู่กับพันธุ์ข้าวที่ปลูกด้วย ถ้าเป็น บือโชควอ บือโชกว่า ก็จะสุกไวกว่าพันธุ์อื่น)

เดือน 10 (ลานอ) ตรงกับเดือนพฤศจิกายน ข้าวนาเริ่มออก พิธีมัดมือ

เดือน 11 (ลาปรือ) ตรงกับเดือนธันวาคม และ**เดือน 12 (เต่อเล)** ตรงกับเดือนมกราคม เก็บเกี่ยวข้าวนาลงกระเทียม

คนกะเหรี่ยงจะมีงานตลอดทั้งปี เป็นอย่างนี้ทุกปีๆ ช่วงเวลาที่ว่างที่สุดและมีเทศกาลรื่นเริงก็จะอยู่ในช่วง **เดือนทีแพะเพราะเป็น ช่วงปีใหม่และมีพิธีมัดมือกัน** ลูกหลานกลับมาพร้อมหน้าพร้อมตากัน คนเฒ่าคนแก่ก็ได้ให้ศีลให้พรลูกหลาน

ความสัมพันธ์กับหมู่บ้านอื่น

กะเหรี่ยงที่บ้านเมืองน้อยก็ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับบ้านที่อยู่ข้างล่างอย่างบ้านศรีดอนชัย บ้านโฮ่ง บ้านตาลเจ็ดต้น โดยผ่านงานบุญทางศาสนา เช่น ผ้าป่า ปอยน้ำ สลากภัต

ขอบเขตการปกครองของผู้ใหญ่บ้านศาลาเมืองน้อย หมู่ 4 นอกจาก 5 ป๊อกบ้านและอีกหมู่บ้านบริวารอีก3 หมู่บ้านแล้ว ในขณะนี้ยังมีหมู่บ้านใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นคือ **หมู่บ้านยามชายแดน** อยู่ทางไปดอยผักกูดเป็นหมู่บ้านตามโครงการพระราชดำริที่มาจากพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เพื่อคัดเลือกคนไปอยู่ที่หมู่บ้านทำหน้าที่เป็น**ยามเฝ้าชายแดนไทย-พม่า** เนื่องจากพื้นที่นี้เป็นบริเวณป่า ไม่มีหมู่บ้านอยู่เลย สมเด็จพระบรมราชินีได้เสด็จขึ้นเฮลิคอปเตอร์แล้วทรงเห็นว่าควรมีการตั้งหมู่บ้านในพื้นที่ดังกล่าวเพื่อให้ชาวบ้านทำหน้าที่เป็นยามเฝ้าชายแดน ดูแลชายแดน ส่งข่าว เมื่อมีผู้คนจากทางพม่ารุกล้ำเข้ามายังเขตประเทศไทยจะได้พบกับหมู่บ้านนี้ก่อนเป็นอันดับแรก จึงได้ทำการคัดเลือกคนไปอยู่อาศัย เป็นคนจากบ้านหัวปายปายสองแง่ ขณะนี้คัดเลือกไปอยู่ได้ 10 ครอบครัวแล้ว

ระบบการผลิต

เมื่อก่อนในที่ไร่ของชาวบ้านนั้นจะ**ปลูกกันอย่างผสมผสาน** ในไร่จะมีพืชทุกอย่างทั้ง **ผัก แตง ฟัก ผักอีหลืน มะเขือ มะนอย พริก**โดยเอาเมล็ดผักๆ ต่างผสมกับเม็ดข้าวไร่แล้วหว่านลงไปในที่ไร่ ดังนั้นในที่ไร่จะมีพืชผักทุกชนิดที่สามารถกินได้ แต่เมื่อช่วงหลังๆ นี้ได้เกิดความคิดใหม่ของคนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่กล่าวหากะเหรี่ยงขึ้นมาว่าเหตุที่กะเหรี่ยงไม่รวย ไม่มีเงิน ไม่มีรถเหมือนคนอื่นเขา เนื่องมาจากการที่กะเหรี่ยงนั้นทำทุกอย่าง **“ยะบ่แป้ กิ๋นบ่ปอ”** หมายความว่า กะเหรี่ยงนั้นทำทุกอย่างแต่ก็ไม่พอกิน ทำให้กะเหรี่ยงปรับเปลี่ยนวิถีคิดและปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตการปลูกข้าวไร่ โดยนำเมล็ดพืชต่างๆ ที่เคยปลูกผสมกับข้าวไร่ออกไป เป็นแบบแยกปลูก คือปลูกข้าวไร่แปลงหนึ่ง ปลูกผักแปลงหนึ่ง

และเริ่มมีการปลูก**ข้าวพันธุ์เกษตร**กันมากขึ้น (นาที่ราบ) เมื่อปี พ.ศ. 2525 มีการเข้ามาของโครงการเกษตรจังหวัดและโครงการรักษาต้นน้ำปายเข้ามา มีการนำเอาพันธุ์ข้าวพื้นราบมาให้ปลูก ทำให้พันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่เคยปลูกเปลี่ยนแปลงไปและหายไปในที่สุด เมื่อพันธุ์ข้าวที่เคยปลูกเปลี่ยนไปทำให้เกิดโรคข้าวขึ้นมา เมื่อเกิดโรคก็ต้องมีการเอาปุ๋ยและยาฆ่าแมลงใส่ลงไปในที่นาที่ไร่ด้วย ชาวบ้านจึงต้องปลูกข้าวทั้งสองระบบคือปลูกทั้ง

*ข้าวไร่*บนดอย และ *ข้าวนา*ในที่ราบ แต่ในปัจจุบันนี้ชาวบ้านก็ได้เริ่มหันมาปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองกันมากขึ้น เนื่องจาก ข้าวพันธุ์ที่ทางราชการเอามาให้ปลูกนั้นผลิตจะได้ไม่มาก ผลผลิตได้มาในช่วงที่ทำการปลูกปีแรกๆ เท่านั้นปีต่อไปผลผลิตจะเริ่มลดน้อยลงหากปลูกซ้ำในที่ดินเดิม แต่ในทางกลับกันข้าวไร่พันธุ์พื้นเมืองผลิตยังคงสม่ำเสมอแม้ว่าจะปลูกในที่ดินเดิมก็ตาม

ข้าวพันธุ์ที่ทางราชการเอามาให้ปลูกนั้นชาวบ้านจะเรียกว่า "ข้าวเกษตร" และจะเรียกชื่อพันธุ์ข้าวตามชื่อคนที่นำเอาพันธุ์ข้าวมาให้ หากคนนั้นชื่อเบิ้ม ก็จะเรียกว่าพันธุ์ข้าวเกษตรเบิ้ม เป็นต้น ส่วนข้าวไร่พันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิมของชาวบ้านจะเรียกว่า ข้าวพันธุ์ *"บือกิ"* *"บือโชควอ"* (ออกไวที่สุด เปลือกออกสีแดง) *"บือโชกวา"* (เปลือกขาวๆ) และ *"บือต่ามือคร่า"* (หรือ ข้าวผี เม็ด เล็กๆ คล้ายข้าวหัก) พันธุ์ที่นิยมปลูกที่สุด และนิยมกินกันมากที่สุด เรียกว่าข้าวพันธุ์ *"ผาบ่อง"* เป็นพันธุ์ข้าวของกะเหรี่ยงที่บ้านผาบ่อง ไปขอเขาและเอามาปลูกที่บ้านเมืองน้อย ส่วนข้าวพันธุ์นาที่ราบ ที่นิยมปลูกที่สุดตอนนี้ก็จะเป็นพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิมชื่อว่า *"บือยะบ่อ"* ส่วนมะนอย พริก ผักต่างๆ ก็เริ่มที่จะนำกลับมาปลูกในไร่ข้าวไร่อีกครั้ง

หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวนาเสร็จเรียบร้อยแล้ว พื้นที่นาบางส่วนก็จะถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นที่ปลูกกระเทียมและถั่วเหลือง บางส่วนก็ปล่อยให้วัวควายกินหญ้าบ้าง เนื่องจากถ้าเป็นพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด วัวควายจะไม่ได้กินหญ้า ในประมาณช่วงเดือนเมษายน วัวควายที่ชาวบ้านเอาไปปล่อยไว้ในป่าในช่วงหน้าฝน (ปลูกข้าวนา) จะลงกลับมายังหมู่บ้านก็เลยต้องกันเอาพื้นที่นาบางส่วนไว้เป็นที่สำหรับให้วัวควายกินหญ้าบ้าง พื้นที่เพาะปลูกกระเทียมและถั่วเหลืองส่วนใหญ่จะอยู่ทางบ้านห้วยงู ห้วยหก ส่วนพื้นที่ที่เอาไว้ให้วัว ควายกินหญ้าจะอยู่ทางหย่อมบ้านกุงจองเป็นส่วนใหญ่ ชาวบ้านทางฝั่งบ้านกุงจองที่ที่นาได้กันไว้ให้วัวควายกินหญ้า ก็จะไปขอปลูกในพื้นที่นาในบ้านห้วยงู ห้วยหกด้วยกัน เนื่องจาก พื้นที่ปลูกกระเทียมและถั่วเหลืองชาวบ้านไม่ได้ใช้พื้นที่ปลูกทั้งหมดของที่นา ปลูกเพียงบางส่วนเท่านั้น ที่นาที่เหลือจึงแบ่งให้ปลูกกันได้ และจะได้ช่วยกันในการล้อมรั้วที่นาเพื่อกันวัวควายอีกด้วย

Key Informant

พะตีจะอือ กะนะ
ตุ๊แก้ว เจ้าอาวาสวัดเมืองน้อย
พ่อหลวงสุข ปู่ใหม่ (อดีตพ่อหลวง)
พะตีดีบ่อจุ๊ (ฮีโข่ว)

ผู้ให้ข้อมูล **17) พระแก้ว (เจ้าอาวาสวัดเมืองน้อย) อายุ 46 ปี**
ชาติพันธุ์ **ปกาเกอะญอ**
ผู้สัมภาษณ์ **อ. ดำรงพล อินทร์จันทร์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่ **20 มกราคม พ.ศ. 2551 (ครั้งที่ 1)**
17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 (ครั้งที่ 2)
ที่อยู่ **วัดเมืองน้อย บ้านเมืองน้อย หมู่ 4 ต. เวียงเหนือ**
อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน
สถานที่ **วัดเมืองน้อย**
ผู้เรียบเรียง **อ. ดำรงพล อินทร์จันทร์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล (ครั้งที่ 1)**
นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี (ครั้งที่ 2)
รหัสเสียง **PPK-ANT-P-117 (สัมภาษณ์ครั้งที่ 2)**

ครั้งที่ 1 วันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2551

การเข้ามาของพระพุทธศาสนาในเมืองน้อย

กรมประชาสงเคราะห์มีภาระหน้าที่งานที่ต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขา จึงเห็นสมควรว่าประชากรบนเขาบนดอยควรที่จะได้รับเอาพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เกิดความรู้สึกถึงความเป็นคนไทย เพราะว่าช่วงก่อนหน้านี้มีกรณีของความไม่มั่นคงปลอดภัยบริเวณชายแดน จึงได้นำเอาพระพุทธศาสนามาเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นคนไทย จึงได้ส่งพระธรรมจาริกจากวัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ โดยพระอาจารย์ศรีวงศ์ ดำรงตำแหน่งประธานธรรมมาริกอยู่ ได้เดินทางมายังบ้านศาลาเมืองน้อยในปี พ.ศ. 2521 โดยมีพระแก้วเป็นผู้เสนอโครงการธรรมจาริกและได้รับการอนุญาตให้เป็นพระธรรมจาริก เข้ามาเพื่อมาเผยแพร่พระพุทธศาสนายังบ้านศาลาเมืองน้อยแห่งนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เมื่อเข้ามาเผยแพร่ศาสนาแรกๆ ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงนับถือผีอยู่ ถือมาตามบรรพบุรุษสืบต่อกันมา ต่อมาจึงได้รับเอาความคิดแบบพระพุทธศาสนาเข้าไป ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธบางส่วนก็ยังคงถือผีบ้างแต่ว่าไม่ได้แสดงออกมาเป็นพิธีกรรมความเชื่ออย่างชัดเจนแต่มันฝังอยู่ในความรู้สึกของเขาอยู่ตลอดเวลา พิธีกรรมเกี่ยวกับผีก็เปลี่ยนแปลงไป ปรับเปลี่ยนรูปแบบไป ผสมผสานกับวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาบ้าง พิธีกรรมบางส่วนก็หายไปเลยแต่ก็ยังคงมีบ้านบางหลังที่ยังคงเลี้ยงผีอยู่

ในปัจจุบันความเชื่อเรื่องผีของบ้านเมืองน้อย (เฉพาะที่ถือพุทธ) จากที่มีความเป็น “พิธีกรรม” คือต้องกระทำ ได้ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นเพียง “จารีต” คือ จะทำหรือไม่ทำก็ได้ เนื่องจากเกิดการปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอกมากขึ้น ลูกหลานในหมู้านออกไปเรียนหนังสือในเมือง ไปทำงานนอกหมู่บ้านบ้าง เกิดการยุ่งยากลำบากเมื่อจะประกอบการเลี้ยงผีในลักษณะที่เป็นพิธีกรรม เพราะว่าในพิธีกรรมเลี้ยงผีนั้น ลูกหลานทุกคนต้องมาร่วมงานพิธีกรรมครบทุกคน หากขาดคนใดคนหนึ่งไป จะไม่สามารถประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีได้ หากเป็นลูกผู้ชายแล้วไม่มาร่วมงานเลี้ยงผีอาจมีการผ่อนผันได้ครั้งหรือสองครั้ง แต่หากเป็นลูกผู้หญิงไม่สามารถละเว้นได้เลย และเมื่อทำการผิดผีแล้วจะแก้ไขยากต้องทำการเลี้ยงผีใหม่อีกรอบต้องเรียกลูกหลานมาใหม่ เป็นการยุ่งยากลำบากด้วยข้อจำกัดข้างต้นที่คนในหมู่บ้านออกไปทำงานนอกบ้านกันเป็นส่วนใหญ่ ไม่สามารถกลับมาร่วมงานได้ เนื่องจากการเลี้ยงผีในแต่ละครั้งต้องมีการรวมญาติทั้งฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่ทำพิธีอย่างน้อยที่สุดเป็นเวลา 5 วันจึงแล้วเสร็จ จึงได้เกิดการปรับเปลี่ยนเป็นเพียงแค่จารีต ซึ่งต่อมาก็ทำให้เกิดการเลิกทำพิธีกรรมไปเลยก็มี

การเลี้ยงผี

การเลี้ยงผีแบบตามธรรมเนียมดั้งเดิมนั้น ต้องมีอย่างน้อย 5 วัน ส่วนเรื่องของรายละเอียดในการเลี้ยงผีก็แล้วแต่ละตระกูลว่าจะเคร่งครัดมากน้อยแค่ไหน ฉะนั้นระยะเวลาหรือรายละเอียดในการเลี้ยงผีของแต่ละตระกูลก็จะต่างกันออกไป หากเป็นตระกูลที่เคร่งครัดธรรมเนียมแล้วต้องใช้เวลาถึง 7 วัน ถึงจะแล้วเสร็จ บางตระกูลก็ใช้เวลาแค่ 3 วันเท่านั้น ขั้นตอนการเลี้ยงผีไม่ใช่ว่าเมื่อคนมาครบวันนั้นแล้วจะสามารถทำพิธีได้เลย จะต้องมาจนครบทุกคนแล้วจากนั้นให้มานอนที่บ้านเก๊าผีหรือบ้านที่จะทำพิธีเป็นเวลาหนึ่งคืนก่อน จากนั้นรุ่งเช้าถึงจะสามารถทำพิธีได้ การเลี้ยงผีจะใช้ทั้งหมูทั้งไก่ จะมีการเลี้ยงผีทางสายแม่ (ผู้หญิง) คือจะมีการเลี้ยงคำข้าวโดยเริ่มจากเก๊า (ต้นตระกูล) ผีก่อน แล้วไล่ตามลำดับมาสู่ลูกหลาน ไปจนสุดสายตระกูล เมื่อมีการเลี้ยงผีจะมาร่วมงานเฉพาะฝ่ายผู้หญิง (ภรรยา) ส่วนฝ่ายชาย (สามี) จะไม่มาร่วมงาน ผู้ชายก็จะมีแต่คนที่เป็นลูกหลานของเก๊าผีเท่านั้น

การที่ชาวบ้านจะตัดสินใจเลี้ยงผีหรือไม่เลี้ยงผีนั้น เหตุผลจะมาจากการเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุที่ไม่ใช่การเจ็บป่วยทางกายแต่เป็นการเจ็บป่วยทางจิต เช่น เพ้อ พูดจาไม่รู้เรื่อง คลุ้มคลั่ง โดยไม่ทราบสาเหตุว่าเกิดจากสิ่งใด แต่ว่าไม่ใช่ว่าจะตัดสินใจเลี้ยงผีเลยในทันทีทันใด แต่จะลองรักษาด้วยวิธีอื่นๆ ก่อน เช่น การรักษาด้วยยาสมุนไพร รากไม้ฝิ่น และการดูหมอเมื่อ (หมอผี) ชื่อว่า พะเหล่หล่า ชิหมื่อแป่ อายุ 60 จะเป็นผู้ที่ทำการรักษา เช่น การทำน้ำมนต์ เป่าคาถา ฮ้องขวัญ (เรียกขวัญ) และดูตำราว่าเกิดจากเหตุอะไรดูหลายๆครั้งจนแน่ใจว่าเกิดจากการกระทำของผีหรือไม่ จากนั้นเมื่อแน่ใจ การเลี้ยงผีจะเป็นทางเลือกสุดท้ายในการรักษา เนื่องจากว่าการเลี้ยงผีมันเป็นพิธีกรรมที่มีความละเอียด ซับซ้อน ยุ่งยากดังที่ได้กล่าวข้างต้น ปัจจุบันในบ้านเมืองน้อยก็ยังมีบางส่วนที่ยังคงเลี้ยงผีอยู่และมาทำบุญที่วัดด้วย ทำควบคู่กันไปทั้งสองความเชื่อทั้งพุทธและผี

การตัดผี

เหตุผลที่คนส่วนใหญ่เลิกทำการเลี้ยงผีจะมีอยู่ด้วยกัน 2 เหตุผลหลักๆ คือ

1. กลัวผิด คือเมื่อมีการเลี้ยงผีเกิดขึ้นผู้ทำพิธีหากทำพิธีที่ไม่ถูกต้องตามธรรมเนียมที่เคยทำกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ จะเกิดความรู้สึกไม่ดี กลัวผิดพลาด เพราะรายละเอียดในพิธีมีเยอะ ตั้งแต่การใช้มีด การฆ่าหมูที่ต้องฆ่าบนบ้านที่จะเลี้ยงผีเท่านั้น ฆ่าที่อื่นไม่ได้เพราะจะผิดผี ไม่ดี เมื่อทำผิดขั้นตอนต้องเริ่มทำพิธีใหม่ทั้งหมด

2. ยุ่งยาก ลูกลานออกไปทำงานนอกหมู่บ้านกันหมด รวมตัวกันยากเพราะในการทำพิธีเลี้ยงผีไม่ใช่แค่รุ่นลูกเท่านั้นที่จะกลับมา รุ่นหลานก็ต้องกลับมาร่วมพิธีกรรมด้วย หากไม่ครบจะไม่สามารถทำพิธีเลี้ยงผีได้ โดยเฉพาะผู้หญิงไม่สามารถขาดได้เลยเพราะว่าถือผีทางฝั่งแม่ ผู้ชายยังได้รับการอนุโลมครั้งหรือสองครั้ง แต่เมื่อลูกหลานขาดหรือไม่มาร่วมพิธีทางเจ้าบ้านต้องเอา *"คำข้าวเลี้ยงผี"* เก็บไว้ให้กับลูกหลานที่ไม่มา และเมื่อลูกหลานที่ขาดกลับมาต้องกลับมากิน

เมื่อมีการคิดที่จะเลิกทำพิธีกรรมเลี้ยงผี หรือการ "ตัดผี" จะต้องมีการนิมนต์พระไปถอนผีให้ ถอดถอนเอาหิ้งผีในบ้านออกไปเลย บางส่วนก็เปลี่ยนเป็นหิ้งพระแทนไปเลย และเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธแทน เข้าวัดฟังเทศน์ ทำพิธีกรรมทางศาสนาทั่วไป

ฮีโข่ว เป็นผู้นำหมู่บ้าน ไม่จำเป็นต้องเป็นหมอผี แต่เป็นผู้ที่มาตั้งหมู่บ้านคนแรก เป็นผู้ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ พาชาวบ้านมาตั้งหมู่บ้าน สร้างบ้านสร้างเรือนที่นี่

บร่อ คือศาลาทำพิธีกรรมในหมู่บ้าน เมื่อจะทำพิธีอะไรก็ต้องมาทำที่นี่ อย่างประเพณีมัดมือก็ต้องมาทำที่นี่ด้วย โดยจะเก็บเอาเหล้า ข้าวต้ม อาหารต่างๆจากทุกหลังคาเรือนมาทำพิธีตรงนี้ ทุกคนในหมู่บ้านต้องไปร่วมพิธีโดย ฮีโข่ว จะเป็นคนทำพิธี จะมีการสวดการบูชาด้วย ในงานมัดมือ จะทำหลังจากการมัดมือแล้วเสร็จทุกบ้าน

จะทำในตอนเย็นจะเก็บหัวไก่ แข้งไก่ ขาไก่ เอามารวมที่นี่ พอตกค่ำก็จะทำพิธี แต่บร่อนี้อาจจะไม่มีในทุกบ้าน อย่างในบ้านศาลาเมืองน้อยนี้ไม่มี บร่อ จะมีเป็นลักษณะศาลาคล้ายหอเจ้าเมือง (อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน) คล้ายกับของไทใหญ่ โดยมีลุงสุข ปู่ไหม เป็นผู้ดูแลและเป็นคนทำพิธี แต่บร่อเป็นจะมีอยู่ที่บ้านห้วยเฮี้ยะ

ครั้งที่ 2 วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551

ผู้สัมภาษณ์ นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี นางสาววัชรินทร์ มณีวงษ์ นายเชิดศักดิ์ ตรีรยาภิวัฒน์ และนายอนุสรณ์ อำพันธ์ศรี

สถานที่ วัดบ้านเมืองน้อย

ประวัติ

หลวงพ่อเป็นคนห้วยเฮี้ยะ เป็นปกาเกอะญอ ห้วยเฮี้ยะบ้านใต้นี่แหละ ที่ผ่านมาตรงแยก จากห้วยเฮี้ยะมานี่ 2 กิโลเมตร ประมาณ 30 นาที ตอนเรียนหนังสือต้องวิ่งไปวิ่งมา 3-4 กิโลเมตร

หลวงพ่ออายุ 46 ปี บวชเมื่อปี (พ.ศ.) 21 บวชที่วัดเบญจฯ (คำถาม: เบญจมบพิตร) ที่กรุงเทพฯ บวชพระหลังมาอีกปี 24 บวชที่วัดเบญจฯ เหมือนกัน งานพระธรรมจาริก บวชประจำปี เขาก็บวชมา จัดมา 40 ปีแล้ว งานนี้ และมาอยู่ที่วัดศรีโสดา เชียงใหม่ วัดครูบาฯ (ครูบาศรีวิชัย) ตรงเชิงดอยสุเทพ

(ก่อนบวช) ตอนนั้นก็เรียนหนังสืออยู่ ตอนนั้นก็อายุ 13 เริ่ม ป. 1 (อายุ) 15 เรียนช่วงแรกอายุ 13 เรียนฉูไฉไป เพราะครูก็สอนไม่เต็มที่ เพราะสมัยนั้นเป็นโรงเรียนตชด. เขาก็สอน คือสังวาลวิทย์ปัจจุบัน ตั้งแต่ 2510 ก็มาเปิด ถึงปี 18 ก็โอนเข้าไปอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เปิดเป็นประถม

(ก่อนอายุ 13) ยังเป็นเด็กช่วยที่บ้าน เรียนที่นี่แค่ป.3 สามปี แล้วก็ไปเรียนต่อแบบศึกษาผู้ใหญ่ที่วัดศรีโสดา ก็ไปแล้วไปบวชเณร แล้วก็เรียนศึกษาผู้ใหญ่ เขาจะเลือกระดับ 1 ระดับ 2 ระดับ 3 ระดับ 4 ระดับ 1 ก็จะมี 2 ปี ป. 1-2 ระดับ 2 ก็ ป. 3-4 ระดับ 3 ก็ ป. 5-6 ระดับ 4 ก็ ม. 3 อีก 2 ปี ก็เรียนที่นั่นถึงระดับ 3 พอถึงระดับ 3 ก็กลับมาที่เมืองน้อย ก็มาอยู่เมืองน้อย มาอยู่ที่นี่แล้วก็ไปเรียนกศน. ที่แม่ฮ่องสอน ก็เรียนแบบด้วยตนเอง

วัดตั้งมาตั้งแต่ปี 25 แล้ว หลังหลวงพ่อบวช ก่อนหน้านั้นก็จะเป็น ไม่ใช่ตรงนี้ ส่วนใหญ่เป็นพระแบบออกธุดงค์ จำพรรษาที่ถ้ำพวกนี้ ยังไม่มีวัด จะมาจำพรรษาที่ถ้ำ ที่ห้วยหกบ้าง ที่เมืองน้อย ที่ห้วยน้อย และที่กิ่วหน่อ

เมืองน้อยในอดีตและร่องรอยแหล่งโบราณคดี

เมื่อก่อนตรงนี้ (วัดเมืองน้อย) บริเวณนี้เป็นไร่เป็นนา เป็นนาขั้นบันได วัดอยู่ข้างบน ตรงนั้นเป็นเนินก็ทำเป็นวัด (คำถาม: เคยไปจำอยู่ที่ถ้ำทางไปห้วยเฮี้ยะ?) ห้วยเฮี้ยะมีถ้ำอยู่ ก็พระธุดงค์ก็ไปจำอยู่ที่นั่น ก็บ่ได้เข้าไป เคยไปจำพรรษาที่เจดีย์ จำพรรษาอยู่ที่นั่น (คำถาม: มีการปรับสภาพถ้ำหรือไม่) ก็ที่ถ้ำ ก็ไม่เห็นชาวบ้านเขาเล่าให้ฟังนะ คนผู้ใหญ่ที่เกี่ยวกับหม้อ ส่วนใหญ่ที่เขาเห็นอยู่ตรงเจดีย์มากกว่าที่เกี่ยวกับวัดร้าง สมัยนั้นชาวบ้านเขาไม่กล้าเก็บ

การเข้ามาของศาสนาพุทธในเมืองน้อย

ที่เมืองน้อย ก็พระธุดงค์ ก็สมัยนั้น ยุคประมาณพอจำความได้ อาจจะก่อนหน้านั้นหน่อย อายุตอนนั้นประมาณ 10 ขวบ แต่ก็พอจำความได้เกี่ยวกับพระธุดงค์ อยู่ครอบครัวแบบชาวบ้าน ประเพณีเดิม ไหว้ผี

คือที่จริงเรา (ศาสนาพุทธ) เข้ามาก่อนนะ ก็ที่ว่าตั้งแต่สมัยโน้นตั้งแต่ 10 ขวบ เข้ามาแบบพระธุดงค์ ไม่ได้อยู่ประจำ จะมาจำพรรษาแล้วก็เดินไป จะมาช่วงหลังพรรษา สักอาทิตย์สองอาทิตย์แล้วก็ไป ส่วนใหญ่ก็จะอยู่ที่ถ้ำ

การเข้ามาของศาสนาคริสต์ในเมืองน้อย

ก็ตอนนั้นดูเหมือนเมื่อปี 18 นะ ก็จะมีที่เป็น เขาเรียก อาจจะเป็นศิษยาภิบาลพวกนี้ เป็นพวกโปรเตสแตนท์

พิธีเลี้ยงผี

ก็เคยนะ เราก็อยู่ พิธีจริงๆ นี่คือ อย่างครอบครัวที่บ้านเวลาจะเลี้ยงผีนี่แบบ อย่างน้อยต้อง คือถ้าเลี้ยงให้มันครบกระบวนการ อย่างน้อยต้องมีเลี้ยงด้วยหมูด้วยไก่ อย่างเลี้ยงหมูวันหนึ่งก็ต้องหยุดอีกวันนึง แล้วก็ข้ามไปเลี้ยงไก่ก่อนนะ เลี้ยงไก่เสร็จเว้นไว้วัน ก็ต่อด้วยหมู ก็ใช้สักสี่วัน ถ้าครบหมดนะ ถ้าปีหนึ่งหนึ่งรอบต้องทำให้หมด ก็คือส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงหลังเก็บเกี่ยว ถ้าในกรณีที่ไม่มีการเจ็บป่วยพวกนี้นะ ก็ทำโดยปกติทุกปี แต่ก็ไม่ใช่ว่าจะทำพร้อมกันทุกหลังคานะ ไม่ใช่แบบนั้น คือเลี้ยงผีในบ้าน ในครอบครัว จะแล้วแต่ใครจะ พร้อมจะทำไม่ได้กำหนด จะอยู่ที่ว่าความพร้อมของครอบครัว คือไม่มีใครเจ็บป่วยอยู่ คือช่วงไหนที่ว่างลูกหลานอยู่กันพร้อมหน้าก็จะทำ

(การเลี้ยงผีก่อนหรือหลังเก็บเกี่ยว) อันนั้นจะเป็นเกี่ยวกับประเพณี ส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับงานพวกไร่นาพืชสวนมากกว่าในกรณีนั้นคนละแบบกัน อันนั้นจะเป็นผีก็ได้ บรรพบุรุษ อันนี้ทำในแต่ละครอบครัว ครอบครัวตุ๊มีพี่น้อง 7 คน เหมือน ก็ต้องอยู่ให้ครบ ครบทั้งหมด ทั้งลูกทั้งหลานด้วยใน กรณีที่มีหลาน สะใภ้ เขยนี่ไม่เรียกเฉพาะสะใภ้ เฉพาะฝ่ายผู้หญิงจะมา เฉพาะครอบครัวเรา

(คำถาม: ถ้าที่ลูกผู้หญิงไปอยู่ครอบครัวอื่นจะต้องกลับมาหรือไม่) กรณีที่แบบว่าถ้าเขา กรณีที่พ่อยังอยู่คือกรณีพ่อแม่ยังอยู่ พ่อแม่ทำพิธีต้องกลับมา ถ้าพ่อแม่ไม่อยู่แล้ว พ่อแม่ไม่ทำพิธีแล้ว ก็ถือว่าสิ้นกันไป แต่ละครอบครัวก็ไปทำพิธีตามที่พ่อแม่เคยทำ ครอบครัวก็แยกออกไป แต่ละครอบครัวใหม่ก็ไปทำแต่ละครอบครัวไป ถ้าพ่อแม่ไม่มีแล้ว

(คำถาม: ต้องเชิญหมอผีผู้นำหมู่บ้านมาทำพิธีหรือไม่) ไม่เชิญ ถ้าผีในบ้านไม่เกี่ยวกับคนอื่น เฉพาะครอบครัวพิธีกรรม อย่างที่ว่าการเลี้ยงผีนี่ถ้าไม่ใช่เครือญาติกันจริงๆ เขาจะไม่เกี่ยวข้องกันเลยนะ ไม่ได้ไปกินข้าวด้วยกัน เขาจะไม่เรียกเลย อย่างพวกหมูพวกไก่ที่เขาจะเลี้ยงผีเนี่ย ต้องเป็นเครือญาติใกล้ๆ กันเท่านั้น

เลี้ยงผีนี่นะก็จะว่าใหญ่ คล้ายๆ กันหมด แต่ว่ามันอยู่ที่ว่าใหญ่เล็กขึ้นอยู่กับว่าครอบครัวนั้นจะมีสมาชิกเยอะหรือเปล่า ขึ้นอยู่กับสมาชิก ไม่ใช่อยู่ที่ฐานะ แล้วขึ้นอยู่กับว่าสมาชิกเยอะก็จะว่า มันอยู่ที่เขาเรียกว่าหมูต้นไก่ต้น เขาจะมีหมูตัวหนึ่งจะเลี้ยงไว้สำหรับเลี้ยงผี มันจะสืบกันมา ส่วนเลี้ยงผีเรานี่เรียกว่า หมูเก๊าไก่เก๊า เช่นไหว้หมูมันก็ตายนะ เพราะฆ่าหมูฆ่าไก่ตัวนี้ตายก็ต้องไปกำหนดใหม่อีกตัวให้เป็นแทนขึ้นมา ปีต่อไปเพื่อจะใช้ตัวนี้

ก็ใช้ตัวเดียวนั่นแหละ ตัวเดียวพอคือให้ทำเป็นพิธีให้ครบสมบูรณ์เท่านั้นเอง หมูตัวเดียวไม่ได้ทำเป็นคู่ไม่ได้กำหนดไว้ คือไม่ใช่เลี้ยงสมาชิกนะ คือให้ทำต้องทำเฉพาะแค่เป็นพิธีเท่านั้น ไก่ตัวเดียวเล็กๆ ก็ต้องทำในครอบครัว

คือเลี้ยงผี พิธีนี่ส่วนใหญ่จะวันเดียว แต่ที่ว่าเมื่อกี้จะให้ครบต้องประมาณสี่วัน คือว่าเราวันนี้พอสมาชิกมาหมดก็ คือว่าสมาชิกเวลาจะเลี้ยงจะต้องกลับมาบ้านก่อน ต้องมาพักนอนที่บ้านก่อนเรียบร้อย แล้วค่อยเลี้ยงผี

พรุ่งนี้ คือไม่ใช่ว่าจะมาปุ๊บวันนี้ขึ้นมาบ้านแป๊บเดียวไม่ใช่นะ คือต้องค้างมานอนก่อน ก็พอเลี้ยงวันนี้เสร็จ อยู่ได้อีกวัน แล้วเขาก็เลี้ยงหมูอีกวัน อยู่ได้อีกวันก็สิ้น แต่ถ้าพิธีจริงๆ มีวันเดียว หมูวันหนึ่งไก่วันหนึ่ง

(คำถาม: แสดงว่าทุกบ้านต้องเลี้ยงหมูเลี้ยงไก่) เลี้ยงหมูเลี้ยงไก่ (คำถาม: เลี้ยงไว้ทำอะไร) ก็เลี้ยงไว้ขาย เลี้ยงกินพวกนี้แหละ ก็บางทีก็ขายด้วยกันก็ได้หรือว่าจะมีคนอื่น ไม่มีหมู่บ้านอื่นไม่เข้ามาซื้อ ไม่ได้เลี้ยงเยอะ ก็เลี้ยงตามฐานะกำลังที่เลี้ยงได้ ไม่ใช่เลี้ยงแบบเป็นเยอะๆ

คือจะเล่าเหตุผลที่ว่า ทำไมต้องเลิกด้วยบางทีสมัยก่อน ที่จริงเขาว่าเลี้ยงผีนี่แต่เดิมจริงๆ เขาจะเลี้ยงแค่ปีละครั้งตามกำหนด ตามวิถีจารีตที่มาแต่เดิม คือถ้าไม่มีอะไรเจ็บป่วยนี่ก็ต้องปีละครั้งไม่เกินนี้ เพราะว่าเลี้ยงผีบ่อยๆ มันก็ไม่ดี บางทีทำพิธีกรรมอะไรถูกบ้างผิดบ้างพร่ำเพรื่ออะไรอย่างนี้ ไม่ใช่อยากจะกินเนื้อไก่อยากกินเนื้อหมูก็เลี้ยง เขาก็พยายามไม่ให้บ่อย นอกจากว่าเกิดเจ็บป่วยขึ้นมา คือเจ็บป่วยนี้แบบว่า คือไม่ใช่เจ็บป่วยก็ต้องเลี้ยงผีไม่ใช่ เขาต้องทำพิธีกรรมอย่างอื่นก่อน เขาก็หาหยูกหายาแผนโบราณ ยาป่ายาอะไรกิน ดูเมื่อดูอะไร ทำพิธีอาจารย์ที่เป็นหมอผีดูฤกษ์ดูยาม ดูฤกษ์เขาจะดูขาไก่มั่งหัวไก่บ้าง เขาจะดู

ลุงพะแนะโพนี่ดูแกก็ไม่ใช่หมอผีนะ เป็นชาวบ้านธรรมดา แต่ลองไปสอบถามให้อธิบาย พอหลังจากที่ว่าไปทำอย่างอื่นไม่หาย เขาเลี้ยงผีหลายอย่างไม่ใช่เฉพาะอย่างที่ว่าเมื่อกี้ เลี้ยงแบบเลี้ยงผีป่าอะไรพวกนี้ บางทีอาจจะออกไปนอกบ้านกลับมาแล้วเจ็บป่วยก็ต้องเลี้ยงถ้าเป็นเมื่อก่อน ต้องส่งข้าวส่งอะไรในป่า ถ้าไม่หายจริงๆ จนสุดท้ายสุดไม่รู้จะทำยังไงก็ต้องเลี้ยงผี เหมือนกันหมดเหมือนตอนเลี้ยงผี (บรรพบุรุษ) ต้องเปี๊ยบเลย ต้องครบกระบวนการ คือเลี้ยงผีต้องเป็นไม่มีเหล้านะ เลี้ยงผีบรรพบุรุษไม่มีเหล้านะ มีไก่มีหมูมีข้าวแค่นั้น แต่อย่างคุณปู่ของหลวงพี่จะมีเหล้า เขาเรียกเหล้าหมัก ยังไม่ต้ม แบบหมัก ไปดูด อุ หวานๆ เราก็ไปดูดทีละคนทีละคนไป แต่ตรงนี้พิธีกรรมเลี้ยงผีจะไม่เหมือนกันแต่ละตระกูล แต่ละตระกูลพิธีจะละเอียดต่างกัน พิธีกรรมจะต่างกันจะเยอะน้อยก็แล้วแต่ (รายละเอียดเยอะหรือน้อยหมายถึงคาถาหรือลำดับการกระทำ เช่น หยิบหมูก่อน ไก่ก่อน เป็นต้น) คือแบบว่าอย่างคุณปู่เขาเวลาเขาฆ่าหมูเขาจะต้องฆ่าบนเรือน ไม่ใช่ฆ่าบนดินนะ ลากขึ้นไปนี่ยังไม่ฆ่านะ ลากขึ้นไปนี่หมูยังไม่ฆ่านะ เขาจะต้องไป เขาจะมีเหล้า จะมีดูดเหล้า จะต้องไปแตะหมูก่อนทุกคน หมูเป็นยังไม่ฆ่า ทุกคนต้องดูด (เหล้า) ก็ยังไม่เป็นเหล้านะ ชิมไปเป็นพิธี แตะหมู แต่ตรงนี้ที่อื่นครอบครัวอื่นไม่มีแบบนี้ หลังจากนั้นขั้นตอนช่วงนี้ทางคุณปู่เขาจะฆ่าหมูเอง ในบ้านก็จะมีลูกช่วย เพราะบางทีหมูตัวใหญ่ ส่วนใหญ่ผู้ชายจะช่วย เขาจะทุบจนตาย

(คำถาม: วิธีเลือกหมูเก๊าเลือกไก่เก๊า) เขาจะดูว่าเป็นหมูที่สมบูรณ์ ไม่พิการ หัวหน้าครอบครัวเป็นคนเลือก แม่เลือกตรงนี้ให้เป็นหมูเก๊านะต่อไป คือทางปกาเกอะญอจะเป็นคุณแม่นะ เสี่ยงทายทางแม่ เขาจะกำหนดว่าเป็นหมูเก๊าขายไม่ได้ ฆ่ากินก็ไม่ได้ ขายไม่ได้ขายแล้วจะเจ็บป่วย

เขาเรียกว่า “อ่อแคร” หรือ “อ่อมาแคร” คือพิธีเลี้ยงผี เรียกสั้นๆ ว่าอ่อแคร กลุ่มอ่อแคร คนในกลุ่มอ่อแครก็คือกลุ่มเลี้ยงผี อย่างถามว่าพ่อลุงเป็นอ่อแครมั๊ย ก็ถาม “อ่อแครมั๊ย”

ก็ช่วงเลี้ยงผีก็ไม่ทำงาน ไม่ได้ออกไปไหน ต้องอยู่ครบหน้า ไม่ใช่วันเลี้ยงผีแล้วจะแบกปืนออกไปล่านกไปยิงนกไม่ได้ วันเลี้ยงผีแล้วก็วันหยุดอีกวันนึง

การเลิกเลี้ยงผี-ความเชื่อเรื่องผีก๊ะ

ราวๆ ปี 22-23 ประมาณนี้ (คำถาม: ตอนนั้นศาสนาคริสต์เข้ามาเยอะแล้ว) ก็ไม่เชิงตอนนั้น ก็ไม่เข้ามาก็ยังไม่เยอะ คือที่เขาเลิกผีนี่ คืออีกอย่างหนึ่งก็คือมันคือเรื่องความเชื่อ ความกลัว เพราะว่าการเลี้ยงผีขั้นตอนมันละเอียดมาก คือไม่ใช่ว่ากลัวที่จะเลี้ยงนะ คือกลัวว่าทำพิธีไม่ถูกต้อง คือเจ็บป่วยแล้วแก้ไม่ได้ แล้วก็อีกอย่างหนึ่ง

คือปัจจุบันเด็กไม่ค่อยอยู่บ้านออกไปเรียนหนังสือบ้าง ออกไปอยู่ไกลๆ อย่างผู้หญิง เวลาเลี้ยงผีผู้หญิงจะต้องมาให้ได้ ไม่มาไม่ได้ ถ้าผู้ชายนี่อาจจะผลัดสักครั้งหนึ่งได้ คืออาจจะเก็บคำข้าวไว้ให้สักคำนึงสำหรับเลี้ยงผี พอกลับมาปุ๊บจะเลี้ยงครั้งต่อไปก็ต้องกลับมากินคำข้าวเก่าก่อน ข้าวสุกที่เขาเก็บไว้ให้ คือเวลาเลี้ยงผีต้องกินตั้งแต่พ่อแม่มา ลูกคนโตมา ไล่มาจนหลาน ถ้าคนใดคนหนึ่งขาดไปตรงกลางเขาจะเก็บคำข้าวไว้ให้ เก็บไว้ ตากแห้งไว้ คนนี้ คือของของคนนี้ ใครจะไปกินอะไรไม่ได้ พอเขากลับมา ถ้าจะเลี้ยงครั้งต่อไปก็ต้องให้คนนี้กินของเดิมก่อน พอกินเสร็จแล้วก็ค่อยไปทำอีกครั้ง แต่ว่าจะขาดนี้คืออย่างน้อยต้องครั้งเดียวนะ สองครั้งนี้มันไม่ได้แล้ว

คืออย่างนี้นะ อย่างเมื่อกี้ที่เล่าให้ฟังที่สาเหตุที่เลิกผีจริงๆ หลวงพี่ก็มาวิเคราะห์ทำไมต้องเลิกผี จริงๆ ถ้าไม่มีเจ็บป่วยไม่มีอะไร เขาก็ไม่อยากไม่เลิกกันหรอก เขาก็ไม่อยากเลิก (ไม่ต้องขอมติหมู่บ้าน อยากเลิกก็เลิกเอง) คุยกันเองในครอบครัว คือแบบว่าเลี้ยงผี สมัยก่อนตอนเลี้ยงผี มันมีความเชื่อมันมีอะไรหลายอย่างซับซ้อน อย่างความเชื่อเรื่องผีกะบ้าง ถ้าเป็นภาษาไทยเรียกผีปอบ ถ้าเป็นภาษาเมืองเขาเรียกผีกะ ถ้าเป็นปกาเกอะญอเรียก “ต่าลุ๊” นี่เรียกผีกะ ผีกะ ภาษาเมืองเรียกผีกะ อย่างที่เขาเลิก อย่างหนึ่งคือเขากลัว ถ้าเลี้ยงผีอยู่นี่ คล้ายๆ กับว่าผีกะยังมีอยู่ คือมันเกี่ยวข้องกับผี ผีกะนี่คือจะรบกวนคนตามความเชื่อ บางทีก็แบบไปเข้าคน แบบที่ว่าเข้าทรงลักษณะนั้น

ก็ส่วนใหญ่บางทีจะเข้าคนที่อ่อนแอที่เจ็บป่วยพวกนี้นะ แล้วก็เข้าผู้หญิงที่ออกลูก ส่วนใหญ่จะเป็นหรือกินเหล้า อาการก็คือแบบพูดภาษาคือไม่ใช่ภาษาตนเองแบบนี้นะ คือบางทีก็คนละคนไป

มาอยู่ที่นี่ก็เคยเจอ ชาวบ้านเขา คือที่จริง จริงๆ นี่ผีกะสมัยนั้นถ้าเกิดผีกะนี่ ส่วนใหญ่ถ้าเป็นเด็กๆ ก็จะไม่ไปนะ จะไม่ไปดูเขาไล่ผีกะนะ นอกจากผู้ใหญ่เขาจะมีคาถา เขาจะแก้ ถ้าไม่แก้ก็ตาย คือแบบผีกะจะไปฆ่าคน พอผีกะเข้าสิงนี่จะหายใจไม่ออกตาย

(คำถาม: มีการสืบทอดผีกะหรือไม่) คือมันเป็นอย่างนี้ อย่างผีกะเวลาเข้าคนใดคนหนึ่ง อย่างสล่าที่เป็นอาจารย์ที่เก่งคาถาเขาจะไปไล่ เขาจะถามว่ามาจากไหน ชื่ออะไร เขาจะถาม แต่บางทีเขาจะบอกว่ามาจากบ้านนี่ ชื่อนี้ ชื่อนายนี้ เขาจะเปิดเผยตัวเอง ถ้าพ่อแม่เป็นผีกะโอกาสที่จะสืบทอดได้

สมัยก่อนโน้น ตอนหลวงพี่เป็นเด็ก ค่อนข้างจะบ่อย เคยได้ยินได้ฟังบ่อย แต่เราไม่ได้ไปเห็น ห้วยเฮี๊ยะแล้วก็เมืองน้อยก็มี มะเขือคันก็เคยมี ก็มีอยู่คนหนึ่ง เมื่อก่อนสมัยที่ตุ๊เคยมาอยู่ สมพรนะ เคยเห็นอยู่ครั้งนึงเป็นอบต. นะ แต่เนี่ยเขาบอกว่าเป็นผีป่า ไม่ใช่ผีกะคน แต่เป็นผีกะที่อยู่ในป่า แบบว่าบางทีก็อยู่ในบ้านนั่นแหละ คือที่เขาถาม เขาไม่บอกหรอกชื่อ มาจากบ้านไหนก็ไม่บอก พูดภาษาก็ไม่ใช่ภาษาเรา ไม่ใช่ภาษาปกาเกอะญอ (คำถาม: ผีกะบ้านก็คือขานชื่อคนในหมู่บ้านนี้หรือ) ใช่ ก็เคยมี หลังจากนั้นก็คือ ถ้าเลี้ยงผี มันจะสืบทอดกันลักษณะนี้ ถ้าเลี้ยงผีจากผีบรรพบุรุษ คล้ายๆ จากผีก็สืบทอดไปรุ่นลูก ส่วนหนึ่งที่เลิกเลี้ยงผี

ไม่ใช่เลี้ยงไม่ดี คือมันจะเป็นแล้วก็สืบกัน จะอยู่ถึงรุ่นลูก แต่บางทีคำว่าผีกะ มันจะไปติดอีกคนก็ได้นะ ไม่เคยเป็นไม่เคยมีผีกะในตัวก็เป็นก็มี คือบางทีเขาบอกว่า เท่าที่คนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟัง เรานี่คือไปกินสิ่งที่มันครอบครัวเขาที่มีผีกะ ไปกินอาหารร่วมกัน อาหารที่เลี้ยงผี ก็ได้เชื้อมาด้วย เขาเล่าให้ฟังว่าเช่นนั้น (มีความเชื่อเรื่องถ้าเดินไปวัดห่างวัดร้างแล้วกลับมาไม่สบายบ้างมั๊ย) สมัยก่อนก็เป็นเรื่องธรรมดา มีบ่อยๆ อันนั้นอาจจะเป็นผีป่า

(คำถาม: ปกาเกอะญอให้ผู้หญิงเดินผ่านวัดเก่าวัดร้างได้หรือไม่) ส่วนใหญ่เขาจะไม่ให้เข้าไป วัดร้างน่ากลัว ไม่ผิดที่จะ (ผู้หญิง) เดินเข้าไป ที่ไม่ให้เดินผ่านเพราะกลัวว่าจะมีผีทำให้ขวัญอ่อนเดี๋ยวเจ็บป่วย ไม่ได้เป็นข้อห้าม (ที่วัดเจดีย์หลวง) เดินเข้าไปได้ แต่จะเดินขึ้นไปข้างบนไม่ได้เขาห้ามกัน เขาจะห้ามขึ้นไป ในรอบกำแพงแก้วได้

อย่างเมื่อกี้ที่เล่าให้ฟังเรื่องผีส่วนหนึ่งแล้ว คือเกี่ยวกับผีกะส่วนหนึ่งแล้ว และส่วนหนึ่งก็คือความละเอียดของ ความพิถีพิถัน การเลี้ยงผีเป็นเรื่องที่ละเอียด ให้ถูกต้องตามขั้นตอน การฆ่าหมูฆ่าไก่การแล่การอะไรพวกนี้ต้องให้ละเอียด จะว่าเราเลี้ยงผีถ้าขาไก่หายไปไม่ได้แล้ว อาจจะหมาหยิบไปคาบไปก็มันไม่ครบแล้ว ครบทุกส่วน อย่างไส้ไก่ตกลงไปมันไม่ได้ ต้องทำพิธีใหม่ ต้องทำอีกให้มันครบกระบวนการ ถ้าทำไม่ครบบางทีเขาเรียกว่า “ผิดผี” พอผิดผีก็เจ็บป่วย เจ็บป่วยก็เลี้ยงผีใหม่ ต้องทำพิธีใหม่อีก บางทีปีหนึ่งทำทีหลายๆ ครั้งกรณีที่เจ็บป่วยบ่อย พอบางทีเจ็บป่วยบ่อยหลังๆ กลายเป็นความเบื่อหน่าย กลัวทำผิดขั้นตอนตรงนั้นไม่ถูกต้อง แล้วอีกอย่างปัจจุบันก็ไม่ค่อยสะดวกเหมือนแต่ก่อน ลูกหลานไม่ค่อยอยู่บ้าน เขาไปเรียนไปอยู่ต่างจังหวัด พอเจ็บป่วยจะไปเรียกมาไปร้อง สมัยโน้นการคมนาคมไม่สะดวก ผู้หญิงก็ออกไปเรียน ผู้ชายก็ออกไปเรียน ลูกหลาน เจ็บป่วยขึ้นมาจะกลับมาทีนึงก็ต้อง 5-6 วัน อันนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เลิกไป แต่จะเลิกไป อยู่ๆ จะเลิกมันก็ไม่ได้ ไม่มั่นใจให้พระ นิมนต์พระให้ทำพิธีเสียหน่อย

ถ้านิมนต์พระก็ต้องเข้ามาพุทธ ยอมนับถือพระพุทธเจ้า คือเราจะเลิกเลี้ยงผีแล้ว จะเลิกพิธีนี้แล้วนิมนต์พระ ก่อนที่จะเลิกก็ทำพิธีก่อน เลี้ยงหมูให้หมูไม่มีหมูเก๊าแล้ว ต้องฆ่าก่อน

เคยไป (ทำพิธีเลิกผี) ในเมืองน้อยนี่แหละ หลังสุดนี่หลายปีแล้ว ไม่ถึงสิบปี จำไม่ได้ ครั้งหลังไปแถวที่แม่แตง เมืองน้อยหลายปีแล้วเกือบสิบปีแล้ว นานหลายปีแล้ว ส่วนใหญ่พระหลายรูป นิมนต์พระสามสี่รูป แต่ถ้าไม่มีก็ไปรูปเดียว

(พิธีเลิกผี) เขาจะ ตอนแรกก็ที่ว่าจะเลิกผีต้องทำพิธีให้เสร็จให้สมบูรณ์ก่อน ไม่ให้มีหมูเก๊าไก่เก๊าเหลือ (ให้ที่บ้านทำพิธีเลี้ยงผีให้เสร็จก่อนหลังจากนั้นจึง) นิมนต์พระไปรื้อที่ครัว เครื่องครัวเลี้ยงผีในบ้าน คือต้องทำพิธีให้เป็นพิธีการ เขาจะรื้อเองก็กลัว เขาไม่มั่นใจ ในบ้านปกาเกอะญอเขาจะมีเตาไฟ มีเสาไม้ไผ่สี่เสา ถ้าเลี้ยงผีก็ต้องมีเสาสี่เสานี้ให้ครบ มีเตาไฟหลังบ้าน มีก้อนสามเส้าที่เป็นขา เริ่มจากสวดถอน มีสะตวงสามสี่อันห้าอันไปวางแต่ละมุม เสร็จแล้วก็สวดถอน คำภาษาบาลีพวกนี้แหละ บทบาลี “อนิจจัง วฏฺสงฺขารา” สวดธรรมดา เสร็จแล้วอาจจะมีกรวดน้ำ (ลำดับขั้นตอนเหมือนกับพระสงฆ์อื่นๆ หรือไม่) ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นอย่างนี้ ต้องรื้อครัวก่อน แล้วค่อยสวด เสร็จแล้วก็ต้องทำพิธีกรรมตามพระพุทธศาสนา แสดงตัวเป็นพุทธมามกะ ต่อไปจะรับเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง และก็รับศีล

ถ้ากรณีที่เครื่องครัวที่เกี่ยวกับเลี้ยงผีเขาอาจจะทิ้งไป เขาจะรื้อออก ไปเผา ทำลายซะ ก็ชาวบ้านไปกองไว้พระก็ไปสวดไปเผา ไม่ได้เอาเข้าวัด แต่บางทีก็มีอยู่ดูแล้วมันใช้ได้ บางทีพระก็เอามาเก็บไว้ในวัดก็มี ตอนนี้ไม่มีแล้ว

ก็เรื่องผีอันที่จริงจะว่าไปแล้วชาวบ้านก็ที่เลิกไป อย่างหนึ่งคือเกิดจากความกลัว อีกอย่างหนึ่งเกิดจากกระแสสังคมเปลี่ยนไป ปัจจุบันที่เรื่องอาชีพการศึกษาอะไรพวกนี้ คนไม่อยู่ในบ้าน ไม่พร้อมหน้าพร้อมตา ส่วนหนึ่งเกิดจากความกลัวที่ทำพิธีกรรมไม่ถูกต้องคนรุ่นหลัง และก็ทำพิธีกรรมบ่อยๆ บางทีก็กลัวเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผีกะพวกนี่ด้วย เท่าที่ลองประมวลดูมีสักสามสี่อย่าง

(รุ่นที่เลิกผี) คนเฒ่าคนแก่เขาก็ รุ่นพ่อรุ่นแม่เขาก็มี ก็เลิกผี แต่เขาก็จะเลี้ยงผี ส่วนหนึ่งก็เลี้ยงผีอย่างอื่นก็มีอยู่ ผีนอกบ้านก็มีอยู่ บางคนก็ไม่เลิกทั้งหมดนะ ส่วนใหญ่เขาก็จะเน้นที่ว่าผีในบ้านเป็นสำคัญ

ประเพณีการมัดมือ

ถ้าเป็นอย่างสมัยก่อนเขาจะมีช่วงแค่ประเพณีมัดมือทั้งหมู่บ้านพร้อมกัน ตอนปีใหม่นั่นแหละ ก็จะมีสองครั้งกลางปีกับต้นปี ราวๆ สิงหากับมกรา ผู้นำหมู่บ้าน ก็จะทำทุกหลังคาแต่จะมีผู้นำหมู่บ้าน คืออันนี้แต่ละบ้านเขาจะมีพิธี พอพิธีรวม อย่างกรณีห้วยเฮี้ยะนี่เขาจะไปรวมกันที่ เขาจะไปทำเป็นกระต๊อบในหมู่บ้าน เป็นศาลา เขาจะ

เก็บพวกขาไก่หัวไก่มารวมแล้วไปทำพิธีตรงนั้นในวันสุดท้าย ทุกหลังคาต้องไปทำพิธี แต่ต้องมัดมือในแต่ละครอบครัวก่อน แล้วจะมารวมกันตอนค่ำ คือมัดมือนี่ผู้นำหมู่บ้านจะบอกว่าอีกเจ็ดวันนะจะต้องมัดมือนะ จะพูดกำหนดการไว้ ชาวบ้านแต่ละครอบครัวก็ต้องเตรียมต้มเหล้าแต่ละครอบครัวไป คือเหล้าไก่กับหมู

(ลำดับการมัดมือในพิธีมัดมือ) ในพิธีมัดมือเขาเริ่มมาแต่คุณพ่อ พ่อแล้วก็มาแม่ แม่แล้วก็ลูกคนโตจนสุดท้อง ถ้ามีปู่ย่าตายายก็จะเริ่มจากปู่ย่าตายายเป็นคนมาเคาะ เขาทำเป็นขันโตกใส่ข้าวใส่แกงตรงกลาง จะมีด้าย ถ้ามัดมือจะมีเหล้า 1 ขวด มีด้ายผูกข้อมือ มีข้าวต้ม ข้าวปุ๊ก

(คำถาม: กำหนดหรือไม่ว่าพ่อมัดให้ผู้ชาย แม่มัดให้ผู้หญิง) มัดมือไม่บังคับ คือที่จริงมัดมือจะมัดใครก่อนก็ได้ เขาไม่บังคับนะ ไม่เหมือนอย่างเลี้ยงผีนะ ตัวเล็กมัดก่อนก็ได้ไม่เป็นไร จะข้ามไปข้ามมาไม่เป็นไร มัดมือไม่เคร่ง ถ้าเลี้ยงผีต้องไล่มาเรื่อยๆ คืออย่างมัดมือก็ต้องมีพิธีตอนเช้าเขาจะเรียกว่าจะเรียกขวัญก่อน เขาจะมีไม้แบบตี ทำเป็นแฉกๆ มาตีให้ดัง แล้วคุณพ่อบางทีก็คุณแม่เขาจะไปตีที่หัวกระได ตีแล้วก็จะบอกว่า “เออขวัญไปอยู่ที่ไหนให้กลับมานะ” เขาจะว่าสักสี่ห้านาทีแล้วกลับเข้ามาบ้าน แล้วก็พอเสร็จแล้วก็ถึงจะฆ่าไก่ ถ้ามัดมือนี่ไม่กำหนดว่าจะฆ่าที่ไหน เพราะไก่ตัวเล็กไม่เหมือนหมู จะฆ่าบนบ้านแล้วหมูก็ข้างล่างไม่เหมือนเลี้ยงผี พอฆ่าไก่เสร็จหมูเสร็จ ต้มแกงเรียบร้อยค่อยมัดมือ ตักข้าวใส่ถ้วยใส่อะไรเรียบร้อย เตรียมด้ายข้อมือเรียบร้อย แล้วเรียกลูกหลานมา แต่ถ้ามัดมือนี่ส่วนใหญ่เขาจะเรียกคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านก็จะมา คนเฒ่าคนแก่คุณปู่คุณย่า คือตอนแรกพ่อจะเป็นคนมัดให้ แล้วถึงจะเรียกคุณปู่คุณย่ามา ไม่เคร่งครัดอะไร คนเฒ่าคนแก่ที่เคารพนับถือกันเขาก็เรียกกัน ไม่ต้องเป็นญาติกัน คนเฒ่าคนแก่ ไม่เคร่งเท่าเลี้ยงผี พอมัดมือเสร็จเรียบร้อยแล้วค่อยกินข้าวกัน แต่ว่ามัดมือนี้ต้องแบบ พวกที่กินเหล้าเขาก็จะรินเหล้าบอกกล่าวเจ้าฟ้าเจ้าดินเจ้าเขาก่อน แก้วเล็กๆ ใบเล็กๆ พ่อจะเป็นคนทำ จะรินและสวดไปด้วยบอกเจ้าป่าเจ้าเขา พอเสร็จเรียบร้อยก็มัดมือ มัดมือเสร็จก็ พอครบทุกคนถึงจะกินข้าว อันนี้เป็นมัดมือ

(คำถาม: มีภาษาทางปกาเกอะญอเรียกพิธีมัดมือหรือไม่) มีภาษาทางปกาเกอะญอว่า “กะลา” กะลานี่เป็นขวัญ เขาว่า ปกาเกอะญอนี่จะมีกะลามีขวัญ 37 อย่าง จะเป็นกะลาช้าง หมู ไก่ เป็นสัตว์ ขวัญของคนเรา 37 อย่าง เป็นช้าง เป็นหมู เป็นไก่ เป็นวัว เป็นควาย อะไรก็แล้วแต่ เขาจะมี 37 อย่าง คือเขาจะว่า 37 อย่างนี่แหละ แต่ไม่รู้ว่ามันจะเป็นอะไร แค่ 37 ไม่ได้ระบุว่าสัตว์ชนิดนี้ ไม่ได้ระบุ

ประเพณีการตาย-งานศพ

เลี้ยงผีกับมัดมือเป็นสำคัญ งานแต่งงานตายก็มีอยู่ ประเพณีเขา คืองานแต่ง งานตายก็สมัยก่อนไม่มีพระอย่างที่ว่า ชาวบ้านเขาก็จัดการกันเอง พอคนตายปุ๊บ เขาจะร้องขอหนุ่มสาวอยู่ต่างบ้านมา ซอ คือซอจะมีสองแบบ ซอสำหรับผีโดยเฉพาะ หล่าอะลานี่เป็นงานแต่งงาน งานมัดมือ หล่าอะลาเป็นงานมงคล ถ้าเป็นผี คนตายจะไปร้องขอพวกหนุ่มสาวต่างบ้านให้มา แล้วก็ช่วงแรกบอกกล่าววิญญาณ ว่าเออ บอกหนทางให้กับวิญญาณ ต้องเป็นคนทำพิธีเป็นคนแก่ เขาจะทำพิธี เขาจะมีจุดเทียนอยู่บนศพ ว่าไป เสร็จแล้วคนแก่เขาจะนำซอส่งผีโดยเฉพาะ เขาจะมีลำนำ มีรับ มีบทกลอน ส่งวิญญาณ แต่นี่จะเหมือนกันนะไม่เปลี่ยนแปลง บทสวดเขาจะร้อง ใช้เฉพาะพิธีนี้เลย เหมือนกันไม่ต่างกัน ไม่ใช่ของใหม่สืบกันมา พอเสร็จ พิธีซอนี่เสร็จหนุ่มสาวจะซอ เกี่ยวกับความรักความผูกพัน

หนุ่มสาวไม่ใช่ญาติ คือว่าคนที่อยู่หมู่บ้านใกล้ๆ กัน เขาจะไปขอให้เขามา สมัยก่อนหมู่บ้านเล็กคนมีน้อย หนุ่มสาวก็ไม่เยอะต้องไปเชิญไปบอกขอคนใกล้เคียงมา คือเขาจะทำอย่างนี้นะ บ้านนี้มีคนเสีย ก็จะขอจากหมู่บ้านหนึ่งมาช่วย หนุ่มสาวจะมาซอเป็นหลัก ไม่กำหนด อย่างน้อยต้องเป็นสิบขึ้นไป คือแล้วแต่ว่าหนุ่มสาวเยอะก็ต้องมาหมด ครอบครัวสักคนหนึ่งสองคนก็ต้องมา ไม่พอ คือบางทีก็ห้าหลังคา เขาเรียกหย่อมบ้าน ก็คือ

บ้านอาจจะไปตั้งชั่วคราว ถ้าเกิดมีคนตายขึ้นมา หมู่บ้านใกล้เคียงก็ไปช่วยกัน ซอนี่อย่างปกาเกอะญอก็ 3 วัน เริ่มแต่หัวค่ำเลย จนกลางวันก็ต่อกลางวันอีก บทซอมันจะมี บทซอจะตามลำดับไป กลางคืนช่วงนี้มันจะเป็นลักษณะนี้ ไล่ไปเรื่อยๆ ไล่ไปจนจบ ตอนค่ำมาก็เริ่มใหม่ เริ่มใหม่จากนี่ก็ไป จนวันสุดท้ายจะไปเสียศพก็ซอพิธีกรรมเรื่องผีอีกครั้งหนึ่ง คนเฒ่าซอมันจะมีบทสุดท้ายเรื่องส่งวิญญาณผี อันนี้จะไม่เกี่ยวกับหนุ่มสาวแล้ว

สมัยก่อนส่วนใหญ่จะฝัง นอกจากว่าคนที่อายุมากๆ คนแก่ที่เขาจะเผา คนสูงอายุ คนอายุมาก เขาไม่ได้กำหนดตายตัว เขาจะกำหนดนะว่าจุดไหนที่เป็นป่าช้าของหมู่บ้าน (บ้านห้วยเฮี้ยะ) ก็จะห่างไปไม่เกิน 1 กิโลก็พอไปไหว ส่วนใหญ่ปกาเกอะญอไม่ได้อยู่บนดอยนะ จะอยู่เชิงเขาแต่ไม่ติดห้วย อยู่กลางๆ อยู่บริเวณที่คนไม่ค่อยไป ถ้าพื้นที่ที่แบบว่าคนไม่ค่อยไปตัดไม้ไม่รบกวน เป็นสุสาน เป็นเขตเฉพาะ ไม่เป็นพื้นที่พลุกพล่าน กำหนดเขตไว้คือดูที่ว่าเป็นพื้นที่บริเวณไม่ห่างเกินไป ในพื้นที่นั้นไม่ใช่ไร่ของชาวบ้านหรือเป็นที่เดินผ่านหรือใกล้ถนน จะอยู่ตรงมุมซักหน่อย ฝังที่เดียวกัน ไม่ได้แยก ไม่ได้มีป้าย ตอนฝังเขาจะไปซื้อที่ดินก่อน เขาจะทำพิธี ซื้อที่ดินนี่เขาจะทำเป็นพิธีกรรมไม่ต้องมีเงินทองอะไรหรอก จะใช้พวกยาเส้นเขาจะไปวางแล้วบอกจะขอซื้อที่ตรงนี้นะ ก็บอกกับเจ้าที่ในป่านั่นแหละ จะขอซื้อที่ตรงนี้ ไปซื้อที่ตรงนั้นแล้วก็จะฝังเฉพาะคนคนนี้นะ ไม่ใช่จะซื้อเผื่อไว้ (คนทำพิธีคือใคร) ก็อาจจะเป็นคนอาวุโสก็ได้ไม่กำหนด

(คำถาม: ถ้าไม่มีป้ายบอกไว้ คนในบ้านจะรู้ได้อย่างไรว่าจะไม่ฝังซ้อนทับกัน) เขาก็จะดูว่า ไม่เป็นไร เขาก็ไม่ถือ เพราะนานไปก็ผุพัง แต่ถ้าใหม่ๆ ก็จะรู้ว่าอาจจะยุบไปสักหน่อย อาจจะเป็นรอยยุบ ต้องขยับไป แต่เวลาฝังนี่ก็ต้องดูพื้นที่ หนึ่งไม่เจอตอไม้ ไม่เจอหินใหญ่ ไม่ใช่ว่าเราไปขุดไป 50 เซนติเมตร ก็เจออีกแล้วย้ายไปไม่ได้ จะย้ายไปต้องไปขุดหลุมใหม่ไม่ได้ ต้องดูว่าที่นี่ไม่เจอหินนะ ดูว่าตรงนี้คงไม่มีหินแล้วบริเวณใกล้เคียงไม่ใช่หลุมเก่า ไม่ใช่ที่เก่า เดินดูมีรอยยุบมั๊ย จะดูจากคนก่อนว่าตรงนี้ไม่ใช่ที่ฝัง

ตอนฝังนี่สมัยเด็กส่วนใหญ่จะไปผู้ใหญ่ เด็กไม่ค่อยไปกัน เป็นญาติและชาวบ้านจะไปช่วยกัน เมื่อก่อนไม่มีโลง ห่อไปเลย ห่อสาด ก็ต้องขุดลึก เท่าตัว คือถ้าไม่ลึกกลัวสัตว์จะไปคุ้ยเขี่ย ต้องขุดให้ลึกอัดให้แน่นเอาหินไปวางเป็นชั้น

(ความเชื่อเรื่องการวางศพในหลุม) ศพนอนยาว ดูเหมือนจะเขาบอกว่าไม่ให้หัวเข้าบ้าน หัวหันไปทิศหนึ่งไม่ให้ตรงกับหมู่บ้าน คือจะไม่เป็นมงคลกับหมู่บ้าน แต่เท้าไม่น่าเป็นไร คือกลัวว่าต่อไปมันจะเป็นลางลักษณะว่าจะมีคนตายบ่อย มันจะไม่เป็นมงคล ไม่ดีต่อหมู่บ้าน อยู่ไม่เป็นสุข เจ็บป่วยบ่อย

(ของใช้ของคนตาย) อย่างปกาเกอะญอนี่ของใช้จะไปไว้อีกที่หนึ่งไม่ใช่ที่เดียวกับคนตายที่ฝังนะ เฉพาะคนกับเสื้อผ้า เครื่องใช้ไปไว้อีกที่หนึ่ง เขาเรียกว่า “โล” “ปาโล” คือสถานที่สำหรับไปเก็บพวกเครื่องใช้ หม้อเป็นมีดเป็นอะไรพวกนี้ อยู่อีกที่หนึ่ง บางทีก็อยู่คนละฟากคนละที่ก็มี คนละทิศก็มี ตรงนี้ก็รวมกันไว้เหมือนกัน

ป่าช้าบ้านห้วยเฮี้ยะอยู่หลังเจดีย์ ที่จริงที่เก็บของคนตายก็บางทีมันจะไม่ไกลกันเท่าไหร่แต่คนละบริเวณ แต่สมัยก่อนเราเห็นเขาจะไปเก็บอีกที่นึง แต่ถ้าเป็นพวกเสื้อผ้าเขาจะเผาให้ เสื้อผ้าส่วนใหญ่จะเผาให้ นอกหมู่บ้านไม่ใช่บริเวณบ้าน แต่คนละฝั่ง คือการฝังศพจะไม่ข้ามน้ำ จะไม่ข้ามห้วยไป คือที่น้ำไหลลักษณะนี้นะ ลำห้วยที่มีน้ำไหลเขาจะไม่ข้าม เอาศพไปข้ามเขาถือ ของคนตายเอาไปวางไว้เฉยๆ ไม่ได้ฝัง วางไว้ใต้ต้นไม้นั่นแหละ คือเขาก็ทุบให้บี้ (ในกรณีที่เป็นหม้อ) แล้วก็ทิ้ง เป็นมีดพวกนี้

เวลาเขาก็ใส่ (ของมีค่า) นะ พวกเงินพวกทองพวกสมบัติของเขานะ ใส่กับของที่ไปให้เขา แต่ที่ศพนี่จะไม่มีอะไร ตัวเปล่ากับเสื้อผ้าชุดเดียวกับที่เขาใส่ (ของมีค่า)ไม่ได้ฝัง (เสื้อผ้าศพใส่) ชุดใหม่ เขาจะใส่ให้ชุดใหม่ชุดใหม่ใส่ ชุดตอนตายก็ถอดออกใส่ชุดใหม่ให้ ไม่เตรียมชุด อย่างพวกลีซอเขาจะเตรียม ปกาเกอะญอไม่มี ถือว่า

เป็นอัปมงคลคล้ายๆ แบบต้องการให้คนตายถ้าเตรียมเอาไว้ อย่างหลุมฝังศพนี่เก็บเผื่อไว้ให้อีกคนหนึ่งไม่ได้นะ ที่ว่าต้องคนต่อคน ต้องบอกว่าเราจะซื้อที่เฉพาะคนนี้นะ เขาจะบอกกล่าว

(การเลือกพื้นที่วางของคนตาย) ส่วนใหญ่ก็จะไม่พลุกพล่านเหมือนกัน อาจจะเป็นตรงมุมตรงอะไรสักที่ หมู่บ้านสักที่นึง ใต้ต้นไม้ใหญ่ไม่ได้ฝัง ต้นไม้ใหญ่จะเป็นบริเวณใกล้เคียงกันที่เขาไปวาง ตรงใกล้ๆ เจดีย์ก็มีที่วางของ สมัยก่อน ข้างบนที่พระอยู่เขาก็ไปวางของ กุฏิ เดี๋ยวนี้มันก็หายไปบ้าง เพราะว่าโดนไฟเผาเพราะเกิดไฟป่า ของที่เป็นเสื้อผ้า พวกเครื่องใช้ที่มันผุมันพัง นอกจากจะเป็นถ้วย เป็นอะไรต่างๆ สมัยปัจจุบันมีคนซื้อของเก่าเยอะ เขาไม่กลัว ตอนนี้เผากันหมด

(ป่าช้าบ้านเมืองน้อย) ก็มีอยู่สองที่ฟากทางด้านตะวันตก ตอนนี้เขาก็ยังฝังอยู่นะ ใกล้เคียงบริเวณที่เดิมตั้งศพที่บ้าน ที่เจ้าของบ้าน ไปเผาข้างนอก ก็ยังไม่มี(ตั้งศพที่วัด) แต่ส่วนใหญ่ก็ตั้งที่บ้านนั่นแหละ

ประเพณีการเกิด

เด็กเกิดใหม่นี่ ตอนสมัยเด็กๆ สมัยโน้นถ้ารู้ว่าเด็กเกิดใหม่เขาจะหยุดให้วันหนึ่งเลยนะ ทั้งหมู่บ้านเลยหยุดทำงาน เขาเรียกว่า “ดีเบล” เขาถืออย่างหนึ่ง ดีเบลก็คือว่าเมื่อคืนนี้มีคนคลอดลูกอะ วันพรุ่งนี้เขาก็จะหยุดให้วันนึง มีคนเกิดนะจะหยุดให้วันนึง เขาเรียกว่า ดีเบล

(ตัดสายสะดือแขวนที่ต้นไม้) นั่นก็เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่ง คือเด็กพอคลอดปุ๊บก็คนที่เป็นพ่อของเด็กเขาจะฉากกระบอกไม้เอาสะดือเด็กแล้วไปแขวนต้นไม้ข้างหมู่บ้านในป่า ไปแขวนไว้ เป็นความเชื่อมาแต่เดิมที่เขาจะต้องทำอย่างนั้นทุกคน ก็ส่วนใหญ่ก็ต้องทำ ต้องทำทุกคนแหละ คือเขาทำแบบก็เป็นส่วนหนึ่งของคน ของเด็กเกิดมาต้องไปฝากกับต้นไม้ ไปแขวนไว้บนต้นไม้ คือต้นไม้นี้จะไม่ตัด อย่างที่หลวงพี่เห็นคือไม่ได้กำหนดเป็นป่าผืนบริเวณนั้นนะ แล้วแต่ใครจะไปตรงไหน แต่เขาอาจจะมีเครื่องหมายไว้บ้างที่เขาจะรู้ว่า คนนี้ ไม้ต้นนี้จะเป็นลูกคนนี้ เป็นต้นสะดือไว้ ไปแขวนไว้ ไม่ให้ไปตัด ที่ว่าขั้นตอนการเลือกตุ๊ก็ไม่รู้นะ แต่ก็จะดูว่าไม้ต้นที่แข็งแรงไม่ใช่ต้นที่โทรมแบบต้นที่ใกล้ตาย ต้นใหญ่ๆ ส่วนใหญ่ต้นใหญ่ๆ

(มีข้อห้ามแขวนต้นไม้บางประเภทหรือไม่) เขาไม่ได้บอก ไม่ได้ห้าม ก็เด็กเกิดมาก็ต้องแต่ปกาเกะญอการเกิดเขาก็ไม่มีพิธีกรรม นอกจากตั้งชื่อให้เด็ก ตั้งชื่อนี่ส่วนใหญ่เขาก็ไม่ได้ห้าม พ่อแม่เป็นคนตั้งก็ได้ หรือคนอื่นมาเห็นเด็กเป็นคนตั้งให้ก็ได้ ไม่ได้บังคับ ไม่มีข้อบังคับ ส่วนใหญ่ก็จะเป็นพ่อแม่เด็กเป็นคนตั้ง ไม่มีฤกษ์ยาม ก็ตั้งชื่อตาม พอตั้งชื่อเสร็จอยู่มาก็ตั้งชื่อใหม่ก็มี พิธีจะน้อยกว่าตอนตาย นอกจากว่าจะเกิดเสร็จแล้วก็จะทำพิธีมัดมือให้ เดือนกว่านั่นแหละ ก็คงหลังจากที่ว่าแม่แข็งแรงแล้ว อาจจะเป็นเดือนก็ได้ คือแม่ปกติต้องอยู่ไฟอยู่ในบ้านก่อน แม่ไม่แข็งแรงให้อยู่บ้านไม่ให้ออกไปโดนลม

หลวงพ่อมีน้องสาวพี่สาวเป็นคนกลาง คือแบบว่าปกติก็คือปกาเกอะญอแม่บ้านก็ทำเรื่องครัวอยู่แล้ว ทำอาหาร พอแข็งแรงก็ทำ ในช่วงที่คลอดลูกใหม่ๆ ไม่แข็งแรงคุณพ่อก็จะทำให้ ส่วนใหญ่คุณพ่อจะไปทำงานนอกบ้าน พออยู่ที่บ้านแม่แข็งแรงแม่ก็จะทำ ทำกับข้าว ทำงานภายในบ้านดูแลลูกด้วย

ผู้ให้ข้อมูล **18) นางมาลัย งามจริยธรรม อายุ 35 ปี**
ชาติพันธุ์ **ปกาเกอะญอ**
ผู้สัมภาษณ์ **อ. ดำรงพล อินทร์จันทร์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่ **20 มกราคม พ.ศ. 2551**
ที่อยู่ **บ้านหัวฝาย หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **บ้านหัวฝาย หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย (บ้านอดีตผู้ใหญ่บ้าน นายสมพร งามจริยธรรม)**
ผู้เรียบเรียง **อ. ดำรงพล อินทร์จันทร์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง **-**

ประเพณีมัดมือ หรือตามคำปกาเกอะญอเรียกว่า “กี่จึ” ที่บ้านเมืองน้อยจะจัดขึ้นในช่วงเดือน 3 ขึ้น 14 ค่ำ (ปีนี้ตรงกับ วันที่ 18-19 กุมภาพันธ์) ในประเพณีมัดมือของบ้านเมืองน้อยจะทำกันเป็นเวลา 3 วันคือ

1. วันดา ในวันนี้ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนจะทำการตำข้าวปุ๊ก(ข้าวเหนียวใส่งาดำ) ทำข้าวต้มมัดห่อด้วยใบกุ๋ง พอตกตอนกลางคืนทุกบ้านจะร้องเพลงซอ ทำทุกบ้านเวียนกันตามแต่ละบ้าน ในปัจจุบันนี้เมื่อโครงการอนุรักษ์พันธุ์ป่าของบ้านเมืองน้อยได้เกิดขึ้นมาในวันดานี้ทุกคนต้องไปทำการเลี้ยงผี ทำการอธิษฐานสาปแช่งผู้ที่มาจับปลาในลำน้ำปายในเขตอนุรักษ์ เป็นการเลี้ยงผีที่มาในช่วงหลังนี้เอง ส่วนการถือผีของคนกะเหรี่ยงในปัจจุบันนี้ไม่มีแล้ว จะคงมีแต่หอเจ้าเมืองของคนไตในหมู่บ้านนี้เอง มีไม่กี่หลังคาเรือนเท่านั้น อย่างบ้านของพะแนะโพ ลุงเก๊ะ และบ้านของพ่อหลวงสุขก็ยังคงถือผีอยู่

2. วันมัดมือ ในวันนี้จะทำพิธีฆ่าหมู ฆ่าไก่ ทำกับข้าวกันทุกบ้าน เมื่อถึงเวลาประมาณ 8-9 โมงก็จะเริ่มทำพิธีมัดมือ โดยตามธรรมเนียมดั้งเดิมจะต้องไปเริ่มต้นมัดมือที่บ้านคนแก่คนเฒ่าในหมู่บ้านก่อน คือบ้านลุงดีบ่จุ๊ ซึ่งถือว่าเป็นผู้นำ หรือ ฮีโข่ว ในหมู่บ้าน จากนั้นคนเฒ่าคนแก่ก็จะทำการมัดมือ และให้ศีลให้พรลูกหลานเวียนไปจนครบบ้านคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านจนครบ หรือเฉพาะญาติพี่น้องกันก็ได้ แต่เมื่อไปถึงบ้านไหนเจ้าบ้านก็จะเลี้ยงกับข้าว ข้าวต้มมัด ข้าวปุ๊ก รวมไปถึงเหล้าในทุกบ้านที่ไปร่วมพิธีมัดมือ ไปจนค่ำมืด

3. วันอยู่หัว เป็นวันหลังจากพิธีมัดมือเสร็จเรียบร้อย วันนี้เป็นวันที่ทุกคนต้องอยู่ที่บ้าน กินข้าว กินเหล้าในหมู่ญาติพี่น้องกัน ห้ามออกไปทำงานในวันนี้ ห้ามไปนอนค้างนอกหมู่บ้าน แต่ว่าคนนอกหมู่บ้านสามารถเข้ามาได้

ผู้ให้ข้อมูล **19) นายพงษ์เดช ปู่ไหม** **อายุ 40 ปี**
ที่อยู่ **73/3 บ้านมะเขือคัน หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้ให้ข้อมูล **20) พ่อยอด ศศิวิริยะ** **อายุ 61 ปี**
ผู้ให้ข้อมูล **ลุงสุข ปู่ไหม** **อายุ 74 ปี**
ที่อยู่ **73 บ้านมะเขือคัน หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้สัมภาษณ์ **อ. ดำรงพล อินทร์จันทร์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่ **21 มกราคม พ.ศ. 2551**
ที่อยู่ **บ้านเมืองน้อย หมู่ 4 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **บ้านลุงสุข ตรงข้ามกับวัดเมืองน้อย**
ผู้เรียบเรียง **อ. ดำรงพล อินทร์จันทร์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง **-**

ประวัติการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองน้อย

ลุงสุข ปู่ไหม เป็นคนที่บ้านศาลาเมืองน้อยโดยกำเนิด และเคยเป็นพ่อหลวง (ผู้ใหญ่บ้าน) คนที่ 6 ของหมู่บ้านศาลาเมืองน้อย ในสมัยที่ลุงสุขเป็นเด็กๆ บ้านศาลาเมืองน้อยมีอยู่แค่หย่อมบ้านเดียว คือหย่อมบ้านหัวฝาย ต่อมาก็ขยับขยายมีหย่อมบ้านกิ่วหน่อ และภายหลังได้แยกเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งไป เท่านั้น ต้นตระกูลของลุงสุขเป็นเงี้ยว (ไทใหญ่) แต่ว่าพ่อลุงสุขมาเอาเมียเป็นคนยาง (กะเหรี่ยง) ลุงสุขจึงเป็นน้ำผ่า (ลูกครึ่ง) ยางกับเงี้ยว โดยคนที่มาคนแรกของหมู่บ้านคือ ปู่ของลุงสุขเอง ชื่อว่า ปู่กะนะ ย้ายมาจากเมืองนอก (พม่า) จากเมืองปั่น โดยย้ายมากันเพียงแค่ 3 คนพี่น้อง ได้แก่ ปู่หม่องพู้น (พี่ชาย) และปู่เส่ เป็นสามคนแรกที่มายังบ้านศาลาเมืองน้อยนี้ เป็นกลุ่มไทใหญ่ ตอนที่ย้ายมากันก็มาปลูกข้าวไร่ นาที่แรกของหมู่บ้านจะอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน บ้านแรกๆที่มาสร้างก็จะอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านเช่นกัน เป็นบ้านสร้างด้วยไม้ไผ่ ปัจจุบันกลายเป็นบ้านร้างไปแล้ว

ในช่วงที่มาอยู่แรกๆ บ้านศาลาเมืองน้อยเป็น**บ้านเงี้ยว (ไทใหญ่)** ตอนนี้ไม่มีเงี้ยวเหลืออยู่แล้วย้ายไปนานแล้ว เพราะว่าในสมัยที่ปู่หม่องพู้น ปู่กะนะ และปู่เส่ มาอยู่ก็ไม่ได้อยู่ร่วมกับพวกเงี้ยวแล้ว เงี้ยวย้ายไปก่อนหน้านั้นแล้ว มีการสร้างวัดไว้เยอะมากอยู่ตามดอยตามห้วยต่างๆ รอบหมู่บ้าน ยังคงมีร่องรอยของก้อนอิฐเก่าๆ อยู่อยู่ทางห้วยน้ำปาย ชื่อว่าวัดเมืองน้อย ลุงสุขบอกว่าในสมัยก่อนน่าจะมีพระอยู่ด้วยแต่ว่าตั้งแต่ลุงสุขเป็นเด็กก็ไม่เคยเห็นพระเลย เพราะเป็นวัดห่าง วัดร้างไปนานมากแล้ว (วัดที่สร้างพ่อสุขสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นพวกว้าที่ได้เข้ามาสร้างไว้) วัดเก่าๆ ที่อยู่บนดอยรี้ชาวบ้านที่นี่ก็ไม่ได้ไปไหว้อะไร แต่จะไปไหว้ที่เจดีย์หลวง ตรงบริเวณหย่อมบ้านกุงจอง ซึ่งเป็นเจดีย์ ที่อายุประมาณ 500-700 ปี คาดว่าน่าจะอายุเท่าๆ กับเมืองเชียงใหม่

บ้านเมืองน้อย มากจากการที่หมู่บ้านมีขนาดเล็ก ไม่มีขนาดใหญ่โตเหมือนบ้านอื่นๆ เป็นคำของไทใหญ่เป็นผู้เรียก จึงเรียกติดปากกันมาของคนเฒ่าคนแก่มา เรียกกันมาเรื่อยๆ แต่ถ้าเป็นคำภาษากะเหรี่ยงจะเรียกว่า **“เหว่ซิ”** (เหว่ – เมือง , ซิ - น้อย) แปลว่า เมืองน้อย บ้านเมืองน้อยในสมัยก่อน ทุกหลังจะสร้างด้วยไม้ไผ่ บ้านแต่ละหลังจะอยู่ติดๆกันไม่ได้อยู่ห่างจากกันมากเท่าไร ถนนหนทางในหมู่บ้านเป็นทางแคบๆ พอให้คนเดินไปได้เท่านั้น จะปลูกข้าวไร่เป็นหลัก ปลูกทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้า ไม่มีการทำข้าวนา ข้าวไร่เป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมือง ไร่ข้าวแรกๆ จะอยู่ทางดอยห้วยผา และเริ่มมีการปลูกข้าวนาลุ่มเมื่อ ประมาณ 2 ชั่วคนแล้ว

บ้านเมืองน้อยดั้งเดิมกลุ่ม**คนเงี้ยว**เป็นผู้มาอยู่ก่อน กลุ่ม**กะเหรี่ยง**เป็นกลุ่มที่มาอยู่ภายหลัง สมัยที่กลุ่มกะเหรี่ยงมาใหม่ๆ นั้น มากันแค่ 2 คนพี่น้อง ได้แก่ ครอบครัวของ พะตี่ส่าจี และพะตี่หน่าหล่า ย้ายมาจากทางใต้ (ทางเขตเชียงใหม่) ปัจจุบันลูกหลานชื่อ นาย หมื่อดือ และนายกู่เว

ในสมัยที่ย้ายมาตั้งหมู่บ้านใหม่ๆ ก็จะต้องมีการ**ตั้งหอเจ้าเมือง** ด้วยเพื่อปกปักคุ้มครองรักษาคนในหมู่บ้าน ซึ่ง**ปู่กะนะ**เป็นคนตั้งหอเจ้าเมืองขึ้นมา และสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันการสืบทอดผีเจ้าเมือง นั้นจะสืบทอดตามเชื้อสาย ตามตระกูลของผู้ที่ตั้งมา ส่งผลให้ในปัจจุบันนี้ลุงสุขยังคงถือผีและไปไหว้หอเจ้าเมืองอยู่เป็นเพียงไม่กี่คนในบ้านศาลาเมืองน้อยที่ยังคงถือผีอยู่ ผู้ที่ยังคงถือผีเจ้าเมืองอยู่ในหมู่บ้านเหลืออยู่แค่ 4 คน คือ **ลุงสุข ปู่อู๋ ปู่ปุ๊ และปู่แดง** คนที่ถือผีเจ้าเมืองนี้ จะต้องทำการไหว้หอเจ้าเมืองด้วย

การไหว้หอเจ้าเมือง

วันสำคัญที่ต้องไหว้หอเจ้าเมืองคือ **วันที่จะลงทำนา จะตรงกับเดือน 7 เงี้ยว** (เงี้ยว - ไทใหญ่) คือในเดือนมิถุนายน จะต้องเลี้ยงผีโดยใช้หมูและไก่ ขนมข้าวต้ม เอาไปเลี้ยงผีเจ้าเมืองที่หอเจ้าเมือง โดยผู้หญิงจะไม่สามารถเข้าไปทำพิธีเลี้ยงผีได้ แต่ว่าต้องนำเอาของไหว้ทั้งหลายกลับมาให้ผู้หญิงที่บ้านได้กินด้วย เลี้ยงในช่วงเช้าก่อนจะลงทำนา เพียงแค่วันเดียวเท่านั้น หากเป็นวันออก 13 ค่ำ หรือล่อง 13 ค่ำ (เดือนเพ็ญ 13 ค่ำ และเดือนแรม 13 ค่ำ) ผีจะกินทั้งหมูและไก่ หากว่าเป็นวันออกหรือล่อง 12 ค่ำ ผีจะกินแค่ไก่เท่านั้น หากวันที่ลงนาตรงกับวันที่ผีกินไก่ผู้ที่ถือผีเจ้าเมืองจะต้องเอาไก่ไปเลี้ยงหอเจ้าเมืองคนละตัว แต่หากว่าตรงกับวันที่ผีกินหมูก็จะมีการรวมเงินกันซื้อหมูมาทำการเลี้ยง ไม่มีราคาเก็บเงินที่แน่นอนแล้ว แต่ราคาหมูและขนาดตัวของหมู โดยพ่อสุขและพะเหล่หล่า (หมอเมื่อ-หมอดูวันดี วันเสีย) จะเป็นผู้ที่ดูวันที่จะเลี้ยงด้วยตนเองแต่ต้องเป็นวันขึ้น 12 หรือ 13 ค่ำ และวันแรม 12 หรือ 13 ค่ำ เท่านั้น ในรอบหนึ่งปีจะเลี้ยงเจ้าเมืองเพียงครั้งเดียวเท่านั้น คือใน เดือน 7 เงี้ยวนี้ เป็นการเลี้ยงใหญ่ แต่ว่านอกเหนือจากเดือน 7 นี้หากมีการได้ไปบนบานศาลกล่าวกับเจ้าเมือง เช่น การเจ็บไข้ได้ป่วย หรือเรื่องการงาน หากเป็นไปตามที่บนแล้วก็จะต้องมีการเลี้ยงเจ้าเมืองเช่นกัน หรือในช่วงที่หมดฤดูทำนาแล้ว ก็จะมีการปล่อยวัว ควายเข้าป่าก็จะต้องมีการไหว้หอเจ้าเมืองให้ช่วยดูแลควายด้วยจนถึงฤดูทำนา เมื่อควายทั้งหมดกลับลงจากป่าอย่างปลอดภัยและครบทุกตัวแล้ว ก็จะทำการเลี้ยงเจ้าเมืองด้วย แต่ถ้าควายหายก็จะไม่มีการเลี้ยงเจ้าเมือง

ผู้ที่ไปไหว้หอเจ้าเมืองส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ คนที่นับถือศาสนาคริสต์จะไม่มาไหว้เลย ทิ้งความเชื่อดั้งเดิมไปเลย ไปถือความเชื่อเรื่องผีแล้ว แต่ว่าในสมัยก่อนที่จะเปลี่ยนมาถือเป็นคริสต์ เขาก็ยังไปไหว้หอเจ้าเมืองอยู่ พอเปลี่ยนศาสนา ความเชื่อก็เปลี่ยนก็เลยไม่ถือผีอีกต่อไป

ลุงสุข นับถือศาสนาพุทธมาตั้งแต่เป็นเด็ก ถือมาก่อนที่จะมีการสร้างวัด วัดเพิ่งมาสร้างเมื่อไม่กี่ปีนี้เอง ถือศาสนาพุทธก่อนที่พระศรีวงศ์ จากวัดศรีโสดา เชียงใหม่ จะเข้ามายังบ้านศาลาเมืองน้อยอีก เป็นการนับถือพุทธที่ลุงสุข เรียกว่า “พุทธธรรมชาติ” นับถือกันมาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย ในบ้านจะมีหิ้งผีเจ้าบ้าน ผีปู่ย่าในบ้านทุกหลังคาเรือน ในปัจจุบันเหลือแค่ 5 หลัง เท่านั้นที่ยังคงมีหิ้งผีปู่ย่าไว้ในบ้านอยู่ ได้แก่บ้านของ พ่อสุข พะแปร (ลูกชายคนที่สองของลุงสุข) นายจา (ลูกชายคนโตลุงสุข) ออเอ่ และหม่องก๊อก ที่ยังคงมีหิ้งผีอยู่ เป็นเครือญาติเดียวกันกับลุงสุขทั้งนั้นที่ยังคงสืบการเลี้ยงผีมาก่อน

การเลี้ยงผี

การสืบสายของตระกูลของผี นั้นจะสืบตาม**สายตระกูลของแม่** (ฝ่ายผู้หญิง) เป็นหลัก เรียกว่า **"เก๊าผี"** โดยแม่ยายจะเป็นเก๊าผี ทำการเลี้ยงผีที่บ้านของเก๊าผีนี้และเมื่อมีพิธีกรรมเลี้ยงผีลูกหลานทุกคนจะต้องเข้าไปร่วมพิธีขาดไม่ได้ ฝ่ายลูกเขยจะต้องนำลูกหลานทุกคนเข้าร่วมพิธีกรรมให้ครบ เมื่อเก๊าผีเสียชีวิตลงไป หากไม่ต้องการที่จะสืบทอดก็จะทำพิธีตัดผี (การตัดผีจะไปที่วัดให้พระทำพิธีให้ แต่ในสมัยก่อนที่ไม่มีพระ จะไม่มีการตัดผีเลย เป็นหน้าที่ของลูกหลานที่ต้องสืบต่อไป) แต่หากว่าต้องการสืบทอดนั้น ผู้ที่จะทำการสืบทอดได้นั้นจะต้องเป็นผู้หญิง โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็น ลูกสาวคนโตที่ได้รับการสืบทอดไป หากไม่มีลูกสาวก็ต้องหาน้องสาวแต่หากไม่มีผู้หญิงในการสืบทอด ผู้ชายก็สามารถที่จะรับช่วงต่อในการสืบทอดสายตระกูลผีได้เช่นเดียวกัน และรับตำแหน่งเป็นเก๊าผีสืบไป เมื่อเกิดการเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุขึ้นมา ก็จะมีการเลี้ยงผี โดยลุงสุขผู้ที่รับสืบทอดผีมาก็จะเป็นคนกล่าวนำในการเลี้ยงผี กล่าวไปยังเจ้าที่ทั้งหลายและผีปู่ย่าให้ปกป้องคุ้มครอง

การไหว้ผีปู่ย่า (ผีเฮือน) หากจะเลี้ยงนั้นจะต้องเกิดจากลางไม่ดีเกิดขึ้น เช่น ไก่เก๊า หรือ หมูเก๊าตาย แสดงว่าไม่ดี เป็นลางไม่ดี ผีมาขอกินแล้ว เจ้าบ้านเกิดความไม่สบายใจ จะต้องจัดให้มีการเลี้ยงผีเกิดขึ้น สิ่งที่ถือว่าเป็นการผิดผีในช่วงของการเลี้ยงผี ได้แก่

1. ในการฆ่าหมูจะต้องดูอวัยวะต่างๆว่าสมบูรณ์หรือไม่ เช่นหมู หากฆ่าหมูมาแล้วต้องดูดีหมู เพื่อดูว่าดีหรือเสีย ดีหมูที่ดีต้องมีลักษณะที่สมดุลกับตัวของหมู หากหมูตัวใหญ่ แล้วดีเล็กจะไม่เอา ถือว่าไม่ดี จะต้องมีการฆ่าหมูตัวใหม่จนกระทั่งได้หมูที่มีลักษณะตรงตามความต้องการ

2. หากมีการจัดทำพิธีเลี้ยงผีปู่ย่าแล้ว หากในปีนี้ตรงกับวันที่ผีกินไก่ เจ้าบ้าน (พ่อกับแม่เท่านั้น) ก็จะไม่กินไก่เลยในช่วงการทำพิธีเลี้ยง (ก่อนการเลี้ยงประมาณ 7 วัน) หรือหากตรงกับวันที่ผีกินหมูก็เช่นกัน เจ้าบ้านก็จะไม่กินหมูเลย เพราะถือว่าเป็นของที่เราเอาเลี้ยงผีแล้ว เราจะไม่กิน หากว่าเลี้ยงเสร็จแล้วหมูและไก่ที่เลี้ยงยังเหลืออยู่ พ่อกับแม่ก็จะยังไม่กินหมู กินไก่ จะต้องรอให้เนื้อหมู เนื้อไก่ ที่ใช้เลี้ยงผี หมดก่อน ถึงจะกินหมู กินไก่ได้ตามปกติ หากพ่อกับแม่ กินหมูหรือไก่ในช่วงทำพิธี จะถือว่า ผิดผี ต้องมีการเลี้ยงผีใหม่อีกครั้ง เริ่มใหม่เลย

3. หากว่ามีการตั้งวงกินกับข้าวแล้ว ในระหว่างการกินอยู่ มีคนสำลักน้ำแกง ถือว่าเกิดการขืด จะต้องมีการเลี้ยงผีใหม่ทั้งหมดอีกครั้ง เริ่มใหม่ทั้งหมด

4. เมื่อลงจากบ้านในขณะที่ทำพิธียังไม่เสร็จ ถือว่าผิดผี ต้องอยู่รอจนกระทั่งทำพิธีให้เสร็จ จนกระทั่งเจ้าบ้านเลี้ยงข้าวเสร็จ เก็บกวาดที่กินข้าวเรียบร้อย ถึงจะสามารถลงจากบ้านได้ มิเช่นนั้นจะต้องมีการเลี้ยงผีใหม่อีกครั้งหนึ่ง

การเลี้ยงผีใหม่อีกครั้ง คือการ เริ่มต้นนับหนึ่งใหม่ ต้องมีการฆ่า หมู ฆ่าไก่ อีกครั้ง ทำพิธีทุกอย่างใหม่อีกครั้งหนึ่ง จนสมบูรณ์ ถือว่าเป็นการเสร็จสิ้นการทำพิธี

พิธีกรรม

การเกิด เมื่อมีเด็กเกิดขึ้นมาในหมู่บ้าน จะต้องมีการนำเอาสายสะดือ หรือรกเด็กใส่กระบอกไม้ไผ่ไปไว้ในป่า แขวนไว้ที่ต้นไม้ รอบๆหมู่บ้าน เรียกว่า *"ป่าเดปอ"* (ผู้ถอดเทปเป็นผู้เสริม – ในบริเวณที่เรียกว่าป่าเดปอนี้ จะมีการห้ามตัดต้นไม้อย่างเด็ดขาดเพราะถือว่าได้ทำการผูกขวัญของเด็กที่เกิดมาไว้กับต้นไม้นั้นไว้แล้ว หากตัดก็ถือว่าเป็นการทำลายขวัญไป อาจทำให้เกิดการอาการเจ็บป่วยได้) โดยพ่อเด็กเป็นคนทำพิธีนี้ แต่ว่าในปัจจุบันเด็กรุ่นหลังไปเกิดที่โรงพยาบาลกันหมด แล้ว พิธีกรรมในการเกิดนี้ก็เลยหายไปด้วย

แต่งงาน ตั้งแต่เด็กสาวทุกคนเกิดขึ้นมาจนเป็นวัยรุ่น จะต้องนุ่งเสื้อผ้าทอมือ สีขาว ที่เรียกว่า “เฌวา” มาโดยตลอด แต่ว่าจะเปลี่ยนมานุ่งเสื้อสีแดงได้ก็ต่อเมื่อผ่านพิธีกรรมการแต่งงานแล้วเท่านั้น หากยังไม่ได้แต่งงาน จะไม่สามารถนุ่งเสื้อสีแดงได้แต่มีการถูกเนื้อต้องตัวกัน จับมือถือแขนกัน หรือมีการได้เสียกันก่อนการแต่งงานก็จะถือว่า “ผิดผี” ต้องมีการเลี้ยงผี เพื่อขอขมาลาโทษ
และจัดให้มีพิธีแต่งงานกันขึ้นมา เพื่อเป็นการให้มานับถือผีเดียวกันก่อน เรียกว่าการ “ใส่ผี” โดยจะให้ผู้ชายมารับเอาผีของฝั่งเจ้าสาว

เมื่อหนุ่มสาวมีความชอบพอกัน เจ้าบ่าวก็จะพาผู้ใหญ่ไปสู่ขอฝั่งเจ้าสาว ตกลงกัน นัดคืน นัดวันในการทำพิธีให้แน่ชัด จากนั้นผู้หญิงก็จะไปขอเจ้าบ่าวอีกรอบ เป็นการขอเพื่อย้ำให้แน่ชัด จากนั้นก็ทำการแต่งงานกัน ในงานแต่งงานจะมีการจัดทำพิธีบ้านของเจ้าสาว โดยมีการฆ่าหมู ไก่ ต้มเหล้าเลี้ยงคนเฒ่า คนแก่และผู้ที่มาร่วมงานเป็นเวลา 1 วัน 1 คืน หรือมากกว่านั้นแล้วแต่ของกินว่าจะสามารถเลี้ยงแขกได้กี่คืนด้วย คนเฒ่าคนแก่อย่างลุงสุขก็จะเป็นผู้ทำพิธี เลี้ยงผี เจ้าที่ เจ้าเรือน เจ้าห้วย เจ้าดอย เจ้าดิน โดยการกรวดน้ำเหล้าลงดินเป็นการบอกให้เจ้าที่ได้รับรู้ถึงการแต่งงานของเจ้าบ่าวและเจ้าสาว

เมื่อเสร็จสิ้นพิธีการแต่งงานตามธรรมเนียมดั้งเดิมแล้ว เจ้าบ่าวต้องเข้ามาอยู่บ้านของเจ้าสาว ในกรณีที่ผู้หญิงเป็นลูกสาวคนเดียว แต่หากว่าฝ่ายเจ้าสาวมีพี่น้องหลายคน เจ้าบ่าวก็จะนำตัวของเจ้าสาวไปอยู่ที่บ้านของตน

การตาย เมื่อมีคนตายเกิดขึ้น หากเป็นสมัยก่อน จะนำคนตายใส่โลงไว้ในบ้านของผู้ตาย จากนั้นจะมีการร้องเพลงเพื่อส่งศพคนตายและเป็นการถอดถอนคนตาย คล้ายกับเป็นการนำเอาพระมาสวดทำพิธี โดยปกติแล้วจะเอาศพไว้ที่บ้าน 3 วัน และในงานศพทุกวันจะต้องมีการ้องเพลงเพื่อส่งศพทุกคืน ลูกหลานก็จะเอาข้าวเอาน้ำไหว้คนตายทุกคืนเช่นกัน เมื่อเอาศพไว้จนครบแล้ว จะนำเอาไปฝังที่ป่าช้าท้ายบ้าน ตรงห้วยผา ระหว่างทางในการแบกศพจากบ้าน ไปยังป่าช้าหากมีสุนัข เห่าขึ้นมา จะต้องมีการฆ่าสุนัขตัวนั้นทิ้งเสีย เพราะถือว่าอัปมงคล ถือว่าขึด (การผิด ไม่ดี) เมื่อถึงป่าช้าแล้วจะมีการบอกกล่าวเจ้าที่ให้รับรู้ ว่าจะเอาศพมาฝังที่นี่อย่าให้ได้มีการขึดเลย โดยนำยาสูบมาทำพิธีขอซื้อที่อยู่ที่ดิน

โดยมีคำกล่าวว่า ***“วันนี้จะมาขอซื้อที่อยู่ที่ดิน จะเอาศพมาฝังที่นี่”***

แต่ก็จะมีอีกคนขัดขึ้นมาว่า ***“ไม่ขาย ไม่มีที่ให้ฝังศพแล้ว”***

ผู้ทำพิธีก็จะกล่าวต่อไปว่า ***“ขออีกแค่ครั้งเดียว ครั้งสุดท้ายละ จะไม่เอามาฝังอีกแล้ว”***

จากนั้นก็ตอบว่า ***“งั้นขายครั้งสุดท้ายแล้ว ต่อไปไม่ขายแล้วนะ”***

เพื่อเป็นการแก้เคล็ดไม่ให้เกิดคนตายในหมู่บ้านติดต่อกันอีก จากนั้นก็ทำการฝังศพ การฝังนั้นจะไม่มีการเสี่ยงทายที่ฝัง เช่น การโยนไข่ถาม เหมือนกับ ลีซอ อยากฝังที่ใดก็ได้ เมื่อกลับมาที่บ้านคนเฒ่าคนแก่ก็จะมีการทำพิธีเชิญวิญญาณของผู้ตายมาสิงสถิตอยู่บนหิ้งผีในบ้าน เพื่อเป็นผีปู่ย่า ปกป้องคุ้มครองลูกหลานต่อไป

ศพของคนในหมู่บ้านสามารถแบกหามผ่านกลางหมู่บ้านได้ แต่หากว่าเป็นศพของคนจากต่างหมู่บ้านนั้น ไม่สามารถที่จะแบกศพผ่านกลางหมู่บ้านได้ ถือว่าไม่ดี และจะเกิดการขึด กับคนในหมู่บ้านขึ้นมา ต่อมาภายหลังธรรมเนียมการฝังก็หายไป เปลี่ยนไปเป็นการเผาศพแทนได้ประมาณ ไม่กี่สิบปีมานี้ เนื่องจากที่ฝังไม่มีแล้ว ที่ดินเหลือน้อยแล้ว เคยมีการฝังศพซ้อนกันด้วย ในการเผาศพนั้นจะมีการเกณฑ์ชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้านไปช่วยกันเอาหลัว (หาฟืน) เพื่อใช้ในการเผาศพ

ผู้ให้ข้อมูล **21) พ่อหลู่ พุทธา**
ผู้ให้ข้อมูล **นายพงษ์เดช ปู่ไหม อายุ 40 ปี**
ที่อยู่ **73/3 บ้านมะเขือคัน หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้ให้ข้อมูล **ลุงสุข ปู่ไหม อายุ 74 ปี**
ที่อยู่ **73 บ้านมะเขือคัน หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้สัมภาษณ์ **นางจารุภา โนซาวา และนางกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่ **19 มีนาคม พ.ศ. 2551**
ที่อยู่ **บ้านเมืองน้อย หมู่ 4 ต.เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **บ้านลุงสุข ปู่ไหม หมู่ 4 บ้านศาลาเมืองน้อย ต.เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง **นางจารุภา โนซาวา และนางกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง **-**

ประเพณีมัดมือ-ปีใหม่

พิธีมัดมือ หรือพิธีขึ้นปีใหม่ของชาวกะเหรี่ยง ปกติจะทำกันในช่วงเดือน 3 ขึ้น 14 ค่ำ หรือเดือนทีแพะ (กุมภาพันธ์) สำหรับบ้านศาลาเหมืองน้อย หย่อมบ้านหัวฝายได้ทำพิธีมัดมือเสร็จเรียบร้อยแล้ว แต่หย่อมบ้านมะเขือคันซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทใหญ่น้ำผ่า (ลูกครึ่งไทใหญ่ และกะเหรี่ยง) ได้มีการตกลงกันจะทำพิธีมัดมือขึ้นในวันนี้ เนื่องจากลูกหลานที่ไปทำงานนอกบ้านได้กลับมาพร้อมหน้าพร้อมตากันในเดือนนี้ จึงทำพิธีมัดมือกันในเดือน ทีคุ (มีนาคม) แทนเนื่องจากในพิธีมัดมือนี้ญาติพี่น้องคนไหนที่ออกไปทำงานนอกหมู่บ้านจะต้องกลับมาจนครบทุกคนถึงจะเริ่มทำพิธีได้ หากคนใดคนหนึ่งไม่กลับมาก็จะไม่ประกอบพิธีกรรมได้เลย และในบ้านของพ่อหลวงสุข ที่เป็นผู้นำของหย่อมบ้านมะเขือคัน หากคนในครอบครัวของพ่อหลวงสุขมาไม่ครบ บ้านหลังอื่นๆ ในบ้านมะเขือคันก็จะไม่สามารถประกอบพิธีมัดมือได้เลย การมัดมือต้องทำที่บ้านของพ่อหลวงสุขเป็นหลังแรก จากนั้นบ้านอื่นๆ ถึงทำพิธีได้

“อย่างผมนี้บ่เคยขาดเลย เพราะว่าเอ็นดูหละอ่อน
ถ้าเฮาบ่ปี๊กมาก่อจะทำพิธีกรรมบ่ได้”

คงเดช ปู่ไหม

พิธีมัดมือของบ้านเมืองน้อยดั้งเดิมแล้วสัตว์ที่จะนำมาเป็นเครื่องเซ่นไหว้บรรพบุรุษจะใช้ไก่เป็นเครื่องไหว้ประกอบพิธี ใช้ไก่ตัวผู้และตัวเมียอย่างละ 1 ตัว แต่ว่าหากเป็นบ้านหลังใหญ่ๆ มีสมาชิกในบ้านเยอะ และมีฐานะก็จะใช้หมูทำการไหว้ เพื่อเอาไว้เลี้ยงแขกเหรื่อที่จะมาที่บ้าน

ข้าวของที่นำมาไหว้ในพิธีมัดมือจะถูกนำมาใส่ในถาดได้แก่ ไก่ **หมู เหล้า ข้าวหุง ไม้ฮ้องขวัญ (ไม้เรียกขวัญ) ข้าวต้ม (เหม่ตอ) ข้าวปุ๊ก (เหม่ตอพิ)** ซึ่งเป็นขนมที่จะทำในพิธีมัดมือเท่านั้น และเสื้อผ้าใหม่ เสื้อผ้าใหม่นี้ หากในครอบครัวมีครบทั้งพ่อและแม่ก็จะนำเสื้อผ้าทั้งใหม่มาใส่ไว้ในขันโตกของพ่อและแม่ แต่ว่าหากบ้านใดแม่เสียชีวิตแล้ว เสื้อผ้าใหม่ที่อยู่ในขันโตกก็จะมีแค่เสื้อผ้าใหม่ของพ่อเท่านั้น คนเฒ่าคนแก่ก็จะมีเสื้อผ้าผืนใหม่ใส่ก็ในวันที่มีพิธีมัดมือนี้ และถือว่า ในปีใหม่ขวัญจะมาสู่คนในบ้าน ดังนั้นจึงต้องมีเสื้อผ้าใหม่ไว้

นุ่งตลอดทั้งปี ของเซ่นของไหว้นั้น จะเก็บไว้จนกระทั่งมีคนมามัดมือทุกคนจนครบแล้ว เมื่อคิดว่าคนรู้จักมามัดมือที่บ้านจนครบทุกคนแล้ว ถึงจะทำการกินของเซ่นไหว้นั้นได้

เมื่อลูกหลานขึ้นมาบนเรือนจนครบผู้ทำพิธีซึ่งก็คือ พ่อและแม่ จะนำไม้ฮ้องขวัญมาตีรอบๆ ของที่นำมาไหว้และมีคำสวดเป็นภาษาปกาเกอะญอ เพื่อเป็นการเรียกขวัญที่อยู่ตามที่ต่างๆ อยู่ตามไร่ ตามสวนให้มาที่บ้านมากินของเซ่นไหว้

"ขวัญที่อยู่ตามป่า ตามห้วย ตามดอย ไปทุกข์ไปยากตางใดก่อขอหื้อลงมากินของไหว้นี้เน้อ"

สุข ปู่ไหม

จากนั้นพ่อและแม่ก็จะนำด้ายสายสิญจน์มาดึงให้ขาดให้ขนาดยาวพอดีที่จะมัดรอบๆ ข้อมือได้ นำเอาไปวางไว้ที่ของที่ทำการเซ่นไหว้นั้น เพื่อให้ด้ายมาสัมผัสกับเครื่องเซ่น เปรียบเสมือนกับการให้ขวัญมากินเครื่องเซ่นก่อนที่จะมาอยู่กับตัวเรา จากนั้นก็นำด้ายสายสิญจน์นั้นมามัดมือ

ทำการมัดมือให้ลูกหลายจนครบทุกคน โดยในการมัดมือแต่ละคนนั้นผู้เฒ่า ผู้แก่จะทำการอวยพรลูกหลานและนำด้ายสายสิญจน์ที่เหลือและนำข้าวหุงจำนวนหนึ่งปั้นมาวางไว้บนบ่าโดยมีความหมายว่า ให้มีอายุยืนยาวจนผมหงอกมีสีขาวเหมือนกับด้ายสายสิญจน์ เมื่อผู้เฒ่าผู้แก่มัดมือลูกหลานจนครบ ลูกหลานก็จะทำการมัดมือให้ผู้เฒ่าผู้แก่เช่นกัน เป็นการแสดงถึงความกตัญญู ตอบแทนคุณ คำกล่าวมัดมือให้ลูกหลาน มีดังนี้

"วันนี้ก็เป็นวันดี มัดมือหื้อลูกหลานก่อขอหื้อลูกหลาน มีสุขภาพแข็งแรงตลอดปี 2551
คิดอะไรก่อขอหื้อสมความมุ่งหวังเน้อ"

พ่อหลู่ พุทธา

เมื่อทำการมัดมือเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะนำเหล้ามากรวดเพื่อเป็นการบอกกล่าวเจ้าที่ว่าทำพิธีเสร็จเรียบร้อยแล้ว และให้ปกปักรักษาคุ้มครองลูกหลานด้วย ตอนเย็นชาวบ้านทุกหลังที่ทำพิธีมัดมือจะต้องนำเหล้ามาคนละ 1 ก๊อก (แก้วเล็กๆ) มารวมกันไว้ที่บ้านของพ่อหลวงสุข เป็นการทำพิธีมัดมือปิดท้าย ชาวบ้านทั้งหย่อมบ้านมะเขือคันจึงต้องนำเอาเหล้ามารวมกันไว้ที่บ้านของพ่อหลวงสุข และมาให้พ่อหลวงสุขมัดมือให้ เป็นอันเสร็จพิธี

เมื่อถึงตอนกลางคืนก็จะมีการ อื่อทา (ร้องเพลง) เป็นเพลงภาษาปกาเกอะญอ เนื้อเพลงส่วนใหญ่จะกล่าวถึง วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ผ่านมา และมีการร้องเพลงตอบโต้กันระหว่างชายและหญิงเป็นลักษณะของการเกี้ยวพาราสีกัน คนเฒ่าก็ร้องกันไป เด็กก็นั่งฟังกันไป ที่บ้านเมืองน้อยนี้คนรุ่นใหม่ก็ไม่สามารถอื่อทากันได้แล้ว เหลือเพียงไม่กี่คนเท่านั้น อย่างเช่นผู้เฒ่ากิ๊ที่สามารถอื่อทาได้

ในประเพณีมัดมือถ้ามีแขกมาเยี่ยม มาเที่ยวที่บ้านมากๆ จะถือว่าดี มีโชคดี แต่หากว่าเป็นงานเลี้ยงผีบ้านนั้นจะไม่อนุญาตให้คนนอกเข้ามาร่วมทำพิธีเลย หากมีคนนอกเข้ามาถือว่าเป็นการผิดผี จะต้องมีการเลี้ยงผีใหม่อีกรอบ การเลี้ยงผีนั้นจะเลี้ยงผีในกรณีที่มีลูก หลานเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ ก็จะมีความเชื่อว่า ผีปู่ย่าตายายมาขอกินของไหว้ ต้องจัดให้มีการไหว้ผีขึ้นมา หากไม่เลี้ยงผีผู้ป่วยก็จะเลียชีวิตทันที การเลี้ยงผีเหมือนยาวิเศษทำให้การเจ็บป่วยหายไปเลย

หย่อมบ้านมะเขือคันในปัจจุบันเหลือแค่ 6 หลังคาเรือนเท่านั้นที่ยังคงทำการเลี้ยงผีอยู่ บ้านที่ยังคงเลี้ยงผีนี้ส่วนใหญ่ก็เป็นลูกหลานของพ่อหลวงสุข บ้านหลังอื่นๆ ก็ได้ทำการเลิกเลี้ยงผีไปหมดแล้ว หันไปถือพุทธกัน

แล้ว โดยมีตุ๊แก้วเข้ามาเผยแพร่ศาสนาพุทธ เข้ามาบอกว่า *"การเลี้ยงผีนั้นมันทุกข์เข้าตัวเอง"* หมายถึง มันยุ่งยาก ลำบากตัวเอง มีขั้นตอนและข้อห้ามากมาย แต่ก็มีคนเฒ่าคนแก่บางคนก็ไม่ยอมทิ้งฮีต (จารีต) การเลี้ยงผี *"เฮาอยู่กับผีบ้านมาเมินละ อย่างใดก็ตึงบ่ละบ่ขว้าง"* ทำให้ลูกหลานรุ่นหลังก็ต้องปฏิบัติตามฮีตที่พ่อแม่ ปู่ย่าเคยทำมา

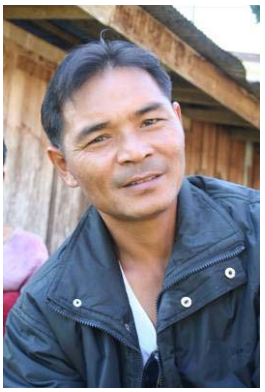

ผู้ให้ข้อมูล **22) นายสมพร งามจริยธรรม อายุ 36 ปี**
ผู้สัมภาษณ์ **นางจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่ **20 มีนาคม พ.ศ. 2551 (ครั้งที่ 1)**
25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 (ครั้งที่ 2)
ที่อยู่ **บ้านหัวฝาย หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย ต.เวียงเหนือ อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **บ้านอดีตพ่อหลวง สมพรงามจริยธรรม**
ผู้เรียบเรียง **นางจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล (ครั้งที่ 1)**
นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี (ครั้งที่ 2)
รหัสเสียง **PPK-ANT-P-128 (สัมภาษณ์ครั้งที่ 2)**

ครั้งที่ 1 20 มีนาคม พ.ศ. 2551

ประวัติความเป็นมาบ้านเมืองน้อย

นายสมพร งามจริยธรรม เป็นอดีตผู้ใหญ่บ้านคนที่ 9 ของ บ้านเมืองน้อย ม.4 เมื่อปี พ.ศ. 2540 ได้เล่าประวัติความเป็นมาของบ้านเมืองน้อยหรือบ้านศาลาเมืองน้อยว่า เดิมทีบ้านศาลาเมืองน้อยแห่งนี้เป็นที่อยู่อาศัยของชนชาติ ลัวะหรือละว้ามาก่อน เมื่อกลุ่มลัวะได้ย้ายถิ่นฐานออกไป ก็มาถึงสมัยที่คนเมืองได้เข้ามาตั้งถิ่นฐาน คือในยุคสมัยที่เมืองเชียงใหม่เป็นราชธานีของล้านนา ได้มีพระอนุชาองค์เล็กของเจ้าเมืองเชียงใหม่ในขณะนั้น ชื่อว่าเจ้าน้อย ได้มาตั้งรกรากอยู่ที่เมืองน้อย เพื่อให้เป็นเมืองหน้าด่านของอาณาจักรล้านนาซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับเมืองพม่าและเมืองแหงซึ่งในอดีตเป็นเมืองของประเทศพม่า เมื่อได้เข้ามาสร้างบ้านสร้างเมืองจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านแห่งนี้ว่า "เมืองเจ้าน้อย" และต่อมาภายหลังได้เพี้ยนมาเป็นคำว่า "เมืองน้อย" จนถึงปัจจุบัน เมื่อเจ้าน้อยได้มาตั้งเมืองได้มีการสร้างเจดีย์ไว้มากมาย (ปัจจุบันหลงเหลืออยู่ที่หย่อมบ้านกุงจอง ชาวบ้านจะเรียกว่าเจดีย์เมืองน้อย) ต่อมาเมื่อหมดยุคสมัยของคนเมือง บ้านเมืองน้อยก็ได้กลายเป็นเมืองร้างไป แต่ไม่ทราบว่าอยู่ในช่วงพ.ศ.ใด

ต่อมาเมื่อปี 2447 ได้มีชาวไทใหญ่ที่อพยพมาจากเมืองเชียงตุงและเมืองแหง โดยมีนายหม่องฟู้นเป็นผู้นำและได้มาตั้งรกรากอยู่ที่หย่อมบ้านมะเขือคันในปัจจุบัน แต่ว่าในช่วงก่อนหน้านี้ก็ได้มีกลุ่มปกาเกอะญอมาอยู่ก่อนหน้าแต่ว่าไม่ได้รวมกันตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างชัดเจน จะอยู่กันเป็นหย่อมบ้านเล็กๆ หย่อมละ 1-2 หลัง ปกาเกอะญอจะชอบอยู่ตามหัวน้ำ (ต้นน้ำ) เช่น หัวน้ำปาย หัวน้ำห้วยงู หัวน้ำห้วยช้างเฒ่า หัวน้ำห้วยหก เนื่องจากนิสัยของปกาเกอะญอจะมีลักษณะค่อนข้างขี้กลัวคน เนื่องจากในสมัยนั้นอำนาจของรัฐสูงมาก (ประมาณสมัย ร.5-ร.6) เมื่อใดก็ตามที่เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือทหารเข้ามาในหมู่บ้าน ก็จะเข้าฆ่าหมู ฆ่าไก่ที่ชาวบ้านใช้ในการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี และบ้านหลังใดที่มีลูกสาวสวย พวกทหารและเจ้าหน้าที่ของรัฐก็จะพาไปข่มขืน ข่มเหงรังแกชาวบ้านปกาเกอะญอ ส่งผลให้ต้องหนีทหารและเจ้าหน้าที่รัฐไปอยู่ตามหัวน้ำต่างๆ จึงทำให้

การตั้งรกรากของชาวปกาเกอะญอไม่ได้รวมเป็นกลุ่มก้อน จะกระจัดกระจายตามหัวน้ำต่าง แต่เมื่อมีชาวไทใหญ่เข้ามาตั้งรกรากในหมู่บ้านเมืองน้อย กลุ่มไทใหญ่จะเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างหัวแข็ง ไม่เกรงกลัวอำนาจรัฐ จึงได้เรียกให้กลุ่มพี่น้องปกาเกอะญอที่อยู่ตามหัวน้ำต่างๆ ลงมาตั้งหมู่บ้านด้วยกัน เพื่อต่อต้านอำนาจรัฐด้วยกัน โดยมีนายหม่องฟู้นเป็นผู้นำ จากนั้นปกาเกอะญอจึงได้มีการตั้งหมู่บ้านร่วมกับไทใหญ่ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ต่อมาเมื่อปี 2475 ก็ได้มีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้นในประเทศไทย (พร้อมกับ อ.บางประอิน จ.อยุธยา) บ้านเมืองน้อยจึงได้แต่งตั้งให้นายหม่องฟู้น ขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกของบ้านเมืองน้อย โดยมีพี่น้องปกาเกอะญอเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ย้ายมาจาก แม่แจ่ม วัดจันทร์ ปางมะผ้า เมืองแหง ย้ายเข้ามาสมทบตั้งหมู่บ้านที่บ้านเมืองน้อยร่วมกับไทใหญ่

เมื่อปี 2508 ได้มีโครงการของสมเด็จย่า ที่จะมาโรงเรียนขึ้นที่บ้านเมืองน้อย และได้พระราชทานชื่อโรงเรียนว่า “โรงเรียนสังวาลวิทย์ 3” และเสด็จมาเปิดโรงเรียนอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2511 อีกทั้งยังได้พระราชทานชื่อหมู่บ้านขึ้นใหม่ ว่า “บ้านศาลาเมืองน้อย”

บ้านศาลาเมืองน้อยจึงประกอบไปด้วย 2 กลุ่ม คือ**กลุ่มไทใหญ่และกลุ่มปกาเกอะญอ** โดยทั้งสองกลุ่มจะอยู่กันคนละฝากน้ำปาย กลุ่มไทใหญ่จะอยู่ทางฝากแม่น้ำปายทางทิศตะวันออก เรียกว่าหย่อมบ้านมะเขือคัน ซึ่งคนเฒ่าคนแก่ยังคงใช้ภาษาไทใหญ่พูดสนทนากันอยู่ ส่วนทางแม่น้ำปายฝากทิศตะวันตกจะเป็นหย่อมบ้านของปกาเกอะญอ เรียกว่าหย่อมบ้านหัวฝาย

เหตุที่เรียกว่า**หย่อมบ้านหัวฝาย**ก็เนื่องมาจากว่าเป็น**หย่อมบ้านที่ตั้งอยู่เหนือฝายแม่น้ำปายหรือฝายลุงพะแนะโพ** (ยังมีชีวิตอยู่) เป็นคนปกาเกอะญอและเป็นบุกเบิกที่นาปั้น* แรกของหย่อมบ้านหัวฝาย เพราะว่าในความคิดของชาวปกาเกอะญอจะไม่มีความคิดที่จะปลูกข้าวนา (ที่ลุ่ม) เลย คิดแต่ที่จะปลูกแต่ข้าวไร่เท่านั้น ซึ่งต่างจากไทใหญ่ที่มีความคิดในการปลูกข้าวนามากกว่าข้าวไร่ ชาวไทใหญ่จึงได้ทำการบุกเบิกที่นาขึ้นมา โดยที่ชาวปกาเกอะญอไม่ได้สนใจในการบุกเบิกที่นาเพื่อปลูกข้าว เพราะชาวปกาเกอะญอนั้นปลูกแต่ข้าวไร่เท่านั้น แต่ลุงพะนายโพได้ซื้อที่นามาจากชาวไทใหญ่และของชาวปกาเกอะญอ และได้เรียนรู้วิธีการทำนาจากคนไทใหญ่ (ไม่ทราบชื่อ) แต่ว่านายพะนายโพก็ไม่ได้เป็นชาวปกาเกอะญอคนแรกที่คิดทำนา ทำนามาหลายรุ่นแล้ว

“ชาวปกาเกอะญอแต่เดิมนั้น บ่มีหัวคิดในการสร้างทุ่งสร้างนา
ปกาเกอะญอไม่คิดอย่างนี้ ชาวไทใหญ่จึงได้มาบุกเบิกเป็นที่นา
ชาวปกาเกอะญอจึงได้เรียนรู้การทำนาจากชาวไทใหญ่”

สมพร งามจริยธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทใหญ่-ปกาเกอะญอ

เมื่อก่อนชาวปกาเกอะญอไม่สามารถที่จะอยู่ร่วมกันกับชาวไทใหญ่ได้ เนื่องมาจากว่าชาวปกาเกอะญอได้ถูกอำนาจรัฐ ข่มเหงรังแก เพราะเป็นคนหัวอ่อน มีนิสัยชอบความสมถะและเป็นคนรักสงบ หากมีสิ่งรบกวนจากภายนอกเข้ามา ชาวปกาเกอะญอจะไม่สู้จะหลบหนีไป เมื่อสมัยเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีทหารไทยขึ้นมายังหมู่บ้านเมืองน้อย ปกาเกอะญอกลัวมากเพราะว่าทหารจะไล่ฆ่าวัวควายของชาวบ้านกินหมด ไม่ขออนุญาต ไม่ให้เกียรติกัน ไม่เคารพสิทธิของคนในชุมชน หากปกาเกอะญอเข้าไปต่อว่าก็ขู่จะยิง แต่เมื่อชาวไทใหญ่

* ลักษณะนามของที่นา ที่นาแต่ละปั้นจะไม่สามารถกำหนดพื้นที่ได้อย่างตายตัวว่าเป็นจำนวนกี่ไร่ แต่จะใช้เรียกจำนวนของที่นาแต่ละแห่งที่ตนเองครอบครองอยู่

ได้อพยพเข้ามายังบ้านศาลาเมืองน้อยในปัจจุบันก็เกิดการต่อต้านกับอำนาจรัฐเกิดขึ้นเนื่องมาจากว่าชาวไทใหญ่เป็นคนหัวแข็ง ไม่ยอมใคร และสามารถพูดคำเมืองได้ จึงได้ชักชวนให้ชาวปกาเกอะญอลงมาตั้งหมู่บ้านด้วยกันเพื่อต่อต้านอำนาจรัฐร่วมกัน โดยมีนายหม่องพู้น (เป็นชาวไทใหญ่) เป็นผู้นำ เนื่องจากเป็นบุคคลที่มีบารมี มีที่ดินที่นาเยอะ (ที่นาของพ่อหม่องพู้นจะอยู่ตรงบริเวณ ต้นมะม่วงหลวง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "โต้งห้วยน้อย" หรือ "โต้งบ่าม่วงหลวง" เป็นที่นาที่ใหญ่มาก แต่ก่อนเป็นที่นาของหม่องพู้นทั้งหมด) อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีคาถาอาคมสักยันต์ทั่วร่างกาย เวลาพูดจาต่อรองกับเจ้านายของรัฐ ก็จะเกิดความน่าเกรงขาม พูดจาคำไหนเป็นคำนั้น ทำให้เกิดความเกรงกลัว เมื่อเจ้านาย เจ้าคุณของรัฐหรือทหารมา นายหม่องพู้นก็จะเอาข้าวเปลือกให้ตำกินกันเอง โดยมีชาวปกาเกอะญอมาเป็น ทาส คอยรับใช้พ่อหม่องพู้น เช่น งานตำข้าว งานฟัดข้าว เป็นต้น ชาวปกาเกอะญอจะมาพึ่งบารมีของพ่อหม่องพู้น จากนั้นมาปกาเกอะญอจึงไม่กลัวอำนาจของรัฐที่เข้ามายังหมู่บ้าน เกิดความอุ่นใจเพราะมีพ่อหม่องพู้นคุ้มครองอยู่

"หม่องพู้น- ถ้าสูไข้กิ๋นข้าวก่อต๋ำเอาคาเดียว ข้าวพ่อมีปะเลอะ
อยากกิ๋นก่อต๋ำเอาคนเดียว"

สมพร งามจริยธรรม

ทรัพยากรน้ำ

ในละแวกหมู่บ้านนี้มีห้วยอยู่ 7 ห้วยที่ไหลลงน้ำปายและชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ ทางทิศตะวันออกได้แก่ ห้วยเฮี้ยะ (หน้าสนง.ป่าไม้) ห้วยน้อย (บริเวณนามะม่วงหลวง) ห้วยผา (หน้าสถานีอนามัย) ห้วยโป่ง ห้วยกิ่วหน่อ และทางทิศตะวันตก ได้แก่ ห้วยงู ห้วยหก แต่ละห้วยก็จะมีฝายของตนเอง เมื่อถึงเวลาตีเมืองตีฝายก็จะมีการเอามือกันด้วย เป็นวิถีที่มีมานานแล้ว สำหรับชาว ปกาเกอะญอแล้ว การเอามื้อเอาวันถือว่าเป็นการช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน ไม่คิดว่าถ้าวันนี้เราไปช่วยเขาแล้ว วันหน้าเขาไม่ได้มาตอบมือหรือส้ายมือ* เรา แล้วจะมีการต่อว่า สำหรับปกาเกอะญอนั้นไม่มี จะเป็นลักษณะของการช่วยเหลือกัน ตัวอย่างเช่น บ้านของพ่อหลวงสมพรมีคนที่สามรถใช้แรงงานได้กันแค่ 2 คน วันนี้จะมีการตีเหมือง ตีฝาย ซึ่งไม่สามารถทำกันได้ด้วยแรงงานเพียง 2 คน ดังนั้นจึงต้องขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน มาร่วม ลงแขก ช่วยกัน ใครสามารถช่วยงานอะไรได้ก็ช่วยกันไป ใครจะฟันไม้หลักก็ฟันไป ใครจะฟันไม้ค่าวก็ฟันไป จากนั้นก็ตีฝายกันจนเสร็จ

ระบบการผลิต

แรงงานนั้นก็จะมีการแบ่งงานตามเพศและวัย งานที่เป็นงานหนัก ต้องใช้แรงเยอะๆ จะเป็นงานของผู้ชาย เช่นการตีฝาย จะเป็นงานของผู้ชาย ผู้หญิงและเด็กจะไม่ไป เพราะมีแรงไม่ถึง แรงไม่มากพอ หรือถ้าเป็นเด็กและผู้หญิง จะไปใส่ข้าวไร่ เด็กและผู้หญิงซึ่งมีแรงน้อยไม่สามารถใช้เสียมขุดดินได้ งานขุดดินก็จะเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ส่วนเด็กและผู้หญิงก็จะทำหน้าที่หยอดเมล็ดข้าวแทน การใช้แรงงานจะไม่ใช้แรงงานเกินแรง แต่เด็กและผู้หญิงก็จะนับเป็นแรงงานด้วย เรียกว่า **"ติดมือ"** เช่น บ้านหนึ่งมีสมาชิกอยู่ 3 คน พ่อ แม่ ลูก (เด็ก) เมื่อถึงเวลาไปเอามือข้าวไร่ก็จะไปกันทั้งสามคน พ่อจะเป็นคนขุดหลุม ส่วนแม่และลูกก็จะเป็นคนหยอดเมล็ดข้าว ในกรณีนี้จะถือว่า ครอบครัวนี้ ติดมือด้วยกันไป 3 แรงงาน เมื่อถึงเวลาตอบมือหรือส้ายมือ ก็ต้องมากัน 3 แรงงาน

* การกลับไปเอาแรงงานไปช่วยในกรณีที่ได้รับความช่วยเหลือมาก่อนหน้าแล้ว

การตอบมือหรือส้ายมือ นั้นไม่จำเป็นต้องให้ตรงกับเพศและวัยของผู้ที่ได้มาเอามือให้เรา เช่น บ้าน A ไปเอามือให้บ้าน B ด้วยแรงงาน ผู้ชาย 1 คน และผู้หญิง 1 คน เมื่อถึงเวลาตอบมือหรือส้ายมือ บ้าน B ซึ่งมีแต่ผู้หญิงไม่มีผู้ชาย ก็จะมาตอบมือหรือส้ายมือด้วยแรงงานผู้หญิงทั้ง 2 คนก็ได้ ไม่ว่ากัน ถือว่าเป็นความช่วยเหลือเกื้อกูลกันของชาวบ้าน ไม่ต้องจ้างแรงงานมาเพื่อให้ตรงเพศ และวัย

การแบ่งงานกันทำของชายและหญิง งานของผู้ชายได้แก่ งานประเภทที่ต้องใช้แรงมาก ส่วนงานของผู้หญิงจะเป็นงานที่ใช้แรงไม่ค่อยมากเท่าไร เช่น การไปเพี้ยวไร่ (บุกเบิกที่ไร่) ผู้หญิงก็จะทำหน้าที่ ฟันตอไม้ต่ำ ฟันตอไผ่ ส่วนผู้ชายจะโค่นต้นไม้ใหญ่ การปลูกข้าว ผู้หญิงจะทำหน้าที่หยอดข้าว ส่วนผู้ชายจะเป็นผู้ขุดหลุม การเก็บเกี่ยวข้าว ผู้ชายจะเป็นคนเกี่ยวข้าวส่วนผู้หญิงจะเป็นคนมัดข้าว เป็นต้น

ในอดีต การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหนุ่มสาวจากต่างหมู่บ้าน จะเกิดขึ้น ในขณะที่เอามือเกี่ยวข้าวกัน เช่น สาวจากบ้านกิ่วหน่อมาเอามือเกี่ยวข้าวบ้านเมืองน้อย เมื่อถึงเวลาตอบมือ ผู้ชายจากบ้านเมืองน้อยก็จะไปที่บ้านกิ่วหน่อ ฝ่ายชายเป็นคนเกี่ยวข้าว ฝ่ายหญิงเป็นคนมัด ก็มีการเกี้ยวพาราสีกันไปตลอดการทำงาน

การเอามือนั้นไม่ได้จำกัดแค่ในเฉพาะหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นการเอามือกันกับหลายๆ หมู่บ้านใกล้เคียง เนื่องจากขนาดหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านมีขนาดเล็ก ไม่ใหญ่โตเหมือนปัจจุบัน แต่ละหมู่บ้านมีขนาด 10 หลังคาเรือนเท่านั้น ถ้าการเอามือทำกันเฉพาะในหมู่บ้าน จะทำให้แล้วเสร็จงานช้า ก็เลยต้องเอามือกันระหว่าหมู่บ้านด้วย อีกทั้งการเอามือกับต่างหมู่บ้านยังทำให้เกิดความรู้สึกถึงความเป็นพวกเดียวกันเองด้วย แต่ในปัจจุบันการเอามือระหว่างหมู่บ้านนั้นไม่มีแล้ว เนื่องจากประชากรในหมู่บ้านแต่ละบ้านเพิ่มขึ้นมาก มีจำนวนคนมากขึ้น มีแรงงานมากขึ้น ก็จะเอามือเฉพาะในหมู่บ้านตนเอง ทำให้ไม่ต้องเอามือจากต่างหมู่บ้านแล้ว เลิกเอามือต่างหมู่บ้านนี้ไปเมื่อ ก่อนปี 2515 เพราะว่าพ่อหลวงสมพร เกิดมาก็ไม่มีการเอามื้อกับต่างหมู่บ้านแล้ว

การเลี้ยงผี

การเลี้ยงผีขุนน้ำ ของบ้านศาลาเมืองน้อยนี้ เริ่มจัดให้มีขึ้นเมื่อปี 2540 นี้ ในสมัยที่พ่อหลวงสมพร ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ได้มีการพูดคุยกับคุณบุญยืนฉัตรชัย และพี่ตรี ได้ทำงานในภาคส่วนของเครือข่ายการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำจังหวัดแม่ฮ่องสอน และได้มีความคิดว่า บ้านศาลาเมืองน้อยเป็นต้นแม่น้ำปาย น่าจะมีการเลี้ยงผีขุนน้ำ จึงได้นำเรื่องไปคุยกับบรรดาลูกบ้าน คนเฒ่าคนแก่ ชาวบ้านก็เห็นดีเห็นงามด้วย และเห็นว่าเมื่อมีการเลี้ยงผีขุนน้ำควรมีการอนุรักษ์พันธุ์ปลาด้วย การอนุรักษ์พันธุ์ปลานั้นแต่เดิมได้ทำเป็นกฎระเบียบหมู่บ้าน แต่ก็มีคนละเมิดกฎระเบียบอยู่เรื่อยๆ แต่เมื่อมีการเลี้ยงผีขุนน้ำแล้ว ชาวบ้านจะเกิดความกลัวเกรงมากขึ้น ปลาที่ทำการอนุรักษ์นี้เป็นพันธุ์ “ปลาปรุง” เป็นปลาที่พบเห็นได้ในแม่น้ำสาขาของแม่น้ำสาละวิน เมื่อก่อนจะมีการอนุรักษ์พันธุ์ปลานี้จำนวนปลาได้มีจำนวนลดลงไปมาก เนื่องจากมีการจับเยอะเพราะเนื้อของปลาปรุงมีเนื้อที่อร่อยที่สุดในบรรดาปลาที่อยู่ในน้ำปาย ทำให้มีการจับเยอะ แต่เมื่อมีการอนุรักษ์แล้วพันธุ์ปลาปรุงเพิ่มขึ้นมาเป็นจำนวนมาก โดยเขตอนุรักษ์ปลาจะอยู่ที่บริเวณ สะพานบ้านกิ่วหน่อ (สะพานเข้าวัดเมืองน้อย) ลงมาถึงสะพานลุงพะนายโพ เป็นระยะทาง 1 กิโลเมตร จะเป็นเขตอนุรักษ์พันธ์ปลา และ ในเขตนี้จะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลา แต่หากเลยจากเขตนี้ไป ถือว่าอยู่นอกเขต สามารถทำการจับปลาได้ เพราะเนื่องจากในฤดูน้ำหลากปลาจะออกไปหากินนอกเขตอนุรักษ์ ชาวบ้านก็สามารถจับไปขายได้กิโลกรัมละ 120 บาท หากเป็นตัวเล็กๆ จะขายกิโลกรัมละ 60 บาท สร้างรายได้อีกทางหนึ่ง หากมีการละเมิดกฎข้อบังคับ จับปลาในเขตอนุรักษ์ก็จะมีการปรับไหมครั้งละ 500 – 1,000 บาท แล้วแต่จำนวนปลาที่ลักลอบจับมา

การเลี้ยงผีขุนน้ำทำมาเรื่อยๆมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 11 ปีแล้ว โดย**การเลี้ยงผีขุนน้ำนั้นจะทำในช่วงเดือนกุมภาพันธ์**ของทุกปีประมาณวันที่ 18-19 ของทุกปี การเลี้ยงผีขุนน้ำจะเลี้ยงด้วยหมู จะไม่มีการเลี้ยงผีขุนน้ำด้วยปลาปรุงเด็ดขาด โดยหมูที่นำมาเลี้ยงนั้นจะต้องมีการเลือกหมูตัวที่ไม่มีตำหนิ คือ ไม่มีไฝ และต้องเป็นหมูตัวผู้สีดำล้วนเท่านั้น

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

บ้านเมืองน้อยเมื่อก่อนจะเป็นหมู่เดียวคือ บ้านศาลาเมืองน้อย หมู่ 4 ส่วนบ้านที่เหลือจะเป็นบ้านหย่อม ได้แก่ หย่อมบ้านห้วยหก หย่อมบ้านกิ่วหน่อ หย่อมบ้านห้วยเฮี้ยะ ปัจจุบันได้ตั้งเป็นหมู่บ้านห้วยหก (หมู่6) บ้านกิ่วหน่อ (หมู่ 9) และบ้านห้วยเฮี้ยะ (หมู่ 10)

ส่วน**บ้านหัวปายและบ้านปายสองแง่** ซึ่งเป็นบ้านมูเซอนั้น ปกาเกอะญอที่บ้านเมืองน้อยในปัจจุบันนั้นไม่ค่อยได้มีความสัมพันธ์เท่าไรนัก เพราะว่า การทำงาน วิถีชีวิต เป็นแบบคนละอย่างกัน แต่ว่าในอดีตคนรุ่นก่อนได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันในเรื่องของการค้าขายแลกเปลี่ยน ข้าวปลาอาหารกัน เมื่อก่อนนั้นการติดต่อค้าขายกันของชาวปกาเกอะญอ ลีซอ มูเซอและไทใหญ่ จะใช้**ภาษาไทใหญ่เป็นภาษากลาง**ในการติดต่อสื่อสาร การค้าขายแลกเปลี่ยนกันระหว่างกลุ่มต่างๆ อย่างเช่น ชาวมูเซอมีพริกก็จะนำมาแลกข้าวสารและไก่กับปกาเกอะญอที่บ้านเมืองน้อย อีกทั้งมูเซอยังนำเอาผักกาดมาแลกข้าวของปกาเกอะญอด้วย เพราะว่าผักกาดของชาวมูเซออร่อย มีรสชาติดี เนื่องจากชาวมูเซอเมื่อก่อนจะปลูกฝิ่น และจะปลูกผักกาดปนกับไร่ฝิ่นนั้นด้วย ทำให้ผักกาดที่ปลูกในสวนฝิ่นนั้นมีรสหวานไม่มีรสขม มีรสชาติที่ดี ชาวปกาเกอะญอที่นำเอาฝิ่นที่ได้มาจากการแลกกับผักกาดของมูเซอ ก็จะนำมาสูบ ชาวปกาเกอะญอเมื่อก่อนประมาณร้อยละ 20 จะสูบฝิ่น

คนเฒ่าคนแก่ชาวปกาเกอะญอบางคนสูบฝิ่นถึงขั้นที่ว่ามีการเอาแรงงานไปแลกกับฝิ่น บางคนถึงกับทิ้งลูกทิ้งเมียเพื่อไปเอาแรงงานไปแลกกับฝิ่น ลูกเมียที่อยู่ทางบ้านก็ต้องทำงานรับจ้างเพื่อแลกข้าวมากิน โดยส่วนใหญ่แล้วครอบครัวที่เอาแรงงานไปแลกกับฝิ่นนั้นจะมีฐานะที่ค่อนข้างยากจน เพราะว่าต้องเอาแรงงานไปขุดไร่ฝิ่นให้กับมูเซอ ไปเลี้ยงวัวเลี้ยงควายให้กับมูเซอ ไปทำงานให้คล้ายกับเป็นทาสเลย ลูกหลานก็ต้องไปทำงานช่วยด้วยเพื่อที่จะได้มีข้าวกิน พูดง่ายๆก็คือสามีทำงานแลกฝิ่น ส่วนภรรยาและลูกจะทำงานเพื่อแลกข้าว บางคนไปเป็นแรงงานนานเป็นเดือนเลยก็มี

“พูดถึงเรื่องฝิ่นแล้วรู้สึกสลดใจ ผู้เฒ่าผู้แกบางคนเอาแลกงานไปแลกฝิ่น ทิ้งลูกทิ้งเมียไปเลยก็มี”

สมพร งามจริยธรรม

อย่างพ่ออุ๊ยของพ่อหลวงสมพร เมื่อก่อนก็สูบฝิ่นด้วย แต่ว่าคนสูบฝิ่นนั้นจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สูบฝิ่นแล้วทำงานกับสูบฝิ่นแล้วไม่ทำงาน พ่ออุ๊ยของพ่อหลวงสมพรสูบฝิ่นแต่ทำงาน เมื่อสูบฝิ่นแล้วจะมีเรี่ยวแรงทำงาน สูบฝิ่นแล้วขยันสามารถที่จะบุกเบิกไร่นาได้เลย

ชาวปกาเกอะญอที่เป็นคนมีเงิน มีฐานะก็มักจะไปเอาฝิ่นจากชาวมูเซอไปขายต่อ ซื้อแล้วมาจำหน่ายจ่ายแจกในหมู่บ้าน เพราะว่าเมื่อก่อนฝิ่นยังเป็นสิ่งที่ไม่ผิดกฎหมาย บางคนซื้อมาแล้วก็ขายให้ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน แต่ผู้เฒ่าผู้แก่นั้น ไม่มีเงินมาซื้อฝิ่น ก็ต้องเอาแรงงานมาแลกด้วยเช่นกัน อย่างเช่นเอาฝิ่นให้ 1 จ๊อย หรือ 1 มู ต้อง

เอาแรงงานมาแลกเช่น ไพตองให้ 1 วัน, ขุดนา 1 วัน, เลี้ยงวัว เลี้ยงควายให้ 1 วัน และขุดเหมืองลอกเหมืองให้เป็นต้น หรือถ้าเอาฝิ่นปริมาณเยอะกว่านี้ก็ต้องทำงานให้มากวันกว่านี้

ชาวปกาเกอะญอและชาวมูเซอนั้น ความคิดจะมีความคล้ายกันตรงที่ ไม่ชอบการเอาเปรียบกัน ต่างกับชาวลีซอที่ชอบเอารัดเอาเปรียบ คนปกาเกอะญอจึงมักไม่ค่อยไปรับจ้างกับชาวลีซอแต่จะไปกินจ้างกับชาวมูเซอมากกว่า เนื่องจากว่า ชาวลีซอบ้านดอยผีลู ดอยสามหมื่นจะเป็นกลุ่มที่มีฐานะที่ร่ำรวย เพราะเป็นกลุ่มที่ปลูกฝิ่นเยอะที่สุด จากนั้นจะนำฝิ่นมาให้กับชาวปกาเกอะญอ และมูเซอสูบจนติด และกลายเป็นขี้ยาต้องไปทำงานแลกฝิ่นให้กับชาวลีซอ บางครั้งข้าวก็ไม่ได้กิน โดนตบโดนต่อยจนตายก็มี แม้ว่าลีซอจะเป็นกลุ่มที่มีเงินแต่ก็จะไม่ให้เงินจะเอาฝิ่นให้สูบจนติดเพื่อที่จะได้เป็นแรงงานให้ การที่พี่น้องชาวปกาเกอะญอเคยเป็นขี้ยา ติดฝิ่นและใช้แรงงานให้กับชาวลีซอนั้นได้ส่งผลมาถึงปัจจุบันในเรื่องของมุมมองที่มีต่อชาวลีซอ อย่างในกรณีของ เพื่อนของพ่อหลวงสมพรที่ พ่อของเขาติดยาแล้วไปรับจ้างเอาแรงงานแลกฝิ่น ลีซอไม่พอใจก็เลยทำร้ายร่างกายจนตาย ทำให้ลูกที่อยู่ที่บ้านเป็นเด็กกำพร้า ส่งผลทำให้ขาดความอบอุ่น เป็นคนไม่มีพ่อ กลายเป็นขี้เหล้าเมายาจนถึงปัจจุบัน หากมองลึกๆแล้วเหตุที่ทำให้คนนี้กลายเป็นขี้เหล้าเมายาก็เพราะ ลีซอที่ไปฆ่าพ่อของเขา

เมื่อก่อนฝิ่นเป็นสิ่งที่มีค่าเทียบเท่ากับเงินได้เลย เพราะเมื่อก่อนเงินบาท เงินจั๊บไม่มี มีเพียงเงินแถบเท่านั้น ชาวบ้านจึงใช้ฝิ่นแทนเงินในการแลกเปลี่ยน นำไปแลกข้าวแลกของกินได้ บางคนได้นำเอาฝิ่นมาแลกที่นาได้เลย อย่างที่นาของลุง โพแฮ ซึ่งมีที่นาถึง 14-15 ไร่ ก็แลกมาด้วยฝิ่นเพียง 2 จ๊อย เท่านั้น โดยเอาฝิ่นมาแลกกับที่นาของชาวไทใหญ่ เนื่องจากเมื่อก่อนที่นาในบ้านเมืองน้อยจะเป็นของชาวไทใหญ่ที่ได้มาบุกเบิกไว้ แต่ชาวปกาเกอะญออยากมีที่นาเป็นของตนเอง บางคนถึงขั้นที่ขายวัว ควายของตน หรือเอาแรงงานไปแลกฝิ่นมาเพื่อนำฝิ่นมาแลกกับที่นาของชาวไทใหญ่

“ว่าไปว่ามาชาวปกาเกอะญอตุ๊กก่อตุ๊ก
แต่ก่อยังเหนือชั้นกว่าไทใหญ่ที่เอาฝิ่นแลกที่นามาได้”
สมพร งามจริยธรรม

ในปัจจุบันถ้าจะเปรียบเทียบระหว่างชาวปกาเกอะญอและชาวไทใหญ่ที่อยู่ร่วมกันที่บ้านเมืองน้อย ชาวปกาเกอะญอจะมีบทบาทที่สำคัญกว่าในทางเศรษฐกิจ มีฐานะดีกว่า และมีที่นามากกว่าชาวไทใหญ่ แต่ก็มีชาวไทใหญ่บางคนที่ฐานะดีกว่าชาวปกาเกอะญอก็มี แต่ถ้าพูดในเรื่องของบทบาทความสำคัญในหมู่บ้านเรื่องของการปกครอง ตำแหน่งต่างๆในหมู่บ้านชาวไทใหญ่ยังคงมีบทบาทสำคัญอยู่ เนื่องจากตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้านใหม่ๆ ผู้ใหญ่บ้านคนแรกก็เป็นชาวไทใหญ่ สืบเนื่องมาจนถึงผู้ใหญ่คนปัจจุบันคือพ่อหลวงฉิมคำ ติโต๊ะ ก็เป็นลูกครึ่งปกาเกอะญอกับชาวไทใหญ่ มีชาวปกาเกอะญอเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่ได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ตระกูลใหญ่ๆในบ้านเมืองน้อย จะเป็นตระกูลของชาวไทใหญ่ ได้แก่**ตระกูลปู่ไหม ตระกูลหม่องพู้น ตระกูลใสเส่** เป็นตระกูลเก่าแก่ของบ้านเมืองน้อย แต่ตระกูลใหญ่ๆ ของชาวปกาเกอะญอจะไม่มี ส่วนใหญ่จะเป็นตระกูลลูกครึ่งทั้งปกาเกอะญอและไทใหญ่มากกว่า เช่น ตระกูลปู่แป เป็นต้น แต่ถ้าเป็นตระกูลปกาเกอะญอแรกๆ ที่ได้เข้ามาตั้งหมู่บ้านร่วมกับพ่อหม่องพู้นแรกๆ ได้แก่ ตระกูลจ่ากุ๊

ลำดับผู้ใหญ่บ้านเมืองน้อย

เริ่มแรกชาวไทใหญ่เป็นกลุ่มที่ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ได้แก่ **นายหม่องพู้น**เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ต่อมา**นายธรรมะ**ซึ่งเป็นลูกชายของนายหม่องพู้นก็ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านแทน ต่อมาก็คือ**นายเต่งจา**เป็นคนไทใหญ่มาจากเมืองเชียงตุง ต่อมาเมื่อกลุ่มของปากะญอเริ่มรวมกลุ่มกันได้มากขึ้น ก็มี**นายเตาะเต๊ะ จ่ากุ๊** ขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านชาวปกาเกอะญอคนแรก จากนั้นก็เป็น**นายเกอหน่า จ่ากุ๊** (ลูกของนายเตาะเต๊ะ) เป็นชาวปกาเกอะญอเช่นกัน ต่อมาก็เป็น **นายสุข ปู่ไหม** เป็นชาวไทใหญ่และนายเหลา ปู่ไหม (หลานของนายสุข) ก็ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านแทน และต่อมาคือ**นายส่าจี พาซุ** เป็นชาวปากะญอมาจากบ้านวัดจันทร์ แต่ว่านายส่าจี พาซุ เป็นผู้ใหญ่บ้านได้เพียงแค่ 2 ปีเท่านั้น การทำงานไม่โปร่งใส จึงมี **นายสมพร งามจริยธรรม** พร้อมกับชาวบ้าน ไล่นายส่าจีออก แล้วนายสมพร ได้ขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านแทน ต่อมาก็เป็นผู้ใหญ่บ้าน**ฉิมคำ ติโต๊ะ**ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

การบริหารงานที่ไม่โปร่งใสของนายส่าจีเนื่องมาจากคนในหมู่บ้านนั้นคิดไม่ทัน คนที่มาจากข้างนอกหมู่บ้าน นายส่าจี จึงได้ฉวยโอกาสที่จะเอาเปรียบ คนรุ่นก่อนรู้ไม่ทันนายส่าจีจึงตกอยู่ภายใต้การบริหารงานที่ไม่โปร่งใสมาโดยตลอด แต่เมื่อคนรุ่นใหม่ของหมู่บ้านที่อายุ 18 ปีขึ้นไปที่มีสิทธิ์เลือกตั้ง จึงทำการรวมกลุ่มกันประท้วงและล่าลายเซ็นต์ของชาวบ้าน นำเสนอต่อนายอำเภอและได้อนุมัติปลดนายส่าจีออกไป การกระทำที่ไม่โปร่งใสของนายส่าจีได้แก่ เมื่อลูกบ้านจะเกิดลูก แต่ไม่มีเงินที่จะไปแจ้งเกิดลูก นายส่าจีจึงได้อาสาที่จะเดินเรื่องให้ แต่ว่ามีข้อแลกเปลี่ยนคือ ขอไม้เพื่อแลกกับการรับรองสิทธิการเกิดของเด็กคือใบเกิด หรือบางคนก็ต้องไปบุกเบิกที่นาเพื่อแลกกับใบเกิดของเด็กก็มีต้องเอาแรงงานไปแลกกับสิ่งของที่ทางราชการนำมาให้ เช่น ผ้าห่ม ข้าวของต่างๆ เมื่อนายส่าจี โดนคำสั่งนายอำเภอให้ออกจากตำแหน่ง นายสมพร งามจริยธรรมก็ได้ขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านเมื่อหมดสมัยก็ได้ออกไปทำงานให้กับเครือข่ายการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำจังหวัดแม่ฮ่องสอนทำได้สองปี จากนั้นนายกอบต.เวียงเหนือ นายจวน จะกุ๊ ได้ชักชวนไปทำงานที่อบต.ไปเป็นรองนายก อบต.เวียงเหนือ

ระบบการผลิต

นาของพ่อหลวงสมพรใช้น้ำจากน้ำห้วยงู ต้องไปร่วมตีฝายห้วยงูด้วยทุกปี เมื่อก่อนน้ำห้วยงูมีมีเจ้านาไม่เยอะมีฝายแค่ 3 เส้น คนไม่เยอะก็เวลาตีเหมืองตีฝายกันก็ต้องมีการเอามือตีฝายกัน อย่างนาของพ่อหลวงสมพรเมื่อก่อนเจ้านาคือพ่อของพ่อหลวงสมพรคนเดียว ต่อมาได้แบ่งให้ลูก 5 คน และนาเจ้าอื่นๆก็แบ่งให้ลูกหลานหลายๆคน ทำให้มีแรงงานมากขึ้น ตอนนี้จึงไม่ได้มีการเอามือกันแล้ว รวมตัวกันเฉพาะเจ้าเหมืองไปตีกันฝายใครฝายมัน บางวันไปตีกันเป็น 10-20 คน ก็มี น้ำห้วยงูมีฝายอยู่ **7 ฝาย ได้แก่ ฝายแหละพอ (นา 3 เจ้า) ฝายประปาหมู่บ้าน ฝายลุงเทอะเนอะ (นา 3 เจ้า) ฝายผะดือ ฝายโต๊ะโล๊ะ ยะโพ ฝายผะซู (นา 13 เจ้า) ฝายคาแฮ**

นาของพ่อหลวงสมพรใช้น้ำจากฝายลุงคาแฮเนื่องจากเมื่อก่อน พ่อสะจิ่งซึ่งเป็นพ่ออุ๊ย (ปู่/ตา) ของพ่อหลวงสมพรกับลุงคาแฮ เป็นคนบุกเบิก ตีฝาย ขุดเมืองกันสองคน ต่อมาก็ได้ยกที่นาให้ลูกให้หลานมาเรื่อยๆ ฝายนี้มีได้มาประมาณ 40-50 ปีที่ผ่านมา โดยชาวปกาเกอะญอได้เรียนรู้การตีเหมือง ตีฝายการทำเหมืองฝายมาจากชาวไทยใหญ่ เพราะว่าเมื่อก่อนชาวปากะญอจะไม่มีการทำนาจึงไม่มีความรู้ในการทำเหมืองฝาย อาศัยการเรียนรู้จากไทใหญ่ ไปเป็นลูกจ้างไทใหญ่ช่วยตีเหมืองฝาย ขุดเหมือง ทำคันนาให้ไทใหญ่ เป็นการเอาแรงงานไปแลกกับข้าวกับฝิ่น และต่อมาก็ได้มีการเอาภูมิปัญญาในการตีเหมืองฝายของไทใหญ่ที่ได้จากการเรียนรู้ การสังเกตมาลองทำเหมืองฝายเอง

"ไทใหญ่มันทำได้ ปกาเกอะญอก่อต้องทำได้
ก็เลยรวมกลุ่มกั๋นตี๋ฝายขึ้นมา"
สมพร งามจริยธรรม

จึงได้มีการรวมกลุ่มของปกกาเกอะญอกันตีฝาย ขุดเหมือง ขุดนาขึ้นมา ชาวปากะญอจึงได้หันมาทำนากันมากขึ้นเมื่อประมาณ 50 ปีที่ผ่านมานี้เอง เรื่องของพันธุ์ข้าวนาที่ปกาเกอะญอนำมาปลูกก็นำมาจากไทใหญ่บ้าง ส่วนหนึ่งก็ไปเอาพันธุ์ข้าวจากที่อื่นมาปลูกบ้าง เนื่องจากเมื่อก่อนชาวปกาเกอะญอจะออกไปรับจ้างทำไม้ที่เชียงใหม่ที่แม่แจ่ม เมื่อกลับมาก็ได้นำเอาพันธุ์ข้าวจากที่นั่นกลับมาปลูกที่บ้านเมืองน้อยด้วย อย่างเช่นพันธุ์ข้าวที่ชื่อ "พันธุ์แม่ซา" คือพันธุ์ที่เอามาจากบ้านโป่งสา แต่ชาวปกาเกอะญอเรียกว่าบ้านแม่ซา พันธุ์ข้าวนี้จะเรียกว่า *"บือแม่ซาท่า"* เป็นพันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตมาก แต่หากว่าเก็บข้ามปีแมงจะมากิน

พันธุ์ข้าวที่เอามาจากบ้านแม่แจ่ม (บ้านวัดจันทร์) จะเรียกว่าพันธุ์ **"บือเยาะบอ"** เป็นข้าวที่มีลักษณะก่อนการออกรวงข้าวจะมียอดสีเหลือง ปกาเกอะญอก็ยังกินข้าวพันธุ์นี้อยู่จนถึงปัจจุบัน ข้าวที่เอามานั้นเป็นการไปเอาข้าวมาจากปกาเกอะญอ เหมือนกันที่อยู่บ้านต่างๆ แต่คาดว่าพันธุ์ข้าวจริงๆ ก็น่าจะมาจากคนเมือง เพราะปกาเกอะญอเมื่อก่อนไม่ทำนา ต้องเอามาจากคนเมืองแน่นอน

ข้าวพันธุ์ กข 7-6 ก็เคยนาปลูกเหมือนกัน แต่ได้ผลไม่ดี เพราะพื้นที่ปลูกไม่เหมือนกัน แต่ว่าพันธุ์บือเยาะบอนี้ได้ผลผลิตดี ถึงแม้ว่าจะปลูกในที่เดิมซ้ำกัน บางปีก็ได้มากบางปีก็ได้น้อยแต่ออกสม่ำเสมอกัน และข้าวพันธุ์บือเยาะบอนี้เป็นข้าวที่มีภูมิต้านทานดี ไม่เป็นโรคง่ายๆ ข้าวที่นำมาปลูกจะไม่มีการใส่ปุ๋ยใส่ยาอะไรทั้งสิ้น เพราะเป็นข้าวที่มีภูมิต้านทานสูง ใส่น้ำดูแลน้ำอย่างเดียว ทั้งพันธุ์ บือแม่ซาท่า และพันธุ์บือเยาะบอนี้จะเป็นพันธุ์ข้าวเจ้า

ส่วนพันธุ์ข้าวเหนียวได้แก่ **"พันธุ์ข้าวกาบซาง"** ลักษณะลำต้นใหญ่ สูงแข็ง ฟางข้าวมีลักษณะยาววัวควายชอบกินเพราะมีรสเค็มๆคล้ายเกลือ และ **"พันธุ์ข้าวงางู"** เม็ดข้าวจะยาวๆ คล้ายกับเขี้ยวงู เป็นพันธุ์ข้าวที่เอามาจากคนเมือง พันธุ์ข้าวสองพันธุ์นี้เป็นพันธุ์เก่าแก่ แต่ว่าในปัจจุบันจะหันมาปลูก กข 6 หรือ กข 7 แต่ว่าจะไม่สามารถต้านทานโรคต่างๆได้ เอาพันธุ์เหล่านี้มาปลูกจะให้ผลดีแค่ปีแรกที่ปลูกแต่พอปีต่อมาจะเป็นโรค เช่น งวงข้าวหัก โรคงวงดำ แต่ทั้งนี้ก็ยังมีการเก็บรักษาพันธุ์ข้าวเก่าแก่เหล่านี้โดยการเลือกดูข้าวกอที่สวยๆ งามๆที่สุดในบรรดาข้าวที่ปลูกทั้งหมด ก็จะทำการมัดไว้เพื่อเอาเก็บไว้เป็นพันธุ์ข้าว ไม่เก็บเกี่ยวข้าวที่มัดไว้นี้ จะเก็บไว้จนให้มันแก่ที่สุด จากนั้นก็นำมาตีและมีการคัดเมล็ด ไม่ให้มีสิ่งแปลกปลอมมาปนกับเมล็ดข้าว แล้วนำมาใส่กระสอบให้แห้ง จากนั้นก็ทำการหมายกระสอบไว้ว่าเป็นกระสอบ "ข้าวเก๊า" หรือ "ข้าวเชื้อ"

ในการปลูกข้าวในนาแต่ละครั้งบางคนก็จะปลูกข้าวเจ้าหลายๆ พันธุ์ไว้ในแปลงเดียวกันบางคนก็จะปลูกเพียงแค่พันธุ์เดียว แต่ว่าจะต้องปลูกพันธุ์ข้าวเหนียวไว้ด้วยเพื่อนำมาตำเป็นข้าวปุ๊กที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ เช่น ประเพณีมัดมือด้วย ข้าวเหนียวจะปลูกเป็นส่วนน้อยเท่านั้น ปลูกเฉพาะใช้ในพิธีกรรมเท่านั้น แต่จะปลูกข้าวเจ้าเป็นหลักเพราะชาวปกาเกอะญอจะกินข้าวเจ้าเป็นหลัก เช่น ในที่นาของพ่อหลวงสมพร ปลูกข้าวปีนี้ได้ 220 ควาย 20 ควายจะเป็นข้าวเหนียวไว้ทำพิธีกรรม

นาของพ่อหลวงสมพรปีนี้ปลูกข้าวได้ 220 ควาย ปลูกข้าวได้สัก 100 ควายก็ถือว่าพอกินไปปีหนึ่งแล้ว ข้าวจะเก็บไว้กินเป็นหลัก หากเหลือกินส่วนหนึ่งก็จะเอาไปขาย หากมีพี่น้องหรือเพื่อนบ้านข้าวไม่พอกินก็เอาให้ไป โดยไม่คิดขี้ดอก (ดอกเบี้ย) ตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายก็ไม่มีการคิดขี้ดอก จะให้ยืมข้าวเท่านั้น แต่หากว่ายืมข้าวไป

แล้วไม่มีข้าวนำกลับมาคืนในปีต่อไป ก็ต้องเอาเงินหรือแรงงานมาใช้หนี้ข้าว เช่น การตีข้าว ตำข้าวโดยคิดเป็นการทำงาน 1 วันต่อ 4 แป่ (ครึ่งควาย)

คนไทใหญ่ก็ให้ยืมข้าวโดยไม่คิดขี้ดอกเช่นเดียวกัน ปกาเกอะญอบางคนข้าวไม่พอกินก็ไปยืมคนไทใหญ่ก็มี อยู่ด้วยกันไม่มีปัญหากัน ไม่คิดว่าใครเหนือกว่าใคร ไม่ดูถูกกัน

ปกาเกอะญอเมืองน้อยบางคนไม่มีข้าวกินก็ต้องดั้นด้นจากเมืองน้อยไปยังเมืองแหงเพื่อจะไปรับจ้างตำข้าวที่เมืองแหง เมืองแหงเป็นเมืองที่อยู่ใกล้เมืองน้อยที่สุดเพราะเดินไปใช้เวลาแค่ครึ่งวัน แต่ถ้าจะไปเมืองปายใช้เวลาทั้งวัน ชาวปกาเกอะญอจึงไปเมืองแหงมากกว่าเมืองน้อย คนเมืองแหงกับคนเมืองน้อยจะมีความผูกพันกันเยอะกว่าคนที่เมืองปาย ชาวปกาเกอะญอบ้านเมืองน้อยจะเอาพริกจากเมืองน้อย โดยเดินหาบไปเพื่อไปแลกเอาเกลือจากเมืองแหงมากินในครอบครัว ชาวปกาเกอะญอเมืองน้อยก็ปลูกพริกไว้ส่วนหนึ่ง และก็มีชาวมูเซอเอาพริกจากบนดอยลงมาแลกข้าวที่บ้านเมืองน้อย ก็แลกเอาไว้เพื่อนำไปแลกเกลือที่บ้านเมืองแหงต่อ ชาวปกาเกอะญอจะไม่ถือว่าเงินจะเป็นตัวตั้งตัวตีในการแลกเปลี่ยนของ ส่วนใหญ่จะเป็นการแลกของกับของมากกว่า มูเซอก็มีบ้างที่เอาพริกไปแลกเกลือที่เมืองแหงด้วย

ส่วนที่เมืองแหงก็จะนำเอา ขนมเส้น (ขนมจีน) และบอกซอ (คล้ายกับเครื่องเล่นแผ่นเสียงสมัยก่อน ใส่แผ่นคล้ายซีดีในปัจจุบันแล้วเอาเข็มทิ่มลงไป พอหมุนแล้วจะเกิดเสียงเพลง) เอามาแลกพริกที่บ้านเมืองน้อย เมื่อก่อนยังไม่มีวิทยุ จะนิยมฟังเพลงจากบอกซอนี้เวลาหมุนจะเกิดเสียงเพลงซอคำเมือง ชาวปกาเกอะญออยากฟังเพลงซอก็จะนำเอาพริกคนละเล็กละน้อยไปรวมกันทั้งหมู่บ้านแล้วไปแลกฟังเพลงซอ ฟังโดยไม่รู้เรื่องว่าเพลงซอคำเมืองนี้กล่าวถึงอะไร แต่ก็ฟังด้วยความสนุกสนาน คนที่นำบอกซอมาในหมู่บ้านเมืองน้อย ชื่อว่า พ่อเลี้ยงน้อยดอก เป็นคนเมืองจากบ้านเวียงแหงนำเข้ามา ให้พี่น้องชาวบ้านฟังเพื่อแลกกับพริก แต่ก็ไม่ได้มีการเอาเปรียบกันหรือมีกำหนดตายตัวว่าต้องเอาพริกมาคนละกี่ลิตรถึงจะฟังเพลงซอได้ แล้วแต่จะให้แล้วแต่จะมี

คนเมืองน้อยหากอยากกินขนมเส้น (ขนมจีน) ก็จะต้องแบกเอาข้าวสารจากเมืองน้อยไปยังบ้านเมืองแหงเพื่อไปตำเป็นผงแป้ง แล้วบีบลงในปี๊บทำเป็นเส้น จะมีหม้อมีปี๊ปเฉพาะ จากนั้นก็เอาเส้นขนมเส้นนั้นกลับมากินที่บ้านเมืองน้อย บางคนอยากกินขนมเส้นก็เอาไก่มาแลก เพื่อนำไก่นั้นมาทำเป็นน้ำแกงขนมเส้น แลกกับการได้กินขนมเส้น และยังมีการนำเอาขนมข้าวตอกหรือขนมข้าวแห้งนำมาแลกกับพริกด้วย

ความสัมพันธ์กับเมืองปาย

สำหรับบ้านเมืองน้อยกับเมืองปาย แม่ของพ่อหลวงสมพรได้เล่าให้พ่อหลวงสมพรฟังว่า เมื่อก่อนบ้านเมืองน้อยไม่มีมะม่วง ไม่มีขนุนสุก เมื่ออยากกินก็ต้องไปเอาที่เมืองปาย ไปแบกขนุนกลับมาโดยเอาพริกไปแลก ส่วนใหญ่จะติดต่อกับกลุ่มไทใหญ่และคนเมือง ไม่ติดต่อกับกลุ่มแข่ (จีนฮ่อ)

การเปลี่ยนแปลง

แม่ของพ่อหลวงสมพรเป็นคนที่อยู่ที่นี่มาตั้งแต่เกิด เกิดที่บ้านสบห้วยงู จากนั้นก็มาอยู่ที่นี่พอแม่เริ่มโตเป็นสาวก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น คือมี**โรงเรียน**เข้ามาตั้งเมื่อปี 2508 คนมีการศึกษาขึ้น มีการพัฒนาขึ้นมาจากเมื่อก่อนที่มีการปล่อยหมูให้เป็นอิสระเกลื่อนบ้าน ก็ได้เปลี่ยนให้มีการสร้างคอกหมูขึ้นมา และช่วงหลังก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งที่สำคัญที่สุดในความคิดของพ่อหลวงสมพรคือ การเปลี่ยนแปลงในเรื่องของทรัพยากรคือมี**การสร้างเขื่อน** (2526-2537) ขึ้นมา เมื่อสมัยที่พ่อหลวงสมพรเป็นเด็กๆหน้านี้ (เดือนมีนาคม) น้ำปายจะลึก

ประมาณคอ พอหลังจากมีการสร้างเขื่อน ทำให้น้ำปายลดระดับลง น้ำแห้ง มีการเปลี่ยนแปลงมา การสร้างเขื่อนนี้ก็มีส่วนดี แต่ถ้าดูในเรื่องของระบบนิเวศน์ก็ได้รับความเสียหายมากเช่นกัน

เมื่อก่อนน้ำปายไหลตึ๋งๆ แต่ตอนนี้น้ำลดลงไปมากเลย ระดับน้ำลดลงไปมาก เพราะมีการผันน้ำเข้าเขื่อนเข้าโรงไฟฟ้าแล้วระบายออกมาผ่านเครื่องปั่นไฟ น้ำมันไม่ใช่น้ำธรรมชาติแล้ว ทำให้น้ำตรงช่วงกลางจะแห้งลง ปู ปลา ผักต่างๆ ก็หายไปด้วย

เมื่อปี พ.ศ. 2521-2522 เริ่มมี**ถนน**เข้ามาจากเมืองปายถึงเมืองน้อย แต่ไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเท่าไร จะมีการเปลี่ยนแปลงมากๆ คือในช่วงของ 2534-2535 ช่วงแรกจะไปทำงานที่ ชป. (ชลประทาน) มีเจ้าหน้าที่ของ ชป. มารับคนในหมู่บ้านไปทำงานที่เขื่อน ไปกันเยอะมาก รายได้ดีกว่าการทำสวนทำไร่เพราะทำไร่ทำสวนก็ได้กินแต่ข้าว อยากใส่เสื้อผ้าก็ต้องเอาไปขายหรือไปรับจ้างเขาให้ได้เงินมา ช่วงต่อมาก็จะออกไปเก็บลำไยกันที่ลำพูน สันป่าตอง ไปกันทุกปี จนถึงปัจจุบัน จะมีพ่อเลี้ยงเข้ามารับ ได้รายได้เท่ากับคนเมือง บางคนได้รายได้ดีกว่าคนเมืองด้วยซ้ำ เพราะปกาเกอะญอขยัน และสามารถขึ้นต้นไม้สูงได้ ช่วงต่อมาก็จะออกไปทำงานก่อสร้าง (ช่วงใกล้สงกรานต์) เพราะช่วงนี้อากาศร้อนหาคนทำงานยาก ก็เลยเอาปกาเกอะญอไปทำงานแทน แต่ผู้หญิงไม่ค่อยออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน แต่ก็เคยมีบ้างที่ผู้หญิงออกไปทำงานแต่กลับมาก็เป็นเอดส์กลับมาบ้าง เลยกลัวกัน

โดยเฉลี่ยแล้วเด็กบ้านเมืองน้อยจะเรียนจบปริญญาตรีปีละ 8 คน ทำให้แรงงานไม่ค่อยมีแล้วจะออกไปทำงานนอกหมู่บ้านกัน บางส่วนกลับมาทำงานที่บ้านก็มีเพราะมีคนจากข้างนอกเข้ามาชักจูง ชาวบ้านก็เลยออกไปแล้วชวนพรรคพวกไปด้วย พอเห็นว่าเงินดีก็ออกไปกันมากขึ้น

หมายเหตุ

1. ตระกูล ก่านะ เป็นตระกูลของลุงจะอือ เป็นพ่อของเขาชื่อว่ากะนะ ตระกูลนี้ไม่มีบทบาททางการเมือง แต่เป็นตระกูลที่มีฐานะตระกูลหนึ่งในบ้านเมืองน้อย มีไร่มีนาเยอะ นอกจากนี้จะมีตระกูล ใสเส่ และตระกูลปู่ไหม ที่เป็นตระกูลปกาเกอะญอใหญ่

2. ศาลพระวอที่ อ.แม่สอด จ.ตาก พระวอเป็นคนปกาเกอะญอตีเมืองแม่สอด ปกาเกอะญอเป็นกลุ่มที่ช่วยเหลือประเทศไทยมาเยอะ แต่ไม่มีชื่อมีเสียงเลย ไม่เป็นที่กล่าวถึง เมื่อสมัยพระนเรศวรขึ้นตีเชียงตุง ตองอูก็ได้มาเอาพี่น้องปกาเกอะญอเมืองน้อยเข้าไปร่วมรบ ถูกจับเอาไปเป็นทหารของพระนเรศวร เพราะว่าปกาเกอะญอเมืองน้อยมีคนเก่งดาบเยอะ

3. พี่น้องปกาเกอะญอเมื่อก่อนจะเกาะกลุ่มกันอยู่ แต่ในวันนี้มีความเจริญ มีความรู้เข้ามา ปกาเกอะญอจึงแตกกลุ่มกัน เพราะสังคมภายนอกได้สร้างความแตกแยกให้พี่น้องปกาเกอะญอ

ครั้งที่ 2 วันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551

ผู้สัมภาษณ์ นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี และนางสาววัชรินทร์ มณีวงษ์

สถานที่ บ้านนายสมพร งามจริยธรรม

เมืองน้อยดั้งเดิมไม่ได้ตั้งที่หัวฝายกับมะเขือคัน เขาจะตั้งอยู่ที่เรียกว่าสบห้วยงู ที่เจดีย์ใหญ่ เขาจะตั้งเป็นหมู่บ้าน ที่เจดีย์หลวง ที่เรียกบ้านสบห้วยงูสมัยก่อนเขาจะเรียกกันอย่างนั้น เป็นบ้านไทใหญ่ ไทใหญ่อยู่ตรงนั้น ปกาเกอะกอไม่มีเป็นหลักเป็นแหล่ง ปกาเกอะญอจะกระจัดกระจายอยู่ตรงหัวปายบ้าง หัวห้วยน้อยบ้าง หัวห้วยงูบ้าง แต่ไทใหญ่มาปักหลักที่นี่

(ระยะเวลาที่ตั้งบ้านที่สบห้วยงู) แม่ของพี่เกิดที่นั่นก็ประมาณ 50 ปี ประมาณ 55 ปี พี่เกิดที่หัวฝาย พ่อแม่เป็นปกากะญอ ก็เห็นหมู่บ้านเป็นอย่างนี้แล้ว เพียงแต่ถนนไม่ได้เป็นอย่างนี้ไม่ได้เป็นคอนกรีต เป็นถนนลูกรังที่เกิดมาเมืองน้อยก็เป็นอย่างนี้แล้ว พี่อายุ 36 แล้ว พ่อแม่พี่เคยอยู่ตรงนั้นแม่พี่เกิดที่นั่น (สบห้วยงู)

เรื่องเล่า/ตำนาน

คือเมืองน้อยจริงๆ สมัยเชียงใหม่เป็นเมืองราชธานีของล้านนา เมืองน้อยมันเป็นแค่เมืองหน้าด่านของล้านนา เจ้าเมืองเชียงใหม่มีพระโอรสองค์เล็กที่ชื่อว่าเจ้าน้อยแต่ไปแต่งงานกับพม่า พ่อแม่ไม่ยอมรับถูกเนรเทศมาอยู่ที่เมืองน้อย เขามาสร้างเมืองที่เมืองน้อยมาสร้างเจดีย์ตามประวัติศาสตร์ที่เขาเล่ามานะ จริงๆ นะ เมืองน้อยเขาเรียกเมืองเจ้าน้อย เจ้าองค์เล็กเมืองเจ้าน้อย เขาว่าสิ้นพระชนม์ที่เมืองน้อย กระดูกก็อยู่ที่ข้างบนที่เราเคยขึ้นไปดูบนเนินขึ้นเนินไปยังมีหลุมอยู่ เขาฝัง ไม่มีของ เขาเล่ากันมาเป็นตำนาน จะมีหลักฐานร่องรอยอยู่ คล้ายน้ำบ่อผีที่ลึกมาก

พอหมดจากยุคของคนเมือง ช่วงนั้นเป็นคนเมือง ไทใหญ่กลุ่มนี้ซึ่งมาจากเชียงตุง อพยพมาจากพม่า การที่จะมาตีเวียงแหงซึ่งเป็นฐานที่มั่นของไทใหญ่ แต่ที่นี้เขาไม่ตี ตีไม่สำเร็จ เลยมาอยู่ที่เมืองน้อย เข้ามาอยู่ที่เมืองน้อยประมาณ 9 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 40-50 คน จริงๆ เมืองน้อยไม่ใช่ตรงนี้ เมืองน้อยคือทั้งหมดทุกหมู่บ้านเขาเรียกชุมชนเมืองน้อย เป็นบ้านเมืองน้อยจริงๆ มันไม่มี ฝั่งโน้นเขาเรียกมะเขือคัน ฝั่งนี้เขาเรียกหัวฝายห้วยงู กุงจอง ประกอบด้วยบ้านบริวารเขาเรียกว่าชุมชนเมืองน้อย ไทใหญ่ก็ตั้งมาก็สืบทอดชื่อของเจ้าน้อยก็ตั้งเป็นเมืองน้อย แต่ปกากะญอเขาอยู่ก่อน แต่รวมกลุ่มไม่ได้ ปกากะญอเป็นคนสันโดษ ชอบอิสระ ชอบแบบไม่อยากให้ใครมารบกวน เขาก็อยู่ตามป่าตามเขา เวลาเจ้าขุนนายมูลขึ้นมาเขาจะกลัว เขากลัวเพราะเมื่อก่อนอำนาจการปกครองในสมัยนั้นสิทธิเสรีภาพ การปกครองไม่เสมอภาค ทีนี้ปกากะญอถ้าแบบเจอแบบเจ้าหน้าที่ขึ้นมาเขาจะหนี เขากลัวเพราะว่าบางคนมีลูกสาว มีเจ้าหน้าที่บางคนเป็นผู้ชาย เขากลัว เขาหนี มีวัวมีควายมีหมูอะไรเขาจะฆ่ากิน ปกากะญอเขาก็กลัว ไม่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มได้

การอพยพของปกากะญอ

กลุ่มเคลื่อนย้ายเป็นกลุ่มครอบครัว พ่อแม่ลูก กะเหรี่ยงจะไปด้วยกันเป็นสามครอบครัวสี่ครอบครัวแล้วแต่ คือเมื่อก่อนการที่ปกากะญอไม่อยู่รวมกันได้มี 1. เขากลัวอำนาจรัฐ 2. โรคระบาด ถ้าเกิดโรคระบาดเขาต้องหนี ไม่มียาต้องหนี ที่ตรงนั้นไม่ดี ปกากะญอมีความเชื่อว่าผีทำ เขากลัว จริงๆ เป็นโรคระบาด

พอไทใหญ่มาอยู่ตรงนี้ ไทใหญ่เป็นคนหัวแข็งไง ต่อต้านอำนาจรัฐได้ ปกากะญอเห็นว่าเขาต่อต้านได้เลยมาพึ่งไทใหญ่ ในสมัยนั้นประมาณ พ.ศ. 2475 เขาตั้งผู้ใหญ่บ้าน คงรุ่นราวคราวเดียวกับบางปะอิน ผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือนายหม่องพู้น เป็นไทใหญ่ ลูกหลานของเขายังอยู่ อย่างพ่อหลวงฉิม (คำ) นี่ก็ใช่ เป็นหลาน สมัยนั้นเขาอยู่ที่สบห้วยงูที่เจดีย์หลวง แต่ตอนนี้เป็นทุ่งนาหมดแล้ว แต่ก่อนเป็นบ้านร้างบ้านเก่า อยู่ข้างๆ เจดีย์ ไม่มีใครไปยุ่งที่เจดีย์ ส่วนเจดีย์ที่โดนผ่าซีกมันไม่นานหรอก เพิ่งเกิดจากที่สอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ สมัยปีประมาณ 2508-2509 ตอนนั้นเขามาผ่า สมัยเป็นโรงเรียน เป็นโรงเรียนตชด. ของสมเด็จย่า มีเจ้าหน้าที่หลายๆ ฝ่ายเข้ามา มีเจ้าหน้าที่ดีบ้างไม่ดีบ้าง เข้ามาขนย้ายพระพุทธรูปบ้าง ขุดบ้างเจาะบ้าง ตรงเจดีย์หลวง เมื่อก่อนพระพุทธรูปเยอะ รอบเลยอยู่ตรงเจดีย์เลย ถ้าสังเกตดูตามเจดีย์จะมีเป็นช่องๆ ที่ข้างๆ เจดีย์ พระพุทธรูปจะอยู่ในช่องตรงนั้นรอบๆ กำแพงไม่มี กำแพงนี่เท่าที่จำความได้มันก็เสื่อมโทรมแล้ว กำแพงที่ตอนนี้เขามาสร้างเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา งบผู้ว่าซีอีโอเข้ามา

บูรณะ ปี 2548 เป็นงบของผู้ว่าซีอีโอ กรมศิลป์มาบูรณะ แต่เป็นกำแพง มันพังหมดแล้วเขาก็แค่มาเสริม กลายเป็นรูปเดิมทรงเดิม

สมัยพ่อหลวงหม่องพู้นอยู่ตรงนั้นเท่าที่พี่ศึกษามีประมาณ 20 กว่าหลัง เขียนไว้พี่ก็แจกเด็กไป เคยทำเป็นรูปเล่ม เมื่อก่อนทำงานเอ็นจีโอก็มีพรรคพวกเข้ามาทำเป็นเล่ม ทำงานวิจัยแต่ไม่เคยวิจัยโบราณสถาน ประวัติชุมชนไม่เคยวิจัย แต่จะวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น เคยทำงานวิจัยของสกว. มาก่อน

จริงๆ แล้วตรงนี้ตรงหัวฝายมีคนมาอยู่ก่อนแล้ว ปกาเกอะญอเคยมาอยู่ครั้งหนึ่ง เขาเรียกบ้านเก่าของเขา ทีนี้นายหม่องพู้นเสียแล้วลูกหลานอพยพมาอยู่ที่มะเขือคัน เขามาปักหลักปักฐานอยู่ที่นั่น ทางที่นั่นจะเป็นของไทใหญ่ บ้านไทใหญ่ ปกาเกอะญอจะมาตั้งอยู่ที่หัวฝายมีน้ำปายกั้น ไม่ได้เกี่ยวข้องกัน ไม่มีการแบ่งแยกกัน

ตรงนั้น (มะเขือคันก่อนที่ไทใหญ่จะมาอยู่) ไม่มีใครอยู่ คือจะเป็นบ้านของไทใหญ่ ไทใหญ่อยู่ที่สบห้วยงูบ้าง อยู่ที่นั่นที่นี่บ้าง ไทใหญ่เข้ามาสมทบ หลังจากที่กลุ่มหนึ่งเข้ามาอยู่อีกกลุ่มเข้ามาสมทบก็เลยเป็นบ้านของไทใหญ่

(จำนวนบ้านที่หัวฝายขณะที่ไทใหญ่มาตั้งบ้านที่มะเขือคัน) 3 หลัง ก็จะมีตาของพี่ ตอนนี้ยังเหลือยายคนหนึ่งคือยายเสา เป็นคนที่มาตั้งบ้านหัวฝาย เป็นปกาเกอะญอ ตาคือนายส่าจิ่ง (และ) นางเสา นามสกุลจริงๆ ของตานี่คือวอคา **นายส่าจิ่ง วอคา นางเสา นามสกุลสะหมื** อีกคนหนึ่งคือนาย**ดีเปอะเหลอะ** แกเพิ่งเสียไปปีที่แล้ว อายุประมาณ 90 กว่าปี นามสกุลสะหมื สามครอบครัวที่มาก่อตั้งบ้านหัวฝาย ทางโน้นเป็นลูกหลานหม่องพู้น ตระกูลก็จะมีตระกูลของหม่องพู้น ตระกูลของปู่ไหม ตระกูลใหญ่ๆ นะ นามสกุลหม่องพู้นเลย เพราะคนเมื่อก่อนไม่มีนามสกุล ลูกหลานของตระกูลนั้นก็จะใช้ชื่อของตาของปู่เขา **หม่องพู้น ปู่ไหม ปู่ติ้ง** มีสามตระกูลนี่ **ปู่ปุ๊** นี่ตระกูลของเขาไทใหญ่ ปู่สุขก็เป็นไทใหญ่ก็คงจะผสม พ่อเป็นไทใหญ่ ตรงนี้ถ้าไทใหญ่ส่วนใหญ่ถ้าเขาอยู่ด้วยกันในกลุ่มของเขาไทใหญ่จะพูดไทใหญ่กัน ถ้าเวลามาเจอพวกพี่ที่เป็นปกาเกอะญอเขาจะสื่อสารเป็นปกาเกอะญอ เขาจะพูดได้ทั้งสองภาษา ถ้าพูดถึงมะเขือคันก็ 80 เปอร์เซ็นต์ เป็นไทใหญ่ ทุกหลังคาเรือนจะเป็นลูกครึ่ง พูดไทใหญ่ได้พูดปกาเกอะญอได้ มันจะผสมกันนะ ถ้าหมดรุ่นของปู่สุขคงจะหมดไทใหญ่แล้ว คือวัฒนธรรมของปกาเกอะญอจะกินหมดแล้ว เพราะปกาเกอะญอมันเยอะกว่า

หลังจากหม่องพู้นตามประวัติของผู้ใหญ่บ้านแต่ละคนนี่ นายหม่องพู้นมาก็จะเป็นไทใหญ่เหมือนกัน เป็นลูกของแกนายธรรมะ ขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน หลังจากนั้นจะมีนายเต๊าะเต๊ะ คือปกาเกอะญอคนแรกที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน อยู่บ้านนี้แหละ หลังจากนั้นเป็นลูกผสมของไทใหญ่นายเต็งจา จริงๆ ไม่ใช่อยู่มะเขือคันเมื่อก่อนอยู่สบห้วยงู (ช่วงที่ลูกหลานหม่องพู้นย้ายมาอยู่มะเขือคันยังมีคนอยู่สบห้วยงู) ยังมีคนอยู่ บ้านเก่ายังมีคนอยู่ ตรงนี้ก็มาอยู่ ประมาณช่วงปี 2457-2475 เขากำลังก่อตั้งหมู่บ้าน 2457 ตามจากการสันนิษฐานของพี่และสอบถามคนเฒ่าคนแก่ ข้อมูลตรงนี้ไม่รับประกันว่าจะจริงหรือไม่เพียงแต่ว่าพี่สันนิษฐานและคุยกับคนเฒ่าคนแก่ว่าคาดว่าจะเป็นช่วงนั้น ช่วง 2457-2475 ช่วงนั้นเขาอยู่ที่สบห้วยงูสร้างเป็นหมู่บ้าน ตรงที่เจดีย์ แต่ตอนนี้เป็นทุ่งนาหมด แต่เมืองน้อยนี่คือทั้งหมดทุกชุมชน เขาเรียกว่าเมืองน้อย อย่างกรุงเทพแบ่งเป็นเขต ห้วยเฮี้ยะ ห้วยหก กิ่วหน่อ ห้วยงู กุงจองเป็นบ้านบริวารทั้งหมด เป็นชุมชนเมืองน้อย มีมูเซอมาอยู่ อยู่มาพร้อมๆ เดียวกับปกาเกอะญอกับไทใหญ่อยู่ที่หัวปาย มีบ้านเดียวที่บ้านหัวปายเป็นมูเซอแดง เท่าที่สอบถามคนเฒ่าคนแก่เขาว่าก็ตั้งแต่เกิดมามูเซอก็อยู่ตรงนี้อยู่แล้ว ไม่รู้ว่ามาจากไหน เห็นกันอยู่ ไปมาหาสู่กันอยู่ มูเซอหัวปายกับพี่น้องปกาเกอะญอเมืองน้อยจะไปมาหาสู่กัน เมื่อก่อนเขาจะมีสินค้าแลกเปลี่ยน แลกเปลี่ยนสินค้าอยู่ พี่น้องมูเซอจะปลูกพริก เขาเก็บผลผลิตของพริกมาแลกเปลี่ยนกับข้าวของพี่น้องกะเหรี่ยง มาแลกกับเกลือ แลกเปลี่ยนกันอยู่ ปกาเกอะญอจะปลูกข้าวมาตลอด ไทใหญ่กับปกาเกอะญออยู่ด้วยกันได้ เมืองน้อยนี่ถ้าไม่มีไทใหญ่กะเหรี่ยงจะไม่อยู่เป็นกลุ่มเป็นก้อนได้ ไทใหญ่

เขาต่อต้านได้ พี่น้องปกาเกอะญอก็มาพึ่งกับไทใหญ่ ทุ่งนานี่เมื่อก่อนเป็นของไทใหญ่หมดเลย พอปกาเกอะญอเข้ามาอยู่ก็ซื้อ ของกะเหรี่ยงที่เขาแผ้วถางเองจะอยู่โซนต้นมะม่วงใหญ่ฝั่งตะวันตกส่วนใหญ่เขาจะบุกเบิกใหม่ ทางฝั่งฟากเจดีย์ส่วนใหญ่เขาจะบุกเบิกใหม่ เขาจะอยู่ฝั่งต้นมะม่วง เมื่อก่อนที่ซื้อกันเขาคิดแพงที่สุดเป็นแปลงนะ ไม่ได้ตีเป็นไร่ แปลงละประมาณ 300 กว่าที่แพงที่สุด คิดว่า 300 เหรียญนะเป็นเงินแถบ 300 แถบนะ ประมาณ 50-60 ปีมาแล้ว

(คำถาม: การเข้ามาตั้งบ้านต้องขออนุญาตหม่องพู้นหรือไม่) สมัยนั้นเขาจะเปิดกว้าง คือคนไม่เยอะจริงๆ เขาต้องการ ไทใหญ่ที่อยู่ในพม่าเขาอยู่ในชุมชนที่ใหญ่ แล้วทีนี้นายหม่องพู้นประกาศว่าพี่น้องถ้าใครอยากมาอยู่มาอยู่ได้เลย ต้องการตั้งให้เป็นชุมชนใหญ่ๆ เพื่อที่ช่วยกันต่อต้านอำนาจ สมัยนั้นยังมีการตีบ้านตีเมืองกันอยู่นะ ถ้าเข้ามาอยู่จะได้ช่วยกัน ไม่ต้องมีการขออนุญาต ปกาเกอะญอเมืองน้อยส่วนหนึ่งเป็นคนดั้งเดิมเลยนะตั้งแต่บรรพบุรุษเลยนะ อีกส่วนหนึ่งอพยพมาจากปางมะผ้า อีกส่วนหนึ่งมาจากแม่แจ่ม มาจากบ้านเมืองแพม เป็นชุมชนใหญ่ของปกาเกอะญอแต่ก็ผสมไทใหญ่เหมือนกันนะ เพราะถ้ำลอดเมืองแพมผสมปกาเกอะญอ เขามาเส้นดอยผีลู เมื่อก่อนเขาเดินมาใช้เวลาประมาณ 1 วัน จากเมืองแพมจะเข้ามาที่น้ำของ จากน้ำของมาดอยผีลู ดอยผีลูมาน้ำปลามุง น้ำปลามุงมาห้วยหก ห้วยหกก็เข้ามาเมืองน้อย ที่นี่เป็นสกอว์ ผู้ใหญ่บ้านมีมา 10 คน ผู้ใหญ่ฉิมเป็นคนที่ 10 พี่เป็นคนที่ 9 สมัยเดียว พี่เป็นเมื่อปี 2540 อายุ 25 พอดี เป็นมาถึงอายุ 30 ก็หมดวาระผู้ใหญ่ฉิมก็ลงต่อ เป็นสมัยเดียวเป็นพื้นฐาน ทำงานเพื่อสังคมอยู่โครงการฟื้นฟู พอดีนายก อบต. เป็นคนที่นี่ให้พี่ช่วยเป็นรองนายกให้เขา 4 ปี ตอนนี้พี่เป็นประธานสภา อบต.

(คนเฒ่าคนแก่ที่ยังเหลือ) ก็จะมีอยู่ ยายของพี่มาลัยคนหนึ่ง แล้วยายเสาคนหนึ่ง คิดว่าถึงร้อย ก็จะสื่อสารกันไม่ค่อยรู้เรื่องแล้ว ลูกหลานตัวเองจำไม่ได้

ข้อห้ามการตั้งบ้านเรือน

ปกาเกอะญอข้อห้ามในการสร้างบ้านสร้างที่อยู่เขาจะดูจากก่อนที่เขาจะสร้างบ้านสร้างเมืองเขาจะดูไก่ เขาจะฆ่าไก่แล้วดูที่กระดูกว่าตรงนี้จะอยู่ได้หรือไม่ ดูกระดูกขา ดูว่าอยู่ได้หรือไม่ เคล็ดลับของปกาเกอะญอการสร้างบ้านสร้างเมืองจะสร้างได้หรือไม่ ต้องพิสูจน์หลายอย่าง อย่างไม้เขาจะฟัน ไม้ไผ่เขาจะกำหนดวาหนึ่งไปปักกับดิน ถ้าอยู่ได้ให้มันสูงขึ้น ปักไว้กับดินแล้วอธิษฐานว่าตรงนี้อยู่ได้หรือไม่ ถ้าอยู่ได้ให้มันสูงขึ้น ถ้าอยู่ไม่ได้ให้มันสั้นลง เขาจะวัดอีกทีหนึ่งให้มันสูงขึ้น ให้มันยาวขึ้นประมาณสักคืบหนึ่งตรงนั้นจะดีที่สุด เขาจะพิสูจน์อย่างนั้น ทิ้งไว้ไม่นาน แค่เขาไป อธิษฐานไว้ ปักเอาไว้แล้วเอาออกมาคืน ถ้าสมมติว่าเราหมายไว้วาหนึ่งเราเอาออกมาคืนถ้ามันสูงมันยาวขึ้นสักคืบนี่ดีมาก ถ้ามันสั้นลงอยู่ไม่ได้ จะอยู่ก็ไม่รุ่งเรือง

จริงๆ ปกาเกอะญอไม่เลือกพื้นที่ อยู่ที่ไหนอยู่ได้ แต่เขามีอย่างที่ว่าเมื่อกี้ ว่าตรงไหนจะอยู่ได้หรือไม่ ไม่มีความเชื่อ แต่ปกาเกอะญอจะอยู่ได้ทั้งหมด ตรงไหนที่มีน้ำมีท่าอุดมสมบูรณ์ก็ตรงนั้นแหละอยู่ได้ อยู่ห่างน้ำไม่ได้อยู่ริมน้ำ ส่วนใหญ่เขาไม่อยู่ติดน้ำ คือจริงๆ เมื่อก่อนการอยู่ที่ป่าต้นน้ำแล้วแต่สถานการณ์ เพราะว่าเมื่อก่อนก็หนีเรื่อยๆ ถ้าเจอโรคระบาดบ้าง เจออะไรบ้าง มันก็หนี ก็แล้วแต่ไม่มีโรคก็อยู่ อยู่แบบง่ายๆ บ้านไม้ไผ่ยกพื้นสูง การที่ว่ายกพื้นสูงเพราะใต้ถุนบ้านส่วนใหญ่เขาจะมัดวัวมัดควาย ทำเป็นคอกหมูตรงนั้น บ้านแท้ๆ ยังเหลืออยู่ที่บ้านฉัตรชัย(โหล่เจ) ปกาเกอะญอแรกๆ ไม่ถือพุทธ เขาถือผี พ่อฉัตรชัยยังเลี้ยงผีอยู่ บ้านยกพื้นสูงแต่ไม่เหมือนร้อยเปอร์เซ็นต์ ประยุกต์บ้างแล้ว เมื่อก่อนเป็นไม้ไผ่ทั้งหมดทั้งเสาทั้งอะไรเป็นไม้ไผ่หมด เขาไม่คิดว่าเขาจะอยู่ชั่วลูกชั่วหลาน เขาคิดว่าจะอยู่แบบมันไม่แน่นอน ถ้าเกิดอะไรขึ้นมามันก็ต้องหนี (เท่าที่จำความได้บ้านเมืองน้อยประมาณ 30 ปีมาแล้ว) เป็นบ้านไม้ไผ่เกือบทุกหลัง ไม้สักจะมีอยู่สองสามหลัง ทรงไทใหญ่มีอยู่หลังเดียว

บ้านของตากี่วออยู่ตรงที่บ้านของตาสุขตรงเยื้องๆ หย่อมบ้านแรกๆ อยู่ที่บ้านลุงสุข วัดไม่มีแต่มีวัดเก่าวัดร้างมีหลายที่ วัดร้างก็ตรงที่ข้างบนวัดปัจจุบันเป็นวัดร้าง พุทธร้อยละ 95 เปอร์เซ็นต์ คริสต์น้อย ห้วยงูหย่อมตรงนั้นเป็นคริสต์ทั้งหมดเลย แต่มีสองหมู่บ้าน ห้วยงูข้างบนก็เป็นพุทธนะ ห้วยงูก็มีวัดนะวัดป่า พระธุดงค์ที่เจดีย์หลวง ตรงที่เจดีย์จะมีที่ชาวบ้านเรียกว่าหลวงปู่ ข้างบนจะมีวัดใหญ่จะมีอาศรมมีศาลาวัดใหญ่ที่พักสงฆ์ใหญ่ ถ้าเดินข้ามทุ่งนาไปจากเจดีย์ขึ้นไปจะมีที่พักสงฆ์ เป็นคนยโสธร ที่อยู่ที่เจดีย์เป็นคนศรีสะเกษ เป็นคนอีสาน ตุ๊แก้วเป็นคนห้วยเฮี้ยะมาอยู่นานแล้ว 30 กว่าปีแล้ว สร้างวัดมากับมือไม่ไปไหนอยู่ตรงนี้

ประเพณี

ประเพณีปกาเกอะญอจะนับเดือนมกรา-พฤษภา จะนับเป็นเดือนๆ เป็นเดือนที่เขาเกี่ยวข้าว เดือนหนึ่งคือกุมภาช่วงเขามัดมือ เป็น**ปีใหม่** กำหนดโดยฮีโข่วคือผู้นำหมู่บ้านผู้ที่มาก่อตั้งหมู่บ้าน คือผู้นำที่เขาก่อตั้งหมู่บ้านคล้ายว่าเป็นประมุขของหมู่บ้าน จะสืบทอดพ่อสู่ลูกสู่หลาน ตระกูลนั้นจะสืบทอด แล้วเขาจะกำหนดทั้งหมดวันมัดมือวันอะไรต่างๆ เราจะต้องไปดูที่เขา... ลุงดีบ่อจุ๊ ชอดู เป็นฮีโข่ว สมมติว่าแกสิ้นบุญไปนะ ลูกชายคนโตต้องทำต่อ ตระกูลของเขาจริงๆ แล้วไม่ใช่ ลุงคนนี้ตอนแกมาอยู่ช่วงนั้นไม่มี หลังจากที่ตาพี่เสียไปแล้วไม่มีคนที่สืบทอด ตาส่าจิ่งคนที่ก่อตั้งหมู่บ้านหลังจากที่แกเสียไปแล้วลูกชายที่จะขึ้นมาสืบทอด ไม่มี อย่างพี่นี่เขาถือว่าเป็นลูกฝ่ายผู้หญิงจะขึ้นแทนไม่ได้ ต้องเป็นลูกของลูกชาย ชาวบ้านทั้งหมดก็ยกให้ลุงคนนี้ขึ้นแทน นานแล้วประมาณ 20 กว่าปีมาแล้ว สมัยก่อนไม่มีผู้ใหญ่บ้านเขาอาศัยฮีโข่วทั้งหมด การตัดสินคดีความอะไรต้องไปหาคนนั้น ต้องตัดสินถ้าชาวบ้านมีข้อพิพาทอะไรขึ้นมาก็ไปหาคนนั้น คนนั้นจะตัดสินให้ (หน้าที่ด้านพิธีกรรม) อย่างประเพณีมัดมือ ฮีโข่วต้องไปทุกบ้านต้องไปหยอดเหล้า หยอดเหล้ามัดมือนี่ต้องไปทุกหลังคาเลย ที่กุมภามัดมือใหญ่มีทุกปี มูเซอก็กินวอกัน มูเซอส่วนใหญ่จะกินวอเดือนมีนาคนละช่วงกัน (มัดมือ) ประมาณวันที่ 15 กุมภา วันที่พระจันทร์เต็มดวงเดือนกุมภา สมมติว่าวันเพ็ญวันพรุ่งนี้ เราก็จะเอาอย่างเมื่อวานกับวันนี้ จะติดต่อทุกบ้านพร้อมกัน

เมืองน้อยการเลี้ยงเจ้าเมืองเขาสืบทอดวัฒนธรรมมาจากไทใหญ่ ปกาเกอะญอไม่มี มีพิธีใหญ่ๆ คือมัดมือปีหนึ่ง 2 ครั้ง มัดมือเล็กเขาจะมัดในช่วงเดือนสิงหา แต่พิธีเหมือนกันหมด แต่มัดมือเล็กเขาไม่บังคับกัน ใครอยากจะมัดก็มัด ไม่มัดก็ไม่เป็นไร แต่มัดมือใหญ่ต้องทำทุกหลังคาเรือนทำทุกบ้าน

เตรียมการวันแรกทำการแช่ข้าวสาร ตำข้าวปุก ทำข้าวต้ม จะเป็นวันเตรียมการวันดา ตอนเย็นจะตำข้าวปุก ผู้เฒ่าผู้แก่จะไปบ้านฮีโข่วไปกินเหล้า ไปกันทั้งหมดที่บ้านฮีโข่ว ฮีโข่วเตรียมเหล้าไว้ ไม่ใช่เขากินกันเยอะกินเป็นพิธี ฮีโข่วเขาจะบอกเจ้าที่เจ้าทางเขาจะทำพิธีแล้วก็แยกย้ายกันไป เขาจะไปตามบ้าน ไปทุกๆ บ้าน ไปบ้านไหนก็กินบ้านนั้น ทุกบ้านเขาจะฆ่าหมูฆ่าไก่มามัดมือ แต่ละบ้านจะฆ่าแล้วกินกันเองที่บ้าน ถ้าเราต้มไก่ต้มหมูเสร็จแล้วต้องไปเชิญฮีโข่วมามัดมือให้ลูกให้หลานเรา คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านเชิญทั้งหมดมามัดมือให้ ไม่ต้องเป็นญาติก็ได้ ถ้าเข้ามาในช่วงนั้นเขาถือว่าโชคดีนะ อย่างมาพักบ้านพี่ พี่ถือว่าพี่มีแขกถือว่าเป็นโชคเป็นลาภของพี่ก็มัดมือด้วยกัน ทุกปีแขกจะมา เชิญเพื่อนฝูงมา ถือว่าเป็นปีที่ดี ไม่ห้ามใคร ไม่ห้ามเข้าห้ามออก ยิ่งเข้ายิ่งดีแต่ถ้าออกไปนี่ อย่างมัดมือวันนี้จะไม่ให้ออก ขอกันว่าไม่ต้องไปอยู่ด้วยกันก่อนให้เสร็จพิธีแล้วค่อยไป

(สมัยย้าย) ก็มีเป็นแบบนี้ แต่ว่าในช่วงที่โยกย้ายส่วนใหญ่จะทำเป็นพิธีเล็กๆ คือมันไม่ใช่ชุมชนใหญ่คืออยู่กัน 2-3 ครอบครัวก็ทำเป็นเล็กๆ ทำปีละสองหน เดือนปกาเกอะญอจะมี ตะเลคือเดือนแรกก่อนถึงเดือนกุมภา ทีแพะ ทีคุ ลาเซอ เดะยา ลานุย ลาเคาะ ลาคุ ชิหมื่อ ชิชา ลานอ ลาปรือ สิบสองเดือนครบ

ตะเลประมาณมกรา จริงๆ มีความหมายคือ ตะเล คือ เดือนแรก เป็นเดือนที่เขาหลอกเดือนหนึ่งเข้ามา คำว่าตะเลภาษาปกาเกอะญอคล้ายๆ ว่ามันหลอกเอาเดือนหนึ่งเข้ามา

ทีแพะคือเดือนกุมภา ทีแพะเป็นเดือนที่เขาแผ้วถาง เขาเรียกทีแพะ แพะนี่คือแผ้วถาง แล้วการแผ้วถางเมื่อก่อนจะมีการแผ้วถางรอบหนึ่งแล้วจะมีการตัดต้นไม้ใหญ่

ทีคุ ทีคุจะตัดต้นไม้ใหญ่ จะโค่นต้นไม้ใหญ่ คุนี่คือโค่นต้นไม้ใหญ่ คือเขาแผ้วไร่ไง เมื่อก่อนจะแผ้วเฉพาะต้นไม้เล็กๆ ก่อนเหลือแต่ต้นใหญ่ๆ ไว้ ต้นใหญ่ๆ ให้จั๊กจั่นได้กินใบก่อน ช่วงนั้นเขาจะไม่ตัด พอมาถึงทีคุจะตัดต้นไม้ใหญ่

ลาเซอ เดือนนี้ถือว่าเขาเผาไร่ เซอนี่คือส่ง เขาส่งไฟ เป็นเดือนส่งไฟ

เดะยา จะมีดอกไม้ ดอกว่านชนิดหนึ่ง ดอกขาวๆ ที่ออกเป็นกองๆ พอฝนตกจะแตกกอออก ดอกเป็นช่อใหญ่ๆ ดอกจะเรียกว่าเดะยา เดะยาพอ (ดอกเดะยา) ดอกว่านสีขาว ช่อใหญ่ๆ สีขาวใหญ่ๆ ว่านบัวขาว ว่านสี่ทิศ ว่านบัวเขียว สีขาวใบเขียวใบยาวๆ จะออกดอกเดือนนี้ คือถ้าช่วงนั้นดอกมันออกคือช่วงฤดูกาลที่จะใส่ข้าวไร่ เตรียมตัวใส่ข้าวไร่ ถ้าดอกมันออกเมื่อไหร่ต้องใส่ข้าวไร่แล้ว ต้องลงเมล็ดพันธุ์เขาจะดู มันขึ้นเองตามธรรมชาติ ไม่มีปลูก ออกในป่าตามธรรมชาติ ถ้าฝนตกลงมาสักฝนสองฝนมันจะเริ่มออกแล้ว เพราะเดือนพฤษภานี่เริ่มตกเข้าหน้าฝน เริ่มใส่เข้าไร่เพราะว่าถ้าดอกออกแสดงว่าฝนมาแล้ว

ลานุย เดือนที่เจ็ดนั่นแหละไม่มีความหมาย ไม่ใช่ๆ เป็นเดือนหก ไม่ทำอะไร ฤดูกาลที่เขาดายหญ้า

ลาเคาะ เดือนที่แปด เขาจะมัดมืออีกหน มัดมือเล็กจะมัดในช่วงเดือนแปด

ลาคุ ไม่รู้ความหมาย

ชิหมื่อ-ชิชา เป็นช่วงที่เขาเก็บเกี่ยวข้าวดอยข้าวไร่ เป็นช่วงเริ่มหนาว (การไหว้ผีช่วงเก็บเกี่ยว) บางที่ผสมไม่ใช่กะเหรี่ยงร้อยเปอร์เซ็นต์ เอาวัฒนธรรมข้างนอกเข้ามา เมืองน้อยที่ยังถือวิถีชีวิตปกาเกอะญอจริงๆ ประเพณีคือลุงพะแนะโพกับปู่สุข ยังถือผีอยู่ ยังทำพิธีกรรมอยู่

ลานอ เขาห้ามถ้าช่วงที่มีคู่บ่าวคู่สาวเพราะกลางพรรษานี่ไม่แต่งงานกันนะ ลานอเป็นฤดูกาลที่แต่งงานได้แค่เดือนเดียว แต่งงานได้แค่ลานอ แต่ลาปรือ-ตะเลนี่ห้ามเลย จะมาอีกครั้งก็ทีแพะ การแต่งงานของปกาเกอะญอจะมีแค่ไม่กี่เดือน ลาปรือกับตะเลนี่ห้ามเด็ดขาดเลยสองเดือนนี่ห้ามเด็ดขาด และช่วงกลางพรรษาด้วย ตั้งแต่ลาคุ ชิหมื่อ ชิชา สามเดือนนี่ห้าม ถ้าไม่จำเป็นจริงๆ ไม่แต่งแต่ไม่ห้ามเด็ดขาด ที่ห้ามเด็ดขาดก็จะมีลาปรือกับตะเลธันวากับมกรา เขาห้ามกันมาห้ามฝ่าฝืนเลยสองเดือน จริงๆ ห้ามเด็ดขาด

การแต่งงานของปกาเกอะญอนี่ต้องวางแผนนะ ปีนี้สมมติว่าพี่เป็นหนุ่มไปจีบสาว พ่อแม่ของผู้สาวก็เตรียมการแล้ว จีบก็เตรียมแล้ว ปกาเกอะญอนี่ผู้หญิงต้องมาสู่ขอผู้ชาย การเตรียมการทั้งหมดก็อยู่ที่ฝ่ายหญิงทั้งหมด เมื่อก่อนผู้ชายไม่ช่วยเลย แต่เดี๋ยวนี้ช่วยแล้ว เมื่อก่อนเงินก็ไม่ต้องให้ ไปตัวเปล่า กางเกงตัวเดียวไปบ้านเจ้าสาว ไปถึงบ้านเจ้าสาวก็ถอดออกเลยนะถอดออกทั้งหมดเปลี่ยนเป็นที่เจ้าสาวเตรียมไว้ให้ ชุดเดิมก็ทิ้งไปไม่ต้องเอาอะไรไปสักอย่าง แต่งงานเข้าบ้าน แล้วแต่เขาจะอยู่ถ้าอยู่ได้ก็อยู่ไป อยู่ไม่ได้ก็ไม่เป็นไร บางครั้งพ่อตาแม่ยายถ้ามีพื้นที่นาเยอะๆ ก็ไปช่วย ถ้าไม่มีก็ไม่เป็นไรเขาก็มาทำของเขาเอง ผู้หญิงออกให้ทั้งหมด

ให้อิสระ (ในการเลือกคู่) แต่มีบางคู่ๆ ที่อายุเยอะๆ แล้วฝ่ายสาวก็อายุเยอะ ฝ่ายชายก็อายุเยอะต่างคนต่างไม่มีคู่เขาก็จับแต่ง เขาก็ต้องยอม อายุประมาณ 30 ถือว่า เขาเรียกว่าลอเคาะ ถ้าเป็นคนไทยเรียกขึ้นคาน เฉวาก็ใส่ตลอดชีวิตถ้าไม่แต่งงาน ที่ห้วยเฮี้ยะมียายแก่ๆ อายุ 80-90 แล้วยังไม่แต่งงาน พี่สาวของพะแนะโพ มันต้องใส่นะ เพราะถ้าไม่แต่งงานใส่เสื้อดำซิ่นแดงนี่เขาห้ามเด็ดขาดห้ามใส่ ถ้าแต่งงานแล้วต้องใส่ชุดเสื้อดำซิ่นแดง

พี่มีลูก 3 คน คนสาวโตอายุ 16 ปีแล้ว พี่แต่งงานอายุ 18 อายุ 19 พี่ก็มีลูกคนนึงแล้ว ช่วงนั้นมันไม่ได้เรียนหนังสือ (ภรรยาตอนนั้น) อายุ 17 ไล่เลี่ยกันคนละปี เป็นคนบ้านเดียวกัน ตอนนั้นมีโรงเรียนแล้ว พี่ก็เรียนถึงป. 6 จะไปเรียนต่อทางบ้านส่งไม่ไหว อาศัยไปบวชอย่างเดียว บวชเรียนอย่างเดียว ถ้าพี่บวชพอดีปีนั้นคนเยอะพี่ติดตัวสำรอง ที่เชียงใหม่ที่วัดศรีโสดา ตัวจริงไม่ออกไปตัวสำรองก็ไม่ได้เข้าพี่ก็เลยไม่ได้เรียน กลับมาอยู่บ้าน บวชเยอะ คนเมืองน้อยสมัยก่อนส่วนใหญ่ถ้าได้เรียนหนังสือคือบวชเรียนอย่างเดียว จะไปเรียนโรงเรียนปายโรงเรียนต่างๆ นี่ไม่มีทาง มีพี่มาลัย (ภรรยา) ได้ไปเรียนที่โรงเรียนปาย แต่ก็ยังเก่งเรียนถึง ม. 3 แต่ที่นี่เมื่อก่อนถึง ป. 6 มีถึง ม.3 นี่ประมาณสิบกว่าปีนี่เอง มี ม. 3 ขึ้นมาประมาณปี 39-40 หรือ 38

ตอนแต่งงานยังเป็นธรรมเนียมปกาเกอะญอเดิม พี่มาลัยเตรียมหมด ช่วงนั้นพ่อแม่พี่มาลัยยังไม่ถือพุทธถือผีอยู่ก็แต่งงานตามพิธี แต่งงานดั้งเดิม อย่างพี่แต่งงานเป็นพุทธก็คือมีขันหมากทั่วไปเหมือนคนพื้นเมือง (ธรรมเนียมการแต่งงานเดิม) แต่งงานเขาแต่งตอนกลางคืน เวลาขนาดนี้ (สัมภาษณ์เวลาประมาณ 19:00-21:30 น.) ยังไม่เสร็จพิธี ต้องมีพิธี กว่าจะเสร็จก็โน่นตีหนึ่งตีสอง กลางวันไม่มีอะไรเลยตราบใดที่ตะวันไม่ตกดินยังไม่ได้ฆ่าหมู ตกดินแล้วฆ่าหมู เตรียมตั้งแต่ตอนกลางวัน ต้องเตรียมเป็น เมื่อก่อนบ้านเป็นฟากไม้ไผ่ถ้าฟากไม่ดีก็ต้องเตรียมฟาก เตรียมรับคน เตรียมหลายๆ อย่าง (ตอนที่เจ้าสาวเตรียมงานที่บ้านเจ้าบ่าวช่วยอะไรบ้าง) เจ้าบ่าวก็อยู่ที่บ้านอยู่เฉยๆ เจ้าบ่าวนอนเที่ยงคืนถึงจะมารับเจ้าบ่าวไปเปลี่ยนชุด เปลี่ยนชุดอะไรเสร็จ กลับมาที่บ้านอีกทีหนึ่ง กลับมาที่บ้านเจ้าบ่าวอีกที แล้วเขาจะเอาไปอีกรอบ (การฆ่าหมูที่บ้านเจ้าสาว) ชาวบ้านนี่แหละฆ่าหมู หลังจากฆ่าหมูเสร็จก็จะมีพิธีหยาดเหล้าหยาดอะไร เตรียมอาหาร แกงบ้าง ลาภบ้าง เสร็จจากนั้นก็จะมีพิธีไหว้หัวข้าว บวงสรวงเจ้าที่เจ้าทางมีผู้เฒ่าผู้แก่ทำ พ่อของเจ้าสาวจะเป็นคนเริ่มทั้งหมด เจ้าบ่าวนี่แทบไม่มีอะไร พ่อแม่เจ้าบ้าวนี่เขาห้ามไป ถ้าไปแล้วอายชาวบ้านเขา หยาดเหล้าเสร็จจะไปรับตัวเจ้าบ่าวเพื่อไปเปลี่ยนชุดที่บ้านเจ้าสาว ยังไม่เจอหน้ากัน เปลี่ยนชุดเสร็จ ก็ต้องกลับไปบ้าน แล้วเขาจะมาเรียกเจ้าบ่าวอีกที ประมาณตีหนึ่งมาเรียกเจ้าบ่าวอีกทีหนึ่งกว่าจะได้นอนนี่ตีสองตีสาม

(คำถาม: สีเสื้อผ้าเจ้าบ่าวก่อนแต่งและหลังแต่งมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่) ไม่เปลี่ยน ผู้ชายไม่เปลี่ยน แต่ผู้หญิงนี่เปลี่ยน ผู้หญิงจากที่ชุดขาวยาวๆ เขาถือว่าชุดนั้นเป็นชุดที่บริสุทธิ์อยู่ ชุดที่ขาวๆ ทีนี้ถ้าแต่งงานแล้วต้องเปลี่ยน ผู้ชายไม่เปลี่ยน นุ่งกางเกงเลเสื้อแดง ใส่เสื้อขาวแล้วมีเสื้อแดงทับ มีย่ามคือเราสะพายมาจากบ้านของเจ้าบ่าว ถ้าเกิดว่าพ่อแม่ของเจ้าบ่าวมีเงินมีทองก็จะใส่ย่ามมา ย่ามของเราเอง อย่างพี่ไปแต่งงาน แม่ของพี่จะทอจะเตรียมไว้ให้ ถ้าแม่พี่มีเงินเขาจะใส่ในย่ามเป็นของขวัญเหมือนขวัญถุง ไปถึงบ้านเจ้าสาวเสร็จ เจ้าสาวจะดูในกระเป๋าของเรามีอะไรบ้างในย่ามของเรามีอะไรบ้างเขาจะเก็บรักษาไว้ให้ แล้วเปลี่ยนเป็นเสื้อที่เจ้าสาวเตรียมไว้ให้กลับบ้านอีกทีหนึ่ง พอเที่ยงคืนแล้วมีคนมาเรียกอีกทีมีคนมารับอีกที ขั้นตอนเยอะ ครั้งที่สองมาเจอเจ้าสาวเลย คือถ้ามาครั้งที่สองจะเข้านอนเลยเขาจะเตรียมที่นอนไว้ให้ เขาจะเตรียมห้องนอนให้ ถ้าแต่งงานอย่างดั้งเดิมจะไม่มีการมัดมือ จะมัดในวันรุ่งขึ้น วันรุ่งขึ้นพ่อแม่ทางเจ้าสาวจะฆ่าไก่คู่หนึ่ง เหล้าขวดหนึ่ง แล้วเขาจะมัด ช่วงกลางคืนจะไม่มีมัดมือเลย จะทำวันรุ่งขึ้น (พิธีการกลางคืน) ก็มีพิธีคือผู้เฒ่าผู้แก่จะนั่งตั้งวงจะซอกัน แบบสู้กัน ผู้เฒ่าผู้แก่สองฝ่าย ทั้งฝ่ายเจ้าบ่าวฝ่ายเจ้าสาวจะมาประชันกัน เจ้าสาวไม่อยู่ด้วย เจ้าสาวจะอยู่บ้านของเจ้าสาว เพื่อนก็จะมาเที่ยวกัน

(คำถาม: วงซอมีผู้หญิงหรือไม่) ไม่มี ของกะเหรี่ยงจะห้ามเลย ผู้หญิงจะไม่ซอถ้าซอถือว่าผิดประเพณี ผู้หญิงจะซอได้เมื่อมีงานศพ เมื่อก่อนงานศพผู้หญิงผู้สาวผู้บ่าวจะประชันกันตรงนั้นจะแข่งขันกันตรงนั้น

(คำถาม: งานแต่งงานมีการแบ่งอายุคนซอหรือไม่) ไม่ ใครจะซอได้ก็ซอ ไม่แบ่งแยกว่าคนหนุ่มคนแก่รุ่นพี่ไม่มีแล้ว... (นายสมพรเคยทำงานวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและได้บันทึกเสียงการซอของปกาเกอะญอ

บ้านเมืองน้อย บ้านแม่หาด บ้านแม่แพม และกลุ่มมูเซอบ้านหัวปาย- ปายสองแง่ไว้ แต่หลังจากไม่ทำงานวิจัยประมาณ 1-2 ปีมานี้ แถบบันทึกเสียงต่างๆ ได้หายไปหมดแล้ว)

(งานศพ) แต่เดิมนี่เขาฝัง ฝังอย่างเดียวไม่มีเผา ถือผี น่ากลัวมาก ตั้งแต่ตอนที่พี่เป็นเด็กตอนนั้นยังไม่มีวัดเนอะ ถ้ามีคนตายขึ้นมา พี่ถือพุทธแล้วไม่ถือแล้ว ถ้าคนถือผีเขายังถือไม่พูดในบ้านเลยนะ สมมติมีคนตายกลางคืนพรุ่งนี้เช้าเขาจะเตรียมสาด เสื่อใหญ่ๆ ที่ไว้ตีข้าวเขาจะห่อศพแล้วเอาฝ้ายแดงฝ้ายขาวมัด และเอาไม้ง่ามใส่ลงไป แล้วเอาข้าวเปลือกข้าวสารไปเจาะไว้ไปบนศพ ดูแล้วมันน่ากลัวมาก ทีนี้ตอนกลางคืนเขาจะเฝ้าศพรอบศพ ทั้งผู้สาวผู้บ่าวจะแข่งขันกันตรงนั้นเกี้ยวพาราสีกันตรงนั้น เขาว่าคนที่เจอคู่กันในงานศพเป็นคนที่โชคดี เขาจะถืออย่างนั้น อย่างพี่ถ้าออกบ้านไปแล้วเจอเขาแต่งงานถือว่าโชคร้าย แต่ถ้าไปเจองานศพแล้วถือว่าโชคดี เขาจะถืออย่างงั้น ไม่เหมือนกัน จริงๆ เป็นงานอัปมงคลงานศพ ถ้าคนไทยเขาถือว่าเป็นงานอัปมงคล ถ้างานแต่งเป็นงานมงคลจะดี แต่ปกาเกอะญอจะกลับจะสลับกัน

(จำนวนวันที่ตั้งศพ) แล้วแต่บางคนว่าเมื่อก่อนไม่มียากันศพกันเน่าส่วนใหญ่จะไว้แค่คืนสองคืน ถ้าไว้สามคืนเริ่มมีน้ำหนองน้ำเหลืองไหลแล้วเหม็น ไว้ที่บ้าน ไว้ในบ้าน ห่อเสร็จก็ไว้ในบ้าน มันเป็นอย่างนี้ปกาเกอะญอนี่ถ้าเกิดว่าครอบครัวนี้แม่เขาตายก่อนบ้านนั้นจะอยู่ไม่ได้แล้ว จะอยู่ไม่ได้เลย ถือว่าขาดเสาหลักไปแล้ว ต้องย้ายแล้ว ต้องรื้อบ้านหลังนั้นออก ถ้าพ่อตายก่อนไม่เป็นไรอยู่ต่อได้ นับสายแม่มากกว่า การทำพิธีการเลี้ยงผีเอาสายแม่ พ่อนี่เป็นรอง พ่อตายนี่อยู่ต่อได้บ้านหลังนั้น ถ้าแม่ตายนี่หมดเลยต้องรื้อทั้งหมด ถ้าฝังก็จะมีสุสาน ก็จะมีป่าช้าป่าเฮ้วของเขา จะมีที่ที่ชาวบ้านกำหนดไว้ว่าตรงนี้นะ ถ้ามีคนตายต้องไปฝังตรงนี้ (ป่าช้าเก่า) ที่ทางไปห้วยงูยังไม่ถึงห้วยงู อยู่ช่วงกลางระหว่างห้วยงูกับ บ้านเรา ป่าเฮ้วเดิม ตอนนี้เผาส่วนใหญ่ ฝังก็ยังมีพี่น้องที่นับถือศาสนาคริสต์ ฝังมันกินที่เยอะ ที่มันไม่พอแล้วคนเยอะตอนนี้ ถ้าชาวพุทธนี่เผาอย่างเดียวฌาปนกิจศพเหมือนอย่างคนไทยทั้งหมด

(คำถาม: แยกฝังเป็นตระกูลหรือครอบครัวหรือไม่) ไม่แยก ฝังรวมกันทั้งหมู่บ้าน ของจีนนี่เขาแบ่งเป็นโซนตระกูลนี่แซ่นี้ แต่ปกาเกอะญอฝังรวมกัน แต่เขาจะถือว่าผัวเมียนี่เขาจะฝังใกล้กัน ไม่มีสัญลักษณ์ (ตรงที่ฝังศพ) ถ้าเป็นปกาเกอะญอนี่ไม่มี แต่คริสต์จะมีไม้กางเขนเป็นสัญลักษณ์ของเขาและล้อมรั้วปลูกต้นคริสต์มาสต์ ถ้าเมื่อก่อนคนถือผีไม่มีสัญลักษณ์เลย คือฝังเสร็จก็คือเสร็จเลย เขาจะหมายไว้ว่าตรงนี้มีหลุมศพเขาจะเอาไม้ไขว้กันบนหลุม ฝังทั้งเสื่อทั้งสาด ของที่เคยใช้ไม่ใส่ในหลุม เขาจะเอาไปไว้อีกที่หนึ่ง ของที่มีค่าเขาจะเอาไปไว้ที่ คำปกาเกอะญอ เรียกว่า **โล** คือเป็นบ้านของผี เขาจะเลือกเอาที่มีต้นไม้เก่าๆ เขาจะเอาไปไว้ประเภทถ้วยชามหม้อ

(คำถาม: ฝังของมีค่าเช่นเงินทองหรือไม่) คนที่มีฐานะหน่อย ส่วนใหญ่มันไม่มี กะเหรี่ยงไม่มีของมีค่า โลจะอยู่ใกล้ๆ กับป่าช้า อยู่ในบริเวณนั้น เป็นที่เก็บข้าวของคนตาย ป่าช้าเดิมก็ยังใช้อยู่ ถ้ามีคนตายก็ยังไปเผาที่นั่น ตอนนี้ก็ยังตั้งศพที่บ้าน ถ้าชาวพุทธเวลาเสียคืนนี้ พรุ่งนี้เขาจะทำโลงแต่งโลงศพ ตอนเย็นนิมนต์พระมาสวดอภิธรรมมีลูกหลานเป็นเจ้าภาพ บางคืนมีพี่น้องเป็นเจ้าภาพ

(คำถาม: สมัยที่ยังฝังมีการซอ แล้วพิธีการเผาแบบพุทธมีการซอหรือไม่) ตอนนี้หลังจากพระสวดศพอะไรเรียบร้อยก็จะกำหนดวัน ดูวัน ถ้าวันไหนเป็นวันดีบ้าง ถ้าวันเสียเขาจะไม่ไป เขาเลือกเอาวันที่ดีๆ ถ้าวันเสียศพเขาเลือกวันดี ก่อนวันเสียศพนี่พี่น้องชาวบ้านต้องไปเก็บฟืน หมู่บ้านเราจะตั้งเป็นกลุ่มสมาชิกฌาปนกิจศพ ทุกบ้านต้องเกณฑ์กันไปเตรียมอะไรไว้ หลังจากนั้นก็ดูฤกษ์ยามบ่ายโมงหรือบ่ายสองจะดีก็ขึ้นศพ ศพจะตั้งแห่กันไปทั้งหมู่บ้านเด็กเล็กเด็กน้อยไปกันหมด ไปถึงป่าช้าพระจะสวดบังสกุล หยาดน้ำ เสร็จแล้วจะทำพิธี

(คำถาม: ใครเป็นคนดูวัน) ฆราวาสจะดูอย่างพ่อจะอือเขาจะรู้ เขาจะดูฤกษ์ดูยาม คนในหมู่บ้านจะไปหาพ่อจะอือทั้งหมด จะไปดูฤกษ์ดูยาม สมมติเขาจะแต่งงานก็ดี วันจะลงหลุมสร้างบ้านใหม่ให้พ่อเฒ่าจะอือเป็นคนดู ไม่ได้ดูดวงเขาจะดูเป็นวัน อย่างพี่สร้างบ้านวันไหนจะดี วันไหนจะเอาเสาลงหลุม วันไหนดีเขาจะดูให้ พ่อจะอือเป็นมัคนายกด้วย

วิถีชีวิตจริงๆ ของปกาเกอะญอนี่คือมัดมือเป็นหลัก ตรงนั้นเป็นการสร้างสรรค์กำลังใจ อย่างเราทำงานทั้งปีเราเหนื่อยได้มัดมือจะมีกำลังขึ้นมาหน่อยเป็นความเชื่อ ถ้ามีประเพณีมัดมืออย่างเดือนกุมภาลูกหลานที่ไปเรียนข้างนอกไปทำงานข้างนอกจะต้องกลับมาหมู่บ้านทั้งหมด ยิ่งเอาเพื่อนฝูงเข้ามายิ่งดี มากันเยอะๆ ยิ่งดี อย่างบ้านพี่ลูกสาวพี่กลับมาต้องเอาครูเอาอะไรกลับมายิ่งดี ชาวคริสต์ไม่มัด คริสต์เป็นศาสนาที่เพี้ยนไปจากวิถีชีวิตวัฒนธรรมปกาเกอะญอเยอะมากเลย เพี้ยนไปทั้งหมด ไม่มีอะไรหลงเหลือ เขาตัดหมดเลย เขาตัดบรรพบุรุษ พุทธนี่เหลือร้อยละเก้าสิบเปอร์เซ็นต์ที่ยังเหลือ ที่ตัดไปจริงๆ นี่คือประเพณีเลี้ยงผี

(การทำบุญให้บรรพบุรุษทดแทนการเลี้ยงผีของชาวปกาเกอะญอพุทธ) ยังมี ยกตัวอย่างบรรพบุรุษปู่ย่าตายายที่เสียไปแล้วถ้าเรานึกถึงนะ เราก็ไปตานข้าว ไปถวายทาน อย่างบ้านพี่ถ้ามีโอกาสที่ดีพี่จะนิมนต์พระมาฉันที่บ้าน สร้างกุศลให้ ไม่ได้ทำประจำปี แล้วแต่ถ้าเราพร้อมเมื่อไหร่ก็ทำ ไทใหญ่มีถ่อมลีกไทใหญ่จะเรียกว่าปอยโก่จา โก่จานี่คือวันทั้งวันนั้นจะอุทิศส่วนกุศลให้คนตายคนที่ล่วงลับไปแล้วก่อนวันออกพรรษาวันหนึ่ง ปกาเกอะญอแล้วแต่ทำได้ทุกวัน ทุกวันพระ อย่างพ่อแม่เราเสียไปแล้ว เราจะไปทำบุญวันไหนก็ได้ไม่สำคัญ

ภูมิปัญญา

มี ปกาเกอะญอดั้งเดิมนี่มี เครื่องดนตรีของปกาเกอะญอมีไม่เยอะ จะมีกระทบไม้ แล้วก็เป่าเขาควาย เครื่องดนตรีของปกาเกอะญอมีน้อยที่สุด จะเป่าเขาควาย ตีกลอง ตีฆ้อง คือการตีกลองตีฆ้องมันจะมีอยู่ 2 แบบ คือโอกาสงานบุญ จะตีได้เฉพาะงานบุญเท่านั้น งานบุญงานแต่ง มัดมือเขาจะตีกลองตีฆ้องตีฉิ่งตีฉาบ คือเป็นเครื่องดนตรีประกอบการรำดาบ การฟ้อนดาบเฉพาะงานบุญเท่านั้นงานมงคล คือมีอยู่ 2 เชิง เชิงที่ต่อสู้จะมีอีกเชิงหนึ่ง อีกเชิงคือเขาฟ้อนเพื่อการแสดง ถ้ารำแบบแสดงไม่เกี่ยวกับต่อสู้เลย เพื่อความสวยงาม ถ้าการต่อสู้นี่เขาจะเรียนอีกแบบหนึ่ง

เมื่อก่อนพี่มีโครงการหนึ่งเสนอ สส. ร่วมกับพระอาจารย์ พี่ไปหาอาจารย์ที่ห้วยปูลิงมาฝึกให้เมืองน้อยฝึกรำดาบโครงการอยู่ดีมีสุข ทำไปแล้วปี 47 ปีเดียวหมดงบประมาณ มีหลายกิจกรรม ทำความสะอาดหน้าบ้านหน้าบ้านน่ามอง ทำหลังจากหมดวาระพ่อหลวง พี่หมดวาระปี 45 นอกจากลุงพะแนะโพยังมีคนที่รำได้อีกเยอะ เพราะว่าพี่ตั้งเป็นค่ายเลยนะช่วงนั้น ชาวบ้านคนไหนที่สนใจก็ไปเรียนเลย เรียนฟรีมีงบประมาณให้ เขาไม่เรียนในหมู่บ้าน เขาถือตรงนั้นไม่ให้ผู้หญิงเข้านะ ตรงที่เขาตั้งค่ายกัน ห้ามเข้าเลย ฝึกกัน 7 วัน เอาคนจากห้วยปูลิง จ้างเป็นวิทยากร (ก่อนหน้ามีโครงการมีคนที่รำได้หรือไม่) มี อย่างคนเฒ่าคนแก่ พ่อพี่นี่ก็รำดาบได้ แต่การรำดาบต้องมีกลองมีฆ้องประกอบด้วย คือถ้ารำดิบๆ ไม่มีฆ้องมีกลองมันไม่คึกคักสีสันไม่มี เมื่อก่อนพี่ทำงานการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ถ้ามีแขกมาเราจะแสดงให้ดู โครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ปี 45-47 โครงการของโครงการฟื้นฟูแต่เป็นงบประมาณของสถานทูตอังกฤษสนับสนุน มีเจ้าหน้าที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ เชิงอนุรักษ์เชิงนิเวศน์เชิงวัฒนธรรม คือมีโฮมสเตย์ด้วยสมัยที่พี่ทำ คือพี่ทำไปแล้วมันไม่คืบหน้าแขกก็ไม่มีก็รอ มี 25-26 หลัง บ้านพี่ก็เข้าร่วม มีพี่น้องของพี่ ป้าลุง อยู่ตรงนี้ ป๊อก 2-3 ก็มีบ้าง แล้วแต่พี่น้องคนใดที่พร้อม เราไม่ได้จำกัดว่ากลุ่มนี้ถ้าแขกมากลุ่มนี้รับกลุ่มนั้นรับไม่ใช่อย่างนั้น ถ้าพี่น้องคนไหนพอมีบ้านช่องมีที่ที่หลับที่นอนดีๆ เชิญแขกไปนอนบ้าน แต่ตอนนี้บ้านภารโรงไม่ใช่โฮมสเตย์แล้ว เป็นของไกด์มาพัก ไม่ใช่โฮมสเตย์

การทำโฮมสเตย์

อบรมแล้วก็มีที่พัก จะมีงบสนับสนุน ถ้าบ้านไหนไม่มีมุ้งไม่มีหมอนผ้าห่มเขาจะสนับสนุนซื้อให้ ห้องน้ำซ่อมให้ดี บ้านพ่อหลวงฉิมไม่ได้เข้าร่วม ไม่ได้เข้าทุกหลังคาแต่ไม่ได้จำกัด เปิดกว้าง จริงๆ พี่ถ่ายรูปไว้เยอะ แต่หาไม่เจอ อยู่ในลัง สมัยก่อนทำงานพี่ถึงอยู่นะ ทำงานกับพรรคพวก

(คำถาม: มีการประสานงานกับบริษัทท่องเที่ยวหรือไกด์มืออาชีพในปายหรือไม่) ไม่ได้ประสาน ลองดูแล้วเพราะว่าเขาไม่ได้ให้ความร่วมมือ คือไกด์ที่ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวเขาจะไม่มาเกี่ยวข้องกับเรา เขากลัวว่ารายได้เขาจะขาดตรงนั้น ถ้ามาในหมู่บ้านถ้าเราจัดการแบบคณะกรรมการนะ รายได้ของเขาจะขาด เขามาเขาก็มาแบบแอบๆ เข้ามา อย่างไปนอนบ้านของภารโรงจะจ่ายคืนละเท่าไหร่เราก็ไม่รู้กับเขา เขาไม่มีกฎระเบียบเลย อย่างของเราตั้งกฎระเบียบ ถ้านอนบ้านนี้ต้องจ่ายค่าที่นอน 100 บาทต่อหัว ค่าอาหาร มื้อละ 50 บาท ค่านำเที่ยววันละ 100 บาท ตั้งระเบียบไว้อย่างนี้ ค่านำเที่ยวเหมือนไกด์ท้องถิ่นแล้วก็จะมีไกด์จริงๆ อีกคนหนึ่งจะเป็นคนสื่อสารกับแขกต่างชาติและไกด์ท้องถิ่นที่นำทางนำเที่ยว ที่บ้านเราจะมีหลุมเศรษฐี เจดีย์หลวง กับดอยผาผึ้ง คือการที่เรานำเที่ยวไม่ใช่แค่ดู แต่ดูโบราณสถานศึกษาเกี่ยวกับยาสมุนไพร ยาสมุนไพรนี่จะเดินในป่า ไม่ยากพี่เคยมีแขกหลายกรุ๊ปที่เข้ามา ส่วนใหญ่เป็นคนไทย เป็นนักศึกษา ส่วนใหญ่ผู้หญิงเขาจะไม่ไป เพราะว่าเดินป่าจะเป็นผู้ชาย จะมีการไปกินอาหารในป่า ไปกินในป่าเลยไปเผาไปอะไรในป่า ปี 46-47 ยังมีแขก ระยะหลังพี่ไม่มีเวลาให้ตรงนั้น คือถ้าขาดพี่ไปแล้วไม่มีคนประสาน คณะกรรมการคนอื่นๆ ก็อย่างว่ามีภาระหน้าที่ ตรงนั้นมันไม่ใช่ยุบเฉพาะเมืองน้อย คือเราไปไม่รอดแล้วไง คือพี่รวมกลุ่มตั้งบริษัทขึ้นมา มีบริษัททัวร์บริษัทหนึ่งชื่อว่าจอโป๊ยโกเทร็ค ตั้งที่แม่ฮ่องสอน มีคนที่มาบริหารในบริษัทเหมือนว่ายักยอกเงิน เป็นคนเกาหลีชื่อซาร่า มาบริหารให้พี่แล้วมันล้ม โครงการฟื้นฟูเป็นพี่เลี้ยงให้ พร้อมบ้านแม่ละนา บ้านจ่าโบ่ ถ้าปางมะผ้าจะมีบ้านจ่าโบ่ บ้านบ่อไคร้ ตั้งพร้อมกันหมด เขาก็ไม่ทำแล้ว จ่าโบ่ก็ไม่ทำแล้ว ล้มกันหมดตั้งแต่บริษัทล้มก็ล้มหมด ตั้งบริษัทไม่ใช่ระดมทุนอะไรเยอะแยะ เราระดมแค่หมู่บ้านละ 2,000 บาท และอะไรที่กลุ่มแม่บ้านเราผลิตไปฝากขายที่นั่น

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

เมื่อก่อนพี่ทำแนวกันไฟ ไฟไม่เข้าไป 7-8 ปี ในบริเวณบ้านเมืองน้อย พื้นที่ประมาณสองหมื่นกว่าไร่ ทางระหว่างหมู่บ้านทางเชื่อมหมู่บ้านเพราะทำงานอยู่ในโครงการการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หลังจากที่พี่ไม่ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านไฟก็เข้ามาไม่เหลือ ที่เหลือคือปลา อย่างเดียว ช่วงพี่เป็นคนริเริ่ม ด้านทรัพยากรของปกาเกอะญอจะอนุรักษ์มาก เมื่อก่อนนี้เขาจะถือสมมติว่าคนเกิดมาคนหนึ่งอย่างลูกพี่มีสามคน สามคนนี้ต้องมีต้นไม้สามต้นเปรียบเสมือนว่าเป็นวิญญาณของเด็กสามคน เขาจะห้ามตัดเลยเขาจะไปหมายไว้ เขาเรียกว่าป่าเดปอ คือสะดือคือสายรกจะใส่ไว้ในกระบอกไม้ไผ่ไว้แล้วไปมัดติดกับต้นไม้ต้นนั้นไว้ถือว่าเป็นของเด็กคนนั้น

(พื้นที่ป่าเดปอ) ไม่จำกัด ได้หมดเลย จะรู้กันว่าต้นไม้ต้นนั้นเป็นของเด็กคนนี้ ของคนนั้น ตอนนี้มันไม่มีแล้ว เด็กไปเกิดที่โรงพยาบาล เราน่าจะฟื้นฟูถึงแม้จะเกิดที่โรงพยาบาล เราก็ทำเป็นพิธี คือเด็กคนนี้เราก็หมายต้นไม้ต้นนี้ไว้ให้เด็กคนนี้ จริงๆ น่าจะทำได้ คือป่าอนุรักษ์ก็ไม่มีแล้ว ป่าชุมชนจะมีแต่ไม่แบ่งโซน ที่เมืองน้อยไม่แบ่งโซน ตรงไหนที่ห้ามแผ้วก็คือห้ามแผ้วห้ามถาง ส่วนใหญ่ที่อื่นจะแบ่งโซน โซนนี้คือโซนป่าช้า โซนป่าเดปอ โซนนี้ป่าอนุรักษ์ โซนนี้ป่าใช้สอยจะแบ่งเป็นโซนๆ แต่เมืองน้อยไม่แบ่ง ป่าอนุรักษ์ก็ใช้อยู่แต่จะอนุรักษ์ในภาพรวม แต่ป่าใช้สอยก็ตัดพอสมควร แต่จะไม่แบ่งเป็นโซน

การสืบชะตาแม่น้ำ

(คำถาม: การสืบชะตาแม่น้ำมีหรือไม่) ของพี่มีทุกปี ก่อนวันมัดมือจะมีการสืบชะตาแม่น้ำเรียกว่าวันเลี้ยงผีปู่น้ำ ช่วงพี่เริ่ม แต่ดั้งเดิมจริงๆ ก็มีอยู่แต่ห่างหายไปประมาณ 60-70 ปีแล้ว จริงๆ ปกาเกอะญอนี่มีนะดั้งเดิมนี่มี น้ำแถวนี้มี ทำทั้งหมู่บ้าน แต่เมื่อก่อนจะทำในช่วงที่ก่อนฝนตก เขาขอน้ำ คล้ายๆ ว่าสืบชะตาน้ำ แต่ของพี่เรียกว่าเลี้ยงผีปู่น้ำ จะไม่เหมือนกัน แต่ถ้าเป็นคนไทยเรียกสืบชะตาน้ำ แต่ของกะเหรี่ยงเรียกเลี้ยงผีปู่น้ำ วันนั้นเราจะปล่อยอาหารให้ปลา เราจะเลี้ยงชาวบ้านแต่จะไปได้เฉพาะผู้ชาย ผู้หญิงห้ามเข้าบริเวณ เดือนกุมภา ทำข้างบนหมู่บ้าน ขึ้นไปอีกประมาณ 500 เมตร ตรงนั้นจะเป็นโคนต้นไทรใหญ่ๆ ข้างหลังวัดเมืองน้อยบ้านเราตรงนั้นจะเป็นจุดนั้นจะเป็นจุดที่สิ้นสุดในการอนุรักษ์พันธุ์ปลา จุดเริ่มต้นจากบ้านของฉัตรชัยขึ้นมาหลังวัดห้ามจับ เปลี่ยนไปหลายอย่างแล้วแม้แต่กฎหมู่บ้านก็ไม่มีแล้ว เมื่อก่อนทำเป็นป้าย เขียนเป็นข้อๆ ตอนนี้ขึ้นสนิมพี่คิดว่าจะเปลี่ยน จะของบประมาณอบต. ทาสีใหม่ แต่ทหารว่าเขาจะช่วย ส่วนใหญ่เขาไม่ทำแล้ว นโยบายที่ดีน่าจะเก็บไว้

ธนาคารข้าว

ธนาคารข้าวเป็นของโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นเมื่อก่อน ตั้งมาสมัยพี่เด็กๆ นานแล้ว เป็นของชาวบ้านไม่ใช่ของเอ็นจีโอ สมัยก่อนโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นนี่ครึ่งรัฐครึ่งเอกชน ถ้าตอนนี้ก็เอ็นจีโอเข้ามาทำเยอะ สมัยโครงการที่สูงสามหมื่น คล้ายไทย-เยอรมัน ปางมะผ้าแถวนั้นจะมีไทย-เยอรมันดูเรื่องการศึกษาเรื่องสิทธิ เขาจะแบ่งงานกัน สามหมื่นส่วนใหญ่จะเน้นด้านที่ทำกิน ที่ดิน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติแต่ไม่เกี่ยวกับสิทธิ์ มีสำนักงานที่ลุงจะออยังทำอยู่ ลุงจะออเป็นนักการภารโรงให้โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น ทุกเดือนแกก็ยังกินเงินเดือนเขาอยู่ ตรงมะเขือคันหลังอนามัยที่จะมีป้ายโครงการจัดการต้นน้ำแม่แตง ตรงนั้นเป็นสำนักงานเจ้าหน้าที่ที่ประจำไม่มีแล้ว ลุงจะออดูแลโครงการดูแลสำนักงาน เจ้าหน้าที่ดูแล โครงการจัดการต้นน้ำแม่แตงเป็นหน่วยของป่าไม้ขึ้นอยู่กับหัวหาด

สถานีตำรวจ

สถานีตำรวจยุบไปนานแล้ว ตำรวจภูธร เมื่อก่อนเมืองน้อยมีสถานีตำรวจประจำตำบล เป็นสถานีใหญ่ คือเมื่อก่อนผู้เฒ่าผู้แก่กลัวตำรวจ แล้วคนสมัยก่อนเขามีคาถาอาคม เขาไปวางของ แบบที่ว่าไม่มีอยากจะมาอยู่สร้างเสร็จแล้วไม่อยากมีใครมาอยู่ เป็นสถานีร้าง ตั้งแต่จำความได้ก็ไม่เห็นตำรวจ เห็นแต่สถานีร้าง คือมีแต่สถานีแล้วตำรวจไม่นอนที่สถานี ตำรวจถ้าเข้ามาจะนอนโรงเรียนบ้าง นอนที่วัดบ้าง ไม่พักที่นั่น สถานีตำรวจเคยตั้งอยู่ที่ตรงเนินที่เราข้ามสะพานมันจะมีบนเนิน เขาเพิ่งเกลนเมื่อปีที่แล้วนี่เอง แต่มีป้อมตำรวจเขาไปทำที่กุงจองไม่มีตำรวจ ทำไว้อย่างนั้น สมัยพี่เป็นผู้ใหญ่บ้านก็ช่วยกัน เอาชาวบ้านช่วยกันสร้าง

ที่มาของชื่อบ้านศาลาเมืองน้อย

ศาลาเมืองน้อยคือจริงๆ เมื่อก่อนมีโรงเรียนตชด. ถ้าเวลาตชด.เขาวอกันใช้วิทยุสื่อสาร ที่ศาลาเมืองน้อยๆ คือเขาจะมีศาลาที่โรงเรียน เขาจะวอกันว่าที่ศาลาเมืองน้อยๆ จนติดปากชาวบ้าน แล้วทีนี้สมเด็จย่าเสด็จในปี 2511 ประมาณนั้นโรงเรียนเสร็จ สมเด็จย่าก็เลยพระราชทานนามว่า **บ้านศาลาเมืองน้อย** ชื่อทางการก็คือศาลาเมืองน้อย ถ้าคนมาจากที่อื่นก็รู้จักศาลาเมืองน้อย หมู่ 4 บ้านศาลาเมืองน้อย แต่เดิมคือเมืองน้อย มาเปลี่ยนตอนสมเด็จย่า คือถ้าจะติดต่อทางราชการเขาจะติดต่อที่ศาลาเมืองน้อย ไปลงที่ศาลาเมืองน้อย ในโรงเรียน

ถ้ามีข้าวมีของมีอะไรเขาจะมาลงที่ศาลาในโรงเรียน เป็นศาลาเมืองน้อย จะเรียกติดปากว่าศาลาเมืองน้อย คนที่ปายเรียกเมืองน้อยเรียกสั้นๆ ว่าเมืองน้อย ถ้าเป็นทหารตำรวจเรียกศาลาเมืองน้อย ถ้าเรียกแทนว่าศาลาเมืองน้อย เขาจะรู้จักดี ถ้าเมืองน้อยๆ บางครั้งมันมีอยู่หลายเมืองอย่างที่ฝางแม่อายก็มีนะเมืองน้อย แต่ศาลาเมืองน้อยมีที่เดียว

อาชีพ

หลังจากจบ ป. 6 ก็เรียน กศน. ต่อจนจบ ม. 6 ก็เทียบเอา ไม่ได้เรียน อาศัยว่ามีประสบการณ์ ก็ทำเกษตร พี่ไม่ได้ทำงาน บวชเรียน ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กวัด สมัยเป็นเด็กอยู่กับวัด เรียนหลายที่แต่ไม่ได้วุฒิ อาชีพ คือ การเกษตร

ตอนพี่เป็นผู้ใหญ่บ้าน พระอาจารย์ท่านฟังวิทยุทางพัฒนาสังคมออกวิทยุว่าเขาจะมีโครงการหนึ่งเรียกว่า กองทุนเพื่อชุมชน สมัยซิฟ (SIF) แล้วตรงนั้นเขาแนะนำพี่ให้ไปที่แม่ฮ่องสอนให้ไปที่ธนาคารออมสิน ไปเอาแบบฟอร์มโครงการมาทำ ตอนนั้นงบประมาณในหมู่บ้านไม่มีเหมือนอย่างนี้ ไม่มีอบต. ไปแม่ฮ่องสอนอย่างไม่รู้เรื่อง ไปธนาคารออมสินแนะนำให้ไปหาผู้จัดการโครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมแม่ฮ่องสอน ซึ่งหน่วยงานนั้นเป็นเอ็นจีโอ ไปเจออาจารย์บุญยืนท่านเป็นผู้จัดการ เขาแนะนำให้ทำโครงการเสนอภาค แล้วภาคไปเสนอที่เชียงใหม่ ตั้งแต่นั้นก็ทำกับโครงการเรื่อยๆ ตอนนี้ก็ยังทำงานกับโครงการฟื้นฟูอยู่ ทำทุกอย่างเลย นักพัฒนาอิสระ เอาวัวมาลงให้ชาวบ้าน เอาเหมืองเอาฝายมาลงให้ชาวบ้าน ส่วนใหญ่จะซ่อมฝาย ถ้าฝายเสีย ที่เราทำให้ชาวบ้านเราซ่อมเหมืองฝายให้ชาวบ้าน เราอยากจะอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่การใช้ฝายแบบโบราณ ใช้ฝายแบบภูมิปัญญาท้องถิ่น แบบฝายไม้ คือจริงๆ แล้วเบื้องหลังลึกๆ เราต่อต้านการก่อสร้างชลประทาน เราอยากให้ชาวบ้านมีงบประมาณเขาซ่อม ถ้าเราสร้างฝายชลประทานจริงๆ เราจะเสียระบบนิเวศน์ทั้งหมดเลย ฝายปูน ที่นี่ไม่มี มีฝายไม้ฝายภูมิปัญญา เวลาน้ำถมน้ำไถเข้ามานี่ก็จะเสียหาย เสียหายแต่งบประมาณที่เราซ่อมไม่กี่พันนะ ถ้าเป็นฝายใหญ่ๆ ถ้ามันพังทีหนึ่งงบประมาณเป็นล้าน พี่ก็ให้ชาวบ้านฝายละสี่พันบ้างห้าพันบ้าง

พิธีกรรม

มีแก่ฝาย แต่ละฝายต้องมีแก่ มีหัวหน้าฝาย ลุงพะแนะโพของเขานี่เจ้าเดียวตรงหน้าบ้านแกก็เป็นแก่ฝายในหมู่บ้านนี่ฝายมีเยอะแล้วแต่ฝาย ฝายของพี่มีอยู่ 14 เจ้า ต้องมีหัวหน้าฝายคนหนึ่ง มีพี่อุดมเป็นแก่ฝายเป็นหัวหน้า เพราะเมื่อก่อนมีพิธีกรรม คือฝายหนึ่งต้องเลี้ยงผีฝายทุกปี หัวหน้าคนนี้ต้องทำพิธีเลี้ยงผีฝาย มีข้าวกับไก่เหล้า เจ้าของฝายแต่ละคน ผู้หญิงไม่ไป ห้าม ผู้หญิงไปไม่ได้ ถ้าพิธีกรรมทำในป่าห้ามผู้หญิงไป ถ้าพิธีกรรมทำในบ้านไม่เป็นไร เลี้ยงฝายช่วงหลังจากที่ดำนาเสร็จ ปลูกข้าวเสร็จ ต้นยังเขียว

พิธีกรรมเยอะเมื่อก่อนเลี้ยงผีนาก็มี หลังจากปลูกข้าวขึ้นข้าวเขียวแล้วนะต้องไปเลี้ยงที่ในนาอีก ต้องไปเลี้ยงผีนา ไร่ก็เหมือนกันข้าวขึ้นเขียวๆ ต้องไปเลี้ยงผีไร่อีก กิจกรรมมันเยอะ สนุก ไม่จำเป็นต้องเลี้ยงพร้อมกัน แต่ห้ามคนอื่นเข้ามาในนาช่วงที่เลี้ยง เสร็จแล้วไม่เป็นไร มันมีสัญลักษณ์ที่เขาสาน เรียกว่า ตะแหลว จะไปปักที่ประตูนา จะมีรั้วมีประตูเข้านาไปปักตรงนั้น ตอนนี้ไม่มีแล้ว หาดูยากแล้ว จะเหลือลุงพะแนะโพที่เดียว ตอนหลังจากที่เลี้ยงผีนาเสร็จ เก็บ เมื่อก่อนข้าวเขาจะไม่ใช่ว่าเขาทำอย่างตอนนี้ ก่อนที่จะตีข้าวนวดข้าวจะกองไว้เป็นกองใหญ่ๆ ลานที่ตีข้าวจะเอาขี้ควายไปเทเป็นลาน เพราะว่าไม่มีเต็นท์ไงเมื่อก่อน ไม่มีเต็นท์ไม่อะไรก็อาศัยขี้ควายมาเทเป็นลาน ตรงนั้นก่อนที่จะตีข้าวต้องเลี้ยงอีกเขามัดมือ ฆ่าไก่ในลานข้าว ตีข้าว สมมติว่าวันนี้เราตีข้าว เราดูว่าข้าวมันขึ้นช้าต้องเลี้ยงอีกที ต้องเอาไก่มาเลี้ยงอีกรอบหนึ่ง บางครั้งมันขึ้นช้าเขาว่าผีมันขอไก่ พรุ่งนี้เลี้ยงอีก สนุกนะตอนเป็นเด็กจำความได้ เห็นพ่อแม่เขาทำอยู่ พอโตมามีเต็นท์มีอะไรเขาไม่ทำแล้ว ไม่ได้ทำลาน แห้งก็ตีเลย

สนุกนะ เตรียมพื้นถ้าเราไม่ทาลาน ข้าวที่ลงไปมันเก็บยาก ถ้าเราทำลานข้าวลงไปเก็บได้ หรือใช้ผ้าเต็นท์อะไร เสื่อสาดมันไม่กว้างพอ ใช้ขี้วัวขี้ควายทาเป็นลานกว้างๆ ข้าวกระเด็นไม่พ้นลาน ถ้าเสื่อถ้าสาดข้าวกระเด็นมันก็พ้นออกไป ตอนนี้ก็เลิกเลี้ยงไปเลย คนเฒ่าคนแก่ก็ว่านะตอนนี้เรามีวัดแล้วผีไม่มีแล้ว เมืองน้อยนี่แปลกสมัยพี่เป็นเด็กทุ่งนากว้าง มีไม่รู้กี่ไร่ ข้าวไม่พอกินนะสมัยที่ยังไม่มีวัด ก็คิดว่าผีบรรพบุรุษผีป่าผีน้ำผีอะไรต่างๆ มันไม่มีที่จะไปกินข้าว มาขอกินกับชาวบ้าน คือชาวบ้านเก็บเกี่ยวไม่ได้ผลผลิต ทีนี้พอมีวัดมานาแค่ไม่กี่ล็อคพอกินกันทุกบ้าน ชาวบ้านที่นี่เขาถือว่า วัดนี่ผีต่างๆ จะไปกินอะไรที่วัด บางคนมีนา 2-3 ที่ ข้าวไม่พอกิน ตอนนี้คนละที่แค่เล็กๆ อย่างของพี่แบ่งเป็นสามเจ้ายังพอกินทุกเจ้า เมื่อก่อนนี้สามเจ้าทำด้วยกันยังไม่พอกินครอบครัวเดียวเลยนะ ถ้าไม่มีวัดทำมาหากินลำบากเมื่อก่อนนั้น

นิทาน

นิทานเรื่องเล่ามันมี นิทานต้องคนเฒ่าคนแก่นะ ถ้าเกี่ยวกับเมืองน้อยมันจะมีตำนานอย่างที่ว่าเมื่อกี้ (การสอนเด็ก) จะเป็นนิทานอย่างพี่เป็นเด็ก นิทานเขาก็ห้ามเล่านิทานในช่วงนี้เขาห้ามเล่านิทาน เขาจะมีเป็นช่วงๆ นิทานเขาจะเล่าในช่วงที่การเก็บเกี่ยว เขาจะเล่านิทาน เราเป็นเด็กไปนอนกับตานอนกับยายจะเล่านิทานให้ฟัง เราก็หลับไป ช่วงหลังเก็บเกี่ยวนี่ห้าม (การเล่านิทาน) มีเป็นฤดูกาล มีแค่ไม่กี่เดือนช่วงเก็บเกี่ยว นิทานจะมีสารพัดเรื่องมีทั้งตลก มีทั้งน่าสงสาร นิทานก็เหมือนนิทานไทยทั่วไปเพียงแต่ใช้ภาษากะเหรี่ยง นิทานเรื่องเดียวกันนั่นแหละ สังข์ทองอะไรก็มีหมด นิทานดูดาวอะไรไม่มี ส่วนใหญ่เป็นสอน ตอนนั้นพี่ได้คุยกับหมออนามัยพี่จะตั้งจะเอาตรงหน้าอนามัย จะฟื้นฟูทั้งเพลงทั้งนิทาน เพลงกะเหรี่ยงปกาเกอะญอ จะฟื้นฟูตัวหนังสือด้วย

ภาษาปกาเกอะญอ

ตัวหนังสือเหมือนพม่า แต่เป็นหนังสือปกาเกอะญอ พี่เขียนได้แต่อ่านนี่ต้องใช้เวลา เพราะว่าการเขียนนี่ง่ายกว่าการอ่าน พี่ไม่มีที่เรียน พี่เรียนแบบเห็นเขาเขียนก็ไปดูกับเขา พี่ไม่ได้เรียนเป็นจริงเป็นจัง โรงเรียนก็ไม่ได้สอน ยิ่งในโรงเรียนเราเขาไม่รับ เขาปฏิเสธถ้าภูมิปัญญาชาวบ้านหลักสูตรท้องถิ่น มันต้องมีหลักสูตรท้องถิ่นแต่ไม่มี ผอ. เป็นคนที่อื่น หลักสูตรท้องถิ่นมันต้องเข้าไปนะ พี่เคยเสนอ พี่เป็นกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน พี่เคยเสนอ ถ้าคนที่ชอบถามเรื่องเราต่างๆ เขาไม่ชอบลบชื่อพี่ออก เขาเลยเอาเก็บ

พี่ญาติน้อย คนตระกูลพี่มันไม่ใหญ่ พ่อพี่คนที่อื่นแต่งกับแม่พี่คนที่นี่ และญาติทางแม่พี่ก็มีไม่กี่คน พ่อมาจากเวียงแหงบ้านแม่แพม ถ้าเล่นการเมืองเอาเครือญาติมาวัดพี่แพ้ตั้งแต่วันสมัครแล้ว

เมืองน้อยในอดีต

(คำถาม: เมื่อก่อนตั้งบ้านใกล้น้ำใช่หรือไม่) ข้างบนมันเป็นพื้นที่ป่าทั้งหมดเลยเมื่อก่อน เพราะว่าหนึ่งคนเมื่อก่อนไม่มีประปา ต้องอยู่ใกล้ๆ น้ำหน่อย ต้องตักน้ำจากแม่น้ำ ทีนี้มันมีประปา ประปาถึงไหนชาวบ้านก็ขยับขยายถึงนั่น ประปาภูเขาเข้ามาตอนโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น สมัยปี 26-27 ประปาที่ชาวบ้านใช้ทุกวันนี่เป็นเงินที่มาจากโครงการซิฟ (SIF) เมื่อก่อน มาจากน้ำห้วยงู ที่กิ่วหน่อใช้ไม่ได้ งบสองล้านที่ผอ. เป็นคนรับเหมาใช้ไม่ได้เลยงบของวช. ตอนนี้ทำเรื่องไปถึงวช. ให้อบจ. ตรวจสอบ เพราะไม่ได้มาตรฐานตามแบบ ตอนนี้ใช้น้ำจากห้วยงู กิ่วหน่อใช้ไม่ได้ มันอยู่ในช่วงประกัน 4 ปี นี่ทำยังไม่ได้ปีเลยนะ เสียดายงบประมาณ 2 ล้าน แต่ไม่ใช่งบของอบต. เป็นงบของอบจ. จังหวัด โรงไฟฟ้าที่เขื่อนใช้เฉพาะปั่นไฟอย่างเดียว เป็นช่วงกลางของน้ำปายต้นน้ำปายจริงๆ มาจากพม่า จากบ้านปายสองแง่ จากดอยผักกูดไหลลง ที่นี่อยู่ในช่วงกลาง

การท่องเที่ยว

(คำถาม: นักท่องเที่ยวต่างชาติมาเที่ยวเมืองน้อยหรือไม่) ฝรั่งนานๆ จะมาเป็นกรุ๊ปที่ปั่นจักรยาน ที่มานอนบ้านภารโรง ปั่นจักรยาน มอเตอร์ไซค์บ้าง เขามาแล้วลงไปปาย บางครั้งไปหัวปายบ้าง แต่พี่ไม่สนับสนุนการท่องเที่ยวของคนต่างชาติ เพราะดูแล้วมัน ยิ่งคนต่างชาติเข้ามายิ่งมีปัญหา

เวียงใต้-เมืองปายในอดีต

ดูอย่างปาย สมัยที่พี่เป็นเด็กไม่เคยเห็นฝรั่งนะ ถ้ามีฝรั่งคนนึงนี่ไปดูกันนะ ตอนนี้ป่าขามเหมือนประเทศฝรั่ง กลางคืนเขาจะเที่ยวทั้งคืนเลย กลางวันจะพักผ่อน ลองกลางคืนไปดูมีแต่ฝรั่ง

ไป (เวียงใต้) ตั้งแต่เด็ก เมื่อก่อนเดินไป ไปกับพระบ้าง เป็นเด็กวัด ไปค้างไปนอนตามวัด วัดหลวง วัดกลาง วัดป่าขาม เวียงเหนือ จริงๆ ที่วัดป่าขามเมื่อก่อนเป็นสวนยา สวนยาสูบ ที่เขาปลูกใบยาสูบ ทำเป็นสวนยาสูบ สวนข้าวโพด ตรงป่าขามที่เป็นเกสต์เฮ้าส์เป็นรีสอร์ทตอนนี้ ระยะหลังมีฝรั่งเข้ามาทำธุรกิจเกี่ยวกับเกสต์เฮ้าส์ รีสอร์ทมากขึ้น ฝรั่งนี่เข้ามาเยอะ หลังจากที่ที่ราคาแค่ไม่กี่พัน ตอนนี้เป็นล้านๆ แล้ว ปายนี่ที่แพง

(สมัยเด็กๆ) บ้านทรงไทใหญ่ในตัวอำเภอ เป็นบ้านไม้เก่าๆ บ้านห่างๆ ลักษณะบ้านไทใหญ่ก็อยู่กันเป็นหลังๆ แถวหน้าอำเภอ อยู่ทุกสายแต่จะเป็นบ้านทรงไทใหญ่ เดี๋ยวนี้ทรงฝรั่งทรงอะไรไม่รู้ผสมกัน บ้านไม้เก่าๆ อยู่ไม่กี่หลัง บ้านเจ้าหม้อยังมีแถวนั้น ก่อนจะถึงเทศบาลเป็นบ้านเก่าที่เห็นอยู่ที่นั่นหลังหนึ่ง ตรงเซเว่นแถวนั้นไม่มี มันไม่เหลือแล้ว มีตรงเทศบาลเข้ามาถึงเจ้าหม้อมีหลังสองหลัง มันไม่เหลือแล้ววัฒนธรรม ปายนี่เป็นเมืองไทใหญ่ ถ้าแม่ฮ่องสอนทุกอำเภอส่วนใหญ่จะเป็นไทใหญ่ (คนอื่นๆ) ก็อยู่บนดอยเหมือนกัน ถ้าคนพื้นราบก็ไทใหญ่ ก็มี ไทใหญ่อยู่ 2 ลักษณะเหมือนกัน ไทใหญ่ที่เป็นชาวเขาก็มี อย่างปางมะผ้าไทใหญ่ชาวเขาอย่างแม่ละนา ไม้ลัน ปางคาม ไทใหญ่ชาวเขา ไทใหญ่พื้นราบก็มี จะอยู่จากปายไปแม่ฮ่องสอนนี่แหละ

ความสัมพันธ์กับหมู่บ้านอื่น

(ปกาเกอะญอเมืองน้อยกับแม่ปิง) เหมือนกัน เป็นญาติกัน เป็นปกาเกอะญอเหมือนกันภาษาเดียวกันนี่แหละ ปกาเกอะญอมันจะมีหลายภาษา มีทั้งกะเหรี่ยงโปว์ กะเหรี่ยงสกอว์ กะเหรี่ยงคะยา กะเหรี่ยงมีหลายกะเหรี่ยง กะเหรี่ยงดำ กะเหรี่ยงแดง สกอว์นี่ขาว อย่างพี่นี่เป็นสกอว์ แม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่จะเป็นสกอว์ ถ้าแถวอำเภอเมืองจะเป็นโปว์ อำเภอเมืองจะมีกะเหรี่ยงแดงบ้าง มีเครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ตรงนี้พี่ไม่ได้เข้า กะเหรี่ยงเขาทำแถวแม่ลาน้อย แล้วเขาไปเชื่อมโยงกับศาสนา ตรงนี้เขาขึ้นกับศาสนาโรมันคาทอลิก ศาสนาคริสต์เขาสร้างเครือข่ายขึ้นมาเชื่อมโยงกับศาสนา

การนับถือศาสนา (คริสต์-พุทธ)

เครือข่ายของคาทอลิกจะไม่เหมือนกับนิกายของบ้านเรา คนละแบบ ของบ้านเราเป็นคอมมิวนิสต์ คริสเตียน ระบบคอมมิวนิสต์ ปีหนึ่งสมมติว่ามีเงินเดือนๆ ละ 10,000 บาท หนึ่งพันบาทต้องเอาไปไว้ที่กองกลาง อย่างคอมมิวนิสต์ที่ไปดูที่จีน แล้วไปฟังที่โบสถ์วันนั้นเหมือนกันเลย คล้ายๆ ภาษี เป็นหน้าที่ที่ต้องทำ อย่างพุทธเรานี่บริจาคมีเงินเป็นล้านแต่ทำบุญนี่แค่ยี่สิบบาทแล้วแต่ศรัทธา แต่นี่ไม่ใช่ศรัทธา บังคับเอา ไปฟังเขาพูด สมมติได้ข้าว 20 ถัง สิบถังเราต้องเอาไปไว้ที่โบสถ์ 1 ถัง บังคับเลย ขายควายตัวหนึ่งได้ 5,000 บาท ห้าร้อยบาทต้องเอาไปให้เขา พุทธเรานี่ใครอยากจะทำก็ทำไม่อยากจะทำก็ไม่เป็นไรตามจิตศรัทธา เขาไม่บังคับ เพราะว่าการไม่บังคับการทำบุญทำทานสร้างวัดสร้างวาเราก็ช้านะ เพราะเราไม่บังคับ ของเขานี่บังคับเลยนะ ต้องไปทำนะ 7 วัน ก็ต้อง

ไป 7 วัน อย่างพุทธนี่ประกาศใครจะมาทำงานบ้างมั๊ย ใครจะทำก็มานะไม่ทำก็ไม่เป็นไร ไม่บังคับ ไอ้คนที่ทำก็ทำทุกวันไอ้คนที่ไม่มาก็ไม่มาเลย เขานี่ไม่อย่างนั้นเขาบังคับเลย

วันที่เราไปพอดีมีคนเข้าคริสต์ใหม่คนหนึ่ง คนห้วยหก คริสต์ยังมีคนเข้าอยู่ นานๆ จะมีคนหนึ่งไม่เยอะ กลุ่มที่เขาเข้าในช่วงนั้นมีอยู่กลุ่มเดียว ระยะหลังไม่มีแล้ว เขาเข้าในกลุ่มนั้น ระยะหลังนี่คริสต์ทั้งหมดมันไม่กี่ครอบครัว ตอนนี้เขามีลูกมีหลานขยายขึ้นมา ดูเหมือนว่าหลายคนหลายครอบครัว

(คำถาม: ศาสนาคริสต์เข้ามาเมื่อไหร่) พี่จำไม่ได้ ตอนจำความได้มีนะ แต่มีไม่กี่คน อย่างพ่อแม่เขาถือนะ สมัยนั้น สมมติว่ามีอยู่ 5 ครอบครัว แล้วตอนนี้มีเป็น 20 ครอบครัว เพราะเขามีลูกมีหลาน เขาบังคับ สมมติว่าหญิงเป็นสาวคริสต์ พี่เป็นหนุ่มชาวพุทธ พี่ไปจีบ ถ้ามาขอพี่ เขาต้องบังคับให้เข้าคริสต์เลย บังคับไม่พอ บังคับทั้งพ่อทั้งแม่ด้วยนะ เมื่อก่อนเคยมี บ้านเรานี่มีนะ ไม่ใช่ว่าไม่ดี มันก็ดีนะ แต่มันบังคับจิตใจกันเกินไป มันเป็นความเชื่ออย่างอาจารย์ที่พูดในโบสถ์วันนั้น เขาพูดเก่ง คนนั้นโน้มน้าวจิตใจเก่ง เขาตั้งให้เป็นอาจารย์เผยแพร่ศาสนา สามารถโน้มน้าวจิตใจ ถ้าไปเจอคนที่มีปัญหา ส่วนใหญ่คริสต์จะเข้าไปแทรกแซงคนที่มีปัญหา อย่างคนที่เข้าใหม่วันนั้น อย่างคนนั้นมันมีปัญหามีหนี้สินเยอะ เขาทำนาได้ข้าวเป็นร้อยๆ ถัง ขายหมด ไม่มีทางออก มีปัญหาเรื่องเงิน แล้วคริสต์เขาเอาเงินเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ช่วยคนแล้วคนติดหนี้บุญคุณ เข้าไปแล้วออกมาคืนยากคริสต์นี่นะ อย่างพุทธไม่ใครบังคับ ใครอยากถือศาสนาอะไรก็ไม่ว่าขอให้ถือจริงๆ จังๆ

การค้าขาย

ร้านก๋วยเตี๋ยวพี่มาลัยได้ปีหนึ่ง เมื่อก่อนบ้านเมืองน้อยหากินยาก ก๋วยเตี๋ยวหรือขนมจีนหากินยาก ร้านขายของก็มีเมื่อก่อน มีหลายร้าน มะเขือคันมีเยอะติดๆ กันเลย แต่ที่บ้านหัวฝายมีแค่ 2-3 ร้าน ทางมะเขือคันก็มีปกาเกอะญอขายของ ไทใหญ่ก็จะมีของลุงมา ที่มีปั๊มน้ำมันข้างบน ที่สามแยกเป็นของปกาเกอะญอพี่จำรัส ร้านขายของติดกันเป็นแถว ก็ขายได้ ที่หัวฝายขายดีเพราะบ้านใหญ่และมีแค่ไม่กี่ร้าน ที่ฝั่งโน้นคนเยอะคนที่ผ่านไปผ่านมาเยอะ เขาได้ขายดีเขาผ่านไปผ่านมาเยอะ คนขึ้นทางโน้นไปเวียงแหง ไปทางมะเขือคันขึ้นไปกิ่วหน่อแล้วก็มีบ้านหัวปาย-ปายสองแง่ ถ้าไปทางนี้จะเข้าเวียงแหง ถ้าไปทางห้วยงูไปห้วยหกทะลุผีลู

ผู้ให้ข้อมูล **23) แม่เฒ่าเพรอะพอ* อายุ 70 กว่าปี**
ชาติพันธุ์ **ปกาเกอะญอ**
ผู้สัมภาษณ์ **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี และนางสาวนัทธมน ภูรีพัฒน์พงศ์**
วันที่ **15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551**
ที่อยู่ **24 บ้านกุงจอง หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **การเอามือตีข้าวในพื้นที่นาข้าวระหว่างบ้านกุงจองกับเจดีย์หลวงบ้านเมืองน้อย**
รหัสเสียง **-**
หมายเหตุ **เนื่องจากแม่เฒ่าพูดภาษาไทยไม่ได้มากนัก จึงใช้การเก็บข้อมูลแบบสังเกตการณ์การเอามือตีข้าวในพื้นที่นาของแม่เฒ่า ซึ่งใช้คนในหย่อมบ้านเดียวกันมาช่วยกันประมาณ 10 คน ส่วนแม่เฒ่ามิได้ร่วมตีข้าวแต่ช่วยดูแลลูกหลานเล็กๆ 3-4 คนระหว่างที่พ่อแม่มาตีข้าว**

แม่เฒ่าอยู่บ้านกุงจอง มีบ้านประมาณ 10 กว่าหลังคาเรือน เพิ่งย้ายมาจากบ้านเมืองน้อย ที่บ้านกุงจองมีพ่อเฒ่าชิมีอายุมากที่สุดประมาณ 80 กว่าปีแล้ว วันนี้มาเอามือตีข้าว

ผู้ให้ข้อมูล **24) นายฉิมคำ ติโต๊ะ (พ่อหลวงบ้านเมืองน้อย) อายุ 42 ปี**
ผู้สัมภาษณ์ **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี และนางสาววัชรินทร์ มณีวงษ์**
วันที่ **15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 (ครั้งที่ 1)**
18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 (ครั้งที่ 2)
20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 (ครั้งที่ 3)
26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 (ครั้งที่ 4)
ที่อยู่ **18/1 บ้านหัวฝาย หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **18/1 บ้านหัวฝาย หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี**
รหัสเสียง **PPK-ANT-P-124.1-124.4**

ครั้งที่ 1 วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551

ฉิมคำเป็นชื่อทางอำเภอตั้งให้ ฉิมคือที่นอน คำคือทองคำ ชื่อจึงหมายถึงที่นอนที่เป็นทองคำ ส่วนนามสกุล ติคือลุง โต๊ะคือช่วย คือคนชอบช่วยเหลือ

ปกาเกอะญอมีเรื่องเล่าว่าสมัยก่อนปกาเกอะญอ อาข่า มูเซอ และฝรั่งเป็นพี่น้องกัน อยู่ภายใต้หลังคาเดียวกัน บ้านเดียวกัน มีปกาเกอะญอเป็นพี่คนโต ฝรั่งเป็นน้องคนเล็ก แต่มูเซอกับอาข่าแย่งกันเป็นผู้นำ ทำให้ทะเลาะกัน แยกกันไป แต่ปกาเกอะญอเป็นคนกลาง ตามความเชื่อเดิมบอกว่าถ้าตราบใดที่ปกาเกอะญอยังอยู่จะไม่ยอมเป็นผู้นำหรือหัวหน้า ถ้าปกาเกอะญอเป็นหัวหน้าเมื่อไหร่ จะหมายถึงยุคสุดท้ายของโลก และถ้าปกาเกอะญอได้กินข้าวอิ่มก็จะถึงจุด ยุคสุดท้ายของโลก พระเจ้าจะกวาดล้างโลกนี้

ศาสนาในเมืองน้อยนี้ส่วนหนึ่งนับถือโปรเตสแตนต์เป็นคริสเตียน ไม่มีบาทหลวง แต่มีศิษยาภิบาลมีครอบครัวได้ ในหมู่ 4 มี 1,463 คน เป็นคริสต์ 113 คน เป็นพุทธ 900 กว่าคน

คนที่บ้านเมืองน้อย*ใช้เส้นทางจากบ้านเมืองน้อยไปบ้านปายสองแง่ ผ่านบ้านยามชายแดนไปถึงบ้านแอโก๋ แอลาที่ปางมะผ้า หรือไปบ้านเวียงแหงเชียงใหม่*ก็ได้ เมื่อก่อนไปมา มีสินค้าที่เอากลับมาคือ*เมี่ยงแห้ง เกลือ และฝิ่น* สำหรับควายที่เห็นมีเลี้ยงในเมืองน้อยสำหรับขาย เพื่อกินด้วย

สังเกตการณ์การนมัสการตามบ้านต่างๆ ของชาวคริสเตียนบ้านเมืองน้อย

เขาจะเรียกคนละอย่าง เรียกว่าศรียาภิบาล บาทหลวงไม่มีเมีย แต่ศรียาภิบาลนี่มีเมียกับลูกได้ มีครอบครัวได้ตามปกติ ถ้าประกอบศาสนพิธีใส่ชุด ถ้าไปนมัสการใส่ชุดธรรมดาๆ

(การนมัสการจะเริ่มเวลาหัวค่ำ โดยชาวคริสเตียนจะไปรวมตัวกันที่บ้านของสมาชิกและร่วมกันสวดมนต์นมัสการ มีสมาชิกแต่ละครั้งประมาณ 20 คน มากน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละครั้ง และมีการผลัดเปลี่ยนไปนมัสการตามบ้านต่างๆ ถือเป็นการปฏิบัติของชาวคริสเตียนที่ดี มีผู้นำสวดคือศิษยาภิบาล)

ครั้งที่ 2 วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551

ขนมของปกาเกอะญอ

สมัยเป็นเด็กไม่มีขนม มีข้าวเหนียวนึ่ง เขาจะทำให้แบนแล้วตากแห้ง แล้วนำไปทอด

สมัยเป็นเด็กเขาเรียกว่า “โกะ-เกอะ-ชอ-นา-ปอ” แปลเป็นภาษาไทยนี่จะเป็นข้าวเหนียวตำเป็นข้าวแป้ง เหมือนข้าวปุ๊ก ตำเป็นแผ่นบางๆ แล้วย่างไฟ เหมือนที่เขาขายโรตี คล้ายโรตี กว้าง คล้ายขนมปังแบบโบราณ โกะคือขนม “โกะ-เกอะ-ชอ-นา-ปอ” หรือขนมหูช้าง

แล้วก็ “โกะเมเคร” เมเครนี่ข้าวแห้ง เขาใส่น้ำอ้อย ทอดแล้วก็ใส่น้ำอ้อย ข้าวเหนียวแห้ง นึ่งแล้วก็ตากแห้ง ทอดแล้วใส่น้ำอ้อย ทำเป็นแผ่น

แล้วก็ “โกะคอเตาะ” นี่คล้ายๆ แคบหมู ทำจากแป้งข้าวเหนียวเหมือนกัน แป้งข้าวเหนียวตำเหมือนข้าวปุ๊ก ซอยบางๆ แล้วทอดให้มันพอง ใส่ในทราย คั่วกับทราย ซอยๆ บางๆ แล้วคั่วกับทราย แล้วมันจะพองขึ้นมา เวลากินจะถูกทรายเล็กๆ น้อยๆ แต่ว่ากินได้ไม่อันตราย เขาจะล้างทรายอย่างดี แล้วก็คั่วกับทรายมันจะพองขึ้นมา เหมือนกับแคบหมู มีสามอย่าง ใส่น้ำอ้อยเหมือนกัน เวลาพองขึ้นมาก็ต้มน้ำอ้อยแล้วราดๆ ตอนนี้ที่เวียงแหงยังมีอยู่คนเฒ่าคนแก่ยังทำขาย แบบโบราณ ขายทั่วไป เขาไม่ค่อยกินกัน เป็นขนมโบราณ ในเมืองน้อยหากินไม่ได้แล้ว

ขนมนี่จะมาจากไทใหญ่ ของไทใหญ่เขาจะทำให้ เมื่อก่อนกะเหรี่ยงกับไทใหญ่ก็อยู่ใกล้ๆ กัน

กะเหรี่ยงไม่ค่อยมีขนม มีขนมก็ข้าวปุ๊กก็ถือเป็นขนม ขนมของกะเหรี่ยงจริงๆ คือ “โกะ-พรอ-หน่อ-อึ” เขาทำจากเถาที่มี คนเมืองเรียกเครือหมาตด กะเหรี่ยงขูดเอาราก แล้วก็ซอยๆ คั้นเอาน้ำดำๆ โกะพรอหน่ออึ นี่ขนมกะเหรี่ยงแท้เลย โกะเมเครนี่ของคนเมือง ไม่เหมือน แปลงมาจากคนเมือง คนเฒ่าคนแก่เมืองน้อย เมเครนี่ทำได้

ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน

แก่สุดประมาณ 90 ปี ก็มีห้วยเฮี้ยะ บ้านนี้ก็มีสองคน 90 กว่าแล้ว บ้านนี้เป็นผู้หญิง เป็นผู้เฒ่า แม่เฒ่าเลเชอ เก้าสิบกว่า เก้าสิบแปด อยู่บ้านหัวฝาย อยู่บ้านไม่ค่อยแข็งแรงแล้ว เดินเข้าไปหน่อยเดียว 50 เมตร เฉพาะผู้หญิงนะ ผู้ชายนี่ก็มีเก้าสิบ แปดสิบกว่า เก้าสิบไม่มีแล้ว

การปกครองท้องถิ่น

ข้อมูลประชากรทำทุกปี ประมาณมกราคม ให้ผู้ช่วยสำรวจ มีผู้ช่วยสองคน ต้องเลือกมา ผู้ช่วยชื่อ โพลา กิจฟูเฟื่อง ผู้ช่วยมี 3 คน ปายสองแง่คน โพลาอยู่บ้านมะเขือคันที่วัดนี่ ปายสองแง่ ชื่อ นายสุนทร จะคะ เป็นผู้ช่วยฝ่ายปกครอง ผรส. (ผู้รักษาความสงบ) 1 คน นายพยุง สายเซ อยู่บ้านหัวฝาย ป๊อก 4 มะเขือคันมี 2 ป๊อก แต่ก็ป๊อกเดียวกัน

พ่อหลวงเป็นคนที่ 10 สมัยที่ 2 เป็นคนที่ 10 และ 11 ปีแรกนี่น่าจะ 50 ก่อน ผู้ใหญ่คนแรกตายไปแล้ว ที่เหลืออยู่ เหลือสามคน นอกนั้นตายหมด หม่องพู่นนี่ คนแรกนี่นายหม่องพู่น เป็นปกาเกอะญอ เกินกว่าห้าสิบปี น่าจะแปดสิบ ไม่ได้เจอ เพราะว่าเป็นปู่ของแม่ หม่องพู่นไม่มีนามสกุล ลูกหลานนี่แม่ผม ลูกหลานยังอยู่ ที่ใช้นามสกุลหม่องพู่นยังมีอยู่ ใช้นามสกุลหม่องพู่นแต่เขาเปลี่ยนเป็น “ศศิวิริยะ” จริงๆ แล้วต้องใช้นามสกุลหลายคนนะ หม่องพู่นนี่มีเยอะ ตระกูลใหญ่ หม่องพู่นมีลูกอยู่ 3 คน เป็นผู้ชาย แต่คนหนึ่งหายไปอยู่พม่าแล้ว

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

ปกาเกอะญอนี่มาจากพม่า (พ่อหลวงหม่องพู่น) ก็น่าจะมาจากพม่า เข้ามาทางหัวเมือง ทางหลักแต่งเปียงหลวงหนะ เข้ามาทางเดียวกับคนไทใหญ่ (ไทใหญ่กับกะเหรี่ยง) อยู่ด้วยกันได้ ส่วนมากเขาจะใช้ภาษาไทใหญ่เป็นภาษากลาง คนกะเหรี่ยงนี่เขาจะพูดไทใหญ่ได้ แต่งงานกันได้

(กะเหรี่ยงนิยมแต่งงานข้ามได้) เมื่อก่อนส่วนมากข้ามไปไทใหญ่ คนเมืองเขาไม่ค่อยเอา แต่ตอนหลังก็เริ่มเอาคนเมืองและเผ่าอื่นๆ (ทำไมถึงข้ามไปไทใหญ่) ใกล้ชิดกัน อยู่ที่เดียวกัน หนีจากพม่าเหมือนกัน

ความเชื่อ-พิธีกรรม

(ข้อห้ามของการตั้งบ้าน) บ้านที่ ตั้งหมู่บ้านเขาดูเหมือนกัน ไทใหญ่เขาจะดูเมื่อ ดูพระอาทิตย์ขึ้นด้านไหนตกด้านไหน ถ้าพระอาทิตย์ขึ้น สมมตินำ้มันลงมาอย่างนี้ พระอาทิตย์ขึ้นที่สบของน้ำเขาจะไม่ตั้งบ้าน กะเหรี่ยงก็ถือเหมือนกัน ตรงพระอาทิตย์ขึ้นสบน้ำเขาไม่ให้ตั้ง ห้ามอยู่ ทำไร่ทำสวนได้ที่ที่นั้น แต่ถ้าอยู่นี่ผู้ชายจะกลายเป็นมีชู้ ต้องเลือกสูงกว่าที่สบน้ำ ยอดดอยไม่อยู่ กะเหรี่ยงนี่ชอบอยู่ริมๆ น้ำ ไม่ห่างแต่ไม่ถึงขั้นที่น้ำท่วมจริงๆ แล้วกะเหรี่ยงนี่จะอยู่บนเนินๆ ริมน้ำ

(คนเลือกตั้งหมู่บ้าน) เป็นผู้นำหมู่บ้าน เมื่อก่อนนี่คนที่ขึ้นอยู่บ้าน เขาจะเรียกฮี่โข่ ผู้นำในชุมชน คนที่ตั้งบ้าน เมื่อก่อนไม่ใช่ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำธรรมชาติ เมื่อก่อนผู้ที่ตั้งหมู่บ้านนีนายส่าจิ่ง บ้านหัวฝาย พ่อหลวงหม่องพู่น เมื่อก่อนบ้านอยู่ที่เจดีย์ พอดีนายหม่องพู่นเสียชีวิตไปแล้ว เหลือแต่ลูกแต่หลานก็เข้ามาอยู่กับส่าจิ่ง (ส่าจิ่ง)เมื่อก่อนก็อยู่ที่ข้างล่างอยู่ที่บ้านหม่องพู่นเหมือนกัน แต่ย้ายเข้ามานายส่าจิ่งเป็นคนตั้งบ้าน (ปัจจุบัน) ราษฎรหลังนายหม่องพู่นตายก็อพยพตามนายส่าจิ่ง ที่ที่นั้นก็กลายเป็นไร่นา

จากส่าจิ่งตายไปแล้วเขาก็มี "ดิบ่จ๊" ตอนนี้ มีอยู่ อยู่ป๊อก 4 เขาไม่ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านนะ เป็นฮีโข่วคนที่ 3 อายุประมาณเกือบเก้าสิบ ฟังรู้เรื่องบ้างแต่ก็ไม่มาก

ฮีโข่วมีหน้าที่เรียก พอถึงเทศกาลปีใหม่ แล้วก็เรียกชาวบ้าน กุมภา ฮีโข่วจะเป็นคนดูเมื่อดูวัน แล้วก็เรียกชาวบ้านมัดมือ และช่วงเมษาอีกครั้ง มัดมือมีสองครั้ง คริสต์ไม่มัด

มัดมือปีใหม่ คนคริสต์เขาก็มีประเพณี แต่ไม่ได้ทำพร้อมกัน คริสต์ก็จะมีวันที่ 1 มกราคม เป็นปีใหม่ทั่วไป และมีคริสต์มาส โบสถ์เลยสะพานบล็อคคอนกรีตไป อยู่ห้วยงู

ตำนาน-เรื่องเล่า

มีเจ้าฟ้าผิดจารีตประเพณีมาอยู่ตรงกุงจอง เคยเห็นคนเฒ่าเขาเล่าว่าต้นเสาไม้ยังมีอยู่ที่กุงจอง ที่บนเนิน ถ้ามีเวลาจะพาไปดูที่ร่องของที่ว่ารอยที่เจ้าฟ้าอยู่มันเป็นถนนคล้ายๆ ล้อ เป็นเส้นๆ เป็นร่องถนน คล้ายๆ ถนนคนเดิน ไปชนหน้าผาอีกฝั่งไปชนเจดีย์ คล้ายๆ ร่องอย่างนี้เป็นร่องทางเดิน คล้ายลำเหมืองฝายยาวๆ ไปอ้อมไปทะลุหน้าผาอีกฟาก ไม่ไกล เดินที่เลยโรงสีขึ้นไปก็เห็นแล้วแล้ว สังเกตุก็เห็นเป็นผิวดินเป็นร่องๆ เป็นบ้านเจ้าฟ้าเก่า (ที่โดนเนรเทศมาจากเชียงใหม่) น่าจะเกินหกเจ็ดร้อยปีแล้ว มาองค์เดียว มาและก็สร้างเจดีย์ ต้องมีคนอยู่ที่เจดีย์นี้เยอะ คิดว่าเป็นคนไทน้อย คนเมือง

หลังจากเจ้าฟ้ามาก็จะมีชาวเผ่าลัวะที่อยู่ที่กุงจอง ต่อมาจะเป็นเผ่าลัวะ จะมีการ ทุรกันดารไม่มีข้าวกินกันดาร จะเกิดทุรกันดารขึ้นมาครั้งหนึ่ง จะมีเนื้อก้อนหนึ่งจากบนลงมา เขาก็ไปปาดกิน เนื้อก้อนหนึ่งแล้วก็มีคนเอามีดไปเฉือนก็ไม่ได้ ต้องใช้ไม้เท้า ถากไม้เท้าแล้วก็ไปเฉือนเอา กินกันทั้งหมู่บ้าน หมู่บ้านที่เป็นลัวะ กะเหรี่ยงก็กิน แต่มีลัวะที่ไปกินแล้วก็ไปตัดขาดเลย แล้วก็จะมีก้อนหินใหญ่ก้อนหนึ่งไล่ลัวะ กะเหรี่ยงตัดพอกินไม่เยอะ

คนลัวะนี่เขาใจร้อนไปหน่อยตัดขาด แล้วก็มีหินก้อนหนึ่งอดดูไม่ได้ กลิ้งไล่คนลัวะ คนลัวะก็ไม่อยู่ตรงนี้แล้ว คนลัวะก็หนีไปอยู่ลงไปที่แม่สะเรียง ที่บ้านละอุบ เคยได้ยินมั้ย มะหินไล่จนถึงบ้านละอุบ แล้วก็มะหินมันไล่ตามลัวะไม่ทัน มันเห็นเก้งก่อนที่หินก้อนนั้นจะหยุด ก็เห็นเก้ง ก็ถามเก้งว่าเห็นลัวะผ่านนี่มั๊ย เก้งก็ว่าไม่รู้ หินก็กลิ้งต่อ กลิ้งๆ ไปต่อจนไปเห็นนกกระตั้วที่หัวขาวๆ นกกระตั้วที่หัวขาว นกกระตั้วก็เลยกระโดดลงมาที่ข้าง ก็ถามว่าเห็นลัวะผ่านมานี่มั้ย นกกระถัวก็บอกว่า อยู่นี่จนหัวหงอกไม่เคยเห็นลัวะ หินก้อนนั้นก็เลยอยู่ที่นั่น เป็นตำนานคนลัวะนี่เขาจะไม่กินนกกระตั้ว เขาถือมาก เขาจะไม่กินนกกระตั้ว

(การแต่งกายของชาวลัวะ) ครึ่งกะเหรี่ยง เสื้อนี่ดูข้างบนเหมือนกะเหรี่ยง เสื้อผ่า ข้างล่างนี่จะเป็นดำๆ เป็นผ้านุ่งดำๆ ข้างล่างนี่จะเหมือนม้ง ครึ่งกะเหรี่ยงครึ่งม้ง

คนลัวะนี่ (น้องเขยพ่อหลวงเป็นลัวะจากแม่สะเรียง) เป็นลัวะนี่ตำนานเขาว่าใจร้อน (กะเหรี่ยง) ใจเย็นกะเหรี่ยงก็แทนที่ลัวะ

ที่มาของชื่อหย่อมบ้าน

กุงจอง จองนี่วัด กุงนี่คือที่ลาดชันลงไป กุงก็เหมือน กุงนี่ทั้งขึ้นทั้งลงก็ได้ เพราะว่าไม่เป็นที่ราบเป็นเนิน เขาเรียกว่ากุง ภาษาไทใหญ่

ห้วยงูนี่ ที่เขาเรียกห้วยงูนี่ เพราะว่าสมัยแม่เคยเล่าให้ฟัง เมื่อก่อนจะมีพญานาคตัวนึง ที่เขาปั้นไว้เป็นที่เหมือนเชียงใหม่ เหมือนบันไดนาค ที่สบห้วยงู เขาก็เลยเรียกห้วยงู มันจะมีนาคอยู่ตัวปั้นเอาไว้ ปั้นนาคไว้เป็นเจดีย์เก่า ห่างจากเจดีย์ประมาณ 500 เมตร จะมีวัดห่างอีกจุดหนึ่งเหมือนกัน ตอนนี้เป็นสวนกล้วย ถ้าอยู่ที่เจดีย์จะมองไปทิศตะวันออก เอ้อ มองไปทางทิศเหนือจะเห็นส่วนกล้วย มันจะมีวัดห่างที่นั่น แล้วก็วัดห่างจะเป็นกุงลงอย่างนี้ เขาจะปั้นนาคลง นาคไม่อยู่แล้ว ตอนแม่เป็นเด็กยังเห็นเป็นท่อนๆ แต่ตอนนี้ไม่เห็น ตอนนี้แม่ยังอยู่อยู่ข้างหลัง แม่ยังเคยเห็น ต้องพูดกะเหรี่ยง

หัวฝาย เขาสร้างฝายอยู่ที่หน้าบ้านพะแนะโพ ก็เลยเรียกว่าหัวฝาย ที่จุดชมปลา มันจะมีฝายอยู่ที่นั่นเรียกตามหัวฝาย

มะเขือคัน เมื่อก่อนเรียกว่าบ้านมะขามป้อม เมื่อก่อนเป็นมะขามป้อม แล้วก็ต่อมา มะขามป้อมนี่อยู่เหนือมะเขือคันหน่อย ตอนนี้เขาจะไปปลูกบ้านอยู่หลังหนึ่ง อยู่ที่จุดดำๆ ต่ำลงมาเป็นมะเขือคัน (ดูแผนที่ประกอบ) บ้านเก่าเขาเรียกมะเขือคัน มะขามป้อมยังอยู่แต่ไม่เรียกมะขามป้อมแล้ว ตอนเด็กๆ เรียกมะเขือคันแล้ว

สถานีตำรวจภูธรตอนนี้รื้อไปแล้ว แผนที่นี่ปี 48 รื้อเมื่อปีที่แล้ว ปี 50 สร้างเมื่อตอน 2509 พร้อมกับโรงเรียน (สังวาลย์วิทย์ 3)

เส้นทางสงครามโลกครั้งที่ 2

เมื่อก่อนถนนสายนี้นะ จะเป็นถนนสงครามญี่ปุ่น จะมีเส้นจุดๆ ตอนนี้ไม่เป็นทาง เมื่อก่อนนี้ปายทะลุเวียงแหง จากอำเภอปายข้ามเมืองน้อย ถนนข้างๆ โรงเรียน เข้าบ้านกิ่วหน่อ แล้วก็ขึ้นดอยหินกองอยู่เขตเวียงเหนือ แล้วก็น้ำตองจิ่ง น้ำตองจิ่งเป็นต้นน้ำ ชาวบ้านปาย-เวียงแหงจะไปกินข้าวที่น้ำตองจิ่ง แล้วก็ไปกิ่วหมูตน หมูใหญ่ๆ จะเข้า ข้ามตอนไปหน่อยเมื่อกี้นี้เข้าปายที่น้ำส่อม แล้วก็น้ำตองจิ่ง แล้วก็ลงห้วยเมี่ยง ห้วยไร่ก็ถึงเวียงแหง เส้นนี้

เส้นนี้ก็จะลงห้วยยาวถึงทะลุตาลเจ็ดต้น เข้าเวียงใต้

ทหารเดิน เส้นคนเดิน เขาจะตอกสายโทรเลข ไปตามเส้นเดิน ไม่เจอ (รถญี่ปุ่น) แต่มีดาบที่ยังหลงเหลืออยู่ ที่บ้านลุงหม่อจ่อชิ บ้านเลขที่ 13 ตอนนี้ไม่ทราบแต่ปีก่อนยังมี เขาให้ไว้กับคนเฒ่าคนแก่ เพราะเมื่อก่อนพ่อเขาเป็นพ่อหลวง นายเตาะติ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่สาม

ทหารญี่ปุ่นเดินผ่านบ้านเมืองน้อยเยอะน่าจะเป็นหลักร้อย สี่ห้าร้อย พ่อนี้ก็ยังเคยเห็นญี่ปุ่น เขานอนตรงที่นาที่เจดีย์เต็มเลย นาฝั่งตรงข้ามเจดีย์ญี่ปุ่นเต็มเลย สร้างแคมป์อยู่เป็นเดือนเลย แล้วก็ขึ้นไปที่เวียงแหง เขาขึ้นมาถึงนี่แล้วก็แพ้แล้วก็ลงไป เขามาถึงจุดเมืองน้อยข่าวทางโน้นบอกว่าแพ้สงครามก็กลับลงไป ถึง (เวียงแหง) บ้างแล้ว บางส่วนก็ยังอยู่เมืองน้อย เจ้านายเขาสั่งบอกว่ายกธงกล่าวยอมแพ้ เขาก็เลยกลับไม่หลงเหลือ กลับลงไปนี่น้ำปายที่ข้างเวียงใต้น้ำปายนอง เขาข้ามไปอย่างนั้นเลย ข้ามไปบางคนลงๆ หายไปกับน้ำเลย เขาใจถึงมาก

ไม่มี (แต่งงาน) มาแล้วก็ไป ดูเป็นทหารแต่เขาก็ไม่ทำอะไรให้ ไม่เหมือนทหารไทย ทหารไทยนี่เจอหมูเก๊าก็ฆ่ากิน ไม่ซื้อ ไม่ขอ แต่ญี่ปุ่นนี่ซื้อนะ ใช้เงินแถบ

(ทหารญี่ปุ่น) เขาเที่ยวหมดในหมู่บ้าน เมื่อก่อนหมู่บ้านกิ่วหน่อบ้านเล็กๆ แต่บ้านนี้ (หัวฝาย) ยังไม่มีบ้านจะอยู่ที่เจดีย์หมด อยู่ข้างๆ เจดีย์ บ้านนี้ (หัวฝาย-มะเขือคัน) เป็นป่า ไม่ใช่ที่นา

แหล่งน้ำ

ตอนที่อยู่หลังเจดีย์ใช้น้ำปาย ใช้ห้วยงู ห้วยน้อย หลักๆ ก็มีห้วยน้อย ห้วยงู และน้ำปายใช้กิน น้ำปายก็กิน สมัยก่อนก็กินน้ำปาย น้ำห้วยไว้ทำนา (ดูแผนที่หมู่บ้าน) ด้านนี้เป็นป่า เส้นแดงเป็นถนน

ศาสนาคริสต์-ความเชื่อดั้งเดิม

ศิษยาภิบาลยังอยู่มีคนเดียว บ้านตอนนี้เป็นบ้านพักรับรอง เป็นบ้านพักของโบสถ์ บ้านพักเด็กไม่มีแล้ว เมื่อก่อนนี้เด็กอยู่ ตอนนี้อยู่ที่โรงเรียนแทน

มีคนไทใหญยังมีที่มะเขือคัน บ้านบุญมา บ้านอ่อนคำ บ้านลุงมี (เป็นไทใหญ่ที่พูดกะเหรี่ยงได้) ด้านนี้ (หัวฝาย) ไม่มีแล้ว

ขึ้นกับมูลนิธิคริสเตียนกะเหรี่ยงจะไปขึ้นกับที่ทุ่งลุงเต็ง ทางขึ้นดอยสุเทพ ซอย 3 ถนนห้วยแก้ว กะเหรี่ยงแบ็บติสท์ขึ้นที่นั่น

พ่อหลวงเป็นคริสเตียนตอนอายุ 9 ขวบ ก่อนหน้านั้นเลี้ยงผี ศาสนาพุทธที่เข้ามาที่เมืองน้อยประมาณ 2518 พุทธเข้ามา คริสต์ก็เข้ามาใกล้ๆ กัน คริสต์จะเข้ามา 2517 อาจารย์ที่เข้ามา แต่พุทธนี่ แต่จริงๆ แล้วพุทธเข้ามาก่อนหน้านั้นอยู่แล้ว แต่ว่าที่เริ่มถอนผีสมัยอาจารย์ศรีวงศ์ เป็นพระจากวัดศรีโสดาเข้ามา เขาจะตัดผีเป็นพุทธประมาณ 2518

(วิธีตัดผีของคริสเตียน) ก็ต้องตัดผีออกเหมือนกัน ตัดผีออกของคริสเตียนนี่พระพุทธรูปที่มีอยู่ในบ้านเขาจะเก็บๆ แล้วก็ไปให้คนอื่นไปเลย คนที่ถือพุทธ เขาถือว่าพระพุทธรูปทุกองค์มนุษย์สร้างมา เป่าเวทมนต์คาถาเข้าไป แต่คริสเตียนจะไม่ลบหลู่ แต่เขาจะยกให้คนที่ถือ

ผีบรรพบุรุษ เขาเรียกว่าผีเก๊า ผีกะเหรี่ยง ภาษากะเหรี่ยงเรียก “อ่อมาแคร” ผีใหญ่ที่สุดของชาวกะเหรี่ยง กะเหรี่ยงทุกคนต้องอ่อมาแคร อ่อมาแครมีทั้งทางแม่และพ่อ นอกจากนั้นจะมีผีน้ำผีดอยผีห้วยผีต้นไม้ผีหลายผี ผีเยอะมาก (วิธีเลี้ยงผีอื่นๆ) ไม่เหมือนเลี้ยงผีเก๊า ถ้าผีน้ำจะเอาสวย (กรวย) เอาขนไก่ เปลือกไข่ไปวาง เอาข้าวสารไป อันนี้เลี้ยงผีน้ำ เขาเรียกว่า “ผู่ถี่” ถ้าโดนผีน้ำเขาจะเรียกว่าถูถี่ ถู่ถี่นี่ก็เป็นน้ำ “แหล่ถู่ถี่” คนที่ถูกผีน้ำก็หายไป

ถ้าคนไปโดดลงน้ำโดยไม่ขอ เด็กไปเล่นน้ำ ถ้าตาแดงขึ้นมาคนเฒ่าเขาจะดู คนนี้ถูกผีน้ำเขาจะไปถู่ถี่ให้ ก็หายไป มีความเชื่ออย่างนั้น

แต่ผีนี่ถ้าเราเริ่มนี้เลี้ยงมันมาก เมื่อก่อนเลี้ยงเยอะผีนี่ เฉพาะเลี้ยงผีเก๊า ผีอ่อมาแครบางคนนี่หมดเนื้อหมดตัวเลย ต้องซื้อหมูมาเลี้ยง ถ้าผิดหน่อยเดียวก็ต้องเลี้ยงใหม่อีก สมมติถ้ามีลูกสิบคนถ้าลูกคนนึงไม่มาต้องเลี้ยงใหม่ ก็เลยเบื่อ ก็เลยตัดผี เข้าคริสต์บ้าง เข้าพุทธบ้าง ตอนนี้เหลือไม่มากแล้ว ยกข้าวของให้คนอื่นแล้วเอาพระคัมภีร์อ่านพระคัมภีร์ และเชื่อพระเยซูคริสต์ กลายเป็นคริสเตียน ที่นี่นับถือคริสต์น้อยกว่าพุทธ

(คำถาม: มีคริสต์เข้าพุทธบ้างหรือไม่) มี บางคนไปโรงพยาบาลไม่หาย อธิษฐานไม่หายก็เลยเข้าพุทธ มีความเชื่อน้อย เมื่อก่อนนี้แต่ตอนนี้ไม่ออกไปแล้วก็อยู่เท่าเดิมๆ ถ้าเพิ่มขึ้นก็เพิ่มขึ้นจากลูกเต้าใหญ่ขึ้นมา บางคนไปเอาเมียคนที่เป็นพุทธเข้ามาเป็นคริสต์ก็มี ก็แค่นี้ไม่มากขึ้น พุทธก็ไม่มากขึ้น คริสต์ก็ไม่มากขึ้น บางคนก็ออกไปเป็นพุทธ พุทธก็เข้ามาเป็นคริสต์ เฉลี่ยๆ กัน เท่าๆ เดิม

ครั้งที่ 3 วันที่ 20 พฤศจิกายน 2551

พูดถึงดอกไม้ที่แทนความคิดถึงเมืองเชียงใหม่-เมืองหลวงของกะเหรี่ยงตามความเชื่อเดิม

ใบที่มันบานออกมา ดึงใบที่บานออกมา แต่ดอกนี่จะอยู่บนก้าน บานชื่น? กลีบกลีบสีแดงเรียกว่า “คอวอกิแม” (ดอกบานไม่รู้โรย-ผู้สัมภาษณ์) สีบานเย็น สีเข้ม สีบานเย็น มันจะเป็นสีอย่างนี้ ม่วงๆ ทำพวงมาลัยได้ด้วย กลิ่นก็ไม่มีดอกนี้ ไม่มีกลิ่นด้วย ดอกมันแข็งๆ ในเมืองไม่ค่อยเห็น ถ้ากะเหรี่ยงเขาจะปลูกไว้เป็นสัญลักษณ์ที่ไร่

(คำถาม: สัญลักษณ์เรื่อง?) เรื่องที่ว่าในเมืองเชียงใหม่ยังเพื่อระลึกถึงเชียงใหม่ (คำถาม: หมายถึงว่าในไร่จะปลูกต้นนึงไว้ระลึกถึงเชียงใหม่?) แล้วก็เห็น ถ้าเห็นคอวอกิแมก็อ๋อ ดอกบานเย็นเชียงใหม่

(คำถาม: ทำไมถึงปลูกไว้เพื่อระลึกถึงเชียงใหม่?) เป็นเมืองเก่าแก่ของกะเหรี่ยง

(คำถาม: ที่เชียงใหม่มีเยอะหรือคะ) ตอนนี้สูญพันธุ์แล้วเชียงใหม่ เขาไปเจอที่เชียงใหม่ เชียงใหม่เมื่อก่อนที่กะเหรี่ยงอยู่จะปลูกไว้เยอะ ที่ไร่บางไร่ก็ยังมี และที่แม่ฮ่องสอนนี้ยังปลูก ในหมู่บ้านนี่ยังมี พะแนะโพนี่ยังมี

(คำถาม: กะเหรี่ยงไปไหนก้ต้องเอาไปปลูกด้วยเพื่อระลึกถึงเชียงใหม่?) เป็นบางคน ไม่ได้ถามประวัติ แต่เขาว่าเคยมีที่เชียงใหม่ แต่ไม่ค่อยรู้ประวัติ

(คำถาม: เขาเล่ากันมาว่ายังไงบ้างที่เชียงใหม่เป็นเมืองเก่าของกะเหรี่ยง?) จำไม่ค่อยได้แล้วนะ เมื่อก่อนนี้มันมีเพลง เขาเอาไปซอกันด้วยนะ เพลงสะล้อซอซึง เพลงเขาว่า เพลงระลึกถึงสาวดอยที่ลงไปแต่งงานกับคนเมือง “เหน่อฉะตรู เหร่อมาละดู่ กี่ฉะรอบู่”

การทาหรือการร้องลำนำของปกาเกะญอในโอกาส/ประเพณีต่างๆ

คำว่าทานี่เขาจะร้องเฉพาะมีงาน งานอะไรสักอย่างหนึ่ง มีงานศพ เขาเรียกแลมาทา จะอยู่แล้วก้ร้องไม่ใช่นะ คือถ้าร้องนี่ตีนต้องก้าวด้วยนะ เขาเรียกว่า “แล-มา-ทา” แลมาทาคือร้องรอบวง ใช้งานศพ มาทาใช้กับงานศพ แต่ถ้า “ทา-กวา-ทา” นี่งานดี ร้องเช่นประเพณีมัดมือ หรือว่าประเพณีแต่งงานนี่ทากวาทา

ซอ ก็ทากวาทานี่แหละ ซอเป็นภาษาเมืองแล้ว ทาคือร้อง ทาแล้วแต่งาน แต่ซอนี่ ไปซอที่ไหนเป็นคำเมืองแล้ว กะเหรี่ยงคือ “ทากวาทา”

ประเพณีการแต่งงาน

เขาเรียกว่า “เตาะหล่อแกล๊ะ” “เตาะ-หล่อ-แกล๊ะ ซอ-ลอ-เกลอะ-เนอ” (พูดถึงการแต่งงานที่เจ้าบ่าวต่างบ้านต้องมานั่งล้อมวงกับผู้ใหญ่เจ้าสาวเพื่อทาก่อนยกขบวนเข้าหมู่บ้าน) อันนี้จะเป็นคู่กันนะ เต๊าะหล่อแกล๊ะ

กับชอลอเกลอะเนอ ชอลอเกลอะเนอ หมายความว่า ถ้าเรียกเป็นภาษาไทยว่าเรียกสินสอดทองหมั้น แต่มันมีตำนานคือโซนเหนือนี่จะไม่มีแล้วชอลอเกลอะเนอนี่นะ แต่สมัยก่อนมีนะ ชอลอเกลอะเนอเขาจะใช้ด้ง (กระด้ง) แล้วก็เอาผ้าเอาสิ่งที่มีค่าไปวางเพื่อที่จะแลกกับสาว เป็นข้อต่อรองที่จะขอเจ้าสาว

เขามีตำนานว่า มีอยู่ครั้งหนึ่งเจ้าสาวนี่ พ่อแม่เขาเรียกแพงเกินไป เรียกจนเจ้าบ่าวนี่เอาช้างมาเป็น 7 เชือก เอาของที่ว่า เอาผ้า เอาอะไรเป็นสินสอด เอาแหวนเงินแหวนทองตั้งเยอะตั้งแยะ ผู้หญิงเขาจะเรียกมาก จนกระทั่งผู้ชายก็ทำแบบประชดประชัน ถ้าอย่างนั้นก็ขนมาเลย ช้างไป 7 เชือก ขนมา แล้วก็แต่งงาน แล้วก็ฆ่าผู้หญิงทิ้งเลย แล้วก็ทีหลังจะไม่มีแล้ว มีอยู่โซนหนึ่งที่เขาจะไม่มีเกลอะเนอแล้ว กะเหรี่ยงแถวนี้ไม่ค่อยมีแล้ว ในเมืองน้อยยังมีอยู่ กะเหรี่ยงจะกอว์ (สะกอว์) นี่ไม่มีเกลอะเนอแล้ว เพราะเขาฆ่ากัน ทะเลาะกันเรื่องสินสอดทองหมั้น สินสอดทองหมั้นเดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว แต่ก่อนนั้นมี (ผู้หญิงต้องไปขอผู้ชาย แต่ตอนหมั้นผู้ชายต้องเอาสินสอดทองหมั้นมาให้?) สินสอดทองหมั้นไม่มีแล้ว เขามีตำนาน (อย่างที่เล่า)

พ่อหลวงเป็นกะเหรี่ยงขาว กะเหรี่ยงสะกอว์เนี่ยะ แบบว่าเชื้อสายของวงศ์ตระกูลไม่ถึงสะกอว์แล้ว เป็นตระกูลที่เขาเคยมี ยกเลิกแล้ว เดี๋ยวนี้เขาก็ไม่ค่อยมีกันแล้วเกลอะเนอนี่นะ

เตาะหล่อแกล๊ะยังมีอยู่ คือพิธี ก่อนเขาจะเข้ามาเนี่ยะต้องผ่าน เป็นภาษาเมืองเขาเรียกประตูเงินประตูทอง (ทำยังไง) พอมาถึงนี่เขาก็จะเอาผู้เฒ่าผู้แก่ไปนั่ง เขาต้องเคารพผู้เฒ่าผู้แก่ก่อนที่จะเข้ามา แล้วก็เอาน้ำไปให้คนเฒ่าคนแก่ ต้องบอกเจ้าถิ่นก่อน พอเจ้าบ่าวไปถึงบ้านเจ้าสาวต้องมีผู้เฒ่านั่งรอ จะผ่านเข้าบ้านต้องรู้จักผู้หลักผู้ใหญ่ก่อนเข้าบ้าน มีทากว่าทาด้วย พ่อหลวงร้องไม่ได้แล้ว แต่ในบ้านร้องได้หลายคน

ประเพณีมัดมือ

ร้องทากว่าทาในเทศกาลมัดมือ (พ่อหลวงร้องให้ฟัง) "ทือดือแล กามิแล กามิแลจาแกละ ทากว่าแล ทากว่า" แปลว่า คนเฒ่าไปก็ต้องถามทาง ถามสิ่งที่บ่งบอกถึงข้างหน้า ต้องเรียนรู้ต้องถามหาจากคน สิ่งที่ไม่กล่าวหาถ้าไปก็จะหลง คนเฒ่าไปคนเฒ่าก็ถาม คนแก่ไปคนแก่ก็ถาม คนที่ไม่ถามเขาเปรียบเทียบเหมือนกระต่ายไปไม่ถามทาง ตายไปก็หลงทาง เป็นคติเตือนใจ

สอนกันผ่านเพลง สอนให้เขา เขาจะไม่บอกตรงๆ เขาจะบอกกันผ่านเพลง เช่นว่าถ้าเขาขอ เขาจะขอน้ำเมี่ยง เขาอยากกินน้ำเมี่ยง ไปแอ่วหากันนี่หนา อยากกินน้ำเมี่ยงเวลามีงาน เขาจะไม่ขอตรงๆ เขาจะร้องออกมาเป็นเพลง พ่อหลวงร้องไม่ได้ ถ้าพูดออกมานี่ได้ (พ่อหลวงพูดภาษากะเหรี่ยง) ไม่รู้ลืมไปแล้ว ถ้าจะไปขอน้ำเมี่ยงต้องทาบทนี้เหมือนกัน ถ้าเวลามีงานนี่นะ เขาจะเชิญทุกบ้านทุกบ้านเขาก็จะร้องเพลง ถ้าอยากกินเขาจะมีเพลง หิวข้าวก็มีเพลงข้าวเหมือนกัน ชาก็มี เหล้าก็มี เนื้อ (เพลง) เหมือนกันหมด ถ้าเขาฟังเขาก็จะรู้ ถ้าเขาร้องเพลงออกมา เขาได้ยิน เขาก็จะเตรียมแล้วเอาไปให้ เขาก็จะร้องต่อกัน ร้องต่อกันไปต่อกันมา ว่าเหล้านี้จะอร่อยหรือไม่อร่อยเขาก็จะร้องต่อกันอีก เขาเรียนกันผู้เฒ่าผู้แก่เขาสอนต่อๆ กัน เด็กก็จะจำกันเอง

ตอนนี้ขอเฉยๆ ก็ได้ แต่ตอนเทศกาลเขาจะขอกันในเพลง เทศกาลมัดมือ ปีใหม่ (ประมาณ) เดือนกุมภาพันธ์ ผู้หญิงก็มีผู้ชายก็มีทาได้หมดเลย ถ้าสมมติว่าเขาคุยกัน และถ้าเมียมาบ่นๆ เขาก็จะร้องเพลงเหมือนกันนะ เขาจะร้องเสียดสีเข้าไป ร้องว่า (พ่อหลวงร้องให้ฟัง) แปลว่าเจ้าแม่เลี้ยงนกเอี้ยงไว้ ตื่นเช้ามาก็พูดเป็นคำเมือง คำเปรียบเทียบว่าว่ากลับไป เหมือนกับว่าเลี้ยงนกเอี้ยงไว้ เฮ้ใครหนอที่เลี้ยงนกเอี้ยงไว้ เขาจะรู้ตัวทันทีเลย แต่ถ้า สมมติว่าไปกับแฟน แล้วก็ไม่ค่อยชอบแฟนแล้ว เขาก็จะมีเพลง (พ่อหลวงร้องให้ฟัง)

การสอนเรื่องชีวิตผ่านนิทาน-ศาสนา

สอนกันเป็นนิทาน นิทานก็เยอะ นิทานเกี่ยวกับปราสาท เกี่ยวกับเด็กเลี้ยงแกะ คล้ายๆ เด็กเลี้ยงแกะ เด็กกำพร้าอะไรทำนองนี้ นิทานเยอะ

นิทานนี่เล่าได้เยอะอยู่ พะแหนะโพยังเล่าได้ ไม่มีการรวบรวมไว้ แต่จะมีอยู่ที่บ้าน พระอาจารย์คนนั้น เก่งเขาจะไล่เก็บๆ นิทานแต่ละหมู่บ้านไปไว้รวมกัน

คนเล่านิทานเก่งๆ ส่วนใหญ่เป็นพ่ออุ๊ย (คำถาม: คนพุทธกับคนคริสต์มีนิทานเหมือนกัน?) เหมือนกัน อย่างพระเยซู ก่อนพระเยซูจะเกิดมาเขาก็ทำนายไว้หมดแล้วว่าจะมีบุตรน้อยมาเกิดที่นั่น เรียกชื่อไว้ ทำนายไว้ก่อน 400 ปี แล้วพระเยซูก็มาเกิด พระพุทธเจ้าก็มีตำนาน เขาเล่าว่าพระเยซูกับพระพุทธเจ้าเป็นพี่น้องกัน ก่อนที่พระเยซู พระเยซูเป็นคนพี่จริงๆ แล้ว (พระเยซู) เกิดหลัง คนที่เขานั่งสมาธิเขาเปลี่ยนดอกบัว พระพุทธเจ้าเป็นน้องก็เลยมาก่อน มาก็สอนทำดีได้ดีหมด พระพุทธเจ้านี่ต้องถือศีล พระเยซูเสด็จมาว่าคนเราทำดีแล้ว แต่ถ้าคนที่หลงผิดไปแล้วนี่จะทำอย่างไร พระพุทธเจ้าไม่ได้ตอบมา พระเยซูก็เลยลงมาแล้วก็จะตายบนไม้กางเกง สำหรับเพื่อช่วยคนที่หลงผิด คนที่หลงผิดจะเชื่อพระเยซู พระเยซูยอมตายบนไม้กางเขน ตายโดยที่ไม่มีความผิด พระเยซูมารักษาคนตาบอด คนพิการ คนตายก็ทำให้ฟื้น ในพระคัมภีร์เขาเล่ามา แต่แทนที่เขาจะสรรเสริญ เขาจะยกย่อง แต่ว่ากษัตริย์ทั้งหลายแหล่เขาเกลียดชัง เพราะพระเยซูเขาเรียกกันว่ากษัตริย์ คนที่เป็นกษัตริย์ คนที่เป็นใหญ่ เขาไม่ชอบ เขาทนไม่ได้ เขาก็เลยให้กำจัด

ครั้งที่ 4 วันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551

สถานที่ บ้านพ่อหลวงฉิมคำ ติโต๊ะ

ถ้านับญาติกัน ปู่เป็นลูกของนายหม่องพู้น เป็นทวดแล้ว เมียหม่องพู้นเป็นปกาเกอะญอ ลูกของนายหม่องพู้น แม่ผมเป็นลูกของลูก (แม่) เป็นหลานของนายหม่องพู้น (ผม) เป็นเหลน หม่องพู้นเป็นไทใหญ่น่าจะมาจากทางเมืองลายคาจากพม่า เป็นหัวน้ำคง ฝั่งคง น่าจะมาจากฝั่งคงนั่นแหละ กะเหรี่ยงเรียกโข่คี โข่คีก็แม่น้ำคงมาทางเวียงแหง

(บ้านของหม่องพู้น) ตรงที่เจดีย์ บ้านสบห้วยงู พ่อหลวงหม่องพู้นตายที่บ้านเจดีย์ บ้านสบห้วยงู ลูกหลานก็ยังอยู่ที่นั่น แต่มีพ่อเฒ่าส่าจิ่งมาตั้งบ้านหัวฝาย ต่อมาก็จากสบห้วยงูก็ขึ้นมา ย้ายตามมาที่บ้านหัวฝาย แม่เกิดที่สบห้วยงู แต่ผมนี้มาเกิดที่บ้านหัวฝายอยู่ตรงที่บ้านของส่าแถ่? กลางบ้าน คือจุดนั้นเป็นจุดบ้านหัวฝายแรก แล้วพ่อผมเมื่อก่อนบ้านจะอยู่หัวมุมหน้าโรงเรียน พอดีเขามาขอเขาจะมาตั้งโรงเรียน พ่อผมก็ไปอยู่โน่น ย้ายหนีออกจากโรงเรียน แถวนั้น (ที่ดินโรงเรียนเดิมเป็นของพ่อของพ่อหลวงฉิมคำ) มีหลายๆ บ้านที่อยู่ใกล้ๆ โรงเรียน พอเขาสร้างโรงเรียนเขาก็หนีออกไป ถอยๆ ออกไป พอดีที่นี่ (บ้านปัจจุบัน) เป็นป่าใหญ่ แล้วก็เป็นเขาเรียกว่าจะมีผี เมื่อก่อนเขากลัวผี มีไม้อะไร เป็นป่าใหญ่นะแถวนี้ เป็นไม้แดง ไม้โพ เต็มทึบเลยแถวนี้ (ทางไปห้วยงู) ทางนั้นเขาเรียกว่า **ห้วยบรั๊กเกอะแอ** เป็นที่เขาเลี้ยงผี เวลาเลี้ยงผีเขาก็ไปทิ้ง ไปเอาของไปถวายให้ผี เขาก็ไม่อยู่กันนะ เมื่อก่อน เขากลัวกันมาก ต่อมาเมื่อปี 2517 ที่ข้างๆ บรั๊กเกอะแอเขาก็เริ่มมาอยู่ พ่อหลวงเกิดปี 09 แต่ก็เริ่มจำความได้ 2515-16 จำความได้เยอะแล้ว อายุ 5-6 ขวบ ตอนที่อายุ 7 ขวบ ยังอยู่ที่กลางหมู่บ้าน อายุ 7 ขวบ ก็ย้ายลงมาอยู่ที่นี่ที่ปัจจุบัน เพราะที่นั่นคับแคบหนาแน่นเลย พ่อก็มาจับจองที่นี่ใหม่ (บ้านเดิม) ให้คนอื่นไปเลย ไม่ได้ซื้อกัน เมื่อก่อนก็สละที่ให้กันแล้วก็ได้ที่ใหม่ เมื่อก่อนที่เขาไม่ได้ซื้อกัน แต่ที่ใหม่พ่อผมแลกกับข้าว 4 ควาย แลกกับคนไทใหญ่ เขาเรียกว่าป้าจันทร์คำ มาอยู่ที่นี่ผัวเป็นไทใหญ่ เขาก็เป็นไทย แม่เป็นเชื้อสายเขาเรียกว่าคนน่าผ่า

เป็นลูกครึ่ง ลูกครึ่งไทใหญ่กับปกาเกอะญอ ป้าจันทร์คำอยู่ตรงนี้ เขาก็มาถางเอาใหม่ เขามาค้าขายจากเวียงแหงมาค้าขายสร้างบ้านที่นี่ ต่อมาเขาก็ขายให้พ่อแล้วกลับไปอยู่เวียงแหง ขายแลกกับข้าวที่นี่นะ เมื่อก่อนก็มาทำไร่ทำสวนอยู่กับปกาเกอะญอ แล้วต่อมาก็ย้าย

ประวัติส่วนตัว

พี่น้อง 8 คน จากพี่น้องก็บอกกันว่าคือจะพยายามที่จะหาแฟนแยกย้ายกัน กะเหรี่ยงนี่เขาอยากจะไปไหนก็ให้มีญาติมีเพื่อนมีน้อง พี่ชายคนโตเอาเมียอยู่ที่แม่ปิง พี่ชายอุดรเอาเมียอยู่ที่แม่แจ่ม รองลงมาพี่แพระพอก็เอาผัวอยู่ในชุมชนนี้ แล้วก็คนที่สี่ก็คือผมก็ไปเอาที่เวียงแหง คนที่ห้าก็ไปแม่สะเรียง ได้สามีคนแม่สะเรียงเป็นล้วะ คนที่หกคนที่ขับรถเอาเมียที่บ้านมะเขือคัน คนที่เจ็ดก็จะเอาเมียที่วัดจันทร์ คนที่แปดเอาเมียที่ห้วยหก เป็นปกาเกอะญอทั้งหมด

ความสัมพันธ์ระหว่างคนเมืองน้อยกับหมู่บ้านอื่นๆ

มีญาติของพ่อก็อยู่เวียงแหงเกือบครึ่งหนึ่ง ลูกหลาน แม่ปิงก็มีญาติอยู่หมู่ 4 บ้านทุ่งเกิ้ง ตำบลแม่ฮี้ เป็นปกาเกอะญอ ปกาเกอะญอก็จะมาอยู่ 3 สายที่มาจริงๆ แล้วก็น่าจะอพยพจาก หนีจากประเทศจีนลงมา และก็ล้ำจากประเทศไทยไปอยู่พม่า และก็ตอนหลังก็ถอยคืนมา เขาเล่ากันมา มีคนเล่าให้ฟัง ผมนี่ชอบฟังนิทานแล้วก็ชอบศึกษาประวัติพ่อแม่ พ่อนี่ (ชอบ) คุยนินทา พ่อไม่ค่อยรู้เรื่อง (เกี่ยวกับไทใหญ่) แต่รู้เรื่องทางปกาเกอะญอ

ประเพณี

(ประเพณีแบบไทใหญ่) ไม่มีแล้ว ทำแบบปกาเกอะญอแล้ว เพราะว่าวัฒนธรรมประเพณีของไทใหญ่กับปกาเกอะญอใกล้เคียงกันมาก ไทใหญ่ก็เลี้ยงผีเหมือนกะเหรี่ยงเหมือนกัน พิธีเหมือนกัน ดูดีหมูดูตับหมู เจ้าเมืองเป็นของไทใหญ่ แต่คนเมืองเรียกว่าเจ้าเมือง แต่กะเหรี่ยงเรียกคล้ายๆ กันว่า จอมือ จริงๆ แล้วก็เจ้าเมือง แต่ไม่ได้มีศาล ศาลเจ้าเมืองสมัยเป็นเด็กที่จำได้ว่ามันจะอยู่ที่หลังวัดปัจจุบัน ที่ปัจจุบันไปเห็นใกล้วัดกว่า ตรงที่เขาไถแล้วจะมีเนินอยู่หน่อยโผล่มา เป็นวัดห่าง จำความได้เมื่ออายุประมาณ 6 ขวบ เจ้าเมืองยังอยู่ที่นั่น เคยไปกับพ่อเมื่อเขาเลี้ยงผีเจ้าเมือง คือไปดูตอนนั้นมีผีเจ้าทรงลงมา เจ้าเมือง มีคนทรง แต่คนทรงนี่บ้านอยู่เวียงเหนือ เขาเรียกว่าแม่มะขิ่ อยู่เวียงเหนือ ตายแล้ว เพราะว่าผีเข้าทรง ทางนี้เขาไปเชิญมา พิธีเลี้ยงผีเขาจะมาอยู่ปีละครั้งตอนเด็กๆ เขาจะมาเข้าทรงเวลามีอะไรจะไปถามตอนผีเข้า น่าจะเป็นเดือนพฤษภานี่ที่ผีเข้าทรง เดือน 6-7 เป็นฤดูทำนาแล้ว กะเหรี่ยงก็ไป ตอนนั้นยังไม่ตัดผี ตัดผี 2517 มีพระอาจารย์จากมิชชันนารีแต่เป็นกะเหรี่ยง กะเหรี่ยงบ้านอื่นจากแม่แจ่ม บ้านหนองเจ็ดที่เขาขึ้นมาเผยแพร่ศาสนา เขาก็มากับผู้นำคริสตจักรที่แม่ปิงขึ้นมา

การตัดผี

ตัดผีคริสเตียนนี่ก็เขาจะรวบรวมพระพุทธรูปที่มีอยู่ในบ้าน ของที่มีรูปที่นับถือ ประคำอะไรก็ถอดออกหมด แล้วก็ให้ไว้กับอาจารย์หรือไม่ก็ญาติพี่น้องที่เป็นพุทธมีเขาก็รับไป ให้คนอื่นไปคนที่นับถือ ถ้าเป็นผีที่ตัดก็จะมี เวลาที่เลี้ยงผีจะมี**พะขว้า** เวลาเขาทำ เตาไฟจะมีไม้ไผ่ทำรูแล้วก็เสียบ แล้วจะมีข่าที่ไว้ย่าง เขาเรียกว่าพะขว้า แล้วก็มี**หน่อดือขว้า** คล้ายๆ ฟาก เหมือนไม้ไผ่ที่ตัด เหมือนกระบุง แล้วก็มี**หน่อข้อกระ**จะเป็นไม้ซางไม้ไผ่ขนาดเล็กๆ ยาวประมาณเมตรครึ่งแล้วเขาจะผ่าเป็นซีกๆ เวลาต่อยจะดังครักๆๆ เขาไว้เรียกขวัญเวลาเข้าไปในป่าหรือตกใจแล้วก็กลับมาที่บ้านไม่สบายเขาจะไปเรียกขวัญคืน ใช้ไม้ไปตีๆ ตีเข้ามาในบ้านขวัญจะกลับคืนมา

แล้วพอมาถึงบ้านก็จะมีขันโตกที่เขาเลี้ยงผี แล้วเขาจะใช้หน่อดือขว้าต่อยกับขันโตกตอกๆๆ นี่คือขั้นตอนประเพณีของแต่ก่อน ตอนจะตัดเอาพวกนี้กองไว้ แล้วก็ยกทิ้งเผาทิ้งเลย (ก่อนตัดผี) เลี้ยงก่อน เลี้ยงฉลองสุดท้าย คือก่อนที่จะเข้าคริสต์ต้องเรียกลูกเรียกหลานที่สมมติว่าไปอยู่เชียงใหม่ไปอยู่ที่ไหนทั้งหมด ต้องเลี้ยงผีครั้งสุดท้าย ต้องมีลูกมีหลานให้ครบ ถ้าไม่ครบจะเข้าคริสต์ก็ไม่ได้ ต้องเลี้ยงผีครั้งสุดท้ายให้ครบ ไม่ให้มีข้อแม้แล้วไม่ให้มีตำหนิใดๆ ในพิธี คือให้สมบูรณ์ ถ้าสมบูรณ์แล้วถึงจะเข้าคริสต์ได้ เวลาเข้าพุทธก็เหมือนกัน ก่อนจะเข้าพุทธเขาก็ต้องเลี้ยงผี ต้องเรียกลูกเรียกหลานเลี้ยงผีให้มันถูกสมบูรณ์แบบไม่เป็นหนี้กับผี

ก่อนจะเข้าคริสต์ก็เป็นเลี้ยงผี แต่ก็มีพระพุทธรูปเหมือนกัน เลี้ยงผีมีได้ ก็ไหว้เหมือนกัน ไม่ได้ถือเมื่อก่อนยังไม่ถือศาสนา พอเข้าพุทธเขาก็ต้องตัดพะขว้าออกหมดแล้วก็ด้ายผูกข้อมือก็ต้องตัดทิ้งดึงออกหมด ไม่ให้มีสัญลักษณ์ของผี พะขว้าคือเสาสี่ต้นต้องบากทั้งสี่รู

ผู้ให้ข้อมูล **25) แม่หลวงเพ็ญศรี ติโต๊ะ อายุ 38 ปี**
ผู้สัมภาษณ์ **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี และนางสาววัชรินทร์ มณีวงษ์**
วันที่ **18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551**
ที่อยู่ **18/1 บ้านหัวฝาย หมู่ 4 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **บ้านพ่อหลวงฉิมคำ - นางเพ็ญศรี ติโต๊ะ**
ผู้เรียบเรียง **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี**
รหัสเสียง **PPK-ANT-P-125**

การทอผ้าของปกาเกอะญอ

(สีของผ้าทอ) สีธรรมชาติมีสีเหลือง สีแดง สีเขียว สีเหลืองจากขมิ้น สีแดงจากเปลือกไม้ “ไม้โจ้” (ภาษาปกาเกอะญอ) เป็นไม้ต้นใหญ่ ยังหาได้ไม้โจ้นี้ แดงไม่ใช่แดงสด แดงอ่อนๆ แดงหม่นๆ ไม่ใช่แดงสด สีเขียวจากใบ “เซิ้นหย่ะ” คำปกาเกอะญอเรียก “เซิ้นหย่ะ” เป็นเครือ ใบสีเขียว หาได้ในป่า สีเทาย้อมมาจากที่อยู่ในน้ำ “กะบ่อเอะ” ถ้าเป็นคำเมืองเรียกขี้เครื่องบิน เป็นขี้ไคลของน้ำ เป็นสีเหลือง ย้อมแล้วได้คล้ายๆ สีนี้ถ้าผสมกับมะขามป้อม ได้สีเทาๆ น้ำเงิน ชอบมีในน้ำห้วย

มะขามป้อมนี่ขี้เครื่องบินนั่นแหละ มะขามป้อมใช้ลูกมัน ตำๆ แล้วก็แช่สักคืนหนึ่ง พรุ่งนี้ก็ต้ม ต้มแล้วก็ตาก สีส้มไม่มี สีฟ้าไม่มี สีน้ำเงินไม่มี สีดำนี่ดำก็ไม่ดำ คล้ายๆ เอาขี้เถ้ากับกะบ่อเอะ ขี้เครื่องบิน สีแดงนี่สีแดงธรรมชาติ ใช้เปลือกไม้โจ้ก็ได้ ใช้ “เค่าะ” ก็ได้ อันนั้นไม่ใช้ต้นต้นใช้รากมัน ต้นไม่ค่อยใหญ่ ใช้ต้มเป็นยากินก็ได้นะ แก้เหน็ดแก้เหนื่อย

แม่หลวงหยุดย้อมผ้าไปนานแล้ว ขี้เกียจ ถ้าเป็นเคมีนี่พอได้ ธรรมชาติต้องหาเปลือกไม้ (พ่อหลวงฉิมคำ: นานๆ จะย้อมธรรมชาติ) เขาไม่นิยมกันแล้ว ไม่ทันใจ มันเสียเวลา กว่าจะย้อมได้ก็ต้องต้ม ฝ้ายขาวๆ นี่นะ ปั่นให้ต้ม ตัดมันออก ถ้าไม่งั้นสีมันไม่เข้า ออกมาแล้วก็ล้างๆ (พ่อหลวง: ต้มแล้วก็ตากแห้ง แล้วก็ต้มน้ำสีเปลือกไม้แล้วก็แช่) แช่สี 1 หนึ่งชั่วโมงแล้วก็ตาก เป็นวัน (พ่อหลวงฉิมคำ: ใช้หม้อใหญ่ ผ้าเยอะๆ) เดี๋ยวนี้ไม่ทันใจ

5-6 ปีแล้วที่ไม่ได้ทำกัน เมื่อก่อนมีกลุ่ม เขาตั้งเป็นกลุ่ม เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว รวมกันในบ้าน 25 คน ทำกลุ่มทอผ้า ทอไปขายที่เมืองปาย มันยุ่งตอนนี้เขาเลยไม่สนใจ ขายไม่ค่อยดี อีกอย่างประธานกลุ่มแม่บ้านก็ไม่ค่อยสนใจ ต่างคนต่างไป

ชื่อลายผ้า

มีชื่อ ลายระเบิด เป็นหัวแหลม ลายระเบิด ลูกระเบิดหัวแหลมหางก็แหลม ลายตาสะโร ตาเซะเคระ ลายแบบที่เฌวาสีชมพู ลายระเบิดแบบที่ทำย่าม (ลายแต่ละบ้านไม่เหมือนกัน แล้วแต่ความถนัด) ลาย “ตาสะโร ตาเซะเคระ” เป็นลายทั่วไป

ลายที่เขาเอาฝ้ายเย็บ เรียกลายดอกมะเขือ (ลายที่เอาลูกเดือยมาปักเรียกลายอะไร) ลายดอกเฉยๆ ถ้าลายอีกอย่างเรียกลายหมาน้อย ลายลูกหมาน้อย

แบ่งหรือไม่ว่าลายแบบนี้ใส่ในเฌวา ลายนี้แต่งงานแล้ว

มี ลายเฌวาอีกอย่าง ลายเชซูอีกอย่าง แต่ไม่ห้าม เปลี่ยนแต่สี ลายเหมือนกัน เฌวาไม่มีปักลูกเดือย เพราะเฌวานี่ก็ขาวแล้ว ลูกเดือยก็ขาว

เสื้อผ้าผู้ชายตอนแต่งงานกับไม่แต่งงาน

ผู้ชายนี่เอาเปรียบนะ สีเหมือนกันนะ สีแดงนะ ผู้ชายนี่ก็ดูนายก็นาย ผู้หญิงแต่งงานแล้วก็เป็นนาง (พ่อหลวงฉิมคำ: ผู้ชายนี่แต่งงานแล้วต้องโพกหัว ผู้ชายนี่โพกผ้าเอาภาระ ผู้หญิงก็เหมือนกันเวลาแต่งงานจะใส่เสื้อมีลูกเดือย มีอะไร ต้องระมัดระวัง ลูกเดือยเป็นเม็ด เวลานอนนี่เขาจะไม่ให้ผู้หญิงบ่นว่ามีเม็ดมีอะไรตำที่หลัง)

เชซูเดี๋ยวนี้ใส่แต่ไปเที่ยว ไปโบสถ์ สมัยก่อนเขาก็ใส่กันนะ ส่วนซิ่นสีอื่นก็มี สมัยก่อนใส่แค่สีเดียว ขาวกับดำ เฌวาเป็นเสื้อกับกระโปรง

(พ่อหลวงฉิมคำ: ถ้าเป็นเด็กนี่ เมื่อก่อนผู้ชายใส่เสื้อแดงยาวกรอมเท้า เมื่อก่อนไม่มีกางเกง จน 14-15 ปี หลังจากนั้นเปลี่ยนเป็นกางเกงผู้ชายโบราณ กางเกงไม่เหมือนลีซอ เหมือนกางเกงสะดอ พอ 16-17 เสื้อจะสั้นขึ้นถึงเอว ใส่กางเกง เสื้อแดงพ่อหลวงยังได้ใส่)

สมัยก่อนมีเสื้อตัวเดียว สมัยก่อนไม่มีอะไร จน ไม่มีเงินไปซื้อฝ้าย ไม่ได้ปลูกเอง สมัยปู่ย่าปลูกเอง สมัยแม่หลวงไม่ปลูกเองแล้ว ไม่เป็นแล้ว

ความแตกต่างของลายผ้าจากปกาเกอะญอบ้านอื่น

ปกาเกอะญอบ้านอื่นคนละลาย แยกออกไม่ใช่คนบ้านเรา ไม่เหมือนกันหรอก คนละบ้าน บ้านอื่นทำลายไม่เหมือนเรา ซิ่นซื้อมา ซิ่นต้องดูแลน้อยกว่าเสื้อ เสื้อนี่ทำเป็นเดือนเป็นปี ถ้าเสื้อง่ายๆ ไม่นาน 2-3 วัน ซิ่นนานกว่านั้น ลายไม่เหมือนกัน อีกคนหนึ่งชอบลายอีกอย่างหนึ่ง ปู่ย่าตายายสอนมา เอาแบบที่ปู่ย่าตายายสอนมา ถ้าเจอปกาเกอะญอที่อื่นชิ่นก็ไม่เหมือนกัน ลายไม่เหมือนกัน แต่สีเหมือนกัน เขาจะใช้ลายไม่เหมือนกันนะถ้าไปเจอคนแม่แจ่มนี่อีกแบบหนึ่ง

รู้จากซิ่น (คำถาม: ว่ามาจากไหน) ที่แม่แจ่มนี่เหมือนนี่นะ ที่แม่แจ่มที่ตรงกลางนี่มันไม่มีที่เย็บ ของเราจะเย็บตรงกลางนี่ เพราะว่าใช้เครื่องทอเอว แต่แม่แจ่มนี่เขาใช้เครื่องกี่ กี่ทอ กว้างทีเดียวเลย ไม่ต้องเย็บไม่ต้องต่อกัน แต่ของเราใช้กี่เอวต่อกัน ลายก็ไม่เหมือนกัน เราจะใช้ลายและแทรกก็ไม่เหมือนกัน

ที่ขุนยวมนี่ก็มีตรงกลางเหมือนกัน แต่ใช้ลายไม่เหมือนกัน ใช้สีอีกแบบหนึ่งขุนยวมนะ แต่เดี๋ยวนี้เขาเปลี่ยนกันนะ เมื่อเราเห็นที่ขุนยวมใส่ลายนี้เราก็มาเลียนแบบ เดี๋ยวนี้แยกไม่ค่อยออกแล้ว แม่แจ่มมาเลียนแบบเราก็มี เราก็เลียนแบบแม่แจ่มก็มีเดี๋ยวนี้นะ

ทัศนคติที่มีต่อคนนอกเมื่อถูกเรียกว่า “กะเหรี่ยง” “ยาง” และ “ปกาเกอะญอ”

(คำว่า) กะเหรี่ยงส่วนใหญ่ก็ชอบนะ กะเหรี่ยงส่วนใหญ่ไม่ชอบให้เรียกยาง “ยางเก๊อะเลอะ” คนเมืองใกล้ๆ บ้านเรา เขาชอบเรียกยางเก๊อะเลอะ คืออะไรไม่รู้นะยางเก๊อะเลอะ เรียกกะเหรี่ยงนี่ไม่เป็นไร เรียกได้ คือปกาเกอะญอนี่แหละ ยางเก๊อะเลอะ เมื่อก่อนตอนเด็กๆ ไปบ้านคนเมืองเขาชอบเรียกยางเก๊อะเลอะขี้เตอะหวะคอ บอกว่ายางเก๊อะเลอะนี่สกปรก ขี้ไคลที่คอ ขี้เตอะเวลาไอมันดังโคกคาก

ประเพณีการแต่งงาน

แม่หลวงเป็นคนเมืองเชียงใหม่ พ่อหลวงไปเที่ยวมีงานที่บ้าน เจอกัน ปิ๊งกัน พ่อหลวงเป็นเพื่อนกันกับพี่ชาย พ่อหลวงพาไปเที่ยวงาน

แต่งงาน ทางผู้ใหญ่ไปขอ ผู้ใหญ่ผู้หญิงต้องไปขอผู้ใหญ่ผู้ชาย รักกันก่อน ไม่ต้องเอาอะไรไป คุยกันเฉยๆ ไม่มีอะไร ไม่ดูเมื่อ แม่หลวงถือคริสต์ แต่งเข้าโบสถ์ ตอนเข้าโบสถ์ไม่ใส่เฌวาแล้ว ตอนเขาทำพิธีไม่ต้องใส่แล้ว ไม่มีหล่าอะลา หล่าอะลาเป็นประเพณีของชาวพุทธ คริสเตียนไม่มีพิธี ง่าย ถึงเวลากำหนดการถึงเวลาเราก็ขึ้นไปในโบสถ์ แล้วก็นั่ง เพื่อนเจ้าบ่าวเพื่อนเจ้าสาวก็นั่งข้างหน้าที่ประชุม ถ้าถึงเวลาอาจารย์ก็ประกอบพิธีโยนดอกไม้มีตอนเสร็จพิธีลงมา

สมัยก่อนพ่อแม่ผู้ชายไม่มา สมัยนี้มา เปลี่ยนไปแล้ว แต่ก่อนคนไม่ใช่คริสเตียน แต่ถ้าคริสเตียนนี่ไปถืออะไรไม่รู้ไม่ได้ถาม (ครอบครัวแม่หลวงที่เวียงแหง) ถือคริสต์มานานแล้ว แต่งที่เวียงแหง โบสถ์อยู่ไกลจัดที่หน้าบ้าน ใกล้ๆ นี่ไม่มีการแต่งงาน งานแต่งงานปกาเกอะญอนี่ถ้ายุ่งศาสนาพุทธเขาทำพิธีเยอะ เคยเห็นก่อนที่จะแต่งงาน เขาจะไปตกลงกัน จะเริ่มต้มเหล้า ประเพณีของเขาจะต้มเหล้า ดูวันดูเมื่อ (ฤกษ์ยาม) ด้วยนะก็หมอดูเขาก็มี ถึงวันแต่งงานก็ไป สมมติว่าบ้านอยู่นี่ บ้านผู้ชายอยู่เชียงใหม่ มาถึงบ้านโน้นแล้ว จอดรถแล้วเขาก็หล่าลา หล่าลา หล่าอะลา คนที่นี่ก็ไปต้อนรับเขา หล่าอะลาด้วยกันถึงเวลาสมควรแล้วก็ไปบ้านเจ้าสาว ไม่เคยเห็นว่าต้องกั้นประตู ก่อนขึ้นบ้านนี่เห็นเขาเอาหินก้อนมาวาง แล้วให้ผู้หญิงไปล้างเท้าผู้ชาย ก่อนที่จะเข้ามาหาผู้หญิงที่บ้าน ผู้ชายต้องใส่เสื้อ (ที่ผู้หญิงทอให้) แล้ว วันที่จะมาแต่งงาน ต้องทอเสื้อให้ผู้ชาย ทอย่ามให้ผู้ชาย ถ้าทอไม่เป็นต้องหาซื้อเอา ขึ้นบ้านแล้วก็ทำพิธีผูกข้อมือ มัดมือโดยพ่อแม่ ท่านผู้มีเกียรติที่มางาน แต่เราเป็นคริสเตียนจะไปมัดมือให้เขาไม่ได้ ถ้าเขาเชิญเราไปร่วมอวยพรอธิษฐานให้เขา มัดมือไม่ได้ คริสเตียนไม่มัด ไม่มีการมัดมือไม่มีการเลี้ยงผี ไม่มีอะไรแล้วคริสเตียนนี่นะ

แต่เดี๋ยวนี้ดีขึ้นเยอะแล้วผู้ชายก็ช่วยเยอะแล้ว สมัยก่อนผู้ชายไม่ช่วยไม่ออกอะไรให้ผู้หญิง ผู้หญิงจ่ายคนเดียว ผู้หญิงปกาเกอะญอต้องเลี้ยงหมูไว้ พอเริ่มเป็นสาวต้องเลี้ยงหมูไว้ ก็ฆ่ามาเลี้ยงวันแต่งงาน เลี้ยงไว้ 2-3 ตัวก็ได้ ฆ่าหมู 1 ตัว ฆ่าวัว 2 ตัว ไม่ได้เลี้ยงวัวผู้ชายซื้อมาให้วันแต่งงาน หมูก็ซื้อได้ถ้าเรามีเงิน แต่ก่อนก็เลี้ยงไว้

สมัยก่อนผู้หญิงแต่งงานตอน 15-16-17 ผู้ชายอายุประมาณ 20 กว่า ผู้ชายเด็กกว่าก็มีแล้วแต่การตกลงอย่างลุงพะแนะโพแต่งงานตอนอายุ 33 ปี แล้วแต่สถานการณ์ แต่งงานแล้วผู้ชายไปอยู่กับผู้หญิงก็มี ผู้หญิงไปอยู่กับผู้ชายก็มี ก็อย่างนี้ให้พ่อหลวงอยู่ด้วยก็ไม่ยอมอยู่ ก็เลยต้องมาอยู่ที่นี่ เขาไม่บังคับ

ผู้ให้ข้อมูล	**26) นายพะแนะโพ โหล่เจ อายุ 66 ปี**
ชาติพันธุ์	**ปกาเกอะญอ**
ผู้สัมภาษณ์	**นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี และนางสาววัชรินทร์ มณีวงษ์**
วันที่	**18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 (ครั้งที่ 1)**
	22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 (ครั้งที่ 2)
ที่อยู่	**97 บ้านหัวฝาย หมู่ 4 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่	**97 บ้านหัวฝาย หมู่ 4 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง	**นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี**
รหัสเสียง	**PPK-ANT-P-126.1-126.2**

ครั้งที่ 1 วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551

ประวัติการย้ายถิ่นฐาน

พะแนะโพ โหล่เจ อายุ 66 ปี ชื่อแปลว่าชื่อที่น่ารัก พูดเป็นภาษาฝรั่งว่าพายแอปเปิ้ล ถ้าภาษากะเหรี่ยงนี่คือเหมือนน้ำผึ้ง เหมือนน้ำผึ้ง ผึ้งนี่เขาเรียกว่าพะแนะ

มีพี่น้อง 11 คน จริงๆ มี 13 คน ตายไปสองคน เป็นคนที่ 10 น้องเหลือคนเดียว

มีลูก 3 คน ผู้ชายหมดเลย คนโตอายุ 28 คนที่สอง 27 ห่างกัน 15 เดือน คนที่สอง 24 ตอนนี้ไปฝึกสอนอยู่ที่ราชประชา เรียนครู เป็นนักศึกษาฝึกอีกสองเดือนถึงจะจบ เรียนพละเชียงใหม่ คนโตเรียนไฟฟ้า ทำงานแล้วเรียนต่ออยู่ เรียนที่แม่ฮ่องสอนเรียนนวมินทร์ จบ ปวส. แล้วออกมาหากินช่วยน้อง ช่วยเยอะแยะเลย เอาผู้หญิงมาด้วย เดี๋ยวนี้เรียนต่อสองคนผัวเมีย เหลือในวิชาเหลืออยู่เทอมเดียว โดยเฉพาะคนเล็กเหลืออยู่สองเดือน ลูกสะใภ้นี่เหลืออยู่ประมาณ 2-3 ปี

เมื่อก่อนอยู่ขุนยวมเมืองปอน หางปอนนี่บ้านเก่าของพ่อปู่อยู่ที่นั่นแล้วคนเยอะ เมื่อคนเยอะแล้วการทำมาหากินยากก็ย้าย ย้ายหาที่กว้างกว่า แล้วมาอยู่ที่ตำบลห้วยโป่ง บ้านเก่าแก่อยู่ที่นั่น กะเหรี่ยงสมัยก่อนกลัวทหาร กลัวพยาธิ กลัวเชื้อโรคเกี่ยวกับไข้ทรพิษ กะเหรี่ยงกลัวหนีไปอยู่บนภูเขา เชื้อโรคมันไปกับคนคนไปถึงไหนมันก็ไปถึงนั่น ถ้าพูดถึงเชียงใหม่นี่ฝรั่งเยอะเต็มบ้านเต็มเมือง ฝรั่ง จีน ติดต่อกัน อย่างน้อยที่สุดลูกลุงนี่นะน้อยเดียวก็ไปศึกษาในเชิงคอมพิวเตอร์ต่อ

นับถือศาสนาพุทธ สมัยปู่อยู่ที่ขุนยวมเมืองปอน แล้วย้ายขึ้นมาข้างบนที่ทุ่งบัวตอง ที่น้ำตกแม่สุรินทร์ เป็นบ้านของยายอยู่ที่นั่น ไม่ค่อยได้ไปในเมืองหลวง กลัวทหาร ทหารมีที่ไหนสมัยก่อน ทหารมีที่ไหนเชื้อโรคมีที่นั่น ไม่อยู่ใกล้

ตอนย้ายยังไม่เกิดสมัยปู่ย่าตายายเขาเล่าให้ฟัง ก็จำไว้เราเป็นคนที่ไหน ยังเคลื่อนย้าย สมัยก่อนๆ อยู่พม่าทั้งหมด เมืองมาตาเล (มัณฑเลย์)โน่นไม่ใช่ย่างกุ้งนะไกลกว่าย่างกุ้งก็อยู่มา สมัยก่อนเมืองคนน้อยไม่มีสงครามไม่ใช่นะ สมัยก่อนก็มีสงครามมีมานาน ลูกหลานฟังอยู่บ่อย หัวหน้าเผ่าชื่อโหล่เจ โหล่เจเป็นเหมือนคนจีน พ่อเล่าให้ฟัง (คำถาม: ปู่เกิดที่ขุนยวม) ปู่ต่อปู่ ปู่หลายปู่

เกิดตำบลทุ่งยาว อำเภอปาย (พ่อก็ย้ายตามปู่) เขาเรียกว่าบ้านแม่ยาน ย้ายต่อไปอำเภอปางมะผ้าอยู่ที่นั่น 4 ปี คือที่ไร่ที่นาน้อยเกินไป อยู่เมืองแพม ถ้ำลอดมีข้างล่างบ้านเมืองแพมอยู่ข้างบน ไทใหญ่เยอะ สมัยก่อนกะเหรี่ยงไม่ค่อยมี สมัยหลายร้อยปีมีแต่ไทใหญ่

(คำถาม: ตอนอยู่เมืองแพมอายุเท่าไหร่) สี่ขวบน้อยๆ จำได้ (คำถาม: คือย้ายจากทุ่งยาวไปอยู่เมืองแพม?) สองขวบย้ายไปอยู่เมืองแพมย้ายไปถึงนี่ อยู่ที่นี่อีกสี่ปี พ่อจะไปอยู่เปียงหลวง เวียงแหงที่มันกว้างกว่า ไปอยู่เวียงแหงไปอยู่แกงน้อย ไปดูที่มันเหมาะ มันกว้างขวางคนก็น้อย แล้วก็ย้ายมา ย้ายมาอยู่ห้วยหก สมัยก่อนไม่เหมือนสมัยนี้ ย้ายบ้านนี่ต้องไปเรื่อยๆ วัวควายเอาไปหมดเลยหมูไก่ อยู่ที่นี่ปีหนึ่งต่อ ไม่ใช่มีรถยนต์เหมือนอย่างเดี๋ยวนี้ สมัยนี้จะย้ายไปอยู่แม่ฮ่องสอนแม่สะเรียงวันเดียว

การเคลื่อนย้ายบ้าน

(สาเหตุการย้ายบ้าน) ไปหาที่ทาง ที่เก่าก็คนอยู่สามสี่สิบครอบครัวมันจะเต็มอยู่แล้วอีกหน่อยจะมีลูกมีหลานเพิ่ม ก็ต้องไปหาที่ใหม่ ที่ใหม่ที่มีน้ำเยอะๆ มีป่ามีภูเขาและมีที่ราบสักหน่อย กะเหรี่ยงไม่ชอบอยู่ป่าทะเล ป่าทะเลนี่พ่อแม่เล่าให้ฟังไม่ค่อยอยู่

คือทูแฮ ปู่เสียที่แม่อุคอ น้ำตกแม่สุรินทร์ ปู่ชื่อทูแฮ ตาชื่อจอโพ

หัวหน้าครอบครัวนำไป ปู่มีลูกหลายคน มากันไม่มาก ข้างหน้าไปข้างหลังก็อยู่ ถ้าไปไม่สนุกกลับมา ถ้าสนุกเยอะกว่านั้น ตามไป ตอนย้ายบ้านนี่สี่คนกับพี่น้องผู้หญิงมีสองคน มีช้างนะสมัยก่อน ชีวิตกะเหรี่ยงนี่มันอยู่กับช้าง ช้างนี่ช้างในเมืองที่เก่าๆ ก็มี ถ้าหากว่าไม่พอก็ไปหาช้างป่า ปู่มีช้าง 2 ตัว สำหรับย้ายบ้านต้องต่างของข้าวสารอะไรนี้บนช้าง วัวควายก็มี สมัยก่อนต้องมี 4-5 ตัว ถ้าจะบ้านนี่เอาไปไม่ไหวก็ขายขายให้ญาติพี่น้อง

มาที่นี่กินเป็นพิธี กะเหรี่ยงนี่ถ้าแขกมาต้องกิน กินไม่ไหวก็ต้องกินสักนิดนึง

เมื่อก่อนนี้อยู่บ้านบน อย่างฝ้ายนี่ปลูกเอง เมล็ดพันธุ์ข้าวนานแล้วไม่เอาขาย ทำเองกินเองได้ ตำข้าวไม่ใช้เครื่องสี ใช้ครกมอง

เมื่อสงครามญี่ปุ่น สงครามโลกครั้งที่สองนี่น่ากลัว อย่างกรุงเทพฯ อย่างเชียงใหม่เอามาขายบนดอยนี่ไม่มีแล้ว แม้แต่เกลือนี่ไม่มีคนมาขาย

เมื่อสงครามญี่ปุ่นยังไม่เกิด เขาเล่าให้ฟัง เก็บไว้ ไม่มีของมาขาย แล้วเขาเอาเกลือมาขายที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน คนเชียงใหม่นี่นะ เอามาขายเอาวัวต่าง ม้ายังไม่มี เอาวัววันละน้อยๆ แล้วกะเหรี่ยงที่แม่ฮ่องสอน คนไทใหญ่ที่แม่ฮ่องสอน บางคนไปเอาเชียงใหม่ บางคนไปเอาตองจิ่ง เกลือพม่า เกลือพม่านี้มันเป็นเกลือทราย ถ้าใส่เยอะมันจะขม ต้องใส่น้อยใส่พอดีๆ เกลือไทยอร่อยกว่า สีทางโน่นสีม่วงๆ ก็มี กินแล้วคอพอกไม่มีเกลืออย่างนั้น ไอโอดีนเยอะกว่า ถ้าเกลือคนไทยทำมาเป็นก้อนใหญ่ๆ

(พ่อลุงมาอยู่บ้านเมืองน้อยเมื่อไหร่) ก่อน 2500 เจ็ดขวบ แปดขวบ มาโตอยู่ที่นี่ แต่พ่อนี่อยากจะไปต่อเมืองแหงนะ แต่ลูกมันมีเยอะ มาได้ลูกเขยสองคน อยู่ที่นี่ดี

(คำถาม: อยู่ครั้งแรกที่ไหน) มาอยู่ที่ห้วยหก หมู่ที่ 6 ห้วยหกมีประมาณสามสิบหลัง ถือว่าใหญ่ เมืองน้อยก็ประมาณสามสิบกว่า บ้านห้วยงูประมาณสิบเจ็ด บ้านมะเขือคันประมาณเจ็ดหลังคา กิ่วหน่อประมาณยี่สิบกว่า หัวฝายประมาณสามสิบ สมัยเมื่อก่อนมันไม่ได้อยู่ที่นี่ อยู่เหนือเจดีย์ มาอยู่ติดเจดีย์ เดี๋ยวนี้เป็นทุ่งนา กุงจองไม่มีคนอยู่ เป็นป่าอยู่

ตอนที่ย้ายจากห้วยหกมาอยู่ที่ข้างๆ เจดีย์ พ่อหลวงเสียไป เมียก็เสียไป พ่อบอกว่าเรามาอยู่กับพ่อหลวง พ่อหลวงไปแล้วไม่อยากอยู่แล้ว ย้ายไปอยู่ห้วยเฮี้ยะ (พ่อหลวงที่เสีย) น้อยตี่จาเป็นปกาเกอะญอ ถ้าเรียกน้อยนำหน้านี่เคยบวช ถ้าเป็นพระอาจารย์นี่เขาว่าหนาน น้อยตี่จาไปบวชเป็นลูกศิษย์ครูบาศรีวิชัย

ย้ายไปอยู่ห้วยเฮี้ยะ หมู่ 4 ย้ายลงไปอยู่ห้วยเฮี้ยะ จากเจดีย์ บ้านเจดีย์นี่นะบ้านห้วยงู อายุ 15 แล้วจนอายุ 33 ปี เป็นโสดแล้วกลับไปแต่งงานที่ห้วยงูอีก แล้วย้ายมาอยู่ที่หัวฝาย แต่งงานตอนอายุ 33 คนเมืองเชียงใหม่บอกว่าบ่าวเคิ้น ตอนป้าอายุ 17 ป้าอำพรชื่อไทยนะ ชื่อกะเหรี่ยงหน่อป่อเช

หน่อป่อเชเป็นคนห้วยหก แต่งงานแล้วไปอยู่ที่นั่น (ห้วยหก)ได้ 2 ปี แล้วย้ายมาอยู่ที่นี่ (เมืองน้อย) เพราะว่ามีที่ดินที่นาอยู่ที่นี่ ทางนี้คนมีเยอะ เรามาตั้งเครื่องสี มารับจ้างสีข้าว เก่าแล้วอยู่ตรงบ้านหน้าบ้านพ่อหลวง

(คำถาม: ย้ายมาเพราะอะไรหรือใครชวนมาอยู่) ไม่มีญาติ ตอนที่แต่งงานแล้วมีคนรู้จักกันมาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่นี่ ชื่อ พ่อหลวงเก่อหน่า จ่ากุ๊ พ่อของภารโรงโรงเรียน ลูกพ่อหลวงเก่อหน่าอยู่ติดๆ กันที่บ้านหลังใหญ่อยู่ข้างบ้านพ่อหลวง

(พ่อลุงยังทันสมัยที่ยังเคลื่อนย้าย) ทันตอนย้ายบ่อยๆ สมัยก่อนไปกันสองครอบครัว สามครอบครัว หรือ ครอบครัวเดียว ครอบครัวนั้นไปอย่างอำเภอปายขึ้นมาเมืองน้อย ครอบครัวมาทีหลัง มาพักก่อนสักปีหนึ่งขึ้นมาช้าๆ

(คำถาม: มีครอบคัวที่ย้ายแล้วกลับมาอยู่ที่เดิมหรือไม่) มี มีเยอะแยะเลย เขาคิดถึงบ้านเก่า กะเหรี่ยงนี่คิดถึงบ้านเมืองเยอะ อย่างเราอยู่อย่างนี้นะถ้าเกิดเป็นสงครามนี่นะ เขาจะไม่หนี เขาเสียดายบ้านเกิดเมืองนอน แม้แต่คนเฒ่าคนแก่ป่วยนี่ไปโรงพยาบาลนี่เขาไม่ยอม อยากจะตายบนบ้านเขา ไม่ใช่อยากจะตายโรงพยาบาล

ความสัมพันธ์กับคนไทใหญ่และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ

(คำถาม: ตอนย้ายมาเมืองน้อยเห็นคนไทใหญ่หรือไม่) ไทใหญ่ ผู้หญิงเมื่อกี้ก็เป็นลูกไทใหญ่แต่ตอนนี้เป็นกะเหรี่ยง เป็นลูกไทใหญ่กันหมดมะเขือคันนี่ เดี๋ยวนี้ลูกๆ หลานๆ พูดไทใหญ่ไม่ได้แล้ว มีพ่อลุงก็พูดได้ปกาเกอะญอมีน้อยกว่า สมัยก่อนไปอำเภอเวียงแหง ไปอำเภอปายต้องพูดไทใหญ่ ไปเชียงใหม่ก็พูดภาษาเชียงใหม่ พูดภาษาคนเมือง

(คำถาม: ทำไมไทใหญ่ลดลง) พูดภาษาอื่น แต่งงานกับกะเหรี่ยง กะเหรี่ยงก็แต่งงานกับมัน

(คำถาม : เมื่อก่อนถ้ามีสิบหลังคาจะมีไทใหญ่กี่หลัง) ไทใหญ่ประมาณเจ็ดหลังคา ตอนหลังนี่เพิ่มขึ้นประมาณสิบเจ็ด เดี๋ยวนี้สี่สิบกว่าไทใหญ่ ร้านขายของพูดได้ทุกคนไทใหญ่นี่

ไทใหญ่อยู่ก่อน น้อยกว่า ไทใหญ่นี่ก่อนคิดว่าโน่นสมัยกรุงศรีอยุธยา กะเหรี่ยงก็เหมือนกัน มาอยู่ที่ฝั่งสาละวิน สมัยพระนเรศวร ไม่ใช่คนไทยนะ

(ไทใหญ่กับกะเหรี่ยง) อยู่ด้วยกันได้ ทะเลาะแบบธรรมดา ทะเลาะแล้วไปเจรจากันได้ เจรจากันได้ ก็เราอยู่อย่างนี้ก็มันจะมีนานๆ ที ลูกๆ หลานๆ ผิดกัน การทำงานเกี่ยวกับการลงทุนทำมาหากินผิดกันก็คุยกันได้ คนเมืองเชียงใหม่ก็เหมือนกัน เวลาผิดกันก็คุยกันตกลงกันอย่างนี้ ลาหู่ มูเซอนี่อยู่ด้วยกันนาน ผิดก็ผิด พอเราไปคุยกันประชุมกันตกลงกันได้

(ความสัมพันธ์กับลีซู) ที่ไม่ได้คือลีซอ ตกลงแล้วมันก็เหมือนเก่า ตกลงทำอย่างนี้ เมื่อก่อนมันทำอย่างนี้เราก็ทำอย่างนี้นะ ตกลงอันนี้ไม่ต้องทำแล้วนะ เอาอย่างนี้นะ ตกลงแล้วบางครั้งมันว่าอย่างนี้ อยู่กับกะเหรี่ยงอย่างมาประชุมที่บ้านปู่สานี่บ้านพ่อหลวงนะ เถียงไม่ถูกกับกะเหรี่ยงอีกคนดูๆ ไม่ไหวเอามีดมาฟันตายคาบ้านพ่อหลวง

(ความสัมพันธ์กับคนเมืองและม้ง) กะเหรี่ยงอยู่ด้วยกันได้ คนเมืองอยู่ด้วยกันได้ ม้งนี่ยังได้อยู่ม้งสมัยก่อนมาจากประเทศลาวมั้ง มณฑลยูนาน เมืองน้อยไม่มี (ม้ง) อยู่เขตแม่ฮ่องสอนโน่นเขตแม่แจ่ม

(ความสัมพันธ์กับมูเซอ) มูเซออยู่ข้างบน สองแง่ หัวปาย ป่าซาง มูเซอแดง มูเซอก๊วย มูเซอบะหลา มีอยู่แต่มีไม่มาก มูเซอก๊วยจะเป็นมูเซอทางประเทศจีน ลงมาอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ที่ป่าซางนี่ก็มี เขาเรียกว่าบะหลาๆ นี่ มูเซอก๊วย กะเหรี่ยงเรียกมูก๊วยบ่ใช่มูเซอ

อาชีพ

ทำไร่ทำนา เลี้ยงหมูเลี้ยงไก่เลี้ยงวัวควายทำสวน ไร่ข้าว ไร่ฝ้ายที่ทอเป็นผ้า (ไร่สวน) ที่ห้วยเฮี้ยะ ห้วยงู ไม่ค่อยได้ขาย (ฝ้าย) ใช้เองเขาไม่ขาย บางครั้งฝรั่งจะมาซื้อ ซื้อไม่เยอะ ซื้อเป็นพิธีที่จะไปแสดงบ้านเมืองของเรา ฝรั่งนี่เมื่อนานแล้วนะ มาเป็นพระอาจารย์ก็มี มาทำนาให้พ่อลุงนี่ปีนึง ปีเตอร์ ไพท่อน อยู่นิวซีแลนด์ (ฝรั่งมาอยู่ด้วย) ตอนแต่งงานแล้ว อยู่บ้านบนนี่ มาอยู่กับลุงนี่ทำนาให้ลุง เขาก็พูดไทยบ้างพ่อลุงนี่พูดภาษาเขานิดๆ หน่อยๆ

ตอนแรกเขาศึกษาเกี่ยวกับศาสนาพุทธ มาเป็นพระ หลายๆ ปีแล้ว ตอนที่มันสึกแล้วกลับไปแล้วกลับมาคิดถึงเมืองน้อย คิดถึงอำเภอปายกลับมา อยู่ๆ มาทำนาเฉย มือเขาไม่ทน กำมีดนิดเดียวมือถลอก มีหลายประเทศที่มาบวชเป็นพระธุดงค์ มีนิวซีแลนด์ อเมริกา สิงคโปร์ ศรีลังกา เขาบวชแล้วมา ปีเตอร์บวชที่อมก๋อยเชียงใหม่แล้วมาอยู่ที่นี่สองพรรษา อยู่ในถ้ำอยู่กับพระธุดงค์ ไม่ใช่ (นักท่องเที่ยว) เป็นพระ สมัยก่อนมา สมัยนี้ไม่เห็นมาแล้ว สมัยก่อนนั้นประมาณ 11 ปี ก่อนนั้นมาขี่ช้างล่องแพ มีไกด์พามา ต้องไปลงชื่อที่เชียงใหม่ นักท่องเที่ยวไปเที่ยวที่นี่ที่นั้น ไปลงที่เชียงใหม่แล้ว ฝรั่งถ้ามาลงที่เชียงใหม่แล้วฝรั่งดูแผนที่ แล้วเขาอยากจะไปไหน อยากจะขี่ช้างอยากจะล่องแพอะไร อีกส่วนไปแม่ฮ่องสอน อีกส่วนไปเมืองน้อย แล้วไม่ไหวเราเป็นเจ้าช้างนี่นะ เดี๋ยวนายอำเภอมาเก็บเงิน เดี๋ยวตำรวจมาเก็บ เดี๋ยวป่าไม้มาเก็บ เงินไม่ได้ มีแต่คนจะเก็บ

(คำถาม: เคยมีช้างเองหลังแต่งงานหรือไม่) ไม่มี (ช้างไปไหนหมด) พี่ชายไปเอาช้างญาติพี่น้องมาใช้อย่างแม่แจ่มนี่ (คำถาม: หลังจากอยู่ถาวรแล้วมีช้างหรือไม่) ไม่มีแล้ว แต่ช้างตัวที่พ่อปู่ใช้มาก่อนนะที่ดิน ที่ดินก็เป็นช้างตัวหนึ่ง ขายช้างแล้วมาซื้อที่ดิน ซื้อก่อน 2500

ลักษณะที่อยู่อาศัย

อันนี้บ้านกะเหรี่ยงอย่างเราทำเหมือนอยู่ ตอนที่เราต่อนี่ไม่เหมือนแล้ว บ้านกะเหรี่ยงแท้ๆ ก็อย่างนี้ ไม่ได้ต่อตรงนี้ (หลังคา) นี่ต่อเผื่อวัวควาย จะมีที่นั่ง พระพุทธรูป ลุงนอนด้านนอก หนาวอยู่ ผ้าห่มเยอะ ข้างในมีหลานสาว ผู้หญิงนอนใน ผู้ชายนอนนอก (สามีภรรยา) อันนี้ไม่เกี่ยว ใครจะนอนอย่างไหนก็นอน

(คำถาม: สมัยยังเคลื่อนย้ายมีการแบ่งที่นอนในบ้านหรือไม่) มี ถ้ามีลูกสาวนอนในนี้ ถ้ามีลูกเขยแบ่งเป็นห้องๆ อันนี้เราทำอย่างนี้ไม่มีลูกสาวมีแต่ลูกชายถึงทำอย่างนี้ ลูกชายจะแต่งงานนี่ต้องไปแต่งที่บ้านสาว พอนานๆ แล้วกลับมาต้องมานอนที่นี่ อยู่ที่นี่ นอนข้างในผู้หญิง อย่างพ่อจะนอนข้างนอก แม่จะนอนที่นี่ก็ได้

ถ้าหนาวเกินไปมาทำกับข้าวในนี้ เตาข้างนอกนี้ที่เขามาทำงานให้เรา เราทำให้เขา ตัวสำคัญคืออยู่ที่นี่ (ด้านในบ้าน) นายอำเภอมาดูนี่เหมือนที่นอนหนู เก็บไว้เป็นตัวอย่าง อาหารที่กินได้

เลี้ยงผีแถวนี้ (ครัวในบ้าน) จะมีพิธี อันนี้ปลานานแล้ว ใส่เกลือ

การเลี้ยงผี

พ่อลุงทำเหมือนคนสมัยก่อน บางคนนี่ตัดแล้วมาถือพุทธ บางคนตัดแล้วไปถือคริสต์ อย่างลุงนี่ลุงไม่ถือคริสต์ อย่างพ่อลุงถือพุทธ ถือมานานแล้ว ถือพุทธแล้วมีประเพณีกะเหรี่ยงนี่นะ ญี่ปุ่นนี่ที่มาบอกว่าประเทศญี่ปุ่นถือพุทธไม่มีประเพณีอีกแล้ว ถือพุทธอย่างเดียว แต่กะเหรี่ยงนี่ถือพุทธแต่มีประเพณี

พ่อลุงยังเลี้ยงผีอยู่ 3 ปีครั้ง

ก้อนเส้าอยู่นี่ ไม้สี่ท่อนนี่มี หนึ่ง สอง สาม สี่ กระเช้านี่ไปทำพิธีที่ทุ่ง อันนี้นี่ของใหม่ ของเก่าเขาเก็บไว้

ตอนเลี้ยงผีต้องบุบหมูไก่ ต้องเรียกลูกหลานมาให้หมด หมูฆ่าข้างล่างแล้วมาเผาที่นี่ (บนบ้าน) แล้วกินกัน เลี้ยงหมูเองไปซื้อไม่ได้ เลี้ยงสามปีมีลูกมีหลานเกิดมาก็ขาย แต่หมูตัวสำคัญยังอยู่ เลี้ยงหมูนี่มีโน่น

ประมาณฝ่ายผู้หญิงประมาณสองวัน ฝ่ายผู้ชายสองวัน สี่วัน อย่างนานเจ็ดวันก็เรียบร้อย มีลูกมีหลานไปทำงานอยู่เชียงใหม่ มันยุ่งยาก เขาไม่ปล่อยมา

(คำถาม: เปลี่ยนมาเป็นสามปีต่อครั้งนานหรือยัง) เขาเลี้ยงทุกปีนี่ คือว่าลูกหลานเขาหลาย เขาเลี้ยงไม่ถูกหรือไงเนี่ย ความจริงสมัยก่อนแท้ๆ สามปีครั้ง ลูกหลานบางคนไม่พร้อมคิดว่าไม่เรียบร้อยถ้าทำบ่อย

(คำถาม: บ้านผู้ชายต้องมีปืนเกี่ยวกับเลี้ยงผีหรือไม่) ไม่ใช่เลี้ยงผี เป็นสิ่งที่ป้องกันตัว ผู้หญิงต้องมีดาบป้องกันตัว เวลาสามีไม่อยู่ก็ผู้หญิงอยู่ต้องเตรียมพร้อม และเดี๋ยวนี้ไม่เหมือนอย่างนั้นแล้ว สมัยก่อนนะเดี๋ยวนี้ทหารมีเยอะ

ไม่กลัว (ทหาร) ลูกๆ หลานๆ ไปเป็นทหารเยอะ อย่างเมื่อก่อนนี้ไม่กลัว ลุงไม่กลัว คนที่กลัวไม่ใช่คนอย่างนี้

ครั้งที่ 2 วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551

(พะแนะโพพูดได้หลายภาษาทั้งไทใหญ่ กะเหรี่ยง คำเมือง) พูดไทใหญ่นี่ได้นักกว่าคำเมืองเชียงใหม่

(เลี้ยงผีแบบดั้งเดิม) จำได้แต๊ๆ นี่ (คำถาม: เลี้ยงผีช่วงไหนของปี) บางคนก็เลี้ยงเดือนมกรา บางปีก็เลี้ยงก่อนมกรา คำเมืองเชียงใหม่ว่าเลี้ยงผี ยางนี่บ่ใช่ผี คำยางนี่มันเป็นปู่เป็น อ่อแคร อ่อแครนี่ของกะเหรี่ยงสมัยก่อนเดี๋ยวนี้บ่ค่อยมีนัก เขาตัดแล้ว เลี้ยงปู่ย่าตายาย มันมีบารมี ทุกคนๆ บ่ตรงกัน มาแต่งงานนี่บ่ใช่ตรงกัน เริ่มเมื่อแต่งงานอ่อแครนี่นะ แม่หญิงพิธีนี่อยู่ที่แม่หญิง ออแครนี่ อยู่ที่แม่หญิงนักกว่า ผู้ชายไม่มี มีน้อย มีหลายแบบ ยางยะแห่มอย่าง ยางแดงยะแห่มอย่าง ยางอย่างเฮานี้บ่ใช่เหมือนกัน บางคนเอาปลาเลี้ยง บางคนเอาหมูเลี้ยงอย่างเฮาเอาหมูเอาไก่

(คำถาม: พะตีเป็นปกาเกอะญออะไร) เรียกยางคะฉิ่น พะตี (ลุง) นี่บ่เหมือน (คนที่อยู่ในเมืองน้อย) พะตีอยู่ที่อื่นมา หมื่อก่า (ป้า) นี่เป็นยางขาวเป็นคะฉิ่นหมด แต่มันอู้บ่เหมือนกัน คนยางก็มีอย่าง ยางแดง ยางเมี่ยนหลายอย่าง เมืองไทยนี่มี 3 อย่าง สกอว์เนี่ยหมู่นี้ (พ่อเป็นสกอว์ แม่เป็นโป-ฉัตรชัย)

การเลี้ยงผี

(การเลี้ยงผีแบบ) พะตีนี่ถ้าอู้เป็นจริงเป็นจังนี่ยาก จะมาเผาหมูบนบ้านนี่ ไม่เผาหมู่ข้างล่าง ของป้าง่ายกว่าเผาข้างล่างเผาหมู ไก่นี่เผาบนบ้าน พ่อทำอย่าง พ่อนี่เป็นคนทำแห่มอย่าง เดี๋ยวนี้แม่บอกว่าถ้าทำตามพ่อแล้วทำตามแม่ดีกว่า แต่งงานแล้วมาเอาหมื่อก่า หมื่อก่าเลี้ยงแบบแม่ ทำทุก 3 ปี ปีนี้คิดว่าจะทำ เป็นไปได้ลูกไปเป็นครูต้องขออนุญาต ปีที่แล้วทำเดือนเมษา ปีที่แล้วเอาไก่ ไม่เอาหมู ไก่นี่ผมเอาย่าง ไก่นี่ปีสองปีเยียะก็ได้ ปีนึงเยียะก็ได้ เพราะว่าเราบอกว่าลูกหลานไปที่นี่ที่นั่นให้ช่วยดูแลอยู่ ลูกหลานก็มาหมด ลูกสะใภ้นี้แม่หญิงบ่ต้อง ลูกพ่อลุงนี่มีแต่ป้อชาย ถ้ามีลูกแม่หญิงนี่ลูกมันมาหมดผัวมันบ่ต้องเอา ลูกแม่หญิงนี่มีกี่คนต้องเอามาหมด ถ้าลูกผู้ชายมีลูกสะใภ้บ่ต้องเอามา ลูกเขาบ่ต้องเอามา เขาถือว่าเขาเป็นใหญ่ของแม่ เป็นของแม่หญิงทางปู้นแล้ว เขยบ่ต้องมาสะใภ้บ่ต้องมา หลานนี่ถ้าเป็นหลานลูกลูกสาวเราต้องเอามา ถ้าเป็นลูกของลูกชายบ่ต้องมา ถ้ามาก็มาได้อยู่มาแบบกินธรรมดา กินเลี้ยง ไม่ต้องเข้าพิธี ถ้าเข้าพิธีอย่างคนนี้ แม่หญิงนี่มาเอาผัวแล้วมันจะเลี้ยงผีนี้มามอบให้

ผู้ชาย ผู้ชายต้องกินก่อน ของแม่หญิงแต๊ๆ ผู้ชายต้องกินก่อน ผัวต้องกินก่อน เขามาเอาผัวแล้วนี่เขาถือผัวเป็นใหญ่ยางนี่นะ แต่งงานผู้ชายบ่มีเงินบ่ต้องเสีย แม่หญิงไปขอแล้วรับผิดชอบหมด เดี๋ยวนี้ก็อย่างงั้นนะ ถ้ามีเงินฝากนี่นะ ถ้าเงินเขาพอเขาเอาคนเดียวหมด เงินที่เฮาฝากเอาเก็บไว้ ไปค้าขายต่อ ถ้าเงินบ่พอเอาเงินที่ผู้ชายซื้อหมูซื้อควาย

การฟ้อนดาบ

มีอาจารย์กิตติศักดิ์ จากเชียงใหม่มาคุยด้วย ประมาณ 2 ปี มาดูฟ้อนดาบ

(คำถาม: พะตีรำดาบได้หรือไม่) ได้อยู่ กะเหรี่ยงนี่เยอะแยะ ดาบนี่สมัยก่อนใช้ในสงคราม

อันนี้ ถ้าแกะไม้อย่างนี้นะดาบนี้ค้านไม้ เพราะดาบนี้มันอ่อนถ้าใส่มันลงไปดาบมัน ที่รำเล่นก็เมื่อเวลามีงาน เล่นสู้กัน

อันนี้เรียกค้อน คำยางเรียก เส่กุ๊กร่อ (คล้ายไม้พลอง) ไปเล่นที่ราชประชาบ่อย เอาชนะกระบี่ได้นะ (ในเมืองน้อยมีคนอื่นรำได้อีกหรือไม่) มีคนแก่ๆ คนนึง แม่หญิง นักเรียน เยาวชน มีหลายท่า ท่ารำไม้กับดาบอย่างเดียวกัน อันนี้ใครเข้ามาใส่เข้าไปที่ดาบนี่หัก จริงๆ เขาก็เอาไม้สักนี่แหละ เขาเอาไม้ที่เหนียว แล้วคนที่ฝึกนี่นะ ฝึกแล้วนี่อนุญาตที่ครูเขานี่แล้วมารับผิดชอบ จะไปทำอย่างใดเมื่อมีงานก็จะเล่น พะตีนี่จะไปสอนเปิ้นนี่บ่สอน เฮาบ่ได้รับอนุญาต ได้เฉพาะตัว บ่สอน รำให้ดูได้ รำนี่คนแต่ละคนนี่ถ้ายะจ้างมันอยากจะแสดง บางคนยะจ้างก็บ่อยากแสดง

ครูตายแล้ว ถ้าบ่ตายจะไปขออนุญาตครูไปเล่นให้ละอ่อนดู ครูเมื่อก่อนอยู่เมืองแพม ลูกหลานอยู่แม่อีแลบ แม่ยาน ครูชื่อพะเซ ถ้าเขียนชื่อยางได้นี่ง่าย (ตัวอักษร) เหมือนตัวเมืองเชียงใหม่ เหมือนเชียงใหม่เหมือนพม่า เรียน (ดาบ) ที่เมืองน้อย พะเซมาจากที่อื่น เป็นน้องของแม่พะตี ลูกหลานพะเซอยู่แม่ยาน อยู่แม่อุมองอยู่เมืองแปง ห้วยบอง อยู่แม่อีแลบตำบลทุ่งยาว

(คำถาม: ต้องมีไหว้ครูหรือไม่) ไหว้ครูแล้วขึนบ่ได้ ถ้าเรารับอนุญาตแล้ว เขาห้ามเยอะ เปอะเลอะเปอะเต๋อฆ่าสัตว์นี่บ่ห้าม ห้ามนี่มี พะตีกินทุกอย่าง ที่บ่กินนี่กินเสือกินหมากินแมว งูนี่ สมัยก่อนไปไร่ไปกินเหล้ากินอะไรไปเรื่อย แต่เดี๋ยวนี้ไปแอ่วบ้านคนอื่น ถ้าเปิ้นบ่ฮ้อง มาบ่ได้ อย่างขึ้นมาเนี่ยะถ้าเขาบ่ฮ้องก็บ่ได้ ถ้าเขาฮ้องมานี่มาได้ก็ขึ้น

เรียนตอนอายุ 15 เรียน 7 วัน มีเรียนพร้อมกันใหญ่กว่าเป็นพี่ ในเมืองน้อยนี่มีพะดือ เป็นพี่เขย อยู่ห้วยงูชื่อพะดือ ผ่าโข่ เจ็ดสิบปายแล้ว

เส่กุ๊กร่อ เส่นี่ชื่อไม้ ไปเล่นเวลามีงานผู้ชายสู้กัน มันมีหลายท่า ออกกำลังกาย ท่ามวยเมื่อก่อนทำได้เดี๋ยวนี้มันอิด มันเข้าเส้น (พะตีรำให้ดู) ท่าลายเสือลากหาง เอาไว้สู้

ผู้หญิงเล่นได้ เหมือนคนไทยเรียนมวย เล่นได้ แต่ไสยศาสตร์นี่ไม่ได้ เพราะว่าผู้หญิงนี่ใจกล้า เมื่อโมโหทำร้ายผู้ชายบ่อย เมื่อก่อนนี้จะมีแห๋มอย่าง เขาเรียกหอก มีด้าม บ่เคยเรียนหอก แต่คนเมืองน้อยนี่คนแก่เหลืออยู่คนสองคนนะ สงครามญี่ปุ่นมีปรมาณูไปทิ้ง เวลาลูกกระสุนหมดคนที่เก่งอย่างนี้ได้เปรียบ

ประเพณี

แล้วถือประเพณีนี่มีหลายอย่าง มีที่เราเยียะนาเราก็**เลี้ยงเจ้าแม่โพสพ** โถ่บีข่า เขาเรียกโถ่บีข่า คนไทยนี่เขาเรียกเจ้าแม่โพสพหรือเปล่า กะเหรี่ยงนี้ว่า**โถ่บีข่า** เจ้าแม่โพสพนี่โถ่บีข่านี่แถวนี้บ่อยู่ จะมาปีละเที่ยวเดียวอยู่ปุ๊นธิเบต มาแล้วหัน (เห็น) ตัวนก จะมีนกสามอย่างมันจะเหมือนนกอินทรีย์ แต่ไม่ใช่นกอินทรีย์ มันจะบินใกล้ๆ บินบ่ลง บินตลอด โถ่บีข่าพะดุ ถ้าเข้ามาปีไหนที่ไหนเป็นโถ่บีข่าพะดุนี่ข้าวจะนัก พะดุนี่ตัวใหญ่ โถ่บีข่าโพนี่ตัวเล็กๆ แล้วหามันบ่ได้อยู่นะ ฮ้องหาจะอี๋ๆ ตัวไหนปีไหนที่โถ่บีข่าแห่แหนนี่ข้าวได้น้อยนะ ถ้ามาใกล้ๆ

ยับ (จับ) ได้แหล่ไม่ได้แหล่นี่ มาช่วงนี้ช่วงสีข้าว ยังบ่หันบินมานะปีนี้ หัวขาวๆ สีขาวก็มี สีเหลืองก็มี ตัวเล็กๆ หางยาวๆ ยางเดี๋ยวนี้บ่ฮู้เรื่องบางคนก็ไปยิง ฮ้องคักๆ กิ๊กๆ ก็มี โถ่บีข่าพะดุนี่บ่ฮ้อง มันจะบินใกล้ลงดิน ลงแหล่บ่ลงแหล่ ปีกนี้ยาว เทียบนกอินทรีย์นี่ บ่มาเมิน (นาน) แล้ว

น้ำปายที่ฝายนี่เลี้ยงทุกปี (ฝายหน้าบ้าน) มีกี่เจ้าฝายลูกนี้ ไปได้นากี่ต้น มีกี่เจ้า ไก่เจ้าละตัว ฝายนี้เลี้ยงสองนาของน้องเขยกับพะตี ฝายน้ำปายมีทุกที่ มีสามที่ตรงกิ่วหน่อ ฝายพระเยซู ฝายของพะตี มีสี่ที่ตรงปากทางเข้ามาเมืองน้อย ฝายนี่เป็นหัวหน้า เป็นแก่

คนไทยนี่ก่อนจะแต่งงานต้องไปบวชก่อน เปรียบเทียบบวชเมื่อแต่งงาน วันแต่งงานนี่เขาเอาผ้าติดตัวไว้สมัยนี้ยางใหม่บ่ฮู้เรื่อง เสื้อผ้าที่เคยมีให้เพื่อนหมด วันที่แต่งงานนี่ก็เปลี่ยนผ้าเปลี่ยนครัวหมด เปลี่ยนนิสัยด้วย นิสัยบ่ดีบ่เอามา เหมือนบวช

แต่งงานนี่บุหมู ก็นัดกันวันนั้น ถ้าแต่งกันวันเสาร์ก็นัดแต่วา (เมื่อวาน) แล้ว นัดแต่วา วันที่เป็นนัดนี่บ่ให้ไป วันนัดอย่างแต่วานี่เป็นบ่มา เป็นจะมาวันนี้ ถ้านัดเป็นมาวันนี้เป็นจะมาแต่วา ถ้าบ่มาแต่วาจะมาวันพรุ่ง คนเฒ่าคนแก่เขาถือ สิ่งที่ไม่ดีรู้ด้วย ถ้านัดอย่างวันเสาร์วันนี้นะ เจ้าบ่าวก็ต้องมาแต่วานแล้ว ต้องรอแล้ว ถ้านัดวันเสาร์เป็นจะมาก่อน ถ้าบ่มาก่อนก็จะมาวันพรุ่ง เหมือนตอนย้ายเขาก็บ่บอก อยู่ๆ ก็ย้าย วันที่นัดจริงๆ ไม่มา มันมีเรื่องถ้ามาตรงๆ จะมีอย่าง (ฤกษ์ยาม) ดูวัน ดูว่าคนนั้นนี่เกิดปีหยัง แม่หญิงเกิดปีหยัง คนชายเกิดปีหยัง แม่หญิงเป็นเกิดปีเสือ ผู้ชายเป็นปีแพะปีหมูนี่ไม่ค่อยดีนะ มีทุกข์ยาก แต่บ่ค่อยดู ดูก่อนนี้ได้ถ้าเขาตกลงกันแล้วค่อยมาดูก็ปล่อยเขาไป คนจะแต่งงานนี้จะหาคนดีนั้นหายากที่ตรงกัน ปีเหมือนกัน (กับปีไทย) ปีใหม่ของกะเหรี่ยงตรงกับวันตรุษจีน กุมภา-มีนา คนไทยสมัยก่อนวันสงกรานต์ เดี๋ยวนี้ปีใหม่มกรา

นิทานสังขารล่องของปกาเกอะญอถ้ามันตกมานี่ไฟไหม้ เป็นมีลูกสาวเจ็ดคนหัวพ่อตกมา ถ้าบ่จับนี่ไฟไหม้ ก่อนที่จะตกนี่มันปวดมันเมื่อย วันพญาวันนี่ร้อนที่สุด ปกาเกอะญอเล่าเหมือนกัน

มีวันสงกรานต์ สมัยก่อนเมื่ออยู่พม่า ปกาเกอะญอที่มาอยู่อย่างนี้นี่ หนังสือต่างๆ ทิ้งมีแต่ที่จำไว้ในสมอง แล้วเล่าให้ลูกหลานฟังบ่ได้จดไว้ หนังสือก็เหมือนกัน หนังสือก็ใช้ได้ หนังสือทางปู๊นนี่ใช้ได้นัก

นิทานปกาเกอะญอนี่มีนัก ปกาเกะญอนี้อยู่สาละวินนี่ เพลงเก่าๆ มีที่สาละวิน ประเทศไทยนี่มีที่เชียงใหม่...

วันขึ้นปีใหม่กะเหรี่ยงตรงกับตรุษจีน กินวอก็ช่วงนั้น ลีซอเอาตัวอย่างมาจากจีน ปีใหม่ปกาเกอะญอเรียก **ปะกี่จื๊** ปีละสองเตื้อ สามเตื้อ เดือนกุมภา-มีนานี่เตื้อ ปีใหม่ที่ผ่านมาร้องเพลงหล่าล้าๆ ปีใหม่นี่ยางทางบ้านเฮาเป็นสองสามเตื้อ ปีใหม่เดือนมกราที่เขาเอามาใหม่นี่ แล้วปีใหม่ของยางนี่เตื้อ ปีใหม่แห่มเตื้อนี่วันสงกรานต์ สามเตื้อปีใหม่แต๊ๆ ของกะเหรี่ยงนี่ตรุษจีน แล้วมาอยู่ด้วยคนไทย สมัยก่อนวันสงรานต์นี่เป็นวันของพระพุทธเจ้า

(วันปีใหม่ของกะเหรี่ยง) เลี้ยงกัน กินเลี้ยงกัน ฮ้องกันมากินกัน มากินข้าวกัน กินน้ำกัน กินเหล้ากัน เหล้าต้มเอง เตรียมๆ ไว้พร้อม มาฮ้องเพลง ละอ่อนวัยรุ่นก็ฮ้องเพลงแห่มอย่าง คนเฒ่าคนแก่ส่วนมากอย่างลุงก็ร้องเพลงเก่าๆ แล้วก็ทำเมล็ดข้าวเก่าๆ อย่าไปเอา เป็นข้าวเป็นอาหารไปวัดได้อยู่ แล้วค่อยกลับมากินกัน

(คำถาม: สมัยยังเคลื่อนย้ายทำพิธีปีใหม่อะไรบ้าง) มีพิธีเรียกว่า **ต่าโจว่หล่อ** ไก่คู่ ตัวผู้ตัวตัวแม่ตัวเหล้าขวด คนแก่ไปสองคน บอกให้เจ้าที่เจ้าดินอยู่นี่ก็ดีแล้วจะไปอยู่ทางปู๊นขอให้ดีอย่างเก่า เอาข้าวไปวางที่หัวทาง อีกคนไปวางทางปู๊น คนสมัยนี้ก็ส่งท้ายปีเก่า บ้านเก่าอยู่ทางปู๊นเฮาจะย้ายไปแล้วสุดท้ายทางปู๊น ฉลองที่ใหม่เอาข้าวไปวาง วางบ้านเก่ากับบ้านใหม่ อันนี้สำคัญถ้าบ่เยียะบ่ดีนะ ไก่ เหล้า ข้าว จิ้น (เนื้อ)ไก่ต้ม ถ้าแต่งงานก็อย่างงั้นละ ผู้ชายอยู่บ้านเฮา แม่หญิงอยู่อำเภอปาย ผู้ชายไปเอาเมียทางปู๊น ไปแล้วทางนี้บอกละ หยาดน้ำเหล้าที่หัวทางบอกว่าจะไปแต่งงานปู๊นเน้อ ไปเป็นลูกหลานเปิ้นทางปู๊นเน้อ จะไปทางปู๊น แต่งงานแล้ว มานี่บ่มาแล้ว ทางปู๊นก็

ต้มไก่แห๋มละ มาวางที่หัวทางนี่ เพื่อมันจะไปหากัน กลางค่ำกลางคืนขับรถยนต์จะได้ไปดีมาดี ต้องบอกเจ้าที่เจ้าดิน...เจ้าน้ำนี่มีแห๋มอย่าง

ปีใหม่บ่ต้องบอกเจ้าที่เจ้าดิน วันที่เขาจะยะก็ยะเลย วันที่เขาไปหยาดนี่สู้หมดละ เจ้าของ-หัวหน้าบ้านต้องบอก ทำพร้อมกันทุกหลัง

(คำถาม: สมัยก่อนรู้ได้อย่างไรว่าเปลี่ยนปีใหม่แล้วอย่างม้งที่เมืองจีนดูดอกไม้ชนิดหนึ่งบานจึงรู้ว่าเปลี่ยนปีแล้ว สำหรับปกาเกอะญอมีหรือไม่) มี มีแถวชอ (?) แถวแกล (?) โน่นนะ **สุเร** สุเรไม่ใช่สุเรธรรมดา สุเรดอกขาวๆ ใหญ่ ถ้าหน้าดอกแล้วนี่ถึงแล้ว เป็นวัชพืช ต้นหญ้าที่ต้นใหญ่ๆ ถ้านับเดือนนี่วันนี้เดือนขึ้นเดือนแรมถ้ามันถึงแล้วไปดูเต๊อะมันจะเป็นดอกแล้ว ดอกสีขาว บานกุมภา-มีนา หน้าหนาว ใกล้ๆ จะร้อนๆ ใบไม้จะเปลี่ยน ดูดอกสุเร ถึงทีแพะ เป็นเดือนทีแพะ เดือนกุมภา ดอกใหญ่ ไต่ขึ้นต้นไม้ เป็นเครือ

สมุนไพร

... คำไทใหญ่ ดอกยาละเมิง (ดอกชุมเห็ดเทศ) คนเป็นขี้กลากขี้เกลื้อน ต้มกินแล้วถ่าย ต้มดอก มันแฮง ถ้ามันคันเนื้อถ้าบ่ดีก็ให้เอาละอ่อนน้อยเอาจี่ไฟแห้งๆ แล้วเอามาอาบ แล้วคนที่เป็นขี้กลากขี้เกลื้อนเอายาใส่ด้านนอกมันบ่หาย เชื้อมีทางใน เอาอันนี้กิน กินใบ ต้มกิน น้ำเหลืองเสียมันออกไป ทางนอกมันก็หาย เมล็ดแก่แล้วดำๆ เอามาคั่วเหมือนเม็ดกาแฟ เอาน้ำตาลใส่ เป็นกาแฟ

การแต่งกาย

กะเหรี่ยงสมัยก่อนนุ่งผ้าขาวด้วยนะ แล้วกะเหรี่ยงสมัยก่อนเป็นสาวนุ่งผ้าขาว สมมติว่าเป็นมีแฟนถ้าผู้ชายไปเปลี่ยนเสื้อนี่ไม่ได้นะมันผิด แล้วสมัยนี้เขาไปเปลี่ยนกันอย่างใดก็บ่สู้ ถ้าผิดประเพณีต้องเสียเงิน อายเพื่อนด้วย ทำโทษ ไม่ได้ติดคุก คนสมัยก่อนถ้ามันไปเสียอย่างนั้น

นิทาน/เรื่องเล่า

นิทานเขาเล่าให้พ่อลุงนี่อายุก็ร้อยสองร้อยปียังละอ่อน ประเพณีทุกสิ่งทุกอย่างทั่วโลกประเพณีถ้าหายหมด หมดเมื่อไหร่แผ่นดินไฟจะไหม้เขาเล่าไว้ เดี๋ยวนี้เปลี่ยนแปลงขึ้นมา ภาวะโลกร้อนน่าจะเกี่ยวกัน (กับประเพณี) ผู้หญิงผู้ชายอาบน้ำที่เดียวกัน เมื่อก่อนไม่มีผู้หญิงที่นึงผู้ชายที่นึง ใครแอบไปดูเขาหมายหัวไว้

(แบ่งที่อาบน้ำ) มันมีสถานที่ ป๊อกนั้นของผู้หญิงนะผู้ชายไปใช้ไม่ได้ ป๊อกนี้ของผู้ชาย ผู้หญิงอยู่ทางลุ่ม ผู้ชายอาบบนๆ อย่างอำเภอปาย สมัยนี้ห้องน้ำใครห้องน้ำมัน บ่ฮื้อไปอาบน้ำที่อื่นแล้ว ใครมีลูกสาวไปอาบที่อื่นเขาอายกัน ผู้ชายก็ไปห้องเดียว อาบน้ำเขาไม่ให้อาบเมิน (แค่) 3-4 นาที มันเสียเวลา คนเฒ่าคนแก่เขาอู้นะ อาบน้ำเมินนี่บ่ดีสักน้อย ซักผ้านี่ก็ซักผ้าไป อาบน้ำนี่สามสี่นาที เดี๋ยวนี้ไปได้เป็นชั่วโมง

ประเพณีน้อยลง ถ้าหมดนี่พื้นราบน้ำจะขึ้น พื้นที่สูงไฟจะไหม้ มีในเพลงกะเหรี่ยงเก่า แผ่นดินนี้น้ำท่วมโอ่กะเหรี่ยงที่เหลืออยู่ (พะตีร้อง/ทาเพลงแผ่นดินจมลงน้ำให้ฟัง นาทีที่ 88: 50 - 90:55) แปลว่าน้ำขึ้นก็น้ำท่วม คนอยู่ต่ำก็ต้องตาย แล้วที่สูงเนี่ยไฟไหม้ เฮาจะไปอยู่ที่ไหน นี่คือสมัยก่อน ก่อนศตวรรษไหนบ่สู้ มีคันน้ำอย่างเดียว นกแซวนี่พระเจ้าบอกว่าไปดูน้ำลด ใช้กาไปดู ไปเจ็ดวันเจ็ดคืนแล้วปี๊กมาเน้อ กลับมาเน้อ แล้วกานี่ไปหาศพที่จมน้ำตายในคู ไปกินศพบ่ปี๊กมาแล้ว แล้วพระเจ้าบอกว่าให้นกแซวไปดูกาถึงเวลาแล้วบ่มา นกแซวก็ไป ไปแล้วบอกว่ามันมีที่จั๊บอยู่ มันจั๊บที่ไหน? ที่น้ำลด มันจับที่คนเน่าที่คูแล้วมันกินจิ้นคน พระเจ้าว่ากาบ่ถ้าปี๊กมาแล้วแอ่วกินซากคนติ๊กๆ อะหยังเน่าๆ นี่กาเอาไปกิน แล้วนกแซวนี่ไปแล้วปี๊กๆ บ่หันแผ่นดิน ไปปี๊กๆ หลายๆ เตื้อ

ไปหาไม้แห้งที่ป่าไม้เป๊าะ ปี๊กไปบอกพระเจ้าว่า หันแล้วแผ่นดินน้ำลดน้ำแห้ง แผ่นดินนี่เป็นของเราเน้อ แล้วพระเจ้าบอกว่าบ่ใช่ของสูคนเดียว พระเจ้ากึ่งนกแซวกึ่ง นกแซวเดี๋ยวนี้นกแซวใหญ่ กิ่งไม้แห้ง นกแซวบินไปบินมาพักผ่อนได้อยู่ คือไปพักผ่อนอย่างใดเอาไปผ่อที่หางปลา ปลานี่ถ้า ถ้ามันลงเข้าในน้ำแล้วก็ไปผ่อไปจ๊บแล้วกระดูกเมื่อน้ำลดแล้วนี่แม่หญิงผู้ชายที่ตายแล้วก็มี ที่บ่ตายก็มี ไปเซาะกระดูกแฟนเขา สมัยก่อนก็บ่สู้ ที่ไฟไหม้ก็ถ้าเป็นกระดูกแฟนเขาก็สู้ นี่คนสมัยนี้บ่สู้ สีนามิเดี๋ยวนี้ เหมือนนิทานสมัยก่อน นิทานปกาเกอะญอ ...

ประเพณี

(การมัดมือ) ทำตอน**ปะกี่จื๊** มัดมือ แล้วมีวันอยู่วันนั้น (ถ้าวันนี้เป็นวันปีใหม่จะทำอะไรบ้าง) บุหมู บุไก่ บุไว้แต่วานก็มี เตรียมไว้ เหล้าเตรียมไว้ ถึงเวลาแล้ววันนี้ผูกมือกัน เอาภาษาที่ดีๆ วันขึ้น 12 ค่ำ เดือนกุมภา เป็นวันปีใหม่ แต่ละหมู่บ้านไม่เหมือนกัน เขาจะเลือกกัน ถ้าตรงกันวันเดียวกันบ้านเหนือบ้านใต้บ่ได้ไปเที่ยวกัน บ่ได้ไปหากันแล้ว ไม่ตรงกัน เว้นกันวันสองวัน ถ้าหมู่บ้านโน้น อย่างห้วยงูวันนี้บ่ปีใหม่เตื้อก็ไปช่วยกัน ไปเที่ยวกันไป ซอกัน ไปร้องเพลงกัน ซอแบบคนเฒ่าคนแก่ที่เอาคำเก่าเก็บไว้ ซอแบบเฮามีลูกสาวเขามีลูกบ่าวก็ซอกัน (จำนวนวันจัดงานปีใหม่) วันพรุ่งแห๋มวัน วันฮือแห๋มวัน แล้วแต่ ม่วนกัน

แล้วเดี๋ยวนี้นะมันมีแปลกๆ ในทีวี ไม่ได้กะเหรี่ยงทำไม่ได้ เอาแมวเอาหมามาแต่งงานกัน เดี๋ยวแผ่นดินนี้เป็นน้ำหมด อันนี้กะเหรี่ยงทั้งหมดนี้เอาช้างมาแต่งงานไม่ได้ มันแต่งนี่นะแต่งได้คนอย่างเดียว แล้วนุ่งผ้าเหลืองนี่นะนุ่งได้คนอย่างเดียว ผู้หญิงนุ่งผ้าเหลืองไม่ได้ ผู้หญิงนุ่งผ้าขาว กะเหรี่ยงเขาถือ ต้นไม้นี่ไม่เอา ไม่ใช่ธรรมเนียมบวชป่ามันจะมี ไม่ใช่อย่างนั้นมีอย่างอื่น จะเอาผ้าเหลืองไปนุ่งต้นไม้ไม่มี

ป่าเดปอนี่อยู่ในป่า ถ้าเกิดลูกที่จะใช้ ถ้าเกิดลูกนี่อันนี้จะเป็นคนแรกใส่คือใส่รก เขาเตรียมไว้ก่อนที่ลูกจะเกิดเขาเตรียม (กระ) บอกไม้ (กระ) บอกไม้นี้ต้องใช้ตวงข้าวสาร ใช้หลายๆ วัน (กระ) บอกไม้ขนาดใหญ่กว่านี้ใช้ตวงข้าวสารหุงข้าวทุกวันๆ ถ้าลูกสาวเรามีท้องเราต้องแปงบอกไม้แล้ว ถ้ามันเกิดแล้วรกมันนี่เอาใส่ ถ้าเกิดอย่างวันนี้ยังไม่ได้แปง วันพรุ่งเช้าๆ ถ้าเกิดเมื่อคืนนี้ง่าย พรุ่งเช้าๆ มีดพ่อต้องเอาไปมัดไว้ที่ต้นไม้ ต้นไม้ที่สมบูรณ์มีหน่วยมีดอกมีผล มัดไว้แล้ว บูชา ปี๊กมาบอกลูกว่าเราอยู่กับต้นไม้อยู่กับป่า วันเกิดนี่จะมีสองวัน วันนั้นพ่อแม่ไม่ไปไหน ญาติพี่น้องไม่ไปไหน ฉลอง มัดมือหรือจะซื้ออะไรมาให้ หมายไว้ว่าเป็นลูกของเรา อยู่ๆ มาพอแต่งงานก็มีพิธีแต่งงานอีกครั้ง อยู่ๆ มาพอมันตายนี่ เมื่อเอาสายดือไปมัดไว้ที่ต้นไม้แล้ว ต้นไม้ที่สมบูรณ์มีดอกมีผล ถ้าอยู่มาถ้าแก่ๆ แล้วตายนี่นะ เขาจะเอาคัวเป็นถุงย่ามหรือเป็นคัวที่มันท่อนๆ นี่ ไปบูชาต้นไม้ที่ตายแล้ว แก่แล้ว แห้งแล้ว แห้งเองไม่ใช่ว่าใครไปฟัน ไม้ที่ดีๆ แก่ๆ เอาไปบูชา เชื้อชาติอยู่ตามไม้ กะเหรี่ยงสมัยนี้กะเหรี่ยงวอก พบต้นไม้ ไม้ดีๆ ไม่เสียดาย อย่างพะตีไม้ดีๆ มีเยอะแยะ แต่พะตีเอาไม้อย่างนี้ ไม่สวยก็อยู่ได้อยู่แล้ว ถ้าไม้ดีๆ ถ้ามันมี มันซื่อๆ ก็ตัด ไม้ซื่อๆ เขาเอาไว้ อย่างนี้เอามาทำ บ้านหลังใหญ่มีหนี้สินเยอะ บ้านหลังน้อยๆ หนี้สินก็มีแต่น้อยกว่า พออยู่พอกินอย่างนี้ บ้านหลังน้อยๆ เราประหยัดเงิน ประหยัดไม้ ประหยัดชีวิตเรา มีหนี้มีสินเหมือนกัน เขา (ลูกชาย) จบปริญญา เราก็จบ

การทำไม้

ปกาเกอะญอสมัยก่อนทำเกษตร เลี้ยงช้าง ช้างไปลากไม้ สมัยก่อนมีไม้ในป่านี้ลาก มีบริษัทมีสัมปทานของอังกฤษมาเอาไม้ในเอเชีย สร้างเรือใหญ่ๆ พะตีนี่ไปทำองค์การลำปาง เลื่อยไม้สัก เคยไป ลากที่ลำปาง อายุ 16-17 ปี ลากไม้หมู่นี้ ตัดไม้แล้ว ลงไปถึงอำเภอปาย ตัดไม้เมืองน้อยแล้วลากลงไปถึงแม่ฮ่องสอนโน่น

ลากภูเขาลงมาถึงน้ำปายแล้วล่องไป ช้างนี่ ขึ้นตรงอำเภอปาย ทางข้างสะพานแม่ปิง ข้ามน้ำที่เดี๋ยวนี้ ท่าปายเนี่ยะสะพานเก่าๆ ก็มี สะพานเหล็กก็มี สะพานอิฐก็มี เขาขึ้นตรงนั้นแล้วเอาหกล้อใหญ่ต่างไปลงลำปาง

(คำถาม: ในเมืองน้อยลากไม้ลงที่ไหน) ทุกที่ เอาลากลงภูเขาถึงน้ำปาย เอาจ่งลงน้ำเลย น้ำเอาไป (ขึ้นแม่ปิง) (รถหกล้อ)ไปลำปาง องค์การลำปางรายแรก ป่าไม้เขตแม่สะเรียงขึ้นมาแก่งแกนไม้ ต่อมานี่เขาปิดป่าเขาไม่เอา

(คำถาม: ทำไม้จนถึงอายุเท่าไหร่) ทำไม้ทางนี่สามปีหมดแล้ว ที่เขามาทำนี่เขาเปิดทำนี่อายุพ่อลุง (หมายถึงตัวพะตีเอง) 15-16-17-18 สมัยก่อนนั้นก็มีสองเที่ยวแล้ว สมัยอังกฤษ (คำถาม: พะตีทำนับเป็นสมัยที่เท่าไหร่) สมัยที่สาม เอ้อสมัยที่สี่แล้ว อังกฤษ พม่า แล้วมาถึงคนไทยเหมือนกันเอาไปลงที่ไหนก็บ่สู้ครั้งที่สาม ครั้งที่สี่ที่ไปลงที่ลำปาง (คำถาม: พะตีทันสมัยไหนบ้าง) ตอนสุดท้ายนี่แหละ

(คำถาม: สมัยอังกฤษใครเล่าให้ฟัง) พ่อ พ่อมีช้างได้ไปทำกับเขา (คำถาม: พ่ออายุเท่าไหร่) แถวๆ ที่จะแต่งงานแล้ว ก่อนสงครามญี่ปุ่น (ปัจจุบันพ่อพะตีเสียชีวิตแล้ว เมื่อ พ.ศ. 2528) ตายตอนอายุร้อยกว่าปี พะตี (ลุงคนอื่น) มาทำไม้ที่ประเทศไทย ประเทศพม่า ประเทศจีน อังกฤษเอาหมด ประมูลเสร็จแล้ว แล้วมาแต่งงานที่แม่ฮ่องสอน ตอนที่เป็นบริษัทที่พ่อเลี้ยงนี่มาแต่งงานที่แม่ฮ่องสอน ทันมีลูกสองคน เขาจะไม่ให้กลับบ้านแล้ว เขามารวยที่นี่ แล้วอยู่ๆ มาหนังสือจากเชียงใหม่มา อ่านเสร็จแล้วนี่จะกลับ ได้ข่าวพ่อบอก เชียงใหม่มาถึงแล้วอ่านว่าจะกลับไป เมียบอกว่าแต่งงานแล้วมีลูกแล้วจะกลับไปจะทำไง “หนังสือมาแล้วผม (คนอื่น) เป็นทหาร” สงครามไม่ใช่สงครามโลกครั้งที่สอง สงครามอังกฤษเยอรมัน กลับไปไม่เอาเมีย เอาแต่หนังสืออย่างเดียวไป กลับไปทางพม่า เมียถามว่าเมื่อไหร่จะกลับมา “ถ้าผมไม่ตายผมก็จะกลับมา ถ้าผมไม่มาคือผมตายแล้ว” ลูกสาวเดี๋ยวนี้ถ้าจะมีอยู่ อยู่ที่แม่ฮ่องสอน ไม่มาแล้ว (หลังจากนั้นพะตีให้ดูรูปเก่าๆ ของครอบครัว)

สาธารณูปโภค

ถนนคอนกรีตในหมู่บ้านทำปี 40 หน้าโรงเรียน

เจดีย์เมืองน้อย

(คำถาม: พ่อลุงนับถือศาสนาพุทธเมื่อไหร่) วันไหนไม่รู้แล้ว ตั้งแต่เจดีย์อินทร์แขวนพม่า พ่อแม่อยู่โน่นแล้ว (พ่อแม่นับถือพุทธ?) นับถือแล้ว นับถือตลอด สมัยโบราณ (นาทีที่ 134 –135.05 พะตีทา (ซอ-ร้องลำนำ) ให้ฟัง) แปลว่าเจดีย์ที่ไหนที่ดีๆ จะมีกระดาษเงินกระดาษทอง ถ้าเราไปทำบุญกุศลนี่ซื้อไปติด อันเก่าๆ ของเปื้นที่เก่าเกินก็เอาออก เอาของเฮานี่ทดแทน เจดีย์แขวนพม่านี่ถ้าไม่ศักดิ์สิทธิ์อังกฤษเอาไปแล้ว เจดีย์แขวนนี่ไม่ใช่มนุษย์พวกเราสร้างขึ้น มันเป็น พระอินทร์ ตามุโข่ ตามุโข่อะโพ ไม่ใช่มนุษย์อย่างเรานี่สร้าง

(คำถาม: เจดีย์เมืองน้อยใครสร้าง) ไม่รู้ มีแล้ว เก่าแก่ อันนี้ไม่มีคนเล่า อันโน้น (พระธาตุอินทร์แขวน) มีนิทานมีเพลงด้วย

(คำถาม: เคยมีเจ้าฟ้าอยู่รอบๆ เจดีย์เมืองน้อยหรือไม่) ที่เขาเล่าว่าเมืองน้อยนี้เคยเป็นเมืองหลวงอำเภอปายขึ้นเมืองน้อย เมืองแหงนี้ขึ้นเมืองน้อย เมืองหางนี้ขึ้นเมืองน้อย พอดูๆ ก็แปลกเหมือนกัน เจดีย์เมืองปายนี่เจดีย์เทียบเจดีย์เมืองปายไม่มี

เรื่องเล่า

(คำถาม: บ้านเจ้าฟ้าเมืองน้อยอยู่ที่ไหน?) เจ้าเมืองไหนไม่รู้ อันที่แปลกๆ นี้มีแม่ฟ้าหลวง แม่ฟ้าหลวงนี่ใครบอกมาก็ไม่รู้ ที่แม่ฟ้าหลวงเสด็จมา มันเป็นบ้านเก่าของแม่ฟ้าหลวง เขาพูดกัน โรงเรียนที่มาตั้งอยู่เมืองน้อยนี่ผมเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผมไม่ได้ขอใคร ทำอะไรในประเทศไทยนี่ถ้าเราเป็นอบต. เป็นพ่อหลวง เป็นสภาตำบล เราต้องขอ ขออนุญาตจากอำเภอ อำเภอมาดูสมควรทำโรงเรียนหรืออนามัย สถานีตำรวจ ถนนหนทางสะพาน โรงเรียนไม่มีใครขอร้อง แม่ฟ้าหลวงรู้เอง แล้วพูดด้วยว่าเป็นเมืองเก่าของเรา รับเสด็จ แม่ผมเอาผ้ากะเหรี่ยงไปถวาย สมัยนั้นคนไทยขับเฮลิคอปเตอร์ไม่มี มีแต่ฝรั่ง เดี๋ยวนี้คนไทยมีมาก ไม่มีฝรั่ง (พระพี่นางเสด็จมา) ได้รับเสด็จ เอาฉัตรชัยไปรับ (สมเด็จย่ามาปี 2536 พระพี่นางมา 2540) เสด็จมาสองเที่ยว มาครั้งแรกปี 2510

เกษตรกรรม

(คำถาม: ปีนี้ปลูกกระเทียมหรือไม่) ไม่ปลูก ทำเป็นสนามหญ้าให้ควายอยู่ดีกว่า กระเทียมนี่ทำเมื่อไหร่ก็ขาดทุน ไม่ทำแล้ว ปีนี้ข้าวได้ 300 ควาย เยอะกว่าถัง เอามากินเฉยๆ ก็เหลือกินอยู่ แต่ลูกไปเรียนหนังสือต้องขายข้าว ถึงเมืองฝางโน่นมาซื้อ อำเภอเวียงแหง อำเภอปาย ปางมะผ้าก็มาซื้ออยู่ สมัยก่อนไม่มีข้าว เดี๋ยวนี้พัฒนาขึ้นมาข้าวเยอะ แต่ปริมาณก็ตามที่ฟลุ๊ก คือตามที่ลูกหลานไปเรียนหนังสือ

(คำถาม: สมัยก่อนปลูกข้าวปลูกกระเทียมหรือไม่) ครับ ทำสวนกระเทียม ผักไม่ขาย

ความสัมพันธ์กับหมู่บ้านอื่น

เมื่อก่อนนี้มีจีนฮ่อมาค้าขาย ขายให้จีนฮ่อ จีนฮ่อนี่ รู้จักเปลือกก๋ายมั้ย เปลือกไม้ที่เขาถากๆ แล้วต่างไปขาย ขายแล้วเขาโม่เปลือกก๋าย (คำถาม: โม่แล้วทำอะไร) ไม่รู้ จีนฮ่อเป็นคนต่าง เขามีม้า กะเหรี่ยงเป็นคนถากคนไปเอามา เดี๋ยวนี้ไม่เอาแล้ว ป่าไม้ห้าม

กะเหรี่ยงรักษาป่า คนที่ไม่รักษาป่านี่คือลีซอกับม้ง ถ้าตัดแล้วไปหมด กะเหรี่ยงทำเฉพาะข้างนอก เดี๋ยวนี้เขาทำลายเก่งเขาเอายาฆ่าหญ้าไปหยอด ตายฉิบหายหมด (การทำลายป่าของ) มูเซอนี่น้อยกว่า การศึกษาก็น้อย มูเซอนี่นะ

เผ่าลีซอน่าเบื่อติ๊กๆ มาอยู่ประเทศไทยใช้กฎหมายของตัวอยู่แหละ ถ้าเมียทำไม่ถูกนี่บุเหมือนบุหมูบุหมา

เส้นทางสงครามโลกครั้งที่ 2

หมู่นี้เมื่อก่อนนี้เดิน หมู่ญี่ปุ่นอยู่แถวนี้ ทางเขาขุดๆ ทางรถยนต์ไปบ่ได้ เป็นทางผ่าน เมื่อก่อนมีสายวิทยุติดต้นไม้ ไปเวียงแหง เปียงหลวง ไปอำเภอปาย ไปปางมะผ้า ที่นี่ผ่านที่อำเภอปายจากเชียงใหม่ก็ผ่าน มันใกล้พม่าไปรบกันที่เปียงหลวง

(เส้นทางทหารญี่ปุ่นที่ผ่านในเมืองน้อย) ทางนี้จากอำเภอปายที่ทางเราเดินเดี๋ยวนี้ทางรถยนต์เขาขุดไปตามน้ำปาย ติดต้นไม้ไปเรื่อยๆ จะมีสายเหล็กติดอยู่มีรอยเก่า มีมูยาข้างบนมะเขือคัน บนเขา อยู่ในป่า ปีที่แล้วเห็นอยู่ ถ้าถามคนมะเขือคันต้องรู้ต้องเห็น เลยภูเขาทางออกไปเวียงแหง รถเครื่องกำเดียวก็ถึง เดินไม่ไหวแล้ว แถวนี้ไม่มี ต้นไม้เก่าๆ แก่ๆ เขาคว่ำลงไปหมด

(เส้นทางในเวียงใต้) เขาเรียกว่าถนนสงครามนี่แถวคิวรถ ขึ้นมาที่ร้านพรทิพย์ ร้านบุษกร ในเมืองน้อยก็มีไม่รู้เขาบอก เยอะแยะเลย มีอาวุธ ดาบญี่ปุ่นเมื่อก่อนกะเหรี่ยงมีเยอะ เขาตัดๆ แล้วก็ใช้ ใช้แล้วหมดไป ตอนที่เขา

กลับมาเขาหิวข้าว ข้าวห่อเดียวก็ได้อาวุธปืนแล้ว กลับมาจากเวียงแหง กลับมาจากแม่ฮ่องสอนนี่หิว โอ้โหมันลำบาก ตอนที่มานี่ดี ตอนที่กลับไปนี่บางคนหัวเหลือครึ่งเดียวก็มาอยู่ กลับมาอยู่

พ่อเล่าให้ฟัง พ่อปู่นี่คนที่เก่งดาบนี่นา พ่อปู่ไทใหญ่ชวนกันไปขโมยของญี่ปุ่น ไปขโมยแล้วเขารู้เขาจับได้ ไทใหญ่จับไม่ได้ ได้คนเดียวและพ่อปู่อีกคน ที่จับได้แล้วเขาประหารชีวิตคนขโมย มือนี่มันทำก่อน เรียกคนปางมะผ้ามาดู ต้องตัดมือกุดแล้วต้องตัดคอ พ่อปู่ที่ญี่ปุ่นจับไปแล้ว พ่อปู่กลัวญี่ปุ่นเขาจะตัดมือ เขาบ่มัดไว้ บ่เอากุญแจใส่ไว้ พ่อปู่นี่ดูหน้าญี่ปุ่น เขาจะตัดแล้ว ป้ายลงไป (ไม่ฟันเสียที) พ่อปู่นี่ดูเขาจะใส่แล้ว กลับโดนมือญี่ปุ่นกุดพ่อปู่วิ่งหนี ทหารเยอะ จะยิงก็จะกลัวว่าจะยิงใส่พวกเดียวกันเขาเลยไม่ยิง

(คำถาม: ขโมยของที่ไหน) ผ้าเต็นท์ ในเต็นท์ (คำถาม: ในเมืองน้อยหรือ) เขาว่าจะไปตีข้าว ไทใหญ่สองคนนี่ อีกคนที่หัวหน้าหนีไปแล้ว ลูกศิษย์สองคนกะระเหรี่ยงคน ไทใหญ่คน ไทใหญ่อีกคนไม่ต้องตัดมือแล้วเอาตะปูไปตีติดต้นไม้ วันแรกนี้ร้องอยู่ ร้องวันเดียว อีกคืนหนึ่งไม่ร้องแล้ว อยู่หลายๆ วันนี่ดำเลย

(คำถาม: ขโมยของในเต็นท์ที่ไหน) ที่ปางมะผ้า ดอยปากของ บ้านไทใหญ่ พ่อปู่ไปอยู่กับไทใหญ่ เขาเรียกว่าป่ามะเขือใกล้ๆ แม่ละนา (ทหารญี่ปุ่นไม่ทำอะไรถ้าไม่ขโมยของ) ไม่ทำ ดี อย่างพ่อผม วันไหนขนมมันกินบ่เสี้ยงนะ นักขนาด แต่พ่อปู่นี่ มันตั้งชื่อว่านะประป่า วันไหนนี่นะหมู ตีหมูแล้วนึ่งนะ แล้วให้นะประป่าทำงานดี ที่ป่ามะเขือ เขารู้ (ว่าเป็นลูกของปู่) แต่เขาเอาคนเดียว อีกคนมันไม่ดี (คำถาม: พ่อพะตีเคยทำงานกับญี่ปุ่นหรือไม่) สร้างสะพาน ใช้ช้างนี่ลาก

(สงครามโลกครั้งที่ 2) เมืองน้อยไม่ค่อยมีคนสมัยนั้นมีแต่ไทใหญ่ อยู่มะเขือคันไม่ย้ายที่ กุงจองมาทีหลังไม่กี่ปี มะเขือคันมาอยู่ก่อนใครหมด กะเหรี่ยงมาอยู่ทีหลัง ไทใหญ่นี่อยู่ปู้นเกียงตุง-เจียงตุ๋ง (หัวฝายตามมาทีหลังเป็นกะเหรี่ยง) ลาหู่ มูเซออยู่บนขนาดเหมือนกันมันไม่เยอะ ที่หัวปาย บางครั้งไปอยู่เมืองทาง ไปอยู่เมืองเต๊าะ อยู่พม่า บางครั้งข้ามเขตแดนมาอยู่เมืองไทยเขตไทย ถ้าคนไทยไปเก็บภาษี เฮานะบ่ใช่คนไทยเฮาเป็นคนม่าน พอมาอยู่ในเขตเราต้องเก็บภาษีเฮาจะกว่าปิ๊กทางปู้น หนีไปอยู่ทางโน่น ถ้าพม่าขึ้นมาเก็บ ก็บอกเฮาบ่ใช่คนพม่าเฮาเป็นคนไทย

การเก็บภาษีของไทย

(ค่าภาษีของไทยสมัยนั้น) เก็บเป็นเงินแถบ คนละแถบ พม่านี่เก็บเท่าไหร่ไม่รู้ เขาว่า**กะติ** เก็บภาษีคนคนไทยนี่ถ้ากะเหรี่ยงเป็นเจ้าบ้านเป็นพ่อหลวง พ่อหลวงสมัยก่อนนี่มีเงินเดือนๆ ละ 5 บาท ปีๆ หนึ่งไปประชุมครั้งเดียวที่อำเภอปายเขาให้ห้าบาท นานแล้วก่อนญี่ปุ่น ปีละห้าบาท แล้วควายตัวใหญ่ๆ ตัวละ 3-4 บาท กะเหรี่ยงเป็นพ่อหลวงมีทหารไทยขึ้นมานี่ ไม่เหมือนสมัยนี้ คนไทยสมัยก่อนเห็นไก่ยิง เห็นหมูยิง เห็นลูกสาวพ่อหลวงลูกสาวของเรา พ่อหลวงทำไม่ได้มีคนเดียว มีลูกสาวหลายคน “ลูกสาวนี่เป็นของผมนะเป็นแฟนผมนะ” เดี๋ยวไปจับลูกสาวพ่อหลวง พ่อหลวงนี่เอาดาบลงมา ก่อนที่จะทำให้ลูกสาวเรา ทำพ่อนี้ก่อน สมัยพ่อหลวงต่อติ ลูกน้องทหารพลทหารบอก “นาย ผู้กอง พ่อหลวงไม่อนุญาตเรา เราไปจีบสาวคนอื่น” ผู้กองว่า “ไม่ต้อง พ่อมันดุเหลือเกินไม่เอา”

ทหารไทย

(คำถาม: ทหารไทยเข้ามาทำอะไร) เขาไปรบจีนฮ่อ เชียงใหม่ ขึ้นมาทางนี้ไปทางเมืองใหม่ หัวเมืองไปทางหนองอุ๊บ หนองเขียว ไปทางเปียงหลวง (จำนวน) เยอะ ไม่เห็นเอง พ่อหลวงเก่าที่มะเขือคันเห็น พ่อหลวงสุข ปู่ไหม สาวกะเหรี่ยงนี่ถ้าเห็นว่าทหารไทยขึ้น (มาจะ) ไปอยู่ขึ้นดอย ทหารแวะนอน นอนตลอดทาง ไปยิงกันที่

เปียงหลวง มีเต็นท์ นอนเยอะๆ ไปเจอที่นา มีบ้าน หน้านาก็นอนในนา ถ้าไม่มีก็ใส่เต็นท์ มีม้ามีอะไร มีหลายหมู่เหมือนกัน ในหมู่บ้านนี่เต็มหมด ชาวบ้านก็นอนในป่า ชาวบ้านไม่มีที่นอนแล้วนอนในป่า ไม่มีวัด พระธุดงค์นอนในถ้ำ (ทหาร) ยิงหมูยิงไก่ พอขึ้นไปยิงกันที่เปียงหลวงนี่ เอากะเหรี่ยงนี่ไปรับ เกณฑ์ไปรับคนไข้คนป่วย บางคนตีนขาดมือขาด อีกคนเมื่อมาบังคับกะเหรี่ยง เป็นนายร้อยนายพันไม่รู้ถูกลูกปืนที่เอวนี่แต่ไม่ตาย กะเหรี่ยงจำได้อยู่ทีแล้วมาเล่นลูกสาวเฮา ขอช่วยหน่อยไปรักษาสองคน คนนี้มันบ่ดี... ไปถึงเวียงแหง หมอตรวจบอกไม่มีชีวิตแล้วไปแล้วมา มาแล้วไป เลือดไหลมาเอายาสมุนไพรโปะคนที่ดีๆ ตายแล้วเอามีดเอาหัว ต้มเอากระดูก เนื้อหัวโยนให้หมาเยอะ ... มันก็รู้เหมือนกัน มันรู้ว่าชาวบ้านนี่ทุกครั้งจำนวนคนมีเยอะ แต่นี่คนน้อยลงๆ มันต้องหนีเข้าป่า ก็ตามหาในป่า เขาก็หนี คนที่เป็นสาวนี่หนี

ปกาเกอะญอกลุ่มอื่นที่อพยพเข้ามา

คนห้วยงูมาก่อนกุงจอง (กุงจอง) เป็นปกาเกอะญอทางใต้ ปกาเกอะญอห้วยปูลิง ตำบลผาบ่อง แม่ฮ่องสอน ย้ายมาที่นี่

ทรัยยากรน้ำ

ภาษาไทใหญ่นี่เรียกว่าห้วย ถ้าเป็นน้ำปายนี่เป็นว่าห้วย เป็นว่าน้ำแม่หลวง ห้วยอ่อน ห้วยหก ห้วยฮ้อม ห้วยเขต ห้วยขัน ห้วยงู ห้วยน้อย ห้วยฮ้ ห้วยผา ห้วยโป่ง มีหลายห้วยลงมาหาน้ำปาย ลงปางมะผ้า สาละวิน

(น้ำกิน) ใช้ห้วยงู น้ำปายถ้าเป็นหน้าหนาวกินได้บางครั้ง เดี๋ยวนี้คนเยอะไม่ต้องกินขี้มูเซอแล้ว

หัตถกรรม

สานก๋วยน้อยๆ ได้ ก๋วยเป๊อะได้ สานอย่างดีๆ อย่างกระบุงไม่ได้ สานเฉพาะง่ายๆ เร็วๆ ควายซื้อมาจากกุงจอง คนกุงจองเป็นคนกะเหรี่ยง คนไทใหญ่มากกว่า แต่เดี๋ยวนี้พูดไทใหญ่หมด

เรื่องเล่า

ถ้าไปเมืองไหนที่เขาเรียกเมืองนี่สมัยก่อนของไทใหญ่ เมืองปอน เมืองแหง เมืองปายก็มี เมืองหางก็มี เมืองปายเมื่อก่อนนี้อยู่บ่ดีก็หนี หนีสงครามเมื่อปาย เมืองใหม่ เมืองน้อย เมืองแหง เมืองคอง เมืองงาย เมืองนะ เมืองฝาง เมืองแพม เมืองนะ กะเหรี่ยงไม่มีเมือง กะเหรี่ยงนี่ถ้าเหมือนใบไม้ก็เหมือนใบไม้ปลิวจากต้นใหญ่

ความสัมพันธ์กับหมู่บ้านอื่น

ก่อนญี่ปุ่นขึ้นมานี่กะเหรี่ยงเมืองน้อยไปย่างกุ้งไปมัณฑเลย์ ไปเที่ยวไปค้าขาย กะเหรี่ยงค้าขายมาก ไปซื้อทอง ซื้อกลองเข่ง ซื้อหญ้าแดง ไปสุรินทร์ไปไกลนะกะเหรี่ยงสมัยก่อน ไปถึงเขมร จีนฮ่อนี่เก่ง (เรื่องค้าขาย) ม้งไม่เก่งไปแค่ดอยอินทนนท์ ดอยหมากพริก พ่อปู่นี่ไปถึงสุรินทร์เอากลองเข่งไปแลกช้าง ลูกศิษย์เขมรเยอะ พ่อปู่เดินไปเป็นปีๆ ขี่ช้างมา พอเดินไปเชียงใหม่ บางทีก็หลง... เขมรนี่รบกันบ่อย สงครามไม่ได้ลูกไม่ได้เมียก็หลบหนีมาอยู่กับปู่ ทหารนะมาอยู่ที่นี่นานแล้วก่อนญี่ปุ่น มาอู้ภาษากะเหรี่ยง ลูกหลานหลายคนอยู่มาแต่งงานกับกะเหรี่ยง สาวกะเหรี่ยงนี้ว่าไม่อยากจะได้สามีเขมร เพราะมันเป็นคนสีดำ พ่อปู่ว่ามันทำงานดี ขี่ช้างดี อยู่มะเขือคันนี่มี แม่หาด เมืองแหงนี่ก็มี ป่าตอง แม่ยาน...ที่แม่อุมองนี่เอากะเหรี่ยง

ความเชื่อ

ตะแหลวเจ็ดชั้น พระอาจารย์ตุ๊แก้วเขาสวดมนต์ ทำเดือนเมษา สงกรานต์ เอาน้ำส้มป่อย น้ำมนต์ เปลี่ยนทุกปี มีแล้วก็เปลี่ยนแล้วก็ทิ้ง

ผู้ให้ข้อมูล **27) นางบัวคำ เซมู อายุ 34 ปี**
ชาติพันธุ์ **ปกาเกอะญอ**
ผู้สัมภาษณ์ **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี และนางสาววัชรินทร์ มณีวงษ์**
วันที่ **24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551**
ที่อยู่ **99/1 บ้านมะเขือคัน หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย ต. เวียงเหนือ อ.ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **ร้านขายของนางบัวคำ**
ผู้เรียบเรียง **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี**
รหัสเสียง **PPK-ANT-P-127**
หมายเหตุ **นางบัวคำ เซมู เป็นเจ้าของร้านค้าในเมืองน้อย และตลอดเวลาการสัมภาษณ์มีคนซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคตลอดเวลา**

ชื่อบัวคำ เซมู (เป็นคนเมืองน้อยแต่กำเนิด) อายุ 34 แต่งงานแล้ว มีลูกสองคน ลูกสาว (ช่วยงานในร้านค้า อายุ 13 ปี) อีกคนไปอยู่แม่ฮ่องสอน (โรงเรียนนวมินทร์) อยู่ม. 5 ผู้ชาย

บ้านอยู่บน มะเขือคัน มีพี่น้อง พ่อแม่ตายแล้ว พ่อชื่อแอ๊ะโพ ใจก๋า บ้านอยู่ใกล้วัด ใกล้บ้านลุงพะเหล่หล่า พ่อแม่เป็นปกาเกอะญอเกิดที่นี่ มี 5 คน (พี่น้อง) อ้ายเป็นตุ๊อยู่เชียงใหม่ อีกสามคนอยู่นี่หมดเลย

แต่งงานกับจำรัส เซมู เป็นคนเมืองฝาง เป็นปกาเกอะญอ เป็นช่างไปแปงบ้านกุงจองที่มีบ้านสองหลังบ้านคนไต เมียอยู่ห้วยหก ผัวอยู่ที่ปาย เดี๋ยวนี้เอาผัวที่ปายอยู่ด้วยกัน

(ชื่อปกาเกอะญอ) หน่อทู ทูนี่แม่ฮ้องว่าคำ (ทองคำ) เรียนที่โรงเรียนสังวาลวิทย์ถึงป. 4 แล้วออกมาทำงานทำไร่ทำนา เปิดร้านปีที่แล้ว

แต่งงานตอนอายุ 16 แฟนมาอยู่ด้วยที่บ้านบน ร้านเพิ่งมาอยู่ได้ปีนึง แต่ก่อนอยู่บ้านติดกับพ่อ เลี้ยงหมูขาย 30 ตัว เลี้ยงหน้าบ้าน เดี๋ยวนี้มีสองตัว ขายหมดแล้ว (คนซื้อ) พวกลีซอ คนไต หมูขายเป็นตัว ตัวใหญ่ตัว 4,000 ปาย 3,000 ปาย (อายุของหมูที่ขาย) ได้ปีปาย ถ้าได้กินอาหาร (ประมาณ) ปีปาย ถ้าบ่ได้กินอาหาร (ประมาณ) สองปีก็มี

(สาเหตุการเปิดร้าน) แต่ก่อนนี้ยะการได้ เดี๋ยวนี้เจ็บยะการบ่ได้ (ที่ดิน) มาซื้อเขา เจ้าของอยู่ปาย (จำนวนร้านในมะเขือคัน) เดิมร้านนี่มีสองร้าน มีสองที่ เดี๋ยวนี้มี บนนี่มี 4-5 ที่กับพี่ด้วย

(ร้าน) แปงได้สามเดือน บางคนนี่สี่ห้าปี บางคนสองปี ปีปาย ถ้าบ่มีสตางค์ก็ช้า อันนี้บ้านสองหลังมาแปง อยู่บนบ้านติดกันบ่ม่วน เปิดร้านห้าโม ง(ตีห้า) ปิดนี่สิบโมง (สี่ทุ่ม) โน่นละ

อาทิตย์ลงไปปายวันเดียว (ซื้อของ) บางเตื้อก็ไปวันพุธ บางวันก็ไปวันเสาร์ ตอนเช้าขายดีกว่าส่วนใหญ่มาซื้อน้ำมัน (รถ) ลงไปเอาที่ปาย ใส่ถัง ถังละ 200 ลิตร

เลี้ยงหมูไว้กินก็มี ขายก็มี ถ้าหลายตัวก็ขาย (เลี้ยงเยอะๆ มีบ้านอื่นหรือไม่) ก่อนนั้นมีแต่เดี๋ยวนี้ไม่รู้เลี้ยงควายไว้ทำนา วัวนี่บ่มี

ผักซื้อที่ปาย คนที่ขายของลงไปซื้อ คนในบ้านก็มาซื้อ ปีนี้ปลูกข้าวแล้ว พ่อหลวงเอามาแจก ปลูกผักกาด

(การเปลี่ยนแปลงของเมืองน้อย) เมื่อก่อนคนทำงานจะทำอยู่ในบ้าน เยียะไฮ่เยียะนา (ปัจจุบัน) วัยรุ่นไปอยู่โรงเรียน ไปเรียน ไปทำงานก็มี

ที่ดินไม่มีโฉนด ไม่มีเอกสาร

(ร้านค้าสมัยก่อนตอนเป็นนักเรียน) บ่มี (ร้านแรก) ตอนยังสาว ตอนนี้ไม่ขายแล้ว เจ้าไปอยู่เวียงแหงที่ใกล้ห้วย บ้านบน ตรงสะพานไม้ ขายขนม ของแห้ง (เนื้อสัตว์) บ่มีขาย (กินไก่ที่เลี้ยงหรือตอนมีงาน จับปลากินเอง ไม่กินน้ำมันงา) น้ำมันทอดบ่กี่ปีนี่เอง กินแบบธรรมชาติ

คนในบ้านกินเหล้าขาว ต้มคนเดียว (ทำเอง) เหล้าข้าวเหนียวก็มี ข้าวเจ้าก็มี มีขายบ้านบน บ่สู้ เดี๋ยวนี้ต้มหลายคน บ่มียี่ห้อ ต้มขายมี ร้านพี่บ่ขาย (เหล้า) ขายแต่เบียร์ ถ้ามีงานจะขายดี งานปีใหม่ ลอยกระทง

แฟนเมื่อก่อนเหล้าก็กิน บุหรี่ก็กิน กลัวลูกบ่าวกินด้วยเลยเลิก เพื่อนชวนก็บ่กิน

เดี๋ยวนี้ทอผ้าไม่ได้แล้ว (เพราะเจ็บเอว เสื้อผ้าที่ขายในร้านเป็นฝีมือทอก่อนจะเจ็บเอว) ทอได้ประมาณ 12-13 ทำเอง บ่เคยย้อมสีธรรมชาติ (ตอนเริ่มทอก็ใช้ไหมซื้อแล้ว) เด็กๆ เคยเห็นปั่นฝ้าย ฝ้ายปลูกคนเดียวตอนเด็กๆ นี่หันแปงอยู่ (ต้นฝ้าย) บ่มีแล้ว ที่กิ่วหน่อนี้มี

อย่างพี่นี่ปกาเกอะญอบ่สู้นะ ตอนเด็กๆ พ่อแม่เลี้ยงผี นับถือศาสนาพุทธ (ตอนเลี้ยงผี) ฆ่าหมูใต้บ้านขึ้นไปแกงบนบ้าน

เข้าเรียนป. 1 ที่โรงเรียนสังวาลวิทย์ ป. 4 อายุ 15 แล้ว ป. 1 อายุ 12-13 แล้ว แม่บังคับให้เรียน (จำนวนนักเรียนสมัยที่พี่บัวคำเรียน) ประมาณ 100 คน สอนตั้งแต่ป. 1- ป. 6

ไฟฟ้านี่มีตอนมีลูกบ่าวแล้ว ประมาณ 2 ขวบ แต่ก่อนใช้ไม้เกี๊ยะ

ถนนไม่นาน ไม่กี่ปี ประมาณ 6-7 ปี บ่ถึงสิบปี ก่อนหน้าเป็นขี้เป๊อะ

(คำถาม: ตอนเด็กๆ เคยไปปายหรือไม่) ไม่เคยลง (คนที่ลงไป) ซื้อเกลือคนเดียวบ่มีรถ เดินเอา (ไม่มีของลงไปขาย) เกลือเม็ดนี่ น้ำอ้อยซื้อจากปาย ซื้อขนม ซื้อปลาทู ปลาทูนี่ถ้าซื้อแล้วซื้อเป็นกิโล

(เมื่อก่อน) นอนประมาณเจ็ดโมง (ทุ่ม) ตื่นเช้าประมาณห้าโมง (ตีห้า) เดี๋ยวนี้สิบโมงสิบเอ็ดโมงดูทีวี บ้านแรกบ้านบนมีทีวี มีเครื่องเดียว บ้านลุงเป็ง มะเขือคันมีเครื่องเดียว หัวฝายไม่มี เป็นทีวีสี (ประมาณ 15 ปีที่แล้วเป็นสาว) ได้ดูดาวพระศุกร์ (สมัยสุวนันท์-ศรราม)

(คำถาม: สมัยเด็กๆ มีร้านก๋วยเตี๋ยวหรือไม่) บ่มี ก๋วยเตี๋ยวประมาณสองปีมาเอง เพิ่งกินเมื่อสองปีมานี่

ร้านขนมเส้น มีก่อนร้านก๋วยเตี๋ยว อยู่บ้านบน หลายปี คนขายเป็นปกาเกอะญอ ข้าวซอยบ่มี

ไทใหญ่บ่มีแล้ว ไทใหญ่นี่บ่สู้นะ พ่อหลวงสุข แต่ก่อนได้ยินว่าเขาอุ๊บไต (ในมะเขือคัน) เมื่อก่อนบ้านอยู่ห่างกัน ไม่ติดกัน

วัดเมืองน้อย

วัดนี่สร้างตั้งแต่เด็กๆ แล้ว ตุ๊แก้วอยู่ตั้งแต่สร้างวัด เดี๋ยวนี้อยู่สอง เมื่อก่อนอยู่คนเดียว (ก่อนมีวัดก็นับถือศาสนาพุทธ) ไม่ได้ไปทำบุญที่ไหนก็เลี้ยงผีนี่ วัดบ่มีบ่เคยไปที่ไหน พ่อแม่เลี้ยงผี (สมัยแรกๆ ไม่มีการตักบาตรหรือพิธีกรรมทางศาสนา นอกจากเลี้ยงผี) ตอนตุ๊แก้วมาอยู่ไปส่งให้วัด พ่อแม่เลี้ยงผี ปีใหม่ก็บ่มี ตอนตุ๊แก้วมาอยู่ไปส่งข้าว ก่อนตุ๊แก้วมาอยู่บ่มีงานปีใหม่ ตอนตุ๊แก้วมาอยู่พี่อายุเท่าใดบ่สู้ หลังตุ๊แก้วมาอยู่ถึงมี

การเลี้ยงผี

ถ้าเอาตึงไก่ตึงหมูนี่สี่วัน หมูสองตัวไก่สองตัว ฆ่าไก่ก่อน ไก่นี่ตัวเมีย แม่ก่อน แม่แล้วก็พ่อ พ่อแล้วก็แม่ แม่แล้วก็พ่อ สี่วัน ทุกเตื้อนี่เอาไก่ ไก่นี่สองวัน แม่ก่อน แม่แล้วก็พ่อ บางเตื้อบ่หมูเอาแต่ไก่ก็มี ทุกเตื้อเอาใกล้ๆ ก็เอาไก่ ถ้าเอาหมดเอาตึงหมู ไม่ว่า ไก่สองตัวผู้ตัวเมียตัว ทุกเตื้อถ้าเลี้ยงหมดตึงหมูตึงไก่เอาสี่ตัว ไก่ตัวแล้วก็หมูตัว แล้วไก่แห่มตัว แล้วหมูแห่มตัว แล้วก็ไก่ ถ้าเป็นแม่นี้เอาไก่ตัวแม่ หมูตัวแม่ ทุกเตื้อถ้าเป็นหมูใหญ่ขนาด เอาตัวแม่ (เลี้ยงไว้สำหรับเลี้ยงผี) พ่อฆ่า เอาไม้ตีหัว (หลังเลี้ยงผีมักจะทำ) ต้มไก่ (คนที่ไม่ใช่ญาติร่วมกินได้หรือไม่) บางคนก็ฮื้อกิน บางคนก็บ่ฮื้อกิน (มีธูปเทียน?) บ่มี เหล้านี่บ่มี มีแต่ไก่กับข้าว เอาข้าวกับจิ้น (เนื้อไก่) วางไว้ (หลังเสร็จพิธีแล้ว) เอาฮื้อหมา วางไว้ที่เดียวในบ้าน วางในครัว ตอนวางต้องให้ลูกหลายอยู่รวมกัน แม่ฮื้อกินทีละคนๆ เริ่มจากคนแรก พ่อแม่กินแล้วให้ลูกคนแรก (ไม่ต้องเกี่ยงว่าเป็นผู้หญิง-ผู้ชาย) แฟนไม่ต้อง สะใภ้ไม่ต้อง เอาแต่ลูก ลูก (ของพี่บัวคำ) ไม่กิน กินแล้วบ่เสี้ยงนี่เขาไม่กิน กินที่เหลือๆ

ทุกเตื้อปีสองปีก็มี ถ้าบ่สบายนี่เมินๆ นี่พ่อแม่นี่เลี้ยงแล้ว ถ้าไม่เป็นหยังนี่บ่เลี้ยง ทำเป็นสองปี (ช่วงไหนของปีที่จะเลี้ยงผี) บ่มีหน้า (ฤดู) ถ้าลูกบ่สบาย ถ้าอยู่ด้วยกันแล้วบ่สบายเป็นเดือนนี่ต้องเลี้ยงผี

ผู้ให้ข้อมูล	**28) ลุงพะเรหล่า ชิมึแปร อายุ 71 ปี** **29) ป้าจะเต ชิมึแปร (ภรรยา) อายุ 69 ปี**
ชาติพันธุ์	**ปกาเกอะญอ**
ผู้สัมภาษณ์	**นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี และนางสาววัชรินทร์ มณีวงษ์**
วันที่	**24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551**
ที่อยู่	**81 บ้านมะเขือคัน หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่	**บ้านนายพะเรหล่า ชิมึแปร**
ผู้เรียบเรียง	**นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี**
รหัสเสียง	**PPK-ANT-P-028**
หมายเหตุ	**ล่ามคือลูกสะใภ้ (ภรรยาของลูกคนที่ 6 อายุ 24 ปี เป็นคนห้วยปูลิง)**

พะเรหล่าเกิดเมืองน้อย บ้านหัวฝาย อยู่ตรงบ้านพ่อหลวง (ปัจจุบัน) แต่ก่อนอยู่บ้านเดียวกัน แล้วมาแยกบ้านหัวฝายที่เดียวกัน ลุงสุข มะเขือคันมีคนอยู่ ลุงสุขอยู่คนเดียว หัวฝายแต่ก่อนมี 3 หลัง แล้วย้ายมาอยู่ที่นี่ (มะเขือคัน) ตอนนี้ตายหมดแล้ว มีแม่อุ๊ยอิสึ คนเดียวที่เหลืออยู่ แต่ถ้าลูกของเขานามสกุลปู่ไหมแต่เป็นลูกเขย ลูกของลุงสุขเป็นผู้ชายสี่คน จะมีลูกพี่ลูกน้องเยอะ (บอกที่ตั้งบ้านแม่อุ๊ยอิสึ)

(คำถาม: บ้านอยู่กี่คน) อยู่กันแบบลูกหลานตัวเอง มีกันหลายคน ตั้งแต่ลูกหลานยังเล็กๆ ชิมึแปรเป็นนามสกุลของพ่อพะเรหล่าตั้งแต่อยู่หัวฝาย บ้านหัวฝายอยู่ก่อน หัวฝายอยู่สองรอบ แล้วค่อยย้ายมาปลูกบ้านอยู่มะเขือคัน (คำถาม: ย้ายไปไหน-สาเหตุการย้าย) ทหารไทยมา อยู่แต่แรกทหารไทยบ่มา เมื่อก่อนอยู่ห้วยน้อยเพราะกลัวทหารไทยมา ตอนนั้นประมาณ 10 ขวบ ตอนนั้นมีน้องอยู่คนหนึ่ง ย้ายไปอยู่ที่ห้วยน้อย 10 ปี แล้วย้ายกลับมาหัวฝาย จะเป็นแบบย้ายไปย้ายมา ไปอยู่ห้วยน้อย พอทหารกลับก็กลับมาที่เดิม

ทหารไทยมาสู้รบไปทางหัวปายสองแง่ มาจากปาย ไปทางเปียงหลวง ไปทางเวียงแหง เข้ามาเยอะน่ากลัว มายิงไก่ยิงหมูบ่ซื้อ หนีทหารไทย ออกไปหมด หลายครอบครัว ประมาณ 20-30 หลังคา (สมัยหนีทหาร) มะเขือคันยังไม่มี ย้ายกลับมาอยู่มะเขือคันอายุประมาณ 30 ปีปายแล้ว มีลูก 2 คนแล้ว มีทั้งหมด 8 คน

(คำถาม: ย้ายมามะเขือคันกี่คน) 2 หลังคา เป็นพี่น้องกันตามมาอยู่ ปู่สุขอยู่อยู่แล้ว แต่แรกนี้คืออยู่ที่นี่อยู่แล้ว แต่ไปได้เมียที่หัวฝาย เมียก็เป็นพี่น้องกับแม่อุ๊ยอิสึ ย้ายเข้ามานี้แล้วย้ายตามๆ กันมา วัดก็ไม่มี วัดนี้ประมาณ 30 ปี

อาชีพ

ตอนเป็นหนุ่มนี่ทำไร่ พอตอนมีครอบครัวแล้วทำนา ทำไร่ข้าว ปลูกข้าว ปลูกทุกอย่างไว้ แตงในนา ที่นาอยู่ห้วยงู ปลูกข้าวไร่ใช้ฝน ปลูกข้าวไร่อยู่นานกว่าจะมาทำนา ทำนาประมาณ 30 ปี แล้ว ทำนาใช้น้ำห้วยงู

ฝายจะทำเองทุกฝาย ใช้น้ำที่เดียวกันจะช่วยทำฝายขึ้นมาเอง ห้วยงูมีหลายฝาย ประมาณ 10 ฝาย นาทางห้วยงูมีหลายที่

(น้ำกินน้ำใช้) ทางมะเขือคันจะมาทางกิ่วหน่อ น้ำประปามาทางกิ่วหน่อ ถ้าหัวฝายจะมาจากหัวฝายเอง (ก่อนมีน้ำประปา) มาจากน้ำปาย ห้วยงู น้ำบ่อมีข้างน้ำปาย แต่ก่อนสะอาด ปลาเยอะ แค่ตักน้ำในกระบอกปลาเยอะ แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว (ต้นน้ำปาย) มีที่ (ปาย) สองแง่ ไปทางหัวปาย หมู่บ้านมูเซอ

การเลือกตั้งบ้าน

(การตั้งบ้าน) ไม่เลือกที่จะใกล้น้ำ ส่วนใหญ่เป็นอย่างนี้ ใกล้น้ำมันกลัว ประวัติมีน้ำท่วมบ้านที่อยู่ใกล้

การเป็นหมอยาสมุนไพร

ประมาณ 40 ปี ตั้งแต่เริ่มเข้ามาอยู่ เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยรักษาแล้วเพราะเจ็บป่วย ตกหลังคาบ้านมาประมาณเดือนกว่า (ตอนนี้) มาทำน้ำมนต์ น้ำมัน ยาสมุนไพร ส่วนใหญ่คนเฒ่าคนแก่จะรู้เรื่อง มีมาจากที่อื่นๆ เช่น ห้วยปูลิง แม่ฮ่องสอน กะเหรี่ยงโปว์นี่จะอยู่แถบแม่สะเรียง บางคำก็รู้เรื่อง บางคำก็ไม่รู้ เพี้ยนกันนิดๆ

(เรียนเรื่องยา) คนที่สอนนี่ตายหมดแล้ว ปกาเกอะญอด้วยกัน ผู้เฒ่าผู้แก่สอนมา อย่างพะตีนี่คนอื่นเรียนได้ แต่ถ้าเป็นลูกหลานของตัวเองจะไม่ได้ จะต้องแอบ ถ้าเรียนโดยตรงจะไม่ดีทั้งตัวคนสอนและคนเรียน ถ้าเป็นคนอื่นมาเรียนโดยตรงนี้ได้ (คำถาม: มีไหว้ครูหรือไม่) เอาเทียนและดอกไม้ ข้าวสาร เงินมาไว้แล้วไปเรียน มาทำกลางคืน ไม่ต้องให้ใครคนอื่นมาเห็น บ้านครูที่สอนอยู่ตรงหัวฝาย ชื่อ**ส่าจี่ หน่าหล่า อื่อกาแฮ** เรียน 3 คน เรียนเหมือนกันก็มีต่างกันก็มี รักษารวมหมด มีบางส่วนที่ผู้หญิงก็ทำได้ สมัยพ่อเรียนไม่มีผู้หญิงมาเรียน ผู้หญิงไม่ค่อยได้ทำอะไรอย่างนี้ สมัยนี้ไม่มีแล้ว ไม่มีคนสืบทอด หายาก ในเมืองน้อยคนที่รักษาได้ทุกอย่าง นอกจากพ่อแล้วไม่มีแล้ว รักษาขวัญหาย ปวดท้อง เกี่ยวกับกระดูหัก สมัยก่อนจะใช้ต่อเอา เรียกว่าสล่า เหมือนคำเมือง เหมือนกับครู รักษานอนไม่หลับ อยู่บ่ม่วน เรียกขวัญ ฮ้องขวัญ (พะตีฮ้องขวัญและใส่กำไลเท้าให้หลานเพราะไม่สบายบ่อย อาจใส่จนเข้าเรียน)

อันนี้จะมีทั้งดีและไม่ดี แต่พ่อจะทำแต่อันที่ดี อันที่ไม่ดีจะไม่ทำ รักษาคน ไม่ดีนี่ทำให้คนเลิกกัน แตกแยกกัน พ่อรักษาคนเรียนแต่ดีๆ (คำถาม: ดูฤกษ์ดูยามหรือไม่) ไม่ได้เรียน คนในบ้านมีคนสองคน ชื่อเชอพอบ้านมะเขือคัน บ้านเดียว อีกคนจะอือ ก่านะ ส่วนใหญ่จะปลูกบ้านขึ้นบ้าน หรือแต่งงานจะไปถามสองคนนี้ อายุประมาณเท่าๆ กัน แต่จะอือ ก่านะ อายุน้อยกว่า

สมุนไพรมีหลายอย่าง หาได้ทั่วไป บางครั้งมูเซอหามาให้

หลังคลอดต้องอยู่ไฟ ใช้สมุนไพร เดี๋ยวนี้บางคนก็ใช้บางคนก็ไม่ได้ใช้ พะตีใช้ยาอยู่ไฟได้ มียายมูเซอมาขาย รักษาได้หลายโรค บางคนมีลูกยากจะไปหาแก อยู่บ้านป่าซาง

ความสัมพันธ์กับคนไทใหญ่

ไทใหญ่ก็ลุงสุข มีหลายบ้าน หัวฝายก็มี มะเขือก็มี เป็นไต พ่อแม่ลุงสุขเป็นกะเหรี่ยง คือครึ่งหนึ่งเป็นไต พ่อแม่ก็เป็นทั้งไทเป็นทั้งกะเหรี่ยง มาจากพม่า ยายอีกคนอยู่บ้านทางลุ่มถ้าพูดกะเหรี่ยงจะช้ามาก ถ้าเป็นไทใหญ่จะเร็วมาก ไทใหญ่แท้ๆ ไม่มี จะผสมกัน เดี๋ยวนี้มีคนเมืองขึ้นมาอยู่หลายครอบครัว ไทใหญ่จะมีนาจลองได้เมียที่กุงจอง

การเลี้ยงผี

(เลี้ยงผี) ไม่มีแล้ว ศาสนาพุทธเข้ามานี่ไม่มีแล้ว มีแต่ลุงสุข ส่วนมากเขาจะไปทำที่โน่นผู้หญิงจะไม่ไปจะไปแต่ผู้ชาย ที่เจ้าเมืองถัดจากวัดไป คล้ายบ้านหลังเล็กๆ จะมีอยู่แค่ลุงสุขที่เดียว แล้วแต่บ้านใครทำอยู่ก็ไป ถ้าใครยกเลิกก็ไม่ต้องไป ตั้งแต่ศาสนาพุทธเข้ามานี่เริ่มพิธีอะไรที่ยากๆ นี่เลิกหมด

(คำถาม: นับถือศาสนาพุทธเมื่ออายุเท่าไหร่) ตอนแต่งงานแล้ว 20 กว่าๆ หยุดเลี้ยงผีไปเลย บางอย่างก็ยังทำอยู่ แต่ไม่อยากให้ลูกๆ หลานมาทำเรื่องที่ยุ่งยากเกิน เริ่มที่จะหายไปทีละอย่างๆ

(ขั้นตอนการเลี้ยงผี) จำไม่ค่อยได้ ไม่อยากให้ลูกหลานมายุ่งยาก

อ่อแคร เฉพาะพ่อแม่ที่ตายไปแล้ว สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติก็มี เลี้ยงแม่น้ำ เลี้ยงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตอนนี้ก็ทำอยู่เลี้ยงตรงที่เป็นเขตอนุรักษ์ข้างวัดที่มีต้นโพธิ์ใหญ่ๆ จะมีทุกๆ ปี ช่วงฤดูร้อน ประมาณกุมภาช่วงที่มัดมือเสร็จแต่ถ้าบ้านกิ่วหน่อบ้านหัวฝายจะมีหนึ่งปีจะมีสองรอบมัดมือ ถ้าเป็นมะเขือคันจะมีรอบเดียว เป็นประเพณีปีใหม่

(พะกี่จื้อ) มัดมือปีใหม่แบบคนเมือง มัดมือปีใหม่ไปได้ทุกบ้าน คริสต์ไม่มี เฉพาะบ้านที่เป็นพุทธ คริสต์ก็ไปทำโบสถ์ของเขา พุทธก็มาทางวัด ลุงสุขทำแค่รอบเดียว แล้วแต่คนที่เป็นเจ้าที่ที่นี่ ต้องดูลุงสุขเพราะลุงสุขเป็นคนมาอยู่ที่นี่คนแรก เหมือนกับว่าเป็นเจ้าที่ที่นี่ หัวฝายมีเจ้าบ้านคือดีบ่อจุ๊

(เลี้ยงผีอื่นๆ) ต้นไม้เลี้ยงก็ได้ ในนาไม่เลี้ยงแล้ว เมื่อก่อนก็เลี้ยงด้วยข้าว ด้วยไก่ เลี้ยงช่วงที่ต้นข้าวกำลังเขียว ครั้งเดียว แล้วแต่คน เมื่อก่อนเลี้ยง 2-3 รอบ

ทั่วไป

ข้าวเปลือก (เก็บใส่กระสอบไว้ในบ้าน) เอาไปสีทางใต้โรงสีไฟฟ้า โรงสีข้าวใช้ไฟฟ้าที่มะเขือคันมี 2 ที่ ส่วนของพ่อหลวง (ฉิมคำ) อยู่ที่หัวสะพาน

ผู้ให้ข้อมูล **30) ลุงสุข ปู่ไหม อายุ 75 ปี**
ชาติพันธุ์ **ปกาเกอะญอ**
ผู้สัมภาษณ์ **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี และนางสาววัชรินทร์ มณีวงษ์**
วันที่ **24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551**
ที่อยู่ **73 บ้านมะเขือคัน หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **73 บ้านมะเขือคัน หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี**
รหัสเสียง **PPK-ANT-P-130**

ลุงสุข ปู่ไหมเกิดบ้านบน บ้านมะเขือคันหรือบ้านมะเขือแจ้ เป็นคำเมือง คนเมืองอยู่ผ้องมาเอาลูกเอาเมียอยู่นี่ มีหลาน มีพี่น้องสองคน ตายไปสี่คนแล้ว

พ่อแม่มีลูกห้าคน พ่อชื่อปู่จาย ปู่ไหม แม่ชื่อนางเล็ก พ่อแม่ตายหมด ตายบ้านห่าง (ร้าง) บ้านบนตอนนี้เป็นป่าไม้หมดแล้ว ไทใหญ่มีผ้องเขามาอยู่นี่ (มะเขือคัน)

ผมมาอยู่นี่มีสามหลังคา เปิ้นมาอยู่ด้วยผมจากทางใต้มา บ้านบนก็มาอยู่ด้วย **มาอยู่ครั้งแรกนี่สามหลังคา มีบ้านผม นายนะหลังหนึ่ง ตึงน้องแฮ๋ม (อีก) หลังหนึ่ง** อยู่ตรงนี้ (บ้านปัจจุบัน) บ้านบนมีเจ็ดหลัง ย้ายมาเมินแล้ว จำบ่ได้ย้ายมาอยู่นี่อายุ 14-15 บ่เอาเมียเตื้อ มาเอาที่นี่ ป้า (เมีย) เป็นคนที่นี่ ตายได้สามสี่ปีแล้ว

วัดไม่มี มีแต่วัดห่าง ตุ๊บ่มี ฮิมวัดเปิ้นแปงใหม่เป็นวัดห่าง (บ้านบนที่มีเจ็ดหลัง) เป็นปกาเกอะญอหมดเลย ไทใหญ่ก็มาอยู่บ้านนี้ แต่ปากะญออยู่โน่น (บ้านบน)

เกิดที่บ้านห่างข้างบน (ไม่ใช่ที่ราบใกล้เจดีย์หลวงเมืองน้อย) แต่เดิมเมืองน้อยเป็นปกาเกอะญออยู่แล้ว ลัวะบ่ทันหัน ลัวะนี่หันเขาขุดดอยนี่ หันเขาขุดดอยเป็นที่ๆ ลัวะขุด ที่หัวปายมีบ้านมูเซอ

(ช่วงที่เริ่มตั้งบ้านที่มะเขือคัน) หัวฝายมีบ้านแล้ว มีสิบกว่าหลัง เยอะกว่าทางมะเขือแจ้ เป็นปกาเกอะญอเหมือนกัน มีลูกเปิดร้านขายของที่สะพานน้อยๆ นี่ทางซ้ายมือลุ่มทาง เป็นลูกแท้ๆ ไปเอาเมีย ชื่อคือดือ ชื่อยาง ชื่อไทยมี ชื่อคงเดช ชื่อเงี้ยวชื่อเมืองมีคนเดียวนี่ คนหล้าชื่อประสิทธิ์ มีลูกห้าคนอยู่เมืองน้อยหมด

(เมื่อก่อน) ถือพราหมณ์ถือผี ตั้งแต่มีวัด ได้สิบปีแล้ว ผมมาอยู่นี่ตุ๊ที่อยู่เป็นละอ่อน ตุ๊แก้ว ไปเรียนบวช เป็นตุ๊มาถามว่าลุงอยากได้วัดเกาะ? ผมนี่ไปขอรถไถ มาไถที่ไถทาง รถไถอำเภอ ทำงานนี่

(การเลี้ยงผี) ที่เลี้ยงบ่ต้องบอก สองปีสามปีเลี้ยงที

(สมัยหนุ่มๆ)ในเมืองน้อยบ่มีไทใหญ่ ไปแอ่วทางเปียงหลวง ไปแม่ฮ่องสอน ไปเวียงแม่ฮ่องสอน ไปอบรมปางหมู เมินแล้ว ลืมแล้ว

(ขณะสัมภาษณ์ลุงสุขกำลังให้อาหารหมูที่เลี้ยงไว้สำหรับขาย) ถ้ามันนักก็เลี้ยงผี

(คำถาม: ปีนี้เลี้ยงผีหรือไม่) บ่เลี้ยง บ่ต้องบอก (ว่าเลี้ยงผีปีไหน) คนนอกดูได้

ตอนนี้เฒ่าแล้วบ่ทำอะหยัง ตอนหนุ่มทำนาทำไฮ่ บ่จ้างเสาะหากิน ปลูกผักกาด

เคยเป็นพ่อหลวง ลูกบ้านนี่หล่ายหน้าก็แม่น นี่ก็แม่น กุงจองก็แม่น มี (พ่อหลวง) ก้อเดียว เหนื่อย

กุงจองตามหมู่นี่ อยู่ที่เดียวกันเมื่อก่อน แล้วก็ย้ายไปอยู่นั่นอยู่นี่ บ่ใช่ย้ายไปไกลๆ อยู่ตามห้วยตามห้องแถวนี้ ห้วยงูก็มีแก่คนเดียวกันนี่แหละ ห้วยงู-กุงจอง-กิ่วหน่อมีแก่แห๋มคน

มีเมียอายุ 25 เมียอายุเท่าเดียวกัน (ตอนนั้น) กุงจองบ่มีคนมาอยู่เตื้อ ห้วยงูมีคนอยู่แล้ว กุงจองย้ายมาอยู่หลายปีแล้ว มีลูกสามคนแล้ว คนโตอายุสามสิบปาย คนที่สองสามสิบกว่า คนที่สามสามสิบ คนที่สี่ซาวเจ็ด คนหล้าสิบเจ็ดสิบแปด เรียนที่นี่ ที่ปาย

เรื่องเล่า

(คำถาม: ทำไมเรียกกุงจอง) กุงจองนี่เปิ้นแปงวัดมาก่อน เป็นวัดห่าง จองนี่เป็นคำเงี้ยว ไทใหญ่ จองนี่วัดวัดนี่เป็นคำเมือง จองเป็นคำเงี้ยว (ทำไมพูดไทใหญ่ได้) อู้ที่พ่อที่แม่ พ่อแม่อู้เงี้ยวได้อยู่ คนในบ้านมีคนสองคน (ที่พูดเงี้ยวได้) ชื่อยอด

การสักลาย

(ลายสัก) คนสักเป็นคนแม่หาดเป็นปกาเกอะญอ สักเป็นภาษาเมือง ปกาเกอะญอคนอื่นไม่ชอบสัก บ่มีคาถา บ้านในเมืองน้อยเพิ่มขึ้นนัก

ผู้ให้ข้อมูล **31) ลุงจะอือ ก่านะ อายุ 66 ปี**
ชาติพันธุ์ **ปกาเกอะญอ**
ผู้สัมภาษณ์ **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี และนางสาววัชรินทร์ มณีวงษ์**
วันที่ **25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551**
ที่อยู่ **91 บ้านหัวฝาย หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **บ้านนายจะอือ ก่านะ**
ผู้เรียบเรียง **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี**
รหัสเสียง **PPK-ANT-P-131**
หมายเหตุ **มีการบันทึกการสัมภาษณ์ด้วยวิดีโอ**

จะอือ ก่านะ เกิดที่นี่ เกิดที่ห้วยหก ใหญ่ที่กิ่วหน่อ ได้ภรรยาที่นี่ อยู่ที่ห้วยหกจนถึง 10 ขวบ แล้วย้ายไปอยู่กิ่วหน่อจนถึง 16 แล้วย้ายมาอยู่ที่นี่ อยู่หัวฝายตรงนี้ หมื่อก่า (ป้า) เป็นคนที่นี่คนที่หัวฝาย

พ่อแม่เป็นปกาเกอะญอคนเมืองน้อย เมื่อก่อนอยู่เมืองปายทางแม่ฮี้แม่เย็น อยู่ที่เขตเวียงแหง อยู่ต้นน้ำ อยู่ที่ป่า พอดีเจอที่ทำกินเจอนา เมื่อก่อนทำไร่ข้าว

(คำถาม: ยังทันตอนที่ย้ายพื้นที่ทำกินหรือไม่) ไม่ทันเห็น ไม่ย้ายแล้ว (พี่น้อง) มีเยอะ พ่อเดียวแม่เดียวกันมีสองคน แม่คนละแม่ (มี) ห้าคน แม่เดียวกันพ่อคนละพ่อ (มี) สองคน เก้าคน มีพี่ผู้ชายอยู่หัวฝาย นามสกุลเปลี่ยนแล้ว

จะอือบ่มีความหมาย พ่อแม่ตั้งให้ ชื่อกะเหรี่ยงบ่มีความหมาย พี่ชื่อดิพอ เดี๋ยวนี้ชื่อบวร กิ่งมานะศักดิ์ ลูกเขาเรียนจบได้ 3-4 คนแล้ว

หมื่อกะ (ภรรยา) ชื่อเหล่อพอ (แต่งงานกันตอนที่ภรรยาอายุ) หมื่อกะ 19 ปี พะตี 26 ปี แต่งไม่ช้าไม่เร็ว บางทีก็แต่งหนุ่มบางทีก็แต่งแก่

(ช่วงอยู่ที่กิ่วหน่อ) ทำนาใช้ควาย วัวเลี้ยงที่นี่เลี้ยงไม่นานเท่าไหร่ ยี่สิบปีมานี่ ควายตั้งแต่พ่อแม่อยู่แล้ว กินเนื้อควาย กินที่เราเลี้ยงเอง ซื้อกินก็ไม่มีเงิน

มีลูกเจ็ดคน คนโตอายุสี่สิบ คนที่สอง สามสิบแปด คนที่สาม สามสิบหก คนน้องนี่จำไม่ได้ คนเล็กสุดอายุยี่สิบสี่ทำงานอบต. เป็นเลขาอบต. ชื่อสิทธิ์ชัย กะนะ คนพี่ทำงานดอยดำทำงานป่าไม้ ลูกเกิดที่นี่ แต่ก่อนเขาเรียกว่าเมืองน้อยนี่แหละ ที่นี่อยู่สองครั้งแล้วนะ เมื่อก่อนอยู่ครั้งแล้วพอดีมีสงคราม ครั้งที่สองเข้ามาอยู่ควายตายก็กลัวย้ายหนี แต่ผมนี่บ่สู้ คนเล่าให้ฟัง บ้านนี้นะประมาณ 50 ปี

พะตีมาอยู่ครั้งแรก พ.ศ. 2511 ปฏิทินไปซื้อที่ร้านบุษกรที่ปาย ไม่เคย (ลงไปทำงานที่ปาย) ทำไร่ทำนา แต่ไปซื้อของซื้อเกลือ มาอยู่บ้านพ่อหมื่อกะได้สิบปี อยู่ที่นี่ใกล้ๆ กัน เมื่อก่อนมีประมาณ 20 กว่าหลัง มะเขือคันมีสิบปาย ห้วยหกก็ย้ายมาอยู่ที่นี่ กิ่วหน่อก็ลงมาอยู่ที่นี่ บ้านหัวฝายเมื่อก่อนอยู่ที่ห้วยงูย้ายมาอยู่ที่นี่หมดแล้ว เดี๋ยวนี้เป็นที่นาหมดแล้ว มะเขือคันเมื่อก่อนมีแค่ห้าหลังเป็นปกาเกอะญอกับไทใหญ่ (ไทใหญ่มะเขือคัน) เมื่อก่อนมีหม่องพู้นคนตั้งบ้านมะเขือคันเป็นหัวหน้าบ้าน เป็นผู้ใหญ่บ้าน เขาย้ายไปย้ายมาบางทีก็อยู่ห้วยงู ไม่กี่ปีก็มาอยู่บ้านมะเขือคัน รุ่นหลานอยู่มะเขือคัน กุงจองมีทีหลัง อยู่มะเขือคันแล้วย้ายไปกุงจอง

เจดีย์เหมือนอย่างนี้ เมื่อก่อนเป็นวัดห่างพ่อแม่บอกว่าไม่ต้องไปใกล้นะผีมันจะคุย เขากลัวไม่กล้าเข้าไป ทั้งผู้หญิงผู้ชายไม่ให้เข้าไป เขากลัว แต่พระพุทธรูปมีเยอะนะ สมัยสร้างโรงเรียน 2510-2509 ทหารตชด. มาเอาใส่ในเครื่องบินลงไปข้างล่าง พระพุทธรูปองค์ใหญ่ก็มีองค์เล็กก็มี เป็นดินผ้องเป็นขางผ้อง เป็นร้อย เยอะ ไม่มีคนเก็บไม่กล้าเข้าไป ทหารทำโรงเรียน เมื่อก่อนเป็นครู ตชด. สมเด็จย่ามาสร้าง เมื่อก่อนไม่มีโรงเรียน โรงเรียนนี่เริ่มมีมาปี 2509 พะตีมาอยู่ปี 2511 มีโรงเรียนแล้ว ยังไม่ได้ย้ายมาอยู่กิ่วหน่อ อยู่กับพ่อแม่ แม่เสียตั้งแต่เด็กๆ ประมาณ 5-6 ขวบ พ่อยังอยู่ตอนนี้ตายแล้วตายตอนพะตีอายุ 35 ปี ตายไปแล้ว 30 ปีที่กิ่วหน่อ ตายตอนอายุ 89 ปี

(คนรุ่นเดียวกันที่ย้ายมาจากกิ่วหน่อ) มีหลายหลัง อยู่ที่สามแยก ตอนแรกด้านบนไม่มีคนอยู่ รกร้างเป็นที่ป่า ไม่ใช่ที่ไร่ที่นา ที่ไร่ที่นาไปทำที่ห้วยหก ห้วยน้อย ที่น้ำขึ้นบ่ได้ ไม่ทำนาใกล้บ้านเพราะไม่มีที่

ผู้นำตอนนั้นคือพ่อหลวงเก่อหน่า จ่ากุ๊ เป็นพ่อของภารโรง (นายจันทร์ จ่ากุ๊) เป็นปู่ก้าง ดูแลหัวฝาย-มะเขือคัน-ห้วยงู-หัวปาย แต่กิ่วหน่อมีปู่ก้างมาสิบกว่าปี ห้วยเฮี้ยะก็สิบกว่าปี ตอนมาอยู่ครั้งแรกก็มาอยู่เลยไม่ต้องบอกปู่ก้าง มีแต่ปกาเกอะญอกับไทใหญ่ หัวฝายไม่มีไทใหญ่มีแต่ลูกๆ หลานๆ พ่อหลวง (ฉิมคำ) ก็เป็นลูกหลานไทใหญ่ หลานหม่องพู้น หม่องพู้นเป็นไทใหญ่แท้ๆ มาจากพม่า ลุงสุขเป็นไทใหญ่แม่เป็นปกาเกอะญอ พ่อเป็นไทใหญ่

ตอนมาอยู่ไม่เจอพ่อลุงสุขแล้ว ลุงสุขเป็นพี่เขย เมียแกมีแม่คนละแม่พ่อเดียวกัน ลูกหม่องพู้นมีหลายคน ลูกเขานี่ทันมะ ลุงป่างก็ลูกตายนานแล้ว ปกาเกอะญออยู่ก่อนที่ห้วยงู ไทใหญ่ลูกหม่องพู้นแต่งงานกับปกาเกอะญอ หม่องพู้นมีพี่น้องมาสามคน ได้เมียที่นี่ (ช่วงที่จะอือย้ายมามาเมืองน้อยไม่มีคนที่ห้วยงูแล้วเพราะ) ที่ห้วยงูย้ายมาอยู่ที่นี่ซาว (ยี่สิบ) กว่าหลัง อยู่ด้วยกันที่นี่ไม่กี่ปีแล้วย้ายกลับไปห้วยงูอีก ห้วยงูเก่ากว่าที่นี่ ที่เก่าๆ ย้ายมาหัวฝายแล้วย้ายไปห้วยงูอีก บ้านเก่าเป็นที่นาไปหมดแล้วเป็นที่นาของลุงพะเรหล่า (ก่อนหน้าที่จะอือมาอยู่หัวฝายปกาเกอะญออื่นๆ ย้ายไปมาในเขตบ้านเมืองน้อย แต่เมื่อจะอือมาอยู่หัวฝายก็ไม่มีการย้ายบ้านอีกแล้ว) หมื่อก่าตอนเป็นละอ่อนพ่อแม่ก็อยู่ห้วยงูแล้วย้ายมาที่นี่เหมือนกัน

ลักษณะบ้านดั้งเดิม

(ตอนอยู่ห้วยหก) ลักษณะบ้านสร้างด้วยไม้ไผ่มุงตองอย่างเดียว แบ่งเป็นคนละหลัง ครอบครัวละหลัง อยู่ในบ้านหมดเลย ไม่กั้นห้อง นอนรวมกัน แยกลูกผู้หญิง ผู้ชาย ลูกผู้ชายนอนข้างนอก ผู้หญิงนอนข้างใน พ่อแม่

นอนข้างใน เตาไฟอยู่ในบ้านอยู่กลางเฮือน มีเตาโล่งๆ เอาฟืนวาง (วาดภาพประกอบภายในบ้าน) พ่อจะนอนที่นี่ ลูกสาวจะนอนที่นี่ ลูกชายจะนอนข้างนอก บันไดขึ้นทางหน้า บ้านเป็นโล่งๆ เตาไฟทำครัวด้วย ถ้าไม่มีลูกสาวลูกชายก็ต้องนอนริมๆ

การเลี้ยงผี

เลี้ยงผีตอนที่จะแต่งงาน แต่งงานแล้วต้องซื้อไก่คู่ พ่อแม่จะต้องอยู่บ้านทุกวันไม่ไปไหนต้องเลี้ยงไก่ ผู้หญิงผู้ชายชอบกัน ผู้หญิงไปขอผู้ชาย ผู้หญิงต้องเตรียมเสื้อผ้าเตรียมทุกอย่างมีที่ผู้หญิงหมด อย่างพะตีมาแต่งงานที่นี่มาแต่ตัวไม่ต้องเตรียมสักอย่าง ผู้หญิงเตรียมทุกอย่าง วันแต่งงานต้องดูฤกษ์ดูยามให้คนเฒ่าคนแก่ดูให้ คนเฒ่าคนแก่บางคนที่ดูได้ พะตีก็ดูได้ มีตำรา เมื่อก่อนดูมีพิธีคน พิธีผี พิธีไก่ ถึงพิธีคนดูว่าเป็นวันเสียไม่ดี วันโล่อีกอย่างเดือนสี่ขึ้นสี่ค่ำแรมสี่ไม่ดี ดูได้แต่ไม่เก่ง เรียนที่ตุ๊เจ้าเรียนที่วัดจันทร์ ตำราคนเมือง แต่ว่าเป็นตุ๊ปกาเกอะญอ ตัวไทย ตำราปกาเกอะญอไม่มี ปกาเกอะญอเมื่อก่อนบางคนก็ดู ไปหาคนที่รู้ ตำราปกาเกอะญอกับคนเมืองก็เหมือนกัน

เตรียมงานก่อนแต่ง ผู้หญิงต้องเลี้ยงหมู ทอผ้า หมูต้องเลี้ยง 2-3 ปี พ่อแม่ต้องช่วย ถ้าลูกอายุ 15 แล้วต้องเริ่มเลี้ยง ทอเสื้อเอง ผ้านุ่งด้วย ผู้หญิงทอหมด ผู้ชายสบายไม่ต้องเตรียมอะไรเลย เตรียมตัวอย่างเดียว ผู้หญิงเอาพ่อแม่ไปขอกับผู้เฒ่าผู้แก่ ไปคุยกันเฉยๆ วันงานมีไก่สี่คู่ เหล้าต้มเอง ถ้ามีพี่น้องก็ต้มคนละหม้อมาช่วยกัน หมูไว้กินฆ่ากินเลี้ยงกัน ไก่ไว้กินไว้ใช้เลี้ยงเจ้าที่ผ้อง มัดมือเจ้าบ่าวเจ้าสาวผ้อง อย่างพะตีมาแต่งงานนี่ต้องไปเลี้ยงเจ้าที่ที่ปากทาง-ต้นทางที่กิ่วหน่อตัวผู้กับตัวเมีย เลี้ยงที่บ้านสองคู่ อีกคู่เอาไว้สามวันแม่ก็มัดมือให้ลูก

แต่งงานตอนค่ำ ถ้า (ขบวนเจ้าบ่าว) เข้ามาแล้วทา (ร้องลำนำ) เรื่อยๆ คนแต่งงาน (เจ้าบ่าว) ก็ทาด้วย หนุ่มสาวถ้าทาได้ก็ทา แต่หนุ่มสาวเดี๋ยวนี้ไม่เป็นแล้ว กลางคืนกลางวันก็ทาได้หมด จำเขามามีหลายบท มีหลายอย่างเจ้าบ่าวเจ้าสาวก็มี มีหลายอย่าง หล่าอะลาเหมือนกันหมด (คนในบ้านที่ทาเก่ง) ลูกพะแนะโพ พะแนะโพก็เก่ง ความหมายแล้วแต่เพลง ทาเรื่องดีๆ ความสนุกสนาน (พะตีทาให้ฟังเกี่ยวกับเจ้าบ่าวเจ้าสาว นาทีที่ 40:55) ความหมายดีเมื่อเป็นสาวก่อนแต่งงานกันคุยกันสนุกสนานม่วนอยู่แล้ว ถ้ามาแต่งงานแล้วบ่มีอะหยังแล้วมีเพื่อนมีฝูงก็ไม่ได้แล้ว (เป็นการสอนลูกผู้หญิง) ผู้หญิงไม่ให้ทางานแต่งงาน ถ้ามีคนตายให้ผู้หญิงทาได้ ผู้ชายทาได้หมด

อาชีพ

แม่เฒ่าอิสะเป็นพี่น้องกับแม่เมีย อายุ 90 ปายแล้ว ยังอยู่ แกพูดแต่ปกาเกอะญออย่างเดียว พะตีจำเป็นต้องพูดเมือง ค่อยเป็นค่อยไป เมื่อก่อนตอนสิบกว่าปียังไม่รู้เรื่อง อู้กับคนเมือง เมื่อก่อนยะการที่สำนักงานโครงการโครงการสามหมื่น โครงการพัฒนาที่ธนาคารข้าว เมื่อปี 2533 ก่อนหน้านั้นพูดปกาเกอะญอ โครงการส่งเสริมเมล็ดพันธุ์ ช่วยนามันมีหลายอย่าง ดูแลสิ่งแวดล้อม ดูแลป่าไม้ ต้นน้ำ สัตว์ป่า รักษาป่า เป็นโครงการของต่างประเทศ คล้ายโครงการไทย-เยอรมัน แต่ที่นี่โครงการไทย-เยอรมันไม่เข้ามา ฟังจากทางแม่ฮ่องสอน ทำงานหลายคน ทำงานตั้งแต่ 2533 จนถึงตอนนี้ดูแลสำนักงาน แต่เจ้าหน้าที่ไม่อยู่แล้ว ทางเข้าติดอนามัย เจ้าหน้าที่เข้ามาตั้งแต่ 2527-2528 จนถึง 2533

ทำไร่ทำนาต้องมีมุย (ขวาน) เดี๋ยวนี้บ่ต้องการขวานแล้ว มีคร่ะ (พร้า) ถางหญ้าทุกคนต้องมีไปไร่เคียวอีกแบบ คร่ะมีไม่กี่อย่าง เหล็กก็ใช้มาแต่สมัยบ่าวซื้อที่ปาย (คนตีมีดในเมืองน้อย) เดี๋ยวนี้มีเมื่อก่อนไม่มีสมัยก่อนหนุ่มๆ มีเป็นพี่เขยตายไปแล้ว พ่อหลวงนี่ก็ตีได้ตีเป็นมีดเป็นคร่ะ เมื่อก่อนอยากได้ก็ไปตี ไปจ้างตี

... ลูกทำงานกรุงเทพฯ ทั้งสองคน ทำงานบริษัท เคยลงไปเยี่ยมลูก ไปเที่ยว ...

การนับถือศาสนาพุทธ

นับถือพุทธตั้งแต่รู้ความแล้ว ตั้งแต่พ่อแม่ก็นับถือพุทธ บ่เลี้ยงผีแล้วมาถือพุทธนี่ 38 ปีแล้ว เลิกเลี้ยงผีไม่ได้เลี้ยงแล้ว ถือพระพุทธอย่างเดียว พ่อยังเลี้ยงแต่นิมนต์ตุ๊เจ้ามาตัด ตัดเองเลี้ยงไม่เป็นแล้วยาก ลูกใหญ่มาแล้วไปเรียนกรุงเทพฯ เรียนคนละที่คนละทางเลี้ยงผีมันลำบาก (ตอนที่ยังเลี้ยงผี) ส่วนมากเลี้ยงทุกผี บางคนเอาไก่เอาหมูนี่เลี้ยง 3 ปี สามปีเลี้ยงหนึ่งตัว บ่ใช่บางตัว สมมติว่าพะตีเลี้ยงตัวหนึ่ง แม่เซี้ยงตัว ดูดี (ดีหมู) ว่าดีไม่ดี ถ้าบ่ดีก็ฆ่าอีกตัว เมื่อก่อนมีเตื้อลูกไม่สบายเสียหมู 8 ตัว หมดตัว ตอนนั้นตัวละ 700-800 หมูใหญ่ เดี๋ยวนี้แพง 4,000-5,000

(พิธีกรรมรอบปี) ทำบุญที่บ้านนิมนต์ตุ๊เจ้าปีละครั้ง ตอนปีใหม่เดือนเมษา ทำบุญเข้าพรรษา ออกพรรษา วันวิสาขา วันมาฆบูชา ผ้าป่า ที่วัด เมื่อก่อนส่วนมากถือผีหมด พอตุ๊แก้วมาอยู่ก็ถือพุทธหมด เมื่อก่อนก็ถือพุทธไหว้พระไหว้เจ้าอยู่ แต่ถือพระแต๊ๆ มาตัดผีนี่ตุ๊แก้วมา

(ก่อนหน้าที่จะมีวัด) จะไหว้พระที่บ้าน มีพระพุทธรูปจากวัดศรีโสดา ก่อนตุ๊แก้วไม่มีทำบุญวันสำคัญแต่ไหว้พระ ทำบุญก็ไปด้วยเพื่อนเวลามีปอยที่ปายเอาของไป ลงไปทำบุญข้างล่าง (ปาย) เมื่อก่อนไม่มีพระธุดงค์ไม่ค่อยมา พอตุ๊แก้วมาถึงมีมา ชาวบ้านได้ทำบุญทำทานบ้าง เมื่อก่อนชาวบ้านไม่รู้ไม่สนใจไม่รู้เรื่อง ตุ๊เจ้ามาก็เฉยๆ ไม่สนใจไม่รู้เรื่อง ตักบาตรใส่แต่ข้าวอย่างเดียว ตุ๊เจ้าธุดงค์มาว่าคนเมืองน้อยนี่บ่กินกับข้าว กินแต่ข้าวอย่างเดียวหรือ ตอนนี้ตักบาตรบางเตื้อก็ใส่บางเตื้อก็บ่ใส่ ตักบาตรแล้วสบายใจ

(วันสำคัญทางศาสนา) มีเวียนเทียน ทำบุญที่วัดค่ำมาก็เวียนเทียน ไม่มีกับข้าวกับปลาพิเศษทำบุญธรรมดา ทำบุญข้าวใหม่มีเรื่อยๆ คนที่จะกินข้าวใหม่ก็ไปส่งข้าวส่งวัดก่อนทำบุญทำทานแล้วค่อยกินแค่นั้นแหละ

(ไหว้เจ้าที่หรือสิ่งศักดิ์สิทธ์อื่นๆ หรือไม่) ไม่ค่อยมี ไหว้พระพุทธเจ้าอย่างเดียว ไม่ไหว้ผีอย่างอื่นแล้ว ถ้าไหว้เจ้าผีที่ผีนาต้องเลี้ยงไก่ บ่เอาแล้วบ่ฆ่าสัตว์แล้ว เลิกเลี้ยงนานแล้ว เลิก 30 กว่าปีแล้ว พะแนะโพเลี้ยงอยู่คนเดียวแล้วในหัวฝาย มะเขือคันยังมีหลายๆ อยู่ 4 หลัง เลี้ยงผีเลี้ยงในบ้าน ลุงสุขเลี้ยงเจ้าที่ ผีเจ้าที่ผีเจ้านายอย่างใดบ่สู้ความเชื่อคนไต ปกาเกอะญอที่อื่นบ่มี เมืองแปงก็บ่มี ที่เมืองน้อยมีที่เดียวสงสัยจะมาจากไทใหญ่ ปกาเกอะญอเลี้ยงผีครอบครัว

ประเพณี

(ประเพณี) **มัดมือ**รวมกันทุกบ้านตอนนี้ยังทำอยู่ เมื่อก่อนทำสองครั้ง เดี๋ยวนี้ทำครั้งเดียว ทำกุมภาหนแรก หนที่สองทำกรกฎาอีกเตื้อ เดือนหนึ่งนี่เรียก ทีแพะ กุมภานี่แหละ

อาชีพ

ลูกช่วยทำไร่ทำนาตรงห้วยหก ตอนนี้พะตีไม่ทำนาแล้ว เมื่อก่อนยังจักสาน เดี๋ยวนี้ไม่ทำอะไรสักอย่างแล้ว แต่ที่ต้องการยังทำได้ (ลักษณะของเครื่องจักสานไทใหญ่กับปกาเกอะญอ) บ่เหมือนกันที่ไปไฮ่ไปนาเอาไว้เป๊อะ (แบกใส่หลัง) มีแห๋มอย่าง ของไทใหญ่มีอีกอย่าง (พะตีให้ดูภาชนะใส่ของก้นแคบปากกว้างที่เรียกว่า “กี๊”) อันนี้ยาก ยะได้ เรียก “กี๊”

(การทำงานที่โครงการดอยสามหมื่น) ลูกจ้างเป๋นมาขอให้ช่วยงาน พอดีไม่มีงานทำ... เมื่อก่อนมีเจ้านายเป็นฝรั่งนะ เขาอู้ไทย ฝรั่งไม่มาอยู่มาเยี่ยม เป็นเจ้านายใหญ่ มีเจ้าหน้าที่สองคน มันมีหลายที่ มีดอยสามหมื่นบ้านลีซอเป็นศูนย์ใหญ่ เรียกโครงการสามหมื่น ธนาคารข้าวนี่ถ้าเอาสองปี๊บ ถ้าใช้คืนก็สองปี๊บปาย สมาชิกทุกบ้านเป็นธนาคารข้าวเจ้า

(เจ้าหน้าที่อื่นๆ เช่นที่ดิน) มาบ่อยมาประชุมชาวบ้าน อบรมชาวบ้าน เรื่องที่ดินอนุรักษ์ไว้ ป่าไม้ก็อนุรักษ์สัตว์ป่า ตัดไม้ยะไร่ยะนาแปงบ้าน บางคนก็ตัดขายเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมี...

วิถีชีวิต

ไม้สักต้องไปที่ไกล (สมัยก่อนตอนปลูกบ้าน) ไม้สักหาได้จากห้วยน้อย ห้วยผา ต้นใหญ่ ประมาณ 3 คนโอบ ใช้เลื่อย กานไม้ไว้ก่อนถ้าไม่กานไว้มันหนัก ต้องเลื่อย เมื่อก่อนต้องไหว้ เอาข้าวเอาเหล้าไหว้ กานไว้เรื่อยๆ ใช้ขวานๆ ไว้ กานไว้นานถ้าต้นใหญ่ปีหนึ่งสองปีสามปี ต้นเล็กก็เป็นปีเหมือนกัน ไม้ที่ไม่ได้กานไว้ก็ดีแต่เวลาเอาออกมามันหนัก พอตัดแล้วเลื่อยเป็นท่อนเลื่อยในป่าซอยๆ ไว้ เอารถยนต์ขนออกมา แบกมา ไม่มีช้าง ในเมืองน้อยไม่มีช้างสักตัว เอามือกัน ผ่าเป็นกระดานในป่าแล้วเอาออกมา ถ้ามันใกล้ก็กลับมา ถ้าไกลก็ค้างในป่า

(การเข้าป่าล่าสัตว์) หมูป่า เก้ง กวาง ลิงวอก เอามากิน (ลิง) เอามาแกงย่างให้แห้งแล้วแกง ควายป่าไม่มี ควายป่ากับกระทิงอย่างเดียวกันเมื่อก่อนมีที่ดอยผีลู ลีซอไปอยู่ก็ไม่มีอะไรแล้ว ลีซอมาอยู่ (ที่ดอยผีลู) ประมาณ 2511 อยู่พร้อมๆ กัน งูไม่กิน เมื่อก่อนป่าไม่มีอะไรเลย พอดีว่าอนุรักษ์เพิ่งมี (ป่าอนุรักษ์?) หัวบ้านหางบ้านประมาณ 1 กิโลเมตร ลุ่มบ้านพะแนะโพ มีอนุรักษ์ปลา เขตอนุรักษ์เลี้ยงเจ้าที่เพราะห้ามธรรมดาชาวบ้านไม่กลัวคริสต์ไม่กลัวไม่ไปเลี้ยงเจ้าที่ ไม่มีป่า (อนุรักษ์)ไม่ต้องแผ้วไม่ต้องบอก มีสองที่ ป่าอนุรักษ์ไม่ค่อยมีนะ อันนั้นอนุรักษ์ปลา แต่ป่าอนุรักษ์ไม่มี ไม่เคยมี เมื่อก่อนมีป่าเดปอ สมมติว่าคนนี้เกิดมาเดปอต้นนั้นบ่ต้องแผ้วบ่ต้องทำอะไร แต่เดี๋ยวนี้คนแผ้วมาๆ บ่ถือแล้ว แต่ก่อนบ่ให้แผ้วถ้าเดปอนี่เป็นคู่ๆ เมื่อก่อนใช้เดปอ-สะดือนี่ แต่เดี๋ยวนี้มันบ่มีตั้งแต่มีพยาบาล แต่ก่อนแขวนที่ต้นไม้พะตีได้แขวนทางป่าที่ห้วยผามันมีหลายต้น ชาวบ้านก็เอาไปมีฟืนมีไฟก็ไปหมดเลย ถ้าไม่สบายก็บ่คิดบ่ถืออะหยังแล้ว แต่ก่อนถ้าไม่สบายก็มัดมือไก่คู่ (ทำไมต้องแขวนสายสะดือเด็กที่ต้นไม้) อันนี้บ่สู้ พ่อบ่ได้เล่า มันมีทุกที่ ทำทุกบ้านเลย ตอนนี้ไม่ทำแล้ว เดี๋ยวนี้ก็ทำตรงพื้นกระได ฝังที่บันได เปลี่ยนมาตอนไม้ไม่ค่อยมี ทำตอนลูกคนสุดท้อง อันนี้บ่มีต้นไม้ให้แขวนก็ทำที่บันได

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม

... แต่ก่อนนี้คนบ่ค่อยหลาย ได้รู้จักกันอู้กัน แต่ก่อนก็ห้ามเดี๋ยวนี้บ่มีแล้ว ห้ามไปแต่งงานกับคนนอก **มูเซอ**ก็มี **ลีซอ**ก็มีห้วยงู ส่วนมากคนเมืองคนไทใหญ่เอากับลีซู เมื่อก่อนเลี้ยงผีเลี้ยงสาง ผีเดือน ผีบ้าน เขาว่าบ่ดีมันบ่สู้ประเพณี คนนอกมันบ่สู้ประเพณี เมื่อก่อนมียางไม่ให้เอาคนนอก (คนนอกมักจะเลิกกันไม่เหมือนปกาเกอะญอที่จะอยู่ด้วยกันตลอดชีวิต) ใช่ ปกาเกอะญอแต่งงานกัน ปกาเกอะญอเมื่อก่อนผัวกินฝิ่นกินยา เมียก็เลี้ยงผัวเลี้ยงลูก เมื่อก่อนกินฝิ่นเยอะ สมัยพ่อยังกินฝิ่นอยู่ไม่ค่อยทำงาน ผู้หญิงทำงาน ไม่ค่อยมีผู้หญิงที่กินฝิ่น พะตีไม่เคยกินพ่อเคยกิน (คนขายคนปลูก) มูเซอหลายที่ ลีซอหลายที่ แต่ปกาเกอะญอไปรับจ้างให้กินฝิ่นแล้วก็ติด ก่อนนี้ฝิ่นกินสมัยเมื่อใดบ่สู้ ฝิ่นปกาเกอะญอว่าปี่ เขามาขายในบ้านมาขายบ่อย เอาทุกอย่างไปแลก เขาไม่มีข้าวกินก็แลก เอาไก่เอาหมู ถ้าเป็นหมูตัวใหญ่ได้ก้อนใหญ่เท่ากำมือ แต่ก่อนเรียกว่าเป็นจ๊อย สามสี่ร้อย เดี๋ยวนี้เป็นหมื่น สามสี่หมื่น ปกาเกอะญอกินอย่างเดียว ปลูกข้าวดีกว่าเลี้ยงผัวเลี้ยงลูก ตอนนี้ยังกินเหล้า สูบยาสูบอยู่ หมื่อก่าเคยสูบ

เหตุการณ์สำคัญ

รับเสด็จสมเด็จย่าที่โรงเรียน เอาเฮลิคอปเตอร์ลงที่สนามโรงเรียน เฮลิคอปเตอร์จะลงที่ข้างบนผ้อง แต่สมเด็จย่ากับพระพี่นางลงที่โรงเรียน บ่กล้าอู้ พ่อหลวงได้อู้ เห็นไกลๆ สมเด็จย่ามาสองครั้ง พระพี่นางมาครั้งเดียว เจ้าฟ้าชายมาเปิดเขื่อน

... เมื่อก่อนไม่มีร้านขายของ เดี๋ยวเขามาขายก็ไป ร้านมันมีไม่กี่ปีสิบกว่าปีนี้ ร้านแรกของเหล่อพอ จ่ากุ๊ ... โรงเรียนเสร็จ 2510 แล้วก็ได้เรียน พะตีแต่งงาน 2511 ลูกได้เรียน...

เกษตรกรรม

...ข้าวพอกินไม่ได้ขาย ได้ข้าว 200 ถัง จากที่นา 2 ไร่ปาย ที่นาตรงห้วยหก มีที่สวนในป่าปลูกข้าวโพด ข้าวโพดปลูกในที่นาไม่ได้ต้องแยกกัน คนที่ขยันก็ปลูกผักในที่นา ไม่ขยันก็ปลูกข้าวอย่างเดียว ปลูกผักกาดได้ที่มันไกล ปลูกเองบ้างไปซื้อผักที่ปายบ้าง ที่สวนปลูกฟักทองถั่ว ถ้าหน้าแล้งนี่ถั่วกับฟักทองไม่ค่อยมีคนปลูก ใช้ฝายที่ห้วยหกทำฝายเอง ฝายไม้ เจ้าของนาดูแลเองไม่มีแก่ฝาย ไม่มีทุกที่ ถ้าที่ทะเลาะกันบ่อยๆ จะต้องตั้งเป็นแก่ ที่นี่ไม่ทะเลาะกัน น้ำดี หน้าแล้งก็มีน้ำ ทางห้วยงูเคยปลูกกระเทียม เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมีคนปลูกแล้ว ปลูกขาย ราคาตกก็ไม่มีใครปลูกแล้ว ปลูกนิดๆ หน่อยๆ ปลูกกิน

ทั่วไป

เมื่อก่อนเจาะหูใส่ตุ้มหู... ป้าเจาะแล้วไปแอ่วที่บ้านห้วยปูลิง โดนล้อเหมือนผู้หญิงเลยถอดขว้าง แต่หนุ่มปกาเกอะญอใส่กัน เจาะตั้งแต่เด็กๆ

ผู้ให้ข้อมูล	**32) นายจันทร์ จ่ากุ๊**	**อายุ 49 ปี**
	33) นางอัฐมา จ่ากุ๊	**อายุ 42 ปี**
ชาติพันธุ์	**ปกาเกอะญอ**	
ผู้สัมภาษณ์	**นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี และนางสาววัชรินทร์ มณีวงษ์**	
วันที่	**26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551**	
ที่อยู่	**8/4 บ้านหัวฝาย หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**	
สถานที่	**บ้านนายจันทร์ จ่ากุ๊**	
ผู้เรียบเรียง	**นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี**	
รหัสเสียง	**PPK-ANT-P-132**	

(อัฐมา จ่ากุ๊: รับจ้างทำกับข้าว เป็นแม่ครัวที่โรงเรียน แต่ก็ตื่นเช้าเหมือนกัน เพราะว่าที่โรงเรียนมีเด็กพักนอน ตีห้าต้องตื่นแล้ว ไปทำเสร็จแล้วแปดโมง ขึ้นไปทำอาหารกลางวัน มีเวลาพักช่วงบ่ายโมงถึงสามโมง แล้วขึ้นไปทำอาหารเย็น)

(ลุงจันทร์) เป็นคนที่นี่ เกิดที่นี่ ทั้งพ่อและแม่เป็นปกาเกอะญอ

(อัฐมา จ่ากุ๊: เป็นคนเวียงแหง เป็นปกาเกอะญอเหมือนกัน บ้านแม่หาด บ้านเดียวกับแม่หลวง เล็กๆ เห็นกันอยู่ ก็มาอยู่ด้วยกันอีก)

เป็นลูกของพ่อหลวงเก่อหน่า จ่ากุ๊ ตอนพ่อเป็นพ่อหลวงประมาณ ลุงอายุประมาณ 7 ขวบ 42 ปีที่ผ่านมา พ่อหลวงเป็นคนที่นี่ เกิดที่ห้วยหก

(อัฐมา จ่ากุ๊: เกิดบริเวณเมืองน้อยนี่แหละ เป็นบ้านบริวาร พ่อของพ่อหลวงก็เป็นพ่อหลวงอีกทีคือพ่อหลวงเต๊าะเต๊ะ เขาสืบทอดกันมา เมื่อก่อนคนยังน้อยเขาก็สืบทอดกันมา)

พ่อหลวงเต๊าะเต๊ะเป็นพ่อของเก่อหน่า ไม่ใช่พ่อหลวงแต่เป็นผู้นำหมู่บ้าน เต๊าะเต๊ะเป็นฮีโข่วนั่นแหละ (อัฐมา จ่ากุ๊: เมื่อก่อนผู้ใหญ่บ้านก็ฮีโข่ว) แต่เก่อหน่าเป็นพ่อหลวงแล้ว ช่วงรับเสด็จสมเด็จย่าปี 10 (อัฐมา จ่ากุ๊: เพิ่งตั้งโรงเรียนใหม่ ๆ ยังได้รับพระพุทธรูป) สมัยเปิดโรงเรียนใหม่ๆ ท่านมาเปิดโรงเรียน ตอนนั้นเป็นตชด. มาสอนเป็นครูตชด.

พ่อหลวงเก่อหน่าเกิดที่ห้วยหก ตอนนั้นลุงไม่รู้แต่ท่านเล่าให้ฟังแค่นั้น แกมาอยู่ที่ห้วยงู มามีลูกมีเมียอยู่ที่ห้วยงู

(อัฐมา จ่ากุ๊: ห้วยหก ห้วยงู ห้วยน้อย ก็บริวารเมืองน้อยหมด แต่เป็นแค่ลำห้วย เหมือนอยู่ห้วยโน้นแล้วมาอยู่ห้วยนี้ บ้านตั้งแค่ 2-3 ปี ก็ไป)

ย้ายไปเรื่อยๆ (มาตั้งบ้านถาวร) ที่นี่ที่บ้านหัวฝาย (จากห้วยหก) มาที่ห้วยงู แล้วก็มาอยู่ที่ตรงนี้ ตอนที่ย้ายมาอยู่ประมาณ 4-5 เดือน คลอดที่ห้วยงูแล้วก็ย้ายมา ห้วยงูก็อันเดียวกับสบห้วยงูที่ด้านหลังเจดีย์ มาอยู่หน้าโรงเรียน เมื่อก่อนอยู่ดอยข้างบนแล้วย้ายมาอยู่หน้าประตูโรงเรียน ข้างบนที่หลังบ้านขวัญชัยบ้านลุงเมาแล้วมาอยู่หน้าโรงเรียน (อัฐมา จ่ากุ๊: ตอนที่ทำงานโรงเรียนนั่นแหละครูใหญ่เขาให้ย้ายมาอยู่หน้าโรงเรียน) ย้ายมาทั้งครอบครัว (บ้านหลังปัจจุบัน) (อัฐมา จ่ากุ๊: เพิ่งย้ายมาตรงนี้ตอนปี 50) สร้างประมาณ 5 ปี (บ้านหน้าโรงเรียน) ยังมีครูเช่าอยู่

(อัฐมา จ่ากุ๊: มีลูกสามคน คนเล็กเท่าลูกพ่อหลวง)

ตอนลุงเด็กๆ มีประมาณ 15 ครอบครัว อยู่ใกล้ๆ กันที่ลุงอยู่เมื่อก่อนหน้าโรงเรียน มันเป็นพี่น้องกันเป็นน้องของพ่อ พี่ชายของแม่ อยู่ใกล้ๆ กันสองครอบครัวมาอยู่ด้วยกัน พ่อหลวงเก่าสมพร (มีพ่อคือ) ลุงส่าจิ่งเป็นพี่ชายของแม่ สมพรมาอยู่นี่มีหลังคาเยอะแล้ว ตอนแกเกิดมีหลังคาเยอะ (อัฐมา จ่ากุ๊: คนที่อื่นย้ายมาจากห้วยช้าง เฒ่า ห้วยขาน) สมพรเล่าเฉพาะครอบครัวเขา ตอนนั้นลุงส่าจิ่งเป็นฮีโข่ว (อัฐมา จ่ากุ๊: ผู้ใหญ่บ้านทางการก็ลุงเก่อหน่า)

แถบมะเขือคันก็มีลุงสุข หม่องพู้นนี่มาก่อน ถ้าพูดถึงลุงสุขนี่เป็นหลาน ลุงป่าง ลุงหม่องพู้นนี่ก่อนแล้วลงมาก็เป็นลุงป่าง แล้วก็พ่ออุ๊ย (อัฐมา จ่ากุ๊: ลุงหม่องพู้นเป็นพ่อของลุงป่าง) ลุงหม่องพู้นมาจากเวียงแหงเป็นไทใหญ่ มะเขือคันตอนที่ลุงเกิดเห็นอยู่หลายหลังคาเหมือนกัน ประมาณสิบกว่าหลังคา พอๆ กัน ทางนี้จะเยอะหน่อย ทางโน้นจะมีสักสิบหลังคา (มะเขือคัน) ดั้งเดิมเป็นไทใหญ่ เป็นลูกครึ่งของไทใหญ่ของกะเหรี่ยง หย่อมบ้านแรกๆ จะอยู่เลยบ้าน จะอยู่ข้างๆ วัด ประมาณสักสิบกว่าหลังคา ไม่ติดอยู่คนละบ้านๆ เมื่อก่อนที่อนามัยเป็นป่าทึบเลย มีต้นไม้ใหญ่หมดเลย ไม่มีใครเข้าไป คนจะเดินก็เดินไปที่สะพาน ไม่มีใครเข้าไปเลย เดินสะพานไม้ (อัฐมา จ่ากุ๊: เป็นทางเดินเล็กๆ) สะพานปูนมาประมาณปี 35 ไปมาสองฟากก็เดินข้ามน้ำ

(คำถาม: มีการแต่งงานระหว่างไทใหญ่กับปกาเกอะญอ 2 หย่อมบ้านหรือไม่) ก็มี บ้านไม่ใหญ่มีแค่สองหมู่บ้าน ก็เข้าออกๆ มีกิ่วหน่อ ห้วยเฮี้ยะๆ นี่มาประมาณพ.ศ. 2518-19 เป็นปกาเกอะญอเหมือนกัน แต่ย้ายมาจากห้วยหกเข้ามาอยู่ เขาใช้น้ำห้วยเฮี้ยะ (อัฐมา จ่ากุ๊: เมื่อก่อนใช้น้ำปายเมื่อก่อนไปตักเอาที่น้ำปาย น้ำปายจะทำน้ำบ่อมีน้ำบ่อ) ไม่มีประปา ใช้บ่อทราย บ่อเดิมตรงข้างบน ตรงสะพานไม้เป็นบ่อเดิม แต่เขาก็ซ่อม ตรงนั้นพ่อ เก่อหน่าเป็นคนขุดบ่อ เป็นน้ำกิน (อัฐมา จ่ากุ๊: ก่อนที่ไม่มีปูนไม่มีอะไรเขาก็จะไปช่วยกันขุดไว้เฉยๆ แล้วก็เอาไปตัก) อีกที่วัดห่างตรงเจดีย์หลวง เอามาแล้วก็เป็นบ่อน้ำ (อัฐมา จ่ากุ๊: เป็นบ่อน้ำเล็กๆ ถ้าถึงหน้าฝนก็น้ำท่วม)

วัดเก่า

(คำถาม: วัดห่างมีอยู่ที่ไหน) มีที่วัด (ปัจจุบัน) ที่ขึ้นไปไถเป็นวัดเก่า เป็นวิหารไม่ใช่วัด เหลือก้อนอิฐไม่มีอะไรแล้ว แต่ก่อนก่อเป็นเหมือนเพิ่งสร้างวิหาร ก็ออกมาเหลือประมาณสักครึ่งศอก ก่อขึ้นไปเป็นพื้น เสาไม่มีแล้วหายหมดแล้ว ทั้งลานเลย ก่อออกมาเป็นทั้งลาน ที่ไถไปแล้ว ก่อเป็นอิฐก่อเป็นแนวออกยาวไปเลย พื้นนี่ปูอิฐด้วย ใหญ่ กว้างกว่าเจดีย์หลวง เจดีย์มันจะเป็นที่หน้าเจดีย์ก็ออกมาแล้วก็เป็นแนวสักสิบเมตร อันนี้ก็ใหญ่กว่าก็ออกมาเยอะเลย แต่ไถออกไปหมดแล้ว เด็กๆ เห็นอยู่เป็นแนว เขาก่อเป็นแนวออกไป (อัฐมา จ่ากุ๊: หายไปประมาณ 30-40 ปี ช่วงนั้นนิยมขุด) เขามาขุดเอาไปเรื่อยๆ คนนอกบ้าน (อัฐมา จ่ากุ๊: คนในบ้านเขากลัวกัน) เขามาขุดอะไร ขุดพระเก่า หาของเก่า (อัฐมา จ่ากุ๊: มีพระดีๆ) คนในบ้านไปห้ามแต่ (อัฐมา จ่ากุ๊: เขากลัวกันไม่กล้าไป เขาขโมยกันตอนกลางคืน เขาไม่ใช่ทำตอนกลางวัน)

(คำถาม: เหตุการณ์นี้พะตียังถือผีอยู่) ใช่ นับถือผี เขากลัวกันวัดร้าง ถ้ามีเวลาอยากพาไปดูที่ห้วยงูที่ข้างเจดีย์นั่นแหละ ข้างเจดีย์หลวงจะทำเป็นวิหารหรืออะไรไม่รู้เขาเจาะลงลึกเลย ไม่ไกล เมื่อก่อนเขาเจาะลงลุงไปเห็นตอนเด็กๆ เลี้ยงวัวเลี้ยงควายไปเล่นอยู่ตรงนั้น เขาขุดเมื่อไหร่ไม่รู้ เขาเจาะลงเป็นแนวเข้าไปลึกเลย ตอนนี้ก็มีอยู่ แต่ตอนนี้ดินถม ขึ้นมาเหลือประมาณครึ่งหนึ่งไม่ลึกแล้ว แต่เจดีย์นี่เจาะตอนนั้นที่ลุงไปเลี้ยงควาย เจาะประมาณ 2 ช่วง เจาะลงข้างใน ไม่มีใครเห็น (ว่าใครเป็นคนทำ) แต่พ่อหลวงเก่อหน่าก็เห็นเขาเจาะแล้ว เจาะมาก่อนแล้ว ได้อะไรไม่เห็น ตอนเลี้ยงผีก็ไม่ไปยุ่งไม่เกี่ยวกัน เขาสร้างบ้านก็ไปอยู่อีกฟากหนึ่งไม่ใช่อยู่ใกล้ อยู่ฟากนาอีกที่หนึ่ง มันเลยนาอีกที่หนึ่ง ตรงสบห้วยงู (คำถาม: คนในบ้านเอาสิ่งของจากเจดีย์หลวงด้วยหรือไม่) ไม่มีไม่เกี่ยวกัน เขากลัวกัน ไม่มีใครกล้าไปเอา

ประวัติส่วนตัว

พี่น้อง 5 คน พ่อเดียวแม่เดียว ผู้หญิง 2 คน ผู้ชาย 3 คน ลุงเป็นคนสุดท้อง คนโตอยู่เมืองน้อย นามสกุลแรกๆ จะมีสองนามสกุลคือ **จ่ากุ๊ กับวอคา** ที่มาอยู่แรก พ่อหลวงส่าจิ่งเป็นพี่ชายของแม่ของลุง เป็นลุง ลุงส่าจิ่ง ลุงหน่าหระพ่อของโถ่แฮ โถ่แฮเป็นพี่ชายของลุงอยู่ข้างบ้านพ่อหลวงสมพร ลุงหน่าหระเป็นพี่ชายคนโตของแม่ของลุง มีลุงหน่าหระ ลุงส่าจิ่ง แม่ของลุงชื่อริตือ เป็นพี่น้องกันสามคน สามสี่คน พี่สาวอีกคนหนึ่งอยู่เวียงแหงอยู่แม่หาด ตายไปนานแล้ว (ปกาเกอะญอเมืองน้อยและเวียงแหง) เป็นญาติกัน มาจากที่เดียวกันแล้วค่อยแยกกันไปคนละทิศละทาง

(สมัยย้ายครอบครัว) ตอนที่พ่อย้ายครอบครัว พ่ออยู่ที่ห้วยหก ห้วยขาน ย้ายไปย้ายมา อยู่ใกล้ๆ กัน ห้วยขานข้างๆ ห้วยหก ย้ายเข้าห้วยขานย้ายมา แล้วก็เลยกลับมาอยู่ที่ห้วยงู มาแต่งกับแม่อยู่ที่ห้วยงู พี่สาวเกิดที่ห้วยงู หมด ลุงก็เกิดที่ห้วยงู เกิดมา 7-8 วัน เขาย้ายมาอยู่ที่นี่ (อัฐมา จ่ากุ๊: ต้องพึ่งน้ำ (ห้วยต่างๆ))

เมื่อก่อนลำบากถ้าพูดถึงเกษตร มีหนู มีนกเยอะมาก ทำไร่ใส่ข้าวประมาณ 4-6 ปี๊บ จะเหลือประมาณ 2-3 ปี๊บ ตอนข้าวออกรวงก็กินอีกแล้ว ข้าวไร่ เมื่อก่อนไม่มีนา ทำข้าวไร่หมด เปลี่ยนตอนที่มาอยู่ที่นี่ เปลี่ยนมาทำนา ตอนทำนาก็ลำบากเหมือนกันเรื่องน้ำ ไม่มีน้ำถ้าข้าวไร่ไม่ต้องพูดถึงน้ำ (อัฐมา จ่ากุ๊: ถ้าข้าวไร่ต้องพึ่งฤดูกาล ถ้าฝนตกก็ดีหน่อย ถ้าฝนไม่ตกก็ได้ผลผลิตน้อย ถ้ามีนาก็จะดี เมื่อก่อนปลูกแต่ไร่ ข้าวออกผลเมื่อไหร่ก็ต้องแย่งกับสัตว์อีก หนูเอย ลิงเอย หมีเอย สัตว์ป่ามันเยอะ) เปลี่ยนมาทำนา (อัฐมา จ่ากุ๊: ไม่ไปเอาข้าวในเมืองแล้ว เมื่อก่อนต้องไปหาข้าวในเมือง ข้าวไม่พอกิน) ประมาณ พ.ศ. 18 เขาเปลี่ยนมาทำนา มันจะมีแค่ 4-5 ครอบครัวที่ทำนา ก็พ่อหลวงเก่อหน่าลงไปที่เมืองปายเขาแนะนำทางนี้ให้มาทำกัน (ทำนา) หม่องพู้นแกไม่ใช่พ่อหลวง แกเป็นผู้นำหมู่บ้านมาเรื่อยๆ

การเดินทางไปปายในอดีต

ก็เดินไปวันหนึ่ง ถ้าหน้าฝนก็เดินไปทางรถ วันหนึ่ง ออกจากนี่หกโมงเช้าถึงปายหกโมงเย็น ไปนอนที่ปายคืนหนึ่ง ก็มีคนรู้จักเป็นคนพื้นเมืองคนเมือง เวียงใต้เป็นไทใหญ่ถ้าเวียงเหนือเป็นคนเมืองวัดศรีดอนชัย ถ้าเวียงใต้แม่ฮี้แม่เย็น ที่แม่เย็นจะเป็นกะเหรี่ยงปกาเกอะญอเขาย้ายลงไปอยู่ที่แม่ปิง คนแม่เย็นเหลืออยู่ประมาณหลายครอบครัวเหมือนกันกะเหรี่ยง

(คำถาม: คนเมืองน้อยลงไปอยู่แม่ปิงบ้างหรือไม่) มี ก็เป็นญาติกัน

(คำถาม: ก่อนพ่อหลวงเก่อหน่าลงไปศึกษาการทำนาที่ปายมีคนอื่นๆ ทำนาบ้างหรือไม่) ก็ทำเหมือนกัน แต่ไม่รู้ว่ามันจะทำอย่างไร จะได้กินมั้ย ก็เหมือนกับตอนทำไร่ ถ้าน้ำไม่มี รอแต่น้ำฝน มีเหมืองฝาย เขาลงมาทำ มาอยู่แรกๆ ก็พ่ออุ๊ยส่าจิ่ง ลุงหน่าหระมาอยู่ พ่อหลวงเก่อหน่ามาอยู่ด้วยกัน 3-4 ครอบครัว แต่หม่องพู้นมาอยู่นานแล้ว มาอยู่มะเขือคันก่อนแล้ว พูดปกาเกอะญอได้ ลูกหลานยังอยู่ ลุงป่างนี่ ลุงยอด ศศิวิริยะเป็นลูกลุงป่าง เป็นลูกเป็นหลาน (ของหม่องพู้น) ลุงสุขเป็นญาติๆ มีพ่อเป็นไทใหญ่แม่เป็นปกาเกอะญอ ถ้าลุงป่างพ่อแม่แกเป็นไทใหญ่หมด แต่มาเอาเมียปกาเกอะญอ

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม

(คำถาม: ห้ามแต่งงานข้ามกลุ่มหรือไม่) เขามาอยู่ด้วยกัน ไม่ใช่ว่าไม่ห้ามนะ ห้ามเหมือนกันแต่เขามาอยู่ด้วยกัน เหมือนอยู่เป็นในหมู่บ้านเดียวกัน ไทใหญ่กับปกาเกอะญอเมื่อก่อนมี 2 เผ่า ไม่ใช่ไทใหญ่แต่พ่อเป็นปกาเกอะญอแม่เป็นไทใหญ่อย่างงี้ มันเป็นอย่างนี้อยู่ด้วยกันจนถึงวันนี้ ไม่มี (พูดไทใหญ่) พูดปกาเกอะญอกันหมด รู้(ว่าเป็นลูกหลานไทใหญ่) ประเพณีไทใหญ่ไม่มีแล้ว เขาจะทำแบบปกาเกอะญอหมด คนที่เลี้ยงผีก็เลี้ยงปกาเกอะญอผูกแขนผูกอะไรก็มี ทำเหมือนปกาเกอะญอหมด

การเลี้ยงผี

ไม่เลี้ยง ตัดไปตอนปี 38 พ่อยังไม่เสีย เสียตอนปี 42 อายุ 89 ปี แม่เสียหลังพ่อ อายุ 83 ปี แม่อยู่กับพะตีที่บ้านหน้าโรงเรียน พ่อให้ตัดผี เมื่อก่อนมันมีผีเยอะ เลี้ยงผีนาผีบ้าน ตอนนั้นมีหลวงพ่อมาตัดให้ ไม่ใช่ตุ๊แก้ว ก่อนตุ๊แก้วมาตัดพ่อก็ตัด บางครั้งถ้าลูกหลานไปอยู่คนละทิศละทาง จะเรียกกันมา จะเลี้ยงผีต้องเรียกกันมาให้หมด ต้องครบคนถ้าไม่งั้นก็เลี้ยงไม่ได้ ต้องเรียกมาให้หมดเลยลูกๆ หลานๆ แต่แม่ผมเลี้ยงผีนี่ยากกว่าคนอื่น ตอนที่จะฆ่าหมู หมูตัวใหญ่เต็มวัย ก่อนที่จะฆ่า ลูกทุกคนมาแตะข้างหมูทุกคน ไม่งั้นฆ่าไม่ได้ ไม่ได้ตี แตะกันทุกคน แตะเสร็จแล้ว ฆ่าเสร็จแล้วถ้าดี (หมู) ไม่ดี เขาก็ไม่เอา สมมติว่าดีหมูมันแห้งไม่มีน้ำเขาไม่เอา ต้องหาหมูใหม่มาตีต้องหาใหม่ ตัวนั้นไม่กินแล้ว เอาไปให้คนอื่นกินใครจะกินก็แล้วแต่ หาจนกว่าดี (หมู) จะดี ต้องมีน้ำ ทุบหัว (หมู) ให้ตาย ไม่ผ่า ต้องเผาก่อน หมูที่เลี้ยงผีฆ่าเสร็จแล้วเอาหัวใจออก เอาตับออก ดูดี (หมู) แล้วก็เอาใส้ออกแล้วก็ไปเผา ตอนนั้นนี่ไม่มีใครกินเลย ถ้าดูว่าดีหมูนั้นดีไม่มีใครกินเลย จะต้มให้สุกหมดเลยแล้วเอามาตั้ง เรียกลูกหลานมาหมดเลยมานั่งเป็นวงขันโตกใหญ่ๆ ในบ้าน แล้วก็เอาผีปู่ย่า พ่อแม่สองคนทำพิธี แล้วก็เอาข้าวเอาอะไรไปวางให้ก่อน ลูกหลานไม่ได้กิน บางครั้ง 10-11 โมง กว่าจะได้กิน วาง 2 ถ้วยวางให้พ่อให้แม่ให้ปู่ย่าตายาย สมมติว่าเราอยู่ตรงนี้เอาไปวางอย่างหน้าประตูหรือว่าตรงไหนสักแห่ง

ที่วางเตาไฟเขาเรียกว่ากินข้าวใหม่ มีอีกแบบ ไปวางในเตาไฟเขาเรียกว่ากินข้าวใหม่ สมมติว่าเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วสัก 4-5 วัน จะหุงข้าวใหม่ จะไปหาปูหาอ้นแล้วก็หาไม้ 2 ชนิด ไม้ที่เป็นเถาเป็นเครือ และไม้ที่เป็นต้นมากินข้าวใหม่ และจะเอาข้าวไปวางที่เตา สมัยตอนเลี้ยงผี เตาไฟเมื่อก่อนมีก้อนเส้า 3 ก้อน ต้องเอาข้าวไปวางบน

ก้อนเส้า ไปกองไว้ เอาเนื้อเอาอะไรไปวางไว้สมัยก่อนกินข้าวใหม่ ตอนนี้ไม่มี ไม่เหมือนเมื่อก่อนแล้ว เมื่อก่อนยุ่งยาก เยอะ เลี้ยงผีวางประตู บางคนปูไม้ฟาก เขาจะเอาประตก (ทิศตะวันตก) เขาจะเอาไม้ฟากเปิดออกกวาดลงให้ข้างล่างเลย บางคนเขาทำอย่างนี้ เขาเลี้ยงผีบ้าน ข้าวกับเครื่องในทุกอย่างที่ทำพิธีมากองไว้ ไก่ก็มี ไก่เลี้ยงสองวัน พ่อจะเลี้ยงอีกวัน แม่จะเลี้ยงอีกวันหนึ่ง มันต้องเลี้ยงด้วยกัน แม่จะเลี้ยงหมู พ่อจะเลี้ยงไก่ พ่อจะเลี้ยงวันหลัง แม่จะเลี้ยงก่อนเลี้ยงหมูก่อน แม่เลี้ยงเสร็จแล้วพ่อต้องเลี้ยงอีก เครื่องในอะไรนี่กินเหมือนกันแต่แบ่งเป็นบางส่วน ส่วนเป็นตับเป็นไตเป็นเครื่องในเป็นอะไรก็แบ่งไว้ อย่างไหนเอาไปกอง ไม่ใช่ทั้งหมด เอาไปอย่างละนิดอย่างละหน่อย แล้วทำกิน กินกัน กินไม่หมดก็แบ่งพี่แบ่งน้องให้คนข้างบ้านกิน กินให้หมด ไม่ใช่กินหมดในวันนั้นกินเรื่อยๆ ห้ามทิ้ง ถ้ากิน สมมติว่าวันนี้พ่อจะเลี้ยงไก่ต้องกินหมูให้หมด ถ้าไม่หมดเอาให้คนอื่นกิน เราในบ้านไม่ได้กินแล้ว กินไก่อย่างเดียว ถ้าหมูไม่หมดต้องให้คนอื่นหมดเลย คนในบ้านไม่ได้กินแล้วหมูเขาให้คนอื่น ต้องรีบกินไปแบ่งกิน

ถ้าวันที่สองเลี้ยงไก่ วันที่สองกินไก่ ไก่ 2 ตัว ตัวผู้ตัวเมีย ถ้าหมูตัวเดียวตัวเมียตัวใหญ่ ไก่นี่จะหยิกปากทางแม่ผมนะ ลูกจะมาหยิกปากไก่ทุกคน ลูกของแม่ทุกคน ก่อนที่ฆ่าก็ล้างขาไก่ให้สะอาด ล้างปากให้สะอาด ลูกจะมาหยิบทุกคน เอามือหยิบปากไก่ทุกคนลูกทุกคน ทั้งสองตัวเลย บอกว่าเมื่อก่อนแม่ของแม่ทำอย่างนี้ต้องตามแล้วเชือดคอ พ่อเป็นคนเชือดทีละตัว ปาดคอทีละตัว เอาไปต้ม ต้มเสร็จแล้วก็เอาไปทำพิธีเหมือนกับหมู อันนี้ดูหัวไก่ ไก่จะมีตาสองข้าง ดูว่าตาสองข้างนั่น ไก่บางตัวตาไม่ทะลุกันถ้าเอาตาออกไม่ทะลุกัน ถ้าทะลุกันนี่ดี ที่ปากข้างบนถอดออก สองข้างมันจะตรง มันจะเท่าๆ กัน ถ้าสูงต่ำนี่ไม่ดี ปากข้างบนจมูก มันมีลิ้น ลิ้นมีปลายลิ้นมันจะมีเกรียว ถ้าเกรียวออกสองข้างมันจะไม่ดีต้องเข้าหากัน ถ้าไม่ดีตัวหนึ่ง ที่เขาเลี้ยงผีบ้านเขาไม่ดู เขาดูแต่จมูกตรงตาส่วนมากมันจะดีทั้งคู่ ถ้าเลี้ยงอย่างผูกขวัญเรียกขวัญ ถ้าไม่ดีไม่ดีทั้งคู่ ต้องเปลี่ยน ส่วนมากเขาจะเลี้ยงตัวเดียวไม่เลี้ยงเป็นคู่ถ้าผูกขวัญเลี้ยงขวัญ เลี้ยงผีจะดูแต่ตาอย่างเดียว ถ้าเลี้ยงขวัญจะดูจมูกดูลิ้น ตาไม่ดู

เขาดูกระดูก เมื่อก่อนพ่อก็เคยดูเหมือนกัน จะปลูกบ้านเขาไม่เอากระดูกไก่บ้าน แต่จะเอากระดูกไก่ป่ามาดู กระดูกไก่ป่าถ้าได้มาจะเก็บไว้ กระดูกปีกบน เขาเรียกกันหลายอย่าง ถ้าไม่ดีจะทำต่อไปก็ไม่ได้ ถ้าทำต่อไปจะมีเหตุมีอะไรเกิดขึ้น ตอนจะปลูกบ้าน เอาเก็บไว้ ถ้ากระดูกไก่จะเก็บไว้ทั้งคู่ เขาจะเอาไม้เสียบที่รู บางครั้งถ้ารูตรงกันก็มี ถ้ารูคนละข้างก็มี ถ้ารูตรงกันนี่มันมีหลายอย่าง ตรงกันมีที่ไม่ดีก็มี ต้องดูเยอะ บางครั้งไม่ตรงกันไปคนละข้างก็ดีก็มี

(คำถาม: ใครในเมืองน้อยดูได้บ้าง) ดูไม่ได้ทุกคน มันมีลุงจะออนี่ดูได้ เมื่อก่อนพ่อแม่เขาทำอย่างนั้นตามพ่อแม่ ไม่ใช่ทุกคนที่ทำได้ ลุงทำไม่ได้ พ่อนี่จะดูหัวไก่กับลิ้นไก่ดูได้ แต่ปีกไก่ดูไม่ได้ ไม่ได้บังคับ (ให้ลูกๆ เรียน) ไม่มี (คนมาเรียน) ตอนนี้ไม่ดูกระดูกไก่แล้วไปหาพระ ไปดูฤกษ์ดูยามอย่างอื่น (การดูฤกษ์ยามด้วยกระดูกไก่) ยังมีอยู่ ตอนนี้ก็มีอยู่ บ้านนี้ไม่ได้ดู (ฤกษ์)

มีพิธีตั้ง (เสาเอก) แต่เขาจะมี ก่อนที่จะมีตั้งเสาเอก ก็มีจะเอาไก่ตัว เสาเอกจะตั้งเสาบ้าน เสาเอกเป็นไม้อะไรก็ได้ เสาต้นนั้นจะเอา เขาจะสานเป็นตะกร้า เอาไปฝาก เอาไม้ไผ่เป็นต้นแล้วเหลา ปลายเหลืออยู่ 4-5 ยอด เอาไปปัก เสาเอกของบ้าน เอาตะกร้าไปตาน (ทำทาน) เอาข้าวเอาน้ำไปใส่ไว้ทำพิธีทางปกาเกอะญอ ยังได้เห็นอยู่เป็นการทำพิธี (ก่อนปักเสา) เจ้าของบ้านเป็นคนทำพิธี ฮีโข่วจะมีตอนผูกแขนมัดมือ ฮีโข่วก็จะเชิญก็มีบางอย่างอย่างแต่งงานหรือทำอะไรต้องเชิญ

ตอนที่แต่งงานเลิกผีแล้ว (ครอบครัวของป้าอัฐมา) เลิกก่อนแล้ว

(การเลี้ยงผีป่า) แต่เดิมๆ นี่ไม่มี เดิมๆ จะมีคนเฒ่าคนแก่รักป่ามาก ไม่เหมือนตอนนี้ สมมติว่าเขาจะถางไร่เขาก็ถาง ไม่ใช่ทำอย่างเดี๋ยวนี้ไม่มี เดี๋ยวนี้เผาทำแบบต้นไม้ไม่มีเหลือ เมื่อก่อนเขาจะกวาดเป็นแนว จะเผาเป็นที่

ที่ไร่เผา เผาแล้วไฟก็ออกไปแค่แนวไฟแล้วก็ดับหมด ทำไร่จะทำตรงไหนสัก 2-3 ที่ ทำที่นี่เสร็จปีนี้ ย้ายมาที่นี่ 3 ปี ก็จะทำที่เดิมอีก ไม่แยกออกไปที่อื่น ทำที่ตัวเอง ไม่มีสัญลักษณ์ แต่ทำแบบคนจะนับถือกัน คนนี้ที่นี้คนนี้ที่นี่จะไม่แย่งกัน ไม่แยกกัน ตอนนี้ไม่ได้แล้วต้องซื้อ (ที่ดิน) ตอนนั้น (สมัยพ่อหลวงเก่อหน่า) ไม่ซื้อ มีคนไม่เยอะ ใครจะทำก็ไปจองเอาไปแผ้วถางเอาเอง เดี๋ยวนี้ไม่ได้แล้วต้องซื้อ

เกษตรกรรม

(ที่นาของพะตี) ห้วยเฮี้ยะที่หนึ่ง ห้วยงูอีกที่หนึ่ง ห้วยงูที่บ้านที่พ่อเก่อหน่าอยู่ข้างๆ (บริเวณหลังเจดีย์เมืองน้อย)

(คำถาม: มีการเปลี่ยนแปลงพันธุ์ข้าวเจ้าหรือไม่) เหมือนกัน พันธุ์ข้าวไม่เปลี่ยนเลย ลุงก็กินข้าวนั่นแหละทุกปี ถ้าพูดถึงปกาเกอะญอเขาเรียกพันธุ์ **บือพะโด่** ถ้าเปลี่ยนเป็นคำไทยก็เรียก **ข้าวหลวง** เม็ดใหญ่ พะโด่ แปลว่าใหญ่ ก็กินกันมาตั้งแต่อายุน้อย ข้าวไร่มี 3 พันธุ์ มี**บือกี่** มี 2 พันธุ์ คือ**บือกี่พะโด่** ข้าวลายใหญ่ กับ**บือกี่โพ** อีกพันธุ์หนึ่งข้าวคือ **บือโชวา** เรียกข้าวพันธุ์ที่งอกดอกก่อนเขา ออกรวงก่อนเขา (ถ้าปลูกพร้อมกันบือโชวาจะออกรวงก่อนพันธุ์อื่นๆ) พันธุ์นี้ออกก่อน เม็ดอ้วนๆ ถ้าพูดถึงบือกี่พะโด่อร่อยกว่า เม็ดมันจะแน่นและใส มีกลิ่นหอม บือกี่โพเม็ดเล็กๆ ข้าวเหนียวมีข้าว (ส่วนใหญ่) กินข้าวเจ้า แต่ข้าวเหนียวก็มีพันธุ์ (ข้าวเหนียว) เอาไว้ต้มเหล้า เอาไว้กิน

คนเมื่อก่อนเขาไม่ทำเยอะ เขาจะทำแค่ประมาณ 4-5 หลัง เอาไว้กิน วันพระเขาจะนึ่งไปแจกพี่แจกน้อง ตอนนี้ไม่มีแล้วมีแต่คนนั่งกินกัน ทำถวายพระ ตอนนี้ก็ทำอยู่ บ้านพะตีทำไปแล้ว กินข้าวใหม่ ข้าวเก่าไม่มีแล้ว มีแต่ข้าวใหม่ ถ้าพูดถึงข้าวไม่พอกิน ตอนที่ลุงอายุประมาณ 28-29 ปี ข้าวไม่พอกิน หากินตลอด นาก็มีแต่ เขาเรียกทำนาไม่เต็มที่ ไม่ใช่ขี้เกียจ ทุกคนก็เหมือนกันทุกบ้าน ข้าวไม่พอกิน ไม่เกี่ยวกับฝน เมื่อก่อนฝนก็ดีอะไรก็ดีดินก็ดี เมื่อก่อนมันมีหนูมีอะไรเยอะ ทำไร่ทำนามีหนูมีนกมากิน มาแย่งกิน ไม่เหมือนตอนนี้ไม่มีนกไม่มีหนูไม่มีอะไรแล้ว (เมื่อข้าวไม่พอกิน) ก็ไปหากินที่อื่น ซื้อมากิน ไปซื้อที่ปายก็มี เดินไปแล้วก็แบกกลับมา

การเดินทาง เมืองน้อย-เวียงใต้ในอดีต

(คำถาม: สมัยเด็กได้ลงไปปายบ้างหรือไม่) ได้ไป ก็เดินไปทางรถ ถ้าหน้าฝน หน้าแล้งก็ลุยน้ำปาย ข้าม 32 ข้ามน้ำ ข้ามไปข้ามมาจนถึงตาลเจ็ดต้น (ทางน้ำ) จะเดินใกล้กว่า ลุยน้ำตลอด (ตาลเจ็ดต้น) มีบ้านคนแล้ว เป็นบ้านไทใหญ่ มันเป็นตาลเจ็ดต้นเมื่อก่อน ตอนลุงไปเห็นเหลือต้นเดียว เมื่อก่อนนี่เขาว่ามีเจ็ดต้น ตอนนี้เหลือต้นเดียวก็ตาย แก่ตายแล้ว ตอนลงไปปายแรกๆ ประมาณ 12 ปี ไปกับพ่อกับแม่ เดินไป ห่อข้าวไปกินกลางทาง บางครั้งก็ไปด้วยกันเยอะเหมือนกัน 4-5 ครอบครัว ไปด้วยกันไปหาข้าวหาอะไรมากิน ลงไปหน้าแล้ง ถ้าหน้าฝนลำบาก ถ้าจะไปหน้าฝนก็ไปหาข้าวกิน แต่ช่วงหลังๆ ข้าวพอกินแล้ว

(ช่วงที่ข้าวไม่พอกิน) ยังเลี้ยงผีอยู่ ก็มันมีทุกครอบครัว ไม่พอกินกัน บางครั้งเขาทำ เป็นเรื่องธรรมดาของทำไร่ทำนาไม่ได้กิน บางคนถางไร่เป็น 2-3 ไร่ ได้ข้าวประมาณ 4-6 หลัง มันมีนกมีอะไร ไม่มียาไม่มีอะไร ไม่ใส่ปุ๋ย ธรรมชาติ

กระบวนการปลูกข้าว

เก็บเกี่ยวเสร็จแล้วก็พักดิน 3 ปี ถ้าข้าวไร่ 3 ปีก็จะทำใหม่ ไปทำที่อื่น 2 ปี ปีนี้ไปทำที่นี่ อีกปีก็ไปทำหมุนเวียนกัน กว่าจะมาทำที่เก่าก็ประมาณ 3 ปี ทำนานี่ดีขึ้นเยอะ แต่ไม่ได้พักดินทำปีต่อปี ไม่ได้พัก (คำถาม: ปลูกพืชอย่างอื่นหรือไม่) ไม่ปลูก ทิ้งไว้อย่างนั้น ให้วัวให้ควายลงไปกินไปขี้ไปเยี่ยว วัวควายมันเยอะ เริ่มปลูกอีกเดือน

พฤษภาคม ใส่น้ำแล้วไถ ไถปล่อยทิ้งไว้สักประมาณ 4-5 วัน ประมาณ 10-20 วัน จะปลูก แล้วก็ไถๆ เสร็จแล้วก็หว่านกล้า กล้าโต 20 วัน เอากล้าไปปลูก ถ้าข้าวพันธุ์ที่ลุงปลูกประมาณ 4 เดือน (ระยะเวลาต้นข้าวก่อนเก็บเกี่ยว) ลุงปลูกพันธุ์บือพะโด่ มีที่ไม่เยอะประมาณ 3 ไร่ เอามือกัน ถ้าเฉลี่ยประมาณ 20 คน ไปรุมกัน ไปช่วยกัน

การเลี้ยงผีนา

ตอนนี้ไม่มี แต่เมื่อก่อนมี ตอนนี้ไม่มี เขาเลิกกันหมดแล้ว เมื่อก่อนจะมีตอนข้าวจะออกรวง จะไปเลี้ยง เอาไก่คู่แล้วก็มีข้าวแป้งไปเลี้ยง เลี้ยงเสร็จ ไม่มีเหล้าตอนนั้นไม่มี ตอนเกี่ยวเสร็จจะไปตีจะมีเหล้า มีไก่ มีไข่ มีอ้อย มีกล้วย ไปทำพิธีในนา ไปผูกข้อแขนผูกอะไรในนาตอนตีข้าว ผูกข้อแขนเจ้าของนาและทุกคน ไม่ใช่ทำรวมกัน ต่างคนต่างทำนาใครนามัน ตอนข้าวขึ้นยุ้งต้องมีพิธีเรียกขวัญข้าวมาอีก เรียกขวัญข้าวก็เอาไข่ไปต้ม เอารวงข้าวที่เราเกี่ยวไว้วันแรก เขาจะเก็บไว้เป็นมัด มีเหล้าขวดที่เราไปตีข้าวใหม่ๆ เอามากินตอนที่ ไข่ตอนที่เราไปตีข้าว กล้วย ไข่ อ้อย เอามากินตอนที่เราเอาขึ้นยุ้ง เรียกว่า เรียกขวัญข้าว ปกาเกอะญอเรียก **ปรือบือคือหล่า** เรียกง่าย ๆ **เก๊าะบือคือหล่า** เมื่อก่อนทำพิธีกันเยอะ เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว ไม่เหลือเลย ตอนนี้จะเหลือแต่ประเพณีผูกข้อมืออย่างเดียว ถ้ายังทำอยู่ก็เยอะ มีผีทุกอย่าง

วันพระ ก่อนที่ไม่มีวัด ไม่ได้ทำ (บุญ) ไม่มีวัด ไม่มีพระมา เลยไม่รู้จะไปทำที่ไหน มันจะมีแต่ทำประเพณีของหมู่บ้าน บางครั้งเอาข้าวไป เมื่อก่อนเขาไม่กล้าไปที่เจดีย์ เขาจะเอาไปไว้ที่สะพานข้ามน้ำ เอาไว้บนสะพาน จะมีธูปมีเทียนมีอะไรก็เอาไปไว้ถ้าวันพระนะ ทำบุญเรียกว่า ทุกวันพระเขาจะไปทำทุกคนเลย วางกลางวันตอนเช้าวันพระ เอาไปวางที่สะพาน เป็นข้าว-กับข้าวจุดธูปจุดเทียน เป็นสะพานไม้เหมือนเดิม

การท่องเที่ยว

(อัฐมา จ่ากุ๊: จะมีปีที่แล้วมีพวกฝรั่งมาติดต่อ ไกด์ฝรั่งมาติดต่อ เดือนละ 2 ครั้ง เขาจะมานอนที่นี่ทีละ 11-12 คน ทีละ 15 คน นอนกันเต็ม ทุกเดือนๆ ละ 2 ครั้ง ปีที่แล้วนะ แต่ปีนี้ไม่มีมา มีแค่ 2 เดือน จะมีตั้งแต่กรกฎาถึงมกรา เดือนละสองครั้ง มานอนตรงนี้ แล้วก็เดินไปทางหัวปาย อีกวันก็เดินลงมาถึงนี่ แล้วก็เอารถยนต์มารับ ตอนมาขี่จักรยานมา จากปายมา จักรยานมาถึงเมืองน้อย แล้วให้รถเมืองน้อยไปส่งจักรยานคืนที่ปาย แล้วก็เดินขึ้นไป นอนตรงนี้ 1 คืน พรุ่งนี้ก็ไปนอนที่หัวปาย 1 คืน แล้วก็นอนที่หัวปาย แล้วก็เดินลงมาถึงเที่ยงพอดี กินข้าวมื้อเที่ยงเสร็จแล้วก็นั่งรถยนต์ไป (เครื่องนอน-ที่นอน) ไกด์เตรียมเอง กับข้าวเตรียมเอง เราให้ที่นอนเฉยๆ ผ้าห่มที่นอนมุ้งเขาเตรียมมา ส่วนใหญ่เป็นวัยรุ่นชอบออกกำลังกายชอบปั่นจักรยาน เราก็นอนในห้องเขานอนตรงนี้กางมุ้งให้เขา ไม่รำคาญ เขาก็มาพึ่งพาเราเป็นแขก เราเป็นเจ้าบ้านก็ทำหน้าที่ให้ดีที่สุด (นักท่องเที่ยว) พอมาถึงก็เดินเที่ยวซื้อของกิน ชอบเดิน เดินป่า พรุ่งนี้เช้าก็เดินกลับมาอีก ไกด์ก็พาไปเอง หน้าร้อนไม่ขึ้นมาแล้ว มาหน้าหนาว หน้าฝน

มาหน้าฝน เขาเดินหน้าฝน พอจะหมดฝนแล้วก็มา

แม่น้ำปาย

(อัฐมา จ่ากุ๊: น้ำท่วมปี 46 บ้านนี้ยังไม่มี เพิ่งสร้างยังไม่เป็นหลัง ท่อนซุงใหญ่) มีท่อนซุงขวางตรงหน้าบ้าน มันเป็นไม้ใช้งานไม่ได้

น้ำปายกว้างกว่านี้เยอะ น้ำปายเมื่อก่อนนี้น้ำนัก มากกว่านี้ตั้งเยอะ หน้าแล้งยังลงไม่ได้เลย ปลาเยอะเมื่อก่อนนะ ตรงนี้ถึงเอวถึงอก ข้ามไม่ได้เลยหน้าแล้งนะ กว้างถึงริมรั้วบ้าน ทั้งลึกทั้งกว้างเมื่อก่อนตอนเด็กๆ

ตอนนี้น้ำหายไปเยอะเลย ประมาณ 30 กว่าปี น้ำลดๆ เหลือแค่นี้ หลังมีเขื่อน ตอนลุงอายุประมาณ 14-15 ปี น้ำเยอะเลย

โรงไฟฟ้าอยู่ข้างล่างไม่ใช่เขื่อน เป็นฝายน้ำล้น เขื่อนเลยขึ้นไปอีก 12 กิโลเมตร เมื่อก่อนปายปลาเยอะ ปลามุง ปลาจาก ปลาหม้อ มันมีหลายอย่าง

สัตว์ป่า

(สัตว์ที่ไม่กิน) ปกาเกอะญอไม่เคยถือ กินทุกอย่าง (อัฐมา จ่ากุ๊: ยกเว้นที่แบบว่าไม่มีอร่อยมีกลิ่น เช่นที่มันกินปลาในน้ำ เหมือนแมวมีหาง) เขาเรียกนาก ตัวไม่ใหญ่ (อัฐมา จ่ากุ๊: เมื่อก่อนมี มันจะไปดักปลา มันจะไปฉีกปลาจับปลา เขาไม่กินกันมันเหม็น งูก็ไม่กินจะมีคนข้างนอกเข้ามากิน) งูเหลือม เมื่อก่อนไม่เคยกิน คนข้างนอกเข้ามากิน ตอนนี้เขาจับมากินกันหมดแล้ว (อัฐมา จ่ากุ๊: เขาถืองูตัวใหญ่ๆ คนไหนฆ่าจะทำมาหากินไม่ค่อยขึ้น ถ้ามันกัดคนนั้นๆ ก็ไม่ค่อยดี) นกยูงเขาก็ถือนะ (อัฐมา จ่ากุ๊: ตอนนี้ก็มีนกยูง ครูวิทยาศาสตร์ยังพาเด็กๆ ไปดู) นกยูงป่า แล้วก็นกปากยาวๆ นกโกรกกราก ปากสีเหลือง นกเงือก (อัฐมา จ่ากุ๊: ปีดเทอมครูวิทยาศาสตร์พาเด็กๆ ไปดู) ที่ห้วยงู

(เต่า เห็ด เป็ด หอย) ห้ามกินกับแขก กินเองได้ ไม่ต้องกินกับแขก เป็นแขกไม่ใช่คนบ้านเรา (อัฐมา จ่ากุ๊: ไม่ใช่คนบ้านเดียวกัน ไม่ใช่ครอบครัวเดียวกัน หอยในน้ำปาย กลางทุ่งนา หอยอะไรทุกอย่างไม่ให้กิน) คนที่เขาถือ “เห็น” เขาไม่ให้กิน อีเห็นเขาไม่ให้กินกับพ่อตากับลูกเขย ลูกสะใภ้กับแม่ยายก็ไม่ให้กินด้วยกัน จะอยู่ด้วยกันไม่ได้ ถ้าจะกินเองก็กิน ถ้าพ่อตาจะกินก็กิน ไม่ต้องแบ่ง ไม่ต้องกินด้วยกัน

เครื่องแต่งกาย

ผ้าห่มเมื่อก่อนนี้บางๆ ทอเอง ถ้าหน้าหนาวต้องผิงไฟ ตรงกลางๆ ก็จะก่อไฟ คนนอนรอบกองไฟหน้าแล้งต้องหาฟืนมาเก็บเอาไว้

(อัฐมา จ่ากุ๊: เมื่อก่อนนี้ปลูกเอง (ฝ้าย) ย้อมเอง)

เมื่อก่อนนี้เป็นเสื้อเป็นกางเกงจะทำเอง ปั่นฝ้าย

(อัฐมา จ่ากุ๊: สีเอาจากเปลือกไม้ ต้นไม้ ต้นเพกา ฝักใหญ่ๆ ที่ขมๆ ลิ้นช้าง เปลือกเพกาสีจะสีอ่อน เปลือกไม้จะมีหลากหลาย ไม้ก่อ ขมิ้นเทวดา)

ขมิ้นเทวดาจะออกสีเหลืองๆ

(อัฐมา จ่ากุ๊: ขมิ้นเทวดาเขาหามาดองยา เมื่อก่อนเขาทำเป็นสีย้อม ขมิ้นธรรมดาจะเป็นสีเหลืองเหมือนพระไม่นิยมกัน)

ขมิ้นเทวดาจะออกสีเหลืองอ่อนๆ มันเป็นต้นนะขมิ้นเทวดาไม่ใช่เป็นหัว เป็นต้นไม้ขุดเอาราก ไม่ใช่ต้นไม้ใหญ่ เป็นไม้ยืนต้น สีแดงนี่เอาใบกว้างๆ เป็นพืชล้มลุก แต่ใบใหญ่ เม็ดมันเหมือน เขาเรียกอะไรอยู่ตามใช้ราก เรียกว่า **อะเซโมรา** สีแดงจะเอาเปลือกก่อ มันจะออกสีคล้ำๆ ไม่ใช่แดง เหมือนเลือดหมู เปลือกไม้โชคไม้ใหญ่ ไม่ใช่สีแดง มันจะเป็นสีแดงคล้ำๆ

(อัฐมา จ่ากุ๊: สีแดงสดไม่มีหรอก สีแดงสดเป็นสีเคมี)

อะเซโมรานี่สีแดงสุดแล้ว

(อัฐมา จ่ากุ๊: สีน้ำเงินนี่เป็นเครืออะไรสักอย่าง มันจะเป็นเครือ ใบกว้างๆ ต้องต้ม หมัก ทุบๆ แล้วก็แช่น้ำ สีดำใช้ใบไม้จี้ที่ต้นมีลูกเหมือนมะขามป้อม ใช้ลูกมัน)

ที่ต้นเหมือนมะขามป้อม ใช้ลูกมัน

(อัฐมา จ่ากุ๊: ไม้จี้เป็นคำเมือง ลูกมันมาทุบๆ แล้วก็หมักๆ มันจะออกสีแดงคล้ำ มีสีโคลนอีกก็เหมือนโคลน มันจะคล้ายๆ ไม้จี้ ไม้จี้จะเข้มกว่า สีโคลนนี่สีน้ำตาล ก็เอาดินสีนั้นๆ ดินบ้านเราดินดำ ถ้าไปกุงจองเป็นดินแดง หรือเราจะเลือกโคลนสีไหน โคลนแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน ถ้ามาจากปายมีสีหลากหลายหมด ดินแดง น้ำตาล (ปริมาณของผ้าที่ย้อมในแต่ละครั้ง) ไม่เยอะทำของใครของมัน ครอบครัวใครครอบครัวมัน ใครทำได้มากแค่ไหนก็ทำ เท่านั้น ไม่ทำเยอะๆ ก็ทำแค่พอตัว ก็ได้เสื้อประมาณ 2 ตัว ผ้าถุงสัก 1 ตัว เขาก็ย้อม... อย่างตอนนี้จะมาทำเป็นธุรกิจก็ไม่ได้ อย่างฝ้ายนี่มันเยอะจริงแต่วัตถุดิบไม่ค่อยมี เมื่อก่อนนี้มันมีเยอะ ใกล้ตัวก็เยอะ อย่างดอกอัญชัน ดอกอะไรก็มีใช้ ย้อมผ้าต้องต้มไว้ 1 วัน แล้วตากไว้ ไม่ใช่ที่แดดจ้าๆ ต้องตากที่ร่ม ไม่งั้นสีมันจะจาง เราไม่ได้น้ำยาที่แบบมาตรฐาน ทำแบบธรรมชาติ ถ้าโดนแดดมันก็จาง เขาก็พยายามตากที่ร่มไม่ไปที่แดดจ้า)

ประเพณี

(อัฐมา จ่ากุ๊: (ประเพณี) บางอย่างต้องมีขั้นตอน (บางบ้าน) ไม่เหมือนกัน อย่างเลี้ยงผีบ้านตอนฆ่าหมูบางตระกูลเขามีอย่างลุงนี่ก่อนจะฆ่าหมูต้องมือเอามาแตะชี่โครง ตอนที่ยังไม่ฆ่าเลยมีแตะๆ ทุกคนเลย บางครอบครัวบางตระกูลเอาหมูมาฆ่าเลยก็ได้ ของป้าที่เวียงแหงเกิดมาก็ถือพุทธ ไม่ได้รู้จัก เลี้ยงผีก็แม่ยายแต่ สมัยป้าไม่ทัน (ปกาเกอะญอทางบ้านแม่หาด) มีถือคริสต์เยอะพวกเดียวกันกับบ้านเมืองน้อย บ้านแม่หาด ตำบลเวียงแหง อำเภอเวียงแหง ติดชายแดนเหมือนกัน บ้านเปียงหลวงนี่ติดชายแดนพม่าเลย)

สัตว์ป่า

(อัฐมา จ่ากุ๊: ... (กวาง) มีแต่สมัยพ่อฉัตรชัย ลุงพะแนะโพบอกว่าไปยิงได้ 1 ตัว แต่เขา (กวาง) ไม่รู้ไปเก็บไว้ที่ไหน เมื่อก่อนมี ช้างป่าก็มี เมื่อก่อนสมัยเดิมสมัยป้ามาแต่งงานปี 23 นะ ปี 25 ยังมีช้างป่ามันจะข้ามมาระหว่างจากเมืองน้อยไปปายเดินเท้า มันไม่มีมอเตอร์ไซค์ไม่มีอะไร เดินทั้งวัน 6 ชั่วโมง ติดข้าวห่อไว้ไปกินระหว่างทาง ก็เห็นรอยช้าง เท้าช้าง ตัวเล็กก็มี ตัวโตก็มี เราก็กลัว ไปเจอระหว่างทางจะทำยังไง แต่ไม่เจอ ไปทุกเดือน ๆ ละ 2-3 ครั้ง ก็ไปกันทุกเดือน แต่ลุงเขาว่าตอนเป็นเด็กระหว่างทางมีช้างป่า เขาไปสองพ่อลูกเขาเจอช้างป่า ก้อนหินใหญ่ๆ ไม่พ้นงวงช้าง ช้างเวลาจับของมันจะเหวี่ยง จับคนเหวี่ยงหัวฟาดกับก้อนหิน ไม่มีปกาเกอะญอที่นี่ไม่มีช้าง กะเหรี่ยงที่นี่เป็นอันว่าจนมาก เมื่อก่อนถ้ามีช้างนี่หมายถึงรวย รวยจริงๆ แต่ปกาเกอะญอทางใต้เลี้ยงช้างเหมือนเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย บ้านทางแม่สะเรียง ทางแม่เหาะ ทางขุนยวม แม่สะเรียงเขามีช้างแบบตระกูลตั้งแต่ช่วงคุณพ่อคุณแม่ ตอนนี้เขาก็รวย เป็นสส. เป็นนักการเมือง เป็นครู เป็นนาย แต่เมืองน้อยนี่ไม่มีใครเลี้ยงช้าง คนเราจะรวยจะต้องพื้นฐานดีลูกหลานก็เจริญตาม)

การทำไม้

(คำถาม: ปกาเกอะญอบ้านเมืองน้อยทำไม้หรือไม่) (อัฐมา จ่ากุ๊: ไม่ได้ทำ ทำไร่ทำนาอย่างเดียว ทำไม้นี่ปกาเกอะญอทางใต้เอาช้างขึ้นมา ที่เห็นตอไม้เก่าๆ ตอไม้ใหญ่ๆ เมื่อก่อนเขาบอกว่าทางพม่าขึ้นมาลากซุง เพราะว่าน้ำปายเป็นไม้สัก เฉพาะเมืองน้อยลงไปข้างล่าง จากเมืองน้อยไปเมืองแหงนี่ไม่มีแล้วไม้สัก จากเมืองน้อยไปถึงแม่สะเรียงทางนี้มันจะมีไม้สัก เขาก็เอาช้างมาลาก คนเมืองน้อยไม่มี (ช้าง) พ่อของลุงนี่เป็นคนงานตามช้างไป รับจ้างเป็นวันๆ ไม่ใช่เป็นเจ้าช้าง ช่วยดูแล ช่วยขี่ลากไม้ซุง ตอนที่เขาอายุ 15-16 ต้องตามช้างไปข้างนอก ขึ้นไปลากซุง แล้วก็ตามไป เป็นคนใช้ ไม่มีช้าง ช้างถ้ามีเยอะป่าก็จะล้มเยอะ เพราะว่าอาหารของเขาแต่ละมื้อกิน

นี่เยอะ บ้านไหนมีช้างแสดงว่าตรงนั้นไม่ค่อยมีป่าเท่าไหร่ เท่าที่สังเกตดูเพราะช้างกินเยอะกินทุกวัน แต่ละวันล้มไม้ไปเท่าไหร่..)

เส้นทางทหารญี่ปุ่น

(อัฐมา จ่าก๊ะ: ได้ยินอยู่ ครั้งที่แล้วญี่ปุ่นเขามาสำรวจ เขาตามหาสมบัติของญี่ปุ่นในบ้าน ปีนี้เพิ่งมาตอนปิดเทอมเขาก็มา สิงหา-กันยา มีคนมาถามว่าหลักฐานที่ญี่ปุ่นมีอะไรบ้าง เคยมีลุงคนนึงมีดาบเล็กๆ บอกว่าได้จากทหารญี่ปุ่นให้มา **ลุงมอจอชิ**ที่มีโรงสีที่สร้างบ้านหลังใหม่ซอยหน้าโรงเรียน แล้วญี่ปุ่นเอาดาบนั้นไป ไปดูมีแว่น เขาดูหมายเลขเป็นมีดแค่ใส่เหน็บเอวเฉยๆ ไม่ใช่ดาบที่ใช้ฟัน อายุเยอะแล้ว เป็นน้องคนเล็กของพ่อเก่อหน่า เก็บไว้ยังมีอยู่ แล้วก็จะมีมีดยาว ดาบญี่ปุ่น จริงๆ แล้วที่ญี่ปุ่นมาดูไม่ใช่ดาบเป็นแค่มีดเหน็บเอว เมื่อก่อนเขาก็มีเหน็บเอวก็มี เหน็บกระเป๋า แต่ดาบจริงๆ นี่ยาวกว่า เขาบอกว่าอยากจะเห็นดาบซามูไร ดาบจริงๆ นี่ไม่มีญี่ปุ่นเคยมาอยู่นี่ไม่มี เขาจะขึ้นมาจากอำเภอเพราะว่า เป็นหย่อมบ้านเล็กๆ บ้านห้วยหก บ้านห้วยขาน แต่ละหมู่บ้านมีแค่ 2-3 หลัง หมู่บ้านนี้มี 4-5 หลัง ไม่ใช่เขามาอยู่รวมกันอย่างนี้ เป็นหย่อมบ้านเล็กๆ ทหารญี่ปุ่นจะมาฆ่าหมูฆ่าไก่ชาวบ้านตามประสาเขา (ทหาร) ไม่รู้เรื่อง พอเห็นทหารเข้ามาเขาก็หนีไปเรื่อย หนีไปเรื่อยๆ แล้วทหารญี่ปุ่นก็ฆ่าหมูฆ่าไก่เพราะเขาหิวเขาจำเป็นต้องกิน เขา (คนเมืองน้อย) ก็กลัวกัน ทหารญี่ปุ่นขึ้น เขา (คนเมืองน้อย) ไล่ไปบอกกัน จริงๆ ถ้าสื่อกันรู้เรื่องก็ไม่มีอะไร เขาไม่ได้ทำร้ายอะไร เขาไม่ได้ฆ่าคน อยากถามแล้วก็หิวด้วยจะซื้อกินหรือว่าขอกินก็ได้ แล้วก็หนีๆ เขาก็ฆ่าหมูฆ่าไก่ที่บ้าน เอาข้าวไปกิน เมื่อก่อนข้าวก็ไม่มีเยอะอย่างนี้ที่บ้านก็มีแค่ถังสองถัง มานอนนี่ไม่มี แต่ที่ว่าเขาเห็นดาบ เมื่อก่อนก็มีคนมาซื้อ ที่กิ่วหน่อนี่เจอหนึ่งครั้ง ดาบนี่แบบยาวๆ แบบซามูไรเขามาขอซื้อขายไปตั้งนานแล้ว เขาเก็บได้ในป่า ของญี่ปุ่นนั่นแหละ

โบราณวัตถุ

(อัฐมา จ่าก๊ะ: เมื่อก่อนคนเมืองน้อยไม่รู้หนังสือ แต่คนมาซื้อจะมีวิธีดู วิธีพิสูจน์ เป็นคนเมืองคนข้างนอกขโมยเยอะหมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านแคบๆ อย่างนี้ พ่อเก่อหน่าได้รับพระพุทธรูปพระราชทานจากสมเด็จย่า ประมาณปี 23 มีคนขโมยแล้ว ตอนนั้นป้าแต่งงานปีแรก ขโมยไปแล้ว มากลางคืน เขาทำตัวเหมือนไทใหญ่ พูดอะไรก็วกไปวกมาเดี๋ยวก็ปวดท้องเดี๋ยวก็ปวดหัว เราก็ไปนอนไม่รู้เรื่อง ประมาณเที่ยงคืนเขาตื่นมา พ่อเก่อหน่าได้ยินเสียงว่าเป็นอะไร เขาว่า ปวดหัวไม่สบาย เราก็เอายาหม่องให้ แล้วก็ทา ประเดี๋ยวเขาก็ลุกมาอีกแล้ว เสียงดังเพราะว่าตอนนั้นบ้านไม่ได้เป็นไม้อย่างนี้ เป็นไม้ฟากเวลาเขาเหยียบไปเหยียบมาก็เสียงดัง เขาก็ได้ยินเสียง พ่อเก่อหน่าถามว่าเป็นอะไร ไม่เป็นไรแค่ปวดท้องปวดหัวเดี๋ยวเข้าห้องน้ำ เขาเอาพระพุทธรูปไปเลย ใหญ่มาก คนเดียวนี่แบก เป็นโลหะดำ ยังจำได้อยู่เลย เพิ่งแต่งงานเดือนพฤษภา กันยาเขามาขโมย หน้าตักประมาณศอกหนึ่งสมเด็จย่าให้ผู้ใหญ่บ้าน ตอนนั้นพ่อเก่อหน่าเป็นผู้ใหญ่บ้าน เขาให้ที่โรงเรียนหนึ่งองค์ ให้ผู้ใหญ่บ้านหนึ่งองค์แต่ ผู้ใหญ่บ้านนี่ใหญ่กว่าของโรงเรียนเล็กนิดเดียว โรงเรียนปัจจุบันยังมีอยู่ แต่ผู้ใหญ่บ้านถูกขโมยไปแล้วองค์ใหญ่ด้วย คนจะมาขโมยนี่ดูยาก ตั้งใจมาขโมย เมื่อก่อนสมัยเดินไม่รู้ว่ามันจะเดินไปทางไหน จะไปเวียงแหงจะไปเมืองปาย ไปทางดอยหรือเปล่า ไปทางนี้หรือเปล่า บ้านเมืองน้อยจะเป็นอย่างนี้ ทางเวียงแหงก็ผ่าน ทางบนดอยก็ผ่าน เมืองปายก็ผ่าน ทางนี้ก็ผ่าน จนไม่รู้ว่าจะผ่านไปทางไหน ทีหลังรู้ว่าไปทางนี้ ไปทางดอยสามหมื่นเอาไปขาย ติดตามไม่ได้แล้วไปถึงมือใครแต่ถ้าเรารู้หมายเลข รู้ว่าสร้างปีไหนก็คงจะตามถูก แต่เราไม่รู้ ไม่มีหลักฐาน แต่ถ้าเจอจริงๆ ที่เขามาแจกคงจะรู้นะ เอามาจากกรุงเทพฯ นั่งเฮลิคอปเตอร์มา เมื่อก่อนนี้นั่งเฮลิคอปเตอร์มารถยังไม่มีเข้ามาไม่ได้เลย สมัยครูเต็บอยู่ป. 5 ครูเต็บเป็นคนเมืองปายเดินมารับเสด็จที่เมืองน้อยตอน ป. 5 ประมาณ 11 ขวบ

คนปกาเกอะญอไม่ใช่ว่าอวดตัวเอง คนปกาเกอะญอนี่มีน้ำใจ เล็กๆ น้อยๆ นี่ก็ยิ้มให้กัน ถึงแม้ฟังไม่รู้เรื่องก็ส่งรอยยิ้มก็ยังดี บางครั้งก็อยากจะคุยด้วย ก็ไม่รู้จะคุยได้ยังไง

ประวัติครอบครัว

(อัฐมา จ่าก๊ะ: อยู่กัน 5 คน หลานอีกคนเป็น 6 คน เมื่อก่อนป้าแต่งงานตอนปี 23 ป้านี้มีสองคนแม่ลูกอยู่กับลุง ลุงเป็นลูกคนสุดท้อง เหมือนกัน ต้องดูแลพ่อดูแลแม่ มาอยู่รวมกัน ป้าก็สองคนแม่ลูก ลุงก็สามคนพ่อแม่ลูก มาอยู่บ้านหลังคาเดียวกัน ป้าเป็นคนสุดท้องพ่อก็เสีย พี่ชายก็มีครอบครัวใหม่ สองคนแม่ลูก (พ่อแม่ปกาเกอะญอ) ส่วนใหญ่จะอยู่กับลูกคนสุดท้อง ไม่รู้จะเป็นยังไงคนสุดท้อง หรือว่าพ่อแม่เอาใจใส่มากกว่ารึเปล่า พอโตขึ้นมาคนสุดท้องจะได้ดูแลพ่อแม่ ก็อยู่ด้วยกันบ้านหลังเดียวกันอยู่กันสองครอบครัว เดี๋ยวนี้ก็แตกหน่อออกบ้านมา แต่ปี 45 พ่อลุงก็ตาย แม่ลุงก็ตาย แม่ป้าก็ตาย 3 คน ไปกันหมดเลย ไปปีเดียวกัน ไม่มีเงินจัดงานศพ บางครั้งทำใจไม่ได้เลย แม่ของลุงเป็นอัมพฤกษ์ 15 ปี นอน ด้านขวา กินข้าวได้แต่ด้านซ้ายได้ 15 ปี พอดี ล้มแล้วหัวไปฟาด)

ผู้ให้ข้อมูล	**34) นายดีบ่อจุ๊ ชอดู (ฮีโข่ว) อายุ 76 ปี**
	นางมาลัย งามจริยธรรม (ล่าม)
ชาติพันธุ์	**ปกาเกอะญอ**
ผู้สัมภาษณ์	**นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี และนางสาววัชรินทร์ มณีวงษ์**
วันที่	**26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551**
ที่อยู่	**บ้านหัวฝาย หมู่ 4 บ้านเมืองน้อย ต. เวียงเหนือ อ. ปาย**
	จ. แม่ฮ่องสอน
สถานที่	**บ้านนายดีบ่อจุ๊ ชอดู**
ผู้เรียบเรียง	**นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี**
รหัสเสียง	**PPK-ANT-P-134**

ฮีโข่ว ดีบ่อจุ๊ ชอดู อายุ 76 ปี เกิดหัวปาย เป็นปกาเกอะญอแท้ๆ มีพี่น้อง 5 คน ตอนนี้เหลือ 3 คน เกิดที่หัวปายแล้วพ่อแม่ย้ายมาอยู่ที่ห้วยงู สบห้วยงู แล้วก็ย้ายมาอยู่ที่หัวฝาย เมื่อก่อนบ้านอยู่ที่โน่นแล้วย้ายมาอยู่ที่นี่ อยู่หัวปายจนอายุ 30 ปี แล้วพ่อแม่ย้ายไปอยู่ที่ห้วยงู ห้วยงูอยู่ได้ 4 ปี แล้วย้ายมาอยู่ที่นี่ไม่ไปไหนแล้ว (บ้านหลังเดิมอยู่ในบริเวณเดียวกับบ้านปัจจุบันแต่อยู่ด้านล่าง)

(สมัยที่ย้ายมาอยู่หัวฝาย) มี 3-4 หลัง รวมพะตีอีกหลัง อยู่ด้านหลังแถวนี้ ใกล้ๆ ลงสะพานไม้ที่สามแยกแถวนี้ (บ้านปัจจุบัน) เป็นป่าไม้ต้นใหญ่ประมาณ 3-4 คนโอบ เมื่อก่อนเป็นป่าไม้ ไม้จะต้นใหญ่ พอโรงเรียนมาสร้างเขาก็มาตัดไม้แถวนี้ ไม้ใหญ่หมดเขาก็เลยมาสร้างบ้าน

(ตอนที่ย้ายมาอยู่บ้านปัจจุบัน) ใช้ไม้ไผ่สร้างบ้าน ไม่กล้าเอา กลัว เลื่อยไม้ไม่เป็นด้วย ต้องเอาเสาเล็กๆ มาสร้างบ้าน ไม่มีที่เลื่อยไม้ มีแต่มีด เกี่ยวกับการถือผีด้วย เขาถือว่าถ้าต้นไม้ใหญ่ๆ จะมีผีเฝ้าไม่กล้าตัด ต้นไม้ใหญ่ที่ตัดมีขนาดแค่เสาบ้าน ไม่กล้าตัดต้นไม้ใหญ่มากๆ ที่มะเขือคันมี 3 หลังเหมือนกัน

แต่งงานที่ห้วยงู หมื่อกะอยู่ห้วยป่าดำ จากที่นี่ไปอีกไกล อยู่อำเภอปายเหมือนกัน แต่ไม่กล้าอยู่ด้วยกัน อยู่คนละทิศคนละทาง มาเจอกันที่นี่ แต่ที่ห้วยป่าดำตอนนี้ไม่มีใครอยู่แล้ว เขาย้ายลงมาที่นี่หมดแล้ว ไปเข้าในป่าแถวห้วยน้อย ห้วยเฮี้ยะ ไปทำนา แต่งงานตอนอายุ 29 ปี หมื่อกะอายุ 25 ปี แต่งช้า มีลูก 4 คน ผู้ชายทั้งสี่คนมีลูกมีหลานหมดแล้ว

ชอดูเป็นชื่อของปู่ย่าตายาย ดีบ่อจุ๊ไม่มีความหมาย (นางมาลัย งามจริยธรรม: หมื่อกะบอกว่าตอนนี้เขาเปลี่ยนแปลงเป็นตั้งชื่อไทยหมดแล้ว) เมียชื่อขีปี๊ ใช้นามสกุลของพะตี ไม่มีนามสกุล เขาตั้งเองเมื่อเขาถ่ายบัตร เมื่อก่อนไม่มีบัตร มีบัตรตอนอายุ 33 ปี มีคนเยอะแล้วที่หัวฝาย ประมาณ 20 หลังคาเรือน อยู่กันบริเวณนี้ ยังไม่มีโรงเรียน เมื่อก่อนโรงเรียนเป็นบ้าน เจ้าของไม่อยู่แล้ว ไม่มีแล้วตอนมาสร้างโรงเรียน เจ้าของเขาก็หนีไปอยู่ที่อื่น คือว่าสมเด็จย่าลงมาแล้วคนที่อยู่ที่นั่นก็ย้ายไปอยู่ที่อื่น ตรงนี้เขาก็ให้โรงเรียนเลย สมเด็จย่ามาก่อน (ที่จะสร้างโรงเรียน) มาเยี่ยมก่อน ที่ตรงนั้นเป็นโรงเรียน ตชด. มาก่อน มีครู 3- 4 คน ลูกพะตีได้ไปเรียน มีเด็กหลายคนแต่บางคนไม่ไปเรียนเพราะพ่อแม่ไม่ให้เรียน เพราะเขามีลูกเยอะ เขาไม่ให้คนที่โตเข้าเรียน เขาให้คนที่โตดูแลน้องไม่เสียอะไร (เงิน) สักอย่าง

นาอยู่ที่ห้วยงู ซื้อของเขามา ซื้อคนในบ้านเป็นปกาเกอะญอ

(นางมาลัย งามจริยธรรม: คนไทใหญ่ ภาษาปกาเกอะญอเขาเรียกโหย่ว พูดว่าไทใหญ่ลุงไม่เข้าใจ คนเมืองเรียกโดซฺ) ไม่ค่อยมีคนไทใหญ่ มีอยู่ เขามาตั้งบ้านที่มะเขือคัน แต่ฝ่ายนี้ไม่มีไทใหญ่ (สมัยก่อนตอนข้ามแม่น้ำปาย) เดินข้ามน้ำไปเลย แม่น้ำปายใหญ่กว่านี้ตั้งเยอะ เขาว่าน้ำปายเยอะและกว้างกว่านี้ แล้วมาลดลงตอนที่เขามาตั้งเขื่อน ตอนที่ตั้งเขื่อนแล้วแม่น้ำปายค่อยๆ ลงไปเรื่อยๆ จนถึงตอนนี้ ที่โรงไฟฟ้า

การเอามือ

เอาด้วยกันทั้งไทใหญ่และปกาเกอะญอ เขาพูดปกาเกอะญอได้ ปกาเกอะญอพูดไทใหญ่ไม่ได้ ฟังได้บ้างแต่พูดไม่ได้ ไทใหญ่ผสมกันตั้งแต่คนแรกๆ ที่มาอยู่ คนไทใหญ่ก็แต่งตัวเหมือนปกาเกอะญอ รู้ว่าเป็นไทใหญ่ตอนที่พูด อยู่กับปกาเกอะญอก็พูดภาษาปกาเกอะญอ เวลาเขาอยู่กับไทใหญ่ก็พูดไทใหญ่ เพราะว่าเมื่อก่อนที่เขาจะมาอยู่ที่นี่เขาแต่งงานกับปกาเกอะญอ แล้วมาอยู่ด้วยกัน ที่มะเขือคัน...ต้องถามพ่อของพ่อหลวงฉิมคำถึงจะรู้เยอะกว่า เพราะว่าเขาอยู่ใกล้กับไทใหญ่ เพราะว่าเชื้อสายเขาเป็นไทใหญ่

ผู้นำความเชื่อ/ผู้นำธรรมชาติ (ฮีโข่ว)

(คำถาม: ใครเป็นฮีโข่วสมัยที่เพิ่งมาอยู่หัวฝาย) ชื่อมะดิ เมื่อก่อนจะเป็นลุงส่าจิ่ง ส่าจิ่งเสียชีวิตแล้วก็ลุงมะดิ มะดิเสียชีวิตแล้วก็ลุงคนนี้เป็นคนที่สาม

เมื่อก่อนเขาจะไม่มีวัด จะมีผีอะไรเยอะ ถ้ามีฮีโข่วเขาจะให้ฮีโข่วบอกให้เจ้าที่เจ้าทาง (นางมาลัย งามจริยธรรม: ต้องเลี้ยงผีแต่ละครอบครัว) เลี้ยงทั้งหมู่บ้าน ตอนเป็นฮีโข่วก็เป็นบ้านใหญ่อย่างนี้แล้ว (นางมาลัย งามจริยธรรม: จำได้เพราะว่าตอนที่ปู่ของพี่เสียพี่อยู่ป. 4 จำได้ ปู่ของพี่เสียแล้วก็ลุงนี้ขึ้นเป็น ปู่ของพี่ชื่อมะดิ เพราะว่าปู่ของพี่ไม่มีลูกชายเลย ก็เอาคนที่เป็นญาติกัน ปู่ของพี่ก็เป็นญาติกับลุงส่าจิ่ง ต้องเป็นผู้ชาย อย่างที่ปู่ของพี่มีลูกผู้หญิงทั้ง 4 คน เป็นไม่ได้เลย)

การถือข้อห้ามของฮีโข่ว

ไม่มีเลย ถ้าเดือนที่มัดมือถ้าต้มเหล้านี่เขาห้ามขายเลย เป็นข้าว ไก่ หมู ถ้ามีคนที่อื่นมาซื้อเขาไม่ขาย จนกว่าจะมัดมือเสร็จ ห้ามทั้งหมู่บ้านเลย ฮีโข่วเขาจะบอกไว้แนะนำไว้ว่าวันนี้จะต้มเหล้านะ ถ้ามีคนมาซื้อหมูไม่ต้องขายแล้ว ประมาณ 10 วัน จนถึงวันมัดมือ เขาจะหมักไว้ บ้านฮีโข่วเป็นคนแรกเลยที่ต้ม ถ้าวันนี้ฮีโข่วต้ม พรุ่งนี้ทุกคนก็ต้ม เหล้าข้าวเหนียว

หน้าที่ฮีโข่ว

จะมีอย่างหนุ่มสาวเวลาจีบกันถ้ามันท้อง ต้องมาบอกฮีโข่ว ก็ทำพิธีเลี้ยงผีก่อนถึงจะแต่งงานได้ ต้องเอาหมูหนึ่งตัวและข้าวอีกหม้อนึงมาที่นี่จะทำพิธีให้ก่อน ได้กินหลายตัวแล้ว ยังปฏิบัติกันเพราะว่าตอนนี้หนุ่มสาวเวลาจีบกันเขาไม่กล้าอยู่ด้วยกัน ถ้าอยู่ด้วยกันถ้าพ่อแม่ยังไม่ให้แต่ง เขาก็ไม่กล้า (แต่การท้องก่อนแต่งไม่ใช่เป็นความผิดร้ายแรงถึงขนาดที่ต้องทำโทษรุนแรงหรือให้อภัยไม่ได้) พ่อแม่ผู้หญิงผู้ชายทั้งสองต้องมาบอกลุง ต้องมาด้วยกันสองฝ่าย ต้องให้ผู้ชายฆ่าหมู ซื้อมา ถ้าหมูผู้หญิงไม่มีถ้าหมูผู้ชายมีก็เอาหมูผู้ชาย ถ้าหมูผู้ชายไม่มีก็ซื้อหมูใครก็ได้ไม่เหมือนแต่งงาน ถ้าไม่ทำพิธีนี้ก่อนถ้าแต่งงานเขาห้ามเด็กกินเลย คนที่ไม่แต่งงานเขาห้ามกินเลย เขาว่าถ้ามากินมันจะทุกข์ เป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ต้องกินแต่คนที่แต่งงานแล้ว คนเฒ่าคนแก่

(ถ้าคนทะเลาะกัน) ก็ห้าม มันไม่ดี ถ้าทะเลาะกันในบ้าน เขาก็ปรับ ไก่ 1 คู่ เหล้า 1 ขวด มาทำพิธีที่นี่ก็มัดมือให้คนที่ทะเลาะกันในบ้านมาทำขวัญให้คนในบ้าน ไม่ได้กินเขากลัว ชกต่อยกัน (ถึงจะทำพิธี) ถ้าด่ากันไม่เป็นไร เด็กเกิดใหม่ถ้าเลี้ยงขวัญไม่ใช่แต่ฮีโข่ว คนเฒ่าคนแก่คนไหนก็ได้ ฮีโข่วไม่จำเป็นต้องไป

(งานศพ) ไม่ต้องไป ทำพิธีแต่ไม่จำเป็นจะต้องฮีโข่ว เอาคนอื่นก็ได้

ศาสนาพุทธ-การเลี้ยงผี

(ศาสนาพุทธ) นับถือพุทธ ได้ 25 ปีแล้ว เมื่อก่อนนี้เลี้ยงผีถือผี ตอนนี้ไม่เลี้ยงผีแล้ว แต่ก็ทำพิธีของปกาเกอะญอพิธีมัดมือ สืบชะตาน้ำฮีโข่วต้องไป เลี้ยงผีขุนน้ำ เลี้ยงผีฝาย ฝายที่ห้วยงู เลี้ยงทุกปี (นางมาลัย งามจริยธรรม: ส่วนมากเขาจะเลี้ยงผีฝายทุกคน)

(คำถาม: ยัง มีการเลี้ยงผีอย่างอื่นหรือไม่ในช่วงทำนา) (นางมาลัย งามจริยธรรม: ไม่มี มีข้าวใหม่ ไม่ใช่เขาทำพร้อมกัน สมมติว่าคนนี้ทำข้าวเสร็จแล้วไม่มีกิน เขาจะกินที่บ้าน หุงข้าวจะเอากับข้าวหรือของหวาน เอาไปส่งคนที่เป็นคนเฒ่าหรือฮีโข่ว แล้วแต่บ้านใครบ้านมัน บ้านฮีโข่วก็ทำให้คนที่แก่กว่า ตอนนี้เขาเริ่มทำแล้วหลังเก็บเกี่ยว คริสต์ไม่ทำ)

(ตัดผี) ต้องเลี้ยงผีบอกผีว่าจะไม่เลี้ยงแล้ว จะทำพิธีจะเข้าศาสนาพุทธแล้ว (นางมาลัย งามจริยธรรม: บ้านใครบ้านมันอย่างบ้านนี้จะถือพุทธก่อนบ้านนี้ก็เลี้ยงผีบอกผี แล้วก็เสร็จเรียบร้อย แล้วก็ไป นิมนต์พระมาที่บ้าน ฮีโข่วไม่ต้องทำพิธีเป็นเรื่องของบ้านใครบ้านมัน เมื่อก่อนนี้มีแต่คนเลี้ยงผี พระอาจารย์เขาได้เป็นพระมาอยู่แนะนำให้ตัดผี ค่อยๆ ตัดไปทีละบ้านสองบ้าน) บ้านแรกที่ตัดผีคือบ้านแม่ของพ่อหลวงสมพร ญาติพี่น้องของพ่อหลวงสมพร (นางมาลัย งามจริยธรรม: เกินกว่า 30 ปี)

ความหมายของผีในความนึกคิดของปกาเกอะญอ

(นางมาลัย งามจริยธรรม: ไม่น่ากลัว เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีเฝ้าบ้าน เจ้าที่เจ้าทาง) เขาว่าเมื่อก่อนที่ไม่มีวัดเขามีในป่า ในป่าช้า เวลาไปไร่ไปสวนแล้วผ่านมันเยอะ พอมีพระ มีอะไร มีวัดแล้วไม่มีแล้ว

(คำถาม: เคยมีผีสิงคนในเมืองน้อยหรือไม่) (นางมาลัย งามจริยธรรม: เมื่อก่อนนี้มีเคยเห็น คนที่ตายไปแล้ว คนที่ ตายโหง คนที่ไม่ได้ป่วยตาย บางคนที่ฆ่าตัวตายแล้วไม่มีที่พึ่ง คนที่อ่อนแอเขาจะไปแถวนั้นก็เข้าสิง คนที่มีคาถาอาคมคนเฒ่าคนแก่เขาไล่ก็ไม่ยอมออกจากร่างก็มีเมื่อก่อน ต้องไปนิมนต์พระท่านจะให้น้ำมนต์ แต่ก่อนนี้มี แต่ไม่มีนานแล้ว)

(ช่วงที่เป็นฮีโข่ว) ไม่มีคนผีเข้า ตอนเด็กๆ เคยเห็นที่หัวฝาย แม่หญิงก็มีผู้ชายก็มี ผีออก คนที่โดนผีเข้านี่ไม่รู้เรื่องแล้ว จะขอกินอย่างเดียว ไม่ถึงตาย แต่เพราะเขาขอกินถ้ากินอิ่มแล้วก็จะมีคนเฒ่าไล่เป่าคาถา ให้กินก่อนแล้วเป่าคาถาเอาน้ำมนต์ที่เป่า มันจะออกจากร่าง คาถาภาษาปกาเกอะญอ ฮีโข่วก็รู้คาถา (นางมาลัย งามจริยธรรม: บางคนส่วนมากผีเข้าเวลาอ่อนแอไม่สบาย ตอนนี้ไม่มีแล้ว...)

การใช้สมุนไพร

... เมื่อก่อนนี้ใช้แต่ยาสมุนไพร ทุกคนใช้ ไม่มีอนามัย ไม่มียารักษาก็ใช้แต่ยาสมุนไพร ทุกบ้านก็รู้กันเขาทำกัน เวลาหนาวสั่นถ้าเป็นเชื้อมาเลเรียจะเอาต้นไม้ที่ขมๆ ต้มกิน ยาที่ขมๆ ต้มกินจะหาย ทุกบ้านรู้เขาก็บอกกัน หาได้ในป่า ไม่ปลูก แต่ในป่านี่เขาอนุรักษ์ไว้ให้ ในป่ามีเยอะแยะ รู้ทั้งผู้หญิงผู้ชาย สืบทอดกันมา พ่อแม่รู้พ่อแม่ก็บอกให้ลูกบอกให้หลานสืบทอดกัน... คนเก่าๆ เขาจะไม่กินของในเมือง บางคนเขาไม่กิน เขาว่า อย่างบางคนปลากระป๋องมาม่าไม่กิน ปลาทูไม่กิน เขากลัวว่าจะมียาใส่ กินปลาสด กินของในป่า บางคนก็ไม่ชิน

ผู้ให้ข้อมูล **35) นายจิ่ง ฝั้นอ่อน อายุ 73 ปี**
ชาติพันธุ์ **ไทใหญ่**
ผู้สัมภาษณ์ **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี และนางสาววัชรินทร์ มณีวงษ์**
วันที่ **4 ธันวาคม พ.ศ. 2551**
ที่อยู่ **5 หมู่ 3 บ้านตาลเจ็ดต้น ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **บ้านลุงจิ่ง ฝั้นอ่อน**
ผู้เรียบเรียง **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี**
รหัสเสียง **PPK-ANT-P-135.1-135.2**

ผมเกิดบ้านเก่า น้ำพัดไปหมดแล้วเดี๋ยวนี้ ที่ไม่มีแล้ว น้ำปายพาไปหมดแล้ว น้ำเอาไปแล้วย้ายมานี่น้ำปายมาแล้วไปนี่บ้านก็อยู่นั่นมาทางนั้น มันป้ายไปทางปู้น ผมมาแปงนี่ มายะนี่ มาแผ้วมากวาดมาแปงนี่ อยู่ปู้นแล้วมาแปงนี้ ตอนนั้นยังบ่มีเมียเตื้อ บ่จำ เป็นหนุ่ม ประมาณซาว (20) มาแผ้ว มาอยู่ในแล้วแต่งงาน บ้านผมใหญ่ขนาดรื้อขายไปแล้ว ขายไม้ให้คนเวียงเหนือ มันอยู่คนเดียวเมื่อก่อนลูกอ่อนอยู่ด้วย ลูกมี 6 คน เมียเสียไปแล้วชื่อคำมูลไปเอาคนเวียงเหนือ ไปเที่ยว ไปแอ่วแท้ๆ ไปจีบเขา เขางามนะเมื่อก่อน (ลูกๆ) ไปอยู่บนผมอยู่ด้วยคน นี่คน นี่คน ปู้นอยู่ใต้ 2 หลัง อยู่ตาลเจ็ดต้นนี่หมด เยียะไฮ่เยียะสวนเยียะนา มีหลานไปขายหนังสือที่เวียงใต้

(น้ำปายป้ายไปป้ายมา) หลายครั้งแล้ว (น้ำปายนิ่ง) เดือนเก้าเดือนสิบ ตอนนี้บ่ท่วม ท่วม เมื่อก่อนนี้ใหญ่ขนาด เกือบจะขึ้นหน้าบ้านนี่ (ถนน) มันใหญ่ขนาด 2 ปีแล้ว ปีนี้ยังบ่ท่วม

ทำนาก็มีใช้น้ำเมือง ฝั่งโน้นใช้น้ำปาย ถ้าน้ำปายเยอะก็ท่วม ตอนนี้บ่ได้ปลูกอะหยัง หนุ่มๆ ปลูกหอม ปลูกพริก ปลูกมะนาว ปลูกสะป๊ะ ปลูกกินปลูกขายผ้อง ไปขายตามเวียง ถ้ามันนักก็ไปขายตามกาด เปิ้นมาเอาไปไปขายในเวียงในกาด เวียงใต้ก็ไปเวียงเหนือก็ไป เมื่อก่อนได้ขายอยู่ผ้อง เมื่อก่อนไปได้อยู่ เดี๋ยวนี้ไปไหนบ่ได้ (ปัญหาสุขภาพ)

(เมีย) ก็ยะการยะงานอยู่ด้วยกัน เสียไปเมินแล้ว 10 ปีปาย เสียที่นี่บ้านเรา ตั้งที่บ้าน เผาที่ป่าช้า (พระ) มาจากเวียงเหนือจากนาจลองจากทุกที่...

กลุ่มเฮานี่สร้างวัดแปงวัด บ่ใคร่จำ อายุประมาณ 30 ปี เฮ็ดจอง (วัดปัจจุบัน) บ่ใช่ของเดิม แปงใหม่ เมื่อก่อนมันบ่ดี ตอนเปลี่ยนนี่ก็แปง คนทั้งบ้านก็ช่วยกันหมด สร้างตอนหน้าแล้งนานแล้ว 2-3 ปีเฮ็ดจอง เจ้าเมืองอยู่แต่ดั้งแต่เดิม บ่ได้ย้ายไปไหน (ลุงอ่องดูแลเจ้าเมือง) คนเก่าคนเดิมเสียไปแล้ว

พวกก๋วยเมื่อก่อนทำได้อยู่ เดี๋ยวนี้ยะอะหยังบ่ได้แล้ว

วิถีชีวิตในอดีต

(สภาพชีวิตในตาลเจ็ดต้น) อยู่กันอย่างนี้บ่ได้เปลี่ยน เมื่อก่อนใช้ควายไถนา วัวบ่ใช้ เมื่อก่อนนี้มีวัวเลี้ยงไว้กินเนื้อผ้องขายผ้อง หมูเมื่อก่อนเลี้ยงเดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว (ถ้าไม่สบาย) ไปรักษาเวียงใต้ โรงพยาบาล บ่มีหมอ เมื่อก่อนมีสล่ายา เดี๋ยวนี้ไม่มี บ้านสล่ายาอยู่ทางออก (ตะวันออก) สล่ายามันเสียไปแล้ว ชื่อปู่ก้างโย่ว...

ลูกหลานไปเรียนมาแล้วก็ไปขายหนังสือในเวียง (เมื่อก่อน) ไปแอ่ว (เวียงใต้) เสาะกินเสาะหา

การแต่งงาน

(แต่งงาน) มัดมือทำบุญ เลี้ยงข้าวเลี้ยงน้ำกัน เลี้ยงขนมเลี้ยงข้าว แต่งที่นี่ (มีผู้ใหญ่ไปสู่ขอที่เวียงเหนือ) ไปกับพ่อกับแม่ ไปขอกับพ่อกับแม่เปิ้นมา มาก็มาแต่ง เปิ้นขอเงินขอทองให้ผ้อง ขันหมากบ่มีหยัง เป็นเงินมีกล้วย มีอ้อย มีข้าวสาร ใส่อยู่ (ผัก-ผลไม้) บ้างใส่ทุกอย่าง เดินไป มันบ่มีรถมีราเหมือนเดี๋ยวนี้ เอาปืนยิงตอนกว่า (เดิน) คนรวยๆ ยิงไปเรื่อยๆ บ่ใช่ยิงคน ถึงบ้านแล้วไปบอกไปคุย มัดมือ แล้วก็มา ญาติมาเยอะ แต่กลางคืนบ่มาออกเดินตอนเย็นๆ ไปสู่ขอ กลับมากลางคืน กินข้าว แล้วก็เข้าเรือนหอ บ่ยุ่ง คนเฒ่าคนแก่เป็นคนมัด ที่นี่ก็มัด

(คนดูฤกษ์ยาม) คนเวียงเหนือก็มี นาจลองก็มี ตาลเจ็ดต้นมีผ้อง จำไม่ได้ ตอนนี้ไม่มีหมดแล้ว

(คนกลุ่มอื่นๆ ในบ้าน) เป็นยาง ลีซอ ย้ายมา 2-3 ปี แต่ก่อนบ่มีคนอื่น มีคนเมืองแต่เมือแล้ว มาแอ่ว

(สมัยหนุ่มๆ) คนบวชจะไปวัดเวียงเหนือ ที่วัดใหม่เป็นวัดเก่า

โบราณวัตถุ

มูยาเป็นดินที่วัดเฮามีนักเมื่อก่อน บ่เจอที่อื่น เจอที่วัด บ่เจอ (พระพุทธรูป) วงตีไก่เขามาขุดไปเยอะแล้ว (ตอนเป็นเด็ก) เอาไปนักแล้ว

การสักลาย

เมื่อก่อนสักเอาไว้ สักในบ้าน สล่าก็มีในบ้าน สักขา หลังนี่มีตัวอะหยังก็บ่สู้ เป็นสล่าที่สักให้ เจ็บ ในบ้านมีคนไม่สักด้วย เดี๋ยวนี้บ่มีแล้ว ตัวแมว ตัวเสือ ตัวอะหยังก็บ่สู้ ตัวนี้จิ้งจก บ่สู้นะแปลว่าอะหยัง สักแล้วมันดีก็ดีไปวัดฟังศีล (อ่านเขียนภาษาไต) บ่เป็น เมื่อก่อนนี้มี (คนอ่านเขียนไตได้) เดี๋ยวนี้เสียไปหมดแล้ว (ปัจจุบัน) มีคนเวียงเหนือมาถ่อมลึก เป็นเจเรมาจากบ้านโป่งเป็นไต ศรีดอนชัยคนเมือง เมียเป็นคนไต

เกษตรกรรม

ใช้ฝายบน บ่ไกลเท่าใด มันมีหลายที่ ตำบลก็มีแห่มฝาย นาเปิ้นก็มีแห่มน้ำปายนะ นาหน้าบ้านใช้น้ำปายบนนี้บ่ไกล หน้าวัดใช้น้ำเมือง มีแก่ฝายอยู่เวียงเหนือ บ้านนี้บ่หลาย มีเวียงเหนือมีหลาย บ้านนี้บ่มีแก่ฝาย มีเวียงเหนือ มีมาแต่สมัยหนุ่มๆ ในบ้านบ่มี ให้ข้าว 2 ควาย ทุกปีบ่ได้เปลี่ยน เป็นข้าวเปลือก

(เมล็ดพันธุ์) ข้าวไฮ่ก็ข้าวไฮ่ ข้าวนาก็ข้าวนา ข้าวไฮ่ก็บ่จำ (ชื่อ) ข้าวหมอกต่อ ข้าวลายอ่อน ข้าวนามีชื่อ กข. 2 กข. 6 ข้าวไฮ่มีเมล็ดของตัวเอง ข้าวนาไปซื้อเวียงเชียงใหม่

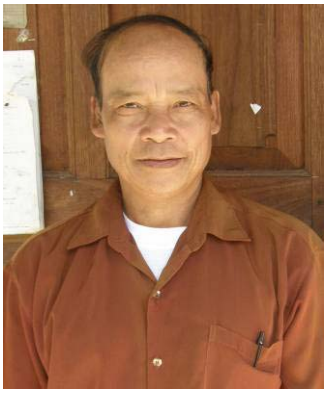

ผู้ให้ข้อมูล **36) พ่อหลวงเจริญ ไหมนวน อายุ 56 ปี**
ชาติพันธุ์ **ไทใหญ่**
ผู้สัมภาษณ์ **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี และนางสาววัชรินทร์ มณีวงษ์**
วันที่ **2 ธันวาคม พ.ศ. 2551**
ที่อยู่ **4 หมู่ 3 บ้านตาลเจ็ดต้น ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **บ้านพ่อหลวงเจริญ ไหมนวน**
ผู้เรียบเรียง **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี**
รหัสเสียง **PPK-ANT-P-136**

พ่อหลวงเจริญ ไหมนวน อายุ 56 ปี (เป็นพ่อหลวงสมัยแรก) ปี 38 แต่เป็นกำนันสมัยหนึ่ง 12-13 ปี มาแล้ว เป็นกำนันเวียงเหนือได้ 3 ปีกว่า เป็นพ่อหลวงมาอีก 3 ปี อีกไม่กี่เดือนจะเป็นกำนันอีกแล้ว เขาหมดวาระหมดอายุเกษียณ 60 ปี (กำนันสมัยแรก) ประมาณปี 44 เป็นได้ 3 ปีกว่า ลงแข่งกันทีหลังไม่ไหว สู้เงินเขาไม่ไหว กำนันปัจจุบันเป็นคนบ้านเวียงเหนือ คนบ้านโป่ง หมู่ที่ 1 เมืองน้อยหมู่ 4 หมู่ 10 หมู่ 6 หมู่ 9 มี 4 หมู่บ้าน 4-6-9-10 หมู่ 4 เมืองน้อย หมู่ 10 ห้วยเฮี้ยะ หมู่ 6 ห้วยหก ถ้ากิ่วหน่อหมู่ 9 กลุ่มหมู่บ้านเมืองน้อย เมืองน้อยจะเป็นปกาเกอะญอ แล้วก็เผ่ามูเซอ ปายสองแง่ มูเซอ หัวปายก็มูเซอ ป่าซางก็มูเซอ แต่ห้วยช้างเฒ่าเป็นลีซอ

(จำนวนบ้านตาลเจ็ดต้น 54 หลัง) แต่ถ้าในทะเบียนที่เขาเอามาลงตรงนี้มัน 70-80 หลัง เพราะเกสต์เฮ้าส์เกิดขึ้นใหม่ (บ้านคนอาศัยจริงประมาณ) 58 หลัง (ถ้ารวมเกสต์เฮ้าส์) ประมาณ 80 กว่า เยอะ (เป็นของ) คนญี่ปุ่น คนไทย ฝรั่ง คนไทยก็จะเป็นจีน ทุกเจ้าของรู้จักหมด เขาต้องมาหาพ่อหลวงก่อน มาหาพ่อหลวงแนะนำไปที่อบต. จะสร้างใหม่ต้องแจ้งที่อบต. อบต. จะมีกฎระเบียบของเขาจะวางผังเมือง เกี่ยวกับผังเมือง...

ประวัติส่วนตัว

(พ่อแม่) เป็นไทใหญ่เวียงเหนือ หมู่ที่ 1 เวียงเหนือ พ.ศ. 2516 มามีแฟนอยู่ที่นี่ แต่งงานอยู่ที่นี่ พ่อแม่อยู่โน่น แต่พ่อแม่เสียหมดแล้วเหลือแต่น้อง แม่หลวงเป็นคนที่นี่เกิดที่นี่เลย เป็นคนดั้งเดิมของที่นี่ แม่หลวงญาติเขาเยอะทั้งบ้านเลย นามสกุลเดิมของแม่หลวง**ตังกูลา** (นามสกุลเดิม) จะมีตังกูลา **ฝั้นอ่อน หน่อคำ** เยอะ 3 ตระกูลนี้เป็นคนพื้นฐานอยู่ตรงนี้

(บ้านเวียงเหนือกับบ้านตาลเจ็ดต้น) บ้านใกล้ๆ กัน ไปมาหาสู่สะดวก...คนแก่สุดในบ้านอายุ 90 กว่า ชื่อลุงแจ่ม พะคง ที่นาได้ข้าวประมาณ 100 ควาย ไม่กว้าง พอกิน ประชากรในบ้านประมาณ 200 กว่า เฉพาะใน

บ้าน ไม่เกี่ยวกับเกสต์เฮ้าส์ เมื่อก่อนมาอยู่ทีแรก พ.ศ. 2516 มีประชากร 90 กว่า สมัยก่อนอยู่กันแบบเศรษฐกิจพอเพียงหมูก็ไม่มีขาย เก็บหากิน จับปลามากิน เป็นผักเป็นอะไร ผักก็ปลูกกินเอง สมัยนั้นไม่เป็นหนี้ หมูก็เลี้ยงไก่ก็เลี้ยง หมูไก่เลี้ยงไว้กินเอง หมูเลี้ยงไว้ขาย ไก่เลี้ยงไว้กินไก่ กินเนื้อกินไข่...

(เวียงเหนือสมัยเด็ก) ทางเวียงเหนือ (บ้าน)ไม่เยอะเท่าไหร่ บ้านยังห่างๆ อยู่ แต่เดี๋ยวนี้มันถี่แล้ว ทำไร่ทำนา เป็นไทใหญ่จะมีบ้านโป่ง ตาลเจ็ดต้นเป็นไทใหญ่ เป็นญาติกัน มีประวัติบ้านเวียงเหนืออยู่ที่พ่ออาจารย์จันทร์ อินทสาร ประวัติเป็นเล่ม

อายุหมู่บ้านประมาณ 70-80 ปี คนเฒ่าคนแก่อยู่มารุ่นแรกนี่ไม่มีแล้ว เพราะว่าย้ายจากบ้านแม่เมืองย้ายจากนั่นมาอยู่นี่ เมื่อก่อนจะอยู่ติดน้ำโน่น อยู่ 12 หลังคา จะมีคนหนึ่ง ลุงแจ๋มก็คุยไม่รู้เรื่องแล้ว จะมีอุ๊ยหลู่เมื่อก่อนบ้านแกก็อยู่โน่นบ้านใต้ริมน้ำปาย พวกนี้ไปสอบถามได้ แต่แกไม่รู้ประวัตินะ

เรื่องเล่า

เขาเรียกว่าตาลเจ็ดต้น มาจากอะไร เมื่อก่อนนี่เขาว่าตาลเจ็ดต้นมันจะมีตาลเจ็ดต้น เมื่อก่อนเขาจะเอาเป็นเงินเป็นอะไรเป็นหม้อไปฝังไว้ อยู่ที่แต่ไม่ใช่ต้นตาลนะ คือต้นพุทราเขาจะไปฝังไว้ตรงนั้น แต่เขาจะมีปริศนาอยู่ว่าบ้านตาลเจ็ดต้นที่เขาไปฝังหลุมทรัพย์ไว้ มันจะเป็น เขาจะอู้คำเมืองตาลเจ็ดต้น ตาลต้นใดต้นนั้นๆ ตันคือพุทราไง มะตัน คำเมืองเขาจะเรียกมะตัน ไม่ใช่ตาล ตันเจ็ดต้น ตันต้นใดต้นนั้น ตันนี่คือเขาจะเอาของที่เขาใส่ในหม้อไปฝังไว้ เขาไปฝังไว้ที่ต้นมะตันแต่ต้นตาลไม่มี บ้านตาลเจ็ดต้นถูกแล้วตาลถูกแล้ว ตาลที่อยู่ริมน้ำเหลืออยู่ต้นหนึ่งตาลมันจะมีอยู่เจ็ดต้น แต่เขาไม่ได้ฝังไว้ที่ต้นตาล เขาจะฝังไว้ในต้นพุทรา พุทราคนเมืองเขาจะเรียกมะตัน เขาว่าตาลเจ็ดต้น ตันต้นใดต้นนั้น เขาก็ไปขุดๆๆ ตาลเจ็ดต้นมันจะเหลืออยู่ต้นเดียว หกต้นมันไม่มี แล้วคนหัวใสมาตันต้นใดต้นนั้น มันเป็นคนเมืองมันไปขุดที่ต้นพุทรา มันจะได้ตรงนั้นไง มันจะมีปริศนา ต้นตาลมีจริงๆ เหลือต้นเดียว เขาขุดเขาโค่นหมดแล้ว เมื่อก่อนจะมีเรียงกันเจ็ดต้นเต็ม เมื่อก่อนมีเยอะ แต่เดี๋ยวนี้ลองปลูกประมาณ 10 กว่าต้น ยังไม่ใหญ่ (ตอนแต่งงานมาอยู่บ้านตาลเจ็ดต้น) เหลือต้นเดียวนั่นแหละ มันหลายปีแล้วเป็นร้อยปีแล้วมั้ง เป็นตำนานเล่ากัน ตาลเจ็ดต้น ตันต้นใดต้นนั้น มันจะมีของ จะเป็นสร้อยเป็นแหวนเป็นเงินเป็นอะไรเอาจะไปฝังที่ต้นตัน แต่มันไม่ใช่ต้นตาล มันจะเป็นต้นตัน-มะตัน มะตัน หมากขอ หมากขอ คือพุทราภาษาไตคือหมากขอ บ้านตาลเจ็ดต้นตำนานมันจะเป็นอย่างนี้ เล่าขานกันมา

(ที่ดินที่ปลูกต้นตาลเจ็ดต้น) เป็นที่ของแม่อุ๊ยมูล เขาไม่ให้ตัดแล้วเป็นเอกลักษณ์ นี่ก็ปลูกเพิ่มยังไม่ใหญ่ปลูกอยู่ในวัด เมื่อก่อนจะมีเรียงๆ กันไปทางวัด 7 ต้น ไปถึงเกสต์เฮ้าส์อูบุด

ความสัมพันธ์กับหมู่บ้านอื่น

เวียงแหงพี่น้องก็เยอะ ปางมะผ้าส่วนมากจะไม่มี ไปทางเวียงแหง แม่นาเติงก็คนรู้จักกัน แม่ของแม่นาเติงเป็นญาติพ่อหลวงเยอะ

การแต่งงาน

พิธีแบบไทใหญ่ มัดมือ มัดมือสู่ขวัญป้อนข้าวป้อนน้ำ พิธีวันเดียว ต้องดูวันหัวเรียงหมอน วันดีแล้วคือวันที่มาอยู่ด้วยกัน สามสิบกว่าปีไม่เคยทะเลาะกัน ไม่ค่อยทะเลาะกัน เพราะทะเลาะกับคนอื่นไม่เป็นอยู่แล้วไปหาเรื่องเขาก็ไม่กล้า ไม่เป็น

อาชีพ

เมื่อก่อนก็ไปๆ มาๆ หากัน ทำไร่แถวนี้ พ่อหลวงอยู่เวียงเหนือแต่มาทำไร่แถวนี้ ที่อยู่แถวนี้ ไร่ข้าวไร่ถั่ว ไร่งา ถั่วเหลือง ถั่วแดงไม่ค่อยปลูกกัน จะปลูกถั่วเหลือง ถั่วเหลืองแล้วก็ถั่วลิสงหรือถั่วดิน ปลูกไม่มากนะแต่เมืองน้อยจะเป็นถั่วดินถั่วลิสงเยอะ เมืองน้อยกับโป่งสาเป็นถั่วลิสง แต่ในบ้านจะเป็นถั่วเหลือง ข้าวโพด ข้าวโพดก็ราคาตก ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ พอดีเลี้ยงไก่เลยปลูกข้าวโพด มันสูงเกินมันสูงแล้วมันล้ม มันดีเกินมันสูงแล้วรวงมันใหญ่เลยล้มลงมา ไทใหญ่ปลูกข้าวไร่ข้าวนา เมื่อก่อนปลูกข้าวไร่ ข้าวไร่ก็ปลูกข้าวนาก็ปลูก เกี่ยวข้าวเมื่อก่อนนี้ก็จะปลูกถั่วเหลือง แต่ถ้าในไร่ปีหนึ่งปลูกได้ครั้งเดียวทำแต่หน้าฝน ข้าวนาปลูกครั้งเดียว น้ำมีตลอด ใช้น้ำแม่เมืองน้ำเมืองเป็นน้ำห้วย ห้วยแม่เมือง น้ำการเกษตร น้ำประปาเขาก็ใช้แม่เมือง ไม่ไกล ที่ข้ามมาเมื่อกี้ จากเวียงเหนือมาจะมาข้ามสะพานจะมี 2 สะพาน น้ำแม่เมืองกับน้ำพระบาทจะมี 2 สะพาน สะพานที่มีโรงสีเป็นน้ำพระบาทเลยไปเป็นน้ำแม่เมือง ถ้าเขาปิดฝายแล้วน้ำแม่เมืองจะไหลนิดๆ ข้างล่าง ฝายไปหลายกิโลอยู่ มี 3 ฝาย ถ้าฝายเข้าเวียงมันจะไปทางโน่นไปทางเวียงเหนือ ถ้าฝายใหญ่ก็จะมาทางนี้ ฝายเล็กก็จะมาทางนี้เหมือนกัน จะมีอยู่ 3 ฝาย มาจากแม่เมือง น้ำแม่เมือง ฝายเล็กสุดก็อยู่ข้างล่างจะเลี้ยงนาประมาณ 100 กว่าไร่ แล้วลงแม่น้ำปาย แม่น้ำเมืองฝายใหญ่ 2 ฝาย ก็ลงน้ำปายเหมือนกัน ใช้ในนาแล้วก็ลงน้ำปายเหมือนกัน หลายพันเจ้า มันจะมีทั้งตำบลเวียงเหนือ 5 หมู่บ้าน เนื้อที่ประมาณ 1,000-2,000 กว่าไร่

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

หมู่บ้านนี้อนุรักษ์พันธุ์ปลา ทั้งตัวขนาดเล็กจะมีเป็นหมื่น ห้ามจับตั้งแต่ฝายจนมาถึงสะพานประมาณ 800 กว่าเมตร อำเภอปายจะมาดูที่นี่ที่เดียว มีจุดเดียวมาดูปลา ทำอนุรักษ์ปลา เคยบวชปลา สืบชะตาแม่น้ำ บวชป่าหลายครั้งแล้ว ตำบลเวียงเหนือจะมีอยู่ 2 ที่ เมืองน้อยที่หนึ่งกับตาลเจ็ดต้นที่อนุรักษ์ปลา ปลาเต็มแม่น้ำเลยนะ ปลาดุกอุยยาวขนาดนี้ตัวใหญ่ เดี๋ยวนี้ก็มีแต่น้ำมันขุ่นๆ ไม่ค่อยเห็น ปลามุงปลานิลปลาใน บวชป่าไปบวชมา 3 ปี ปลาอนุรักษ์มา 4 ปี เมื่อก่อนนี้ถ้าใครมาจับจะเอาตัว 500 นะ แต่นี่จะเอาตัวละ 1,000 เพราะตัวมันโตแล้วอนุรักษ์มาหลายปีแล้ว เขาก็ไม่กล้ามาเอาเลยนะ (สืบชะตาแม่น้ำ) 2 ปีที่ผ่านมา ก็สืบชะตาปีนั้น (คำถาม: ก่อนหรือหลังเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ พ.ศ. 2548) ก่อนหน้านั้นปีนึง ที่ออกทีวีช่อง 11 ตอนนั้นเป็นกำนัน เขามาทำสารคดีช่อง 11 มาทำสารคดี มานี่พอดีสืบชะตาแม่น้ำบวชป่าด้วย บวชปลาด้วยประมงมาเอาปลามาให้เป็นแสนแล้วก็ปล่อยตรงนั้น ออกทีวีช่อง 11 หลายครั้ง... ปีหน้าก็จะทำอยู่ ถ้าเราทำครบ 3 ปี ก็จะพัก ให้หมู่บ้านอื่นเขาทำบ้าง ก็ทำทีหลายหมู่บ้าน เมื่อก่อนจะมีอนุรักษ์หลายที่ บ้านหมู่ 5 ก็มี หมู่ 2 ก็มี หมู่ 8 ก็มี หมู่ 8 มีบวชป่า สืบชะตาน้ำ บวชป่า ถ้าขึ้นกำนันจะรวมกันบวชป่า ประมาณมีนา บวชป่าจะทำเอง บวชป่านี่ต้องแยกออกไป จะไปบวชป่าข้างบน เป็นป่าชุมชน เคยทำตอนเป็นกำนันกับเมืองน้อยกับข้างล่างข้างบน บนดอยกับข้างล่างเคยขึ้นไปบวชที่ห้วยช้างเฒ่า จะทำมาทบกันอยู่ตรงนั้น ถ้าทำพิธีทางสงฆ์เสร็จ แบ่งผ้าให้กัน แบ่งผ้ามัด ทางเมืองน้อยก็มัดไป ทางนี้ก็มัดลงมามัดต้นไม้ บวชป่านี่ทำหลายครั้งแล้ว แต่ไม่ได้ทำทุกปี ไม่ถึง 10 ครั้ง คือแบ่งให้หมู่อื่นทำบ้าง บ้านนี้จะทำเยอะกว่าเขา ทำบ่อยกว่าเขา บวชป่า บวชปลา มาคิดค้นเอาเฉพาะผมเป็นผู้ใหญ่บ้านเมื่อก่อนไม่เคยมี สืบชะตาน้ำไม่มีมาคิดค้นเอาตอนผมเป็นพ่อหลวงปี 37 ก็เห็นผู้อาวุโสคนหนึ่งไปบวชป่าที่หมอแปง...

(การสืบชะตาน้ำ) แล้วแต่เวลา บางครั้งจะเป็นมีนา บางครั้งจะเป็นพฤษภา ทำต้นปี ถ้าจะสืบชะตาแม่น้ำก็ทำแบบสืบชะตาคนสืบชะตาบ้านทำทุกอย่างเหมือนกันหมดเลย...

(การสืบชะตาหมู่บ้าน) บางครั้งคนในบ้านอยู่ไม่สบายเป็นโน่นเป็นนี่ เดี๋ยวคนเป็นอย่างหนึ่งเดี๋ยวอีกคนเป็นอย่างหนึ่ง ประชุมกันปรึกษากันต้องทำสืบชะตาแก้เคล็ด ทำแล้วมันก็ดีขึ้น สมัยก่อนก็มี จะทำมาตลอด มันจะ

มีมาตลอด ไม่กำหนดเวลา ถ้าพระได้รับยศก็สืบชะตา แล้วก็ชาวบ้านอยู่ไม่เป็นสุขก็สืบชะตาบ้าน คือว่าถ้าบ้านพ่อหลวงคนในบ้านไม่ค่อยถูกกันพูดจาไม่เพราะทะเลาะกัน ก็เลยสืบชะตาก็ดีขึ้นได้แก้เคล็ด

ผู้ให้ข้อมูล **37) แม่หลวงวรรณา ไหมนวล อายุ 52 ปี**
ชาติพันธุ์ **ไทใหญ่**
ผู้สัมภาษณ์ **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี และนางสาววัชรินทร์ มณีวงษ์**
วันที่ **2 ธันวาคม พ.ศ. 2551 (ครั้งที่ 1)**
4 ธันวาคม พ.ศ. 2551 (ครั้งที่ 2)
ที่อยู่ **4 หมู่ 3 บ้านตาลเจ็ดต้น ต. เวียงเหนือ อ. ปาย**
จ. แม่ฮ่องสอน
สถานที่ **บ้านพ่อหลวงเจริญ-วรรณา ไหมนวน**
ผู้เรียบเรียง **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี**
รหัสเสียง **PPK-ANT-P-137**

ครั้งที่ 1 วันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2551

อาชีพ

... เดี๋ยวนี้เขาเกี่ยวหมดแล้วข้าวไร่ เกี่ยวข้าวไร่แล้วเกี่ยวข้าวนา ข้าวไร่ปลูกก่อนแต่ใช้น้ำฝน ข้าวไร่ต้องไปถางหญ้า แม่ไม่ทำข้าวไร่ เขาทำถั่วทำข้าวไร่ ถั่วเหลืองขาย ไว้บ้านก็ทำถั่วเน่าแผ่น พี่สาวทำทุกเช้าเลย พี่สาวไม่ทำนอกบ้านแล้วเขาทำถั่วเน่าขาย (ถั่วเน่าทรงเครื่อง) ถ้าเขาสั่งก็ทำ มันทำยากหลายอย่าง ถ้าเขามาสั่งก็ทำให้เขา เวลาแม่ไม่ได้ไปปลูกกระเทียมก็ไปช่วยพี่สาวทำ แต่พี่สาวเขาปลูกกระเทียมไม่ไหว ปวดเข่าเขาเลยทำถั่วเน่าขาย...

วิถีชีวิตในอดีต

(พ.ศ. 2516 น้ำปายน้ำท่วมเลยย้ายมาตั้งบ้านปัจจุบัน)

น้ำปายบางที่ก็ลึก เดี๋ยวนี้น้ำมันแห้ง น้ำมันบ่ค่อยเยอะเหมือนเมื่อก่อน เขาตัดไม้ทำลายป่าบนปู้นน้ำมันแห้ง คนดอยไปทำถางไร่ มูเซอหัวปาย มันมีโน่นหัวน้ำมันนะ เมื่อก่อนนี้น้ำเยอะเดี๋ยวนี้แห้ง หน้าร้อนมีแต่ไม่เยอะ ไม่เหมือนเมื่อก่อนตอนแม่เด็กๆ น้ำประปาจากน้ำปาย เขาอยากทำประปาภูเขาส่งเรื่องส่งราวไปแล้วแต่จะมาหรือไม่มาก็ไม่รู้ สะดวกสบายแล้วเดี๋ยวนี้ ไม่เหมือนตอนแม่เด็กๆ ต้องไปตักน้ำบ่อที่น้ำปาย ขุดน้ำบ่อทรายบนฝั่งน้ำ ต้องหาบน้ำทุกแลง มีหลายบ่อ ย้ายมาอยู่นี่ก็บ่มีน้ำ ขุดดินฝั่งน้ำปาย บ่อแค่นี้ตักมากิน น้ำใช้เอาน้ำแม่ใช้น้ำปาย เดี๋ยวนี้มันง่าย น้ำกินเขาก็เอามาส่ง เมื่อก่อนไม่ต้องเสียสตางค์ บ่ายสี่โมงก็ตักกันแล้ว ตักใส่ตุ่มไว้ ใส่ในตุ่มใส่ในโอ่งไว้ใส่ในหม้อไว้ เดี๋ยวนี้ง่ายแล้วเปิดจากก๊อก เปิ้นเอาสังกะสีแปงเอาไปหาบจากน้ำปาย หาบทุกวัน สี่โมงห้าโมงก็ไปตักแล้ว น้ำกินน้ำใช้ตักมาใส่โอ่งไว้ โอ่งมีคนมาขาย ซื้อมาจากในเมือง ไม่มีรถ หามมา ทุกเตื้อไม่มีรถ บ่มีรถบ่มีอะหยัง ทุกเตื้อไปเวียงก็ต้องเดินกันไม่นาน สักครึ่งชั่วโมงได้แล้วไปเวียงเหนือ ไปในเมืองชั่วโมงกว่า (เวียงเหนือ) มีร้านแต่ไม่มีขายโอ่งมีขายแต่ย่อยๆ ...

เขตการปกครองย่อยในหมู่บ้าน

เวลาไปงานไปไหนมี 5 ป๊อก แบ่งเป็นหมวดละ 10 คน ไปทำงานก็ถ้างานต่างบ้านก็นัดกันไป หมวด 1 หมวด 2 ก็ป๊อก 1 ป๊อก 2 หมวด 1 หมวด 2 หมวด 3 มี 5 หมวด บ้านพ่อหลวงหมวด 5 แต่พ่อหลวงนี่ไปทุกหมวด ถ้ามีงานนี่ ถ้าไม่แบ่งเป็นหมวดก็ไม่มีใครไป อย่างบ้านนาจลองเขาทำฉลากไม่มีใครไป ไปยะการกันหมด ถ้าไม่แบ่งเป็นป๊อกเป็นหมวดก็ไม่มีใครไป ไปลอยกระทงก็ต้องเอาหมวด ลอยกระทงเป็นหมวดแม่ ลอยกระทงในอำเภอปายไปเป็นหมวดๆ

ครั้งที่ 2 วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2551

บ้านตาลเจ็ดต้นในอดีต

(แม่หลวงเกิดที่บ้านตาลเจ็ดต้น) อยู่ตรงโน้น ที่น้ำปาย ได้ถึง 7 ปี แล้วก็ย้าย เพราะน้ำท่วมไม่มีที่อยู่แล้ว ท่วมทั้งหมู่บ้าน ประมาณ 12 หลัง แม่ยังไม่ได้เข้าโรงเรียน เมื่อก่อนนี้ 8 ขวบถึงจะเข้า ป. 1 ต้องเดินไปนาจลองเข้าโรงเรียน เขามาทำโรงเรียนตอนมีลูกแล้ว ตอนแม่เด็กๆ ต้องเดินไปนาจลอง เป็นบ้านใหญ่กว่า เด็กมี 5 คน เดินไปโรงเรียน 5 คน มีแม่ มีผู้ช่วยพ่อหลวง แล้วก็แม่เหน่ พี่สาวแม่ ป้าจันทรอีกคน แต่เป็นเพื่อนชั้น2-3 ป. 2 ป. 3 นะ แม่กำลังไปเข้า ป. 1 สองคนกับแม่เหน่

(คำถาม: สมัยนั้นบ้านนาจลองมีบ้านเยอะแล้ว) ใช่ เดี๋ยวนี้มีเยอะกว่า เป็นคนเมือง ไทใหญ่ไม่มี คนมาจากอ.ฮอด มาอยู่ บ้านแอ่น บ้านตาล (อ.ฮอด) พูดภาษาเมืองไม่รู้เรื่องเลยไปโรงเรียน (บ้านตาลเจ็ดต้นสมัยนั้น) มี 30 กว่าคน เป็นพี่น้องกันหมด ญาติๆ กันหมด

(คำถาม: คนบ้านตาลเจ็ดต้นย้ายมาจากที่ไหนบ้าง) เขาไม่ได้เล่า เขาอยู่ที่นี่ ไม่ได้ย้าย

(พ่อหลวงเจริญ ไหมนวน: ย้ายมาจากบ้านแม่เมืองบ้าง) เมื่อก่อนมี 12 หลัง มี**พ่อส่าง ลุงจิ่ง อ้ายลุงจิ่งคือลุงละ แม่ของแม่หลวง แม่ลุงอ่อง มี 12 หลัง** มี**แม่อุ๊ยหลู่** แม่ของแม่หลวงชื่อแม่**คำแดง ตังกูลา แม่เฒ่าส่ง**เป็นแม่ของลุงอ่องเป็นพี่สาวของพ่อ หลานๆ มาแต่งงานกันอยู่เดี๋ยวนี้ ลูกพี่สาวกับหลานแม่เฒ่าส่ง หลานเฒ่าแดงกับหลานเฒ่าส่ง เป็นญาติกันมาแต่งงานกัน แม่ของแม่เป็นคนเวียงเหนือ แต่พ่อเป็นคนบ้านนี้ไปเอาแม่มาจากเวียงเหนือ ลุงจิ่งก็ไปเอาเมียเวียงเหนือเป็นพี่สาวพ่อหลวง

(การแต่งงานข้ามกลุ่ม) มีบ้าง ไม่ห้าม เดี๋ยวนี้ผสมผสานกันหมดแล้ว เมื่อก่อนบ่มีรถมีหยัง ต้องเดินเอา ถนนก็บ่ใช่ค่อยดีเดินไปเวียงเหนือ ถนนบ่กว้าง เดินบนคันนา ถนนก็เป็นนาๆ เป็นที่นา เดินตามคันนา เมื่อก่อนสะพานไม่มี ข้ามน้ำไปเลยไปนาจลอง ตอนเด็กๆ ถ้าน้ำท่วมน้ำนองแม่เขาก็บ่ได้ไปโรงเรียน ครูก็มาสอนที่ศาลาบ้าน มี 4-5 คนก็มาสอน ข้ามน้ำไม่ได้ ไม่ทำสะพาน น้ำท่วมก็ไปไม่ได้แล้ว ไปซื้ออะหยังๆ ก็นาจลองโน่น ไม่มีร้านค้าในบ้าน ไม่มีไฟไม่มีอะไรไปซื้อน้ำมันก๊าด ซื้อน้ำมันก๊าดซื้อเทียนผ้อง เวียงเหนือมันไกล ถ้าไปก็ไปนาจลองโน่น ยาแก้ปวด ถ้าเป็นไข้ไปซื้อยานาจลอง ตังค์ก็บ่มี ไม่มีตังค์อย่างเดี๋ยวนี้ มีร้านขายยา ร้านขายอย่างนี้สะป๊ะ ไม่มีร้านขายยา มีร้านสะป๊ะ มียาแก้ปวดยาประสาทนอแรด ยาควินินทุกเตื้อมันบ่มี ยาควินินแก้ไข้ เหมือนยาแก้ปวด ถ้าเมื่อย ไข้ก็ไปซื้อมาบาทหนึ่ง กินยาสมุนไพรฮากไม้ ไปหาเองไปในป่า เด็กๆ พ่อไปหาในป่ามาต้มกิน เขาก็ฮู้กัน ตอนเด็กๆ ฮู้เรื่อง ต้องเดินไปหายาหมอสมุนไพรที่อำเภอปาย พ่อนี่เดินๆ วันละสองสามหน ลูกป่วยพร้อมกันสามคน แม่-น้องแม่-พี่สาวแม่นอนป่วยกันหมด ต้องเดินเข้าไป

เมื่อก่อนนี้ทองคำก็เยอะแยะ แหวน พอไข้ก็เอาไปขาย 100-200 ขายๆ จนหมดเลยกำไลเนี่ย ของพ่อของแม่ แม่ใส่ สร้อยเปอะเลอะเปอะเต๋อคนละเส้นคนละเส้น ขายไปขายยาให้ลูกป่วย ไม่มีโฮงยา ต้องไปโฮงยาสมุนไพร บ่ใช่แพงอย่างเดี๋ยวนี้ ซื้อคู่มาขาย 100-200 บาท มีมาดั้งเดิมแม่โตมาแม่ก็หันแล้ว คนไหนใส่ถ้าไปงาน

ตอนแม่เป็นเด็กอายุสิบปาย แม่จะให้ใส่คนละคู่ๆ กำไลทองเกลี้ยงๆ เดี๋ยวนี้บ่มีแล้วบ่หันที่ไหนแล้ว เมื่อก่อนจับใส่ๆ ถ้าใส่ใส่มือกอี๊ แม่มีเยอะแยะขายไปเอายาให้ลูก บ่มีโฮงยา ถ้าป่วยก็ป่วยด้วยกัน 2-3 คน มี 6 คน

ลูกสาว 5 คน ลูกชาย 1 ลุงคำ พี่สาวเสียไป 1 คนแล้ว พี่ถัดคนที่สอง พี่สาวคนที่สอง เสียไปปีแล้ว ไหลตาย ไปทำงานกลับมาก็หลับไปเลย

(สมัยเด็กๆ ที่หมู่บ้านมี 12 หลัง) ใส่ทองกันหมด เฉพาะคนที่มี ถ้าคนไม่มีก็ไม่ใส่ มีแม่ของแม่เขาถ้าจะรวยเพราะมีนักว่าเพื่อน แม่โตมาแม่ก็หัน สร้อยคนละเส้นๆ คนอื่นก็มีแต่มีไม่ค่อยเยอะ มีตั้งแต่เดิมแล้ว พ่อ ตาเป็นเป็นผู้ใหญ่บ้าน เงินตอบแทน 70 บาท เขาเล่าให้ฟัง ค่าตอบแทนผู้ใหญ่บ้าน 70 บาท ข้าวไม่ต้องซื้อกับข้าวก็ไม่ซื้อ เป็นตาของแม่ ชื่อโย่ว ปู่ก้างโย่ว ต่อมาลูกก็เป็นผู้ช่วย นามสกุลตังกูลา สืบมาต่อเดี๋ยวนี้ บ่ใช่ปู่ก้างคนแรกๆ แม่ก็ไม่ได้ถาม หลานเขยก็มาเป็นอีก เป็นหลานเป็นเหลน

ความสัมพันธ์กับหมู่บ้านอื่น

(พ่อหลวงเจริญ ไหมนวน: อันนี้ปู่ ลุงก็เป็นกำนัน น้าก็เป็นกำนัน กำนันทรเป็นน้า ลุงกำนันตำบลแม่นาเติง กำนันอ่อง จองนนท์ เป็นญาติฝ่ายทางพ่อก็เป็นกำนันอยู่ป่าแป๋เป็นกำนันเก่า ชื่อกำนันหว่าละ กำนันวิ ไทใหญ่เขาเรียกหม่าหล่า เวียงแหงอีกก็เป็นพี่ไปเป็นผู้ใหญ่บ้านอยู่ บ้านใหม่กายอน หมากกายอนก็คือหมามุ่ยไทใหญ่)

ตอนเขาเสียก็ไปกันสองคนพ่อหลวง มีญาติอยู่ทางเวียงแหงเยอะ ทางพ่อ เมืองน้อยก็มีเยอะ มีหัวฝายกับมะเขือคัน ปู่ย่าตาทวดเป็นไทใหญ่แล้วไปแต่งงานกัน พ่อของแม่หลวงพูดปกาเกอะญอได้ แต่แม่หลวงพูดไม่เป็น พ่อไปอยู่กับเปิ้น

(คำถาม: สมัยก่อนไปวัดไหน) เวียงเหนือ วัดโป่ง (พ่อหลวงเจริญ ไหมนวน: มันมีโคลน ทางไปเวียงเหนือเป็นโคลน เป็นหนองเป็นบึง เอาไม้พาด) หน้าฝนนี่ไม่ได้ใส่รองเท้าเดิน ก็เดินไป (พ่อหลวงเจริญ ไหมนวน: (วัดปัจจุบันเคย) เป็นที่วัดร้าง) มีพระธุดงค์มาอยู่ เดี๋ยวนี้ก็มาสร้างมาทอดกฐินทุกปี อาจารย์รังสรรค์ คนกรุงเทพฯ (เจ้าอาวาส) หลวงพ่ออภิชญา สาโร หลวงพ่อพัฒน์ เห็นกันเป็นรุ่นน้อง

(พ่อหลวงเจริญ ไหมนวน: ตอนมาแต่งงานกับแม่หลวง (เจ้าอาวาส) ยังตัวเล็กๆ อยู่เลย ปี 16 ย้ายมาแล้วบ้านหลังนี้ตรงนี้ เมื่อก่อนจะมีฝายอยู่ลูกหนึ่ง เวลาน้ำเอ่อน้ำนองมาเยอะๆ มันจะขึ้น น้ำจะเข้ามาในบ้าน เพราะฝายมันจะสูง ตรงท่าน้ำท่าแพ มีฝายบนนี่ที่บ้านน้ำปาย มีฝายที่ห้วยงูไม่ใช่เมืองน้อย ห้วยโป่งสัก จะมีโป่งน้ำร้อนที่ฝายโป่งสัก ที่เมืองน้อยจะมีอยู่ 2 ที่โป่งสักกับโป่งป๊ะ น้ำร้อนจะไหลออกมาเลย ไม่ใหญ่ เป็นบ่อ น้ำมันออกมาจะไหลผ่าน เป็นจุดๆ เวลาหน่อไม้มีก็ตัดๆ เอาหน่อไม้ไปแช่ แล้วเดินไปทำงานกลับมาก็กินได้เลย หลายปีแล้วไม่ได้เข้าไป)

โบราณสถาน/โบราณวัตถุที่พบในหมู่บ้าน

(ที่นาของคนบ้านตาลเจ็ดต้น) (พ่อหลวงเจริญ ไหมนวน: ทางพระบาท ทางขึ้นพระบาท ตรงเกสต์เฮ้าส์ (เดิม) สร้างศาลาครอบรอบพระบาท ยังไม่ได้เป็นวัด วัดพระบาทตั้งก่อน (วัดตาลเจ็ดต้น) อันนี้มาสร้างทีหลัง ตอนเป็นพ่อหลวง ก็ประมาณปี 47-48 ประมาณ 46 เริ่มทำ หลวงพ่อบวชที่นี่ก็อยู่ที่นี่ บวชตอนยี่สิบ

(บริเวณเกสต์เฮ้าส์ภูรวิดาทางขึ้นวัดพระบาท) เป็นนา เป็นโป่ง วัวควายลงมากินตรงนั้น สัตว์ป่าก็ลงมากิน เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้วเขารุกล้ำ เกสต์เฮ้าส์รีสอร์ท วัดร้างจะอยู่ข้างบน วัดร้างเป็นอิฐ เขาขุดเอาดินไปถมถนนตรงนั้น อิฐยังมีอยู่ตรงที่เขาไม่เอา)

แม่ยังบ่เคยหัน ยังบ่เคยไป มืดก็ไม่ไปแล้ว เมื่อก่อนแม่เด็กๆ อยู่ปู้น มืดตื้อเป็นต้นไม้ใหญ่ๆ ต้นไม้หมดเลย ไม่เคยไปกลัวเขาว่าผีดุ เมื่อตอนเด็กๆ กลัวขนาดเลย

เรื่องเล่า

(ที่ดินปลูกต้นตาลที่ยังเหลือ) ของลุงอ่อง (ต้นตาล) มีแต่เดิมแล้ว (พ่อหลวงเจริญ ไหมนวน: ที่เอามาปลูกเป็นของสันป่าตอง) เอามาปลูกก็ไม่ขึ้น ขึ้นแล้วก็ตาย ได้ยินแม่เล่าให้ฟังที่ว่าตาลเจ็ดต้น มีที่โป่ง 2-3 ต้น เขาว่ามันมีเงินมีทองอยู่ที่ต้น ตาลต้นใดต้นนั้น เขาก็ขุดๆ ขุดหมด ได้ยินแม่คุยให้ฟัง (มีต้นตาล) อยู่ตรงโป่งด้วย (พ่อหลวงเจริญ ไหมนวน: หลังวัดมีหลายต้นหน่อย) ได้ยินแม่เล่าให้ฟัง เขาไปขุดเอาทอง ทองโบราณ เขาไปเจอที่ต้นพุทรา บ่สู้ว่าต้นพุทราอยู่ตรงไหน เปิ้นเล่าให้ฟัง ทางเหนือเปิ้นฮ้องมะตัน เปิ้นว่าตันต้นใดก็ขุดต้นนั้น ที่จริงมันมีคำว่ามะตัน

โบราณสถาน/โบราณวัตถุที่พบในหมู่บ้าน

เมื่อก่อนมีพระ มีพระพุทธเจ้าไม่มีหัวนะ เมื่อตอนแม่เด็กๆ มีที่หัวเจ้าเมือง (วัดตาลเจ็ดต้น) เขาว่าเขามาลักเอาไปที่ไหนก็บ่สู้ พระโลหะมีแต่ตัวไม่มีหัว เขาเล่าให้ฟัง แม่หันเมื่อตอนเด็กๆ เคยหันอยู่ แต่เขาเอาไปไหนก็บ่สู้ โตมาก็บ่หัน ขโมย ถ้าไม่มีพระธุดงค์มาอยู่ก็ไม่เข้าไป เขากลัว

วัดตาลเจ็ดต้น

พระธุดงค์มาตั้งกุฏิอยู่นั่น พระอาจารย์รังสรรค์ (พ่อหลวงเจริญ ไหมนวน: ตอนแรกเป็นพระมงคล อายุ 30 กว่าแล้ว) มาจากกรุงเทพฯ นั่นแหละ (พ่อหลวงเจริญ ไหมนวน: มาแล้วไม่มีที่อยู่ ต้องสร้างกุฏิให้อยู่ ประมาณ 2520 กุฏิหลังแรก หลังจากนั้นก็สร้างออกไป ก็จะมีพระรังสรรค์มีพระเป็นสิบ เลยสร้างหลายๆ ให้เขาอยู่ ด้านหลังวัด รื้อหมดแล้ว) ถ้าท่านมาเขาจะเรียกไปพัฒนา ตอนนี้พัฒนาหมดแล้ว (ตอนที่พระอาจารย์รังสรรค์มายังเป็นพื้นที่ป่า) เป็นป่าไม่กล้าเข้าไปกลัว พระมาอยู่นักเป็นสิบกว่าองค์ตอนนั้นถึงเข้าไปพัฒนา พระไม่บิณฑบาตร แต่พระอาจารย์รังสรรค์ไม่มาแต่องค์อื่นมา ไม่เดินแล้ว (เพราะมีพระองค์เดียว)

ประเพณี

(ประเพณีต่างๆ สมัยวัยเด็ก) ประเพณีนี้ทำเหมือนเดี๋ยวนี้ แต่มันบ่มีอะหยัง ตามมีตามเกิด มีเทศกาลปีใหม่ เข้าพรรษา เข้าพรรษาก็ต้องเข้าในเวียง(เหนือ) เข้าวัด มีผู้เฒ่าผู้แก่ไปนอนวัดจำพรรษา (คำถาม: ตอนนี้มีคนแก่ไปนอนวัดตาลเจ็ดต้นหรือไม่) มี 3-4 คน คนเฒ่าก็ไม่มี ไปไม่ได้ ลุงจิ่งไปไม่ได้แล้ว

ออกพรรษาทำขนม ไปวัด ออกพรรษาต้องไปสุมาคนเฒ่าคนแก่ แล้วก็ทำข้าวปลาอาหารไปสุมา จะเอาข้าวนึ่งก็ได้ ข้าวสารก็ได้ กับข้าว แคบหมู หนังปอง ขนม ต้องไปสุมาปีหนึ่ง 2 ครั้ง ปีใหม่ครั้งหนึ่ง ออกพรรษาครั้งหนึ่ง

งานศพต้องไว้ที่บ้าน สวดอภิธรรม เมื่อตอนแม่เด็กๆ บ่สวด เปิ้นเทศน์ธรรมดา ตอนแม่หลวงเด็กๆ เขาไม่ให้ไป งานศพนี่แม่ไม่ให้ไป ไปป่าช้าเขาไม่ให้ไป คนเฒ่าคนแก่ว่าไม่ดี ถ้าไปส่งศพมาแล้วมาถึงบ้านรวดไปท่าน้ำ อาบทั้งตัวแล้วขึ้นมา ตอนแม่หลวงเด็กๆ เขาจะทำอย่างนั้น ตอนแม่หลวงเด็กๆ เขาไม่ให้ไปป่าช้า

เดือน 12 เขาถ่อมลีก เดือนสิบสองงานตานผ้าเหลือง สบง ยังมีเจ้า ก็เก็บเงินกันซื้อผ้าสบงผ้าเหลืองเอามาตานให้พระ และก็ถ่อมลีก เลี้ยงขนมข้าวต้ม บอกชาวบ้านใกล้เคียง บอกมาฟัง เจเรต้องไปเอาเวียงเหนือ ชื่อหนาน

ทุม ไม่เคยมี ต้องไปเอาบ้านอื่น ไม่มีไม่เคยมี แต่พ่อของแม่อ่านได้ อ่านเก่งขนาดภาษาไทใหญ่ แต่ไม่ใช่เจเรต้องแบบอาจารย์ แม่ไม่ได้เรียน อ่านก็ไม่ได้ อ่านหนังสือไทย ภาษาไทใหญ่เรียนกันเอง ไม่มีโรงเรียน เรียนกับเจเรกับอาจารย์ เรียนบ้านเรานี่ตอนแม่หลวงยังเด็กอ่านกันได้ผ้อง มันง่ายไม่เหมือนภาษาไทย เรียนคนเดียวก็อ่านได้แล้ว แต่แม่หลวงไม่ได้เรียน แม่หลวงเรียนจบ ป. 4 โตเป็นสาวแล้ว เข้าโรงเรียน 8-9 ขวบ เดี๋ยวนี้เป็นสาวแล้ว เมื่อก่อนแม่เด็กๆ เป็นสาวไม่รู้เรื่องรู้ราว พ่อหลวงมาจีบก็เอาพ่อหลวงคนแรกเลย

แม่น้ำปาย

น้ำปายลึกกว่านี้ไม่น่าอยู่ เขาไม่พัฒนาไม่เหมือนเดี๋ยวนี้ เป็นป่าเป็นดง อาบน้ำปายนั่นแหละ ตอนเด็กๆ เล่นกันที่น้ำปาย แม่ว่ายไม่เป็น เขาไม่ให้ไปเล่น เลยเล่นอยู่ตามฝั่ง แม่กลัวน้ำลึก สะพาน (คอนกรีต) สิบกว่าปีแล้วมีสะพานเล็กๆ ไม้ไผ่ ไม่มีรถ คนเดิน รถไปไม่ได้ รถก็ไม่มีเยอะแยะเหมือนเดี๋ยวนี้ต้องเดินกัน มีเกวียนแต่เขามาขายของเขา มาต่างข้าว คนในบ้านไม่มีเกวียน

(สภาพหมู่บ้านหลังจากย้ายหนีน้ำท่วมใหญ่) บ้านอยู่ไกลกัน อยู่ห่างๆ กัน เขามาช่วยกันถางแล้วก็แบ่งกันๆ เป็นช่องๆ ที่นาใครถางก็ใครได้ แต่นาจะมีเท่าเดิม ตกทอดเป็นลูกเป็นหลาน แต่บ้านนี่มาถางตอนแม่หลวงจำได้อยู่อายุ 7-8 ปี เขามาช่วยกันถางแล้วแบ่งเป็นช่องๆ แล้วมาอยู่

การแสดงท้องถิ่น

(การแสดงลิเกไทใหญ่) งานวัดเขาเอามา (พ่อหลวงเจริญ ไหมนวน: ลิเกไทใหญ่บ้านม่วงสร้อยก็มีเดี๋ยวนี้ก็มีอยู่) เมื่อก่อนต้องไปเอาแม่ละนา เมื่อเด็กๆ ได้ยินเขาไปเอาลิเกไทใหญ่บ้านแม่ละนา เดี๋ยวนี้มีแล้วบ้านม่วงสร้อย (พ่อหลวงเจริญ ไหมนวน: เขาตั้ง (คณะลิเก) นานแล้ว ถ้างานไหนมีเจ้าภาพจะมี จะมีวันที่ 27 ที่หมอแปงเอาม่วงสร้อยมาเล่นงานดับไฟเทียน) แม่หลวงเป็นไทใหญ่แม่หลวงไม่ชอบดู (พ่อหลวงเจริญ ไหมนวน: เล่นเป็นเรื่องๆ ลิเกไทใหญ่มีหลายแห่ง ดูหมดเลย เหมือนกับลิเกไทย ร้องเพลง มันแล้วแต่มันจะเล่น มันมีอยู่เขาเล่นเรื่องสั้นๆ) อย่างเขาละครซอ เขาเล่นเป็นเรื่องก็มี ถ้าเขาซอไปเรื่อยๆ ก็มี (พ่อหลวงเจริญ ไหมนวน: มันก็เรื่องตัวเก่า) นิยายพื้นบ้านนั่นแหละ ไม่มี (เรื่องท้องถิ่น แต่เป็นเรื่องพื้นบ้านของภาคกลาง) (พ่อหลวงเจริญ ไหมนวน: มันจะเหมือนลิเกไทย เล่นเรื่องนั้นเรื่องนี้ (คำถาม: มีเรื่องจันทโครพ?) เขาก็เล่นคล้ายๆ กันมีชื่อไทใหญ่ เขาจะเรียกตามนั้นแหละ ไม่รู้จะเอาอะไร) อย่างเก่าอย่างหอยสังข์ก็มี สังข์ทอง เต่าน้อยอ่องคำ ทางไทยไม่รู้เรียกอะไร (พ่อหลวงเจริญ ไหมนวน: ปลาบู่ทองนั่นแหละ เหมือนกัน มีพระเอก นางเอก มีตัวตลกด้วย เดี๋ยวนี้มีรำนกรำโตก่อน วัดนี้ก็มีนก-โตเขาเล่นอยู่ วัดตาลเจ็ดต้น เป็นของเด็กนักเรียนมีครูสอนอยู่โรงเรียนเวียงเหนือ) เป็นเด็กบ้านนี้แหละไปเล่น

การละเล่น

เทศกาลปีใหม่เล่น**หมากบ้า**กัน มีที่เขาเอาแก่นมะขามใส่ถุงแล้วก็โจ้งให้กันตอนเด็กๆ เขาเรียก**หมากโจ้ง** โจ้งให้กันคนนั้นรับคนนั้นโจ้ง คนนั้นโยนให้คนนั้นๆ โยนมาคนนี้ เขาเล่นกัน เล่นสนุกกัน เล่นไปเล่นมา ถ้าทางโน้นตกแปลว่าแพ้ไป เราโยนให้เขาถ้าฝั่งโน้นรับไม่ได้ก็แพ้ไป ทีมละ 3-4 คน ทีมโน้นทีมนี้ แม่หลวงเคยเล่นหมากบ้า หมากโจ้งไม่เคยเล่น อยู่คนละทีมก็ได้ ผู้ชายทีมผู้หญิงทีม เขาเล่นกัน ถ้าทีมนั้นชนะก็ทีมนั้นมารดน้ำให้ทีมแม่ที่แพ้ เมื่อตอนแม่หลวงเป็นสาวเขาเล่นกัน รดน้ำกัน ถ้าทีมนั้นชนะก็รดน้ำให้ทีมแพ้ เล่นกันสนุกกัน

พิธีกรรม

(การทำขวัญข้าว) ทางนี้ไม่มี ถ้าทางเมืองน้อยจะมี เมืองน้อยเขาเรียกขวัญข้าว (บ้านตาลเจ็ดต้น) ไหว้เจ้าที่เจ้าทางในที่นา ต้องทำรั้วไว้ ถ้าวันพระมาก็เอามาต่างกระทงต่างรั้วเอาไว้ พอตอนจะเกี่ยวเขาเอาไข่ต้มใส่กระทงเกี่ยวข้าวมาจะใส่ เขาให้แม่โพสพมาไข่ ข้าวจะได้เยอะๆ เขาทำอย่างงั้น แล้วเขาจะตีข้าวๆ ไม่มีเหล้า มีรวงข้าวกับไข่ ขนม ยังทำอยู่ ปลูกกระเทียมก็ธรรมดา ใส่กระทงธรรมดาใส่ข้าว ใส่ขนม กล้วย ไปบอกไปกล่าวเจ้าที่เจ้าทางว่าวันนี้จะปลูกกระเทียมเน้อ ขอหื้อมันงามไม่มีโรคไม่มีภัย แม่ก็ลืม แม่ไม่ได้ใส่วันนี้ปลูกกระเทียม ปลูกไป 40 ถัง

ตอนเกี่ยวก็บอก บ่ใช่ใส่ไข่ ใส่กระทงใส่ข้าวใส่ขนมนมเนย ของคาวหวานใส่ๆ ลงไป ไปบอกเปิ้นว่าจะเกี่ยวข้าวแล้ว ตอนจะบุบข้าวจะตีข้าวก็เอาไข่ใส่ ตอนขนข้าวเข้ามาในเต็นท์ ใส่แต่ไข่ต้ม 2 แก่น (2 ลูก) ใส่ขนมนมเนย ทางเมืองน้อยเขามีเรียกขวัญข้าวด้วย ตอนนี้จะมีหรือไม่มีก็ไม่รู้ ทุกเตื้อแม่ไปแม่ก็หันเขา เขาเรียกขวัญข้าวมาบ้าน แต่ตอนนี้จะมีหรือไม่มีก็บ่ได้ถามเขา เขาเรียกขวัญเขามาบ้านมาอยู่ในยุ้ง ตอนแม่เป็นเด็กเป็นสาวนี่เขายะอยู่ถ้าเดินไป ไปเที่ยวต้องเดินไป ตอนอื่นๆ ก็ไป ตอนมัดมือก็ไป ไปหาหมูหาไก่ หามาเลี้ยง เมื่อก่อนเขาปลูกพริก แม่ชอบเอาถั่วเน่าไปแลก ต้องเดินไป ถั่วเน่าแผ่นไปแลกกิน เอามะขามเปียกไปแลกหัวเผือกหัวมันพริก เดี๋ยวนี้เขามาซื้อบ้านเราไป เมื่อก่อนบ้านเราเอาไปแลกมากิน...

สาธารณูปโภค

ไฟฟ้าเข้ามา มีลูกแล้ว ประมาณ พ.ศ. 2525

ผู้ให้ข้อมูล	**38) นางนภาพร ทีฆาวงศ์ อายุ 47 ปี**
ที่อยู่	**32 หมู่ 1 บ้านโป่ง ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้ให้ข้อมูล	**39) นางนิตยา จิระโต อายุ 38 ปี**
ที่อยู่	**96/2 หมู่ 8 บ้านศรีดอนชัย ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ชาติพันธุ์	**ไทใหญ่ (ทั้ง 2 คน)**
ผู้สัมภาษณ์	**นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี และนางสาววัชรินทร์ มณีวงษ์**
วันที่	**3 ธันวาคม พ.ศ. 2551**
สถานที่	**บ้านพ่อหลวงเจริญ ไหมนวน**
ผู้เรียบเรียง	**นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี**
รหัสเสียง	**PPK-ANT-P- 138**

ประวัติส่วนตัว

นภาพร ทีฆาวงศ์ อายุ 47 ปี แม่พ่อหลวงเป็นพี่สาวของพ่อพี่ นามสกุลเดิมคือ อ่อนมล นามสกุลนี้ไม่เยอะในเวียงเหนือ เกิดที่บ้านหมู่ 1 บ้านโป่ง เป็นบ้านแรกบ้านดั้งเดิม ถ้าท้าวความเดิมจริงๆ ก็สมัยสงครามญี่ปุ่นสงครามโลก คือปู่ของน้ายังเอากล้วยเอาอะไรไปแลกกับกระเป๋า สมัยตาของน้า มาพักที่วัดโป่ง มาพักแบบว่าจะเดินทางต่อหรืออย่างไงไม่รู้ แต่มาพักที่วัดโป่ง มันจะเป็นบ้าน มันจะเป็นแบบน้ำ เป็นโคลน เป็นปงเป็นโระ แล้วทีนี้เขาก็เปลี่ยนมาเป็นวัดโป่ง ที่จริงเวียงเหนือมันตั้งก่อนเวียงใต้อีก ตำบลเวียงเหนือ บ้านโป่งบ้านศรีดอนชัยติดกันแบบว่าเป็นเมืองเก่าแบบนี้ เป็นประตูเมือง ประตูดำประตูม่าน ประตูหลวงคงจะเป็นแบบกรุงศรีอยุธยาเข้ามาตรง

นั้นประตูนี้เข้ามาประตูนั้นอะไรอย่างนี้ (ประตูหลวง) คงจะเป็นประตูใหญ่ ประตูดำ ประตูม่าน ประตูม่านตรงขึ้นเนินมา (ประตูม่าน)คงจะเป็นแบบเรากั้นไว้ แบบคนเมืองเรากั้นเมืองไว้คงจะเป็นแบบนั้น ประตูดำก็คงแบบว่าทางนั้นอย่าไปออกเป็นประตูเรากั้นไว้แล้วแบบนี้คงเป็นประมาณนั้น เขาเรียกคูเมือง มีถนนแต่คงเป็นแบบถนนคนเดินไม่ใช่รถ ถนนคนเดินผ่าน (สมัยเด็กๆ) ไปแต่เราก็ไม่รู้จักว่าเป็นอะไร ตอนเด็กๆ ก็ไม่รู้ว่าเป็นประตูอะไร แต่พอโตขึ้นจะพยายามให้พัฒนาขึ้นมา ศึกษาที่นี่คือเมืองเก่า แต่เรารู้ว่าตรงนั้นเป็นประตูดำ แต่ก็ไม่สร้างอะไรให้เป็นกิจลักษณะ เรียกอย่างนั้นแต่ยังไม่มีการตั้งให้เป็นกิจลักษณะ แต่ตอนนี้รู้สึกว่าเขาจะอนุรักษ์ไว้ เขารู้ว่าเวียงเหนือเป็นเมืองเก่า พยายามอนุรักษ์ให้นักท่องเที่ยว เพราะว่านักท่องเที่ยวมาหลายคนอยากจะไปดูเมืองเก่า มีแบบอิฐเก่าๆ เจอแถวๆ คูเมือง เขาคงจะกั้นไว้ พวกวัดร้างก็มี...

พ่อพี่นี่เป็นกำนันเก่าเป็นได้ประมาณ 12 ปี ตั้งแต่ปี 21-32 ชื่อกำนันทร อ่อนมล เป็นสมัยปี 2521-2532 เป็นผู้ใหญ่บ้านได้เดือนหนึ่งแล้วก็เป็นกำนัน ตอนนี้เกษียณแล้ว ตอนนี้อายุได้ 79 แล้ว ยังอยู่บ้านน้านี่แหละ เป็นน้าของพ่อหลวง บ้านเลขที่ 32 หมู่ 1 ตอนนี้กำนันตอนเช้าจะมาทำสวนปลูกผักกาดปลูกอะไรอย่างนี้ ตอนนี้น้าทำสวนถั่วทำนา ที่นาอยู่ตรงทางเดินมา อยู่ทางข้างขวามือ ถ้าเรามานี่อยู่ขวามือ

(พ่อเป็นกำนัน) คนที่ 3 ที่ 4 นี่แหละ แม่เสียแล้วเมื่อปี 48 ชื่อแม่แสงอ่อง อ่อนมล เป็นไทใหญ่ พ่อรู้สึกว่าจะเกิดแม่ของ น้ามีพี่น้อง 4 คน พี่สาว พี่ชาย แล้วก็น้า น้องชายน้าเสียแล้วเมื่อปี 43 น้าเป็นคนที่สาม

บ้านโป่งในอดีต

มี 30-40 หลัง แต่นานมาก แยกจากศรีดอนชัย ตอนแรกจริงๆ ตรงศรีดอนชัยเป็นหมู่ 1 หมด แต่มาระยะหลังเปลี่ยนเป็นหมู่ 8 เป็นหมู่ใหม่เพราะประชากรมันเยอะขึ้นเขาก็เลยเพิ่มเป็นหมู่ที่ 8 เวียงเหนือนี่จะเป็นพื้นราบ 5 หมู่บ้าน บ้านหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 คือตรงนี้ หมู่ที่ 4 ก็เมืองน้อย หมู่ที่ 5 บ้านโฮ่ง หมู่ที่ 6 ก็เมืองน้อยอีก หมู่ที่ 7 คือเป็นลีซอหัวแม่เมือง ตอนแรกมันมี 7 หมู่ ทีนี้มาเพิ่มเป็นหมู่ที่ 8 คือแยกจากหมู่ที่ 1 ไปอีก แยกตอนที่พ่อน้าเป็นกำนัน ระยะจากปี 21-25 เพราะว่าประชากรมันก็เริ่มเยอะด้วย ตอนแรกจะเป็นคนในพื้นที่ทั้งหมด (บ้านโป่ง) จะเป็นไทใหญ่ คือหมู่ 1 จะเป็นศรัทธาวัดโป่งเป็นไทใหญ่ แต่วัดศรีดอนชัยจะเป็นคนพื้นเมืองคนล้านนา คือประเพณีเราจะต่างกันนิดหนึ่ง อย่างเดือนยี่ของคนเมืองแต่ถ้าเป็นเดือนของไทใหญ่จะเป็นเดือนสอง มันจะเลยกันสองเดือนๆ ถ้าเดือนไทใหญ่จะเป็นเดือนสิบสอง ถ้าเป็นเดือนคนเมืองจะเป็นเดือนยี่ เร็วกว่าเราสองเดือน เดือนมันจะเร็วกว่ากันสองเดือน ประเพณีจะต่างกัน ถ้าเป็นเมษาถ้าเป็นปีใหม่เมือง สงกรานต์นี่ถ้าไทใหญ่จะเรียกเดือนห้า แต่ถ้าเป็นคนเมืองคนล้านนาจะเรียกเดือนเจ็ด จะเร็วกว่ากันสองเดือน มันก็จะต่างกันนิดหนึ่ง ปีใหม่ก็จะไปขึ้นวัดสรงน้ำพระคล้ายๆ กัน มีกั่นตอมันจะมี แบบว่าถ้าพรุ่งนี้เขาจะขึ้นวัด อย่างเย็นนี้จะไปดำหัวผู้สูงอายุ ดำพ่อแม่คนที่เรานับถือ ญาติผู้ใหญ่ แล้วก็ไปวัด ประมาณวันที่ 15

สมัยแม่ผ้าทอเอง กะเหรี่ยงคล้ายๆ กัน แต่ไม่มีสีสันมีสีครีมเฉยๆ แต่ไม่มีสลับสี ไตนี่จะเป็นแบบแม่ฮ่องสอน คงเดิมแท้ๆ ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนถ่ายทอดกันมา ไทยนี่จะมีไทยประยุกต์ ไทยสมัยเก่า ไทยประยุกต์จะเป็นอีกแบบหนึ่ง เขาจะใส่เวลามีเทศกาล...

ประเพณี

ประเพณีมันจะต่างกันนิดหนึ่ง ปีใหม่นี่จะเหมือนกัน แต่เรียกไม่เหมือนกัน ประเพณีไทใหญ่เรียกเดือนห้า แต่คนล้านนาเรียกเดือนเจ็ด แต่สงกรานต์เหมือนกัน ดำหัวเหมือนกันหมด แต่ไทยล้านนาจะมีไปดำหัววัด ดำ

หัวผู้เฒ่าผู้แก่มี คนที่เรานับถือมี พ่อหลวง กำนัน ของเขาดำหัวหลังขึ้นวัด แต่ไทใหญ่จะดำหัวพ่อแม่ก่อนไปขึ้นวัด อย่างพรุ่งนี้จะไปวัด เย็นนี้ต้องดำหัวพ่อแม่ แต่หลังจากนั้นคนอื่นเราจะไปเมื่อไหร่ก็ได้ ก่อนอื่นเราต้องพ่อแม่ก่อน

มันจะมีสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา

เข้าพรรษาก็จะเหมือนกัน มีแห่เทียน เมื่อก่อนแบกกันเอง เมื่อก่อนจะไปแห่ในตัวอำเภอ แต่ละหมู่บ้านจะเอาเทียนไปคนละเล่มๆ เล่มใหญ่ แห่กันในตัวอำเภอพอเสร็จแล้วก็จะเอากลับมาที่วัดใครวัดมัน ไม่รวมกัน แบบว่าคนวัดนั้นก็เอาไปรวมกันวัดนั้นเลย เราก็เอามาตั้งที่วัดโป่ง

ออกพรรษาก็ถ้าเป็นประเพณีไทใหญ่ก็จะไปดำหัวกันอีก แบบว่าคนที่นอนวัด ไทใหญ่จะมีคนจำศีลเยอะ คนนอนวัดเยอะ แต่คนล้านนาจะไม่มีออกพรรษานะจะมีแต่ไทใหญ่ มีของเขาแต่เขาไม่ดำหัวคนเฒ่าคนแก่ แต่ไทใหญ่จะไปดำหัว มีงานดับไฟเทียนหลังออกพรรษาวันที่เท่าไหร่ก็ได้จะทำไม่ตรงกัน เหมือนถ้าเป็นวัดคนเมืองจะตรงกันเดือนยี่ ออกพรรษาเดือนยี่เป็ง ถ้าคนเมืองเดือนลอยกระทงคือเดือนยี่เป็ง ถ้าเป็นไทใหญ่จะเป็นปอยเดือนสิบเอ็ด แบบกาดหลู่ แต่คนเมืองฮ้องดับไฟเทียน จะมีกาดหลู่ จะมีสักสองวัน อย่างอีกวันที่ 15 จะเป็นวันออกพรรษา สักวันที่ 12 จะเป็น**กาดหลู่** แบบว่าใครมีอะไรก็เอามาขายตรงนั้น สมัยก่อนมันไม่มีร้านค้าเยอะเหมือนสมัยนี้ มีขนมมีอะไรก็เอามาขายที่กาดหลู่ จะทำบุญแล้วก็ต้องคนมีของอะไรก็เอาไปขายที่กาดหลู่ แต่เดี๋ยวนี้มันเปลี่ยนจากเมื่อก่อนเยอะแล้ว เข้าพรรษาไม่มี (กาดหลู่) พี่เคยขายขนม เดี๋ยวนี้เราจะซื้ออะไรตอนไหนก็ได้มีหมด แต่งานกาดหลู่เป็นงานประเพณีเหมือนกัน ตอนนี้ยังมีกาดหลู่แต่มันไม่เหมือนเมื่อก่อน มันจะเป็นการอนุรักษ์เฉยๆ แต่การขายมันจะเปลี่ยนไป

กาดหลู่จะทำในเมืองปาย แถวหน้าอำเภอจนไปถึงตลาดเทศบาล ไปตรงหน้าธนาคารกรุงไทย เมื่อก่อนจะมีตรงหน้าตลาดสดที่ข้างกรุงไทยมีแค่ตรงนั้นเฉยๆ เดี๋ยวนี้เปลี่ยนไปเยอะ เดี๋ยวนี้ก็ขายทุกอย่างเหมือนถนนคนเดิน ทำข้าวทำของพื้นเมืองดั้งเดิมแล้วนักท่องเที่ยวก็มาซื้อกิน ไม่ได้ขายให้คนท้องถิ่นเหมือนเมื่อก่อน เมื่อก่อนจะเป็นคนในท้องถิ่นหมดที่ไปซื้อ กรุงไทยมาตั้งปี 29 ตั้งแต่มีธนาคารมันก็เจริญมาเรื่อยๆ (พื้นที่ธนาคารกรุงไทยเดิม) เป็นที่ว่างเป็นบ้านคนที่รกร้าง มันมีธนาคารกรุงไทยกับค่ายทหารมาพร้อมๆ กัน แต่ถ้ามันมีค่ายทหารมีธนาคารมันก็เจริญขึ้นเรื่อยๆ ถ้าไกลปืนเที่ยงจริงๆ ก็ไม่มีอะไรเลย เมื่อก่อนกาดหลู่จะมีวันเดียว เดี๋ยวนี้มัน 2-3 วัน (กาดหลู่แบบท่องเที่ยว) ประมาณสิบปีแล้ว เมื่อก่อนนี้ถ้าเราอยากได้อะไรเราต้องไปวันกาดหลู่ มันจะมีขายหมด มันมีพิเศษมีขนมที่บางคนแม่ค้าแม่ขายจะไม่ทำพร่ำเพรื่อถ้ากาดเขาถึงค่อยทำ แต่เดี๋ยวนี้อยากกินอะไรก็มีตลอด แบบข้าวกั้นจิ้น เมื่อก่อนนี้ถ้าไม่ใช่กาดหลู่จะไม่ได้กิน คนขายก็จะไม่ทำ ต้องประเพณีกาดหลู่คนเข้ามาเยอะ ขนมอย่าง**อาลาหว่า ส่วยทะมิน เป็งม้ง** จะขายกาดหลู่ จะทำขายช่วงเทศกาล แต่เดี๋ยวนี้ก็ทำขายทุกวัน ไทใหญ่นี่ข้าวจี่ไม่ค่อยมี จะเป็นข้าวปุก อีสานเป็นข้าวจี่ ข้าวจี่ก็ข้าวจี่จริงๆ อย่างดีก็แค่เอาน้ำมันทาเกลือป่นแตะๆ สักหน่อย

ดอกไม้จะมี สวยดอก (กรวยดอกไม้เล็กๆ) เมื่อก่อนจะทำกันเอง เดี๋ยวนี้ขาย เมื่อก่อนนี้เขาจะไม่ทำขายทำเองหมด ดอกที่เขาใส่หม้อน้ำ มันเป็นตระกูลกับเจ้าแม่กวนอิม แค่เด็ดก้านมาปักมันก็ติด ต้นแก่ๆ ถึงจะมีดอกปีละครั้ง เรียกดอกปูหมากใส่บนหิ้งพระ จะใส่แจกันวางไว้บนหิ้งพระ ดอกสีเขียว ใบสีเขียว มันจะมีดอกนี้แหละเอาไปขาย ดอกปูหมาก เขาจะใส่หิ้งพระประจำเลย สมมติว่าพรุ่งนี้จะวันพระเขาต้องเปลี่ยนวันนี้ เป็นเอกลักษณ์เลย เทศกาลอย่างสงกรานต์นี้ แต่ก่อนนี้ตอนพี่เล็กๆ วันสงกรานต์วันสังขารล่องดอกไม้ในบ้านไม่ค่อยมีจะไปเอาดอกไม้ดอกเอื้องในป่า สังขารล่องเป็นคำเมือง ถ้าพูดถึงก็เมษา **วันสงกรานต์** วันที่ 13-14 ต้องเอาดอกไม้ในป่า เอื้องเงิน เอื้องคำ ที่มันมีในป่า และก็จะมีไม้ ต้นไม้ คล้ายไม้ประดับใบมันจะเป็นสีแดงสดจะสวย ก็จะใช้แทนดอกได้ มันจะขึ้นอยู่ในป่า ดอกไม้ที่อยู่ในป่าได้หมด (เพราะไม่มีดอกไม้ในหมู่บ้าน) มันแห้งเพราะสงกรานต์เดือนห้ามันจะแล้งไม่ค่อยมีดอกไม้...

เจ้าเมืองจะเลี้ยงประมาณหลังเมษา เลี้ยงเจ้าเมืองจะเป็นขนมขาว เลี้ยงขนมเจ้าเมือง ก่อนทำนาหลังเมษา สักเดือน จะมีคนดูแลอยู่คนหนึ่ง ดูแลหอเจ้าเมือง ดูแลทำพิธีกรรมเขาต้องมาดูแล เขาจะเป็นอาจารย์เก่าที่บวชเรียนมาแล้ว พ่อน้อยพ่อหนาน น้อยนี่เป็นเณร หนานนี่เป็นพระแล้ว พ่ออิ่น กิตติพูนพัฒน์ เป็นพ่อของ ผอ. โรงเรียนเวียงเหนือ คนเก่าแก่เหมือนกัน หอเจ้าเมืองใกล้ๆ บ้านเขาที่หมู่ 2 ระหว่างหมู่ 8 กับหมู่ 2 ทางหน้าสถานีอนามัยเวียงเหนือก็ตรงเข้าไป ใกล้ๆ ติดกับทุ่งนาข้างหลัง หอเจ้าเมืองมีที่นั่น...

(สภาพถนนสมัยก่อน) ถนนดินโคลนทุกเส้น ดินลูกรัง ไม่ใช่ดินลูกรังเป็นดินเฉยๆ ลำเหมืองก็จะเป็นแต่หญ้าไทย หญ้าอะไรกร้างไปหมด (เวียงเหนือ) ใช้น้ำเมือง วัดศรีดอนชัยเป็นวัดแรกของอำเภอปาย เก่ากว่าวัดโป่งไปดูรอบๆ เวียงเหนือจะเป็นเมืองเก่าเมื่อก่อน มีคูเวียงล้อมรอบแล้ววัดศรีดอนชัยจะเป็นวัดแรก ตอนนี้กำลังสร้างใหม่ เสามันเอียงมันจะล้มทับ ...

วัดศรีดอนชัยจะเป็นวัดเมืองคนเมือง **วัดโป่ง**จะเป็นวัดของคนไตไทใหญ่ ประเพณีต่างกันแต่ถือพระพุทธศาสนาเหมือนกัน แต่การกระทำการปฏิบัติแตกต่างกัน ก็เลยวัดโป่งเป็นวัดของคนไทใหญ่ วัดศรีดอนชัยเป็นวัดของคนเมือง เดิมคือคนพื้นเมืองเยอะกว่าก็เลยเป็นวัดแรกเลย วัดโป่งจะมาทีหลังหน่อย เพราะว่าพี่น้องไทใหญ่จะมีแค่กระจุกเดียวแต่เขานับถือศาสนาพุทธเหมือนกัน แต่วิธีการปฏิบัติการทำบุญแตกต่างกันนิดหน่อย เขาก็สร้างวัดของเขาขึ้นเอง (ตอนเด็กๆ) วัดศรีดอนชัยคนเยอะ ประเพณีคนหลายๆ เผ่าอยู่รวมกันได้ ศรัทธาศรีดอนชัยจะมีอยู่ 3 หมู่ คือหมู่ 8 หมู่ 5 หมู่ 2 มันติดกัน หมู่ 1 จะเป็นศรัทธาของวัดโป่ง แต่หมู่ 2 ฟากติดถนนวัดโป่งก็เป็นศรัทธาวัดโป่งนะ แท้ๆ เป็นหมู่ 1 เหมือนกันหมดตอนหลังมาแยกกัน วัดเดียวเองมีตั้ง 4 หมู่ ถ้าเป็นข้างนอก อย่างนาจลองกว้างมีแค่ 2 หมู่ แต่เวียงเหนือนี่แบ่งๆ กันไปเลย แค่นิดเดียวเองแบ่งตั้ง 4 หมู่ บ้านโฮ่งตรงเนินจะขึ้นมาบ้านโป่ง คือสะพานข้ามน้ำปายมาจะเป็นหมู่ 5 บ้านโฮ่งแล้ว แล้วถ้าเราเลี้ยวขวาเป็นหมู่ 2 บ้านใต้ (บ้านใหม่) แล้วตรงขึ้นมาเป็นหมู่ 1 มาทางนี้เป็นหมู่ 8 ที่บ้านโป่ง 60 กว่าหลังคาเรือน ศรีดอนชัยเยอะ 200 กว่าหลังคา

บ้านตาลเจ็ดต้นไม่เจริญเหมือนเดี๋ยวนี้ เมื่อก่อนตาลเจ็ดต้นไปไหว้วัดโป่ง เพราะว่าที่นี่ยังไม่มีวัด ประมาณ 6-7 หลังคา ไปวัดโป่งเพราะว่าเป็นไทใหญ่ สังเกตดูตอนนี้วัดพระพุทธบาทเริ่มมีบ้านมีคนไปอยู่รอบๆ 3-5 หลัง พอเยอะเข้าก็เป็นอีกหมู่ ก็ตั้งหมู่บ้านได้แล้ว10 กว่าหลังคาขึ้นไป ตอนนี้วัดพระพุทธบาทนี่ตาลเจ็ดต้นก็ไปเป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่มีรอยพระพุทธบาท เมื่อก่อนตอนพี่เล็กๆ เป็นดินในต้นไม้และมีแค่รอยพระบาทเพิ่งสร้างไม่กี่ปี พอสร้างแล้วก็หมู่ 8 หมู่ 5 หมู่ 1 หมู่ 2 และหมู่ 3 ตาลเจ็ดต้น ปีใหม่ก็จะไปทำบุญ วันสำคัญก็ไปกัน

ตลาดและการค้าขาย

ตลาดครั้งหนึ่งก็กาดหลู่นี่แหละ เมื่อก่อนจะมีคนมาขายตามบ้าน มีผักก็หิ้วขายตามบ้าน หมูก็หาบขายตามบ้าน ตัดเป็นชิ้นๆ ห่อใบตอง กิโลกรัมละ 13 บาท ตอนนี้ 130 บาท เขาจะขายตามบ้าน ร้านค้าไม่มี เมื่อก่อนขายของหวานก็หาบขาย ใส่กระบุง ลอดช่องขนมจีนจะหาบขายตามบ้าน หาบทั้งขนมทั้งจานทั้งชาม ไปถึงบ้านใครก็นั่งไปตามบ้าน เป็นลานตรงไหนก็ไปจอดขายตรงนั้น

ผู้ให้ข้อมูล **40) นางหลู่ เขียวหมาย อายุ 81 ปี**
ชาติพันธุ์ **ไทใหญ่**
ผู้สัมภาษณ์ **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี และนางสาววัชรินทร์ มณีวงษ์**
วันที่ **4 ธันวาคม พ.ศ. 2551**
ที่อยู่ **3/3 หมู่ 3 บ้านตาลเจ็ดต้น ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **บ้านนางหลู่ เขียวหมาย**
ผู้เรียบเรียง **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี**
FILE **PPK-ANT-P-140**

อุ๊ยหลู่ เขียวหมาย ตอนนี้อยู่กับลูกคน หลานคน ลูกชายมีหลานมีเหลน มีเหลนทั้งหมด 13 คน เกิดบ้านทางเหนือปู้น ไม่ไกลกัน บ้านเดียวกันนี่ พ่อแม่มาอยู่เมื่อใดไม่รู้ (สมัยเด็ก) บ้านมีไม่เยอะ มี 14-15 หลัง สามีเป็นคนเวียงเหนือ มาอยู่กันที่นี่ เคยอยู่ตรงที่ต้นตาล ทันหัน (เห็น) มันเจ็ดต้น เปิ้นมาไถ บ้านตาลเจ็ดต้น มีต้นใดก็ขุดคำ(ทองคำ) มีบ้านตาลเจ็ดต้น ตาลต้นใดก็ขุดเขาว่า ขุดเอาคำเอาเงินของใครก็บ่สู้ เขามาขุดต้นตาลเจ็ดต้นล้มหมด (ต้นปัจจุบันที่เหลืออยู่เพียง 1 ต้น) ต้นนั้นไม่ใช่ (ต้นเดิม 1 ใน 7) มันน้อยอยู่เมื่อนั้น พอเขาขุดต้นมะตันคนที่ขุดที่ต้นมะตันเขาขุดได้ที่ต้นมะตัน ต้นตาลบ่ได้ ตาลเจ็ดต้น ทำคนเดียว ต้นตาลมันสูง เมื่อเปิ้นขุดเซี้ยงตอนอายุซาว (20) มีลูกคนหนึ่งแล้ว ลูกอายุได้ 60 แล้ว อยู่ทางข้างวัด อยู่ทางใต้ (ต้นตาลเจ็ดต้น) ออกคนที่คนทางมีที่เดียวแต่ห่างกัน มันบ่เป็นแถว ปลูกคันนา มันมีคุ้มเดียวกันหมด... บ่สู้ใครปลูก คนก่อนเฮายังมีคนมันจะตาย พ่อแม่มีก็ยังหัน ไม้ตาลมีเจ็ดต้น มะตันมีทางตกโน่น ริมนา ทางตกนา นาอ้ายจิ่ง ยังอยู่ทางตกปู้น เมื่อนั้นเป็นนาของหนานชอเมื่อก่อนนะ ตายแล้ว บ่สู้จัก (ว่าใครมาขุดของไปได้) ขุดตอนมีลูกแล้ว บ่ใช่ขุดมะเดี๋ยว ขุดปีใดก็บ่สู้คนมาขุดแห่ม คนในบ้านบ่ได้ขุด คนไทยนั่นแหละ บ้านเฮานี่คนเมือง

พ่อแม่เป็นไทใหญ่หมด อยู่ที่นี่ เกิดมาก็มีในนี้ (ที่บ้านตาลเจ็ดต้น) ไม่ไปไหน แม่ฮ่องสอนยังบ่หัน เวียงใต้ยังได้เสาะกินเสาะว่า บ้านอยู่ทางเหนือ อยู่ฮิมน้ำปาย อันนี้บ้านใหม่ (บ้านเดิม) ติดวัดทางเหนือ อยู่กันทั้ง (หมู่) บ้านหลายหลัง น้อยกว่านี้ แถวนี้เป็นป่าไม้ ไม่ใช่ที่นา ที่นามีที่เก่าที่เดิม หลังวัดเป็นที่นา หน้าวัดเป็นบ้านคนบ้านที่ต้นตาลต้นเดียวนั่น บ้านเดิม ย้ายมาตอนมีลูกมีหลาน มีลูก 5 คน เกิดทางโน้น ชาย 2 หญิง 3 มาอยู่กับลูกคนที่ 5 อายุ 46 ปี เป็นแม่หญิง ที่ใหม่ก็มาอยู่ บ่ซื้อบ่ขายกันของพวกกัน บ่มีที่อยู่ก็มาอยู่ เดี๋ยวนี้ต้องซื้อขาย (สมัยก่อน) พอมาอยู่ก็อยู่ได้หมด แผ้วอยู่ ขอปู่ก้างมาอยู่ ปู่แก่ ปู้ก้างโย่ว ไม่มีตังค์ซื้อที่ สมัยก่อนได้กินไฮ่กินสวนกินทุ่งกินนาไฮ่ยังมีอยู่

การค้าขาย

ขายสะป๊ะ ของใช้มีของกินมี มีข้าวเส้นมีมาเมื่อใด ขนมลอดช่อง มีของกิน มีขายผัก ขายขนมเส้น ข้าวมูนลอดช่อง คนเวียงเหนือหาบมาขาย

การดำรงชีวิตทั่วไป

(หมู่บ้านปัจจุบัน) ทางอื่นมาอยู่ มาจากบ้านเก่ามาอยู่ ลูกมีหลานมีแผ่มาๆ ติ๊กๆ แม่อุ๊ยมี 5 ก็ 5 ห้าหลังแล้วนี่ 5 ก้อ ก็ 5 ครอบครัว มีครอบครัวกันหมด ต้นตาลก็คือบ้านอุ๊ย หน้าเฮินอุ๊ย เดี๋ยวนี้ญาติอยู่

ไร่พอทำเลี้ยงเป็นเขา ทำนาเป็น บ่มีแห่มเก่ามา สวนนี่มี นาบ่มี ใช้น้ำแม่เมือง เคยใช้น้ำปาย เดี๋ยวนี้ไม่ใช้แล้วน้ำปายทุกป๊อกแล้ว น้ำแม่เมืองไม่มีคนแล้ว ตายหมดแล้ว คนที่หนีก็หนีไป (บ้านรุ่นเดียวกับแม่อุ๊ย) มีอยู่บ้านนี้ทางกอง (ถนน) ทางตกกอง (ทิศตะวันตกของถนน) ทางเหนือ (แถวบ้านพ่อหลวงเจริญ) ทางตกกอง อ้ายจั๋นรุ่นลูก 60 ปี (รุ่นเดียวกับแม่อุ๊ย) มีเป็นพี่ แม่เฒ่าละ อยู่กองปู้นทางตกกอง...

ศาสนาและประเพณี

(สมัยก่อน) ไปวัดที่เวียงเหนือ วัด (ตาลเจ็ดต้น) เป็นป่า เจ้าเมืองอยู่ตรงนั้น โตมาก็มีตรงนั้นวัดไม่มีไปเวียง วัดทางตก (วัดโป่ง) ไปไหว้เจ้าเมือง ก็มีอิฐก่อขึ้นมา บ่ตั้งบ้านไม่ไหว้ เจ้าเมืองยะข้าวแตกเอาของกินของว่าไปเลี้ยงที่นั่น...

ขนมบ่ขาย ทำเป็นเวลา ปีใหม่เดือนห้า ขนมเตนที่เหนียวๆ ไม่มีไส้เป็นแป้ง มีน้ำอ้อย เหนียวๆ เหมือนแปงข้าวครก เดือนสิบเอ็ดออกพรรษาก็ขนมจ๊อก เดือนสามทำข้าวหย่ากู๊ ไทยกับไตเท่าเดียวกัน เดือนสี่ก็ยะข้าวแตกไปวัด เดือนหกบ่มี เดือนเจ็ดบ่มี เดือนแปดบ่มี เดือนเก้าบ่มี เข้าพรรษาเดือนแปดทำขนมจ๊อกไปวัด เข้าพรรษาไปวัด มีคนเฒ่า 2-3 คนนอนวัด ไหว้เจ้าเมืองเดือนแปดมันต่างซอมต่อ ซอมต่อสี่กลีบ ใส่ข้าวใส่ผัก มีลอยกระทง แม่น้ำปาย แปงที่วัดตาลเจ็ดต้น มีวัดตอนที่มีลูกแล้ว...

ลุงอ่อง (เป็นเจเร) บ้านที่เป็นขายก๋วยเตี๋ยว หลานแม่นี่แหละ **ปู่ก้างโย่ว** (เป็นผู้ใหญ่บ้านตอนยังอยู่บ้านเดิม) มีลูกหลานยังอยู่ในบ้าน ก๋วยสานได้ แต่แปมบ่สาน

พ่ออุ๊ยเสียตอน 45 ปี แก่กว่า 7 ปี ชื่อบะดิ่งต๊ะ นามสกุลแม่อุ๊ยบ่มี ถ้ามีผัวแล้วถึงมี มีแม่ชื่อจัน พ่อชื่ออู๋ พี่น้อง 2 ก้อ เป็นแม่หญิง

ความสัมพันธ์กับหมู่บ้านอื่น

(เวียงใต้) ลงประจำ ลงไปซื้อของมากิน ของกิน เป็นข้าว เป็นเกลือ เป็นพริก ถั่วเน่า เป็นข้าวสารนั่นแหละ ซื้อทุกอย่าง เดินเอาบ่มีรถ ร้านเพิ่งมี ตอนมีลูกก็บ่มี

(คำถาม: มีปกาเกอะญอจากบ้านเมืองน้อยลงมาบ้างหรือไม่?) เป่อเลอะ เดี๋ยวนี้บ่เดินแล้ว มีแต่ยางลงมา... บ้านหัวปายมีเก่าๆ เดิมๆ มาคุยเล่นมาหาของกินของว่า คุยภาษาดอยเป็นเฮาบ่สู้

(เสื้อผ้าแบบไต) ใส่ บ้านใต้เป่อะเลอะเสื้อไต ในเวียงเป่อเลอะเป่อเต๋อ เดี๋ยวนี้ก็มี ตัดเอาที่ร้านเอาผ้าไปตัด ในเวียง ไม่ได้ทอ ตอนหนุ่มได้ทอ มีกี่แต่ทิ้งหมดแล้ว เผาไฟ เมื่อก่อนทอเสื้อเอง ปลูกฝ้ายเองในสวน ปียะทีหนึ่งๆ อีดเอง ปั่นเอง ปั่นเอง ทอเอง นุ่งเอง บ่ขาย ไม่มีสี มีแต่สีขาว ถ้าใครมีสีก็ย้อม ใครมีเสื้อก็นุ่ง คนมีสมัยหนุ่มๆ ทอผ้ากันทุกบ้าน... ทำเสื้อ ทำซิ่น ผ้าที่ทอเองยังมี ตัดเสื้อเมือง เย็บเองก็เสื้อเมือง เย็บคนเดียว เสื้อหน้าไหว้ เสื้อสั้นๆ แค่เอว นุ่งกับซิ่น ผู้ชายก็นุ่งเหมือนคนชาย มีกระดุมตรงหน้าอก (เครื่องประดับ) เป็นมีก็ใส่ เฮาบ่มีก็บ่ใส่

อาชีพ

ทำนาเสร็จแล้วปลูกหอม มีขาวก็ปลูกขาวมีแดงก็ปลูกแดง ปลูกถั่วเหลือง ปลูกงาแต่ปลูกเมินแล้วในไฮ่มีทุกที่บนดอย นามันกินน้ำเยอะ บนดอยกินน้ำฝน บนดอยปลูกถั่วปลูกงาปลูกข้าว ข้าวไฮ่ก็มี ปลูกข้าวแช่ (ข้าวโพด) ข้าวโพดมาจากเชียงใหม่มา ข้าวแช่คนกิน กินอ่อนๆ สัตว์จะกินก็ได้คนกินก็ได้ เลี้ยงสัตว์ไม่ใช่เลี้ยงเป็นร้อย เลี้ยงตัวสองตัว

ป่าเฮ้วอยู่ข้างหลัง เมื่อก่อนนี่ฝัง เดี๋ยวนี้เผา ไว้ศพที่บ้าน ออกจากบ้านก็ไปป่าเฮ้ว ฝังไว้ มีพระไปด้วย

ความเชื่อ

ตะแหลวหนาม 7 เมียว (อย่าง) มังแข ไม้จี้ ไม้มะนาว ปานแข ถ้าไม่มีมังแขก็ปานแข เจ็ดเมียว หนาเจ็ดเมียว หาในป่า ในสวนร้าง มีคนทำขาย ทำเองก็ได้ ตะแหลวใหญ่แก้ขึดบ้าน เวลาเลี้ยงเมืองห้ามคนเข้าออก ตะแหลวติดหน้าบ้านอันเล็ก ไม่ให้ผีมาหาลูกหาหลาน มีประตูเดียวก็ใส่ประตูเดียว มีสองประตูก็ใส่สองประตู ใส่ทุกประตูถ้ามี (รวมกันทำพิธีที่วัดแล้วแบ่งออกไปทุกบ้าน) ทำตอนปีใหม่เดือนกุมภา ที่นาวางตะแหลวไหว้เจ้าที่ให้รักษานา ไหว้ตอนจะปลูกบอกท่าน ตอนจะเกี่ยวก็บอกอีกที ใช้ข้าวมูนเปลือกข้าวมูนขาวบอกอีก ตอนตีข้าวก็บอกก่อนเข้านา สีข้าวทุกที่ สมัยก่อนตำข้าว ครกไม่มี ตำครกเปิ้นบ้านแม่จัน ตอนลูกอ่อนยังไม่มีโรงสี...

2. ตำบลแม่ฮี้

ผู้ให้ข้อมูล **41) หมออำพัน ปรีชญาวิชัยกุล อายุ 49 (เกิด พ.ศ. 2502)**
ผู้สัมภาษณ์ **นางจารุภา โนซาวา อ. วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่ **7 ตุลาคม พ.ศ. 2550 (ครั้งที่ 1)**
8 ธันวาคม พ.ศ. 2550 (ครั้งที่ 2)
ที่อยู่ **99 บ้านแม่ปิง หมู่ 4 ต. แม่ฮี้ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **7 บ้านแม่ปิง หมู่ 4 ต. แม่ฮี้ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
(บ้านนายวัฒนะ ขันติพรพนา-ผู้ใหญ่บ้านแม่ปิง)
ผู้เรียบเรียง **นางจารุภา โนซาวา อ. วราภรณ์ มนต์ไตรเวศย์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง **-**

ครั้งที่ 1 วันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2550

การนับถือศาสนาคริสต์

กะเหรี่ยงในแม่ฮ่องสอนจะมีอยู่ด้วยกัน สองนิกาย คือ **คาทอลิคและแบ็บติสท์** เป็นสองนิกายที่ก่อตั้งเป็นองค์กรให้เห็นอย่างเด่นชัด แต่อย่าง Seven day ก็มีแต่องค์กรไม่ชัด แบ็บติสท์จะมีเยอะที่สุด

ในบ้านแม่ปิงนี้นับถือคริสต์นิกายแบ็บติสท์ ศูนย์กลางใหญ่ที่สุดของแบ็บติสท์ที่ไปรวมตัวกันก็จะอยู่ที่หอพักกะเหรี่ยงแถวๆ ทุ่งโฮเต็ลซอย 3 จะเป็นเครือข่ายคริสต์ของกะเหรี่ยงและลาหู่ ที่ศาสนาจารย์มักไปรวมตัวกัน แต่ที่ช่างเคี่ยนจะเป็นเหมือนโรงเรียนสอนพระคริสต์ธรรม กะเหรี่ยงกับลาหู่สำนักงานจะอยู่ด้วยกัน

พิธีกรรม ของแบ็บติสท์ก็จะมีไม่มากเท่าไร ไม่เหมือนกับพุทธ พิธีกรรมก็อย่างเช่น พิธีแบ็บติสท์มา (รับศีล) และ ศีลมหาสนิท ในชีวิตคริสเตียนจะรับศีลแบ็บติสท์มาครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นก็จะถือว่าเป็นคริสเตียนสมบูรณ์ ช่วงระหว่างดำเนินชีวิตก็จะมีศีลมหาสนิทจำนวนกี่ครั้งก็แล้วแต่พื้นที่ต่างๆ กันไป ก็จะมีไวน์และขนมปังไร้เชื้อ

ประเพณีมัดมือของกะเหรี่ยงนั้น ถ้าเปลี่ยนมานับถือคริสต์แล้วก็ต้องยกเลิกหมดเลย แต่กระเหรี่ยงที่ถือพุทธนั้นก็ยังคงมีประเพณีมัดมืออยู่ ซึ่งจะประกอบพิธีในช่วงขึ้นปีใหม่ (มกราคม-กุมภาพันธ์ กะเหรี่ยงเริ่มนับเดือนตามจันทรคติแบบภาคกลาง) เป็นพิธีที่ทำเพื่อเรียกขวัญในช่วงขึ้นปีใหม่ เหตุที่กะเหรี่ยงคริสต์ไม่ทำพิธีมัดมือเพราะเป็นความเชื่อ เมื่อความเชื่อเราเปลี่ยน การประกอบพิธีก็เปลี่ยน ความเชื่อของพุทธและคริสต์มันไม่เหมือนกัน เมื่อก่อนกะเหรี่ยงมีความเชื่อในเรื่องของเทพ ภูต ผี ปีศาจ ในฐานะที่เป็นผู้คุ้มครองเราแต่เมื่อเราได้รับความเชื่อใหม่ว่ามีพระเจ้าเพียงองค์เดียวเท่านั้น ก็เลยเปลี่ยนความคิดไปเลย และเชื่อว่าพระเจ้าจะคุ้มครองเราได้

หมออำพันเป็นคริสเตียนตามพ่อแม่ แต่คนที่ถือพุทธมาก่อนแล้วมาเปลี่ยนเป็นคริสต์ในหมู่บ้านแม่ปิงนี้ก็มีมากเหมือนกัน การเปลี่ยนในช่วงแรกอาจจะยากเพราะมันเป็นการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ในช่วงแรกต้องใช้วิธี *หักดิบ* เลย แต่ถ้าเราสามารถสัมผัสพระเจ้าได้เราก็จะเชื่อและยอมรับไปเอง ยอมรับโดยไม่สามารถหาเหตุผลได้ ไม่มีคำตอบ แต่การเปลี่ยนของแต่ละคนก็จะมีหลากหลายรูปแบบต่างกันออกไป

อย่างกรณีของหมออำพันเองที่เป็นคริสเตียนโดยกำเนิดก็จะมีการถูกปลูกฝังความคิดความเชื่อไปเรื่อยๆ ความเชื่ออื่นๆ ก็เลยไม่ค่อยรู้จัก แต่ก็ยังเกิดความสงสัยอยู่เหมือนกันสมัยที่เป็นเด็กว่าทำไมเราต้องนับถือคริสต์ พอไปเรียนหนังสือก็อยู่ในแวดวงของคนพุทธ ก็มีคำถามจากเพื่อนหรือจากครูถามเรามาตลอด เราจึงมีความมุมานะที่จะหาคำตอบว่าทำไมเราถึงนับถือคริสต์ศาสนา จนพบคำตอบข้างต้น

แต่ก็มีอีกรูปแบบคือ การได้รับการเผชิญหน้ากับพระเจ้าโดยตรง จึงเกิดการยอมรับในพระเจ้าคล้ายกับในพระคัมภีร์ที่เขียนไว้ในเรื่องของ เปาโล ที่เป็นคนที่รังเกียจ คริสเตียนมาก เห็นเมื่อไรต้องไล่ล่าฆ่าคนที่เป็นคริตเตียนตลอด จนกระทั่งได้ไปพบกับพระเยซู ได้เผชิญหน้าโดยตรง ก็โดนแสงของพระเยซูเป็นแสงจ้ามากจนเปาโลตาบอดไป แล้วพระเยซูก็ถามว่า “ท่านทำร้ายเราทำไม” เปาโลหาคำตอบไม่ได้ จึงยอมจำนน พระเยซูจึงบอกให้เปาโลไปที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งแล้วไปล้างหน้าล้างตา จะได้ตาสว่างขึ้นมา พอไปทำตามที่พระเยซูบอกก็ได้ปรับเปลี่ยนเป็นคนละคนไปเลย นี่ก็เป็นประเภทหนึ่งที่ได้หันมานับถือพระเจ้า

ส่วนอีกประเภทหนึ่งได้แก่พวกที่จนมุมในทางโลก เผชิญกับความยากลำบากความทุกข์ยากในโลกไม่รู้จะหันไปพึ่งใคร จึงได้มาขอกับพระเจ้า แล้วพระเจ้าก็ตอบสนองให้จึงหันมานับถือพระเจ้า

อีกประเภทหนึ่งได้แก่พวกที่เชื่อโดยคนอื่น อาจเป็นเพื่อน ครู บอก หรือแม้กระทั่งการแต่งงาน เข้ารีตต่างๆ จึงได้หันมาเชื่อ หรือประเภทที่ได้ผลประโยชน์จากการเปลี่ยนมานับถือคริสต์ศาสนา เช่นได้เงินทุน ประเภทนี้มีเยอะมาก

พวกที่เป็นคริสเตียนโดยกำเนิดและไม่ได้รับการปลูกฝังที่ดีเท่าที่ควรส่วนใหญ่จะอ่อนแอ ต่างจากพวกที่เผชิญกับพระเจ้าโดยตรงจะเป็นพวกที่เข้มแข็งมาก พระเจ้าเป็นพระวิญญาณเราสัมผัสได้ด้วยจิตวิญญาณของเรา ในภาษาอังกฤษคือคำว่า Soul และ Spirit ที่ส่วนใหญ่แล้วเราจะไม่ค่อยเข้าถึง ดังนั้นต้องเข้าถึงแบบหาคำตอบไม่ได้ โต้ตอบไม่ได้ เป็นลักษณะของการยอมจำนน

แต่ในส่วนของพุทธศาสนาจะเป็นลักษณะของการผสมผสานเพราะว่าไม่ได้เน้นในเรื่องของการเปลี่ยนจิตวิญญาณในความเชื่อเท่าไรนัก ไม่มีปัญหาในการทำงานร่วมกันในบ้านแม่ปิงนี้มีกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างพุทธกับคริสต์ ก็คืองานพัฒนาร่วมกัน เช่น ในเรื่องของกลุ่มออมทรัพย์ การดูแลทรัพยากรหมู่บ้าน การต้านยาเสพติด เป็นต้น แต่การพัฒนาวัดหรือโบสถ์ก็ดูแลของใครของมันไป การแบ่งแยกพุทธกับคริสต์จะแบ่งแยกกันชัดเจนเฉพาะการสักการะ การปฏิบัติศาสนาพิธีเท่านั้น แต่ในเรื่องอื่นๆ ก็จะมีการทำร่วมกัน ในบ้านแม่ปิงยังการรับถือผีอยู่ด้วย ยังมีการเลี้ยงผีฝาย ผีเสื้อบ้านอยู่ เรื่องนี้น่าจะไปถามบ้านลุงอ้ายและลุงมงคลน่าจะได้ข้อมูลดี

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ในเรื่องของการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ กะเหรี่ยงคริสต์ ก็ได้เข้าไปร่วมบวชป่าด้วย เป็นการดูแลรักษาคงพื้นที่บริเวณนี้ไว้ แต่ยังสามารถเข้าไปเลี้ยงวัวได้ มีการบวชป่าบริเวณ วัดดอย (เป็นวัดอยู่ไม่ใช่วัดห่าง) ป่าช้าและโรงเรียน เริ่มแรกการบวชป่า เกิดจากการประชุมร่วมกันของชาวบ้าน

การบวชป่ามันเป็นของพุทธซึ่งคริสต์เองก็เห็นชอบด้วยและยอมรับว่าจะไม่เข้าไปแตะต้องป่านั้น และไม่ได้เชื่อว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ แต่เข้าใจว่ามันเป็นกุศโลบายเป็นอุบายหนึ่งในการรักษาป่า เป็นพื้นที่ที่ถูกกันไว้คืนให้ป่าแล้ว

แต่ยังมีป่าอีกประเภทหนึ่งที่มีการบนบานศาลกล่าวไว้โดยการฆ่าสัตว์ไปบน เป็นป่าที่ไม่ใช้เลย เรียกว่าการ **“ป่าบน”** อยู่เลยบริเวณเลยด่านแม่ปิงขึ้นไป ตรงทางแยกเข้าวัดจันทร์ เพราะว่าตรงนั้นเป็นพื้นที่ที่เข้าถึงยากกันดาร ต้องการให้เป็นที่แพร่พันธุ์ของสัตว์ป่า เพราะว่าถึงแม้จะมีการบวชป่าแล้วยังมีการลักลอบตัดไม้อยู่ ก็เลยคิดว่าวิธีการใหม่คือการ บน เลย เป็นการสาปแช่งไปเลย คนทำพิธีเป็นคนฝั่งนู้น (คนพุทธ) โดยมีลุงอ้ายเป็นคนทำพิธีแต่กะเหรี่ยงคริสต์เองก็ยอมรับ และเห็นด้วยในการทำการบนป่า พื้นที่บนป่านี้จะควบคุมการห้ามล่าสัตว์ แต่การเก็บเห็ดเก็บหน่อก็สามารถเข้าไปใช้ได้ แต่ก็จะพยายามใช้ไม่มาก เพราะต้องการให้เป็นอาหารของสัตว์ป่าอยู่ จะใช้แค่พอกิน

การเก็บของป่าจะใช้ในบริเวณที่กันไว้เป็นป่าใช้สอย บริเวณนี้จะมีของป่าเยอะมากทั้งหน่อไม้ ผักส้มปี้ ใช้ยำอร่อยมากเหมือนยำยอดมะขาม ผักหวาน เห็ด (เห็ดโคน, เห็ดไข่ห่าน,เห็ดเผาะ) ในสมัยก่อนก็มีสัตว์ป่าทั้งหมูป่า เก้งด้วย บ้านแม่ปิงไม่มีการไปไล่ล่าส่วนใหญ่จะไปเอง ไปสองคนบ้าง ป่าที่มีผีดุที่สุดในบ้านแม่ปิงที่คนเข้าไปแล้วจะกลับมาเล่าให้ฟังไม่มีเลย แต่ที่บ้านอื่นมันมี

พืชพรรณทั้งหลายก็จะเก็บตามฤดูกาล **เห็ดจะเก็บในช่วงฤดูฝน ผักหวานจะเห็นในหน้าร้อน (กุมภาพันธ์ -เมษายน) และก็จะเป็นส้มปี้ แล้วก็จะเป็นหน่อไม้ก็จะเป็นช่วงเข้าหน้าฝน** ของป่าที่ได้มาก็จะขายในหมู่บ้านและวางขายริมถนนด้วย เห็ดกับผักหวานทำเงินได้ดีมาก เฉพาะแค่เห็ดก็ตกปีละสามแสนบาท ผักหวานก็ปีละแสน เลยทีเดียว ผักส้มปี้ ก็ถือว่าเป็นผักที่สำคัญมาก พอถึงฤดูต้องได้กิน ได้ยินชื่อก็น้ำลายสอแล้ว เป็นอาหารของคนเมือง ผักขี้เสียดก็เป็นผักที่มีมูลค่าเหมือนกัน เป็นความจริงที่ว่าถ้าไม่เผาป่าเห็ดจะไม่ขึ้นและได้มีการทำแนวกันเป็นม่อนดอยเลย ม่อนดอยที่คนไปเอาผักเอาเห็ดมากที่สุดคือม่อนก่อ ม่อนหมูโตน ม่อนดอกอูน เป็นม่อนที่ใช้ทั่วกันหลายหมู่บ้านไม่ใช่เฉพาะบ้านแม่ปิง คนที่เข้าไปเก็บผักเก็บเห็ดในป่าใช้สอยส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง เมื่อชาวบ้านไปเก็บเห็ดหอม เห็ดไข่ห่าน ก็จะไปเก็บตอนกลางคืนจะดีกว่าตอนกลางวันเพราะว่าเมื่อส่องไฟไปเห็ดจะสะท้อนแสงเห็นชัดเจนกว่า ผู้ชายส่วนใหญ่จะไปเอาไม้มาสร้างบ้านมากกว่า ช่วงที่ตัดไม้กันมากๆ จะมีในช่วงที่เริ่มมีการสร้างรีสอร์ท สร้างเกสท์เฮาส์ ช่วงนี้จะมีการตัดไม้มากกว่าช่วงที่มีการประกาศเขตอุทยาน เหตุที่ต้องตัดเยอะในช่วงนี้ก็เพราะว่ามีความต้องการไม้มาก เนื่องจากนำไปสร้างเป็นที่พักเพื่อการท่องเที่ยว ตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมาแล้ว ช่วงหลังนี้ไม้ไผ่ได้ถูกนำไปตกแต่งมากขึ้นเริ่มมีราคา มีการนำไปตกแต่งมากขึ้นจึงตัดมากขึ้นเช่นกัน

เขตป่าใช้สอยของบ้านแม่ปิงนี้เป็นเขตที่ชาวบ้านเป็นผู้ขีดเส้นกันขึ้นมาเอง แล้วเชิญอุทยานเข้ามาคุมด้วย ทางอุทยานก็ยอม เพราะว่าถ้าอุทยานไม่ให้พื้นที่ป่าใช้สอยชาวบ้านก็จะไม่มีที่กิน ดังนั้นมาช่วยกันดูแลดีกว่ามาเจรจากันเมื่อมีปัญหาเรื่องท่าทราย เพราะเกิดปัญหาขึ้นแล้วหาผู้รับผิดชอบไม่ได้ อุทยานก็บอกว่าไม่ใช่หน้าที่ดูแล กรมป่าไม้ก็บอกว่าไม่ใช่ ปัดความรับผิดชอบหมด แต่เมื่อมีการประกาศเป็นเขตอุทยาน กลับห้ามทำทุกสิ่งทุกอย่างในพื้นที่ เมื่อไม่มีใครจัดการได้ ก็ช่วยกันจัดการดีกว่า คนมีอำนาจก็ไม่ช่วยเหลือชาวบ้าน แต่ชาวบ้านไม่มี

อำนาจแต่มีคนจัดการ ถ้าไม่ให้ก็ขโมยใช้เอา แต่ถ้าให้เราใช้ได้เราก็จะดูแลให้เหมือนกัน แต่ถ้าลักขโมยใช้ จะมีความรู้สึกไม่ดี จะมีความรู้สึกว่าไม่ใช่ของตนเอง ความสามารถมีเท่าไรก็เอาไปเท่านั้น เอาไปให้ได้มากที่สุด ทางการมีปัญหามาจับก็จับไป มันจะไม่จบสิ้นสักที จึงต้องมาคุยกันว่าจะมาช่วยกันดูแล แต่ชาวบ้านก็จะใช้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น อันไหนที่มันจะเสริมได้ก็จะไปปลูกไปเสริมให้ อย่างเช่น การบวชป่า การบวชป่า เป็นต้น มีมาตรการการป้องกันคนนอกหมู่บ้านเข้ามาละเมิดกฎที่ได้ตั้งไว้ด้วย การริเริ่มความคิดนี้มีมาก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ท่าทรายซะอีก

น้ำห้วยแม่ปิงใช้ทั้งอุปโภคบริโภคเช่นประปา การทำนา เวลากินน้ำเหมืองเข้านาจะแบ่งน้ำตามขนาดต๊าง โดยเอาน้ำเข้านาพร้อมกันทั้งต้นน้ำและปลายน้ำ แสดงว่าน้ำต้องดีมาก ไม่ได้แย่งน้ำกันเลย ไม่ค่อยมีการลักน้ำ ต๊างใครต๊างมัน ถ้าน้ำไม่เข้านาก็ไปบอกแก่ฝายมาจัดการ ว่ามีอะไรมาอุดตันไหม ฝายรั่วไหม ถ้าหากฝายล่มก็จะเกณฑ์ผู้ใช้น้ำทั้งหลายไปช่วยกันซ่อมแซมฝาย โดยแก่ฝายจะได้ค่าตอบแทนเป็นข้าวต๊างละสองควาย ควายหนึ่งจะประมาณ 28 ลิตรครึ่ง

บ้านแม่ปิงในปัจจุบันยังไม่มีการซื้อข้าวจากข้างนอกมากินเลย กินข้าวที่ปลูกเองยังเหลือเฟือ จะซื้อก็เฉพาะเกลือ น้ำปลา ผงชูรส ของต่างๆที่ใช้ในชีวิตประจำวันเท่านั้น แต่ข้าวไม่ต้องซื้อ ปลูกข้าวได้ปีละครั้ง ได้ข้าวครั้งละประมาณ 20 กว่าถังก็สามารถอยู่ได้แล้ว ปลูกข้าวใช้เวลา 4 เดือน เป็นข้าวพันธุ์พื้นเมือง ชื่อพันธุ์ *"หอมอ้ม"* มีกลิ่นหอมมาก และพันธุ์ กข.6 กข.11 ก็ปลูก

เส้นแบ่งระหว่างป่าใช้สอยกับป่าบน จะใช้ร่องน้ำปิงกับสันดอยเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง สภาพป่าทั้งสองพื้นที่ก็จะไม่ต่างกัน เพียงแต่จะมีความชื้นสูงมากกว่าในป่าบน บริเวณป่าที่กันไว้นี้เคยเป็นป่าที่ชาวบ้านเคยไปใช้ทำไร่มาก่อน แต่ก็ได้เลิกไปเพราะเห็นว่าเป็นลำห้วยที่ใช้ดื่มกินกันและช่วงหลังมีการทำนากันมากขึ้นจึงหันมาทำนากัน มีทั้งเป็นที่นาของตัวเองและที่นาเช่า สำหรับนาเช่านั้น คิดค่าเช่าผ่าครึ่งในกรณีที่เจ้าของที่นานั้นมาช่วยลงแรงด้วยเท่านั้น แต่ถ้าผู้เช่านาทำเองทั้งหมดก็จะแบ่งกันตามข้อตกลงกัน ค่าหัวนาก็ตอนนี้ก็จะอยู่ที่ ข้าว 20 ถัง เจ้านาได้ 3-4 ถัง นาเยอะที่สุดก็ประมาณ 10 ไร่ คือลุงเชอ มีที่นาที่เป็นมรดกตกทอดมาเยอะ แต่คนที่ปล่อยให้กู้ข้าวไม่มีเลย ลุงปันและลุงตัน น้อยมุ้ง เป็นผู้ที่มีโรงสีและเป็นคนมี (รวย) ในหมู่บ้าน **ลุงตัน น้อยมุ้ง** (เป็นกะเหรี่ยงและเป็นศาสนาจารย์) ยังเคยมีช้างด้วย พ่อแม่ยังเคยไปลากไม้ให้บริษัทฝรั่ง

Key Informant

- **ไพบูลย์** เป็นหลานของ**พะตีโตโลโค่** คือผู้ที่เคยไปกับขบวนพ่อค้าวัวต่าง
- **ประดิษฐ์ คำเขียว** เป็นลูกของนายดิเรก พ่อก็เคยมีช้างเหมือนกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

คนกะเหรี่ยงไม่เคยไปเช่านาคนเมืองเลย ส่วนใหญ่จะไปทำแบบนาผ่า ไม่ใช่ว่าไม่มีกิน แต่เพราะว่านาไม่มีคนทำ จึงไปทำให้เขา ความสัมพันธ์กับคนเมืองอย่างการผูกเสี่ยวไม่มี แต่จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะของประเพณีร่วมกันมากว่า อย่างเช่น สงกรานต์ สลาก ก็จะแบ่งหมวดกันไป (คนพุทธ) การไปสัมพันธ์กับคนไทใหญ่ลีซอก็จะเป็นไปในลักษณะของการทำมาหากิน มีการใช้พื้นที่เลี้ยงวัวเลี้ยงควายที่เดียวกัน ใช้พื้นที่ป่าร่วมกัน โดยใช้คำเมืองเป็นสื่อกลางในการสื่อสาร และมีการสอนคำเมืองกันด้วย มันก็จะออกเพี้ยนๆ หน่อย ก็สื่อสารเข้าใจกัน มีการแลกเปลี่ยนกันระหว่างกะเหรี่ยงกับคนเมือง เช่น เกลือและอาหารทะเลอย่างปลาทู มีเรื่องเล่าว่าเคยมีการขายที่นาเพื่อซื้อปลาทูด้วย บ้านไหนได้กินปลาทูก็ถือว่า มีฐานะดีแล้ว

การใช้ที่ดินเมื่อก่อนก็ใช้แบบหมุนเวียนกันรอบประมาณ 10 ปี หากทิ้งที่ไว้นานเกินนั้นก็จะไม่มีการเข้าไปใช้ที่ดินนั้นๆ เพราะจะรู้กันว่าเป็นของใคร แต่ช่วงหลังๆ นี้เมื่อมีการหยุดทำกินเพียงที่เดียวแล้ว ก็จะมีการมาขอที่ดินที่ไม่ใช้นั้นด้วย เพื่อเอาไปเป็นที่ทำกินต่อไป

ในเรื่องของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ชาติพันธุ์ที่ไม่ค่อยร่วมมือ ก็คือ ลีซอ เพราะพวกเขามีความคิดในการใช้พื้นที่ไม่ย้ายไปไหน จะมีการใช้ซ้ำที่เดิม อย่างเข้มข้น ใช้หลายๆ อย่างในพื้นที่เดียว เช่น ปลูกข้าวโพด ข้าวกิน ผลไม้ในแปลงเดียวกัน พวกเขาเป็นคนขยันแต่ความคิดเชิงอนุรักษ์ไม่ค่อยเห็น ใช้ที่เดิมไม้ก็หมดลงไปเรื่อยๆ ต่างจากกะเหรี่ยงที่ใช้พื้นที่หมุนเวียนกันตลอด ป่าจะฟื้นตัวตลอด ในปีที่สามก็จะเริ่มฟื้นตัวเป็นป่าแล้ว แต่ในช่วงปีที่สองก็สามารถเข้าไปเก็บหัวเผือกหัวมัน มะเขือ พริกได้แล้ว และเป็นที่หลบซ่อนของสัตว์อย่างหนู กระต่าย เม่น เก้ง ได้แล้วพอปีที่สี่ก็มีต้นไม่เป็นป่าชัดเจนมากขึ้น พอสิบปีก็เป็นต้นไม้ใหญ่ และพื้นโล่งแล้ว ฉะนั้นไม้ต้องถางหญ้ามากนัก เอาไม้ล้มลงก็พอแล้ว เพราะดินมันดีอยู่แล้ว เมื่อเผาแล้วปลูกผัก หญ้าจะไม่ขึ้น เพราะมันไม่มีหญ้ามาตั้งแต่แรกแล้ว อีกอย่างดินก็ดีเพราะว่ามีใบไม้ทับถมมาตลอด แต่ถ้าทำหน้าดินเดิมๆ ซ้ำกันจะต้องพลิกดินและถางหญ้าตลอด ดินไม่ดีก็ต้องใช้เกลือบำรุง เพื่อฆ่าหญ้าแต่ทำแบบหมุนเวียน คนเดียวสามารถทำได้สิบกว่าไร่เลยเพราะงานไม่หนักมาก

ทำแค่พอกินอย่างเช่นคนในบ้านมีสี่คนปลูกข้าวไร่ประมาณเจ็ดไร่ก็พอกินแล้ว แต่ในไร่ก็จะมีพืชผักอยู่ด้วย ก็พอกินแล้ว แต่ตอนนี้ก็ต้องปลูกข้าวแบบประณีตมากขึ้นเพราะที่ดินไม่หมุนเหมือนเมื่อก่อน เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2527 ที่มีการยกเลิกการปลูกไร่ข้าวในบ้านแม่ปิงและมีการปลูกแบบประณีตขึ้นมา โดยคนเมืองเป็นคนนำการปลูกข้าวแบบประณีตมาใช้ หนึ่งไร่จะได้ข้าวประมาณ 80-90 ถัง ข้าวนาหว่านนี้ไม่มีใครทำเลยเพราะได้ข้าวน้อย แตกหน่อน้อยกว่า ส่วนใหญ่ทางภาคกลางแต่ภาคเหนือพื้นที่นาไม่เหมือนกัน การปลูกแบบประณีตก็ดีเหมือนกันเพราะไม่ต้องย้ายบ้านตามไร่ การขนข้าวก็ยากกว่า บ้านก็ไม่ถาวร ไร่ก็ไม่ถาวร ไม่ได้อยู่ติดที่ แต่ว่าการจัดการในเรื่องดินก็จะยากและซับซ้อนขึ้น การแย่งชิงมากขึ้น การคุมคุณภาพดินก็จะยากขึ้น

ครั้งที่ 2 วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2550

ผู้สัมภาษณ์ **นางจารุภา โนชาวา**

สถานที่ **99 บ้านแม่ปิง หมู่ 4 ต. แม่ฮี้ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**

ประเพณี

ผมมีความคิดว่า หากอยากรื้อฟื้นประเพณีวัฒนธรรมคนกะเหรี่ยง น่าจะเป็น “อึทา” เป็นเหมือน บทกวีใช้ร้องในงานศพ เป็นสิ่งที่ทั้งพุทธและคริสต์สามารถจะร่วมกันได้ หนุ่มสาวน่าจะได้มีการเรียน/เรียนรู้ บทของการอึทา คล้ายกับบทสวด เกี่ยวกับคนตาย-คนเป็น สุดท้ายหลังจากเสร็จพิธีทุกอย่าง จะมีการตอบโต้กัน มีความต่อเนื่องหนุ่มสาวจะมีโอกาสเกี้ยวพาราสีกัน อยู่จนดึก ถึงสว่าง บางศพอยู่ถึง 3 วัน นอกจากนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเรื่องการดำเนินชีวิต มีคติสอนใจ ลึกซึ้ง

หมออำพัน ชี้ให้ดูลายผ้า (ซิ่นแดง) ที่จะทอออกมาเป็นลายคู่ ที่มีความหมายว่า มีคู่แล้ว

ทา จึงเป็นวิถีชีวิต และ คำสอน ปัจจุบัน ถ้าสอนคงไม่มีใครเรียน เพราะภาษาเป็นภาษาศิลป์ ยาก แต่มีแนวทางอยู่ 2 แนวคือ

1. ทำเป็นหลักสูตร ในโรงเรียนให้คนแก่ไปสอน
2. เมื่อมีงานศพ เราให้เด็กที่ได้รับการฝึก-สอน มาลองตอบโต้กันดู

อาจจะวางบ้านแม่ปิงกับบ้านห้วยแก้ว มาประชันกัน ทาเป็นหลายอย่าง เนื้อหาใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง คนส่วนใหญ่ยังอยากให้มีอยู่ การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่ทำอยู่ในปัจจุบัน คือให้คนแก่ขึ้นร้อง กับเด็กสาวแล้วให้คนเฒ่าไปกระซิบบอกข้างๆ (ไม่แน่ใจว่าอาจไม่ให้ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วร้องทา) จริงๆ แล้วจะอยู่ได้นานๆ ต้องมีการชิงไหวชิงพริบกันถึงจะสนุก

ผมคุยกับทางโรงเรียนเขาก็เห็นด้วย ต้องอาศัยคนรู้จะได้ปรึกษา ตอนนี้รวบรวมทาอยู่จำนวนหนึ่ง ความรู้คนเฒ่าคนแก่ ใช่ว่าจะไม่มีเหตุผล ยกตัวอย่างเรื่องลายผ้า ปกติคนกะเหรี่ยงจะใส่ผ้ายาวหน่อย ทีนี้เราจะเห็นว่า ลายแต่ละเส้น จะมีความหมาย เวลาเขาเย็บ ก็จะเย็บต่อกัน ฉะนั้นจะเห็นลายผ้าเหมือนกัน (หัว-ท้าย) ทุกอย่างจะเป็นคู่ เป็นชิ่นแม่บ้าน หมายความว่า เขามีคู่แล้ว สาวจะแต่งชุดเฌวา

บ้านแม่ปิงจะเป็นสกอว์(ขาว) ต่างกันที่ภาษา รายละเอียดของความเชื่อ เสื้อผ้า กะเหรี่ยงแดง (คยา) จะมี 7 เผ่า จะมีเผ่าใหญ่ๆ 3 เผ่า สกอว์มีมากที่สุด รองลงมาเป็นโปว์ และคยา นอกจากนั้นมีปะต่อง ปะหล่อง จะแตกต่างกันนิดๆ หน่อยๆ

ตำนาน

ตามตำนานมีพี่น้อง 2 คน ชายคน หญิงคน ผู้ชายชื่อพาสกอว์ แปลว่า มะเขือ ผู้หญิงชื่อ หน่อเพ่อโอ่ ตอนหลังแยกกัน หน่อเพ่อโอ่มีลูกหลานออกมากลายเป็น *โปว์* และลูกหลานของพาสกอว์ ก็คือ*สกอว์* เป็นตระกูลพ่อ เพ่อโอ่เป็นตระกูลแม่ ตอนหลังๆ ลูกหลานมากขึ้นสองตระกูลใหญ่ ก็กลับมาแต่งงานกัน จะออกมาเป็น บ่ะเวย หรือ คยา (กะเหรี่ยงแดง) สรุปแล้วเป็นพี่น้องกันหมด*

---

* รายละเอียดดูจากเอกสาร จากวิทยานิพนธ์ (ศาสนศาสน์ ม.พายัพ) ของ ชันนี่ แดนพงพี หาได้ที่ สำนักงานกะเหรี่ยงแบ็บติสในประเทศไทย ทุ่งโฮเต็ลซอย 3 เชียงใหม่ / ไฟล์ ***ประวัติศาสตร์กะเหรี่ยง*** / และยังไม่มีงานที่เขียนถึงความต่างกันของกะเหรี่ยงแต่ละกลุ่ม รายละเอียดจะมีมาก มีประเพณีหลายอย่างอีกมาก ที่ไม่ได้มีคนเขียนถึง

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

กะเหรี่ยงบ้านแม่ปิง อยู่มาตั้งแต่ช่วงประมาณ พ.ศ. 2300 (แต่เป็นข้อมูลที่ไม่ได้ทำวิจัยเป็นรายละเอียดเจาะลึก) จากคำบอกเล่า ผมเคยอ่านงานที่เขาไปฝังตัวศึกษาหลายชิ้น บางอย่างก็ใช่ บางอย่างก็ไม่ใช่ กลายเป็นเรื่องของกะเหรี่ยงปัจจุบัน อย่างคำพูดคำจา หรือพิธีกรรมมีการประยุกต์ไปแล้ว ผมเองก็คิดต่อว่า อยากให้ความที่มีคนศึกษามานี้ มีการนำเข้าสู่โรงเรียนให้เด็กได้อ่าน

เรื่องนักท่องเที่ยว ผมเองก็ไม่อยากให้เข้ามามาก เพราะว่า*นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เข้ามาไม่ค่อยมีคุณภาพ* เท่าที่คุยกับชาวบ้าน ถึงแม้ว่าเขาไม่มาทำอะไรให้เรา แต่ความคิดเราจะเปลี่ยน คือ เปลี่ยนจากวิถีชีวิตที่เราอยู่พอเพียง ก็จะมองไปที่เงินเป็นหลัก แล้วอย่างอื่นก็จะตามมา เราเองนั่นแหละจะทำลายเรา ไม่ใช่คนอื่นทำลายเรา อย่างเช่น ชาวบ้านจะคิดว่าทำอย่างไรให้ได้เงิน ก็ทำทุกอย่าง จะเกิดการเปลี่ยนรูปแบบบ้าน ล่องแพ ต้องตัดไม้ในป่า ต้องมีน้ำอุ่นน้ำเย็น แย่งน้ำเขาเข้ามา มีการติดป้าย คัทเอ้าท์ เป็นต้น ความเป็นวิถีชีวิตก็จะหาย เช่น เดี๋ยวนี้ในเมือง เขากำลังทำลาย แต่เราเองก็ทำลายเราเองเหมือนกัน คือ เราขาย

อย่างเราดูแล้วว่ามีโอกาสได้เงิน แต่ถ้าเราเดินพลาดไป ติดหนี้ แล้วจะทำอย่างไร ขายที่ ที่ก็เริ่มหาย คนที่อยู่ข้างๆ ที่ถูกขายก็จะไม่ได้ใช้ชีวิตแบบเดิมก็จะเริ่มเปลี่ยนไปแล้ว เหมือนปายเดี๋ยวนี้ไม่ใช่ปายแล้ว ถ้าเป็นคนไทยก็ไม่คิดอะไรมาก ขอให้ได้มาสูดอากาศบริสุทธิ์ ชมวิวแปลกๆ ถ่ายรูป

มีแนวคิดอันหนึ่งเป็นแนวคิดแบบระบบราชการ ต้องฟื้นฟู และถ้าสามารถเอาวัฒนธรรมประเพณีขึ้นมาขายได้ วัฒนธรรมก็จะยั่งยืน จะมีคนค้นคว้า ขวนขวายและเอามาเป็นสินค้า สิ่งที่หายๆ ไปก็จะกลับคืนมา แต่จริงๆ แล้ว คนที่ทำ จะมีซักกี่คน คนที่ทำแบบนั้น จะไม่ใช่นักธุรกิจ ที่จะออกมาขาย จะเป็นนักวิชาการ นักประวัติศาสตร์ ทำเพื่อที่จะดื่มด่ำ อยากรู้ลึกๆ ลงไป กระหายในเรื่องความรู้ มาศึกษาแล้วหยิบออกมาเป็นเรื่องราว เป็นเอกสารที่มีคุณค่า ถ้าแบบนี้จิตวิญญาณไม่หายแต่จะถูกถอดออกมา แต่ถ้าถอดแบบธุรกิจนี่ไม่ใช่จะเป็นสินค้าที่แห้งแล้ง ไม่มีจิตวิญญาณ เหมือนการก็อบปี้ดอกไม้ เป็นดอกไม้พลาสติค ดูเหมือนจริง แต่ไม่มีอะไรอยู่ในนั้นเลย ไม่มีองค์ความรู้ ไม่มีจิตวิญญาณ ถึงแม้ขายได้เป็นเรื่องเป็นราว ได้สตางค์ โดยเฉพาะธุรกิจท่องเที่ยวไทยเขาไม่ได้สนใจตรงนั้นเลย ขอให้ได้ขาย ทำด่วน ลองไปดูโปสการ์ดที่เขาถ่ายขาย จะไม่มีเนื้อหาเชิงประวัติศาสตร์เลย แม้แต่การทำซิล์คสกรีน **ไปปายมา** มันไม่ได้สื่ออะไร เป็นลักษณะของ local area ถ้ารูปนี้มีแต่ที่ปายเท่านั้น ผมว่า ถ้ามีสินค้าแบบเฉพาะที่ก็ดี คนซื้อเขาจะซื้อในราคาที่คุ้มกับคนทำ เช่น ผ้า ถ้าไม่มีอะไรอยู่ในนั้นเลยราคาจะ ต่ำ แต่ถ้าเรารู้มากกว่านั้น ผืนละพัน เราก็ซื้อ

เรื่องเล่า

ลายผ้ากะเหรี่ยงมีความหมาย แต่ไม่รู้ว่า พี่บัวคำมีองค์ความรู้ตรงนี้อยู่มากแค่ไหน แต่มันมีความหมายหมด อย่างเขาพูดถึง เรื่องลายผ้า เขาจะถอดออกมาเป็นลายงูเหลือม ซึ่งมันมีเรื่องเล่า เป็นนิทานโรแมนติคเหมือนกัน คือว่า ผู้หญิงคนหนึ่งช่วงที่แฟนเขาไปค้าขายที่อื่น หรือไปแสวงหาความรู้ ผู้หญิงเป็นสาวสวย มีคนมาชอบ ก็มีคนมาหลอกเอาไป เป็นคนมีคาถาอาคม ผู้ชายทั้งคู่ ก็มีอาคมพอๆ กัน แต่คนแรกเอาคาถาอาคมมาแต่ไม่เชื่อฟังอาจารย์ ไปกินในสิ่งที่ครูห้าม เลยกลายเป็นงู อีกคนหนึ่ง เลยได้สาวคนนี้เป็นภรรยา ชายคนแรกจะกลับมาแย่ง ชายคนที่สองรู้ เวลาจะไปค้าขายก็เลยห้ามไม่ให้ภรรยาลงข้างล่าง ให้อยู่แต่บนบ้าน เพราะรู้ว่าจะมีอันตราย คนแรกกลับมาเป็นคนไม่ได้ เลยมาในรูปลักษณะของงู มีคาถาอาคม ก็มาลากเอาผู้หญิงไป ผู้หญิงจะส่งข้าวให้แฟน เมื่อก่อนไม่มีตัวหนังสือก็ได้ทอออกมาเป็นลายผ้า แล้วส่งไปให้แฟน ผู้ชายเลยรู้ว่าผู้หญิงโดนเอาไปแล้ว ลายผ้าถ้าคนไม่รู้ก็มองว่าเป็นลายทั่วไป แต่ลายมันมีความเป็นมาเป็นไป

(หมออำพันหอบเอาหนังสือภาษากะเหรี่ยงออกมาให้ดูหลายเล่ม) หนังสือนี้เป็นกะเหรี่ยงที่อยู่ในเมืองไทยแล้วเขาถอดออกมา บางเล่มก็มาจากพม่า รูปธงนี้ มีความเป็นมา เป็นไป พม่ายอมให้เอาขึ้น เป็นแค่สัญลักษณ์ เราอยู่ในเมืองไทยก็รู้สึกว่าเป็นคนไทยคนหนึ่ง ในส่วนความเป็นเชื้อชาติ เราก็รู้สึกว่า การมีสัญลักษณ์ความภาคภูมิใจก็ยังมีอยู่ มีความผูกพัน ในส่วนตัว และความรู้สึกของ**กะเหรี่ยงกลุ่มหนึ่ง เขาไม่ต้องการดินแดน เขาบอกว่าโลกนี้เป็นพี่น้องกันหมด ก็ดินแดนเป็นเรื่องสมมุติขึ้นมาว่าพื้นที่เป็นของเขา ของเรา** ถ้าไม่มีดินแดนก็จะดี ภาพในหนังสือเป็นภาพดอยผาอ่าง (และภาพคนแต่งชุดกะเหรี่ยง) คือดอยผาอ่างนี้ออกมาทางประยุกต์แล้วเป็นแฟชั่น แบบดั้งเดิมคือซิ่นแดง

ธงกะเหรี่ยง สีแดง หมายถึง ความกล้าหาญ
สีขาว หมายถึง ชีวิตที่บริสุทธิ์
สีน้ำเงิน หมายถึง ความสัตย์ซื่อ
มีดวงตะวันสาดแสงขึ้นมา หมายความว่า จะต้องยิ่งใหญ่ขึ้น
ลำแสง 9 แฉก คือ ดินแดนที่มีอยู่ในพม่า จะมีดินแดนดั้งเดิมอยู่ตาม แม่น้ำ ภูเขาต่างๆ มี 9 อาณาจักร เราอยู่ชายแดน น้ำสาละวิน

เครื่องดนตรี

โกละ เป็นกลองมโหระทึก จริงๆ แล้วกะเหรี่ยงจะถือว่าเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่งเขาจะเรียกเป็นตัว ไม่ได้เรียกเป็นอันหรือชิ้น ใช้ในการเรียกระดมพล มันหมายถึง การรวมตัวกัน กะเหรี่ยงจะมีสัญลักษณ์เป็นเครื่องดนตรีคือ โกละ แล้วมาเจริญเติบโตในวัฒนธรรมของขมุ (เขมร)

แกว ปี่เขาควาย
ปีบา ปี่
เตหน่า เป็นเครื่องดีด
ปอกู๊ว์ เครื่องสี
โมล มอง / ฆ้อง
ปะเดะ

ผมเรียนหนังสือภาษากะเหรี่ยงมาจากพ่อ ถ้าเป็นหนังสือพม่าเราจะอ่านไม่ออกซักตัว คนละอย่างกันแต่เก๊าคงมาด้วยกัน คล้ายกัน ความจริง กะเหรี่ยง ไทย พม่า ไต เมือง ภาษาเดิม มาด้วยกัน เป็นทรงกลม แต่ภาษาอังกฤษมาจากทรงสามเหลี่ยม

เครื่องดนตรี บ้านเรายังมี เตหน่า โกละ แกว โมล อยู่ (ในหนังสือ) จะเล่าว่า แต่ละอย่างมีความเป็นมาอย่างไรบ้าง

โกละ มีหลายแบบ หลายรุ่น หลายสมัย ถ้าคนดูเป็นจะรู้ว่ามาจากยุคไหน ผลิตแต่ละยุคจะมีกี่ใบ มีลายอยู่ด้านหน้า รูปกบที่อยู่หน้าโกละไปทางเดียว ก็มี หันไปคนละข้างก็มี เอาหัวชนกันก็มี แล้วแต่ยุคสมัยและความหมายต่างกัน ผมหาหนังสือมาก็คิดจะรื้อฟื้นเหมือนกัน (คุยกับหมอว่า น่าจะลองแปลหนังสือเล่มเล็กเอาไว้ให้เด็กได้ศึกษา ในอนาคต อาจให้หมอแปลเป็นภาษาไทย อัดเสียงแล้วทีมวิจัย ช่วยพิมพ์)

ส่วนหนึ่งของหนังสือภาษาปาเกอะญอที่หมออำพันรวบรวมไว้ บางเล่มผลิตในเขตพม่า บางเล่มจากชายแดน

การฟื้นฟูวัฒนธรรม-ประเพณี

ตอนนี้หมู่บ้านเรากำลังจะทำพิพิธภัณฑ์ ได้ทุนจาก อบต. ได้โครงการอยู่ดีมีสุข ตอนนี้อาคารมีอยู่แล้ว เครื่องดนตรี อุปกรณ์สำคัญๆ หลายอย่างแล้ว เรามาช่วยกันทำมั้ย ตอนนี้เหลือแต่เอาข้อมูล/เนื้อหามาใส่ ติดจัดให้เป็นเรื่องเป็นราว อาคารอาจมีการสร้างความรู้ซีดีชักชุดหนึ่ง นิทรรศการ งานพิมพ์ อย่างละชุดหนึ่ง แล้วมีการจัดอบรมไกด์/มัคคุเทศก์ เวลามีคนมาเที่ยว จะได้พาไปดูของจริง มีคำอธิบายที่เข้าใจได้ง่าย ทั้งภาษาไทย อังกฤษ มีรูปถ่าย แล้วอธิบายมีตัวอย่างชักชิ้น สองชิ้น แต่ถ้ามีข้อมูลเยอะก็จะหาสถานที่มาลงรองรับ มีคนวาดเก่งๆ อยู่ เคยทำหลักสูตรมาชุดหนึ่ง ทำได้เล่มหนึ่ง ครูเขามีฝีมือในการวาดเอาไว้สอนเด็ก โรงเรียนลองเอาไปสอนดู ถ้าคนที่มีพื้นฐานก็พออ่านได้ แต่คนสอนต้องเป็นคนกะเหรี่ยง ถือเอาเรื่องเล่าจากนิทานอีสปมาสอดแทรกไว้ในเนื้อหา

ในหนังสือเล่มเล็กจะมีเรื่องราวของกะเหรี่ยง จะมี ประวัติศาสตร์สั้นๆ ชนเผ่ากะเหรี่ยง ประเพณีปีใหม่ เรื่องของธง เรื่องของวัฒนธรรมพวก ภาษา ตัวหนังสือ ทา โกละ เสื้อผ้า อาหาร เพลง อุปนิสัย มีหลายอย่างอย่างละหน่อย

ที่บอกว่าเป็น**ทา คือประวัติศาสตร์นี้ออดออกมาจากทาหมดเลย** ..... (อ่านในหนังสือเป็นภาษากะเหรี่ยง) แปลว่า ตอนนั้น เขาอพยพมาอยู่ทีทุ่งราบทางจีน อยู่ๆไป มันโล่ง มันเตียน คนเริ่มเข้ามาอยู่เยอะขึ้น เขาก็อพยพ

กะเหรี่ยงอยู่ไหนก็ได้ ขอให้มีอิสระ จริงๆแล้วอิสระเป็นเรื่องของมนุษย์ทุกคนที่อยากให้เป็น แต่อิสระส่วนใหญ่มักไม่คิดถึงคนอื่น อิสระของเราต้องไปล่วงละเมิดคนอื่น แต่จริงๆ แล้ว อิสระแบบกะเหรี่ยงจะอยู่แบบไม่ไปละเมิดคนอื่น

(อ่านหนังสือต่อ) อันนี้เป็นทาที่คนเฒ่าคนแก่เขาใช้ เมื่อก่อนอาจไม่มีภาษาเขียนเป็นเรื่องเป็นราว เขาจะใช้วิธีสืบเล่าขานต่อกันมา คือกะเหรี่ยงทุกคนต้องมีการสืบประวัติ ของปู่ของย่า กะเหรี่ยงเขาจะไม่มีการปรับไหมกัน ไม่ใช่วิถีของเขา เอกสารเล่มเล็กนี้เนื้อหามีเยอะเลย

ตอนนี้ลูกสาวกำลังทำตุ๊กตาบาร์บี้ Karen Barbie doll จะทำเป็นสินค้า แต่ต้องค้นคว้าทำออกมาให้มันสื่อเป็นการนำเสนออยู่อย่างหนึ่ง ศึกษาว่าเสื้อผ้าแต่ละอย่างมีความหมายอย่างไร ถ้าเป็นสินค้าก็อาจจะไม่กระทบกระเทือนกับวิถีชีวิตของคนในนี้ เราอาจจะรับรู้-เรียนรู้ซึ่งกันและกันได้ผ่านสื่อเหล่านี้ จริงๆ แล้วก็ไม่อยากผลิตมากขายถูกๆ เราทำด้วยมือ ทีละตัวๆ แล้วทุกตัว ทุกอย่างที่ผ่านเข้าไปในตัวตุ๊กตามันจะอธิบายได้หมด แต่จะขายแพงหน่อย คือ คนที่จะซื้อไปประดับเขาต้องรู้ระดับหนึ่ง เราใช้บาร์บี้มา ต้นทุนสูง ตัวละ 290 เราจะใช้

ไม่กลัวไม่สวย ไม่สื่อ เพิ่งลองวางขายชุดทดลองที่ร้าน OTOP ไม่กะว่าเป็นสินค้าทำเงิน แต่เราอยากสื่อสาร ถ้าเราได้เป็นเงินก็น่าจะคุ้มกับที่เราทุ่มเท อย่างลีซอ เขาจะผลิตเอาปริมาณว่า ขายถูกก็ไม่เป็นไร ขอให้ได้เงิน

เสื้อกะเหรี่ยง ความจริงราคาน่าจะอยู่ที่ 500 ขึ้น เพราะใช้เวลา ถ้าทอครบกระบวนการใช้เวลามาก เย็บมือ คนรู้เท่านั้นที่จะยอมซื้อ เสื้อมีหลายแบบ ปักลูกเดือย ลายแมงน้ำ ปักล้วน ทอล้วน ลายปลอกหมอก (เปิดภาพจากคอมพิวเตอร์ให้ดู) คนที่พอเล่าเรื่องลายได้ก็มีอยู่บ้าง เสื้อเก่าของคนเฒ่าในหมู่บ้านที่สวยๆ ก็มี เสื้อใช้ในโอกาสที่ต่างกันไป

อย่างกางเต็นท์ที่จริงแล้วถ้าตั้งใจจะทำเป็นธุรกิจก็ได้ แต่คนมากางเต็นท์ ถ้าเป็นนักท่องเที่ยววัยรุ่นไทย ก็จะเป็นลักษณะ กินเหล้า ปิคนิค ที่มี วิวสวยๆ มี แต่เราไม่อยากทำ อยากรับโดยที่คุณไม่ได้ดูแลช่วยกัน เหมือนอย่างระหว่างทางไปเชียงใหม่ ที่มีพื้นที่-วิวสวยมาก แต่เต็มไปด้วยขยะ เราก็ไม่อยากลง ถ้าเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็ต้องเป็นอย่างนี้ แต่นักท่องเที่ยวมีอะไรก็เอา อย่างขี่ช้างเนี่ย จริงๆ ช้างไม่ได้มีไว้ให้ขี่ ไม่ได้เป็นพาหนะ มันเป็นสัตว์ใช้งาน เราจะเห็นความสามารถของช้างมีหลากหลาย ขนของ ลากซุง เป็นเพื่อน วิถีการอาบน้ำ เลี้ยงลูก ป้อนนมของเขา แต่คนไทย ขอแค่ได้ขึ้นขี่ 5 นาที ก็พอแล้ว คนจัดก็คิดเป็นเงิน ก็จบอยู่แค่นั้น ระหว่างคนใช้บริการกับคนให้บริการ จากนั้นก็ไม่ได้พูดกันอีกต่อไป ถ้าทำการท่องเที่ยว เราก็ไม่มีความสามารถพอ ถ้าพร้อมเมื่อไหร่เราค่อยทำ ความจริงที่นี่ล่องแพสนุก บรรยากาศดีมากๆ

วิถีชีวิตชาวบ้าน ยังมีการเอามือ (เกี่ยวข้าว) กันอยู่ คนเกี่ยวประมาณ 20-30 คน บางที่กว้างก็ใช้ 60-70 คน หลังจากเกี่ยวเสร็จชาวบ้านจะเอาวัวมาปล่อย เคยมีนักท่องเที่ยว (ไทย) เข้ามาชี้ที่ต้นข้าวแล้วถามว่า อันนี้ต้นอะไร ผมไม่คิดเลยว่าจะมีคนถามแบบนี้ด้วย เวลาทำงานแล้วมาเก็บข้อมูลเวลาที่ชาวบ้านทำงานในทุ่งนาเขาคุยกันไปมา เราก็ ความรู้เกิด ความรู้เกิดจากการทำงาน

หลังจากเก็บเกี่ยวแล้วจะเป็นช่วงเยี่ยมเยือน บางคนไปเลี้ยงวัว แอ่วป่า เป็นเดือนว่าง แต่คริสเตียนจะไปเยี่ยมคริสตจักร เยี่ยมบ้านต่างๆ เป็นคริสตมาส พุทธก็เหมือนกัน เยี่ยมพี่เยี่ยมน้อง ผมมีแผนว่าจะถ่ายคลิปภาพต่างๆไว้ แล้วตัดต่อ (เอาหนังสือออกมาให้ดูอีก) คริสเตียนจะสอนเขาให้อ่านหนังสือภาษากะเหรี่ยงตั้งแต่เด็กๆ มีในเพลง ในโบสถ์ แต่ในพุทธเขาไม่ได้ใช้ หนังสือที่ผมซื้อมาอยากแปลให้หมดแต่ยังไม่มีเวลา กลัวความรู้ต่างๆ จะหายไปเหมือนกัน

ต่อไปอนาคต ถ้าต้องการดูปาย อาจต้องมาดูที่แม่ปิง ถ้าไปดูที่ปายมันไม่มีปายแล้ว ใครก็ไม่รู้อู้อีสานแหลวแล่ด อู้ภาคใต้ก็มี ถามอะหยั่งเกี่ยวกับบ้านเฮาก่บ่ฮู้ซักอย่าง นักท่องเที่ยวเดี๋ยวนี้ก็ไม่ต้องการรู้เรื่องคนอื่น แต่นักท่องเที่ยวต่างชาติ เขาจะเอาเรื่องเล่ากลับไป ของไทยไม่ได้เกิดตรงนี้

ผู้ให้ข้อมูล **42) แม่หน่อเปาะ ยุรนารถบงกช อายุ 50 ปี**
ชาติพันธุ์ **ปกาเกอะญอ**
ผู้สัมภาษณ์ **นางจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่ **12 ธันวาคม พ.ศ. 2550**
ที่อยู่ **บ้านแม่ปิง หมู่ 4 ต. แม่ฮี้ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **บ้านแม่ปิงน้อย (ปกาเกอะญอพุทธ) หมู่ 4 ต. แม่ฮี้ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง **นางจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง **-**

แม่หน่อเปาะ อายุ 50 ปี เป็นวิทยากรพิเศษโรงเรียนบ้านแม่ปิง สอนเด็กนักเรียน
ทอผ้าปกาเกอะญอ เป็นหลานของคนดูแลหอเจ้าเมืองป้านแม่ปิง

แม่ทำกับข้าวส่งโรงเรียน ทอผ้าได้ ครูก็ขอให้เป็นวิทยากรให้เด็ก ครูเอาเงินค่าวิทยากรเข้าบัญชีป้าแล้วแบ่งกันกับลุงคำสุข ที่สอนจักสาน อยู่ที่หัวบ้าน แม่ทอแบบทอเอว ถ้ามีเวลาว่างก็ทอ เด็กๆ จะมาเรียนวันจันทร์ สามโมง ทอไม่ยากเด็กสอนครั้งเดียวก็ได้แล้ว ผ้าที่ทอเอาไว้ บางครั้งทางอำเภอจะมารับไป วันนี้ไปกาดพุธ (ตลาดนัดวันพุธ) ซื้อของมาขาย มี งา ส้ม ขนม พริก บางครั้งลูกสาวก็ซื้อมาให้

บ้านฝั่งนี้เป็นพุทธ อันนู้น (คริสต์) เขาถือทีหลัง แม่เกิดที่นี่ แม่ของแม่ก็เกิดที่นี่ แม่อุ๊ยก็เกิดที่นี่ แต่พ่ออุ๊ยเป็นชาวเมืองพร้าวเป็นยาง พี่สาวเขามาแต่งงานกับคนแม่ปิง ตอนนี้เหลือแต่แม่คนเดียวอายุ 70 กว่า หูก็ไม่ค่อยดี อยู่กับน้องหล้าข้างล่าง

แม่นามสกุลยุรนารถบงกช ลูกสาวกับพ่อเขาไปเปลี่ยน จากเดิม **เซอมู** มาจากชื่อของพ่ออุ๊ยแม่อุ๊ยสมัยก่อน **เปลี่ยนนามสกุลตอนที่เขามาเคลื่อนที่** *แบบว่าให้เปลี่ยนทุกคน ช่วง 10 กว่าปี ลูกสาวได้ 30 ปีแล้ว ตอนนั้นลูกอายุ 15-16 อยู่โรงเรียนปาย ม.2 เปลี่ยนทั้งหมู่บ้าน บางคนไม่รู้จักกันเลยว่านามสกุลอะไร* ชื่อบางคนก็เปลี่ยน อย่างป้านี้ ครูเขาตั้งให้ ชื่อ ป้า*ผสม* จาก หน่อเปาะ เป็นชื่อพ่อแม่ตั้งให้ เขามาบอกว่าให้เปลี่ยน อย่างตอนนี้คนที่เกิดใหม่ เขาก็จะมีชื่ออีกชื่อ ชื่อยางนี้มีทุกคนทั้งหญิงทั้งชาย อย่างลูกป้า ปู่แคว่น (กำนัน) ตั้งว่าชื่อผ่องศรี ชื่อยางที่แม่เรียก หมื่อเนะ (หญิงน้อย) เดี๋ยวนี้เขาก็เรียก นิด อย่างชื่อหลาน นะหมื่อทู แต่แม่เขาไปตั้งที่อำเภอชื่อกุลนิตย์

ตอนเด็กๆ แม่ทำงานหนัก เพิ่งมาเปิดร้ายขายของได้ 2 ปี พอดีก่อนหน้านี้ หลานจะไปอยู่สวีเดน มาเปิดร้านที่นี่รอวีซ่า อยู่ได้เกือบปี ได้วีซ่าแล้วก็ไป น้าเขา ย้ายไปอยู่คนกรุงเทพกับพ่อแม่ตั้งแต่ 10 ขวบ แต่งงานแล้ว

ไปทำงาน ค้าขาย ที่โน่นนานแล้ว พ่อเขาเป็นเจ๊ก อิสลาม แล้วก็เอาหลานๆ ไป วันที่ 28 ผัวของหลานก็จะตามไป ไปเป็นกุ๊ก เปิดร้านอาหารไทย มีสาขา 3 ร้าน ไปกันหลายคน

บ้านเรามีฝรั่งเข้ามาบ้าง ก็ได้แต่ขี่รถผ่านมาเท่านั้น บางคนก็เดินไปเรื่อยๆ บางคนก็บ่นว่าเข้ามาแล้วไม่เห็นกะเหรี่ยงซักคน เขามักง่ายใส่ชุดเมืองไปหมด ถ้าจะเห็นต้องดูที่โรงเรียนวันศุกร์ เด็กใส่เฌวา แต่เดี๋ยวนี้เป็นเฌวาประยุกต์ ใส่สองตอน (ท่อน) เป็นกระโปรง มีหลายสี เมื่อก่อนเป็นชุดยาว มีสีขาวสีเดียว เมื่อก่อนในบ้านเขาจะปล่อยหมู เดี๋ยวนี้ไม่ปล่อยแล้ว บางทีวัวควายก็เข้ามาในบ้าน

แม่มีลูกสองคน ลูกสาวเป็นครูโรงเรียนเอกชน ลูกชายเมียทิ้ง มีหลานชายไว้คนหนึ่ง แม่อยู่ที่ร้านขายของก็เอาผ้ามาทอด้วย ที่บ้านก็มี อยู่ที่ไหนก็ทำได้ พวกที่ไปเลี้ยงควายเขาไปไหนก็เอาห้อยไปด้วย ฝ้ายไม่ค่อยมีใครปลูกแล้ว ไม่มีใครทำฝ้ายเส้นใหญ่ๆ กันแล้ว แต่ทำฝ้ายเป็นทุกคน ฝ้ายจะมีสองประเภท ถ้าเป็นเส้นเล็กๆ เขาจะตาก แล้ว อีด ได้เป็นกองใหญ่ๆ แล้วเขาจะใช้ก๋งตี เดี๋ยวนี้เขาเอาไม้ฟาด แล้วลิว(น่าจะแปลว่า ปั่น) เลย ถ้าเป็นคนรุ่นแม่ รุ่นแม่อุ๊ยทอได้ทุกคน เด็กรุ่นใหม่กำลังฝึกเขาอยู่ เดี๋ยวนี้เขาฟื้นฟูวัฒนธรรมจะให้ทำเป็นทุกอย่าง เป็นความคิดร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับคุณครู ถ้าเป็นเสื้อปักงามๆ เด็กที่ตาดีๆ เขาก็ทำอยู่

ป้าบัวคำเขาก็เป็นตัวตั้งตัวตีเรื่องผ้า ต่างกันตรงที่เป็นพระเยซูเท่านั้น เขาเข้าคริสต์ทางนี้เข้าพุทธจะค่อนข้างห่างกันซักหน่อย พอดีพวกเราไม่ถืออะไร เมื่อก่อนๆ มีงานอะไรก็จะไปร่วมไปดูเขาเล่น แต่อาจารย์เขาถ้าพุทธมีอะไรไม่ต้องมาคลุกคลีกับพวกเรา เขาจะถือตัว ถือสัจจะเป็นใหญ่ ไม่ไหว้พระไม่เป็นไร แต่พวกเราทำขนมปีใหม่ไปแจกพี่แจกน้อง มันบ่ยอมกิ๋น ป้าไปวัดจันทร์ หนองแดง ก็ไปเล่าให้เขาฟังอย่างนี้ ว่าอย่างนี้ไม่ดี ถ้าพี่น้องเราทำอย่างนี้ เราไม่มาใกล้หรอก แต่กับทางโน้น (วัดจันทร์) ยังพอเข้ากันได้อยู่ ถ้าพี่น้องเขาทำบุญเขาก็มาทางคริสต์มีงานเขาก็ไป ของเรามีไปหากันบ้าง เมื่อก่อนป้าจูงลูกน้อยไปอยู่แต่เดี๋ยวนี้ไม่ไปเลย เขาทำอย่างนั้นเลยทำใจกัน ถ้าเรามีงานกั่นตอคนแม่คนแก่ ญาติๆ อาจารย์เขาก็บอกว่า บ่ดีมา เฮาเป็นคริสต์แล้ว บ่ดีเยี๊ยะ จะมีการกั่นตอช่วงพร้อมกันกับปีใหม่เมือง (สงกรานต์) ปีละ 1 ครั้ง บางคนก็ทำ 2 ครั้ง ตอนออกพรรษา

ประเพณี

พิธีกรรมมัดมือ ช่วงเดือน กุมภาพันธุ์ จะมีการฆ่าหมู ฆ่าไก่ ทุกปีเลย จะมีฝรั่งมาเยอะ ช่วงนี้ (ธันวาคม-มกราคม) พวกที่เอาหลัว (ฟืน) ก็ไปเอา เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย เอาเฟือง (ฟาง)ไว้ เมื่อก่อนทำทีเดียวพร้อมกันเลย แต่เดี๋ยวนี้ทำ 10-20 หลัง นัดกัน ถัดๆ กันไป คนเฒ่าไม่ค่อยมี ลูกหลานยังไม่มาพร้อมกัน ต้องรอปิดเทอม

เลี้ยงเจ้าเมืองจะทำปีละ 2 ครั้ง เขาเลี้ยงหมู เมื่อก่อนพ่ออุ๊ยป้าเป็นเจ้าเมือง เดี๋ยวนี้น้า (พ่อดวง) เป็นแทน ทำมาตั้งแต่ตอนเป็นเด็ก เขาเก็บข้าวสารปีละ 2 ครั้ง เก็บบ้านละก่อก (แก้ว/ขัน) มาฮอมกัน เอามาแช่ นึ่ง แล้วก็ทำเหล้า ป้าทำจนพ่ออุ๊ยเสีย แค่ได้กลิ่นก็เมาแล้ว อยากชิมแต่คนเฒ่าไม่ให้ชิม เมื่อก่อนทำจะมีปี๊บถังเล็กๆ ตั้งไว้หลายตั้ง เดี๋ยวนี้มีตั้งใหญ่ 2 ตั้ง แต่แรกเลยใช้โอ่ง จะมีหม้อดินแล้วเอาฝาเข้าปิด มีไม้มาวางเหมือนทำเป็นมอง ไอน้ำก็จะลงที่นั่น

ชาวบ้านเรียก หอ มีตูบ (กระท่อม) น้อยๆ ขึ้นได้แต่ผู้ชาย ผู้หญิงไม่ไปเลย แต่คนไต คนเมืองเขาจะไปหมด เขาจะต้มไก่ที่บ้าน ทำขนมใส่ถาดแล้วไปตั้งไว้ อธิษฐานแล้วก็เอาไปบ้าน แต่ที่นี่จะไปรวมกันที่หอ ปากคอไก่ ทำกับข้าวที่โน่น ห้ามชิม ผู้ชายล้วนๆ ผู้ชายตัวน้อยๆ ก็เอาไป แต่ผู้หญิงบ่ได้ไปเลย เป็นมาสมัยพ่อแม่ปู่ย่าตายาย เดี๋ยวนี้ก็ยังต้องต้มเหล้าเองอยู่ เลี้ยงเจ้าเมืองแล้ว ถ้าเหลือเขาก็เอามาแจกให้คนบ้านอยู่ ถ้าไก่เหลือเขาเอามาบ้าน ผู้หญิงกินได้อยู่ เป็นลูกหลานเจ้าเมือง ต้องใช้แรงมาก อย่างน้าดวง เมียเขาเป็นอัมพฤกษ์ ถ้าลูกหลานไม่ไปช่วย ตัวเองต้องทำหมด จะต้มเหล้าก่อนวันเลี้ยงวันหนึ่ง

แม่เป็นคนยาง เวลามีคนเรียกว่ายางก็บ่โขด (โกรธ) หรอก ก่เฮาเป็นยาง เวลากิ๋นตาน ก็ไปแต่วัดดอย วัดพระธาตุศรีวิชัย จะมีสองวัด ที่วัดบ้านเรา เมื่อก่อนก็ไป วัดพระธาตุฯ แต่ล้มไปครั้งหนึ่งเพราะไฟไหม้ เมื่อก่อนครูบาศรีวิชัยมาเป็นตัวตั้งตัวตี คนที่มาสร้าง วัด มีสตางค์นักนี้ชื่อลุง เก๊ะนิลา บ้านเขาจริงๆไม่ได้อยู่บ้านนี้ เป็นคนขุนยวม แต่มาเอาเมียบ้านนี้ ลูกหลานเขายังค้าขายอยู่ที่กองมู (น่าจะหมายถึงเจดีย์ แต่ไม่ทราบว่าที่ไหน) 2 คน ป้ายังไม่เคยเห็นลุงแกเลย แต่ลูกเขาเพิ่งตายเมื่อปีซืน เหลือแต่ลูก ชื่อป้าคำแสง เก๊ะนิลา อยู่บ้านนี้ ชาวบ้านเรียก ***วัดดอย*** เรียกครูบาศรีวิชัย แต่เคยได้ยินพ่ออุ๊ยเรียก ครูบาศีลธรรมเป็นองค์เดียวกันรึเปล่า พ่ออุ๊ยยังเป็นบ่าว แม่อุ๊ยเป็นสาวง้าม (งามมาก) ตอนที่เขาขึ้นวัดใหม่ ญาติๆ ที่ยังไม่ตายเขาเล่าให้ฟัง คนที่เคยขึ้นวัดยังมีอยู่นะ ชื่อแม่อุ๊ยเสา แม่อุ๊ยแงะดู (ตอนนั้น) ยังเป็นเด็กอยู่

ปกติจะนุ่งชุดยาง เวลามีก๋านมีงาน (โอกาสพิเศษ) เช่น ถ้าเข้าพรรษานุ่งทุกศีล ไปวัดเช้า – บ่ายฟังธรรม ป๊อกหมู่ 6 ไปวัดบน ป๊อกหมู่ 4 จะไปวัดแม่ปิง ที่วัดดอยมีพระเป็นคนเมือง จากลำพูน ช่วงธันวาคม ทางใต้เขาจะมีพิธีคริสต์มาส ตอนเย็นเขาจะเยี่ยมบ้าน แล้วมาอวยพร เราก็จะเตรียมขนม และเอาเงินให้เขา อาจารย์ใหญ่เขา (ชื่อ) **ซะเหล่แท** (ชื่อเมืองจำไม่ได้)

บ้านทำนา ปลูกข้าว ปลูกถั่วหน้าฝน ปีละครั้ง หน้า (ฤดู) นี้เขาเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย ผู้หญิงทอผ้า รับจ้างในเมืองบ้าง คนเฒ่าที่ยังพอคุยได้มี**นายโต่โร่ กับหยี่เฮอมู** แก่กว่าป้านิดหน่อย ปีที่แล้วมีนักศึกษาหลายคนเขามากับอาจารย์ มานอนตามบ้านชาวบ้าน วันปิดใส่ชุดปกาเกอะญอหมด ลายมัดหมี่ป้าก็ทำได้ ถ้าอยากเรียนสอนได้หมด

เวลาว่างผู้หญิงปกาเกอะญอจะทอผ้า ใครที่ต้องออกไปเฝ้าวัวควายก็เอาไปทอด้วย ส่วนแม่หน่อเปาะ ค้าขายจะเอามาทำที่ร้าน

ลวดลาย (มัดหมี่) ที่เกิดบนตัวซิ่นแต่ละผืนจะไม่เหมือนกันเลย ขึ้นอยู่กับการมัดย้อม

ผู้ให้ข้อมูล **43) แม่หน่อเปาะ (ไม่ทราบนามสกุล) อายุ - ปี**
ชาติพันธุ์ **ปกาเกอะญอ**
ผู้สัมภาษณ์ **นายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่ **17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551**
ที่อยู่ **บ้านห้วยแก้ว หมู่ 6 ต. แม่ฮี้ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **บ้านแม่หน่อเปาะ บ้านห้วยแก้ว หมู่ 6 ต. แม่ฮี้ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง **นายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง **-**

การเลี้ยงผี

ความเชื่อเรื่องผีของบ้านห้วยแก้ว ม.6 ซึ่งจะจัดให้มีการ**เลี้ยงผีเจ้าเมือง 2 ครั้งต่อปี คือในช่วงเดือนพฤษภาคม (ก่อนลงทำนา) และเดือนตุลาคม เรียกว่า ช่วงห้ามดอกข้าว** โดยจะทำการเลี้ยงใน **วันขึ้น 12-13 ค่ำ** เท่านั้น เมื่อมีการกำหนดฤกษ์ยามที่จะเลี้ยงผีเจ้าเมืองอย่างชัดเจนแล้ว ประมาณวันขึ้น 2-3 ค่ำ ตั้งเข้าก็จะทำการเก็บข้าวสารบ้านละ 1 ขันเล็กๆ เพื่อนำไปต้มเหล้าสำหรับใช้ในการไหว้เลี้ยงผีเจ้าเมือง โดยจะเก็บข้าวสารมาต้มเหล้าก่อนหน้าวันที่จะเลี้ยงจริงๆ ประมาณ 7 วัน โดยผู้ที่ทำหน้าที่เก็บข้าวสาร ต้มเหล้าและเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม คือ ผู้ที่ดำรงตำแหน่ง **“ตั้งเข้า” หรือ “ปู่เจ้าเมือง” ชื่อว่า พ่อดวง ทองอินทร์**(พะตีเนาะ หรือนะลอย) แต่หากว่าในวันเดือนที่ได้มีการกำหนดให้มีการเลี้ยงผีเจ้าเมืองนั้น ปรากฏว่ามีคนในหมู่บ้านเสียชีวิต ก็จะทำการเลื่อนการเลี้ยงผีเจ้าเมืองออกไปในเดือนถัดไป จนกว่าจะไม่มีผู้เสียชีวิต จะถือว่าเป็นสิริมงคล

นอกจากข้าวสารที่ใช้ใน**การต้มเหล้า**ที่ชาวบ้านทุกหลังคาเรือน (เฉพาะบ้านที่นับถือศาสนาพุทธ ประมาณ 100 หลังคาเรือน) จะต้องนำมารวมกันแล้ว ยังต้องนำเอาเงินมารวมกันด้วย เพื่อนำมาซื้อหมูเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมด้วย โดยจำนวนเงินจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดและราคาของหมู โดยประมาณจะเก็บ 25-35 บาท การรวบรวมเงินเพื่อนำมาซื้อหมูเพื่อใช้ในพิธีกรรมนี้ได้ทำกันมานานแล้ว โดยซื้อหมูภายในหมู่บ้านจากบ้านที่ได้เลี้ยงหมูไว้

การเลี้ยงผีเจ้าเมืองจะใช้หมู และไก่ในการเลี้ยง การเลี้ยงผีเจ้าเมืองในช่วงเดือนพฤษภาคม (ก่อนลงทำนา) จะเลี้ยงผีเจ้าเมืองด้วยหมู แต่ในการเลี้ยงผีเจ้าเมืองในช่วงเดือนตุลาคม (ห้ามดอกข้าว) จะทำการเลี้ยงด้วยไก่ โดยบ้านแต่ละหลังจะต้องนำไก่ไปไหว้บ้านละ 1 ตัว แต่ก็ไม่ได้เป็นการบังคับ จะนำไปหรือไม่ก็ได้ แต่ผู้ที่ดำรงตำแหน่งตั้งเข้าหรือปู่เจ้าเมือง จะต้องนำไก่ไปไหว้ผีเจ้าเมือง 1 คู่ ในการฆ่าไก่หรือหมูในการเลี้ยงผีเจ้าเมืองนี้จะไม่มีการตรวจดูความสมบูรณ์ ของตับหรือดีของไก่และหมูที่นำมาเลี้ยง เหมือนกับการเลี้ยงผีบ้านผีเรือนในสมัยก่อน

ในสมัยก่อนทุกบ้านจะมี**การเลี้ยงผีบ้านผีเรือน**หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า **ผีเฮือน** กันด้วย บ้านที่ทำการเลี้ยงผีเฮือน จะไม่มีหิ้งผีในบ้านแต่จะใช้การกันพื้นที่บางส่วนบนพื้นบ้าน (เมื่อก่อนบ้านสร้างด้วยไม้ฟาก) โดยอาจทำเป็นร่องเป็นหลุมลงไปเพื่อทำเป็นที่บูชาผี

การเลี้ยงผีบ้านผีเรือนนั้นได้เลิกไปเมื่อประมาณ 13 ปีที่ผ่านมา (เลิกเลี้ยงตั้งแต่ลูกของแม่หน่อเปาะอายุประมาณ 17 ปี ปัจจุบันอายุ 30 ปี) เหตุที่ต้องมีการเลิกเลี้ยงผีบ้านผีเรือนเนื่องมาจาก มีขั้นตอนการเลี้ยงที่ยุ่งยากในช่วงที่ได้มีการตัดสินใจเลิกทำการเลี้ยงผีในหมู่บ้านนั้น ได้มีการค่อยๆ ที่จะเลิกทีละบ้าน ทีละ 4-5 หลังบ้างไม่ได้ทำการเลิกพร้อมกัน แต่บ้านของแม่หน่อเปาะเลิกเลี้ยงผีเป็นบ้านหลังท้ายๆ เนื่องจากพ่ออุ๊ย (ปู่) เป็นตั้งข้าว เลยทำให้

เลิกเลี้ยงผีหลังท้ายๆ แต่ว่าบ้านของพ่ออุ๊ยที่เป็นตั้งเข้ายังคงเลี้ยงผีบ้านผีเรือนมาจนถึงปัจจุบัน จนเป็นบ้านหลังเดียวในหมู่บ้านที่ยังคงทำการเลี้ยงผีอยู่

เมื่อมีการเลี้ยงผีเฮือน ลูกหลานที่ออกไปทำงานนอกหมู่บ้านจะต้องกลับมายังหมู่บ้าน และนอนค้างที่บ้านเป็นเวลา 1 คืนก่อน และต้องกลับมาให้พร้อมหน้ากันทุกคน ไม่สามารถขาดได้เลยจากนั้นในวันรุ่งขึ้นถึงจะเริ่มจัดให้มีการเลี้ยงผีบ้านได้ โดยเริ่มจากวันแรกฝ่ายแม่ (ผู้หญิง) จะทำการเลี้ยงไก่ก่อน วันต่อมาก็จะเป็นฝ่ายพ่อที่จะทำการเลี้ยงไก่อีกรอบ ลูกหลานจะไม่สามารถไปนอนค้างนอกหมู่บ้านได้ ต้องอยู่ และนอนที่บ้านหลังนั้นเป็นระยะเวลาในการเลี้ยงผีบ้านผีเรือน 4 คืนถึงจะเสร็จพิธี แต่หากว่าเป็นบ้านหลังที่ต้องเลี้ยงผีบ้านผีเรือนด้วยหมูจะต้องใช้ระยะเวลาถึง 6 คืนด้วยกัน โดยในคืนแรกลูกหลานจะต้องมานอนที่บ้านก่อน จากนั้นในคืนที่สองฝ่ายแม่จะทำการเลี้ยงไก่ คืนที่สามจะเลี้ยงผีด้วยหมู คืนที่สี่ฝ่ายพ่อจะเลี้ยงไก่ และคืนที่ห้าจะเลี้ยงด้วยหมู และนอนค้างที่บ้านอีก1คืน เป็น 6 คืนถึงเสร็จสิ้นพิธี

หมูที่ใช้ในการเลี้ยงผีนั้นจะเมื่อทำการฆ่าแล้วจะต้องทำการดู ดีหมูว่าสมบูรณ์และใช้ในการประกอบพิธีกรรมได้หรือไม่ ดีหมูที่เหมาะสมต้องมีลักษณะใส หย่อน เห็นชัดเจน แต่หากว่าผีแกล้ง หมูบางตัวอาจจะไม่มีดีเลยก็เคยเกิดขึ้นมาแล้ว หากเป็นเช่นนี้ก็จะต้องทำการฆ่าหมูตัวใหม่เพื่อหาหมูตัวที่เหมาะสมต่อไป

การเลี้ยงผีเฮือนนั้นบางบ้านก็จะทำการเลี้ยงผีเฮือนเป็นประจำโดยทำปีละ 1 ครั้ง โดยจะทำการเลี้ยงผีเฮือนด้วยไก่ แต่ก็มีบางบ้านที่ทำการเลี้ยงผีเฮือนสองถึงสามปีต่อครั้ง หากในช่วงปีที่ผ่านมา คนในบ้านอยู่กันอย่างมีความสุข ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยอะไร ก็จะทำการเลี้ยงผีเฮือนด้วยหมู และหากว่าเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะจัดให้มีการเลี้ยงผีเฮือนด้วยเช่นกัน โดยจะไปดูเมื่อดูยามที่ พ่อดวง ทองอินทร์ (นะลอย-ตั้งข้าว) โดยใช้ไม้ไผ่เป็นเส้นๆ (คล้ายๆ ตอก) นำมาหักเป็นข้อๆ จำนวน 3 เส้น (1 เส้นหวายยาวประมาณ 1 เมตร) แล้วก็จะอธิษฐานขอให้จำนวนข้อหวายที่หักตกเป็นเลขคู่หรือเลขคี่ หากเป็นจริงดังอธิษฐานข้อหวายที่ทำการหักก็จะตกเป็นเลขคู่หรือคี่ดังที่ได้อธิษฐานไว้ และยังมีการดูเมื่อดูยามจากกระดูกไก่ส่วนที่เป็นปีกทั้งสองข้าง โดยจะนำไม้เหลาเป็นแท่งขนาดเล็กเท่าไม้จิ้มฟัน นำมาเสียบลงบนรูเล็กที่อยู่บนกระดูกไก่ หากเสียบได้ทั้งสองทางถือว่าดีหากเสียบได้แค่อันเดียวจะถือว่าผิดผี ไม่ดี และการดูเมื่อจาก ข้าวสาร โดยใช้หยิบมือหยิบข้าวในถ้วยออกมา แล้วนำมานับจำนวนเมล็ดข้าวที่หยิบมาได้ โดยนับเป็นจำนวนคู่ หากได้เป็นจำนวนคู่เหมือนกันเป็นจำนวน 3-4 ครั้ง แสดงว่าดี หากนับข้าวมาแล้วจำนวนของเมล็ดข้าวตกออกเป็นเลขคี่จะถือว่าไม่ดี โดยการนับจำนวนเมล็ดข้าวนี้ส่วนใหญ่จะใช้ในพิธีกรรมฮ้องขวัญ (เรียกขวัญ) ซึ่งจะต้องนับจำนวนเมล็ดข้าวให้ตกที่เลขคู่เท่านั้น ถึงจะสามารถรับประทานอาหารได้ โดยผู้ที่สามารถทำพิธีรับขวัญได้คือ หมอฮ้องขวัญ คือพ่อดวง ทองอินทร์ (นะลอย-ตั้งเข้า) พ่ออ้าย ลุงส่าเจ๊ะ ลุงตู่หลู่

อีกทั้งยังมีการรักษาอาการปวดเมื่อย โดยนำเอาไข่ดิบๆ มาถูตรงบริเวณที่ปวดเมื่อยและท่องคาถาเพื่อเป็นการดูดพิษออก จากนั้นก็ตอกไข่ออกมาจะพบว่าไข่มีลักษณะสีคล้ำๆ คล้ายกับน้ำหนองออกมาด้วย

ในปัจจุบันนี้เมื่อลูกหลานในหมู่บ้านเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมา ก็จะนำส่งโรงพยาบาลโดยทันที ไม่มีการเลี้ยงผีเหมือนกับในสมัยก่อน แต่หากว่าสบายดีขึ้นแล้ว อาจจะจัดให้มีการฮ้องขวัญให้กับผู้ป่วยด้วย แต่สำหรับการบนบานศาลกล่าวที่หอเจ้าเมืองนั้นส่วนใหญ่จะไม่บนเรื่องการเจ็บไข้ได้ป่วย แต่จะเป็นการบนเพื่อการเกณฑ์ทหาร การสอบแข่งขันและหน้าที่การงานต่างๆ

ข้อห้ามในช่วงที่ทำการเลี้ยงผีที่ถือว่าเป็นการ **“ผิดผี”**

1. ในช่วงที่ทำการเลี้ยงผีนี้ ห้ามมีการกินหมูและกินไก่นอกเหนือจากหมูและไก่ของบ้านตนเองที่ใช้เลี้ยงผีบ้านผีเรือนเท่านั้น หากทำผิดถือว่า “ผิดผี” ต้องทำการเลี้ยงผีใหม่อีกครั้ง

2. ในช่วงของการประกอบพิธีบนบ้าน หากมีใครคนใดที่ก้าวลงบันไดไปข้างล่างบ้าน ถือว่าเป็นการกระทำผิดต่อผีบ้าน จะต้องเลี้ยงใหม่เช่นกัน

3. หากทำการฆ่าหมูและไก่ที่ใช้ในการทำพิธี บังเอิญผ่าเนื้อไปโดนหัวใจหมู จะถือว่าเป็นการผิดผี ต้องหาตัวใหม่มาแทน

4. หากในหมู่บ้านมีน้ำห้วย (ต้องเป็นน้ำที่มีชื่อเรียกเท่านั้น) ไหลผ่านกลางหมู่บ้านแล้วในช่วงใกล้ถึงวันประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี ปรากฏว่าเราได้เดินข้ามน้ำห้วยไปยังบ้านอีกหย่อมหนึ่งเราจะไม่สามารถข้ามน้ำห้วยนั้นกลับมาเพื่อประกอบพิธียังบ้านเราได้ ต้องอยู่ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีที่บ้านในอีกฝั่งนี้จนกระทั่งเสร็จสิ้นพิธีกรรมถึงจะข้ามน้ำห้วยกลับมายังบ้านเราได้

การจัดการทรัพยากรป่าไม้

ป่าไม้บริเวณรอบๆ หมู่บ้านได้มีการกันเขตที่ดินทำกินของชุมชนโดยเป็นการร่วมมือกันระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่อุทยาน โดยจัดให้มี**การบวชป่าเริ่มมาได้ 10 กว่าปี**ที่ผ่านมาโดยพื้นที่บวชป่าจะอยู่ตั้งแต่บริเวณป่าข้างล่างด่านตรวจแม่ยะลงมา และยังได้กันพื้นที่บริเวณห้วยแม่ปิง และห้วยอีก้างจะถูกกันเป็นพื้นที่ห้ามล่าสัตว์ เช่น ฟาน (เก้ง) หมูป่า ฯลฯ หากลักลอบถือว่ามีความผิด ในสมัยก่อนชาวบ้านเมื่อมีลูกเกิดขึ้นมาจะต้องมีการนำเอาสายสะดือและรกของเด็กไปห้อยที่ต้นไม้โดยไปตั้งแต่เช้ามืดจะไม่ให้ผู้ใดเห็น โดยเรียกพื้นที่นี้ว่า **ป่าเดปอ** ซึ่งลูกทุกคนของแม่หน่อเปาะก็ได้ผ่านการนำเอาสายสะดือไปที่ป่าเดปอทุกคนแล้ว เมื่อ 30 กว่าปีที่ผ่านมาบริเวณที่ได้ชื่อว่าเป็นป่าเดปอ จะเป็นป่าหนาทึบ ไม่มีบ้านคนอาศัยอยู่และมีศาลผีอยู่ด้วยบริเวณต้นมะกอกและต้นงิ้วใหญ่ๆ เมื่อมีเด็กเกิดก็จะนำสายสะดือมาแขวนหรือฝังในบริเวณนี้ ต้นไม้ที่จะนำสายสะดือมาแขวนหรือฝังนั้นต้องเป็นต้นที่สามารถออกดอกออกผลได้ จึงจะถือว่าดี ป่าเดปอจะมีกระจัดกระจายทั่วไปรอบๆ หมู่บ้าน ในบริเวณป่าเดปอนี้จะมีการห้ามทำการตัดไม้ใหญ่ นอกจากป่าเดปอแล้วชาวบ้านเชื่อว่าป่าไม้บริเวณขุนแม่ฮี้ มีผีดุที่สุด ใครเข้าไปก็จะโดนผีหลอกกลับมาทุกครั้ง ชาวบ้านจึงไม่กล้าไปตัดไม้ในบริเวณนี้ ส่วนมากก็จะไปเดินเที่ยวเท่านั้น และเป็นที่ทำไร่ของพวกกลุ่มลีซอและมูเซอ แต่ว่าในปัจจุบันทางอุทยานได้มีการห้ามทำไร่ที่ที่เคยเป็นไร่ก็กลับมาเป็นผืนป่าอีกครั้ง ในปัจจุบันเป็นเวลากว่า 31 ปีมาแล้วที่พื้นที่ป่าเดปอในหมู่บ้านไม่มีหลงเหลืออยู่แล้ว นับตั้งแต่ปี 2521 ที่โรงพยาบาลปายได้ตั้งขึ้นมาทำให้เด็กในหมู่บ้านไปเกิดที่โรงพยาบาลกันมากขึ้น ทำให้พื้นที่ป่าเดปอได้กลายเป็นพื้นที่บ้านเรือนไปหมดแล้ว โดยเจ้าของบ้านที่สร้างบ้านบนพื้นที่ป่าเดปอนั้นได้กลายเป็นคนเป็น อัมพฤกษ์อัมพาต และเสียชีวิตลง ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นเพราะไปตัดต้นเดปอนั้น ซึ่งจากเมื่อก่อนที่ไม่มีใครกล้าตัดเลยและไม่มีใครกล้าเข้าใกล้ นอกจากป่าเดปอแล้วพื้นที่ของป่าช้าก็จะห้ามตัดไม้เช่นเดียวกัน

ปัจจุบันอุทยานได้ออกเส้นแนวเขตชัดเจนและกันพื้นที่ป่าใช้สอยของชาวบ้านอย่างชัดเจน มีการกำหนดสิทธิ์ในการใช้ไม้และการล่าสัตว์ป่าอย่างเข้มงวดในเขตอุทยาน แต่ว่าในเขตป่าใช้สอยชาวบ้านยังสามารถตัดไม้ไผ่หรือไม้ยืนต้นต่างๆ เพื่อใช้ในการสร้างบ้านได้เท่านั้น ซึ่งในเขตป่าที่เป็นพื้นที่ต้นน้ำนั้น ชาวบ้านได้มีการทำพิธี **“บนป่า”** เพื่อเป็นรักษาพืชพรรณ และสัตว์ป่า โดยจะทำการเลี้ยงผีป่าปีละ 1 ครั้ง ทำต่อเนื่องกันมาได้ 4 - 5 ปีแล้ว โดยเป็นความรับผิดชอบของสามหมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแม่ปิง (หมู่ 4) ห้วยแก้ว (หมู่6) และบ้านท่าปาย (หมู่3) ความคิดเรื่องของการบนป่านี้เป็นความคิดของผู้นำในหมู่บ้าน และทางอบต. เนื่องมาจากว่าการห้ามด้วยกฎหมายการลงโทษก็คือการจับกุม แต่ว่าการบนป่ามันเป็นการสาปแช่ง ใครทำผิดก็จะเกิดการด่าและการแช่งขอให้มีอัน

เป็นไป จึงเกิดความกลัวไม่กล้าไปตัดไม้บริเวณนั้น แต่หากว่ายังมีการฝ่าฝืน ในครั้งแรกจะเป็นการตักเตือนก่อน หากมีการฝ่าฝืนครั้งที่สองก็จะทำการปรับ 5,000 บาท

หมายเหตุ

- ป่าไม้ที่ถือว่าเป็นป่าอุดมสมบูรณ์จะต้องมีเครือ มีเถาขึ้นคลุมต้นไม้อย่างหนาแน่นจึงถือว่าอุดมสมบูรณ์
- ดินที่ดีต้องมีสีดำ ร่วน ปลูกอะไรก็สวย
- บ้านแม่ปิงและบ้านห้วยแก้ว จะไม่มีใครที่ปลูกข้าวไร่สักคน ไม่ปลูกมานานแล้ว การที่เลิกปลูกข้าวไร่ เนื่องมาจาก ทางอุทยานได้ออกกฎห้ามปลูกข้าวไร่เมื่อปี 2521 เพราะเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำ จึงได้เลิกปลูกนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เลิกปลูกข้าวไร่ตอนลูกสาวแม่หน่อเปาะอายุได้ ขวบกว่า (ปัจจุบันอายุ 31 ปี)

ผู้ให้ข้อมูล	**44) นางจำปา ปีดู**	**อายุ 67 ปี**
	45) นางพุดตาน ปีดู	**อายุ 42 ปี**
ชาติพันธุ์	**ปกาเกอะญอ**	
ผู้สัมภาษณ์	**นายกีรติ ปรีชานุกูล**	
วันที่	**17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551**	
ที่อยู่	**บ้านห้วยแก้ว หมู่ 6 ต. แม่ฮี้ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**	
สถานที่	**บ้านแม่พุดตาน ปีดู หมู่ 6 ต. แม่ฮี้ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**	
ผู้เรียบเรียง	**นายกีรติ ปรีชานุกูล**	
รหัสเสียง	**-**	

ประเพณีมัดมือ-ปีใหม่

งานประเพณีมัดมือหรืองาน **"กี่จึ"** โดยมากแล้วจะจัดขึ้นในเดือน ทีแพะ (กุมภาพันธ์) หรือเดือนทีคุ (มีนาคม) ตามแต่ตกลงกันของแต่ละหมู่บ้าน ผู้ที่จะสามารถจัดพิธีมัดมือขึ้นเป็นหลังแรกของหมู่บ้านได้แก่ บ้านของผู้ที่เป็นปู่เจ้าเมือง ชื่อว่า นาย ดวง ทองอินทร์ (นะลอย) หรือ พะตี่เนาะต้องจัดทำพิธีขึ้นเป็นอันดับแรก หลังจากนั้นบ้านหลังอื่นๆ ถึงจะจัดให้มีการมัดมือได้ หากว่าบ้านของปู่เจ้าเมืองยังไม่ได้มีการจัดให้มีประเพณีมัดมือ บ้านหลังอื่นๆ ก็ไม่สามารถจัดพิธีขึ้นได้ (ตามธรรมเนียมดั้งเดิม บ้านของปู่เจ้าเมืองจะต้องจัดเป็นหลังสุดท้ายเป็นการปิดพิธีขึ้นอยู่กับการตกลงของแต่ละหมู่บ้าน)

ประเพณีมัดมือนั้นจะเริ่มขึ้นตั้งแต่เช้า โดยบ้านแต่ละหลังจะทำกับข้าวเพื่อเตรียมเลี้ยงแขก ที่จะมาร่วมในงาน บ้านหลังไหนที่ทำกับข้าวเสร็จหลังแรกก็จะเป็นบ้านที่เริ่มทำพิธีเป็นหลังแรก เริ่มจากเจ้าของบ้านจะไปเชิญผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน ขึ้นมาบนเรือนจากนั้นก็เริ่มทำพิธีโดยมีขั้นตอนดังนี้

1. เมื่อคนเฒ่าคนแก่และลูกหลานมาครบแล้ว เจ้าของบ้านจะจุดเทียนไหว้หิ้งพระในบ้านเพื่อเป็นการเริ่มพิธี จากนั้นทำการ**เรียกขวัญ**ทั้งหลายที่อยู่ตามที่ต่างๆ ตามไร่ นา ตามสวนให้เข้ามาร่วมพีและลงมากินกับข้าวในขันโตกที่จัดเตรียมไว้ โดยใช้ไม้ฮ้องขวัญ (ไม้เรียกขวัญ) เคาะแล้วแกว่งวนไปมารอบๆ ขันโตกนั้น เพื่อเป็นการเรียกขวัญต่างๆ ลงมาทานข้าวในขันโตก โดยมีคำกล่าวว่า

"อยู่ไก่ก็มา อยู่ใกล้ก็ขอหื้อมา อยู่ต๋ามเก๊าไม้เก๊าตอกก็ขอหื้อมา
32 ขวัญมาหื้อหมด มากิ๋นของกิ๋นของว่างนี้หื้อหมด"

ในขันโตกจะประกอบไปด้วย ลาบ แกงอ่อมหมู ข้าวปุ๊ก อ้อย ข้าวต้มมัด ข้าวเหนียว กล้วยอ้อย น้ำไม้ฮ้องขวัญ เสื้อผ้าชุดใหม่ และ ข้าวเบ๊อะ ซึ่ง*ข้าวเบ๊อะ*เป็นสิ่งที่สำคัญมาขาดไม่ได้เลย เพราะถือว่าหากได้กินในช่วงขึ้นปีใหม่นี้จะนำความอุดมสมบูรณ์มาให้ จะกินดีอยู่ดีตลอดปี ข้าวเบอะจะเป็นลักษณะคล้ายกับข้าวต้มจะใส่ ข้าว ผักหวานป่า เนื้อ (หมู วัว ไก่ เก้ง ฯลฯ หรือเนื้ออะไรก็ได้) พริก เกลือ กะปิ ตะไคร้ ข่า เป็นสิ่งที่จะขาดไม่ได้ **ข้าวเบ๊อะ** ถือเป็นของกินดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยงโดยแท้ ส่วนลาบ แกงอ่อม นั้นเป็นสิ่งที่มาเมื่อไม่นานนี่เอง ในสมัยก่อนจะมีแค่**ข้าวเบ๊อะ กล้วย อ้อย ข้าวปุ๊ก และเสื้อผ้าใหม่**เท่านั้น

กับข้าวในขันโตกที่เตรียมไว้ให้ขวัญกินนั้น ต้องรอให้ผู้ที่เป็น ปู่เจ้าเมือง ของหมู่บ้าน มากินเป็นพิธีก่อน จากนั้นถึงจะสามารถกินกับข้าวในขันโตกนั้นได้ มิเช่นนั้นจะถือว่าเป็นการผิดผี หากบ้านหลังใดที่ปู่เจ้าเมืองไม่ได้เข้ามากินข้าวในขันโตกนั้นจะถือว่า พิธีมัดมือไม่สมบูรณ์ ไม่เสร็จสิ้น จะต้องจัดพิธีขึ้นใหม่หรือไปเชิญปู่เจ้าเมืองมากินข้าว ถึงจะเสร็จสิ้นพิธี

2. จากนั้นจะเริ่มทำพิธีมัดมือ โดยเริ่มจากคนเฒ่า คนแก่ในหมู่บ้านที่เป็นคู่สามี ภรรยาและอยู่ด้วยกันดี ที่เรียกว่าเป็นคู่ "ผัวบ่าว เมียสาว"ไม่เป็นพ่อหม้ายหรือแม่หม้ายและไม่หย่าร้างกัน เป็นผู้เริ่มทำพิธีมัดมือก่อน เพราะถือว่าเป็นศิริมงคล โดยเริ่มมัดมือให้กับเจ้าของบ้านก่อนจากนั้นเรียงไปตามลำดับลูกหลาน จนกระทั่งครบทุกคน ในการมัดมือนั้นผู้เฒ่าผู้แก่จะให้พร ให้มีชีวิตที่มี มีความสุข พ้นจากทุกภัยไข้เจ็บ ภยันอันตรายตลอดทั้งปี จากนั้นก็นำเศษด้ายมัดมือที่เหลือวางบนบ่าของลูกหลานเพื่อให้อายุยืนยาวให้สีผมขาวเหมือนเส้นด้ายที่วางบนบ่า

3. เมื่อมัดมือลูกหลานครบทุกคนแล้ว ก็จะทำไหว้เจ้าที่และการหยาดเหล้าเจ้าที่ (กรวดเหล้าบอกเจ้าที่) บอกแม่เจ้าธรณี เจ้าที่เจ้าดิน ให้มาดูแลผู้มาร่วมพิธี ให้อยู่ดีกินดีตลอดทั้งปี ถือว่าเป็นพิธีที่สำคัญที่สุดในพิธีมัดมือ โดยมีคำกล่าวว่า

"ขอหื้อเจ้าที่เจ้าดิน เจ้าแม่ธรณี หื้อมาผ่อมากอย หื้ออยู่ดีกิ๊นดี
ที่อยู่ก็ดี ที่ไปก็ดี เมื่อคืนก็ดี เมื่อวันก็ดี ขอหื้อปกปักฮักษาเน้อ"

การทำพิธีต้องกรวดเหล้า และต้องหันหน้าไปทางทิศตะวันออก เพราะเชื่อว่าเป็นทิศที่ เจ้าดิน เจ้าป่า เจ้าเขาอยู่ในวงที่ทำพิธีไหว้เจ้าที่นี้จะต้องประกอบไปด้วยผู้ชายอย่างน้อยที่สุด 9 คนขึ้นไป จากนั้นเมื่อกล่าวคำไหว้เจ้าที่เสร็จจะทำการรินเหล้าลงไปบนข้าวคำเล็กๆ ที่ที่วางอยู่บนพื้นบ้าน จากนั้นผู้นำพิธีจะรินเหล้าให้เจ้าของบ้านดื่มเป็นคนแรก จากนั้นเจ้าของบ้านจะต้องรินเหล้ากับผู้ชายที่อยู่ในวงจนครบทุกคน เหล้าที่ใช้ในพิธีจะมาจากการเก็บข้าวเหนียวจากบ้านละ 1 ถ้วย จากนั้นนำมาต้มแล้วต้องไปไหว้ที่หอเจ้าเมืองก่อน แล้วถึงแจกจ่ายไปตามแต่ละบ้าน

4. เมื่อบอกไหว้และกรวดน้ำเจ้าที่เสร็จ เจ้าของบ้านจะเลี้ยงข้าวผู้ที่มาร่วมงาน ผู้ที่มาต้องกินข้าวที่เตรียมไว้ให้ หากไม่กินถือว่าเป็นการไม่ให้เกียรติและถือว่าเป็นการไม่ดี จะต้องกินกับข้าวในทุกๆ หลังที่ไปร่วมพิธีมัดมือ ถึงอิ่มยังไงก็ตาม อย่างน้อยคำสองคำก็ยังดี เพื่อไม่ให้เสียน้ำใจเจ้าภาพ

ตลอดการทำพิธีมัดมือจะมีการขับร้องซอเป็นภาษากะเหรี่ยง ซึ่งเป็นธรรมเนียมดั้งเดิมของกะเหรี่ยง โดยเนื้อหาของเพลงซอจะพูดถึง การที่คนในหมู่บ้านกลับมาร่วมกันทำพิธีมัดมือ และดีใจเพราะบางคนอาจจะ

ไม่ได้เจอกันมาตลอดทั้งปี วันนี้เป็นวันดีจึงได้มาพบเจอกัน มาพูดคุย มีความสุขที่ได้เจอกันอีกครั้งหนึ่ง แต่ในช่วงประมาณปีพ.ศ. 2535 มานี้ที่ได้มีการเปลี่ยนจากการเปลี่ยนจากการซอสดๆ มาเป็นการเปิดเทป เพื่อความสะดวกสบาย อีกอย่างก็เนื่องมาจากการที่เด็กๆ รุ่นหลังไม่สามารถขับเพลงซอได้แล้ว

ในสมัยก่อนเมื่อจะมีประเพณีมัดมือขึ้นนั้น ก่อนวันที่จะมีงาน จะมีการตีฆ้อง ตีกลองรอบๆ หมู่บ้านเพื่อประกาศให้บ้านทุกหลังเตรียมตัว ทำกับข้าว ทำอาหารและเตรียมข้าวสารบ้านละ 1 ขัน เพื่อนำไปต้มเหล้าทำพิธี แต่ในสมัยปัจจุบันเด็กรุ่นหลังๆ ไปเรียนหนังสือนอกหมู่บ้านกันเยอะขึ้น ทำให้ไม่สามารถกลับมาร่วมงานได้ จึงได้จัดงานตามความพร้อมของแต่ละบ้าน บ้านไหนลูกหลานกลับมาพร้อม ก็จัดขึ้นก่อน แต่ต้องจัดขึ้นภายในเดือน ทีแพะ (กุมภาพันธ์) นี้เท่านั้น คนที่ไปทำงานหรือไปเรียนหนังสือนอกหมู่บ้าน หากไม่ได้กลับมาร่วมพิธีมัดมือ พ่อ แม่จะต้องเก็บด้ายสายสิญจน์ ไว้ให้ จากนั้นต้องเลี้ยงเจ้าที่ด้วย ไก่หนึ่งคู่และเหล้าหนึ่งไห จึงถือเป็นมงคล

ปู่เจ้าเมือง ชื่อว่า **นาย ดวง ทองอินทร์** (นะลอย) หรือ พะตีเนาะ

3. ตำบลเวียงใต้

ผู้ให้ข้อมูล	**46) พ่อโต่ สวัสดี (สมศักดิ์) อายุ 57 ปี**
ที่อยู่	**บ้านเมืองพร้าว หมู่ 1 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้ให้ข้อมูล	**47) พ่ออนันต์ -**
ที่อยู่	**บ้านเมืองแพร่ หมู่ 4 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้ให้ข้อมูล	**48) นางอาภรณ์ แสงโชติ**
ที่อยู่	**บ้านเมืองพร้าว หมู่ 1 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ชาติพันธุ์	**ไทใหญ่ (ทั้ง 3 คน)**
ผู้สัมภาษณ์	**นางจารุภา โนซาวา และ นายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่	**21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550**
สถานที่	**บ้านเมืองพร้าว หมู่ 1 ต. เวียงเหนือ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน (บ้านนางอาภรณ์ แสงโชติ)**
ผู้เรียบเรียง	**นางจารุภา โนซาวา และ นายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง	**-**
หมายเหตุ	**เป็นการเรียบเรียงความจากการสัมภาษณ์และมีนางอาภรณ์เป็นล่ามในบางครั้ง**

ป้าแหลง หรือนางอาภรณ์ แสงโชติ ประธานเครือข่ายคณะทำงานเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนอำเภอปาย เป็นผู้รื้อฟื้น ประเพณี **“ส่างกานเทอ”** ขึ้นมาใหม่ หลังจากที่หายไปนานประมาณ 10 กว่าปีแล้ว ที่มีการจัดให้มีประเพณีส่างกานเทอ ในลักษณะที่เป็นแบบหน้าหมู่หรือหลายๆ หมู่บ้านมารวมกัน จะมีก็ประปรายเฉพาะหมู่บ้านเฉพาะวัดเท่านั้น แต่ในการจัดงานครั้งนี้เป็นการจัดงานที่มีการรวมหัววัดใน อ.ปาย ถึง 7 วัดด้วยกัน

สาเหตุที่หายไปของประเพณีส่างกานเทอนั้น พ่อโต่ได้บอกว่า

"ตั้งแต่นักท่องเที่ยวเข้ามามากในช่วงหลังๆ นี้ซ้ำฮ้าย ประเพณีวัฒนธรรมเก่าๆ ดั้งเดิมจริง มันก็หายไป ไปเอาอันใหม่เข้ามาแตน เอาประเพณีเมืองตกมาเหียหมด"

พ่อโต่

และพ่ออนันต์ก็ได้บอกว่า

"เมื่อก่อนคนเฒ่าคนแก่จะเป็นเก๊าในการจัดงาน คนเฒ่าจะเอาผ้าส่างกานไป ฮอมกั๋น แต่หลังๆ นี้บ่มีใครเป็นเก๊า เป็นหลัก ทางเทศบาลเปิ้นก็บ่สนใจ๋เพราะเปิ้นบ่สู้"

พ่ออนันต์

ซึ่งต่างจากทางแม่ฮ่องสอน ในอำเภอเมือง ผู้ว่าราชการเขาจะให้ความสนใจ มาร่วมงาน มาจัดใน อ.เมือง จะมีคนหลักในการจัดประเพณีต่างๆ อยู่ พอผู้ว่าหรือนายอำเภอคนไหนที่ย้ายเข้ามาใหม่ก็ต้องทำตามคนที่เป็นหลักนั้น แต่ที่ปายพวกเจ้านาย ข้าราชการเขาไม่สนใจ ไม่มีใครคิดค้นที่จะรื้อฟื้นมาใหม่ เจ้านายมันไม่ตามชาวบ้าน มันไม่มีคนคิดทำ ทางแม่ฮ่องสอนคนไตมันเยอะ แต่ที่ปายนี้มันผสมกันไปหมดแล้ว และนักท่องเที่ยวทางแม่ฮ่องสอนก็ไม่เยอะเท่าปาย ที่ปายมันผสมกันหมด

"ตะก่อนใครเป็นคนเมืองถือว่าไม่ใช่คนแม่ฮ่องสอน มีกะคนไตทั้งนั้น"

พ่อโต่

พ่อโต่เป็นคนบ้านเมืองพร้าวส่วนพ่ออนันต์เป็นคนบ้านเมืองแพร่ ส่วนใหญ่เป็นคนไทใหญ่ ไม่ค่อยมีคนเมือง แต่คิดว่าดั้งเดิมก็คงจะเป็นคนจากเมืองพร้าวมาอยู่ อย่างบ้านเมืองแพร่ เมื่อก่อนตำรวจจากเมืองแพร่มาอยู่เยอะก็เลยตั้งว่าบ้านเมืองแพร่ บ้านทั้งหมดไม่น่าจะมาพร้อมกัน มาคนละช่วง ใครมาก่อนก็ตั้งก่อน อย่างถนนเขตเขลางค์ก็น่าจะในสมัยที่เจ้าเมืองเขลางค์จะขึ้นเป็นเจ้าฟ้า หรืออย่างถนนรังสิยานนท์ ก็เป็นคนเก่าคนแก่ของเมืองปาย คนที่มีฐานะหน่อยก็เลยมาตั้งชื่อถนน

กลุ่มคนเฒ่าคนแม่ใน อ. ปาย ที่อยู่ในเขตเทศบาล ก็มีขนาดใหญ่เหมือนกันแต่จะให้เหมือนกับรอบนอกไม่ได้เพราะว่ากลุ่มในเขตเทศบาล มีคนปะปนกันมากมายทั้งคนจีนฮ่อ ลีซอ มูเซอ ทั้งพ่อค้า แม่ค้าต่างๆ จากข้างนอกที่เข้ามาก จะให้รวมกลุ่มเหมือนรอบนอกไม่ได้ อย่างคนจีนในเมืองก็ยังไม่เคยมาร่วมงานบุญงานกินทานอะไรเลย พวกมุสลิมยิ่งแล้วใหญ่ไม่เคยมาร่วมกินทานเลย อยู่ใครอยู่มัน จะสัมพันธ์กันเฉพาะตอนที่มีการขอทุนในงานต่างๆ เช่น กีฬาโรงเรียน งานประชุมต่างๆ เป็นไปในเรื่องการบริจาคราวัลต่างๆ แต่เรื่องกินเรื่องทานเขาไม่สน ไม่เคยมาเลย ทำบุญเขาก็ไม่สน เรื่องพระเรื่องวัดเขาจะไม่ยุ่งเกี่ยว แต่เมื่อก่อนตอนที่มุสลิมยังไม่เยอะยังมีสัมพันธ์กว่านี้ ยังติดต่อค้าขายกันอยู่ แต่ของอย่างสบู่ ขนม นมเนยข้าว อาหารการกินที่เรา (ไทใหญ่) เอามาขายเขาจะไม่ซื้อเลย แต่เราก็ยังไปซื้อของเขาอยู่ แต่ก็ไม่ได้ทะเลาะหรือผิดใจกันอย่างพวกมูเซอเมื่อก่อนยังเคยเอาข้าวมาแลกของในเมืองอยู่ แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว

ในเขตเมืองปายสมัยก่อนมี**พ่อค้าวัว**ต่างเยอะมาก แต่เดี๋ยวนี้เสียชีวิตไปหมดละ เหลือแต่ลูกเท่านั้น อย่างพ่อของพ่อโต่ก็ยังเคยเป็นพ่อค้าวัวต่าง แต่ก็ไม่ได้เล่าเรื่องอะไรให้ฟังมากเท่าไร แต่พ่อโต่ก็ยังเคยติดตามไปค้าขายกับพ่อบ้างเป็นครั้งคราว จะเดินทางไปทางเชียงใหม่ หรือไปทางแม่ฮ่องสอน เวลาเดินไปจะไปพักอยู่ที่ ร่ำเปิง

วัดกองทราย พักที่มีสนามหญ้าบ้าง เป็นสวนจิ๋วบ้าง เดินทางไป**ทางร่ำเปิง แม่ขะจาน เดินทางเส้นใน ไม่ออกแม่มาลัย** ในสมัยนั้นเส้นทางเส้นเชียงดาว-ฝางก็มีแล้วแต่ไม่ไป จะไปทางบ้านไร่ ร้องเจียง ไปแม่ขะจานออกร่ำเปิงเลย แต่ไม่ไปทางสายสันป่ายาง จากนั้นก็นั่งรถไปซื้อของ แล้วกลับมาก็เอาของใส่วัวต่างแล้วเดินกลับมาขาย

วัวมันสามารถเดินได้อย่างมากก็ 3-4 ชั่วโมง ก็ต้องพักมันแล้ว แต่ถ้าเป็นม้าสามารถเดินได้ทั้งวันเราเลย เดินตามมันไม่ค่อยทัน ยิ่งต่างหนักเท่าไหร่ ยิ่งเดินไวเท่านั้น เมื่อก่อนเกือบทุกบ้านจะมีม้าต่างวัวต่างไว้ บ้านหนึ่งก็จะมีประมาณ 4-5 ตัว เวลาจะไปแต่ละทีก็รวมตัวกันแล้วไปพร้อมกัน แต่ม้าในบ้านมีไม่ค่อยเยอะ วัวเยอะกว่า เวลาไปค้าทีก็จะไปทีละ 50-60 ตัว

คนที่นี่ไม่ได้ค้าขายวัวต่างเป็นอาชีพหลัก แต่จะทำเฉพาะในช่วงที่เก็บเกี่ยวเสร็จแล้วเท่านั้น ถ้าหน้าแล้ง (หน้าหนาว) มาถึงก็จะออกเดินทางค้าขายกัน แต่ถ้าฤดูทำนาก็จะทำนากัน พอถึงช่วงที่ปลูกข้าวก็จะเอาวัวไปปล่อยในป่า ให้มันหากินเอง พอค่ำก็ต้อนกลับบ้าน แต่ถ้าเป็นควายเมื่อเสร็จหน้านาก็จะเอาไปปล่อยในป่าเช่นกัน ไปต้อนกลับอีกทีก็ช่วงทำนาปีหน้าโน่น จะรวมๆ กันหลายๆ บ้านไปปล่อยในป่า แล้วก็แบ่งกันไปดูแลควายเป็นครั้งคราว เรื่องลักขโมยก็ไม่มี เสืออะไรก็ไม่มี พอถึงหน้าทำนาบางทีควายมันก็จะออกจากป่ามาเอง เมื่อเอาวัวควายไปปล่อยในป่าก็จะต้องมีการฝากเจ้าที่ เจ้าป่าด้วย ไม่ฝากไม่ได้ ควายของพ่อโต่จะเอาควายไปปล่อยบริเวณดอยหนองกระทิง ทางทิศตะวันตก จะรู้ว่าเขตดอยใดเป็นของใคร จะไม่ปนกัน

เมื่อก่อนพ่อทั้งสองได้บวชเป็นพระอยู่ที่วัดหลวง บวชเพื่อเรียนนักธรรม แต่เป็นการเรียนโดยใช้ตัวเมือง ไม่ได้ใช้ตัวไต บวชได้ไม่เท่าไรก็สึกออกมาค้าขาย ตามวัวต่าง ไปตามทางของแต่ละคน ออกมาทำสวนทำไร่ทำนา

และทั้งสองยังเคยเป็น**ลูกหาบของ**ด้วยประมาณช่วงปี 2505-2506 อายุได้ 20 กว่าปีก็ได้ไปหาบของไปเชียงใหม่ได้เงิน 80 บาท **ใช้เวลาเดินทางทั้งหมด 12 วัน** เดินต่างหากไม่ได้ไปกับวัว ได้ค่าหาบของคิดเป็นกิโลกรัม กิโลกรัมละ 1 บาท ตามแต่ที่เขาจะสั่งว่าอยากได้ของอะไร นายจ้างจะไม่จ้างวัวเพราะวัวมันช้า ไปแต่ละครั้งใช้เวลาเป็นเดือนๆ แต่ถ้าเป็นคนหาบใช้เวลาประมาณ 10 วันเท่านั้น พวกที่ไปทางวัวก็มี พวกลูกหาบต่างหาก ของที่หาบ ได้แก่ ของเบาๆ ไม่แบกของหนัก ของหนักๆอย่างเทียนไข นม ปลากระป๋องจะให้วัวต่าง แต่ถ้าเป็นลูกหาบจะแบกของเบาๆ เพราะจะได้แบกจำนวนมาก ให้คุ้มค่าในการไปแต่ละครั้ง ของเบาๆ ก็ได้แก่ ไม้ขีดไฟ กุบ ถ้าของเบาๆ จะแบกได้ประมาณ 40 กิโลกรัม แต่ถ้าของหนักอย่างปลากระป๋อง นม จะแบกได้ไม่เกิน 30-35 กิโลกรัม พ่อเลี้ยงที่เป็นคนขายของก็จะเป็น คนเมืองและไทใหญ่ อย่างลุงหว่าละ ลุงจี่ลี้ ลุงปี๊กต๊ะ ลุงหลู่ ร้านค้าไม่ค่อยเยอะเท่าไรเมื่อก่อน อย่างร้านบุษกรเพิ่งมาตั้งไม่นานมานี้เอง

ช่วงที่หาบของนี้ถนนก็เริ่มมีแล้วเป็นถนนสมัยช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ญี่ปุ่นได้มาทำไว้ แต่ลูกหาบไม่ได้เดินตามถนน จะเดินลัดเลาะไปเรื่อยๆ ไปตามถนนบ้างเป็นระยะ ตอนเดินหาบของจะสวมรองเท้าฟองน้ำใส่รองเท้าหนังควายเดินทางไม่ได้ มันจะกัดเท้า เดินเฉพาะในช่วงหน้าแล้ง

เมื่อก่อนปลูกถั่วก็ปลูกเฉพาะพอกินเท่านั้น ไม่ได้ปลูกขาย ปลูกหอมยังไม่มีเลยมีก็แค่ปลูกกินเท่านั้น แต่หอมและถั่ว จะมาปลูกเป็นอาชีพ หรือปลูกแบบจริงจังในช่วง พ.ศ.2520 กว่าๆ ช่วงเงินผันยังไม่มีเลย (พ.ศ.2518) ปลูกเยอะๆ ในช่วงถนนหนทางดีนี้เอง เริ่มแรกก็จะปลูกไม่กี่ที่ ไม่กี่ไร่ พอคนอื่นๆ เห็นว่าขายได้ราคาดีก็ปลูกกันหมดเลย ค่อยแพร่หลาย จากนั้นมาก็มีการเบิกที่ปลูกถั่วปลูกหอมกันมากขึ้น แต่หอมนี้จะปลูกเฉพาะในช่วงหลังจากทำนาเสร็จเท่านั้น เพราะต้องใช้ฟางในการปลูก ส่วนถั่วปลูกได้สองฤดูคือในหน้าแล้งก็ไปปลูกที่ราบหน้าฝนก็ก็ไปปลูกบนดอย นาในบ้านเวียงใต้กินน้ำจากน้ำห้วยม่วงก๋อนนี้ น้ำดีเหมือนกัน ไม่ค่อยแล้ง เมื่อก่อน

จะมีฝายอยู่ 3 ฝาย น้ำดีมาก แต่ช่วงหลังมีพวกจีนฮ่อ ลีซอขึ้นไปอยู่บนดอยมาก ขนท่อประปาขึ้นไปเป็นคันรถ ทำให้น้ำข้างล่างแห้งไปมาก พวกจีนฮ่อนี้มากันมากเพราะมีรัฐบาลส่งเสริม มาตั้งที่ทำกินที่นี่อย่างบ้านสันติชลเป็นต้น แต่พวกกะเหรี่ยงไม่ค่อยมีปัญหาเท่าไรนัก พวกมูเซอ เมื่อก่อนมีเยอะมากอยู่รอบเมืองปายเลย แต่ช่วงนี้ก็หายไปหมดแล้ว ลีซอบ้านที่อยู่มานานคือบ้านกิ่วหน่อ ผีลู หัวแม่ฮี้ ลีซอที่น้ำฮูมาอยู่แล้วไม่ย้ายไปไหนเลย อยู่ที่นั่นเลย ส่วนที่อื่นจะย้ายที่บ่อย

คนเมื่อก่อนจะ**นิยมสัก (สับหมึก)** กัน โดยคนจากเมืองนอก (พม่า) มาสักให้ มีข้อห้ามต่างๆ อะไรมากมาย ห้ามกินของเหลือเป็นต้น คนสมัยก่อนนิยมสักเป็นเตี่ยวก้อม (กางเกง) กันเพราะว่าเมื่อก่อนผู้หญิงและผู้ชายจะไปอาบน้ำแยกกัน ถ้าผู้ชายคนใดไม่มีรอยสักเขาจะไล่ให้ไปอาบน้ำกับผู้หญิง เลยนิยมสักกัน ก็ต้องยอมๆ สักไป เมื่อก่อนยังนิยมทำฟันทองกันอีกด้วย

“ป้อจายคนใดบ่สับหมึก เขาจะไล่ไปอาบน้ำกับแม่ญิงปู๊น”

พ่อโต่

ผู้ให้ข้อมูล	**49) นายวินัย เลาะยี่ปา (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านใหม่สัมพันธ์) อายุ 50 ปี**
ที่อยู่	**32 หมู่ 7 บ้านใหม่สัมพันธ์ ต. เวียงใต้ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้ให้ข้อมูล	**50) นายสาม เลาะยี่ปา (อดีตผู้ใหญ่บ้านดอยผีลูคนแรก) อายุ 78 ปี**
ที่อยู่	**117 บ้านเมืองพร้าว หมู่ 1 ต. เวียงใต้ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ชาติพันธุ์	**ลีซู (ทั้ง 2 คน)**
ผู้สัมภาษณ์	**อ. ดำรงพล อินทร์จันทร์ นางจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่	**13 ธันวาคม พ.ศ. 2550**
สถานที่	**32 บ้านใหม่สัมพันธ์ หมู่ 7 ต. เวียงใต้ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
ผู้เรียบเรียง	**อ.ดำรงพล อินทร์จันทร์ นางจารุภา โนซาวา และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง	**-**

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านวินัย เลาะยี่ปา ในงานวันตั้งชื่อเด็กเกิดใหม่

พิธีกรรม-ความเชื่อ

หลังจากเลี้ยงผีแล้ว จะมีการจ่ายเงินให้ลูกอ่อน เดี๋ยวช่วยกันใส่นะ ใส่ด้วยกัน กินด้วยกัน มัดมือให้ลูก *หิ้งผีเป็นของทางผู้ช่วย (ผู้ชาย)*

(สาม เลายี่ปา : ที่หมอแปง มี**มูเซอ** 2 **หมู่บ้าน ยะโป้ กับ ป่ายาง** ปีนี้จะเป็นปีสมาคม จะมีการจัดงานคนหลายๆ หมู่บ้านจังหวัด จะมารวมกันที่ งานประเพณีมีหลายอย่างไม่ใช่มีแค่นี้ มีการทำบุญสร้างศาลาอีก ตลอดปีมีงานเยอะผมก็จำไม่ได้ อยู่มาหลายปีก็จำไม่ได้ ตอนนี้อายุ 26 ปี เรียนหนังสืออยู่ข้างนอก นานๆ กลับมา ตอนนี้ไปช่วยทำงานที่ร้าน Aya (ร้านเช่ามอเตอร์ไซค์) เป็นช่วงๆ แต่ก็ทำเกษตรด้วย ปลูกกระเทียม ข้าวโพด ลิ้นจี่ ทำหลายอย่าง อยู่บ้านก็ต้องทำสวนทุกวัน)

(พ่อพ่อหลวง อดีตผู้ใหญ่บ้าน เป็นน้องพ่อ (อา) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน) ทุกคนที่นั่งในห้องเป็นญาติกันหมดเลย

พิธีนี้ ไม่ใช่มีวันสองวัน มีตั้งแต่ปู่ย่า ตายาย เกิดลูกผู้ชายเราก็ทำอย่างนี้ เมื่อก่อน เกิดลูก 3 วัน ปู่ย่าตายายต้องฆ่าหมู ฆ่าไก่ แล้วเรียกชาวบ้าน ญาติพี่น้องมารวมกัน ฆ่าหมูแล้วเลี้ยง ฆ่าไก่แล้วไปหาที่ผี จะตั้งชื่อก็ตั้งเองไม่ได้ ต้องทำพิธีไปถามเจ้าที่ ว่าชื่ออะไรจะสมบูรณ์ คล้ายคนเมือง ต้องไปถามว่า ตั้งชื่ออะไรจะอายุยาว ตั้งชื่อแล้วมัดมือให้เด็ก คนเฒ่าคนแก่มัดให้ อวยพรให้เด็กอายุยืน ให้อยู่กับพ่อแม่ตลอดไป เด็กที่เกิดมาต่อไปขอให้หาเงินหาทอง มีโชค มีลาภ สิ่งที่ไม่ดีไม่งามที่อันตรายไม่ต้องมาใกล้ ทำอย่างนี้เด็กสบายก็อยู่กับพ่อแม่ไป ถ้าเด็กไม่สบายก็ฮ้องขวัญ (เรียกขวัญ) มัดมือ แล้วแต่ว่าฆ่าหมู หรือฆ่าไก่

เวลาแต่งงาน ผู้หญิงแต่งกับคนในตระกูลเดียวกันไม่ได้ ต้องคนละตระกูล ต้องอายุ 15 ปี ขึ้นไป ถึงแต่งงานได้ ผีเดียวกันเอากันไม่ได้ ถือ ไม่ได้เด็ดขาด ถ้าสมมุติเรามี ลูกสาว กับ ลูกชาย ลูกลูกสาวกับลูกลูกบ่าวเอากันได้ แต่ถ้า เรามีลูกผู้ชาย กับลูกผู้ชาย ลูกเขาแต่งกันไม่ได้ แต่ถ้าเป็นลูกของ พี่สาว หรือ ลูกของน้องสาวแต่งกันได้ ลูกน้องบ่าวกับลูกพี่บ่าว เอากันไม่ได้ ถ้าลูกพี่ลูกน้อง พ่อเดียวกัน แต่งกันไม่ได้ ประเพณีนี้ถือมาแต่ปู่ย่าตายาย

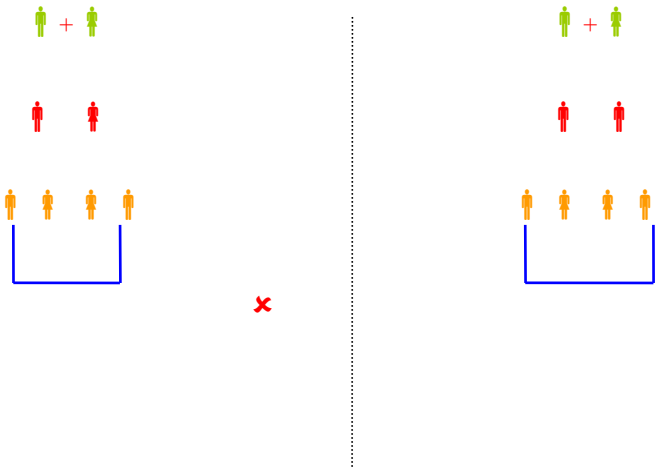

แผนภูมิรูปภาพแสดงการแต่งงานตามธรรมเนียมของลีซู/ลีซอ

ใครก็ทำได้ แต่เด็กๆ ไม่เข้าใจเวลาเลี้ยง เวลาไปไหว้ไปกล่าวว่า นาย ก. นาย ข. แต่งงานมา มีลูกคนหนึ่งเกิดมาวันนี้ เกิดมา มาหาพ่อใหม่ แม่ใหม่ ขอให้ผี พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ที่เสียชีวิตแล้ว เรายังถืออยู่ ขอให้เขามาคุ้มครองเด็กให้สมบูรณ์ต่อไป ไม่ให้มีอันตราย สิ่งที่ไม่ดีไม่งาม อย่าได้มาใกล้เด็ก ต่อไปให้เด็กหาเงิน หาทองมาเลี้ยงพ่อแม่ให้ร่ำรวย ขอให้มีโชคมีลาภ ขอให้เด็กสบายอยู่กับพ่อแม่

วางจานแล้วฮ้อง (เก็บรวบรวมเงิน) เงินให้เด็ก เด็กที่เกิดใหม่ชื่อได้จากเจ้าเมือง เจ้าที่ ที่เราเลี้ยงไว้ ในหมู่บ้าน ไปขอชื่อที่นั่น ชื่อรุ่งฟ้า (ในบัตรประชาชน) ชื่ออาหมี่มะ เป็นชื่อลูกคนแรกของคนลีซอ เวลาขอชื่อไม่ใช่สุ่มสี่สุ่มห้าตั้ง ไม่ได้ **ต้องไปขอเจ้าที่ให้เจ้าที่ตั้งชื่อมา** เรามีเงินบาท 2 อัน มีวิธีปล่อยเหรียญ ถ้าออกหัวเหมือนกันทั้งสองเหรียญใช้ไม่ได้ ถ้ามีดอก (ก้อย) เหมือนกันใช้ไม่ได้ ต้อง มีหัว มีดอก เวลาเลี้ยงในบ้าน เราต้องให้ผีกินก่อนคนกินทีหลัง

การเสี่ยงทายกระดูกไก่ ถ้าไม่ดี ก็ต้องทิ้งช่วงห่างออกไปนิดหน่อย เพื่อหาพ่อบุญธรรม แล้วค่อยทำการเสี่ยงทายใหม่

ชื่อลีซอ ลูกชายคนที่หนึ่ง อาพะ/อาตั๊ะ คนที่สอง อาเล คนที่สาม อาซา

ลูกสาวคนแรก อาหมี่มะ คนที่สอง อาเลมะ คนที่สาม อาซามะ คนที่สี่ อาซึมะ เรียกเรียงกันไป ชื่อไทยนั้นแล้วแต่ชอบ ใครเป็นลูกใครก็ดูที่นามสกุล ผม (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน) แต่งงานกับลูกน้องสาวของพ่อ แบบนี้ไม่ถือนามสกุล แซ่ยี่ กับเหล่ายี่ป๋า (เลายี่ปา) เป็นอันเดียวกัน (เหมือนกัน) ได้ตั้งแต่ปู่ย่า ตายายแล้ว บ้านนี้นามสกุล **เหล่ายี่ปาใหญ่**ที่สุดแล้ว นามสกุลอื่น**เลาหมี่ (แซ่หมี่) เลาว้าน แซ่ย่าง**มีหลายตระกูล แต่**เลาหวา เป็นตระกูลแม้ว** ตระกูลลีซอไม่มี

(สาม เลายี่ปา: **เลาหมู่ เลาว้านเป็นตระกูลจากมองโกลเลีย**มา ไม่ใช่ตั้งแต่เมืองจีนมานะ พวกแม้ว ลีซอ เย้า เมื่อก่อนเขาเรียก **แซ่แม้ว แซ่ลีซอ แซ่เย้า** เขาเรียก**แซ่**เหมือนกัน พวกนี้มีแซ่ทั้งนั้น เราเรียกม้งว่าแม้ว แม้วกับม้งเหมือนกัน **เย้า อาข่า กะเหรี่ยง เราเรียก ยาง** เป็นพวกๆ ไป แต่พวกมูเซอไม่มีตระกูลแซ่ **เราเรียกตัวเองว่า ลีซอ เมื่อก่อนเรียกแซ่ลีซอ** แต่งตัวไม่เหมือนกัน กับแม้ว เย้า)

(ผู้ช่วยฯ เอารูปมาให้ดู) อันนี้เราแต่งชุดไปงานที่ค่ายทหารที่ใกล้ๆ สหพานิชย์ (สวนหลวง ร.9) เราตอบแทนในหลวง จะทำบุญให้ สร้างศาลาให้ในหลวง ประเพณีลีซอ จัดเมื่อปีที่แล้ว แต่ละชนเผ่าไม่เหมือนกัน มีตัวแทนของในหลวงมารับ มีรูปหมอ ทหาร สมัยสงครามญี่ปุ่น รู้จักกันสมัยพ่อแล้ว ตอนนี้อยู่ที่หนองหอย เมื่อผมอยู่เชียงดาวเขาก็ไปหา เขาก็ตามไปฉีดยาให้ ตอนนี้เขาแก่แล้ว

(สาม เลายี่ปา: สมัยสงครามญี่ปุ่นพวกนี้ (ผู้ช่วยฯ) ยังไม่เกิด ทหารมาที่ชายแดนบ้านแม่นาเกิน เขามาอาศัยบ้านผมที่เมืองฝาง บ้านใกล้เขตต่อ ชายแดนพม่า ไทย 3 กิโล ทหารไทยมาอยู่ที่ ตำบลแม่อาย เขาปะทะอังกฤษกับไทย ตอนนั้นต่างคนต่างหนี ชาวบ้านไปร่วมกับไทย พึ่งพาอาศัย อาหาร เวลาที่เขาขาด สมัยนั้นผมอยู่ฝาง ย้ายจากแม่อาย แล้วมาอยู่ ต.แม่สาว ใกล้ๆ กัน ย้ายจาก ต.แม่สาวมาอายุ 20 ปี เข้ามาอยู่ อ.เชียงดาว **จากเชียงดาวมาอยู่ปาย สมัยจอมพลสฤษดิ์** ทางโน้นไม่มีไร่ข้าว อาอาศัยตามไร่ อยู่ผีลู ไร่ข้าวไร่สวนพอกินพอใช้อยู่ แล้วก็อาศัยในอำเภอปาย ได้มาหาหมอ ผมเป็นโรคเก๊าต์ ความดัน ตอนนั้นไม่มีลีซออยู่เพราะเขาอยู่บนภูเขา **หมู่บ้านนี้ย้ายมาใหม่ สมัยพลเอกเปรม** ทำไร่ สวนฝิ่นไม่ได้ทำแล้ว ได้หมู่บ้านแล้วก็ตั้งชื่อ เป็นบ้านใหม่สัมพันธ์ ฝั่งบ้านคนจีนเป็นบ้านใหม่สันติชล เขามาอยู่ก่อนเรา มาใกล้ๆ กัน ลีซอมีร้อยกว่าหลัง ได้ผู้ใหญ่สองสมัย คนลีซอที่ไปอยู่ในเวียงก็มีบ้าง)

ที่ผมสวด พิธีทำบุญให้ลูกอ่อน ลูกเกิดใหม่ คำที่ว่า มีความหมาย ให้ลูกเกิดใหม่อยู่ดี สบาย เกิดมาต้องหาเงิน เลี้ยงพ่อแม่ตอนที่โต ตอนที่เกิดมาใหม่ ตั้งชื่อ ให้หลานมีดีความสุข สบาย ให้อยู่ดีกินดี อยู่ดีมีสุข คำสวด ลีซอเรียก **กำปอน (คำให้พร) มังกะละเกื๋อ** พิธีมีวันเดียว กินข้าวเสร็จก็จบ ให้พรแล้วเอาฝ้ายมัดทิ้งไว้ให้

พิธีกรรมตั้งแต่เช้า เลี้ยงผีบ้าน ปู่ย่าตายาย แล้วเลี้ยงเจ้าเมือง เลี้ยงไก่เป็นตัว หัวหมู **ผีเจ้าเมือง**ก็เหมือนกัน ฆ่าที่บ้าน ต้มแล้วเอาจิ้น (เนื้อ) ไป มีเหล้า เจ้าเมืองใหญ่ๆ เอาธงกระดาษไปทำ คนเมืองเรียกตุง คนลีซอเรียก

ซึ (tsu) แล้วแต่ว่าจะใส่กี่อัน ให้ผู้ชายไปผู้หญิงไม่ร่วม คนชายเท่านั้น ของที่เลี้ยงผีเจ้าเมืองแล้วไปสู่กัน (แบ่งกัน) กินที่โน่น ผีบ้านผู้หญิงร่วมได้

(ที่โต๊ะกินข้าว) ประเพณีลีซอ การดูกระดูกไก่ เป็นหน้าที่ของพ่อสองฝ่าย (หญิง-ชายที่มีลูก) ดูกระดูกไก่ว่า ลูกที่เกิดมาเป็นอย่างไร ลีซอถ้าเป็นเรื่องแต่งงาน เรื่องเกิด (ตั้งชื่อ) ต้องฮอมเงิน แล้วแต่ไม่มีจำกัด แต่เรียกขวัญเฉยๆ ไม่ต้อง เมื่อผมแต่งงานได้เหรียญห้าเหรียญบาทเยอะแยะเลย สินสอดมีหมู ไก่ วัว ควายแล้วแต่เรามีได้ทั้งนั้น ถ้าเรามีเงินจะเลี้ยงเป็นแสนก็ได้ ถ้าไม่มีสองสามหมื่นก็ได้ ไม่มีจริงๆ เกือบหมื่นหรือ เจ็ดแปดพัน ตามประเพณีแล้วแต่เราจะเลี้ยง มีหมูตัวหนึ่ง ถ้าไม่มีเอาแต่เนื้อก็ได้ จัดงานแต่งงานธรรมดา มื้อเดียวแล้ว (เสร็จ) ต่างคนต่างกลับ ถ้าแต่งงานใหญ่ เลี้ยงแล้ว กินแล้ว แต่โต๊ะจะยังตั้งไว้อยู่ คนเฒ่าคนแก่ร้องเพลง เด็กๆ เต้นรำ วันรุ่งขึ้นจะเลี้ยงเขาอีกมื้อหนึ่ง ที่น้ำฮูแต่งงานใหญ่เคยมีหลายๆ งาน แต่เดี๋ยวนี้ไม่มี พากันหนีก็มี งานใหญ่สุดท้ายเมื่อ 5-6 ปีที่แล้ว คนที่แต่งกับคนต่างชาติเราก็เอาประเพณีแต่งงานใหญ่ ต่างชาติเขามีเงิน

แต่งกับคนจีน คนม้ง ชะป๊ะ ถ้าเป็นลูกสาวจะแต่งแบบ (ตามประเพณี) บ้านเรา บางคนก็เข้าบ้านผู้หญิง แต่ส่วนใหญ่อยู่บ้านผู้ชาย แต่ถ้าเราไม่มีลูกบ่าว มีแต่ลูกสาว ก็ต้องมาดูแลพ่อแม่ฝ่ายหญิง แต่ถ้าผมมีลูกชายแต่งงานก็เข้ามาบ้าน ผมมีลูกเขยคนหนึ่ง พ่อแม่เขาไม่มีเงินทอง เขามา **ขึ้นเขย** บ้านนี้ จะมาทำงานเลี้ยงพ่อแม่ **ถ้ามีลูกชายมาก** คนแรกแต่งงานแล้ว พอคนที่สองแต่งงาน คนแรกต้องออกไป พ่อแม่จะกินแรงน้อง ถ้าคนที่สามแต่งอีก คนที่สามก็ต้องออกไปสร้างครอบครัว ตอนนั้นแหละ ถ้าพ่อแม่มีทรัพย์สินอะไร มีไร่มีสวน จะแบ่งให้ แบ่งหม้อแกงให้ครบชุด สร้างบ้านใหม่

เวลามีงานต้องบอกล่วงหน้า ถ้าญาติมีธุระ ต้องเอาเงินมาวางไว้ แล้วบอกว่ามีธุระจะไปโน่น นี่ บอกไว้ล่วงหน้า บางคนจำเป็นต้องไปธุระก่อน ตอนค่ำก็ต้องมา งานวันนี้ล้มหมู 2 ตัวเดียวไม่พอ ผมดูตับตัวแรก ไม่ค่อยงาม มันเกี่ยวกับเจ้าเมืองเรานิดหน่อย ถ้าตับตัวที่สองไม่สวย ก็ต้องทำวันหลัง วันนี้พอกินแล้วหยุดก่อน ดูกระดูกไก่ไม่ค่อยสวย เป็นเรื่องเฉพาะหลาน อาการไม่ค่อยดีต้องรักษา เอาไก่จากในบ้าน **เอากระดูกส่วนขา** มีสามชิ้น เอาชิ้นใหญ่ที่สุดที่ติดกับก้น คนเฒ่าคนแก่เขาดูเก่ง แต่กระดูกไก่เราจะดูกับเจ้าเมือง (ผี) คนซื่อสัตย์ คนใจซื่อ เขาจะไม่โกหกเรา เป็นลีซอ ทุกหมู่บ้านจะมีคนเดียว

การเสี่ยงทางกระดูกไก่ เป็นเรื่องของพ่อทั้งฝ่ายหญิง-ชายที่ให้กำเนิดบุตร

การเลี้ยงผีพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ในบ้านผู้หญิงสามารถทำได้

เราตั้งหมู่บ้านจะตั้งให้เจ้าเมืองอีกที่หนึ่ง เฉพาะศาสนาพุทธ (น่าจะหมายถึงพวกที่ยังถือผีอยู่ด้วย) ในแผ่นดินนี้มีเจ้าเมืองคนเดียวจะดูแลทั่ว คนลีซอ เรียก **ปู่** เหมือนในหลวงเรานี่แหละ อาปาหมู่ (ปู่) อาปาฟาฉื่อ (เจ้าเมือง) ศาสนาพุทธคนจีน ลีซอ แต่ละบ้านมีหมด เฉพาะคนเดียว ปู่นี้ ถ้าเรานึกถึงเขาจะไปถึงลูกเดียว คุ้มเราหมด ในพม่า เมืองอะไร (ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน) ก็มีคนเดียวนี้แหละ **สมมุติถ้าลูกสาวผมไปทำงานแล้วเขานอนฝันไม่ค่อยดี โทรมา สั่งมาผมจะเลี้ยงให้** เลี้ยงไก่ หมู ถ้าจะ**เลี้ยงใหญ่** ไก่แม่ตัวหนึ่ง หมูพ่อตัวหนึ่ง ถ้าเลี้ยงธรรมดาไก่คู่ (ตัวผู้ ตัวเมีย) ไม่จำกัด เลี้ยงได้ตลอด ถ้าเลี้ยงร่วมกันในหมู่บ้าน เลี้ยง ตรุษจีน เราจะไปเลี้ยงเจ้าเมือง ถ้าในหมู่บ้านมีคนไข้คนป่วยนัก เราไปดูเมื่อที่เจ้าเมืองฆ่าไก่แล้วดูที่กระดูกไก่นี่แหละ ก็ไปเลี้ยง ไปบอกเขาว่าคนไข้เยอะ แต่ละครอบครัวจะฆ่าหมูเท่าไหร่ก็ฮอมกัน ศาสนาพุทธนี่เราจะถือแบบไหนก็ได้ ไม่เป็นไร ดูไม่ผิด เราจะถือวัด หรือดูผีก็ไม่ผิด ดูกระดูกไก่จะมีรูปแบบ ว่าไม่เกี่ยวกับเรา เจ้าเมืองบนดอยหรือที่ขุนห้วย จะออกมาที่กระดูกไก่หมด บางตัว บางคนไปเลี้ยงมี 2-3 รู บางคนเลี้ยงมี 4-5 รู กระดูกจะมีรู เราเอาไม้เหลาๆเสียบเข้าไป ไม่มีรูไม่มี

สมัยนี้ถือตามแค่ประเพณี ส่วนใหญ่ก็โรงพยาบาล (หมายถึงกรณีเจ็บป่วย) เมื่อก่อนช่วงพ่อแม่ที่ยังไม่มีโรงพยาบาล จะทำการส่งออก ถ้าเป็นเรื่องไม่ดี ใครก็ทำพิธีได้ ลีซอหมอผี (เหม่ผะ) เกิดได้ บ้านเรามีไม่กี่คน พี่ชายผมก็เป็น 2 คน จะรักษาคนเจ็บป่วย ฮ้องผี (เรียกผี) ที่เราถือในบ้าน เรียกออกมาว่า เป็นอย่างนี้อย่างนั้น เราก็ตามเขา บางคนก็หาย การแต่งงานไม่ใช้หมอผี ผู้หญิงเป็นไม่ได้ เฉพาะผู้ชาย คนที่เกิดมาเป็นหมอผี ถ้าเราเผาไฟ เขาจะเห็นเป็นน้ำ เขาไม่กลัวเลย เขาเกิดมาเป็นเขาโตมาเขาก็รู้เอง เวลาเขาจะเกิดเป็นหมอผี ตอนแรก เขาจะใจสั่น ลุกขึ้นมาเล่นไฟ ย่ำบนไฟ เราจะทำให้ไฟใหญ่ขนาดไหนก็ตาม เขาเห็นเป็นน้ำ เอาถ่านแดงขึ้นมาล้างหน้า ผมเห็นมาไม่รู้กี่คนแล้ว พี่ชายผมอยู่ปางมะผ้าโน่น บ้านเรามี 2-3 คน แต่ไม่ใช่ตระกูลเรา หมอผีไม่จำกัด ตระกูลไหนก็ได้ เขาเกิดมาเอง ไม่ใช่สมัคร ปกติก็ใช้ชีวิตปกติ พี่ชายผมถ้ายังไม่ตายเขาจะลงผี คนป่วยไปดูเขารู้หมดเลย ถ้าคนไหนมีเคราะห์มีหมอผีก็ให้หมอผีส่ง ถ้าไม่มีจะพูดกับเจ้าเมืองในบ้าน จุดธูปเทียน เปลี่ยนน้ำในบ้าน เราพูดคุยกับเขา เขาก็จะไล่ให้เรา การส่งผีคนในบ้านทำ **หมอผีบ้านนี้ นายหลวงหมอผี นายไล่หมอผี** กับน้าผมตอนนี้ถ้าไม่จำเป็นจริงๆ เขาจะไม่ลง แก่แล้ว กรณีจำเป็นคือป่วยหนัก อาการหนัก

เวลาปีใหม่ตรุษจีน กลางคืนเขาจะ**ดำหัวหมอผี** บางคนก็ลงผี ในบ้านเราเอาข้าวปุก เนื้อ เหล้า ธูป ไปที่บ้านหมอผี ถ้าคนไปเยอะๆ เขาจะลงผีเอง อวยพรเราแล้วกลับ ส่วนใหญ่หมอผีอายุหนุ่มๆ จะลง บ้านเรามี 3-4 คน บ้านผมทำกับน้า (พ่อพ่อหลวง) ถ้าตระกูลเราไม่ลงเราอยากไปดูว่าปีนี้ครอบครัวเราเป็นอย่างไรก็ไปดูหมอผีอื่นได้ ไม่มีจำกัด

ประวัติส่วนตัว

ปีที่แล้วผมปลูกขิง เผือก ที่ปางมะผ้า บ้านผมอยู่ที่นั่นอีกหลัง พ่อผม น้อง อยู่โน่น พ่อผมเกิดพม่า ตัวผมเกิดเชียงดาว ย้ายไปดอยอ้น ตอนนั้นเป็นอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน (เดี๋ยวนี้อยู่ในเขตอ.ปาย) ย้ายไปกี้ดสามสิบตอนนั้นเป็น กิ่งอ.ปางมะผ้า ตอนนี้เป็นอำเภอ แล้วย้ายมานี่ประมาณ 17-18 ปี ตอนแรกมีเงินผมอยากซื้อที่สวนไว้เมื่อก่อนปู่ย่า ตายาย ทำไร่ฝิ่น ตอนหลังเจ้าหน้าที่ไม่ให้ปลูก อีกอย่าง พ่อหลวงบ้านจีนฮ่อ (บ้านสันติชล) (บุญหล่อ) แม่แก กับแม่ผมพี่น้องกัน แม่ผมเป็นคนที่สี่ แม่แกคนที่ห้าแต่งงานกับคนจีน แม่เขาบอกผมว่าหลานย้ายไปมา ซื้อที่ซื้อสวนได้แล้วนะ จากนี้ไปทำสวนฝิ่นไม่ได้แล้วนะ ผมเชื่อเขาซื้อที่หนึ่ง สามหมื่นกว่าบาท (14-15 ไร่) ช่วงนั้นยังเป็นนาอยู่ ซื้อแล้วปลูกลิ้นจี่ ไม่มีคนดูแล ไฟป่าเข้าทุกปี อยู่บนดอยไม่มีอะไรทำ ขิงกับเผือกไม่มีใครส่งเสริม **ลงมาสร้างบ้านแรกๆ เป็นฝาดิน** ดูแลสวนลิ้นจี่ ตอนหลังได้ยินว่าขิงกับเผือกมีราคาเลยกลับมาทำอีก แต่ตัวยังอยู่ที่บ้านนี้ ไปๆ มาๆ ที่ปางมะผ้า กี้ดสามสิบ เมื่อก่อนผมอยู่ที่โน่น พ่อของผู้ใหญ่บ้าน (คนปัจจุบัน) อดีตผู้ใหญ่บ้าน ผมก็ได้เป็นผู้ช่วยเขาถนนเข้าไปกี้ด ต้องเอาจอบขุดเข้าไป แต่ละบ้านช่วยกันครอบครัวละคน เรียกมาขุดถนน 13 วัน บางคนมีรถยนต์ต่างไป น้ำไม่ค่อยมี ขนจากสบป่องไปให้คนที่ช่วยขุดถนนกิน นอนไปตามทาง 13 วันถนนถึงบ้าน ขุดแล้ว 2 ปี ที่ถนนไม่เข้าหมู่เยอะ แต่ละครอบครัว เลี้ยงหมู 200 กว่าตัว เลี้ยงง่ายมาก ดังมาก ดังถึงกรุงเทพโน่น ไม่ได้เลี้ยงดีนะ ข้าวโพดที่เหลือทิ้งหมูมากิน แล้วมันหากินเองโตเร็ว บ้านไหนเลี้ยงเป็นร้อยกว่าตัว มีแต่หมูดำ หมูขาวไม่ค่อยเห็น

น้ำสูเมื่อก่อน ถนนเขามีอยู่แล้วเส้นหมอแปง แถวบ้านที่อยู่นี่เป็นป่าอยู่เลยมีไม้ต้นใหญ่ๆ ไม้สร้างบ้านเอามาจากที่สวน เมื่อก่อนไม้สัก หน้า 60 ก็มีตอนนั้นผมยังไม่ลงมา คนเฒ่าคนแก่ก็ย้ายเข้ามาเรื่อย เขาอยู่รอบๆ อ.ปาย บางคนมาจากผีลู ปางแปก ผีลูอยู่บนดอยเลยเป็นชุมชนใหญ่ ไปผีลูผ่านหลายๆ หมู่บ้านไทรงาม ในของผีลู ดอยป่ามู เป็นลีซอ มูเซอมีบ้านเดียว เมืองไทยนี้มีมูเซอเยอะที่สุดต้องแม่ฮ่องสอน เชียงรายมีไม่มาก แล้วมีเยอะๆ ที่เมืองจีนยูนนาน ที่บ้านจีนเขาจะเปิดร้านอาหารยูนนาน

ระบบการผลิต

ประเพณีที่เด่นๆ มีกินวอ ปีใหม่ เมื่อปู่ย่า ตายาย เขาไม่ค่อยอยู่พื้นที่เปียง (ราบ) เขาชอบอยู่บนดอยเย็นๆ ชอบปลูกฝิ่น อากาศหนาวๆ สวย ผมปลูกได้ 7-8 ปี เริ่มแต่งงาน (อายุ 27-28 ปี) ก็**ปลูกฝิ่น** เลิกปลูกได้ 20 กว่าปี ตอนนี้ผมอายุ 50 กว่า อยู่ไปอยู่มา ไร่ฝิ่นก็โดนทหารตัด โดนตัดบางคนก็ไม่รู้จะหนีไปที่ไหน แม่ก็ไม่ได้จองที่ไร่ที่สวนไว้ ผมมาจองสวนลิ้นจี่ ลิ้นจี่ก็คืออาชีพเสริม มาดูแล**ลิ้นจี่ ปลูกกระเทียม**บางปีได้แสนสองแสน บางปีได้เจ็ดแปดหมื่นแสนกว่า ได้ยินว่ากี้ดสามสิบราคาขิงปีนั้นเขาขายซื้อรถยนต์เงินสด 5-6 คัน บ้านไหนได้ 7-8 แสนเป็นล้านก็มี ตอนนั้นผมได้ไม่มาก ไปปลูกครั้งแรก ได้แสนสองแสนเท่านั้น ปีที่แล้วขาดทุนทำเผือกไว้สิบไร่ ตอนแรกมีคนมาถามซื้อไม่ขายมันหนุ่มอยู่ ตอนหลังไม่มีคนซื้อ ปล่อยทิ้งไว้เต็มสวน ปีนี้ เอายาฆ่าย่าไปพ่นให้ตายแล้วปลูกข้าวโพด ปีนี้กลับมีราคาอีก เสียดายนอนไม่หลับเลย ปลูกไว้นิดหน่อยไม่ได้ไปขุดยุ่งกับหลาน ถ้าไปจะนอน 2 คืน ขุดให้ได้ซักลำรถหนึ่งแล้วเช้ามืดจะเอาไปส่งเชียงใหม่มีขาประจำ ส่งที่สถานีรถไฟ กาดเมืองใหม่

พ่อค้าขิงจะอยู่เวียงป่าเป้า ไปส่งที่โน่น ทำง่ายไม่เปลืองที่ 1,000 กก. (เชื้อ) ใช้ไร่กว่าๆ ทำง่าย ได้หมื่นกว่ากก. ถ้าที่เปียงไม่มีก้อนหิน ไม่มีไม้ไร่กว่าๆ ประมาณ 2,000 กว่ากิโลกรัม ใช้พื้นที่ 3 ไร่เหลือเฟือเลย เวลาปลูกก็ได้นัก ถ้ามีราคาได้เป็นล้าน ปีหนึ่งผมขายได้ราคากิโลกรัมละ 35 บาท หมื่นกิโลเท่าไหร่แล้ว ถ้าเราไม่มีทุนไม่ต้องเอามาก ไปเอา (เชื้อ) มาซัก 200 กิโลกรัม ปีหน้าปลูกไม่ไหวหรอก

กระเทียมปลูกที่สวน อุมเปา หมู่ 8 บ้านในเวียงเมืองปาย กระเทียมยุ่งต้องใส่ปุ๋ย ยา ใส่น้ำ ขิงไม่ต้องให้แต่ปุ๋ยอย่างเดียว ดูแลง่าย ถ้าขิงราคาไม่ต่ำกว่า 3-5 บาทต่อกิโลกรัม ปลูกได้เลยไม่มีขาดทุน เผือกปลูกได้วาละ 3 ต้น ปีนี้ราคาสูงสุด โลละ 22 บาท ที่ผ่านมาไม่เคยถึง ที่ผ่านมาราคาสูงสุด 18 บาท เขาอาจจะทำส่งต่างประเทศ เอาไปทำขนมหรืออะไรเราไม่รู้ เราไปส่งเผือกที่โรงงาน ครั้งหนึ่ง 10 กว่าคันๆ ละ 2 ตันกว่าๆ ที่กี้ดอาชีพหลัก ปลูกเผือก ปลูกขิง อย่างอื่นไม่ค่อยมี มีแต่ถั่วแดง งาไม่ปลูก

แถวนี้ปลูกกระเทียม **ถั่วเหลือง** เกี่ยวข้าวตุลาคม ปลูกขิง กุมภาพันธ์/มีนาคม ขิงไม่แน่นอนแล้วแต่ราคา ถ้ามีราคา ปลูก 1 เดือนก็ขุดขายได้แล้ว ถ้าไม่มีราคาก็เก็บเอาไว้ ได้อีก 7-8 เดือน

พรุ่งนี้จะไปประชุมที่ อิมเปค เมียผมมาจากแม่แรกหรือแม่แลบ เมื่อก่อนอยู่ที่เดียวกันหมด เชียงดาว มีเกือบ 200 หลังคาเรือน ค่อยๆ ขยายไป จากเชียงดาวไปอยู่ดอยสามหมื่นก็มี ย้ายไปดอยช้างก็มี กี้ด แม่แลบต่อแดนวัดจันทร์ ช่วงนั้นย้ายง่ายทรัพย์สินเขามีไม่มาก แค่ม้า 2-3 ตัว ก็ขนหมดแล้ว หม้อ-จาน มีไม่กี่ใบ ผ้าห่มบ้านไม่ค่อยดี มุงคา ไม้ไผ่ ตอนที่ผมมาเดินมา 3 วัน อายุ 9 ขวบ มาดอยอ้น ไม่ได้ช่วยถืออะไรซักอย่าง เดินตัวเปล่าอย่างเดียว น้องผมจ้างคนกะเหรี่ยงแบกมา มากันหมดทั้งตระกูล เดินมา แบกลูกมาด้วย แม่ผมมีลูก 11 คน (เสียไป 4 คน)

อาเกอะโบโมะ (แปลว่า ขอบคุณ)

ผู้ให้ข้อมูล **51) นางอรพิน เหล่ายี่ปา อายุ 22 ปี**
ชาติพันธุ์ **ลีซู**
ผู้สัมภาษณ์ **อ. ดำรงพล อินทร์จันทร์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
วันที่ **22 มกราคม พ.ศ. 2551**
ที่อยู่ **บ้านใหม่สหสัมพันธ์ หมู่ 7 ต. เวียงใต้ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **บ้านใหม่สหสัมพันธ์ หมู่ 7 ต. เวียงใต้ (บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน วินัย เลาะยี่ปา)**
ผู้เรียบเรียง **อ. ดำรงพล อินทร์จันทร์ และนายกีรติ ปรีชานุกูล**
รหัสเสียง **-**

ประเพณีกินวอ-ปีใหม่ลีซู

งานกินวอของบ้านน้ำฮู (เดิมทีบ้านใหม่สหสัมพันธ์อยู่ในเขตการปกครองของหมู่ 5 บ้านน้ำฮู ดังนั้นชาวบ้านจึงยังคุ้นเคยกับการเรียกบ้านใหม่ฯ ว่าบ้านน้ำฮู) ปีนี้จะเป็นงานใหญ่กว่าทุกปี เพราะปีนี้มีการจัดงานร่วมกันกับ สมาคมเครือข่ายวัฒนธรรมชนเผ่าลีซู จะจัดลานเต้นที่ในหมู่บ้าน เป็นลานเต้นใหญ่มีคนมาร่วมงานหลายพันคน และหลังจากวันกินวอไปแล้วก็จะมีงานจัดงานสมาคนชนเผ่าลีซู ขึ้นที่บ้านน้ำฮู ในวันที่ 22 – 25 กุมภาพันธ์ 2551 ในงานจะมีการละเล่นกีฬาชนเผ่า ตีมะขาม สะบ้า ตีลูกข่าง เป็นต้น

งานกินวอหรืองานขึ้นปีใหม่ กูเชี๊ยะ[1] บ้านน้ำฮูเริ่มตั้งแต่วันที่ 7 – 8 กุมภาพันธ์ 2551 หลังจากวันที่ 8 กุมภาพันธ์ ก็จะมีการดำหัว อบต. ผู้ช่วย และผู้ใหญ่บ้าน โดยงานกินวอของลีซอส่วนใหญ่แล้วจะตรงกับ

[1] คำว่ากินวอ คนลีซอจะเรียกว่า “กูเชี๊ยะ” เป็นคำที่ชาวลีซูเรียกกัน แต่คำว่า กินวอ เป็นคนจากข้างนอกใช้เรียกกันมา คำว่า “วอ” แปลว่า วงกลม หรือการทำให้เป็นวงกลม เมื่อนำมาใช้กับงานเฉลิมฉลองปีใหม่ ก็จะหมายความถึง การเต้นเป็นวงกลม

วันตรุษจีนตามสากล แต่ว่าต้องขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการจัดเพื่อให้ไม่ตรงวันเดียวกันกับหมู่บ้านลีซอื่นๆ ด้วย

วันที่ 6 ทุกบ้านจะต้องแช่ข้าวเหนียวเพื่อเตรียมไว้สำหรับทำ **ข้าวปุ๊ก**[2] พอเช้ามืดวันที่ 7 จะมีตำข้าวปุ๊กทุกบ้าน เพื่อเอาไว้เป็นอาหารหรือของว่างให้สำหรับผู้ที่จะมาเต้นที่บ้าน ในวันที่ 7 นี้ หากว่าคนในหมู่บ้านเกิดการเจ็บป่วยขึ้นมาก็ไปที่บ้านหมอเมือง ชื่อว่า วิบูลย์ พฤกษากุล จะมีการเลี้ยงผีที่บ้านของหมอเมือง โดยเอาข้าวปุ๊ก เหล้าและธูปไปทำการเลี้ยงผีเพื่อให้หายจากอาการเจ็บป่วย หมอเมืองจะทำพิธีเรียกขวัญ หมอเมืองจะเอาน้ำให้ผู้ป่วยดื่ม จากนั้นก็ท่องคาถาแล้วเอาน้ำมนต์เป่าลงไปยังผู้ป่วย หมอเมืองก็จะรู้ว่าผู้ป่วยนั้นเป็นอะไร ไปทำอะไรผิดผีที่ไหนมา แล้วหมอเมืองจึงจะบอกทางแก้ให้ คือให้ไปฆ่าหมู หรือไก่ เลี้ยงผีเพื่อเป็นการขอขมาผี ในวันนี้ทุกบ้านต้องถวายข้าวปุ๊กทั้งหมดให้หิ้งผีประจำบ้านเป็นเวลาสามวัน จากนั้นคนถึงจะกินได้

จากนั้นเวลาประมาณ หนึ่งทุ่มคนเฒ่าคนแก่และหนุ่มสาวก็จะมารวมตัวกัน เพื่อเตรียมตัวที่จะเต้น **วาเคี๊ยะ**ไปตามบ้านต่างๆ ในหมู่บ้านจนครบทุกหลังคาเรือน โดยต้องเริ่มเต้นที่บ้านของ**หมอเมือง**ก่อน ต่อจากนั้นถึงจะไปเริ่มตามบ้านหลังต่างๆได้จนครบกว่าจะเต้นครบทุกบ้านก็เลยไปถึงเช้าวันที่ 8 กุมภาพันธ์ ถ้าเต้นที่บ้านไหนพื้นที่เต้นทางเจ้าบ้านจัดเตรียมไว้ให้ดีก็จะเต้นนานหน่อย เต้นถึง 5-6 รอบ หากบ้านไหนที่เต้นไม่ค่อยดีก็จะเต้นไม่นานมากเต้นแค่ 1-2 รอบก็พอโดยกลุ่มที่เต้นจะแบ่งออกเป็น 2-3 กลุ่มเวียนๆ กันไปเต้นตามบ้านแต่ละหลัง กลุ่มละประมาณ 50-60 คน ในแต่ละกลุ่มนั้นจะไม่จำกัดเพศในการรวมกลุ่ม แต่มีข้อห้ามว่าห้ามเป็นคนในกลุ่มเครือญาติเดียวกัน พอเต้นถึงบ้านหลังใดเป็นบ้านหลังสุดท้าย บ้านหลังนั้นต้องทำการเลี้ยงข้าวผู้ที่มาเต้น โดยทำการนัดแนะกันไว้ก่อนเพื่อเจ้าของบ้านจะได้จัดเตรียมอาหารให้เพียงพอ แต่ว่าในขณะที่เต้นเวียนกันไปตามบ้านต่างๆ นั้น เจ้าบ้านแต่ละบ้านจะต้องมีของมาเลี้ยงผู้เต้น ได้แก่ เครื่องดื่ม ลูกอม เนื้อหมู ข้าวปุ๊ก บ้านแต่ละบ้านจะต้องมีเสาไม้เกี๊ยะ (ต้นสน) ตั้งไว้กลางลานบ้าน เอาข้าวปุ๊ก เนื้อหมูไปแขวนไว้ตรงต้นเกี๊ยะนั้น เมื่อถึงเวลาเต้นก็จะเต้นรอบๆ เสาไม้เกี๊ยะนี้ จากนั้นเมื่อเจ้าของบ้านนำธูปมาจุดที่เสาไม้เกี๊ยะก็เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงว่าให้หยุดเต้นได้แล้ว ย้ายไปเต้นบ้านอื่นต่อไป เจ้าของบ้านก็จะเก็บเสาต้นเกี๊ยะไว้สองวันจากนั้นก็เอาไปทิ้ง

ในการเต้นเมื่อก่อน เมื่อล้อมเป็นวงกลมแล้วจะมีการร้องเพลงคล้ายกับเป็นการเกี้ยวพาราสีกันของหนุ่มสาวด้วย แต่ปัจจุบันหนุ่มสาวร้องเพลงเหล่านี้ไม่ได้แล้วเหลือเพียงแต่การเต้นเพียงอย่างเดียว และเมื่อก่อนจะไม่มีการเต้นจนถึงตอนเช้าเหมือนปัจจุบัน จะเต้นแค่เป็นธรรมเนียมตามประเพณีเท่านั้น ประมาณ ไม่เกินเที่ยงคืนก็เลิกแล้ว เพราะว่าเมื่อโจรเยอะ ไม่ค่อยปลอดภัย

ชุดแต่งกายที่ใช้ในการเต้นนั้น ชุดผู้ชายและชุดของผู้หญิงจะมีความแตกต่างกันในรายละเอียด อย่างเสื้อของผู้หญิงจะเป็นเสื้อแขนสั้น ผู้ชายจะเป็นเสื้อแขนยาว จะใส่เสื้อสีอะไรก็ได้ แต่ผู้หญิงต้องใส่กางเกงสีดำเท่านั้น ผู้ชายสามารถใส่กางเกงได้หลายสีกว่า ทั้งหญิงและชายจะสะพายกระเป๋า (**หล่าเซี๊ยะ**) เหมือนกัน มีการสวมหมวก (**หน่าฮุ**) ทำด้วยฟองน้ำประดับตกแต่งสวยงามที่แตกต่างกันระหว่างชายหญิง ในชุดที่ใช้ในการเต้นจะมีหางยาวๆ ที่ทำด้วยผ้าญี่ปุ่นผู้ชายจะใส่หางไว้ข้างหน้า ส่วนผู้หญิงจะใส่ไว้ข้างหลัง ผู้หญิงจะมีที่ใส่คอประดับตกแต่งและมีผ้าใส่ข้างหลังจะเป็นลักษณะคล้ายกับปลาและผีเสื้อ ใส่ทั้งหญิงและชายแต่ว่าลวดลายแตกต่างกัน มีกำไลข้อมือ และมีถุงใส่ที่น่อง ผู้ชายใส่สีดำ ผู้หญิงใส่สีแดง คนจากข้างนอกหากประสงค์ที่จะเข้าร่วมพิธีด้วยก็ขอแค่ต้องมีกางเกงลีซอเท่านั้นจึงสามารถเต้นร่วมวงกันได้

[2] ข้าวปุ๊กหรือข้าวปุก คือข้าวเหนียวนึ่ง ที่เอามาตำหรือตี แล้ว ใส่งาดำลงไป

ผู้ให้ข้อมูล **52) ครูทองอินทร์ แจ่มแจ้ง อายุ 66 ปี**
ชาติพันธุ์ **คนเมือง**
ผู้สัมภาษณ์ **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี และนางสาววัชรินทร์ มณีวงษ์**
วันที่ **16 กันยายน พ.ศ. 2551**
ที่อยู่ **116/1 หมู่ 4 ต. เวียงใต้ อ. ปาย จ. แม่ฮ่องสอน**
สถานที่ **บ้านสวนครูทองอินทร์ แจ่มแจ้ง**
ผู้เรียบเรียง **นางสาวศิริลักษณ์ กัณฑศรี**
รหัสเสียง **PPK-ANT-P-352**

เป็นคนพื้นเมืองก็ได้ ไทใหญ่ก็ได้ ชา-ติที่นี่ เป็นคนที่นี่เชื้อชาติเชียงใหม่ สัญชาติปาย เป็นคนที่นี่เกิดที่อำเภอปาย ศึกษาชั้นประถมที่เวียงใต้ที่ปายนี่แหละ แล้วไปต่อมัธยมที่ตัวจังหวัด จบมัธยม 6 สมัยนั้นก็เป็นมัธยม 6 สอบชิงทุนได้ ก็ไปเรียนครูที่ราชภัฏบ้านสมเด็จ ไปเรียนที่นั่น 4 ปี จบมา**บรรจุเป็นชั้นตรีคนแรกของอำเภอปาย** ตอนนั้นก็เป็น ปกศ. สูง ถ้าจะเรียนต่อปริญญาสมัยนั้นก็ไม่มีโอกาสได้มาท้องถิ่นคืน ไม่มีตำแหน่งรองรับก็ต้องจบเพียงแค่นั้น ก็มารับราชการเป็นครูน้อย ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ เริ่มต้นที่โรงเรียนบ้านทุ่งยาว เป็นครูน้อยแล้วก็เป็นผู้ช่วยครูใหญ่ แล้วก็ย้ายไปเป็นครูใหญ่ที่แม่นาเติง เป็นอาจารย์ใหญ่ที่บ้านแม่นาเติง แล้วก็ย้ายกลับมาเป็นอาจารย์ใหญ่ที่ทุ่งยาว ก็ได้ทำผลงานวิชาการระดับ 8 ได้ ตำแหน่งครั้งสุดท้ายก็อาจารย์ใหญ่ระดับ 8 โรงเรียนบ้านนาจลอง ตำบลแม่นาเติง โดยการลาออกก่อน ก่อนโครงการเออลี่จะมาถึง เพราะมันถึงจุดอิ่มตัวแล้ว แต่ก่อนที่จะยุติบทบาทของอาชีพราชการมาเป็นข้าราชการบำนาญมันถึงจุดอิ่มตัวแล้วที่ว่าทุกอย่างเพียงพอ ลูกก็เป็นหลักเป็นฐาน ลูกก็จบแล้ว หนี้สินก็หมดแล้ว ก็มีที่ไร่ที่สวนที่นาที่รกร้างว่างเปล่าอยู่ 2-3 แปลง มาทำที่นี่ หักร้างถางพง มันเป็นที่นาเก่า ก็มาขุดสระ แผ้วถางป่า ตอนนั้นอายุ 56-57 ปี ก็มีความใฝ่ฝันว่าอยากจะปลีกวิเวกอยู่คนเดียวก็เลยมาซื้อบ้านเก่าๆ มาสร้างที่นี่ บ้านที่ไม่มีครัวไฟ และก็ไม่มีแม่บ้าน อาศัยแม่บ้านอยู่บ้านหลังใหญ่ในเมือง พอถึงกลางวันก็ไปทาน ทานวันละมื้อเดียว ก็ไม่มีปัญหา มื้อกลางวันมื้อเดียว มื้อเช้าก็เป็นฝรั่ง กินโอวัลตินกาแฟ ขนม ผลไม้ มันเป็นไปโดยอัตโนมัติ เพราะว่าต้นปี 31 ตอนนั้นก็เป็นผู้บริหารโรงเรียนเป็นประธานกลุ่มเป็นคปจ. ผู้แทนครูจังหวัดเขาคัดให้ไปอบรมวิปัสนากรรมฐานกับคุณแม่ ดร. สิริ กรินชัย ที่จังหวัด พอหลังนั้นพฤติกรรมความเป็นอยู่ก็เปลี่ยน เปลี่ยนไป อาหารมื้อเย็นก็ไม่หิว ก็ลดไป ตัดปัญหาไปเยอะ แล้วหลังจากนั้นได้มีโอกาสไปปฏิบัติเป็นตัวแทนของจังหวัดส่งไปเป็นตัวแทนแกนนำอบรมครูบาอาจารย์ นักเรียน เยาวชน หลายต่อหลายรุ่น ตั้งแต่ปี 42 เป็นต้นมา หลังจากอำลาชีวิตราชการ ทุกวันนี้ก็ยังทำหน้าที่อยู่ เมื่อออกมาถึงจุดนี้แล้วในชีวิตส่วนตัวยังทำหน้าที่เป็นประธานชมรมผู้ปฏิบัติธรรมอำเภอปาย อีกตำแหน่งเป็นประธานชมรมข้าราชการบำเหน็จบำนาญและอดีตลูกจ้างประจำอำเภอปาย มีสมาชิกอยู่ร้อยกว่าคน คอยทำหน้าที่นี้อยู่ มีกิจกรรมที่มีเงินสงเคราะห์เวลาทำศพสมาชิกเสียชีวิต และกิจกรรมเสริม เช่นสงกรานต์รดน้ำดำหัวผู้สูงวัย อายุ 70 ขึ้นไปเป็นต้น และวันดีคืนดีก็พาสมาชิกไปทัวร์

ประเพณี

ถ้าพูดย้อนถึงขนบประเพณีของวัฒนธรรมของอำเภอปาย ตั้งแต่พ่อครูจำความได้ สมัยก่อนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เหนียวแน่นเหลือเกิน ขนบประเพณีเข้มข้น ชาวบ้านมีความเอื้ออาทรช่วยเหลือกัน จุนเจือ

ช่วยเหลือกัน เป็นญาติมิตรพี่น้องกัน มีอะไรก็แบ่งปันกันกินกันใช้ ไม่มีรั้วกั้นพรมแดน ปลูกพืชผักสวนครัว มีอะไรก็ไปขอกันกิน แบ่งกันไป

โดยหลักๆ ในรอบปี ประเพณีในรอบปี ในสิบสองเดือนนั้น ที่สำคัญๆ ก็ตั้งแต่ช่วง**เทศกาลเข้าพรรษา** พอเข้าพรรษาก็ผู้เฒ่าผู้แก่คนที่มีอายุ 50-60 จะไปนอนวัดปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะชาวไทใหญ่ ไทใหญ่นี่ยังเข้มข้น ยังเคร่งครัดในเรื่องนี้อยู่ แต่คนพื้นเมืองส่วนใหญ่ห่วงเรื่องปากเรื่องท้องทำมาหากิน ถ้าไปวัดก็ไปแค่ตอนเช้ารับศีลรับพรพระเสร็จแล้วก็ลง วันพระในพรรษา แต่มันก็มีอยู่ 4-5 วัดที่ยังอนุรักษ์ไว้ได้ตลอดปี ทุกวันพระจะมีคนนับถือศีล 5 ศีล 8 ขึ้นไปวัด ไปสมาทานศีลฟังเทศน์ฟังธรรมจากพระรับพรจากพระ อย่างพ่อครูก็ไปตลอดปี เช่น วัดกลาง วัดหลวง วัดหัวนา วัดน้ำฮู วัดม่วงสร้อย วัดหมอแปง วัดแม่นาเติง วัดนาจลอง ไปวันพระตลอดปี แต่ที่คนไปนอนวัดกันเฉพาะช่วงพรรษา

ทีนี้ใกล้จะ**ออกพรรษา**ตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือนสิบ ประเพณีสารทไทย เมื่อวันก่อน เมื่อวันเพ็ญก็เป็นเทศกาลไหว้พระจันทร์ของคนจีน มันจะสอดคล้องกันอยู่อย่างที่ว่า ช่วงแรม 1 ค่ำเดือนสิบไปถึงแรม 15 ค่ำเดือนสิบ เป็นเทศกาลที่เขาปล่อยเปรตปล่อยภูตผีปีศาจแล้วก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษ พอช่วงปลายเดือนกันยาพอใกล้จะออกพรรษา มีเทศกาลทานก๋วยสลากหรือสลากภัต คนภาคกลางเรียกว่าสลากภัต เป็นของคนเมือง ถ้าก๋วยสลากเป็นพื้นเมือง ถ้าไทใหญ่เรียกว่าประเพณีแฮนซอมโก่จา ก็คืออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว บรรพบุรุษ พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย มันอันเดียวกันจุดหมายเป้าหมายเดียวกันแต่วิธีการต่างกัน

ประเพณีก๋วยสลาก เมื่อถึงเทศกาลที่จะใกล้จะออกพรรษา ชาวบ้านจะมาประชุมกันตกลงกัน เมื่อเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็มีการเตรียมงาน ทุกบ้านก็จะเตรียมอาหาร อาหารสดอาหารแห้ง ของใช้เครื่องใช้ที่คิดว่าตัวเองจะได้ไปรับไปเสวยในภพหน้าชาติหน้าก็เตรียมกันตามแต่ฐานะของแต่ละครอบครัว ครอบครัวที่ฐานะลำบากหน่อยก็จะเอาก๋วย ก๋วยหรือเป็นภาชนะที่ใส่ของทาน เอาไม้ไผ่มาสานจักตอก มาสานเป็นตะกร้า มัดรวบเอาห่อข้าวกับข้าว พริก เกลือ ถั่วเน่า ใส่แล้วก็รวบ ปักยอดสิบบาทยี่สิบบาท เหมือนชะลอมแต่ไม่มีหูหิ้ว รวบมัดใส่เงินปักเงินข้างบน ถ้าสิบบาทยี่สิบาทถือว่าเป็นเส้นหนึ่ง เส้นหนึ่งก็คือคล้ายกับเป็นชิ้นหนึ่ง พอเอาไปถวายที่วัด กรรมการเขาจะดูว่าศรัทธาที่เขาเอาต้นกำเข้าไปต้นเล็กๆ เป็นก๋วยขนาดเล็ก ก็จะมีเส้นกี่อัน ขึ้นต้น “เตติตานัง หมายมี” จะมีเส้นฉลาก “เตติตานัง หมายมี นาย ก. นาง ข. พร้อมลูกหลานอุทิศส่วนกุศลไปให้คนนั้นคนนี้ ซึ่งเป็นพ่อแม่ขอให้ถึงพระนิพพาน นิพฺพานะ ปฺตตโย โหตุ” เขาเขียนไว้อย่างนี้ บางทีอาจจะได้ 4-5 ต้น ก็ 4-5 เส้น อันนี้เป็นประเภทที่ยากจนที่ลำบากหน่อย ที่ดีขึ้นมาหน่อย อาจจะมีประดับประดาทำเป็นพู่ มัดห้อยระย้าเป็นดินสอสมุดเป็นแว่น ในก๋วยในชะลอมก็ใส่ห่อข้าวใส่กล้วยใส่อ้อยใส่ส้มโอใส่ผลไม้ ข้าวเหนียวหรือข้าวเจ้าก็ได้ มีทั้งข้าวสุกข้าวสาร ปักยอดก็มีพู่แขวนของทาน ยอดก็ประมาณ 50-100 เป็นต้นขนาดกลาง ต้นขนาดกลางเขาก็จะเขียนเส้นสลาก “เตติตานัง” เมื่อกี้ “เตติตานัง” ไม่ใช่ “อิมินา” เอ่อ “สุทธินัง โหตุ หมายมี นาย ก. นาง ข. อุทิศส่วนกุศลไปให้คนนั้นคนนี้ ขอให้ถึงความสุข 3 ประการ มีนิพพานเป็นยอดอิ่ม นิพฺพานะ ปฺตตโย โหตุ” เป็นขนาดกลาง ประเภทที่ผู้มีอันจะกิน จะทำต้นใหญ่ใส่ใบร้อย 4-5 ใบ ใบ 500 ใบ 1,000 บ้าง หามกันเข้าไปต้นก็ใหญ่หน่อยหนักหน่อย ของทานก็เยอะ ในเส้นสลากก็เขียน “อิมินา หมายมี นาย ก. นาง ข. อุทิศส่วนกุศลไปให้คนนั้นคนนี้” กรรมการก็จะจดเส้น เส้นที่เจ้าศรัทธาเขาเอาไปเขียน กรรมการก็จะดูให้ตรงกัน เส้นหนึ่งก็ชุดหนึ่ง เป็นชุดๆ ให้กรรมการเขียนใส่แผ่นกระดาษ ม้วนๆ ใส่ในบาตรพระ

ถ้าเห็นกรรมการยุคนี้ก๋วยสลากมันมีวัตถุประสงค์แอบแฝง สมัยก่อนไม่มีวัตถุประสงค์แอบแฝง ต้องการที่จะให้เป็นสลากโชค โชคสำหรับพระภิกษุสงฆ์สามเณร บางทีสามเณรโชคดีได้ต้นใหญ่ ต้นอิมินา ได้เป็นสี่ห้าร้อย ดีใจกันเฉลิมฉลองกัน พอยุคนี้สลากเพื่อที่จะซ่อมแซมกุฏิวิหาร จะทำโน่นทำนี่สร้างรั้ววัดบ้าง สร้างห้องน้ำ

วัดบ้าง เมื่อกรรมการเห็นเส้นยอดสลากเส้นมาก ก็เข้าเป็นพระพระพุทธรูป พระพุทธเจ้า เป็นเส้นๆ ของพระเจ้าพระพุทธรูปเอาไว้อีกบาตรหนึ่ง บาตรนั้นจะไม่เอาไปกวน ไม่ผสม บาตรนั้นเข้าวัดอยู่เจ๋งๆ แล้ว เพื่อวัดนั่นแหละทีนี้พอได้แล้ววัดหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งจะมีสักสี่ห้าร้อยเส้น ทั้งเส้นใหญ่เส้นเล็กก็จะกวนกันๆ แบ่งกัน พระห้าม้วน เณรสามม้วนอย่างนี้เป็นต้น เสร็จแล้วก็ไหว้พระสมาทานศีล เลี้ยงภัตตาหารเพล เลี้ยงอาหารกลางวันชาวบ้านแขกที่มาร่วมงาน เสร็จเรียบร้อยแล้ว ถวายทานๆ เสร็จก็ตอนนี้กรรมการก็มัดแจกพระ พระก็ไปรับเลย พระก็ได้พระภิกษุได้ห้าสามเณรได้สามอย่างนี้เป็นต้น พอได้เสร็จแล้วก็ พระเณรก็ไปกระจายไปตามจุดต่างๆ ศรัทธาญาติโยมที่มากับพระ ก็จะช่วยประชาสัมพันธ์ พอเปิดดู “นาย ก.มีไหน นาย ข. มีไหน” มันจะมีชื่อ หมายมีนาย ก. นาย ข. พอได้ยินชื่อตัวเอง เขาเรียกชื่อเราก็ไปหา ก็ยกต้นที่เราเตรียมมาที่วางไว้ตามระเบียงตามกุฏิ วางเฝ้าไว้ครึ่งวันก็ยกมาถวายรับพรพระ เป็นเส้นๆ จนหมดมือพระเณร พอพระเณรกลับบ้านก็จะถามกัน “ได้เท่าไหร่ๆ ” อันนี้เป็นเรื่องสลากภัตหรือตานก๋วยสลาก สลากโชค อันนี้เป็นประเพณีของคนพื้นเมือง

ถ้าเป็นประเพณีของคนไทใหญ่หรือคนไต เขาเรียก**แฮนซอมโก่จา** แฮนซอมโก่จาก็จะเตรียมคล้ายๆ กับก๋วยสลากแต่ไม่ได้ทำก๋วย เพียงแต่เตรียมเครื่องสังฆทานไทยทานของพระ เราจะนิมนต์พระมากี่วัด เราจะเชิญแขก ทำที่วัด ส่วนมากทำที่วัด แฮนซอมโก่จาทำที่วัด ตานก๋วยสลากก็ทำที่วัด แล้วแต่เจ้าภาพบางทีเจ้าภาพหลายคนร่วมกัน ครอบครัวนาย ก. ครอบครัวนาย ข. ครอบครัวนาย ค. เออเรามารวมกันนะ หลายๆ ครอบครัว เออเรานิมนต์พระมาสัก 50 รูปดีไหม พอ 50 รูป เขาจะเตรียมเครื่องไทยทานไว้ 50 ชุด เราอุทิศส่วนกุศลให้ใครบ้าง คุณปู่ ก. คุณย่า ข. คุณตา ก. คุณยาย ค. ง. เขาจะเตรียมอีกชุด ชุดหนึ่งอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย ส่วนที่อุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายเขาจะเตรียมเครื่องสัมภาระเป็นแว่นเป็นหวีเป็นยอดปัจจัยต่างๆ อีกชุดหนึ่ง เอาไปตั้งไว้ บางทีก็เอาผ้าพรมมาปูไว้ มีหมาก เมี่ยง บุหรี่วางไว้ สำรับน้ำให้ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษท่านจะได้มานั่ง ที่ทางตัวอำเภอเมืองเคร่งครัดมาก แต่ทางอำเภอปายชักจะเสื่อมไปแล้วในจุดนี้เขาจะไม่เตรียม เขาเพียงแต่เตรียมเอาไปตั้งไว้เฉยๆ ตั้งไว้โชว์ บางทีมีรูปถ่าย ปู่ ก. ย่า ข. ตา ค. ยาย ง. ตั้งเจ็ดแปดเก้าคนเอาไปเรียง มรรคทายกจะประชาสัมพันธ์ว่าเจ้าภาพนี้อุทิศส่วนกุศลไปให้คนนั้นคนนี้ ให้ดวงจิตดวงวิญญาณของคุณปู่คุณย่าคุณตาคุณยายมารับในการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ลูกหลานก็กล่าวนำไปก่อน เริ่มทำพิธี เสร็จแล้วก็เครื่องอะไรต่างๆ ก็ถวายให้พระ พระเป็นผู้รับแล้วแต่จะมอบให้พระวัดไหน อุทิศส่วนกุศลให้ผู้ถึงแก่กรรม แต่มันมีช่วงเหมือนสลากภัต เหมือนกับกฐิน กฐินก็แค่ออกพรรษาไปถึงวันเพ็ญเดือน 12 ...

ประเพณีต่อไปก็คือหลังจากออกพรรษา ช่วงเทศกาลกฐิน **ประเพณีดับไฟเทียน** ถ้าภาษาไทใหญ่เรียก**ก๋อยจอง** จองแปลว่าวัด ก๋อยแปลว่าวอดวาย ประเพณีดับไฟเทียนนี่เขาก็จะเอาสนที่มันมันๆ ที่มันติดไฟ สนสดสนแห้งมาทำเป็นต้นๆ เทียนเล่มใหญ่ๆ ตกแต่งประดับประดา เอามาผ่าๆ เป็นคล้ายไม้ฟืน เอามารวมกันเอาตอกมัดๆ ให้เป็นต้นใหญ่ ตกแต่งให้มียอด แล้วก็หาม หามกันไป ทำจากบ้าน ทำจากหมู่บ้าน บางทีก็ทำจากบ้านผู้ใหญ่บ้าน ทำในชุมชน แล้วแต่บางทีหลายหมู่บ้านมารวมกันก็มี ในคืนนี้ส่วนมากจะเป็นคืนวันแรม 14-15 ค่ำ เขาจะหามกันไป พอหามกันก็จะมีซึงมีดนตรีพื้นเมือง ซึง สะล้อ มีม้องมีกลองตีกันไปร้องรำทำเพลงกันไป สนุก มีโคมหูกระต่าย...โคมหูกระต่ายมันก็เป็น ที่ทำจากไม้ไผ่ทำเวียนแล้วก็เอากระดาษว่าวกระดาษอะไรมาแปะๆ เอาเทียนไขปักกลาง เป็นโค้งๆ แล้วถือ ทางนี้เขาเรียกโคมหูกระต่าย... โคมประทีปโคมไฟ แห่ไปร้องรำทำเพลงไป นอกจากที่จะทำต้นเทียนแล้ว จะมีผีลู นางนก ผีลูก็อย่างผีตาโขนทางจังหวัดเลย นางนกตัวกินนรกินรีคนเข้าอยู่ข้างใน มีเสียงกลอง เสียงม้องบรรเลงแล้วก็เต้นไปตามทางแห่ไป ของไทใหญ่ผีลูนางนก ต้นเทียนนี่ทั้งไทใหญ่ทั้งพื้นเมืองผสมกัน ถ้าพื้นเมืองเขาเรียกว่า**เทียนเหง** เหงนี่เป็นพันนะ พันเล่ม แห่กันสนุกสนานถือว่าวันนั้นเป็นวันช่วงเทศกาลออกพรรษา วันพระเจ้าเปิดโลก ตอนกลางคืน พระเจ้าเปิดโลกให้สัตว์นรกขึ้นมารับส่วนบุญ สวรรค์

นรก มนุษย์ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ได้เห็นกันทั่วพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มาโปรดพุทธมารดา เสด็จลงมาบันไดแก้วบันไดเงินบันไดทอง คนช่วยกันทางภาคกลางก็ตักบาตรเทโว ทางภาคกลางก็มีข้าวต้มโยน ทำไม่ทันไม่รู้จะเข้าไปถึงพระพุทธเจ้ายังไง ก็ต้องโยนใส่บาตรท่านความเป็นมาของข้าวต้มโยน ทางจังหวัดสระบุรีก็เอาดอกไม้มา ตักบาตรดอกไม้ ดอกไม้สด พระพุทธบาทสระบุรีเป็นต้น ภาคใต้ลากพระ ภาคกลางที่ขึ้นชื่อที่สุดก็เขาสะแกกรังอุทัยตักบาตรเทโว แม่ฮ่องสอนอำเภอเมืองก็ลงจากพระธาตุดอยกองมูวันออกพรรษาปายก็ตักบาตรเทโวตามที่ราบนี่แหละ บางปีก็ไปเริ่มจากที่พระธาตุแม่เย็นบนดอยพระธาตุแม่เย็น แต่ชาวบ้านไปยากคนเฒ่าคนแก่ไปยากก็เลยตักบาตรเทโวที่บริเวณวัดหลวงหรือตามถนนในเขตเทศบาล

ก็มีประเพณีก๋วยสลาก แฮนซอมโก่จา ดับไฟเทียน อีกประเพณีหนึ่งคือช่วงฤดูร้อน **บวชลูกแก้ว บวชส่างลอง** ลูกแก้วนี่เป็นคำพื้นเมือง ถ้าภาษาไทใหญ่เรียกส่างลอง ปอยส่างลองดั้งเดิมนี่สนุกมาก เมื่อก่อนประทับใจมากปอยส่างลองนี่ ตอนพ่อครูเป็นเด็กถ้าไปแอ่วไปเที่ยวปอยส่างลองนี่จะได้กิน**ข้าวตอกปั้น** ขุนยวมเรียก**ข้าวแตกปั้น** ทำปอยส่างลองนี่แหละ ทั่วไปก็มีที่ขุนยวมเดี๋ยวนี้เป็นสินค้าท็อปเท็นโอท็อปไปแล้ว (สมัยก่อนทำและกิน) เฉพาะมีงาน เพราะว่าข้าวตอกปั้นนี่รู้วิธีทำมั้ย เอาข้าวเปลือกนี่มาคั่วนะ มาคั่วจนให้มันแตก คั่วไฟร้อน คั่วหม้อดิน แตกก็เปลือกข้าวก็จะกระเด็นไป เอาเฉพาะส่วนที่มันแตกมันขาว ข้าวตอกที่เราไปกราบพระ ทีนี้เอาน้ำอ้อยน้ำตาลมาเคี่ยว เคี่ยวจนมันเหนียว เคี่ยวจนมันแห้ง จนมันเหนียว มันเป็นกาว คล้ายมันเป็นยาง เป็นกาว เขาจะรู้มันมีเทคนิคของเขา พอถึงจุดที่มันได้ที่เขาจะเอาข้าวตอกที่เตรียมไว้ใส่ในตะกร้ากระบุง เทใส่ในหม้อใหญ่แล้วคนเหมือนกระยาสารท พอคนเสร็จแล้ว คือน้ำอ้อยน้ำตาลมันจะไม่เยอะเกินไป ถ้ากระยาสารทน้ำอ้อยน้ำตาลเยอะหวานจัด แค่มันเปียก แค่มันเคลือบ เคลือบเสร็จแล้วก็เอามาคว่ำ แล้วก็เอามาปั้น สาวพรหมจารีย์บ้างสมัยก่อนนะคนที่ถือศีลถือธรรม ขุนยวมก็เลยมีขายตลอดแต่เป็นก้อนเล็กนะ เดี๋ยวนี้เขาเพิ่มรสเขาเพิ่มน้ำอ้อยน้ำตาลเยอะก็เลยหวาน

นอกจากข้าวตอกปั้นแล้วจะมี**ข้าวพอง** คล้ายๆ ขนมเทียนขนม เขาเอาไปทอด เอาแป้งข้าวเหนียวมาคลุกน้ำตาล ใส่เกลือนิดหน่อยผสมกันแล้วเอาไปทอด อาจจะใส่ผงฟู ไปทอดจนมันพอง ข้าวพองก็เอาไปเปื้อนน้ำอ้อยน้ำตาลเหมือนกัน ก็เอาไปคลุกน้ำอ้อยน้ำตาลเคี่ยวเหมือนกัน เขาเรียกข้าวพอง พอเราทานก็กรอบๆ อร่อย หวาน ถ้าไปงานปอยส่างลองเขาจะเอานี่มาใส่จาน มาเลี้ยง เมื่อก่อนนี้เงินทองมันหายากแล้วก็เงินมีค่า ถ้าไปปอยส่างลองสมัยพ่อครูเป็นเด็กๆ แค่เหรียญห้าสตางค์ สิบสตางค์ก็เอากระดาษมาห่อ 2-3 ชั้น ไปถึงสาธุเอาใส่ พอจะลงไป “อย่าไปเมือ (กลับ) เตอะ กินข้าวแตกปั้นก่อน” อย่าเพิ่งกลับ แล้วก็ตีฆ้องตีกลอง ฆ้องกลองเขาก็จะมีสองชุดบ้านเจ้าของปอยนะ ชุดแรกก็เป็นกลองก้นยาว แบบกลองยาวก้นมันยาว พอเขาตีเป็นจังหวะมันจะเร้า มันเร่งพอรัวมากๆ เข้า คนที่มันเมาได้ที่มันก็เต้น เต้นไปเต้นมาชนกันแล้วได้เรื่อง อีกอันหนึ่งเขาเรียกกลองมองลาวกลองสองหน้า... พอตีฆ้อง ตีกลองจนพอใจเต็มที่ก็ลงบ้านไปขึ้นอีกบ้านหนึ่ง มันจะมีเจ้าปอยหลายบ้าน เป็นงานใหญ่ของอำเภอในชุมชน พอถึงวันที่จะไปบรรพชาที่จะไปบวช นัดแห่ไปพร้อมกัน ส่างลองก็ขี่คอ... แล้วแต่เจ้าภาพอีกที เจ้าภาพที่รวยๆ บางที 3 วัน 7 วัน ที่พอสมควรถ้ารวมกันได้นี่ 3 วัน 5 วัน 7 วันนี่แหละ เดี๋ยวนี้ตัวอำเภอเมืองยังอนุรักษ์ได้เยอะอยู่ แต่อำเภอปายนี่ไม่เกิน 3 วัน แล้วการบวชลูกแก้ว บวชส่างลองนี่บรรพชามีอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า บวชหน้าวัด บวชหน้าโบสถ์ บวชหน้าโฮง

บวชหน้าวัด หรือบวชหน้าโบสถ์ หรือบวชหน้าโฮง หน้าโฮงก็คือหน้าโรง หน้าอุโบสถนั่นแหละ พอถึงนาค กลางคืนเขาจะเป็นนาค ใส่ชุดขาวก็ไปทำพิธีบวชนั่นแหละ ถ้าบวชเณรพิธีการไม่ค่อยมาก มันง่ายหน่อย ไม่ต้องมีพระอุปัชฌาย์มีอะไรมาก พระอุปัชฌาย์องค์เดียวก็ได้ แต่ถ้าบวชพระต้องมีทั้งพระอุปัชฌาจารย์ พระกรรมวาจาจารย์ ต้องใช้มาก ตอนเป็นส่างลองแต่งตัวเต็มที่เลยนะ มีเครื่องประดับ มีเพชรนิลจินดา เป็นทองคำ

เป็นกระโจมเป็นชฎามาใส่ มีตุ้มหู เป็นเจ้าชาย ส่างลองก็มาจากคำว่าเจ้าชาย ถ้าทางพม่าถือว่าเป็นพระราชาเป็นโอรสของกษัตริย์ แต่พอทำพิธีบวชพอรับศีลจากพระอุปัชฌาย์เสร็จแล้วก็สมาทานศีลห้า สมาทานศีลสิบเสร็จแล้วพี่เลี้ยงก็เอาไปจัดการเปลี่ยนเครื่องแต่งตัว เปลื้องเครื่องแต่งตัวเครื่องทรงออก จัดการเช็ดแป้ง เช็ดอะไรออก เช็ดคิ้ว เปลี่ยนเพศเป็นสมณะเพศไป ก็จบลงตรงนั้นประเพณีส่างลอง ที่เขานิยมก็คือหน้าร้อนเดือนเมษามีนา-เมษา ปิดเทอมให้โอกาสเด็กนักเรียน แล้วก็บรรยากาศมันให้ด้วย มันจะต่อเนื่องกับเทศกาลสงกรานต์...

เทศกาลสงกรานต์ไม่ต่างกัน แต่คนไทใหญ่นี่ละเอียดอ่อนกว่า ไทใหญ่จะมี 2 ช่วง ที่ไปขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ผู้อาวุโส จะเป็นช่วงออกพรรษาครั้งหนึ่ง แต่ละปีนะ เพราะฉะนั้นปีละ 2 ครั้ง ช่วงเทศกาล 2 ครั้ง ครั้งหนึ่งเทศกาลออกพรรษาจะไปขอขมาตามวัดต่างๆ ผู้ที่เคารพนับถือ เจ้าบ้านเจ้าเมือง กำนันผู้ใหญ่บ้าน ทางแม่ฮ่องสอนทางอำเภอเมืองยังอนุรักษ์ไว้ได้ ทางปายไม่มีแล้ว เขาเรียก**กั่นตอ** ไทใหญ่ที่นี่ทำเป็นบางที่ มันมีในช่วงสงกรานต์นะแต่ออกพรรษาไม่มีแล้วมันจะสูญไปแล้วเหลือแต่สงกรานต์ มีแต่เขตอำเภอเมืองและปางมะผ้ามีอยู่ (การกั่นตอที่บ้านถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า ในวันออกพรรษายังคงมีอยู่ ช่วงค่ำจะมีการจุดเทียนหน้าบ้านทุกหลัง และลูกหลานไปกั่นตอคนเฒ่าคนแก่) เขาก็ให้พรเป็นภาษาไทใหญ่ “อายุ วรรณะ สุขะ พละ แป๊ๆ จุ่มๆ นะลูกเอ้ยหลายเอ้ย” เหมือนกันคนเมืองก็เหมือนกัน คนพื้นเมืองก็มาจากทางเชียงใหม่ทางล้านนา

น่าจะที่อนุรักษ์ไว้อย่างหนึ่งก็คือความกั่นตอ คำขอขมา เป็นแพทเทิร์นคำขอขมา คำสมาทานศีล ศีล 5 ศีล 8 นี่นะ คำขอขมา อย่างพ่อครูไปนำเขาที่วัด เป็นคนเชียงใหม่เป็นคนพื้นเมืองแต่ก็ปรับเป็นคนไทใหญ่ได้ พูดได้ (ภาษาไทใหญ่) เขียนไม่ได้ ได้แต่พื้นเมืองได้ เป็นคนเมืองต้องรู้ภาษาล้านนา ภาษาไทใหญ่ไม่เอาแล้ว พอแล้วมันหนักหัว พูดได้ อย่างสมาทานศีลภาษากลางก็ “มยัง ภันเต วิสุง วิสุง ติสะเน นะสะหะ” แต่ถ้าเป็นทางปาย “ออกาซ้าๆๆ อะหังภันเต ติสะเน นะสะหะ...” มันเหมือนๆ กัน แต่สำเนียงมันเปลี่ยน ออกาซ้าคือโอกาสนี้ โอ-กา-สะก็คือโอกาส “โอกาสนี้ ข้าพเจ้าขอสมาทานเบญจศีล แม้ครั้งที่สองข้าพเจ้าก็ขอสมาทาน ทุติยัมปิ ตติยัม ปิ แม้ครั้งที่สามข้าพเจ้าก็ขอสมาทานเบญจศีลจากพระคุณเจ้า” พระคุณเจ้าก็ให้ ก็ให้นโมว่าสามจบ ท่านว่าจบเดียวเราว่าสามจบ พระก็จะสรุปเหมือนกับภาษากลาง เราก็สาธุ

สมัยก่อนเอาหนังสือพื้นเมืองทางเชียงใหม่เป็นหลัก ถ้าบางปีเขาเรียกว่า เนาสองหน วันเนาสองวัน ก็วันขึ้นวัด วันสงกรานต์ก็จะกลายเป็นวันที่ 16 เมษา ถ้าวันเนาวันเดียววันสงกรานต์ก็จะเป็นวันที่ 15 แต่มาระยะหลังสัก 5-6 ปี หลังมานี่ถือปฏิทินสากลเป็นหลัก 13 14 15 เอาเหมือนเขาแล้ว แต่ก็ยังมีบางหมู่บ้าน บางวัดทางแม่ฮ่องสอนทางเชียงใหม่ก็ยังมีขึ้นวัดวันที่ 16 มันมีอาจารย์คล้ายว่าเป็นเกจิอาจารย์จากทางล้านนาทางเชียงใหม่เป็นคนฆราวาสนี่แหละ เขาเคยบวชเรียนมาเคยศึกษาทางปริยัติธรรมธรรมะมาเยอะ เขาไปเขียนตำรา เขียนคล้ายว่าปะกะตืนปีใหม่ ปะกะตืนก็คือตำราปีใหม่เขามีพยากรณ์อะไรต่างๆ เรื่องฝน เรื่องฟ้าฝน เรื่องข้าวในนา แล้วก็พิมพ์จำหน่าย ฉบับละบาทห้าบาทสิบบาทขาย เขาก็เอาอันนั้นมาเป็นหลัก ปีนี้ฝนตก 400 ห่า ตกในมนุษย์เท่านั้นห่า เท่านี้ห่า เดือนมีนาเมษาถ้ามาแถวทางเหนือเขาจะมีขาย วันใกล้ๆ สงกรานต์ มันตั้งแต่สมัยก่อน ส่วนมากยืนตามเกจิอาจารย์ที่เชียงใหม่ เจ้าตำรับอยู่ที่เชียงใหม่ คนปายเองไม่มี ถึงมีก็เบลอหมดแล้ว

รุ่นลูกรุ่นหลานแทบจะพูดภาษาไทใหญ่ไม่เป็นนะเดี๋ยวนี้นะ ยิ่งภาษาไทใหญ่นี่ยิ่งแล้วเป็นคนไตพูดภาษาไตไม่ได้ พ่อครูเป็นคนพื้นเมืองเพิ่งมารู้หนังสือพื้นเมืองเมื่อปีที่แล้วนี้เอง อ่านออกเขียนได้นะ ปีที่แล้วใช้เวลาศึกษาอยู่ 3 เดือน ไปซื้อตำราที่เชียงใหม่ ซื้อตำรามาอ่านแล้วเอามาผสมกัน แล้วก็ไปตอนฝึกอ่านใหม่ๆ ซื้อหนังสือธรรมะ ที่เขาขายตามร้านสังฆภัณฑ์ มาฝึกอ่านพระมาลัยโปรด มีหลายๆ ฉบับฝึกอ่าน ไทใหญ่ก็มี ตำราที่มีขายมันไม่มีขายเลยนะ แต่เขาสอนกันเป็นที่ เดี๋ยวนี้พ่อครูได้ข่าวที่ขุนยวมที่บ้านเมืองปอนเขาสอนภาษาไทใหญ่กันนะ เป็นรุ่นๆ ที่วัดเมืองปอน เขาสอนเณร มีแต่คนที่คิดว่าจะทำตำราแต่ไม่สำเร็จสักราย มันเขียน

แล้วก็แท่นพิมพ์อะไรก็ไม่มีต้องเขียนเอา พื้นเมืองก็เหมือนกันต้องเขียน ต้องเขียนแต่ว่า เขาเรียกว่าภูมิปัญญาของคนสมัยก่อนสุดยอดเลย คำๆ เดียวสามารถอ่านได้ตั้งหลายคำ พยางค์ตัวเดียวเป็นกลุ่มก้อน หรือว่าตัวผสมเป็นสนธิ สมาสสนธิผสมกันโดยอย่างแนบเนียน เขาอ่านได้

ถ้าดูฤกษ์ดูวันในปายมีอีกบ้านหนึ่ง พ่อหนานปัน ก็เหลือคนเดียวที่พอจำได้ **พ่อหนานปัน ปิ่นแก้ว** คนอื่นมี แต่ความจำไม่ได้ เพราะอาจารย์แสน อายุ 90 กว่าแล้วไม่ไหวแล้วเดี๋ยวนี้ **อาจารย์แสน ใจแปง** อยู่ใกล้ๆ ตลาดเทศบาล อายุ 91 แล้ว ประสาทสั่งงานไม่ค่อยไหวแล้ว ดูวันดูฤกษ์ดูยามมันมี 2 คน ถ้าเวียงเหนือจะมีพ่อมหาจันทร์ พ่อจันทร์ อินทสาร เคยได้ยินชื่อมัย อยู่ใกล้ๆ ตลาดเวียงเหนือ อันนั้นท่านคล่องความจำแม่น ข้อมูลเรื่องตัวเลขนี่เก่ง ท่านมีตำราด้วย จะเก่งกว่าพ่อหนานปัน พ่อหนานปันอาศัยความจำ พ่อปันเป็นไทใหญ่ พ่อจันทร์เป็นคนพื้นเมือง มันคล้ายๆ กัน ดูฤกษ์ดูยามก็ตรงกันอยู่ โหราจารย์มันหลายๆ แขนงเข้ามาบรรจบตรงกันอยู่

เดือนพื้นเมืองจะไวกว่าเดือนไทใหญ่และเดือนทางภาคกลาง 2 เดือน เราเดือนนี้เป็นเดือน 10 แต่คนพื้นเมือง เป็นเดือน 12 แล้ว อันนี้ก็สงสัยกันอยู่ ว่าทำไมเดือนทางคนเมืองทางพื้นเมืองถึงไวกว่าไทใหญ่และคนไทย 2 เดือน ก็คงจะเกี่ยวกับโหราจารย์สมัยก่อน ตำราพื้นเมืองอาจจะมาก่อนก็ได้ เอาเดือนทางสุริยคติมาเทียบนี่แน่นอนดี จันทรคติคนยุคใหม่ไม่ค่อยรู้แล้ว อยู่ๆ มีคนมาถามวันนี้ข้างขึ้นข้างแรมกี่ค่ำตอบไม่ได้...

มังกัปปะมีเมื่อหลายปีแล้ว เลิกล้มไปแล้ว แต่ขุนยวมยังมีทุกปีประเพณีเขาวงกต ประเพณีแต่งงาน ประเพณีมัดมือผูกมือก็คล้ายๆ กัน ทางเหนือทางอีสานคล้ายๆ กัน

แต่งงานคนเมืองเมื่อก่อนผู้หญิงนี่เป็นสาวพรมจารีย์ สาวพรมจรรย์ เขาถือมาก แค่จะไปจับต้องมือกับเพศตรงข้ามไม่ได้เลยจนกว่าจะได้เสียผัวะไรเรียบร้อยแล้วสู่ขอ ทำพิธีสู่ขอเรียบร้อยแล้ว เขามีการเลี้ยงผีปู่ผีย่าเป็นประจำทุกปี ถ้าเกิดว่าใครละเมิด ใครล่วง ใครแอบทำไป ผิดผีก็เดือนร้อนพ่อแม่ปู่ย่าตายายที่ยังมีชีวิตอยู่เดี๋ยวเจ็บป่วยเป็นโน่นเป็นนี่ ตัวเขาเองก็จะไม่มีความเจริญ ก็ต้องเข้าตามตรอกออกตามประตูสมัยก่อน

ผีปู่ผีย่าจะเป็นช่วงเดือนเก้าพื้นเมือง เดือนเจ็ดไทย ประมาณพฤษภา-มิถุนา จะเลือกวันพฤหัสวันครูเลี้ยงผีปู่ผีย่าก็จะมีไก่ เหล้าไหไก่คู่ บางทีก็เอาเฉพาะไก่ ไก่ต้มไก่นึ่ง เอาไปขึ้นไปบอกกล่าว จะมีครอบครัวหนึ่งหรือตระกูลหนึ่งจะมีอยู่ครอบครัวเดียวที่จะเป็นผู้ที่ถือที่ขึ้นหิ้งเอาไว้ผีปู่ผีย่า พอถึงฤดูกาลที่จะต้องเลี้ยงดูผีปู่ผีย่าลูกหลานที่อยู่แต่ละครอบครัวก็จะหาไก่ ไม่มีไก่ก็จะเอาไข่ต้ม พอถึงตอนเช้าเอามารวมกัน ก็จะมีผู้อาวุโสที่เป็นเจ้าของบ้านก็จะขึ้นไปบนหิ้ง ไปทูนไว้บนหิ้งถวาย “ขอให้ปู่ย่าตายายได้มารับเอาของกินของทานของที่ลูกหลานได้อุทิศส่วนกุศลนี้ อย่าให้มีโรคภัยไข้เจ็บ ขอให้อยู่ดีสบายทุกๆ คน” รับเสร็จแล้ว สักครู่หนึ่งท่านรับเสร็จเรียบร้อยก็เอาลงมา ลูกหลานเป็นหน้าที่ของพวกเรา ถ้าอยู่พร้อมหน้าเอามาต้มยำกัน ถ้าไม่อยู่พร้อมกันก็แบ่งกันไปตามบ้าน บ้านใครบ้านมัน เดี๋ยวนี้ชักจะแบ่งกันไปแล้ว ไม่เหมือนเมื่อก่อน ยังไหว้กันอยู่ คนพื้นเมืองยังมีอยู่

หอเจ้าเมืองจะมีทุกหมู่บ้าน ทุกตำบล แต่จะมีหอเจ้าเมืองรวมอยู่ที่วัดหลวง เป็นหอเมืองเจ้าเมืองใหญ่คล้ายเป็นนายอำเภออยู่ที่วัดหลวง นอกนั้นก็เป็นกำนันผู้ใหญ่บ้านอยู่ไป ที่เปรตสัมภเวสีวิญญาณบรรพบุรุษเชิญท่านขึ้นอยู่บนหิ้ง เป็นเด็กมันก็มีทุกหมู่บ้านหอเจ้าเมืองนี่นะ เขาเรียกว่าหอเจ้านาย เปรียบเทียบให้ดูว่าคล้ายๆ กำนันผู้ใหญ่บ้าน จริงๆ แล้วก็คือเป็นหอให้ภูตผีปีศาจ ผีบรรพบุรุษแต่ละท้องถิ่นได้ไปสิงสถิตย์อยู่ที่นั่น พอถึงฤกษ์งามยามดีวันเดือนปีถึงฤดูกาลนั่นก็เอาข้าวต้มขนมไปบูชา ของหวานกล้วยส้ม ใช้ขนม ของหวานอย่างเดียวถ้าเป็นเจ้าเมืองนะ ถ้าเป็นผีปู่ผีย่าเป็นของคาว ทั้งของคาวของหวาน

สมัยที่พ่อครูเป็นเด็กนี่มันจะเท็จจริงแค่ไหนไม่รู้นะ ถึงฤดูกาลเซ่นไหว้เจ้าบ้านเจ้าเมืองนี่ มันจะมีผู้หญิงอยู่คนหนึ่ง เมื่อก่อนเป็นผู้หญิงตอนหลังเป็นผู้ชายก็มี เขาจะเอาจิตวิญญาณเขาจะมาสิงสถิตย์อยู่ที่ตั้งข้าว ตั้งข้าวก็คือคนทรง คนเข้าทรง เหมือนม้าทรง เจ้าเมืองจะมาเข้าที่ม้าทรงที่ตั้งข้าว ตั้งข้าวก็บางทีก็เรียกร้องขอกินเหล้า